

نگارش ۰،۰

بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست

__U__U__UU__U__U__

(10101100101011)

کد ۱۱۰۵۱

عروض دودویی

(طبقه بندی علمی کلیه ی وزن های ممکن عروضی)

نویسنده: سید نقی ابوالحسنی

مقدمه ای بر نشر الکترونیک این اثر

هدف اصلی این کتاب ، طبقه بندی اوزان عروضی است . با توجه به جدید بودن این طبقه بندی ، این کتاب احتیاج به نقد صاحب نظران دارد و مولف امیدوار است بتواند از نظریه ی خود دفاع کند .
صالح و طالح متاع خویش نمودند تا که پدید آید و که در نظر آید
با توجه به این مسئله اقدام به نشر الکترونیک این اثر شد تا افراد بیشتری و با سهولت بیشتری به این اثر دستیابی پیدا کنند و امکان بحث درباره ی این کتاب فراگیرتر باشد.
این کتاب تنها مدعی بسترسازی برای طبقه بندی وزن است و داده گذاری علمی در این جدول خارج از توان مولف می باشد و احتیاج به همکاری ادیبان و صاحب نظران دارد.
در ضمن دست یاری برای تکمیل جدول وزن ها به سوی تمامی عزیزان دراز است تا در نگارشهای آینده بتوان این مجموعه را تکمیل کرد.

تماس با مولف : naghi.abolhasani@gmail.com

وبلاگ : abolhasanii.blogfa.com

عروض دودویی

(طبقه بندی علمی کلیه ی وزن های ممکن عروضی)

نگارش ♦♦

نویسنده : سید نقی ابوالحسنی

عروض دودویی - نگارش ۰,۰

(طبقه بندی علمی کلیه ی وزن های ممکن عروضی)

نویسنده : سید تقی ابوالحسنی

تاریخ چاپ : پاییز ۱۳۹۷

نوبت چاپ : اول

شابک : ۲ - ۱۵۱۹ - ۰۰ - ۶۲۲ - ۹۷۸

چاپ : شخصی

کلیه حقوق این کتاب محفوظ و متعلق به نویسنده است

تماس با مؤلف : naghi.abolhasani@gmail.com

سرشناسه	: ابوالحسنی، سیدنقی، ۱۳۵۵-
عنوان و نام پدیدآور	: عروض دودویی: (طبقه بندی علمی کلیه ی وزن های ممکن عروضی)
مشخصات نشر	: / نویسنده سیدنقی ابوالحسنی.
مشخصات ظاهری	: تهران: سیدنقی ابوالحسنی، ۱۳۹۷.
شابک	: ۲-۱۵۱۹-۰۰-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: عروض فارسی
موضوع	: Persian language – Versification
موضوع	: فارسی -- وزن شعر و نثر
موضوع	: Persian language – Rhythm
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷ الف۲ع۲/۳۵۵۹PIR
رده بندی دیویی	: ۴۱/۰فا۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۴۰۳۳۰۲

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
۳	فصل اول : مرور سریع عروض
۳	تعاریف اولیه
۵	تقطیع
۷	نواگذاری
۷	منحصر به فرد نبودن وزن یک عبارت
۸	رابطه ی موسیقی دار بودن یک عبارت و تقطیع
۹	چند هجای کوتاه متوالی
۱۰	فصل دوم : گروه بندی ریاضی رشته های وزن
۱۰	ریسه
۱۱	انواع گروه بندی رشته ها
۱۱	۱: رشته ی مکرر ریسه بلند (رشته ی مکرر)
۱۱	۲: رشته ی مکرر ریسه کوتاه
۱۲	۳: رشته ی شکسته راست (شکسته)
۱۳	۴: رشته ی شکسته چپ
۱۴	۵: رشته ی شبه مکرر کوتاه (شبه مکرر)
۱۴	۶: رشته ی شبه مکرر بلند
۱۴	۷: شبه متناوب
۱۶	۸: دو ریسه
۱۶	۹: ناقص
۱۷	۱۰: بی ریسه
۱۷	زیر گروه ها
۱۷	الگو و وزن هجایی
۱۹	فصل سه : هم آوایی (اختیارات شاعری)
۱۹	ضوابط هم آوایی
۱۹	۱-قانون ابدال
۲۰	۲-قانون تسکین
۲۱	۳- قاعده ی قلب :
۲۲	الگوی خانوادگی هم آواها
۲۵	فرزندان چند مادری
۲۶	وزنهای مادر جدید
۲۶	روش یافتن فرزندان یک مادر
۲۶	روش یافتن خواهران یک مادر
۲۷	روش یافتن مادر یک وزن (بدون بیش از سه هجای بلند متوالی)
۲۷	درست خوانی اشعار هم آوا
۲۸	رابطه ی وزن های مکرر و فرزند بودگی
۲۹	طبقه بندی وزن های هم آواها
۲۹	طبقه ی هم آوا

۳۰	وزنهای بالغ و نابالغ
۳۱	فصل چهارم : سکوت
۳۱	سکوت و موسیقی
۳۲	تعریف انواع سکوت
۳۲	الگوی سکوت بلند
۳۴	الگوی سکوت کشیده
۳۷	اوزان ایقاعی
۳۹	فصل پنجم : اوزان دوری همان اوزان مکرر است
۳۹	اوزان دوری
۳۹	رابطه ی بین سکوت کشیده و حروف ساکن قبل از آن
۴۰	نقد وجود وزن دوری
۴۴	الگوی سکوت کشیده
۴۵	گوش نواز ترین حالت وزن دوری
۴۶	فصل شش : خانواده شبه مکرر
۴۹	فصل هفتم : نوا گذاری
۵۰	برش زنی
۵۰	روش اتانینی
۵۰	روش «وزن ارزشی»
۵۰	روش افاعیلی سنتی
۵۱	روش مسعود فرزاد
۵۱	روش ترکیبی
۵۲	بر اساس گروه بندی ریاضی
۵۲	نام گذاری
۵۲	سیستم اتانینی
۵۳	سیستم افاعیلی
۵۴	سیستم دکتر خانلری
۵۴	سیستم وزن ارزشی
۵۴	سیستم افاعیلی دکتر فولادی
۵۵	سیستم صدری
۵۶	سیستم پری گل
۵۹	فصل هشتم : انواع طبقه بندی وزن عروضی
۶۰	طرح مساله
۶۱	معرفی و نقد شیوه ی دکتر فولادی
۶۲	معرفی و نقد شیوه ی کابلی
۶۳	معرفی و نقد شیوه ی صدفی
۶۴	معرفی و نقد سیستم صدری
۶۵	نام گذاری یک وزن توسط انواع سیستم ها
۶۶	ایرادات سیستم های طبقه بندی وزن شعر فارسی
۶۸	فصل نهم : اعداد دودویی
۶۸	یک داستان تخیلی

۶۹	سیستم های نام گذاری اعداد
۶۹	سیستم دودویی
۷۰	یافتن کد وزن
۷۲	مزایای عروض دودویی
۷۵	فصل دهم : وزن انواع شعر عروضی
۷۵	شعر سنتی
۷۵	مستزاد
۷۶	بحر طویل (تکرار زیاد یک ریمه)
۷۶	نیمایی
۷۷	چند وزنی
۷۸	فصل یازدهم : فهرست کلیه وزن های عروضی
۷۸	مقدمه
۷۸	پرونده هر وزن
۸۳	یک هجایی
۸۴	دو هجایی
۸۶	سه هجایی
۸۸	چهار هجایی
۹۲	پنج هجایی
۹۸	شش هجایی
۱۰۸	هفت هجایی
۱۲۷	هشت هجایی
۱۵۰	نه هجایی
۱۶۹	ده هجایی
۱۹۷	یازده هجایی
۲۴۰	دوازده هجایی
۲۷۳	سیزده هجایی
۲۹۶	چهارده هجایی
۳۳۰	پانزده هجایی
۳۵۱	شانزده هجایی
۳۷۵	هفده هجایی
۳۷۹	هجده هجایی
۳۹۳	نوزده هجایی
۳۹۶	بیست هجایی
۴۰۶	بیست و یک هجایی
۴۰۷	بیست و دو هجایی
۴۱۱	بیست و سه هجایی
۴۱۲	بیست و چهار هجایی
۴۱۴	بیست و پنج هجایی
۴۱۵	بیست و شش هجایی
۴۱۵	بیست و هفت هجایی

۴۱۶	بیست و هشت هجایی
۴۱۶	بیست و نه هجایی
۴۱۶	سی و یک هجایی
۴۱۷	سی و دو هجایی
۴۱۷	سی و سه هجایی
۴۱۸	سی و شش هجایی
۴۱۸	چهل و چهار هجایی
۴۱۸	شصت و چهار هجایی
۴۱۹	جمع بندی
۴۲۰	وزن های جدید
۴۲۲	فصل دوازدهم: فهرست زنجیره ها
۴۲۲	مقدمه
۴۲۳	زنجیره های یک هجایی
۴۲۵	زنجیره های دو هجایی
۴۲۶	زنجیره های سه هجایی
۴۳۰	زنجیره های چهار هجایی
۴۳۶	زنجیره های پنج هجایی
۴۴۴	زنجیره های شش هجایی
۴۴۴	زنجیره های هفت هجایی
۴۴۵	زنجیره های هشت هجایی
۴۵۰	زنجیره های نه هجایی
۴۵۲	فصل سیزدهم: طبقه بندی شعر نیمایی
۴۵۲	مقدمه
۴۵۳	ریسه های سه هجایی
۴۵۳	ریسه های چهار هجایی
۴۵۵	ریسه های هشت هجایی
۴۵۶	پس گفتار
۴۵۷	ضمیمه ها
۴۵۷	ضمیمه ی یک: جدول کامل ارکان پری گل
۴۵۸	ضمیمه ی دو: جدول کامل ارکان افاعیلی
۴۶۱	ضمیمه ی سه: تبدیل عدد دهمی و دودویی به هم
۴۶۲	ضمیمه چهار: فهرست ۲۵ وزن پر کاربرد شعر فارسی طبق بررسی های دکتر پرهیزی
۴۶۳	ضمیمه ی پنج: زحافات، مرده ای که هنوز راه می رود
۴۶۶	ضمیمه ی شش: توسعه
۴۶۷	منابع
۴۶۹	جدول کدهای وزن

پیشگفتار

«وزن» می اندیشم و دلدار من گویدم نندیش جز دیدار من

(بدعتها...، اخوان ثالث: ۱۱۰) (با تغییر در شعر مولانا)

{ «مفتعلن فعول» را گو همه سیلاب ببر پوست بود پوست بود لایق مغز شعرا }

(مولف) (با تغییر در شعر مولانا)

شعر فارسی یکی از مهم ترین ارکان هویت ایرانی به شمار می رود و بیشتر شعر فارسی بر مبنای شعر عروضی سروده شده است. متأسفانه هنوز که هنوز است سیستم طبقه بندی جامعی برای وزن شعر عروضی به وجود نیامده است و کلیه طبقه بندی های ارائه شده دارای مشکلات عدیده ای هستند.

لحظه ای فرض کنید که لغتنامه ای دارید که ترتیب چیدمان کلمات در آن تصادفی است و می خواهید معنی کلمه ای را در آن بیابید. پیدا کردن لغت در این لغتنامه کاری شاق و محال می نماید. عروض فارسی تقریباً این وضع را دارد. عروض دانان قادر به طبقه بندی ساده و منطقی وزن های موجود نیستند و هر گاه وزن جدیدی را بیابند، نمی دانند آن را در کجا قرار دهند. آن ها حتی گاهی یک وزن را در چند جا قرار می دهند (لحظه ای تصور کنید در یک لغت نامه، یک کلمه در چند جا قرار داده شده باشد و هر لغت نامه یک ضابطه شخصی و نه یک معیار مشخص داشته باشد). در کل عروض حالت غرب وحشی را دارد، سرزمینی بکر و وسیع و بی قانون.

در این کتاب پس از بررسی کلیه سیستم های طبقه بندی اختراع شده توسط عروضیان و معرفی مزایا و معایب آنها، سیستم طبقه بندی دودویی را ارائه می دهیم. این سیستم، قابلیت طبقه بندی کلیه رشته های وزنی را دارد. این یک سیستم ریاضی است و هر وزن دقیقاً در جای تعریف شده اش قرار می گیرد و اصلاً سیستمی قراردادی نیست، بلکه یک امر طبیعی و ریاضی است.

کل این کتاب در ابتدا یک ایده ی ساده بود: «هر وزن عروضی رابطه یک به یکی با یک رشته دودویی دارد و به عبارت دیگر هر وزن دقیقاً معادل یک عدد دهدهی است». این ایده به تدریج پرورش یافت و به شکل این کتاب درآمد. در این کتاب پس از آن که ثابت می کنیم هر وزن برابر با یک عدد است، به راحتی بر اساس مرتب سازی اعداد، قادر به نظم دهی و طبقه بندی کلیه وزن ها می باشیم. این روش قادر به نظم دادن کلیه وزن ها - چه با موسیقی مطبوع و چه موسیقی نامطبوع و حتی وزن های بدون موسیقی - است. علاوه بر این خصوصیات حتی وزن های کشف نشده و استفاده نشده نیز در این جدول، جای منحصر به فرد خود را دارا می باشند. در ضمن به دلیل ریاضی بودن این طبقه بندی، این روش مستقل از فرهنگ و زبان خاصی است و برای کلیه وزن های عروضی به هر زبان قابل اعمال است.

در هنگام نوشتن این کتاب و مطالعه ی کتب عروض به سوالات و مشکلات زیادی برخورد کردم که تئوری های عروضیان از نظر من قادر به تبیین آنها نبود.

از هر طرف که رفتم جز وحشتم نیفزود یا رب از این بیابان وین راه بی نهایت

به این دلیل علاوه بر طبقه بندی، شروع به تئوری سازی درباره ی این مشکلات کردم، علاوه بر آن شروع به گروه بندی وزن ها از نقطه نظر های گوناگون کردم تا شاید بتوانم چراغی به این تاریکی بیندازم.

این کتاب را نگارش «۰،۰» نامیدم یا نگارش «قبل از آلفا» (Pre-Alpha) که در برنامه نویسی به معنای آن است که این یک نگارش پر از خطا و ناپایدار است و برنامه نویس از خصوصیات و کارکردهای این نگارش دفاع نمی کند. او

این نگارش را تنها برای ارائه ی اولیه به کاربران ارائه کرده است ، تا آنها با کلیات این برنامه آشنا شوند و در ضمن کار با برنامه ، دیدگاه های و خطا های گزارش شده آنها را دریافت کند تا در نگارش بعدی برنامه کلیه ی خطاها را حذف کند و دیدگاه های کاربران را نیز مورد لحاظ قرار دهد .

علاوه بر آن یک نگارش «قبل از آلفا» برای استفاده عموم منتشر نمی شود و برای تعداد خاصی از کاربران برگزیده و صاحب نظران ارائه می شود و دارای روالها و خصوصیات بالغ و کامل و قابل دفاعی نیست و برنامه نویس برای درستی بسیاری از ویژگی ها و کارکردهای آن مردد است .

به این دلیل این کتاب نه یک پایان که یک آغاز است و کلیه ی نظریات این کتاب کاملاً قابل نقد است و نیاز به مشارکت فعال کلیه عروض دانان و شاعران و ادیبان دارد ، تا بتوانیم با نقادی های بی رحمانه در نگارش های بعدی این اثر به سوی «فرهنگ جامع عروض دودویی» پیش برویم.

یک مرور سریع فصل های کتاب به شرح زیر است :

- در فصل یک تعریف های اولیه عروض را یادآوری می کنیم.
- در فصل دو هر وزن را بر اساس ریشه ی آن گروه بندی می کنیم.
- در فصل سه به هم آوایی (اختیارات شاعری) می پردازیم.
- در فصل چهار به «سکوت» می پردازیم که فصل فراموش شده ای در عروض است.
- در فصل پنج ادعا می کنیم که وزن دوری همان وزن مکرر است و سعی در اثبات این نظر می کنیم.
- در فصل شش به خانواده شبه مکرر می پردازیم.
- در فصل هفت انواع سیستم های نوا گذاری (مثل اتانینی و افاعیلی) را شرح می دهیم و سپس سیستم نواگذاری ابداعی خود به نام «پری گل» را شرح می دهیم . این سیستم به نظر من جایگزین مناسبی برای سایر سیستم ها به شمار می رود.
- در فصل هشت انواع طبقه بندی وزن عروضی را بیان می کنیم و در فصل نه سیستم عروض دودویی را شرح می دهیم . در فصل ده انواع مختلف شعر عروضی را شرح می دهیم و سپس نحوه ی طبقه بندی این شعرها را در سیستم عروض دودویی نشان می دهیم.
- در فصل یازده ، تمام وزنه های یافته شده در شعر فارسی را لیست می کنیم و برای هر وزن پرونده ای تشکیل می دهیم.
- در فصل دوازده شروع به یافتن ارتباط بین وزنها بر اساس ریشه تکرار آنها می کنیم .
- در فصل سیزده روش خود برای نظم دهی ی شعرهای نیمایی را بیان می کنیم .
- در انتهای کتاب چند ضمیمه ی کاربردی آورده ایم و سپس جدول وزن ها را آورده ایم که با آن به راحتی می توان با داشتن تقطیع یک وزن به کد وزن دسترسی پیدا کرد و بر اساس کد وزن ، در فصل یازده به پرونده ی آن وزن رسید.

در ضمن لازم به یادآوری است که کلیه عبارت هایی که در بین نمادهای {} گذاشته شده است مربوط به این جانب می باشد . در پایان از همسر خانم زهرا فریادی دبیر ادبیات زبان فارسی که بی همراهی ایشان نوشتن این کتاب میسر نمی شد کمال تشکر را دارم.

سید نقی ابولحسنی

پاییز ۱۳۹۷

فصل اول : مرور سریع عروض

رستم از این بیت و غزل ای شه و سلطان غزل مفتعلن مفتعلن مفتعلن کشت مرا
(مولانا)

فرض بر این است که خواننده ی این کتاب با عروض آشنا می باشد، با این حال به مرور کلیات عروض می پردازیم .

تعاریف اولیه

عروض : عروض علمی است که به موسیقی و وزن شعر می پردازد و کلیه بحث های مربوط به وزن شعر مربوط به این علم می باشد.

در مورد وزن کمی این علم شامل موارد زیر می باشد :

- قوانین تقطیع یک شعر و یافتن وزن آن
- سیستم های نامگذاری یک وزن
- طبقه بندی و کد گذاری وزن ها
- دلایل موزون بودن یا ناموزون بودن شعرها و هم آوا بودن یا نبودن آنها

با این تعریف سجع ها ، سکوت ها ، قافیه و ردیف هم جزئی از علم عروض به شمار می روند.

وزن شعر : «وقتی مجموعه آوایی مورد بحث ما به لحاظ کوتاه و بلندی مصوت ها و یا ترکیب صامت ها و مصوت ها از نظام خاصی برخوردار باشد نوعی موسیقی به وجود می آید که آن را وزن می نامیم اهل هر زبانی وزن شعر خود را در تناسب هایی خاص احساس می کنند که اهل زبان دیگر ممکن است آن تناسب را احساس نکنند»
(موسیقی شعر ، شفیع ، ص ۹)

وزن کمی : «وزن کمی مبتنی بر امتداد زمانی یعنی کمیت (کوتاهی و بلندی) هجاهاست . وزن شعر فارسی و عربی و سنسکریت و یونانی باستان و لاتین از این دست است» (فرهنگ عروضی : ۱۸۴) . در این کتاب هر گاه درباره وزن صحبت می شود منظور وزن کمی است.

مصوت کوتاه : در زبان فارسی به صداهای فتحه ، کسره ، ضمه مصوت کوتاه می گوئیم.

مصوت بلند : در زبان فارسی به صداهای «آ» ، «ای» و «او» مصوت بلند می گوئیم.

مصوت بلند سریع : در زبان فارسی بعضی اوقات صداهای «آ» ، «ای» و «او» که طبق تعریف مصوت بلند هستند ، به شکل سریع خوانده می شوند. در این حالت آنها را معادل مصوت کوتاه در نظر می گیریم .

صامت : در زبان فارسی تمام صداها به جز صداهای مصوت را صامت می گوئیم مثل «ب».

هجا: «هجای زبان فارسی مجموعه ای از یک مصوت و یک یا دو یا سه صامت است .» (فرهنگ عروضی : ۱۸۳)

هجای عروضی کوتاه: «هجای عروضی کوتاه مرکب است از یک صامت + مصوت کوتاه» (فرهنگ عروضی: ۱۸۳) این هجا سریع تلفظ می شود مثل «ب» . هجای عروضی کوتاه را معمولا با «U» نمایش می دهند ، اما در این کتاب آن را با (0) نمایش می دهیم.

هجای عروضی بلند: «جاهای عروضی بلند عبارتند از صامت + مصوت کوتاه + صامت مانند دَر، شِن، بُن و صامت + مصوت بلند مانند با، بو، بی» (فرهنگ عروضی: ۱۸۳) این هجا کشیده تر و کندتر از هجای کوتاه تلفظ می شود. هجای عروضی بلند را معمولا با «■» نمایش می دهند اما در این کتاب آن را با (1) نمایش می دهیم.

نکته: در عروض قدیم حروف مصوت دار را با (۱) و حروف ساکن را با (۰) نمایش می دادند مثلا کلمه ی «گَر» را تبدیل به «گَ» و «رُ» می کردند و به جای آن (۱۰) می نوشتند.

در (المعجم، شمیسا: ۵۶) آمده است «و صورت خط آن در اصطلاح عروضیان، هایی است یک چشمه مانند آن که در ارقام هند آن را صفر خوانند و الفی مانند آنک در حساب جُمَّل آن را یکی دانند برین مثال $۱^۰$ ، ها علامت متحرک و الف علامت ساکن». این متن نشان می دهد کاربرد صفر و یک در عروض سابقه داشته است اما به منظور دیگر.

نکته: دقت کنید همیشه (0) و (1) ها و رشته های تشکیل شده از آنان، در داخل پرانتز گذاشته شود تا با عدد 0 و 1 اشتباه نگردد. در ضمن این علامت ها را با ارقام لاتین نمایش می دهیم تا معلوم شود این اعداد، نمادهایی از هجاهای کوتاه و بلند هم هستند.

تقطیع: «قطعه قطعه کردن شعر است به هجاهای کوتاه و بلند» (فرهنگ عروضی: ۳۹) به عبارت دیگر تقطیع سیستمی است که ورودی آن شعر است و خروجی آن هجاهای کوتاه و بلند.

وزن عروضی: مجموعه ای از هجاهای کوتاه و بلند است که از تقطیع یک شعر به دست می آید مثلا وزن شعر «چو ایران نباشد تن من مباد» برابر است با (10110110110).

در این کتاب منظور از وزن، وزن عروضی است. دقت کنید یک شعر با یک تلفظ تنها یک وزن دارد، اما اگر یک شعر را بتوان به چند روش خواند، آن شعر می تواند دارای چند وزن باشد. به عبارت دیگر برای هر تلفظ شعر، یک وزن منحصر به فرد وجود دارد. در این کتاب، گاهی برای تاکید به جای کلمه ی «وزن» از عبارت «رشته ی وزنی» استفاده می کنیم.

رشته: به مجموعه ای از هجاهای کوتاه و بلند یک رشته می گوئیم به عبارت دیگر به مجموعه ای از (0) ها و (1) ها یک رشته می گوئیم. این رشته می تواند وزن یک حرف، یک کلمه یا چند کلمه باشد.

زیر رشته: به هر برش از یک رشته یک زیر رشته می گوئیم. یک رشته می تواند تعداد زیادی زیر رشته داشته باشد.

نوا: عبارتی است که موسیقی آن هنگام تلفظ دقیقا معادل موسیقی شعر مربوطه است. مثلا وزن شعر «چو ایران نباشد تن من مباد» برابر است با (10110110110) و نوای آن در سیستم افاعیلی برابر است با «فاعلاتن فاعلاتن فاعلن». در عرف به دلیل آنکه سخت است بگوئیم وزن این شعر عبارت است از (هجاهای کوتاه بلند بلند کوتاه بلند بلند کوتاه بلند کوتاه بلند بلند کوتاه بلند) می گویند وزن این شعر برابر است با «فاعلاتن فاعلاتن فاعلن».

ارزش زمانی: هر گاه به هجای کوتاه مقدار زمانی ۱ را اختصاص دهیم، به هجای بلند مقدار ۲ اختصاص می یابد. (به عبارت دیگر مدت زمان ادای یک هجای بلند، دو برابر مدت زمان ادای یک هجای کوتاه است) پس ارزش زمانی یک وزن برابر است با مجموع عددهای ارزش زمانی هجاهای آن.

به عبارت دیگر: ارزش زمانی یک وزن = (تعداد هجاهای کوتاه) + ۲ * (تعداد هجاهای بلند)
 به زبان دیگر می توان گفت که اگر مدت زمان لازم برای ادای هجای کوتاه را t در نظر بگیریم، مدت زمان لازم برای ادای وزن یک شعر، مقدار ارزش زمانی وزن آن شعر ضرب در t است. مثلا وزن (11010) دارای ارزش زمانی (۲ + ۱ + ۲ + ۲ = ۸) است یعنی این شعر در ۸ برابر زمان ادای هجای کوتاه به شکل استاندارد خوانده می شود.
 (این مفهوم را ابتدا آقای علوی فرد در کتاب «وزن ارزشی در شعر کودک» را با نام عدد ارزشی معرفی کردند اما ما کلمه ی « ارزش زمانی » را با مسماتر و مفهوم تر از آن یافتیم .)

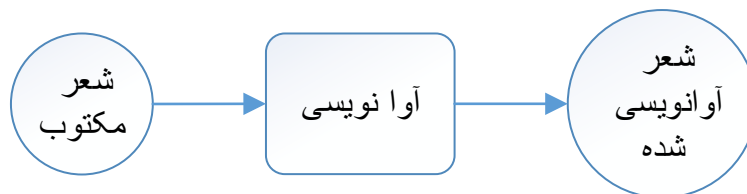
تقطیع

یکی از مهم ترین سیستم ها در عروض، تقطیع است که یک شعر مکتوب را به عنوان ورودی می گیرد و یک رشته وزنی را به عنوان خروجی بیرون می دهد .

تقطیع شامل دو زیر سیستم آوا نویسی و هجا بندی است .

الف : زیر سیستم آوانویسی

شعر یک متن نوشتاری است اما در عروض به گفتار و نحوه ی تلفظ شعر توجه می شود. به عبارت دیگر شعر، شکل نوشتاری چند کلمه نیست، بلکه شکل موسیقایی و تلفظ شده ی آن است. این نکته، یکی از مهم ترین تفاوت های شعر با نثر است، و به همین دلیل شعر را باید با صدای بلند خواند و نمی توان به اصطلاح آن را در دل خواند. شعر یک موسیقی است، یک موسیقی که با اصوات زبان انسانی درست می شود نه با سازهای موسیقی و اگر این ساز بد نواخته شود (شعر درست خوانده نشود) موسیقی ی زیبایی از آن به گوش نمی رسد.

دقت کنید همانگونه که یک آهنگ ساز با نت ها یک آهنگ می نویسد و منظور او از نت های مکتوب صدای تولید شده با آن نت ها است، منظور شاعر از کلمات نیز، موسیقی تولید شده با آن کلمات است، نه کلمه ی مکتوب. به این دلیل باید شعر را - به همان روشی که منظور شاعر بوده است - بلند خوانی کرد. دقت کنید با آوانویسی یک شعر از رسم الخط آن رها می شویم و یک گام به شنیدار شعر نزدیک تر می شویم. مثلا عبارت (من و آرش) بعد از آوانویسی به عبارت (مَ / نُ / آ / رَشُ) تبدیل می شود، یا عبارت (من از کیوان) به عبارت (مَ / نَز / اِ / کِ / وَا / ن) تبدیل می شود. آوانویسی می تواند با حروف فارسی یا لاتین انجام شود.

برای مطالعه بیشتر در این مورد به (عروض ساختگرا... : ۱۰۳) یا کتاب «وزن شعر فارسی (درس نامه)» استاد نجفی مراجعه شود.

ب : هجا بندی

به تبدیل هر قطعه از متن آوانویسی شده به هجای کوتاه و بلند متناظر ، هجا بندی می گوئیم.

قوانین هجا بندی:

- قانون ۱:** به هر مصوت کوتاه (فتحه ، کسره ، ضمه) هجای کوتاه می گوئیم مثل «أ».
- قانون ۲:** به ترکیب صامت و مصوت کوتاه (فتحه ، کسره ، ضمه) هجای کوتاه می گوئیم مثل «ب» .
- قانون ۳:** به هر صامت هجای کوتاه می گوئیم مثل «ب» .
- قانون ۴:** تمام مصوت های بلند به تنهایی هجای بلند هستند مثل «آ».
- قانون ۵:** ترکیبی از صامت و مصوت بلند یک هجای بلند می شود مثل «با».
- قانون ۶:** ترکیبی از صامت و مصوت بلند و یک صامت ، یک هجای بلند می شود مثل «بُت».
- قانون ۷:** هر گاه بعد از مصوت بلند، صامت «ن» بیاید ، در تقطیع از آن صرف نظر می کنیم، مثلا کلمه « این » را به شکل «هجای بلند+ هجای کوتاه» (01) تقطیع نمی کنیم ، بلکه به شکل یک هجای بلند (1) تقطیع می کنیم.
- قانون ۸:** گاهی اوقات یک هجای کوتاه در انتهای کلمه هنگام تلفظ کشیده تر ادا می شود در این حالت آن را یک هجای بلند در نظر می گیریم. دقت کنید این یک امر شنیداری است و با دقت در شنیدن می توانید تشخیص دهید آیا هجای کوتاه را باید هجای بلند در نظر بگیریم یا نه . مثلا تقطیع شعر زیر از محمد علی سپانلو را در نظر بگیرید :

در اتاق خلوت باد خواهد آمد

در	ا	تا	ق	خل	وت
1	0	1	0	1	1
با	د	خوا	هد	آ	مد
1	0	1	1	1	1

با توجه به آنکه مصرع ها دارای وزن یکسانی می باشند ، پس هجای «ق» (هجای چهارم) یک هجای بلند است . یک راه ساده برای تشخیص این امر ، جایگزینی هجای کوتاه مشکوک با هجای بلند است . اگر از نظر شنیداری وزن دو مصرع را یکسان حس کنیم ، پس هجای مشکوک یک هجای بلند است . مثلا اگر شعر را به صورت زیر بخوانیم می بینیم که وزن اصلا تغییر نکرده است و نتیجه می گیریم هجای مشکوک «ق» یک هجای بلند است .

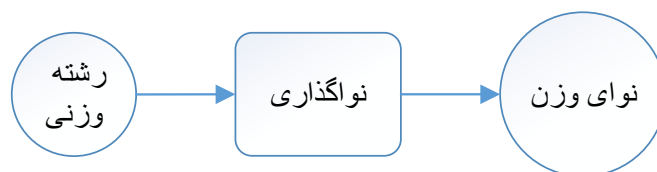
در اتاقی خلوت باد خواهد آمد

قانون ۹: در انتهای مصرع (و انتهای نیم مصرع ها در اشعار مکرر) حتما یک هجای بلند (1) قرار دارد و همیشه هجای کوتاه ساکن (0) در آخر مصرع را حذف می کنیم.

قانون ۱۰: «هجای بلند + دو صامت» را معادل یک هجای بلند و یک صامت تقطیع می کنیم . مثلا (نیست) را معادل (01) تقطیع می کنیم نه (001) .

برای مطالعه بیشتر قوانین این بخش به (عروض ساختگرا... : ۱۰۴) بخش گشتارهای لفظی یا کتاب « وزن شعر فارسی (درس نامه) » استاد نجفی رجوع کنید .

نواگذاری

در این مرحله وزن را (رشته ی هجاهای بلند و کوتاه) برش زنی کرده و کلمه ی متناظر با آن برش را از جدول ارکان جایگزین می کنیم که این کلمه ، موسیقی یکسانی با قسمت برش یافته دارد و در کل یک وزن تبدیل به مجموعه ای از این کلمات متناظر می شود . به مجموعه کلمات متناظر با برش ها «نوا» می گوئیم که با شعر موسیقی یکسانی دارد و به خاطر سپردن آن نیز ساده می باشد. مثلا نوای مصرع «میزار موری که دانه کش است» با وزن (10110110110)، در نواگذاری افاعیلی برابر است با «فعولن فعولن فعولن فَعَلْ» و در «پری گل» برابر است با «پری گل پری گل پری گل پری» که هر دوی این نواها دارای موسیقی یکسانی با مصرع مورد نظر می باشند .

منحصر به فرد نبودن وزن یک عبارت

گاهی یک عبارت چند وزن مختلف (بر اساس شیوه های مختلف خواندن آن) می تواند داشته باشد که همه ی آن وزنها برای آن عبارت درست است . یکی از مهمترین دلایل این رویداد هنگامی است که در انتهای یک کلمه یک هجای کوتاه (مثل دانه) داریم یا در ترکیب دو کلمه یک کسره ی اضافه داریم (مثل کتاب سبز) . اگر این هجای کوتاه را کشیده بخوانیم به هجای بلند تبدیل می شود ، یعنی موقع تقطیع این هجا ها دقیقا نمی دانیم که آیا این هجا یک هجای کوتاه است یا بلند. راهکار ساده برای حل این مشکل این است که برای به دست آوردن وزن یک شعر چند بیت از آن شعر را داشته باشیم . اگر در تقطیع این شعر به کوتاه یا بلند بودن هجایی مشکوک شدیم (مثلا هجای هشتم) در تمام مصرع های دیگر بگردیم که آیا آن هجا به شکل بلند آمده است یا در تمام جاها کوتاه است . اگر یک بار آن هجا بلند بود پس هجای مشکوک بلند است و گرنه آن هجا کوتاه است (به احتمال زیاد). دقت کنید علاوه بر این نکات ، ضوابط هم آوایی (اختیارات شاعری) را هم باید در نظر داشته باشید. علاوه بر این نکات ، ما مفهومی به نام ذوبحرین را داریم . در این حالت کل ابیات یک مجموعه شعر را می شود به دو وزن خواند و در این شرایط هر دو وزن برای تمام ابیات شعر درست است. مثلا شعر زیر یک شعر ذوبحرین است که از مثنوی ۵۲۰ بیتی «شمع و پروانه» اهلی شیرازی به عنوان نمونه آورده شده است. کل ابیات این مثنوی ذوبحرین است. (علاوه بر آن تمام ابیات ذوقافیتین و ذوجناسین هم هستند)

خواجه در ابریشم و ما در گلیم عاقبت ای دل همه یکسر گلیم

خوا	جه	د	رب	ری	ش	م	ما	در	گ	لیم
عا	ق	ب	تی	دل	ه	مه	یک	سر	گ	لیم
1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	1

در این خوانش وزن آن (101/1001/1001) و نوای آن (مفتعلن مفتعلن فاعلن) می باشد .

خوا	جه	در	اب	ری	ش	م~	ما	در	گ	لیم
عا	ق	بت	ای	دل	ه	مه~	یک	سر	گ	لیم
1	0	1	1	1	0	1	1	1	0	1

در این خوانش وزن آن (101/1101/1101) و نوای آن (فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) می باشد.

استاد همایی بیت زیر را با سه وزن تقطیع کرده است. (فنون بلاغت و صناعات ادبی : ۸۰)
 لب تو حامی لوء لوء خط تو مرکز لاله شب تو حامل کوکب مه تو با خط لاله
 (سلمان ساوجی)

وزن یک : فعلاتن * ۴

ل	ب	تو	حا	م	ی	لوء	لوء	خ	ط	تو	مر	ک	ز	لا	له
ش	ب	تو	حا	م	ل	کو	کب	م	ه	تو	با	خ	ط	لا	له
0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1

وزن دو : مفاعیلن * ۴

ل	ب	تو	حا	م	ی	لوء	لوء	خ	ط	تو	مر	ک	ز	لا	له
ش	ب	تو	حا	م	ل	کو	کب	م	ه	تو	با	خ	ط	لا	له
0	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1

وزن ۳ : مفاعیلن فعلاتن مفاعیلن فعلاتن

ل	ب	تو	حا	م	ی	لوء	لوء	خ	ط	تو	مر	ک	ز	لا	له
ش	ب	تو	حا	م	ل	کو	کب	م	ه	تو	با	خ	ط	لا	له
0	1	0	1	0	0	1	1	0	1	0	1	0	0	1	1

رابطه ی موسیقی دار بودن یک عبارت و تقطیع

این مسئله که مغز ما یک عبارت را دارای موسیقی است یا خیر خارج از بحث ما است. گوش فارسی زبان لزوماً دو عبارتی را که دارای تقطیع یکسان هستند دارای موسیقی نمی داند. مثلاً ما دو عبارت « میازار موری که دانه کش است » و « که جان دارد و جان شیرین خوش است » را که دارای تقطیع یکسان است دارای یک موسیقی می دانیم.
 (حتی هر عبارت را به تنهایی دارای موسیقی می دانیم)

م	یا	زا	ر	مو	ری	که	دا	نه	ک	شست
که	جان	دا	ر	دو	جا	ن	شی	رین	خو	شست
0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1

ولی دو عبارت « من باید امسال در کنکور قبول شوم » و « آیا من گفتم که امشب شام کدو بخوری؟ » با آنکه تقطیع یکسانی دارد اما از آن موسیقی احساس نمی کنیم. (مغز ما موسیقی ی هر کدام به تنهایی را نیز حس نمی کند و حتی اگر چند عبارت دیگر با همین وزن داشته باشیم باز هم مغز ما موسیقی آن را درک نمی کند)

من	با	ید	ام	سا	ل	در	کن	کو	ر	ق	بو	ل	ش	وم
آ	یا	من	گف	تم	که	ام	شب	شا	م	ک	دو	ب	خو	ری
1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	1	0	0	1

بنابراین داشتن تقطیع یکسان برای دو عبارت دلیل بر داشتن وزن و موسیقی نیست. این امر می تواند دلایل فرهنگی، سنت های زبانی و فیزیولوژیکی و ... داشته باشد که خارج از بحث ما است.

چند هجای کوتاه متوالی

در کتابهای عروض می خوانیم که در یک عبارت فارسی ، سه (یا بیش از سه) هجای کوتاه متوالی نداریم . منظور اصلی این جمله این است که در عمل اگر سه هجای کوتاه متوالی در یک عبارت بیاید یک فارسی زبان هجای دوم یا سوم را کمی می کشد و آن را تبدیل به یک هجای بلند می کند . مثلاً هنگام تلفظ کلمه ی «عَسَلٍ مِنْ» معمولاً هجای «لِ» را می کشیم و آن هجا را بلند تلفظ می کنیم. به عبارت دیگر از نظر تئوری ، امکان وجود چند هجای کوتاه متوالی داریم اما در عمل این هجاها را در گفتار معمول فارسی به این گونه تلفظ نمی کنیم .

مثال : شاهد زیر در کتاب المعجم برای ۴ هجای کوتاه متوالی با وزن (1/0000-1/0000-1/0000-1/0000) و نوای (مُتَفَعِّلِن * ۴) آورده شده است .

شکرک از آن دو لبک تو بچنم اگر تو یله کنی   به سرک تو بزنمت به پدر اگر تو گله کنی
(عنصری) (المعجم:۱۱۳)

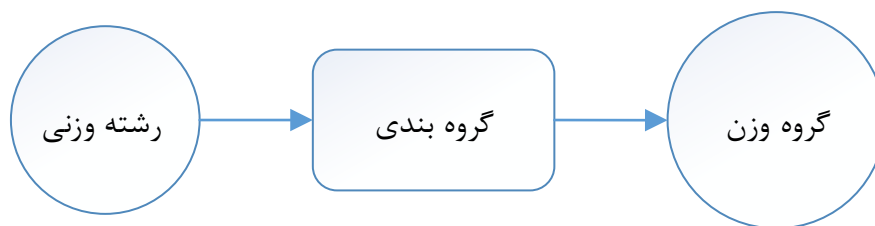
مثال : شاهد زیر در کتاب معیارالاشعار برای ۱۶ هجای کوتاه متوالی (که آخرین هجا چون در آخر مصراع آمده است بلند تقطیع می شود) با وزن (1000/0000/0000/0000) و نوای (فَعَلَّتْ فَعَلَّتْ فَعَلَّتْ فَعَلَّتْنِ) آورده شده است .

پسر تو ز چه نشده ز پی هنر [تو]   که هنر تو بده ز برکت پدر تو
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۱۷)

فصل دوم : گروه بندی ریاضی رشته های وزن

سرهای درختان همه پربار چرا شد   کان بلبل خوش لحن به تکرار برآمد
(مولانا)

مقدمه :

هدف ما در این قسمت تقسیم بندی رشته ها بر اساس زیر رشته های تشکیل دهنده ی آنها است، به صورتی که نظم تکرار پذیر و متوالی در این زیر رشته ها بیابیم. دقت کنید این بخش کاملا مبتنی بر ریاضیات است و ما تنها درباره ی رشته هایی از (0) و (1) صحبت می کنیم و ما فرض می کنیم هیچ اطلاعی درباره ی شعر و نواگذاری آن (افعیلی یا هر سیستم دیگری) نمی دانیم . این عمل بعد از تقطیع شعر انجام می شود .

ریسه

تعریف ریسه : به زیررشته ی تکرار شونده و متوالی در هر رشته ی وزنی که اکثریت طول آن رشته را تشکیل داده است ، ریسه می گوئیم. به عبارت دیگر ریسه مانند آجری است که اکثر ساختمان هر رشته با آن درست می شود. با توجه به آنکه شعر ، شکل گفتاری یک متن است و دارای موسیقی است ، ریسه تکراری متوالی از صداهایی است که قسمت اعظم موسیقی و ریتم کلی هر وزن را به وجود می آورد.

نکته : کلمه ی «ریسه» از کتاب (ایرج کابلی : وزن شناسی و عروض) گرفته شده است.

نکته : خود ریسه نباید تکراری از یک ریسه باشد مثلا (1010) ریسه نیست زیرا شامل دو بار تکرار (10) است و ریسه در اصل (10) است.

طول ریسه : طول ریسه می تواند از یک هجا تا n هجا باشد . بر خلاف سیستم افعیلی که ریسه سه ، چهار و گاهی پنج هجایی است ، ما می توانیم ریسه های یک هجایی تا n هجایی داشته باشیم .

دقت کنید محتوای ریسه نیز برای ما مهم نیست مثلا فرزند معتقد است پایه (ریسه در تعریف ما) نباید به هجای کوتاه (0) ختم شود (درباره ی طبقه ... : ۵۵) ، در حالی که ما هیچ محدودیتی برای محتوای ریسه نداریم .

رابطه طول ریسه و طول رشته : با توجه به تعریف ریسه که در آن ذکر کرده ایم که اکثریت طول رشته را تشکیل می دهد ، فرض می کنیم طول ریسه ها در رشته هایی با طول زوج باید پنجاه درصد کل رشته و در رشته هایی با طول فرد نصف (طول رشته - ۱) باشد . مثلا در رشته ی ۹ تایی طول ریسه ها باید حداقل نصف (۹ - ۱) یعنی

۴ هجا باشد. مثلا در رشته ی (101101010) که یک رشته ی ۹ هجایی است رشته ی (10) ریشه است زیرا مجموع طول ریشه ها ۶ است و ۶ عددی بزرگتر از ۴ است .

دقت کنید هر چه درصد طول ریشه نسبت به طول رشته بزرگتر باشد ، وزن حالت آهنگین بیشتری دارد.

تعریف ریشه ی بلند : به ریشه ای که هجای انتهایی اش هجای بلند (1) است ، «ریشه ی هجای آخر بلند» یا به اختصار «ریشه ی بلند» می گوییم .

تعریف ریشه ی کوتاه : به ریشه ای که هجای انتهایی اش هجای کوتاه (0) است ، «ریشه ی هجای آخر کوتاه» یا به اختصار «ریشه ی کوتاه» می گوییم.

انواع گروه بندی رشته ها

۱: رشته ی مکرر ریشه بلند (رشته ی مکرر)

تعریف : هر گاه رشته ای از تکرار دو یا چند باره ی یک زیررشته (ریشه) به وجود آید به آن رشته مکرر می گوییم . به صورت کلی فرمول این گروه به شکل $n*(T)$ است ، یعنی رشته ی T به مقدار n بار ($n \geq 2$) تکرار شده است. اگر ریشه یک ریشه ی بلند باشد ، به رشته ی مکرر آن ، «رشته ی مکرر ریشه بلند » می گوییم . مثلا وزن (100100) را می توان به شکل (100-100) گروه بندی کرد و می بینیم ۲ بار تکرار زیر رشته ی (100) است. در این کتاب هر گاه می گوییم رشته مکرر ، منظورمان غالبا رشته ی مکرر ریشه بلند است.

تعریف بند : هر گاه در رشته ی مکرر ، سکوت کشیده به شکل منظم ریشه (یا ریشه ها) را به دو یا چند قسمت تقسیم کند به هر قسمت یک بند می گوییم (برای دانستن تعریف سکوت کشیده رجوع به فصل سکوت شود) . مثلا برای وزن (T + سکوت کشیده + T) هر T یک بند است و برای وزن (TT + سکوت کشیده + TT) هر (TT) یک بند است .

نکته : در رشته ی مکرر برای جداسازی هر پایه از علامت «-» استفاده می کنیم . مثال (110-110) .

نکته : در کتابهای عروض به این گروه متفق الارکان هم می گویند . در کتاب های عروض وزنی به نام دوری هم تعریف شده است که از نظر ریاضی یک وزن مکرر است برای اطلاعات بیشتر به فصل وزن دوری مراجعه کنید.

مثال :

نام شعر	وزن و نوا
چنان خوب رویی بدان دلربایی	110-110-110-110 (فعولن فعولن فعولن فعولن)

۲: رشته ی مکرر ریشه کوتاه

تعریف رشته ی مکرر ریشه کوتاه : به رشته ی مکرری که از تکرار ریشه ی کوتاه به وجود آمده باشد رشته ی مکرر ریشه کوتاه می گوییم .

نکته : هر گاه یک رشته ی مکرر بر اساس ریشه ی کوتاه درست شود در آخرین ریشه هجای کوتاه انتهای رشته به هجای بلند تبدیل می شود.

مثلا با تکرار سه باره ی ریشه ی (011) ، وزن مکرر (011-011-011) تولید می شود. چون در انتهای رشته ی وزنی (0) نداریم آن را به (1) تبدیل می کنیم ، بنابراین این رشته تبدیل به رشته ی (111-011-011) می شود. دقت کنید با این که از نظر دیداری این رشته یک رشته ی مکرر نیست اما از نظر عروضی و موسیقایی این وزن ، یک وزن «مکرر ریشه کوتاه» می گوییم.

این گروه حالت موسیقی یایی کمتری نسبت به گروه مکرر ریشه بلند دارد.

مثال :

نام شعر	وزن و نوا
گر تو به جلوه گری شوی رهزن حور و پری شوی	101/001/001 فاعلُ فاعلُ فاعلُ (فاعلن)

۳: رشته ی شکسته راست (شکسته)

تعریف زیر رشته های شکسته راست : هر گاه در یک رشته ، شروع به جداسازی زیررشته هایی از سمت راست آن کنیم ، به این زیر رشته های جدید ، زیر رشته های «شکسته از راست» می گوئیم . مثلاً زیر رشته های شکسته از راست رشته (abcde) برابر است با زیررشته های (bcde) , (cde) , (de) , (e) .

تعریف گروه شکسته راست : هر گاه یک رشته از تکرار یک یا چند باره ی یک ریشه و یک زیررشته ی شکسته راست از آن ریشه در انتهای آن رشته به وجود آید ، به آن «رشته شکسته راست» (به اختصار شکسته) می گوئیم . در حقیقت این یک رشته مکرر است که تعدادی از عناصر آن از انتها حذف شده اند. مثلاً رشته ی (cde/abcde/abcde) در اصل رشته ی (abcde/abcde/abcde) بوده است که عنصر (ab) در انتهای رشته حذف شده است.

فرمول کلی این حالت به شکل $(T') + n*(T)$ است که نشان می دهد ریشه ی T به تعداد n بار ($n \geq 1$) تکرار شده است و در انتهای رشته ، یک زیررشته ی شکسته راست از ریشه (T') آمده است .
مثلاً رشته ی (10111011101) یک رشته شکسته راست است (101/1101/1101) زیرا از تکرار دو باره ی ریشه ی (1101) و شکسته ی (101) به وجود آمده است.

این یک گروه مهم و پرکاربرد است و مغز به راحتی موسیقی آن را متوجه می شود.

مثال :

نام شعر	وزن و نوا
نگارینا دل و جونم تو داری	110/1110/1110 مفاعیلن مفاعیلن فعولن (مفاعی)

نکته : هر گاه رشته ی شکسته ، منتهی به هجای کوتاه باشد، تبدیل هجای کوتاه به بلند در آخر رشته رخ می دهد و در این حالت از شدت موسیقایی آن کاسته می شود.

مثال :

نام شعر	وزن و نوا
عاشق شدم بر دلبری عیاری	111/1011/1011 مستفعلن مستفعلن مفعولن (مستفعل)

نکته : هر گاه ریشه تنها یک بار تکرار شود طول رشته شکسته باید به مقداری کافی باشد که مغز درک کند که این رشته از گروه شکسته است . اگر ریشه یک بار تکرار شود و رشته ی شکسته بسیار کوچک باشد مغز قادر به تشخیص ریشه و تکرار ریشه و در نتیجه موسیقی و ریتم نیست . در این حالت از نظر ریاضی یک رشته ی شکسته داریم اما از

نظر موسیقایی آن را یک رشته شکسته در نظر نمی گیریم . مثلا گروه رشته ی (f/abcdef) را شکسته در نظر نمی گیریم ، زیرا طول قسمت شکسته بسیار کم است و مغز تکرار ریشه را متوجه نمی شود.

به همین دلیل فرض می کنیم که اگر طول رشته یک عدد زوج باشد ، طول رشته ی شکسته حداقل پنجاه درصد طول ریشه باشد ، مثلا اگر طول ریشه ۶ باشد، طول شکسته حداقل باید ۳ عضو باشد . هم چنین اگر طول رشته فرد باشد ، طول رشته ی شکسته حداقل پنجاه درصد (طول ریشه - ۱) باشد، مثلا اگر طول ریشه ۵ باشد ، طول شکسته حداقل باید $(5-1)/2=2$ باشد . (این که دقیقا طول شکسته چند درصد از ریشه باشد تا مغز ریتم را حس کند احتیاج به کار آزمایشگاهی دارد . ما فرض را بر پنجاه درصد گذاشته ایم .)

نکته : هر گاه ریشه تنها یک بار تکرار شده باشد و طول شکسته بزرگتر مساوی سه باشد ، می توان برای زیبایی نام گذاری ریشه را به دو قسمت شکسته و غیر شکسته برش زنی کرد تا نوای زیبا تری به دست آید. مثلا از رشته ی (11011110) با برش زنی مرسوم ، شکل (110/11110) و نوای (مفاعیلاتن فعولن) می رسیم ؛ ولی اگر آن را به شکل (110/11/110) برش زنی کنیم به نوای (فعولن فع لن فعولن) می رسیم ، که نوای زیباتر و گوش نوازتری دارد ؛ زیرا کلمه ی (فعولن) دو بار تکرار شده است .

یک مثال دیگر رشته ی (11110101111) است که با برش زنی مرسوم به شکل (1/111-0101/111) و نوای (مفعولن فاعلاتن مفعولن فع) می رسیم ؛ ولی با برش زنی با این روش جدید ، به شکل (1111/010/1111) و نوای (مفعولاتن فعول مفعولاتن) می رسیم .

۴ : رشته ی شکسته چپ

تعریف زیر رشته های شکسته چپ : هر گاه در یک رشته ، شروع به جداسازی زیررشته هایی از سمت چپ آن کنیم ، به این زیر رشته های جدید ، زیر رشته های شکسته از چپ می گوئیم . مثلا زیر رشته های شکسته از چپ رشته (abcde) برابر است با زیررشته های (a), (ab), (abc) , (abcd) .

تعریف گروه شکسته چپ : هر گاه یک رشته از یک «زیررشته ی شکسته چپ» یک ریشه و تکرار یک یا چند باره ی آن ریشه به وجود آید ، به آن ، رشته شکسته چپ می گوئیم .

فرمول کلی این حالت به شکل $n^*(T) + (T')$ است که نشان می دهد در ابتدای رشته یک زیررشته ی شکسته چپ (T') آمده است و سپس ریشه ی T به تعداد n بار ($n \geq 1$) تکرار شده است . مثلا رشته ی (10111011101) را می توان به شکل یک رشته شکسته از چپ برش زنی کرد (1011/1011/101) . این رشته از شکسته ی (101) و تکرار دو باره ی ریشه ی (1011) به وجود آمده است.

نکته : هر رشته شکسته راستی را (اگر رشته ی شکسته به هجای کوتاه ختم نشده باشد و تبدیل هجای کوتاه به بلند رخ نداده باشد) می توان به یک رشته شکسته چپ تبدیل کرد . در این حالت ریشه های آنها تغییر می کند اما رشته شکسته آنها ثابت است .

نکته : استفاده از رشته ی شکسته چپ به جای رشته شکسته راست از نظر ریاضی درست است اما از نظر موسیقایی درست نیست . مغز به محض شنیدن یک موسیقی ، شروع به یافتن الگو و ریشه در آن می کند و الگو را از ابتدا اعمال می کند و به دنبال یافتن یک فرمول پیچیده تر نمی گردد. مثلا ما رشته ی (سبز ، سرخ ، سبز ، سرخ ، سبز) را به شکل (سبز / سرخ / سبز ، سرخ / سبز) تقسیم بندی می کنیم نه به شکل (سبز/ سرخ ، سبز / سرخ ، سبز / سرخ ، سبز) ما در گروه بندی از این گروه استفاده نمی کنیم و وقتی می گوئیم گروه «شکسته» ، منظورمان گروه شکسته از راست است اما گاهی از این روش برای نوآگذاری استفاده می کنیم. (رجوع کنید به بخش نوآگذاری)

مثال : با دقت در وزن (11011101110) با نوای معروف (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) می بینیم که می شود آن را به شکل شکسته از چپ هم برش زنی کرد .

نام شعر	وزن و نوا
نگارینا دل و جونم تو داری	1101/1101/110 فعولن فاعلاتن فاعلاتن (علاتن فاعلاتن فاعلاتن)

نکته : مسعود فرزاد برای برش زنی و نام گذاری از این گروه بندی به جای شکسته راست استفاده می کند .

۵: رشته ی شبه مکرر کوتاه (شبه مکرر)

به رشته ای شبه مکرر کوتاه می گوئیم که در بین تمام یا بعضی از ریشه ها در یک رشته ی مکرر یک هجای کوتاه گذاشته شود مثلاً رشته ی (TOTT) یک رشته شبه مکرر کوتاه است .

نکته : در حالتی که الگوی رشته به شکل (TOT) باشد این حالت را می توان یک رشته ی شکسته هم در نظر گرفت که ریشه ی آن عبارت (OT) و شکسته ی آن (T) است .

مثال :

نام شعر	وزن و نوا
دلم برد و مرا کرد ز اندیشه خیالی	110-0-110-0-110-0-110 فعولن و فعولن و فعولن و فعولن

۶: رشته ی شبه مکرر بلند

به رشته ای «شبه مکرر کوتاه» می گوئیم که در بین تمام یا بعضی از ریشه ها در یک رشته ی مکرر ، یک هجای بلند گذاشته شود مثلاً رشته ی (T1TT) یک رشته شبه مکرر بلند است .

نکته : در حالتی که الگوی رشته به شکل (T1T) باشد این حالت را می توان یک رشته ی شکسته هم در نظر گرفت که ریشه ی آن عبارت (1T) و شکسته ی آن (T) است .

مثال :

نام شعر	وزن و نوا
بیا جانا کجایی	110/1/110
اگر تو برفکنی در میان شهر نقاب هزار مؤمن مخلص درافکنی به عقاب	100/1010-1-100/1010

۷: شبه متناوب

در عروض سنتی رشته هایی با رکن های افاعیلی (BABA) را متناوب الارکان می نامند ، اما ما رشته هایی با نام متناوب الارکان نداریم ، زیرا می توان با فرض (C=AB) این رشته ها را (CC) خواند که رشته هایی مکرر هستند. ما رشته هایی را به شکل (DCBA) شبه متناوب می نامیم که طول هجاهای رشته ی (BA) و رشته ی (DC) با هم برابر باشد یا تنها یک واحد با هم اختلاف داشته باشند . (علمی تر است که بگوئیم ارزش زمانی هر دو قسمت تقریباً یکسان باشد) و حداقل دو عنصر از ABCD شبیه هم باشند. (دقت کنید هر یک از این رشته ها لزوماً با رکن های نظام افاعیلی یکسان نیستند و می توانند هر طولی داشته باشند .)

رشته های شبه متناوب به دو گروه تقسیم می شوند :

نوع الف (سه تکراره) : در این نوع ، ریشه سه بار تکرار شده است ؛ یعنی به شکل کلی ، رشته به شکل یکی از حالت‌های (T T- T X) یا (T T- X T) یا (T X- T T) یا (X T - T T) است . (X و T یکسان نیستند).
حالت‌های (T T- T X) و (X T - T T) را می توان از گروه ناقص هم در نظر گرفت ولی اگر شرط متناوب بودن یعنی هم اندازه بودن دو طرف را داشته باشد، بهتر است این حالت ها رامتناوب در نظر گرفت. مثلا رشته ی (abc/xyz-abc/abc) یک رشته ی شبه مکرر است.

نوع ب (دو تکراره) : در این نوع ، ریشه دو بار تکرار شده است ؛ یعنی به شکل کلی ، رشته به شکل یکی از حالت‌های (T T- XY) یا (T X- TY) یا (T X- Y T) یا (X T - T Y) یا (X T- Y T) یا (XY-TT) است . (رشته های T و X و Y یکسان نیستند).

نکته : در این حالت هم برای جداسازی از علامت "-" استفاده می شود .

جدول نمونه ها

شعر	وزن و نوا	فرمول
بهار شاد شورافکن ز قله ها به زیر آمد	مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن 1110/1110-1110/1010	(T T- T X)
؟	؟	(T T- X T)
بگو آشیان را ز دیده تر کن	110/10/110/110 فعولن فعولن فعل فعولن	(T X- T T)
چند بگفتم که خوشم هیچ سفر نمی روم	1010/1001-1001/1001 مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفاعیلن	(X T - T T)
تو آن روشن ماهی که تو را نیست زوالی	1100/1100/111/110 فعولن مفعولن فعلاتن فعلاتن	T T- XY
کولی ، آواره تنهاست با مه ، و زنگار بی تو	فع لن مستفعلاتن فاعلُ مستفعلاتن 11011/001-11011/11	T X- TY
تقدیر تقویم خود را تماما به خون می کشید	مستفععلن فاعلاتن مفاعیلُ مستفععلن 1011/0110-1101/1011	T X- Y T
؟	؟	X T - T Y
چه گرم دوست می دارم نوازش نگاهش را	10/11/10/10-11/10/10/10 مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مستفععلن	XT-YT
ای دل من بسته در آن زنجیر سمن سا دل	111/0011-1001/1001 مفتعلن مفتعلن مستفعل مفعولن	XY-TT

نکته : مسعود فرزند مفهومی به نام لولا را مطرح می کند که یک رشته را برای برش زنی به دو قسمت مساوی تقسیم می کنیم و این گونه وزن دارای لولای وزنی می شود و گوش نواز تر به نظر می رسد .
بر اساس این تعریف علمی تر آن است که بگوییم هر بند رشته ی متناوب با بند دیگر آن دارای ارزش زمانی مشابه (حداکثر ۲ اختلاف) باشد . مثلا وزن (1110/1111-1010/1010) را در نظر بگیرید که هر قسمت دارای ۸ هجا است ولی قسمت اول دارای ارزش زمانی ۱۲ و قسمت دوم دارای ارزش زمانی ۱۵ است . با این برش زنی هنگام

خواندن نوای آن ، (مفاعلن مفاعلن +سکوت +مفعولاتن مفاعیلن) ، نوای وزن شبه متناوب را نمی شنویم. بنابر این ، این وزن را شبه متناوب در نظر نمی گیریم. (اگر رشته را به این شکل برش بزنییم (1110/111-11010/1010) ارزش زمانی بند اول ۱۴ و ارزش زمانی بند دوم برابر با ۱۳ می شود و نوای آن معادل (مفاعلن مفاعلاتن - مفعولن مفاعیلن) است که از نظر موسیقی یایی ، وزن گوش نوازتری را ارائه می دهد.)

نکته : هنگام برش زنی بر اساس روش گروهی ، ریشه به شکل کامل شنیده می شود . مثلاً وزن به شکل (1011/010-1011/001) شبه متناوب با نوای (فاعلُ مستفعلن فِعولُ مستفعلن) است ولی اگر با روش سنتی آن را برش بزنییم به شکل (101/1010-101/1001) برش زده می شود و نوای آن (مفتعلن فاعلن مفاعلن فاعلن) است .

۸ : دو ریشه

به رشته هایی با شکل (AABB) ، (ABBA) ، رشته ی «دو ریشه» می گوئیم ، در صورتی که هر دو رشته ی A و B با هم یکسان نباشند و ارزش زمانی مجموع رشته های اول و دوم با ارزش زمانی مجموع رشته های سوم و چهارم تقریباً یکسان باشد (حداکثر دو اختلاف) . بدیهی است این گروه فاقد ریشه است زیرا دو ریشه دارد .

شعر	وزن	فرمول
اگر گذرت فتد ناگه به کوی ما عجب نبود	10010/1110/1110/10010 مفاعلتن مفاعیلن مفاعیلن مفاعلتن	ABBA
یادش به خیر آن روزها فراموشم نمی کردی	مستفعلن مستفعلن مفاعیلن مفاعیلن 1110/1110/1011/1011	AABB

حالت (AABB) حالتی شبه مستزاد است به شرط آن که بین A ها یک سکوت شکسته در تمامی مصرع ها بیاید ، مثل شعر « هر که گدای در مشکوه ی توست ،، پادشاست» بر وزن (101-101/1001/1001) و نوای (مفتعلن مفتعلن فاعلن فاعلن) .

۹ : ناقص

هر گاه رشته ای شامل تکرار n بار یک ریشه ($n > 1$) باشد اما در جلو یا عقب یا هم جلو و هم عقب آن ، رشته هایی غیر شکسته بیاید به آن رشته ی ناقص می گوئیم . بدیهی است که طول تکرار ریشه باید بیش از پنجاه درصد کل رشته باشد. فرمول این رشته را به صورت $A + n * T + B$ نشان می دهیم که نشان می دهد ریشه ی T به تعداد n بار تکرار شده است و در اول یا آخر یا هم اول و هم آخر ، رشته هایی وجود دارد (هر دو رشته ی A و B همزمان نمی توانند تهی باشند.)

دقت کنید اگر وزنی را بتوان هم ناقص و هم متناوب دانست ، معمولاً متناوب انتخاب درست تری است زیرا در این حالت رشته ، لولای وزن دارد و سکوت هم به زیباتر شدن موسیقی آن کمک می کند.

مثال :

شعر	وزن و نوا	فرمول
چون دعا گفت بر سریر بلند	(10010/101/101) فاعلن فاعلن مفاعلتن	$A + n * T$
چون سایه زلف سپاه	(100/100/11) فع لن فعلن فعلن	$n * T + B$
من ساده بودم تو عاشقم نبودی	1/10/10/10/11011 مستفعلاتن فعل فعل فعل فع	$A + n * T + B$

۱۰: بی ریشه

هر گاه در یک رشته ی وزنی نتوان هیچ ریشه ای را پیدا کرد و شامل هیچ یک از طبقات بالا نباشد ، به آن رشته ی بی ریشه می گوییم . مثلاً رشته (abcdeebcaa) یک رشته ی بی ریشه است. به عبارت دیگر این رشته غیر قابل تجزیه به ریشه ها است . نام «اتم» به معنای «غیر قابل تجزیه» کلمه ی گویایی برای نام گذاری این گروه بود اما به دلیل روح شیمیایی و نه ادبی آن از نام «بی ریشه» استفاده شد.

نکته : ممکن است بتوان طبقات دیگری را هم از بی ریشه ها استخراج کرد اما در وزنه‌های موجود گروهی یافت نشد که بتوان به عنوان یک گروه مستقل در گروه های بالا بیاید.

مثال :

نام شعر	وزن و نوا
آن سرو سهی که بارِ خورشید روان دارد	11100110-1010011 مستفعلن مفاعلاتن فاعلاتن

زیر گروه ها

تعریف : هر گاه یک رشته وزنی دارای ریشه باشد (یعنی جزو گروه «بی ریشه» و «دو ریشه» نباشد) می توان آن ریشه را مجدداً گروه بندی کرد به گروه بندی مجدد ریشه ی یک رشته زیر گروه می گوییم .

تعریف : به ریشه ی زیر گروه «زیر ریشه» می گوییم .

نکته : زیر گروه را در پراتز جلوی گروه می نویسیم و اگر ننویسیم یعنی زیر گروه آن از گروه «بی ریشه» است .

مثال: شعر زیر از سیمین بهبهانی یک شعر مکرر است زیرا در هر مصرع آن ریشه دوبار تکرار شده است اما خود ریشه یک رشته ی شکسته است ، بنابر این این مصرع به شکل «مکرر (شکسته)» گروه بندی می شود .
دقت کنید که ریشه (1/1101/1101) است و زیر ریشه (1101) است و گروه آن «مکرر» و زیر گروه آن «شکسته» می باشد.

شعر	وزن و نوا
اسب می نالید می لرزید سرفه ها اسفنج و خون می شد	1/1101/1101 - 1/1101/1101 (فاعلاتن فاعلاتن فع) *۲

الگو و وزن هجایی

ذهن انسان ، ذهنی الگو محور است و سعی در یافتن الگو در هر چیزی و هر جایی می کند. (این ویژگی پیشرفته ذهن انسان است اما گاهی می تواند یک بیماری ذهنی باشد یعنی مغز انسان حتی در جایی که الگو وجود ندارد ، سعی در یافتن الگو می کند .)

اگر جلوی یک کودک با قاشق به لیوان ضربه بزنید و این کار را به صورت منظم تکرار کنید ، کودک الگوی (ضربه - سکوت) را متوجه می شود و از آن لذت می برد. هر چه کودک بزرگتر می شود ، قادر به تشخیص و لذت بردن از الگوهای پیچیده تری (مثل ضربه ، ضربه ، سکوت) می شود . به همین دلیل کودکان آهنگ های موسیقی ضربی را دوست دارند و نه موسیقی های پیچیده مثل سمفونی های بتهوون را .

نکته این است که مغز با شنیدن یک موسیقی، ابتدا سعی در یافتن الگو می‌کند و بعد از یافتن یک الگو، سعی در پیروی از الگو به صورت پیوسته می‌کند و اگر جایی را خارج از الگو یافت، پیغام خطا می‌دهد. کل وزن عروضی در اشعار کلاسیک مبتنی بر تکرار یک الگو در تمام مصرع‌های شعر است، مثلاً کل مصرع‌های مثنوی مولانا تکرار رشته‌ی وزنی (10111011101) است.

بدیهی است هر چه موسیقی و الگوی وزنی آن ساده‌تر باشد، یافتن الگوی آن توسط مغز ساده‌تر است. ساده‌ترین گروه‌ها برای مغز ابتدا گروه مکرر و بعد گروه شکسته و بعد سایر گروه‌هاست. هر چه طول رشته‌ی وزنی بیشتر شود و گروه نیز غیر مکرر و غیر شکسته باشد، الگو پیچیده‌تر می‌شود و یافتن الگو برای مغز و لذت بردن از آن سخت‌تر می‌شود.

بدیهی است هر چه یک نفر، شعرهای بیشتر و با وزنهای متنوع‌تری خوانده باشد، مغز او با الگوهای بیشتری آشنا شده و سریعتر وزن را درمی‌یابد و شروع به لذت بردن از وزن می‌کند. این امر دقیقاً در مورد موسیقی نیز صادق است. انسانهایی که موسیقی‌های بیشتر و متنوع‌تری شنیده‌اند، قادر به لذت بردن از سمفونی‌های پیچیده‌ی موسیقی هستند در حالی که ذهن‌های خالی و نامالوف با موسیقی، هیچ زیبایی در آنها نمی‌بینند.

تا نگردی آشنا، زین پرده رمزی نشنوی گوش نامحرم نباشد جای پیغام سروش

فصل سه : هم آوایی (اختیارات شاعری)

کیسه هنوز فربه است از تو از آن قوی دلم   چاره چه خاقانی اگر کیسه رسد به لاغری
گرچه به موضع لبث مفتعلن دوباره شد   بحر ز قاعده نشد تا تو بهانه ناوری
(خاقانی)

تعریف : هر گاه دو عبارت دارای تقطیع یکسانی نباشند و رشته های وزنی متفاوتی داشته باشند ، اما از نظر گوش فارسی زبان دارای موسیقی یکسانی باشند ، به آن دو تقطیع هم آوا می گوئیم .

دقت کنید این امر یک مسئله زبانی و فرهنگی است ، یعنی به طور مثال ضابطه های هم آوایی در فارسی و عربی متفاوت هستند و وزن هایی وجود دارد که اعراب آنها را هم آوا می دانند ، اما به گوش ما ناموزون می آید . علاوه بر این هم آوایی یک مسئله زمانی نیز هست . مثلاً قوانین هم آوایی در شعر قدیم فارسی با امروز متفاوت هست یعنی ابیاتی در شعر کلاسیک فارسی هست که امروزه آنها را ناموزون می دانیم اما فارسی زبانان آن موقع آنها را موزون و دارای یک موسیقی می دانستند. (برای لیستی از این اختیارات شاعری قدیم که در شعر امروز کاربرد ندارد ، به کتاب دکتر فولادی (مبانی عروض) مراجعه کنید.)

حتی می توان فرض کرد در یک زمان و در یک زبان شعری، گروهی دو وزن را هم آوا بدانند و گروهی خیر.

تعریف : وزنهایی که هم آوا نیستند را ناهم آوا می خوانیم.

نکته : استاد نجفی به جای وزن هم آوا عبارت «وزن مشابه» ، و به جای وزن ناهم آوا عبارت «وزن متفاوت» به کار می برد . (درباره ی طبقه ... : ۱۱)

ضوابط هم آوایی

هم آوایی دارای دو قانون ابدال و تسکین و یک قاعده ی قلب است:

۱-قانون ابدال

بر اساس این قانون می توان به جای زیر رشته ی (1100) در ابتدای مصرع زیر رشته ی (1101) را جایگزین کرد و وزن های به دست آمده هم آوا هستند.

برای مثال تقطیع شعر زیر از حافظ را در نظر بگیرید :

یاد باد آن که ز ما وقت سفر یاد نکرد   به وداعی دل غمدیده ی ما شاد نکرد

یا	د	با	دان	که	ز	ما	وق	ت	س	فر	یا	د	ن	کرد
1	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1
به	و	دا	عی	د	ل	غم	دی	ده	ی	ما	شا	د	ن	کرد
0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1

یعنی دو وزن (100110011001100) با نوای افاعیلی (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن) با وزن (100110011001101) با نوای افاعیلی (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن) هم آوا و دارای یک موسیقی هستند .

نکته: در این حالت وزنی که با (1100) شروع می شود را وزن اصلی و وزنی که با (1101) شروع می شود را وزن فرعی می نامیم. « فاعلاتن را مشتق از فاعلاتن می دانیم زیرا در رکن اول همیشه می توان به جای فاعلاتن رکن فاعلاتن را جانشین کرد نه برعکس. » (درباره ی طبقه ...: ۲۸)

نکته: کد وزن رشته ی (A1101) یک عدد بیشتر از کد وزنی رشته ی (A1100) است.

(کد وزن در فصل عروض دودویی تعریف می شود)

نکته: بهتر است به جای اول مصراع بگوییم اول دور، یعنی بعد از سکوت کشیده می توان به جای (1100) رشته (1101) را به کار برد. به عبارت دیگر در اشعار مکرر که با (1100) شروع شوند در هر بند می توان به جای رشته (1100) در اول بند، از رشته (1101) استفاده کرد. مثل شعر زیر از قانی:

- ۱- یارکی هست مرا به لطافت ملکو   ۲- به حلاوت شکر و به ملاحظت نمکو
 ۳- هله قآنی هان نقد خود دار نهران   ۴- که شد از غیب عیان نقدها را محکو
 ۵- شمع شیراز منم نکته پرداز منم   ۶- همه تن ناز منم تو چه گویی کلکو

نام مصرع	وزن	نوا
۵	(100/1101-100/1101)	فاعلاتن فعلن - فاعلاتن فعلن
۶، ۲	(100/1100-100/1100)	فاعلاتن فعلن - فاعلاتن فعلن
۱	(100/1100-100/1101)	فاعلاتن فعلن - فاعلاتن فعلن
۴، ۳	(100/1101-100/1100)	فاعلاتن فعلن - فاعلاتن فعلن

۲- قانون تسکین

در یک رشته ی وزنی می توان به جای دو هجای کوتاه (00)، (در غیر از اول مصرع) یک هجای بلند (1) آورد و وزن به دست آمده با وزن قبلی هم آوا است.

مثلا در شعر زیر از حافظ هر مصرع تقطیع جداگانه ای دارد اما با توجه به قاعده ی تسکین هم آوا هستند.

اگر به سالی حافظ دری زند بگشای   که سال هاست که مشتاق روی چون مه ماست

۱	گر	به	سا	لی	حا	فظ	د	ری	ز	ند	ب	گ	شای
0	1	0	1	1	1	1	0	1	0	1	0	0	1
0	1	0	1	0	1	1	0	1	0	1	0	0	1
که	سا	ل	ها	ست	که	مش	تا	ق	رو	ی	چون	م	ه

تبصره: این دو هجای کوتاه نباید در آغاز مصرع باشد.

دکتر شمیسا: « ندرتا نمونه هایی در دست است که در رکن اول تسکین شده است.

چو رسول آفتابم به طریق ترجمانی   پنهان ازو بپرسم به شما جواب گویم

(مولانا)

در شعر نو در آغاز مصراع هم مرسوم است مثلا در شعر زیر از سهراب که وزن نیمایی (فاعلاتن) دارد می خوانیم:

« ابری نیست

بادی نیست

می نشینم لب حوض » (فرهنگ عروضی: ۱۹۶)

تبصره: بهتر است بگوییم در آغاز دور یا بعد از سکوت کشیده نمی توان دو هجای کوتاه را به یک هجای بلند تبدیل کرد. مثلا به شعر زیر از خواجه دقت کنید:

چه کنم حدیث شکر // چو لب گزیدم   چه کنم نبات مصری // چو شکر مزیدم

اگر مصرع اول را به گونه ی زیر بخوانیم به نظر نازیبا می رسد:

{ چه کنم حدیث شکر // چون لب گزیدم }   چه کنم نبات مصری // چو شکر مزیدم

نکته: با توجه به آنکه این دو هجای متوالی در آغاز وزن نمی توانند بیایند و با توجه به آنکه در زبان فارسی سه هجای متوالی کوتاه نداریم، نتیجه می گیریم قبل و بعد از دو هجای کوتاه متوالی حتما یک هجای بلند وجود دارد. در نتیجه می توان این قانون را این گونه بیان کرد که **همواره می توان در رشته ی وزنی زیررشته ی (1001) را تبدیل به زیررشته ی (111) کرد.**

نکته: وزن دارای دو هجای کوتاه (00) را وزن اصلی می نامیم. وزنی که با تبدیل دوهجای کوتاه به یک هجای بلند (1) از این وزن به دست آمده را وزن فرعی می نامیم..

۳- قاعده ی قلب :

اگر وزن الف دارای زیر رشته ی (1001) باشد و با تغییر این زیر رشته به زیر رشته ی (1010) به وزن ب برسیم هر گاه وزن الف و ب را گوش دارای یک موسیقی بداند و تفاوتی بین موسیقی ی آنها احساس نکند این دو وزن را هم آوا می گوییم. به قاعده تبدیل زیر رشته ی (1001) به زیر رشته ی (1010) قاعده ی قلب می گوییم.

تبصره: بر طبق نظر استاد نجفی، این تبدیل یک قانون نیست، زیرا همیشه رشته های به وجود آمده هم آوا نیستند و این قاعده را در شرایط خاصی می شود، به کار برد. (درباره قاعده قلب : ۴۴). در جای دیگر استاد نجفی می گوید: «از کتاب وزن شعر فارسی که این تبدیل را شرح می دهد نمی توان معلوم کرد که کاربرد قاعده ی قلب دقیقا در کجا جایز است و در کجا نیست.»

(اختیارات شاعری و چند مقاله دیگر، مقاله ی اختیارات شاعری: ۳۲)

مثال: در بیت زیر از این قاعده استفاده شده است و هر دو مصرع طبق این قاعده هم آوا هستند. وزن مصرع اول (1001/1001/1001/1) و وزن مصرع دوم (1001/1010/1001/1) است. در مصرع اول رشته ی (1001) به رشته ی (1010) مفاعلن تبدیل شده است.

این قافله ی عمر عجب می گذرد   دریاب دمی که با طرب می گذرد

(خیام)

این	قا	ف	ل	ی~	عم	ر	ع	جب	می	گ	ذ	رد
1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1
1	1	0	0	1	0	1	0	1	1	0	0	1
در	یا	ب	د	می	که	با	ط	رب	می	گ	ذ	رد

مثال: دو بیت زیر را در نظر بگیرید:

کاشکی جز تو کسی داشتمی   یا به تو دسترسی داشتمی

(خاقانی) (فاعلن مفاعلن مفاعلن)

تا تو با منی زمانه با من است   شور و شوق عاشقانه با من است

(ابتهاج) (فاعلن مفاعلن مفاعلن)

از ترکیب آنها بیت زیر به وجود می آید که با وجود قاعده ی قلب هم آوا و دارای یک موسیقی نیستند .

کاشکی جز تو کسی داشتمی تا تو با منی زمانه با من است

می	ت	ش	دا	سی	ک	تو	جز	کی	ش	کا
1	0	0	1	<u>1</u>	<u>0</u>	<u>0</u>	<u>1</u>	1	0	1
1	0	1	0	<u>1</u>	<u>0</u>	<u>1</u>	<u>0</u>	1	0	1
نست	م	با	نه	ما	ز	نی	م	با	تو	تا

نکته : هنوز معیار کاملی درباره ی این که در چه شرایطی رشته های وزنی با قاعده ی قلب هم آوا می شوند و در چه شرایطی هم آوا نمی شوند به دست نیامده است . { موضوع جالبی برای تحقیق }

الگوی خانوادگی هم آواها

با استفاده از الگوی خانواده می خواهیم هم آواها را توصیف کنیم. این الگو به ما کمک می کند تا بتوانیم درک بهتری از هم آواها داشته باشیم .

مادر

به وزنهای اصلی ، وزن مادر می گوئیم ، یعنی ، وزنی که با (1100) شروع می شود یا وزنی که دارای رشته (ها)ی (1001) است ، وزن مادر می گوئیم . اگر بخواهیم این وزن را دقیق تر تعریف کنیم ، وزن مادر وزنی است که نتوان با قواعد ابدال و تسکین از وزنی دیگر تولید (زاده) شود و خود قابلیت تولید وزنی جدید با قوانین ابدال یا تسکین را دارد (به زبان ما دارای فرزند است) .

نکته : به عنوان یک قاعده می توان گفت : **یک مادر هرگز سه هجای بلند متوالی ندارد** زیرا این سه هجای متوالی (111) قاعدتا می تواند از تبدیل (1001) به (111) به وجود آمده باشد.

نکته : به عنوان یک قاعده می توان گفت یک مادر هرگز در ابتدایش (1101) ندارد .

تعریف فنی: وزن مادر به وزنی می گوئیم که یا دارای رشته ی (1100) در آغاز رشته باشد یا دارای حداقل یک رشته ی (1001) باشد و هرگز دارای سه یا بیشتر از سه هجای بلند متوالی نباشد.

فرزند

به وزنی که با قوانین ابدال و تسکین ، از وزن مادر تولید می شود ، فرزندان آن وزن مادر می گوئیم.

تعریف فنی : به وزنی که یا رشته ی آغازینش (1101) باشد یا دارای سه یا بیشتر از سه هجای بلند متوالی باشد ، فرزند می گوئیم .

نکته : فرزند قادر به زاییدن فرزند نمی باشد (می توان فرض کرد فرزندان پسر هستند) . مثلا ممکن است فکر کنیم وزن (111100110011) با نوای (مستفعل مستفعل مفعولن فع) مادر وزن (11111110011) با نوای (مستفعل مفعولن مفعولن فع) است زیرا دو هجای کوتاه آن تبدیل به یک هجای بلند شده است . با کمی دقت بیشتر در می یابیم این فرض غلط است زیرا هر دو وزن دارای بیش از دو هجای متوالی بلند هستند و بنابر این هر دو فرزند هستند . مادر هر دو وزن ، رشته ی وزنی (1001100110011) با نوای (مستفعل مستفعل مستفعل فع) است و این وزن سه هجای متوالی بلند ندارد و در آغازش هم (1101) ندارد .

برادر

به وزنهایی که از یک مادر زاییده می شوند ، برادر هم می گوئیم . (دلیل نام گذاری به عنوان برادر این است که آنها از یک مادر زاییده شده اند ولی خود قادر به زاییدن باشند .)

نکته : یک مادر می تواند چند فرزند داشته باشد .

نکته : یک فرزند می تواند از چند مادر متفاوت به وجود آمده باشد. مثلا وزن (1111) فرزند وزن های (11001) و (10011) است.

خواهر

هر گاه دو وزن طبق قاعده ی قلب با یکدیگر هم آوا باشند آنها را خواهر هم می گوئیم.

تعریف ابرخواهر : در یک گروه خواهری ، به خواهری که دارای رشته های (1001) بیشتری نسبت به باقی خواهران است ، ابرخواهر می گوئیم.

نکته: ابرخواهر کمترین کد وزنی را (کد وزنی را در فصل اعداد دودویی بخوانید) در بین خواهران دارد . (این تنها یک قرارداد است تا بتوانیم به یک روش وزن ها را به هم مرتبط کنیم . می توانید ببینید خواهری با کمترین کد وزنی ، تعداد رشته ی (1001) بیشتری نسبت به بقیه ی خواهران - که دارای رشته ی (1010) در ازای (1001) هستند - دارد ؛ در نتیجه این خواهر دارای فرزندان بیشتری از خواهران خود است و می توان آن را مهم تر از باقی خواهران خود فرض کرد .)

نکته: هر وزن می تواند چند خواهر داشته باشد مثلا وزن (1001-1001) دارای سه خواهر (1001-1010) (1010-1010) و (1010-1001) است.

نکته: از نظر ریاضی و منطقی ، هیچ فرزندی نمی تواند خواهر داشته باشد زیرا اگر فرزندی بتواند با تبدیل (1001) به (1010) دارای وزنی جدید و هم آوا بشود، منطقا این وزن از فرزندان خاله ی او (خواهر مادر او) است .

نکته: یک خواهر می تواند نازا باشد مثل (11010) که خواهر (11001) است ، ولی خودش فرزندی ندارد.

نکته: رابطه بین فرزندان یک مادر با خواهر مادر را رابطه خاله گی و رابطه بین خواهر مادر با فرزندان یک مادر را رابطه ی خواهر زادگی می نامیم.

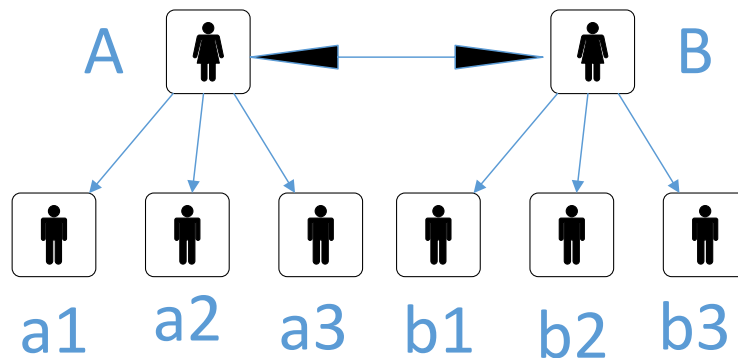
نکته : به خواهران یک ابرخواهر ، خواهرک می گوئیم.

تعریف دیگر قانون هم آوایی : هر گاه دو وزن با هم رابطه ی خواهری یا رابطه خاله و خواهر زاده یا رابطه مادر و فرزندی یا رابطه برادری داشته باشند به آنها هم آوا می گوئیم.

شکل زیر، شماتیک یک خانواده ی هم آوا است که در آن A و B با هم خواهرند و هر کدام دارای فرزندان هستند.

به کل این افراد خاندان هم آوا می گوییم. (با این فرض که کد وزنی A کمتر از B باشد یعنی A ابرخواهر باشد.)

تعریف خاندان هم آوا: به کلیه ی خواهران و فرزندان آنها که با همدیگر هم آوا هستند خاندان هم آوا می گوییم. خاندان هم آوا را با نام خاندان ابرخواهر آن وزن می شناسیم.

مثال: وزن معروف رباعی را در نظر می گیریم. این وزن دارای دو خواهر است که هر کدام فرزندان دارند. این وزن دارای دو خواهر است. وزن (1001/1001/1001/1) با کد وزنی ۴۹۱۵ و وزن (1001/1010/1001/1) و کد وزنی ۴۹۴۷. وزن ۴۹۱۵ را ابرخواهر می نامیم زیرا دارای کد وزنی کوچکتری از وزن است یا رشته ی (1001) بیشتری دارد.

ابرخواهر با نوای (مستفعل مستفعل مستفعل فع) دارای ۷ فرزند است.

کد وزن	نام	نسبت	تقطیع
1,023	مفعولن مفعولن مفعولن فع	فرزند	1111111111
1,279	مفعولن مفعولن مستفعل فع	فرزند	1001111111
1,951	مفعولن مستفعل مفعولن فع	فرزند	1111001111
2,035	مستفعل مفعولن مفعولن فع	فرزند	11111110011
2,463	مفعولن مستفعل مستفعل فع	فرزند	100110011111
2,547	مستفعل مفعولن مستفعل فع	فرزند	100111110011
3,891	مستفعل مستفعل مفعولن فع	فرزند	111100110011
4,915	مستفعل مستفعل مستفعل فع	مادر	1001100110011

خواهرک با نوای (مستفعل فاعلات مستفعل فع) دارای ۳ فرزند است.

کد وزن	نام	نسبت	تقطیع
1,967	مفعولن فاعلات مفعولن فع	فرزند	11110101111
2,479	مفعولن فاعلات مستفعل فع	فرزند	100110101111
3,923	مستفعل فاعلات مفعولن فع	فرزند	111101010011
4,947	مستفعل فاعلات مستفعل فع	مادر	1001101010011

خنثا

به وزنی که دارای هیچ فامیلی نیست (نه خواهر، نه مادر ، نه برادر ، نه فرزند) خنثا می گوئیم. این وزن در ابتدایش دارای رشته ی (1100) یا (1101) نیست و دارای زیررشته های (00) و (111) هم نمی باشد و رابطه ی خواهری هم با هیچ وزنی ندارد .

نکته: هر وزن یا مادر است یا فرزند یا خنثا یا خواهر بدون فرزند .

فرزندان چند مادری

ممکن است یک فرزند دارای چند مادر باشد .

به ابیات زیر دقت کنید : (شاهد ها از (دربارہ ی طبقه ... : ۱۱) آورده شده است .

قصه نکنم دراز کوتاه کنم بازاً بازاً کز انتظارت مردم

(منسوب به حافظ)

وزن مصرع اول (1/0011/0101/0011) و وزن مصرع دوم (111/1010/111) است .

قص	صه	ن	ک	نم	د	را	ز	کو	تا	ه	ک	نم
1	1	0	0	1	0	1	0	1	1	0	0	1
با	زا	با	زا	ک	زن	ت	ظا	رت	مر	دم		
1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1

عمر برآمد مرا به نیمه هفتاد   نیمی از عمر خویش دادم بر داد

(حبیب خراسانی)

وزن مصرع اول (1/1001/0101/1001) و وزن مصرع دوم (111/1010/111)

عم	ر	ب	را	مد	م	را	به	نی	مه	ی	هف	تاد
1	0	0	1	1	0	1	0	1	0	0	1	1
نی	می	از	عم	ر	خی	ش	دا	دم	بر	باد		
1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1

می بینیم که وزن (111/1010/111) در شعر اول از مادر (1/0011/0101/0011) و همین وزن در شعر دوم از مادر (1/1001/0101/1001) زاییده شده است . به عبارت دیگر این وزن دو مادر دارد. اگر دو مادر را در یک بیت بیاوریم ، بدیهی است که در خواندن آن موسیقی حس نمی شود و این دو عبارت هم آوا نیست.

قصه نکنم دراز کوتاه کنم   عمر برآمد مرا به نیمه هفتاد

قانون : هر گاه وزنی دو یا چند مادر داشته باشد ، حتما مادرهایش با یکدیگر هم آوا نیستند زیرا تنها مادرهایی که خواهر یکدیگر باشند ، با یکدیگر هم آوا هستند و در این حالت محال است که آنها خواهر یکدیگر باشند . (به نظر قضیه ی ریاضی قابل اثبات می رسد .) این قانون را استاد نجفی به این شکل بیان می کند : «وزن مصرع های دوم با آنکه هر دو بر (مفعولن فاعلن مفاعیلن فع) قابل تقطیع است را متفاوت می دانیم . » (دربارہ ی طبقه ... : ۱۱)

وزنهای مادر جدید

اگر فرضیات ما درست باشد که تنها تسکین در زیررشته ی (1001) اتفاق می افتد و با اعمال این قانون زیررشته ی (1001) تبدیل به (111) می شود ، می توانیم بگوییم هر رشته ی (1110) فرزند رشته ی (10010) است . دقت کنید ما برعکس قانون تسکین را انجام ندادیم یعنی (1) را تبدیل به (00) نکردیم بلکه وزن مادر (1110) را پیدا کردیم.

اگر این مقدمات درست باشد به وزنهای جدید و عجیبی می رسیم مثلا وزن دو بیتی با نوای (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) یا (پری گل ها پری گل ها پری ها) و رشته ی وزنی (11011101110) دارای مادری با رشته ی وزنی (110/10010/10010/10010) با نوای (مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن فعولن) یا (پری به پری پری به پری پری به پری پری) می شود .

وزن مشهور مثنوی مولانا (10111011101) با نوای (فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) یا (گل پری ها گل پری ها گل پری) پری (فرزند وزن (10/10010/10010/1) با نوای (فع مفاعلتن مفاعلتن فعل) یا (فاعلات مفاعلتن فاعلات فع) یا (گل پری دل گل پری دل گل پری) است . { نیاز به نقد جدی }

روش یافتن فرزندان یک مادر

در رشته ی وزنی مادر، شروع به جداسازی (1100) آغازین و زیررشته های (1001) می کنیم . سپس تمامی ترکیباتی را که (1100) آغازین تبدیل به (1101) و زیر رشته ی (1001) تبدیل به (111) می شوند را می یابیم . اگر مجموع زیر رشته های (1100) آغازین و زیررشته های (1001) ، n باشد ، تعداد فرزندان یک مادر برابر است با $(2^n - 1)$.

مثلا می خواهیم فرزندان وزن (1001100) را بیابیم . این وزن دارای یک رشته ی آغازین (1100) و یک رشته ی (1001) است ، پس دارای $2 \times 2 - 1 = 3$ فرزند است . کل این خاندان رشته های زیر است:
(111101) , (1001101) , (111100) , (1001100)

روش یافتن خواهران یک مادر

ابتدا در وزن مادر به جای تمام رشته های (1010) رشته (1001) قرار دهید تا ابر خواهر احتمالی را بیابید. سپس اگر تعداد (1001) ها n باشد ، کل خاندان به تعداد (2^n) خواهر احتمالی دارد . تمام این ترکیبات را می یابیم و با گوش دادن به موسیقی این وزن ها ، خواهران واقعی را از میان خواهران احتمالی جدا می کنیم . مثلا وزن رباعی (1001/1001/1001/1) دارای سه رشته (1001) است ، پس کلا این خاندان ۸ خواهر احتمالی دارد.

ردیف	کد وزن	وزن	نوای پری گل - شاهد
*۱	۴۹۱۵	1001/1001/1001/1	گل ها به پری گل به پری گل به پری اشکم ز ره دیده برون جست و برفت
۲	۴۹۱۷	1001/1001/1010/1	گل پری پری گل به پری گل به پری { ای که تا قیامت قمران را قمری }
*۳	۴۹۴۷	1001/1010/1001/1	گل ها به پری پری پری گل به پری پرنورتر از تو من ندیدم قمری

گل پری پری پری پری گل به پری { هر ترانه ام حکایتی گفت تو را }	1001/1010/1010/1	۴۹۴۹	۴
گل ها به پری گل به پری پری پری { امشب ز لب خاطره ای شنیده ام }	1010/1001/1001/1	۵۴۲۷	۵
گل پری پری گل به پری پری پری { هر شراب قرمز ، به خدا روایتی ست }	1010/1001/1010/1	۵۴۲۹	۶
گل ها به پری پری پری پری پری { آمد به برم نگار من شبانه ای }	1010/1010/1001/1	۵۴۵۹	۷
گل پری پری پری پری پری پری عمر من شبی سیاه و بی ستاره بود	1010/1010/1010/1	۵۴۶۱	۸

با بررسی این جدول درمی یابیم که تا کنون تنها کد ۴۹۴۷ ، خواهر کد ۴۹۱۵ در نظر گرفته شده است و تمام وزن های رباعی شامل این دو خواهر و فرزندانشان می باشد. به نظر می رسد علاوه بر خواهر ۴۹۴۷ شماره ۵۴۲۷ و ۵۴۵۹ هم خواهران ۴۹۱۵ باشند. (به عبارتی دیگر آنها که با (1001/1) شروع شده اند .)
به نظر من کل مصرع های زیر که هر کدام بر وزن یکی از این خواهران سروده شده است هم وزن هستند .

{ من بوی تو را ز دورها شنیده ام	با یاد لب خون مسیحا شده ام
1010/1010/1001/1 (کد ۵۴۵۹)	1001/1001/1001/1 (کد ۴۹۱۵)
امشب که خیال من پر از خاطره هاست	آغوش تو را بوس تو را چشیده ام {
1001/1010/1001/1 (کد ۴۹۴۷)	1010/1001/1001/1 (کد ۵۴۲۷)

دقت کنید اگر این مصرع ها هم وزن باشند ، با ذکر این نکته که هر کدام از این خواهران برای خود فرزند هم دارند تعداد اوزان رباعی افزایش می یابد .

روش یافتن مادر یک وزن (بدون بیش از سه هجای بلند متوالی)

- ۱- اگر رشته ی آغازین (01101) باشد آن را تبدیل به (01100) کنید.
  - ۲- اگر رشته ی (1110) در آخر رشته بود آن را تبدیل به (10010) کنید.
  - ۳- اگر هر رشته ی (01110) را در رشته ی وزنی دیدید آن را تبدیل به (010010) کنید.
- نکته :** اگر وزنی رشته یا رشته هایی با بیش از سه هجای متوالی داشت دارای دو یا چند مادر می شود . در حالت کلی ، نوشتن الگوریتمی که بتواند در هر شرایط مادر یک وزن را بیابد ، پیچیده است و از ذکر این الگوریتم در این کتاب صرف نظر می شود زیرا کاملاً مرتبط با کامپیوتر و برنامه نویسی است .

درست خوانی اشعار هم آوا

گاهی اوقات در شعرهای هم آوا تعداد هجاهای مصرع ها می تواند فرق کند (به دلیل اعمال قانون تسکین) . شعر زیر را در نظر بگیرید:

بسم الله الرحمن الرحيم هست کلید در گنج حکیم
(نظامی)

در نگاه اول به نظر می رسد که دو مصراع هم وزن نیستند. ابتدا مصرع دوم را تقطیع می کنیم و برای هجاهای مبهم از نماد «؟» استفاده می کنیم.

1	0	؟	1	؟	0	؟	1	0	0	1
هس	ت	ک	لی	د	د	ر	گن	ج	ح	کیم

سپس دنبال مصرع دیگری از این منظومه می گردیم که تنها یک تقطیع داشته باشد و با کمی جستجو، این مصرع را می یابیم: « اول او اول بی ابتداست» و با این مصرع وزن را با اطمینان صد درصد پیدا کنیم.

او	و	ل	او	اُو	و	ل	بی	اب	ت	داست
1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	1
هس	ت	ک	لی	د~	د	ر	گن	ج~	ح	کیم

حال سعی می کنیم « بسم الله الرحمن الرحيم » را با این وزن بخوانیم.

او	و	ل	او	اُو	و	ل	بی	اب	ت	داست
1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	1
هس	ت	ک	لی	د~	د	ر	گن	ج~	ح	کیم
1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1
بس	مل	لا	هر	رح	ما	نر	ر	حیم		

با این روش خواندن می بینیم که این بیت کاملا وزن عروضی دارد.

قانون: برای خواندن اشعار هم آوا ابتدا چند بار نوای وزن (ابر) مادر را بخوانید، و وقتی موسیقی را کاملا لمس کردید، شروع به خواندن کل اشعار با آن وزن و ریتم کنید.

با توجه به این قانون، شاعر بهتر است در مصرع اول یک شعر (مخصوصا غزل) از قانون تسکین استفاده نکند زیرا هنوز مغز موسیقی را لمس نکرده است و بهتر است وقتی مغز موسیقی را مغز فراگرفت، شروع به استفاده از قانون تسکین کرد. دلیل دیگر این امر آن است که در تسکین که یک هجای بلند (که سنگین و با وقار تلفظ می شود) به جای دو هجای کوتاه (که سریع و ضربی تلفظ می شود) می آید، مغز سنگینی آن را حس نکند و بتواند به راحتی موسیقی آن را هضم کند.

رابطه ی وزن های مکرر و فرزند بودگی

در وزن های مکرر، وضعیت هم آوایی هر ریشه را می توان معادل وضعیت هم آوایی وزن مکرر در نظر گرفت. مثلا اگر یک ریشه، وزنی مادر باشد وزن مکرر تشکیل شده از آن ریشه هم یک وزن مادر است. استثنای این جمله موقعی است که در محل برخورد ریشه ها سه هجای بلند متوالی تشکیل شود. در این صورت، وزن مکرر می تواند فرزند باشد مثل وزن (110/1011-110/1011) که از تکرار دو بند (110/1011) تشکیل شده است. سوال این است که این وزن مکرر را فرزند بدانیم (طبق این دلیل، 8IK که در محل تلاقی دو ریشه چهار هجای متوالی بلند دیده می شود) یا خنثا (چون هر ریشه خنثا است)؟

به نظر من این امر بستگی به الگوی سکوت کشیده دارد (رجوع به بخش سکوت کشیده کنید). یعنی اگر بین هر دو ریشه سکوت کشیده داشته باشیم، این یک وزن خنثا است و در غیر این صورت می توان این وزن را فرزند در نظر گرفت.

طبقه بندی وزن های هم آواها

اکنون یک سوال مهم این است که آیا باید تمام وزن های هم آوا را به عنوان یک وزن در نظر گرفت یا هر وزن هم آوا را یک وزن مجزا حساب کرد؟ در عروض نو تمام هم آواها تحت یک عنوان طبقه بندی می شوند، در حالی که در عروض سنتی هر کدام از آنها وزن جداگانه ای در نظر گرفته می شوند.

عروض نو با تعریف های زیر هم آواها را طبقه بندی می کند.

وزن تقطیعی: به وزن یک مصرع از شعر سنتی وزن تقطیعی می گوئیم

وزن اصلی یا حقیقی: منظور عروض نو از وزن اصلی دقیقا همان وزن مادر طبق تعریف ما است. ما وزن مادر را این گونه تعریف کرده ایم: وزن مادر وزنی است که نتوان با قواعد ابدال و تسکین از وزنی دیگر تولید شود. (عروض نو می گوید که در مورد قاعده ی قلب بحث است که کدام وزن، وزن اصلی است و هنوز قراردادی در این باره که مورد اتفاق همگان باشد وضع نشده است.)

«مثلا در این بیت نظامی

بسم الله الرحمن الرحيم هست کلید در گنج حکیم

بر مبنای عروض سنتی، وزن مصرع اول «مفعولن مفعولن فاعلن» و وزن مصرع دوم «مفتعلن مفتعلن فاعلن» است اما در عروض جدید ... وزن اصلی {هر دو مصرع} «مفتعلن مفتعلن فاعلن» است. «(فرهنگ عروضی: ۱۸۲) حال با این تعاریف شعر زیر از حافظ را در نظر بگیرید:

گر من از باغ تو یک میوه بچینم چه شود پیش پای به چراغ تو ببینم چه شود

کل ابیات این غزل بر وزن (100/1100/1101) است. وزن اصلی این غزل طبق تعریف عروض نو، رشته ی (100/1100/1100) است. جالب است که وزن این غزل رشته ای است که حتی یک مصرع مطابق آن رشته سروده نشده است. به عنوان شاهدهی دیگر، به شعر زیر از سیمین بهبهانی نگاه کنید:

بانو این هدیه به تو او را از من بپذیر گفت و بردش سر دست افکند از پله به زیر
قربانی بر سر خاک تابی خورد از سر درد جویی خون، بعد سقوط خاموشی بعد نفیر

وزن کلیه مصرع های این شعر (1001/111-1001/111) است. این وزن فرزندی از وزن (1001/1001/1001/1001) یا وزن (100/100/11-100/100/11) است، در این حالت هم یک مصرع هم به این وزنها سروده نشده است. چگونه می توان این مسئله را تبیین کرد؟ به نظر من با فرق گذاشتن بین وزن مصرع (که همان وزن تقطیعی است) و وزن قالب شعری می توان این مسئله را توضیح داد.

تعریف وزن قالب شعری: وزنی است که مصرع های یک قالب شعری به آن سروده شده است.

اگر در یک شعر کلیه مصرع ها دارای یک وزن تقطیعی باشند، وزن قالب آن شعر معادل وزن تقطیعی آن شعر است ولی اگر مصرع ها دارای وزن های تقطیعی مختلف باشند، می گوئیم این قالب به وزن (ابر) مادر سروده شده است. با این تعریف ها مشکل وزن تقطیعی و وزن قالب ها برطرف می شود.

طبقه ی هم آوا

هر وزن از نظر هم آوایی، جزو یکی از طبقات زیر است:

خنثا: به وزنی که دارای هیچ فامیلی نیست (نه مادر نه خواهر نه فرزند) خنثا می گوئیم.

ابرخواهر (ابرمادر): در یک مجموعه خواهران به خواهری با کمترین کد وزنی ابرخواهر می گوئیم. هر ابرخواهر به دلیل وجود رشته ی (1001) حتما یک مادر است، به این دلیل به آن ابرمادر هم می گوئیم.

خواهرک : هر گاه وزنی خواهر یک ابرمادر باشد به آن خواهرک می گوئیم.
فرزند : هر گاه وزنی فرزند یک مادر باشد به آن فرزند می گوئیم.
تک مادر: به مادری که دارای خواهر نیست ، تک مادر می گوئیم.

وزنهای بالغ و نابالغ

می خواهیم یک تقسیم بندی ارائه کنیم که وزن های تقطیعی را بر اساس تعداد شاهدهای آن در تاریخ ادبیات تقسیم بندی کنیم . هدف ما در این قسمت زیبایی شاهد یا زیبایی موسیقی ی آن وزن نیست و ما تنها تعداد ابیات موجود از شاهدها در یک وزن وزن برایمان مهم است .

با این تقسیم بندی می توان وزن ها را از نظر تعداد شاهدها تقسیم بندی کرد و موسیقی های واقعی شعر فارسی را (وزن های بالغ) از موسیقی هایی که در شعر فارسی به صورت مستقل پذیرفته نشده است (وزن های نابالغ) جدا کرد.

وزن های بالغ و نابالغ را به شرح زیر تعریف می کنیم :

وزن بالغ : هر گاه به یک وزن یک شعر حداقل ۷ بیتی یا یک غزل سروده شده باشد ، آن را وزن بالغ می نامیم .
 این وزنها به سه دسته تقسیم می شوند:

۱- **خنثای بالغ** : هر گاه وزنی خنثا باشد یعنی جزو هیچ خاندان هم آوایی نباشد و بالغ هم باشد به آن وزن خنثای بالغ می گوئیم.

۲- **هم آوای بالغ** : هر گاه در یک قطعه شعر تمام مصرع ها دارای یک وزن تقطیعی نباشند (هم آوا باشند) و قطعه شعر بالغ باشد به آن هم آوای بالغ می گوئیم .

۳- **هم خانواده ی بالغ** : هر گاه در یک قطعه شعر تمام مصرع ها دارای یک وزن تقطیعی باشند و آن وزن تقطیعی جزو خاندان هم آوایی باشد (فرزند یک مادر یا خواهرک) و (ابر) مادر نباشد به آن هم خانواده ی بالغ می گوئیم مثلا وزن شعر زیر از حافظ از نوع هم خانواده ی بالغ است :

گر من از باغ تو یک میوه بچینم چه شود پیش پایی به چراغ تو ببینم چه شود

زیرا وزن کلیه مصرع های این شعر (100/1100/1101) است و این وزن فرزند وزن (100/1100/1100) است .

وزن نابالغ : هر گاه یک وزن دارای یک شعر حداقل هفت بیتی یا یک غزل در تاریخ زبان فارسی نباشد ، به آن وزن نا بالغ می گوئیم. وزن نابالغ شامل وزن هایی است که یا سروده ی عروضیان است یا تنها به عنوان هم آوا در یک شعر هم آوای بالغ به کار برده شده است .

فصل چهارم : سکوت

« سکوت سرشار از سخنان ناگفته است .
از حرکات ناکرده، اعتراف به عشق های نهان
وشگفتی های بر زبان نیامده
در این سکوت حقیقت ما نهفته است
حقیقت تو و من .»

(مارگوت بیگل ، ترجمه شاملو)

سکوت و موسیقی

جان کیج ، موسیقی دان آمریکایی آهنگی به نام « 4:33 » (چهار دقیقه و سی و سه ثانیه) دارد . در این قطعه ، نوازنده یا نوازندگان، بدون نواختن حتی یک نت، به مدت چهار دقیقه و سی و سه ثانیه روی صحنه در سکوت کامل ، وقت می گذرانند و حضاران در سالن را به شنیدن صدای سکوت فرا می خوانند .

شاید هدف ساخت این قطعه این باشد که اهمیت سکوت در موسیقی کمتر از نت ها و صداها نیست. شعر نیز یک هنر موسیقایی است و با توجه به اهمیت سکوت در موسیقی ، باید فصلی به عنوان سکوت هم در عروض وجود داشته باشد.

یکی از دلایلی که شعر قابل ترجمه نیست ، این است که شعر یک موسیقی است نه مجموعه ای از کلمات و ترجمه کردن شعر مثل آن است که بخواهید لذت آهنگی را با شرح دادن آن بیان کنید. هر شاعر ناخودآگاه یا خودآگاه برای سرایش شعر علاوه بر آواها به سکوتها هم دقت می کند .

در موسیقی علائم زیادی برای سکوت وجود دارد و در حقیقت موسیقی ترکیبی از سکوت ها و آواها است . ما به دلیل آنکه سکوت را نمی شنویم، فکر می کنیم در موسیقی اهمیت ندارد. (برای درک اهمیت سکوت در موسیقی کافی است یک بار سکوت های یک آهنگ را برداریم و به آن دوباره گوش دهیم و بعد قضاوت کنیم که آیا این آهنگ زیبایی اولیه را دارد یا خیر ؟)

شعر نیز نوعی موسیقی است ولی برخلاف موسیقی ، در فارسی (و شاید زبانهای دیگر) هیچ نشانه ای برای نمایش سکوتها نداریم و بدون نشانه گذاری سکوتها خواندن شعر به شکل زیبا بسیار سخت است .

شاید وقت آن رسیده است که شاعران و ادیبان انواع دقیق سکوت ها را در شعر فارسی مشخص کنند و برای آنها نشانه هایی قرارداد کنند ، تا خواندن شعر فارسی زیباتر و روان تر شود . در مواردی که یک شعر را به چند گونه می توان خواند نیز می توان تمام روایت ها را آورد.

جالب است بدانیم که گویا خواجه نصیر (که خود نویسنده یک کتاب مهم در عروض است) اولین کسی بوده است که اهمیت سکوت در شعر را درک کرده است : «خواجه نصیر درباره ی وزن و شبه وزن می گوید : «رعایت وصل و فصل در سخن به جای خویش اقتضاء شبه وزنی کند» یعنی بریدگی و پیوستگی به جا و درست جمله به سخن وزن می بخشد ...سخن خواجه نصیر درباره ی امکان وزن بخشی به سخن از راه قطع و وصل به موقع آن شنونده و فهمنده ی چندانی نیافت تا آن که در سومین دهه ی آغاز سده ی بیستم تجربه ی شعری مایاکوفسکی روس او را به همین

نتیجه رساند و با حداکثر بهره گیری از قطع به موقع جمله به ریتمی دست یافت که بر صلابت و قدرت تاثیر سخنش به شکلی که پیش از او سابقه نداشت افزود. « (وزن شناسی و عروض : ۵۴)

تعریف انواع سکوت

تعریف انواع سکوت (مکث) ، طبق نظر دکتر فولادی در کتاب (عروض ساختگرا... : ۳۳) به شرح زیر است :

«در پایان هر هجا حدودا به اندازه ی یک چهارم زمان ادای یک واج سکوت می کنیم که به آن مکث کوتاه می گوئیم و آن را با □ نمایش می دهیم . در پایان هر رکن عروضی به اندازه یک دوم زمان ادای یک واج سکوت می کنیم که به آن مکث بلند می گوئیم و آن را با □□ نمایش می دهیم. در پایان هر دور حدودا به اندازه ی ادای یک واج سکوت می کنیم که به آن مکث کشیده می گوئیم و آن را با □□□ نمایش می دهیم. « (دکتر فولادی در متن به جای مربع از نقطه استفاده کرده است. در ضمن در این متن ما به جای کلمه «مکث» از کلمه ی «سکوت» استفاده می کنیم .)

در این کتاب ما با سکوت کوتاه کار نداریم ، اما موارد استفاده از سکوت بلند به شرح زیر است:

- ۱- در انتهای کلمه ی ساده مثل (بابا □□، اسب □□، دختر □□)
- ۲- کلمات ربط و اضافه را می توان با سکوت بلند خواند (من □□ و □□ نگار □□)
- ۳- ترکیب حروف اضافه و کلمه (به خدا □□)
- ۴- ترکیب کلمه و حرف ربط و کلمه (من و علی □□)
- ۵- ترکیب کلمات و کسره های اضافه (کتاب خوب ادبی □□)

به عبارت دیگر لزوما سکوت بلند در انتهای رکن نمی آید ، بلکه بنا به طبیعت کلمات و نحوه ی خوانش می تواند در هر جای جمله بیاید. این که کجای عبارت و یا شعر ، سکوت بلند کنیم گاهی بستگی به سلیقه ی خواننده دارد و گاهی یک امر الزامی است .

سکوت کشیده معمولا در موارد زیر به کار می رود:

- ۱- انتهای جمله (رفتم □□□) (چو بشنید رستم سرش خیره گشت □□□)
- ۲- انتهای شبه جمله (آفرین □□□)

در شعر سکوت کشیده معمولا در انتهای مصرع می آید زیرا معمولا درمصرع جمله تمام می شود . این سکوت طولانی ترین سکوت در هنگام خواندن شعر است.

قانون : از این به بعد برای نمایش سکوت کشیده از دو علامت ویرگول («،») استفاده می کنیم و برای سکوت بلند از علامت ویرگول استفاده می کنیم.

الگوی سکوت بلند

به نظر می رسد برخلاف نظر دکتر فولادی - که انتهای رکن ها را جای سکوت بلند می داند - بهتر است انتهای کلمات را جای سکوت بلند بدانیم . با برش زنی های مختلف یک رشته ی وزنی به تعداد زیادی نوا می رسیم که همگی با الگوهای سکوت مختلف ، آهنگ آن وزن را باز تولید می کنند . از این نواها معمولا یک یا دو نوا که الگوی سکوت معروف تری دارند ، به کار برده می شوند .

در شعرهای زیر که همه تقطیع یکسان (11110101111) دارند می بینیم که بر اساس الگوی سکوت بلند متفاوت هر شعر ، به موسیقی های مختلفی می رسیم . (شاید هر مصرع را بتوان جور دیگری هم سکوت بندی کرد)

الف : خاکی بودم به گریه سنگم کردی (بیژن ارژن)

خاکی □□ بودم □□□ به گریه □□ سنگم کردی □□□

(1111/010/11/11) (فع لن / فع لن / فعول / مفعولاتن)

ب : تا هشیارم □□ طرب □□ زمن □□ پنهان است □□□

(مفعولاتن / مفاعلن / مفعولن) (111/1010/1111)

ج : باور کن لاک پشت شاید امشب (محمود ذبیحی)

باور کن □□ لاک پشت □□ شاید □□ امشب □□□

(مفعولن / فاعلاتن / فع لن / فع لن) (11/11/0101/111)

د : لیوانها با دهان خواهش خاموش (بیژن ارژن)

لیوانها □□ با دهان خواهش □□ خاموش □□□

(مفعولن / فع / فاعلاتن / فع لن) (11/110101/111)

ه : آدم برفی چکار کردی با من (بیژن ارژن)

آدم برفی □□ چه کار کردی □□ با من □□□

(مفعولاتن / مفاعلاتن / فع لن) (11/11010/1111)

به عبارت دیگر هر وزن نماینده تعداد زیادی موسیقی و نوا است که به دلیل تفاوت سکوت ها ، موسیقی شان دقیقا شبیه هم نیست .

ارزش زمانی و الگوی سکوت بلند

اگر ارزش زمانی را بخواهیم دقیق تر تعریف کنیم سکوت های بلند واقع شده در یک مصرع را هم باید به آن اضافه کنیم . این مدت زمانی است که خواندن شعر با این سکوت بندی طول می کشد.

به شعر زیر با وزن (101/1101/1101) دقت کنید که مصرع اول کمترین مقدار سکوت بلند (صفر عدد) و مصرع دوم بیشترین مقدار سکوت بلند در این وزن (۷ عدد) را دارد:

{ واژه های دفتر شعر منند گل ، غزل ، دل ، لب ، پری ، شب ، مو ، پرنده }

الگوی سکوت مصرع اول به این شکل است : « واژه های دفتر شعر منند □□□ » . بنابراین ارزش زمانی مصرع بالا برابر است با (۱۹ + ۰ *) ارزش زمانی سکوت بلند))

حال مصرع دوم که بیشترین سکوت بلند را دارد ، سکوت بندی می کنیم :

« گل □□ غزل □□ دل □□ لب □□ پری □□ من □□ تو □□ پرنده □□□ »

ارزش زمانی مصرع بالا برابر است با (۱۹ + ۷ *) ارزش زمانی سکوت بلند))

می بینیم که در حین خواندن این بیت بر اساس این الگوی سکوت، گوش حس می کند مقداری از وزن خارج شده ایم و دلیل این امر زیاد بودن تعداد سکوت بلند در این مصرع است . برای خواندن این شعر ، خواننده خود به خود مصرع دوم را سریع و بدون سکوت بلند می خواند تا ارزش زمانی مصرع ها یکسان شود.

نکته : اگر الگوی سکوت بلند دو مصرع یکسان نباشد ، باز هم وزن یکسان است اما اگر دو مصرع ، هم وزن یکسان داشته باشند و هم الگوی سکوت بلند یکسان داشته باشند ، غلظت موسیقی آن بیت بیشتر می شود .

الگوی سکوت کشیده

اکنون می خواهیم الگوی سکوت کشیده را بررسی کنیم :

مثال ۱: به شعر زیر با وزن (1101/0100-1101/0100) و نوای (فعلات فاعلاتن - فعلات فاعلاتن) از فرخی سیستانی (وفات ۴۲۹) دقت کنید (شعر ها به نقل از (درباره ی طبقه ... : ۱۳۵))

سر زلف تو نه مشک است و به مشک ناب ماند(،،) رخ روشن تو ای دوست به آفتاب ماند(،،)
این وزن ، یک وزن مکرر است و قابلیت سکوت بین هر دو ریشه وجود دارد اما شاعر هر دو مصرع را طوری سروده است که دو ریشه را با کلمات به هم اتصال داده است و تنها یک دور (سکوت کشیده) در انتهای مصرع به وجود آمده است . به مصراع دیگری از این شعر توجه کنید :

سر زلف را متابان (،،) سر زلف را چه تا بی (،،) که در آن دو زلف نا تافته گی به تاب ماند(،،)
دقت کنید در مصرع اول ، کلمه ی «متابان» دقیقاً در انتهای ریشه ی اول به اتمام رسیده است و می توان بعد از «متابان» یک سکوت کشیده انجام داد اما در مصرع دوم هر دو ریشه به هم بافته شده اند و فقط در انتهای مصرع می توان سکوت کشیده کرد. اگر مصرع اول را با سکوت کشیده بعد از «متابان» بخوانیم ، یک موسیقی ضربی تولید می کند و این موسیقی با موسیقی مصرع دوم ناسازگار است و اختلال وزنی احساس می شود ؛ بنابراین نباید در این نقطه سکوت کشیده انجام داد و باید سریع بعد از کلمه ی «متابان» مصرع بعد را آغاز کرد تا احساس خروج از وزن پدید نیاید.

به شعر زیر از سعدی با همین وزن دقت کنید:

به حدیث در نیایی □□□ که لبث شکر نریزد □□□
نچمی که شاخ طوبی □□□ به ستیزه برنریزد □□□
هوس تو هیچ طبعی □□□ نپزد که سر نبازد □□□
ز بی تو هیچ مرغی □□□ نپرد که پر نریزد □□□

می بینیم که همه ی مصرع ها از الگوی سکوت کشیده یکسان تبعیت می کند و کل این شعر را می توان به حالت ضربی خواند .

نتیجه گیری : برای آنکه دو مصراع دارای یک موسیقی عروضی باشند علاوه بر تقطیع و وزن یکسان باید الگوی سکوت کشیده ی یکسان داشته باشند. دقت شود که سکوت کشیده حرف های ساکن قبل از خود را از بین می برد.

حال با چند مثال دیگر درستی این نظریه را بررسی می کنیم :

مثال ۲: بیت زیر را در نظر می گیریم (درباره ی طبقه ... : ۷۸)

جان برخی آذربایجان باد (عارف)

چندان که گفتم غم با طیبیان (حافظ)

اصلاً به نظر نمی رسد که این دو مصرع دارای یک وزن باشند و حتی مصرع اول کلاً وزن داشته باشد . اگر این دو مصرع را به روش زیر تقطیع کنیم با یکدیگر هم وزن می شوند .

چن	دان	که	گف	تم		غم	با	ط	بی	بان
1	1	0	1	1	سکوت کشیده	1	1	0	1	1
جان	بر	خ	ی~	آ	سکوت کشیده	ذر	با	ی	جان	باد

می بینیم که اگر حرف «ی» را کشیده بخوانیم و بعد از «آ» یک سکوت کشیده کنیم ، دو مصرع هم وزن می شوند.

مثال ۳: دو بیت زیر را با هم بخوانید :

من همیشه مستمندم از غم عشقت نژندم (المعجم: ۱۵۶)
 غمزه چون تیر (، ،) زلف چون قیر چشم پر خواب (،) زلف پرتاب (المعجم: ۱۹۲)
 به شکل عادی این دو بیت را هم وزن نمی یابید. وزن بیت اول (11011101) با نوای (فاعلاتن * ۲) است. وزن مصرع دوم بدون سکوت کشیده برابر است با (110101101) با نوای (فاعلاتن مفاعلاتن) و با سکوت کشیده برابر است با (11011101) با نوای (فاعلاتن * ۲).

غمزه چون تیر □□□ زلف چون قیر □□□ چشم پر خواب □□ زلف پرتاب □□□
 حال برای آن که بیت اول دارای یک موسیقی و وزن با بیت دوم شود، آن را باید با الگوی زیر بخوانیم:
 من همیشه □□□ مستمندم □□□ از غم عش □□□ قت نژندم □□□
 می بینیم که مجبوریم کلمه ی «عشقت» را به دو نیم تقسیم کنیم تا این دو بیت هم وزن شوند.
مثال ۴: شعر زیر را در نظر بگیرید:

سلامی چو بوی خوش آشنایی بدان مردم دیده ی روشنایی
 با تقطیع این شعر به وزن (فعولن * ۴) می رسیم که وزنی مکرر و ضربی است. با این حال ما مکرر بودن آن را هنگام خواندن اصلا حس نمی کنیم زیرا کلمات بندها را به هم بافته اند و اجازه نداده اند سکوت کشیده در بین بندها اتفاق بیفتد.
 شعر زیر را در نظر بگیرید:

حکیمیم □□□ طبیبیم □□□ ز بغداد □□□ رسیدیم □□□

آیا این مصرع ها هم وزن هستند؟ گوش می گوید خیر و بیت زیر را ناموزون می یابد.
 سلامی چو بوی خوش آشنایی حکیمیم طبیبیم ز بغداد رسیدیم
 ممکن است بگویید وزن مصرع دوم (مفاعیلُ مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن) است و با وزن (فعولن * ۴) فرق دارد.
 مصرع زیر را در نظر بگیرید:

سلامی چو بوی خوش آشنایی حکیمیم طبیبیم غریبم شریفم

این بار نمی توانید بگویید وزن مصرع دوم (مفاعیلُ مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن) است. هر گونه تقطیع کنید وزن هر دو مصرع (فعولن * ۴) است اما چرا گوش آنها را یکسان نمی شناسد؟ جواب در الگوی سکوت کشیده متفاوت دو مصرع است. دلیل این امر آن است که شعر اول یک جمله است و ما در انتهای جمله سکوت کشیده می کنیم اما مصرع دوم شامل چهار جمله است و ما پس از هر جمله یک سکوت کشیده می کنیم و به همین دلیل این دو مصرع را دارای موسیقی یکسان نمی دانیم. اگر بیت مذکور را به شیوه ی زیر بخوانیم دارای موسیقی یکسان می شود. (هر «//» علامت انتهای دور و سکوت کشیده است.)

سلامی □□□ چو بوی □□□ خوش آ □□□ شنایی □□□
 حکیمیم □□□ طبیبیم □□□ ز بغداد □□□ رسیدیم □□□

و یا مصرع دوم را بر الگوی مصرع اول و بدون سکوت کشیده بخوانیم هر دو مصرع دارای موسیقی یکسان می شود.

سلامی چو بوی خوش آشنایی □□□
 حکیممطبیبمغریبمشریفم □□□

نکته: سکوت کشیده قادر به حذف صامت های قبل از خود است، این گونه می توان با اضافه کردن سکوت کشیده در هر نقطه از عبارت به وزن و تقطیع جدیدی از آن عبارت دست یافت.

وزن مصرع زیر (110110110110) با نوای (فعولن * ۴) است .

حکیمیم □□□□ طبیبیم □□□□ ز بغداد □□□□ رسیدیم □□□□

وزن مصرع زیر (110011001100110) با نوای (مفاعیلُ مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن) است

حکیمیم □□□□ طبیبیم □□□□ ز بغداد □□□□ رسیدیم □□□□

مثال ۴: شعر زیر را در نظر بگیرید :

او زلف را به رغمِ دلِ من شکسته دارد   من دل شکسته زانم کاندرا شکست اویم

(خاقانی)

مصرع اول با نوای (مفعول فاعلات مفاعیل فاعلاتن) و رشته ی وزنی (1101/0110/0101/011) و مصرع دوم با نوای (مفعول فاعلاتن * ۲) و رشته ی وزنی (110/1011-110/1011) می باشد. دقت کنید در وزن اول ، دو هجای کوتاه به هجای بلند تبدیل شده است و وزن دوم از آن به وجود آمده است .

۱- (1101/0110/0101/011)

۲- (1101/011/00/101/011)

۳- (1101/011/1/101/011)

۴- (1101/011-1101/011)

به عبارت دیگر یک موسیقی غیر مکرر با قانون تسکین تبدیل به یک موسیقی مکرر می شود که گوش این تبدیل را غیرمجاز می شمارد. استاد نجفی می گوید : «امروز اجتماع این دو وزن را در یک بیت جایز نمی دانند و شمس قیس در المعجم نیز احتراز از آن را توصیه کرده است . « (درباره ی طبقه ...: ۶۹)

بیت زیر را در نظر بگیرید که مصرع دوم مکرر و ضربی به نظر می رسد ولی مصرع اول ضربی نیست :

در اژدهای رایت تو باد حمله ی تو   روح الله است گویی در آستین مریم

(انوری)

با توجه به تقطیع می بینیم که هر دو وزن با قاعده تسکین ، هم آوا می باشند .

در	اژ	د	ها	ی	را	ی	ت	تو	با	د	حم	له	ی	تو
1	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	1	0	1	1
1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1
رو	حل	ل	هس	ت	گو	یی		در	آ	س	تی	ن	مر	یم

سوال این جا است که چرا یک وزن ضربی است و یکی غیر ضربی و چرا این دو وزن به نظر هموزن نمی رسند. جالب است بدانید که « در قرن هفتم نیز مردم از شنیدن این بیت دچار تعجب می شدند که چرا وزن این دو مصرع یکی به نظر نمی رسد. « (درباره ی طبقه ... : ۷۹)

بیت زیر را در نظر بگیرید :

دیدید که هیچ گونه مراعات من نکردی (خاقانی)

بگزار تا بگیریم چون ابر در بهاران (سعدی)

دی	دی	که	هی	چ	گو	نه	م	را	عا	ت	من	ن	کر	دی
1	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	1	0	1	1
1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1
بگ	زا	ر	تا	ب	گر	یم		چون	اب	ر	در	ب	ها	ران

الف :

{ شهلا □□□ عشقم □□□ یارم □□□ }
 { جانم □□□ دینم □□□ قلبم □□□ }
 با وزن (11-11-11) و نوای (فع لن ، فع لن ، فع لن)

ب :

بیمارم □□□ مادر جان □□□
 می دانم □□□ می بینی □□□
 می بینم □□□ می دانی □□□
 می ترسی □□□ می لرزی □□□
 (اخوان ثالث)
 با وزن (111-111) نوای (مفعولن ، مفعولن)

ج :

مادر جان در زد □□□
 من در را وا کردم □□□
 تا او سویم آمد □□□
 دستم را وا کردم □□□
 (وزن ارزشی : ۳۸) { با تغییراتی }
 با وزن (111111) با نوای (مفعولاتاتان)

نتیجه گیری :

هدف این وزن نشان دادن ارزش سکوت کشیده در تولید وزن در شعر عروضی بود . با نشان دادن مثالهای متنوع سعی در نشان دادن این مطلب داشتیم که علاوه بر یکسان بودن رشته ی وزنی (و هم آوایش) ، دو مصراع باید الگوی سکوت کشیده یکسانی داشته باشند .

فصل پنجم : اوزان دوری همان اوزان مکرر است

سرخوش تسلیم از تهدید دوران ایمن است کس نراند برسر بسمل مکرر تیغ را
(بیدل دهلوی)

اوزان دوری

استاد نجفی وزن دوری را این گونه تعریف می کند: « وزن دوری ، وزن مصراعی است که می توان آن را به دو پاره ی هم وزن تقسیم کرد به شکلی که هر دو پاره در حکم یک مصراع کامل باشد. یعنی هم باید بین دو پاره مکث کرد و هم قواعد پایان بندی مصراع در محل سکون یا وقف نیز صدق کند . » (درباره ی طبقه ... : ۸۸)
استاد درباره ی شرایط وزن دوری می گوید : « وزن دوری وزن مصراعی است که از دو پاره ی هم وزن ساخته شده و دارای سه شرط زیر است :

- ۱- کلمه در پایان هر پاره (محل وقف) تمام شود یعنی در وزن دوری نمی توان نیمی از یک کلمه در یک پاره و نیم دیگر در پاره ی دیگر باشد.
- ۲- کمیت هجای پایانی هر پاره لزوماً برابر یک هجای بلند است حتی اگر آن هجا کوتاه یا کشیده باشد .
- ۳- وزن آن لزوماً متناوب است. « (وزن دوری... : ۱۰)
ایشان برای شرط یک مثال زیر را می آورد:

سر آن ندارد امشب که بر آید آفتابی چه خیال ها گذر کرد و گذر نکرد خوابی
و می گوید به این دلیل (فعلات فاعلاتن) دوری نیست که کلمه «کرد» بین دو پاره آمده است . { به زبان ما کلمه ی «کرد» دو ریسه را به هم بافته است . } ولی ایشان شعر زیر را دوری می داند ، زیرا تمام شرایط را داراست :
بگذار تا بگریم // چون ابر در بهاران // کز سنگ ناله خیزد // روز وداع یاران //
الف : در انتهای هر پاره (محل وقف) کلمات تمام می شود. (شرط ۱)
ب : وزن آن متناوب است ، یعنی به شکل (الف ب الف ب) است . (مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن) (شرط ۲)
ح : می توان در انتهای هر پاره (مثل بیت زیر) یک حرف ساکن اضافه کرد و وزن خراب نشود . (شرط ۳)
(بگذار تا بگریم // چون ابر در بهاران // کز سنگ ناله خیزد // روز وداع یاران //) (وزن دوری... : ۱۱)
به عبارت دیگر ، هنگام تقطیع باید دقت کنیم که در وزنه های دوری حرف ساکن در پایان هر دور را مانند حرف ساکن در انتهای هر مصرع حذف کنیم و آن را تقطیع نکنیم .

رابطه ی بین سکوت کشیده و حروف ساکن قبل از آن

دکتر فولادی می گوید : « ضمن اختیارات شاعری خوانده ایم که ناظم مختار است تا در پایان مصراع ها و نیم مصراع های اوزان دوری ، یک یا دو صامت اضافه بر وزن بیاورد . دلیل این امر آن است که او با این کار در واقع جای خالی سکوت کشیده را که مقطع دور است پر می کند . » (عروض ساختگرا... : ۳۴) و دور را این گونه تعریف می کند :
«انتهای نیم مصرع های وزن دوری ، انتهای مصرع ها و انتهای بیت ها . » (عروض ساختگرا... : ۳۳)

به عبارت دیگر قبل از دور تنها هجای بلند می آید یعنی اگر قبل از آن ، یک یا دو حرف ساکن بیاید ، در موقع تقطیع آن حروف ساکن باید حذف شوند و اگر قبل از دور یک هجای کوتاه بیاید باید آن را هجای بلند در نظر بگیریم . مثلا در مصرع (ای تیر غمت را دل عشاق نشانه //) هجای کوتاه انتهای مصرع را یک هجای بلند در نظر می گیریم. ما این جمله را این گونه تعمیم می دهیم :

هر جا که سکوت کشیده اتفاق می افتد پایان یک دور است و باید حرف های ساکن قبل از آن را حذف کرد.

بر اساس این تعمیم ادعای ما آن است که ما وزن دوری نداریم و تنها وزن مکرر داریم ؛ یعنی می توانیم در انتهای هر ریسه از وزن مکرر یک سکوت کشیده داشته باشیم و در این صورت می توانیم حروف ساکن قبل از آن را حذف کنیم. (دقت کنید یک وزن مکرر لزوما دو ریسه ندارد و می تواند بیش از دو ریسه داشته باشد .)

نقد وجود وزن دوری

اکنون با نگاه به سه ویژگی وزن دوری نشان می دهیم که وزن دوری همان وزن مکرر است .

شرط اول:

«کلمه در پایان هر پاره (محل وقف) تمام شود یعنی در وزن دوری نمی توان نیمی از یک کلمه در یک پاره و نیم دیگر در پاره ی دیگر باشد .»

شرط اول می گوید نباید قسمتی از یک کلمه در بند اول شعر دوری و قسمتی از آن در بند دوم شعر دوری بیاید . به عبارت دیگر می خواهد بگوید در انتهای هر دور ، سکوت کشیده الزامی است و بنابراین نباید کلمه ای را در بین این دو بند قرار دهید .

اخوان ثالث شعری دارد با مطلع زیر که آن را در باره ی مصدق سروده است :

دیدي دلا، كه يار نيامد   گرد آمد و سوار نيامد

در یک بیت از این شعر می گوید :

يکي از آن قوافل پر با   ران گهر نثار نيامد

برای خواندن این بیت چون کلمه ی «باران» در دو سوی مصرع واقع شده است ، برای آن که تلفظ کلمه ی «باران» درست شود باید سکوت کشیده ی بعد از اتمام مصرع را انجام ندهیم که با این کار وزن را خراب می کنیم .

اگر بخواهیم وزن این بیت را درست تولید کنیم ، باید سکوت کشیده در انتهای مصرع بگذاریم که با این کار تلفظ واژه را خراب می کنیم . در بیت زیر که بر یک وزن دوری طبق تعریف استاد نجفی (در صفحه قبل دیدیم که استاد نجفی وزن مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن را یک وزن دوری می داند) سروده شده است و کلمه های « یارا» و «دلدارا» در وسط دو بند آمده است دقت کنید :

{گفتي ز عشق من يارا شاد شو به بستان   گفتم به چشم دلدارا ای نگار مستان}

دقیقا همان اتفاقی که برای بیت اخوان ثالث می افتد در اینجا هم می افتد . ما یا باید وزن را خراب کنیم یا کلمه را . به عبارت دیگر می توان این شرط را معادل این در نظر گرفت که در هر شعر دوری (شعر مکرر) ، هر بند (یا هر ریسه) دقیقا معادل یک مصرع است و زیبا و شیوا نیست که نیمی از یک کلمه در انتهای یک مصرع قرار بگیرد و نیمی دیگر از آن در مصرع بعد .

شرط دوم :

« کمیت هجای پایانی هر پاره لزوماً برابر یک هجای بلند است حتی اگر آن هجا کوتاه یا کشیده باشد . »
شرط دوم نیز دقیقاً معادل تعریف دور است و می گوید انتهای هر بند پایان یک دور است . می بینیم که هر دو شرط اول و دوم یک معنی می دهند .

شرط سوم :

« وزن آن لزوماً متناوب است . » شرط سوم نیز ایراد دارد زیرا ما وزن متناوب الارکان نداریم . وزن متناوب الارکان یعنی وزن (الف ب الف ب) که دقیقاً می توانیم بگوییم با فرض (ج = الف ب) وزن متناوب الارکان همان وزن مکرر (ج ج) است . با توجه به آن که در عروض طول رکن سه تا پنج است ، می توان گفت وزن متناوب الارکان وزن مکرری است که طول ریشه اش بین شش تا ده عضو دارد . (از نظر ریاضی طول یک ریشه می تواند از یک هجا تا n هجا باشد .)

شاید دلیل آنکه گفته شده است که وزن متناوب الارکان دوری است این باشد که طول وزن متناوب الارکان زیاد است و می توان یک جمله را در آن به پایان رساند و بعد سکوت کشیده کرد ، در حالی که اگر طول ریشه کمتر باشد منطقاً سکوت کشیده پس از آن نخواهیم داشت زیرا سخت تر است با کلمات کم یک جمله را به پایان رساند .
استاد نجفی شعر زیر را (درباره ی طبقه ... : ۹۳) که متناوب الارکان نیست (وزن آن مستفعلن * ۴ است) به عنوان استثنایی بر این شرط می آورد و می گوید که این استثنا امروز مقبول نیست :

بر یاد او کن جام نوش چشم از همه عالم بیوش

گندم نمای جو فروش آخر مباح ای بولعجب (سنایی)

دقت کردید در اینجا بعد از دو «مستفعلن» باید یک سکوت کشیده کنیم تا وزن درست ادا شود و دقت شود که همین مثال نقض باید برای ما کافی باشد که تاملی مجدد درباره ی نظریه ی وزن دوری کنیم .

طرح مساله : سوال مهم این است چرا در بعضی اوزان برای به دست آوردن وزن باید بعضی از صامت ها را حذف کنیم و قانون این کار چیست و این اتفاق در چه مواردی می افتد؟ این سوالی است که وزن دوری برای پاسخ دادن به آن اختراع شده است.

پاسخ من به این پرسش به شکل زیر است :

همیشه در شعر قبل از سکوت کشیده باید هجای بلند بیاید و صامت های قبل از آن حذف شود (به عبارت دیگر سکوت کشیده نشانه ی انتهای دور است .) یعنی مغز ما بعد از سکوت کشیده الگوی صامت های قبل را فراموش می کند و قبل از سکوت کشیده را هجای بلند فرض می کند.
فرض کنید بیت بالا به صورت زیر باشد (معنی کلمات بر ایمان مهم نیست ما درباره ی موسیقی می خواهیم صحبت کنیم)

{ بر یاد یار کن جام نوش چشم از تمام عالم بیوش

گندم نمای ای جو فروش آخر مباح ای بولعجب }

اگر این بیت را با سکوت کشیده بخوانیم حتماً بر وزن (مستفعلن * ۴) می باشد ولی در غیر این صورت موزون نخواهد بود .

{ بر یاد یار، کن جام نوش ، چشم از تمام ، عالم بیوش،

گندم نمای ، ای جو فروش ، آخر مباح ، ای بولعجب ، }

به عبارت دیگر ما باید شعر را طوری بخوانیم که سکوت های کشیده ای را که شاعر مد نظر داشته و بر اساس آن موسیقی ی شعر خود را بنا کرده بیابیم و سپس صامت های قبل از آن را حذف کنیم و بعد تقطیع را انجام دهیم . شاهد دیگری که بر ادعای ما می تواند بیاید مستزاد است که به شکل سنتی آن را به مصراع و نیم مصراع تقسیم کرده اند و بین مصراع ها و نیم مصراع ها فاصله گذاشته اند . هدف از این فاصله گذاری ، تنها این بوده است که بعد از خواندن هر مصراع و هر نیم مصراع یک سکوت کشیده کنیم تا وزن مورد نظر شاعر ایجاد شود . مستزاد زیر را در نظر بگیرید .

هر که گدای در مشکوی توست   پادشاست
شه که به همسایگی کوی توست   چون گداست

زیبایی موسیقی این مستزاد در آن است که موقع خواندن آن پس از هر مصراع و نیم مصراع یک سکوت کشیده ، انجام دهیم . اگر این بیت را بدون سکوت کشیده بخوانیم مشکل وزنی آن را به راحتی احساس خواهیم کرد . استاد نجفی یک مساله دیگر را هم مطرح می کند که به نظر می رسد با نظریه یکسان بودن الگوی سکوت کشیده برای هموزنی دو مصراع قابل حل شدن باشد . (درباره ی طبقه ... : ۷۳)

سوال این است : مسعود فرزاد بیت زیر را به شکل (مفاعلهن فعولن – مفاعلهن فعولن) در نظر گرفته و المعجم آن را به شکل (مفاعلهن مفاعیلُ مفاعلهن فعولن) در نظر گرفته است . حق با کدام یک است ؟

مرا غم تو ای دوست ز خان و مان برآورد   مرا فراق ای ماه ز مال و جان برآورد

سپس بیت زیر را از سیمین بهبهانی با وزن (مفاعلهن فعولن*۲) ذکر می کند .

دگر چه با تو گویم که هر چه بود گفتم   نه بیم نام کردم نه عشق را نهفتم

سپس می پرسد اگر از هر کدام از این دو بیت ، یک مصراع بگیریم آیا بیت به دست آمده هموزن است ؟

دگر چه با تو گویم که هر چه بود گفتم   مرا غم تو ای دوست ز خان و مان برآورد

طبق نظر مسعود فرزاد این بیت هموزن است و طبق نظر مولف المعجم این بیت ناموزن است و مصراع ها به دو وزن جداگانه تعلق دارند.

جواب ما به این مساله به این شکل است : اگر بیت را با الگوی سکوت کشیده زیر بخوانیم هموزن است و وزن هر دو مصراع (مفاعلهن فعولن * ۲) است .

دگر چه با تو گویم ،، که هر چه بود گفتم ،،   مرا غم تو ای دوست ،، ز خان و مان برآورد ،،

و اگر بیت را با الگوی سکوت کشیده زیر بخوانیم ناموزن است و وزن مصراع اول (مفاعلهن فعولن * ۲) است و وزن مصراع دوم (مفاعلهن مفاعیلُ مفاعلهن فعولن) است .

دگر چه با تو گویم ،، که هر چه بود گفتم ،،   مرا غم تو ای دوست ،، ز خان و مان برآورد ،،

د	گر	چه	با	تو	گو	یم	که	هر	چه	بو	د	گف	تم
0	1	0	1	0	1	1	0	1	0	1	0	1	1
م	را	غ	م~	تو	ای	دو	ست	زا	ن	مان	ب	را	ورد

می بینیم که برای هم وزن بودن دو مصراع باید وزن «یم» از مصراع اول با وزن «دوست» از مصراع دوم برابر شود و این تنها در حالی امکان پذیر است که بعد از کلمه ی «دوست» یک سکوت کشیده بیاوریم تا حروف «ست» از تقطیع ساقط شود .

خواندن مواردی از شعر قدیم نیز بدون این قانون مشکل است و این نشان می دهد شاعران به ذوق می دانستند شعرشان موسیقی درستی دارد اما عروضیان با نظریه هایشان قادر به تبیین آن نبودند . به شعر زیر از سیمین بهبهانی توجه کنید:

ای کوه ای بندِ ضحاک ،، آیا به یادت هست
 زان چیره داستان چالاک ،، چرمین علم در دست
 کو آن جوان خوار تازی کاو را به پادافره
 خلقی به گردن فرازی در دیو بندت بست ؟

این شعر بر اساس فرض وجود سکوت کشیده دارای وزن (11/1011-1101/1011) با نوای (مستفعلن فاعلاتن مستفعلن فع لن) است اما اگر دو مصرع اول را با سکوت کشیده نخوانیم دارای نوای (مستفعلن فاعلن فاعلن فاعلن فع لن) و وزن (11/101-101/101/1011) است .

دقت کنید مفهوم دور با سکوت کشیده در تناظر یک به یک است . دکتر پرهیزی در همین باره در کتاب «عروض نوین» می گوید : « نوعی دیگر از همین تصرف (آوردن صامت اضافی در میانه ی مصرع) ناشی از این است که شاعر در نقطه ای غیر از وسط مصرع قائل به مکث می شود ، مانند مکثی که در اوزان دوری در وسط مصرع می آید . شواهد این نوع تصرف شاید فقط در اشعار دوره های آغازین شعر دری پیدا شود .

از حد هند تا به حد چین و ترک از حد زنگ تا به حد روم و گاس

(محمد بن وصیف)

«د» هند در مصرع اول و «گ» زنگ در مصرع دوم از تقطیع ساقط است و با کمی دقت معلوم می شود که شاعر بعد از مفتعلن اول مکثی را در نظر داشته و مانند اوزان دوری در محل مکث یک صامت اضافه بر وزن آورده است .

بنابر این با توجه به این مکث وزن این بیت درست است. « (عروض نوین : ۵۳)

دکتر شمیسا می گوید : « گاهی صامت اضافه به تنهایی هم سکنه ایجاد می کند این مورد در اشعار قدما نمونه های متعددی دارد :

ور به بلور اندرون بینی گونی گوهر سرخ است به کف موسی عمران

(رودکی)

که «ت» در «است» زاید بر وزن است . « (سیروس شمیسا ، مقاله ی سکنه عروض ، از دیروز...:۹۵)
 دقت کنید برای آنکه حرف «ت» را از بین ببریم باید سکوت کشیده بعد از «است» بگذاریم .

گوهر سرخ است ،، به کف موسی عمران

اما مشکل در این بیت اینجاست که در مصرع اول در این هجا نمی توان سکوت کشیده کرد زیرا مصرع به شکل زیر تلفظ می شود : «ور به بلور ان ،، درون بینی گونی» بنابراین سکنه یا اختلال وزنی به وجود می آید.

در جای دیگر این مقاله دکتر شمیسا می گوید : «در اوزان دوری جایز است که شاعر صامتی را در پایان پاره ها یا قرینه های شعر اضافه بیاورد، اما همین مورد طبیعی گاهی در برخی از اوزان غیر طبیعی می نماید ، مثلا اقبال لاهوری می گوید:

از همه کس کناره گیر صحبت آشنا طلب

که دوبار مفتعلن مفاعلن است و رای «گیر» در گوش خوش آهنگ نیست . باری این مورد اگر با تسکین همراه شود غالبا سکنه ایجاد می شود . مولانا در غزلی به مطلع :

باز برآمد ز کوه خسرو شیرین من باز مرا یاد کرد جان و دل و دین من

در مقطع گوید :

بس کن ای شهسوار ، کز حُجَبِ گفت تو نقد عجب می برد دزد ز خورجین من

که وزن مفتعلن فاعلن تبدیل به مفعولن فاعلن شده است و «رای» زاید «شهسوار» احساس سکنه القا می کند .

(سیروس شمیسا ، مقاله ی سکنه عروض ، از دیروز...:۹۵)

در همین باره استاد نجفی می نویسد : «مصراعی مرکب از هشت یا شش یا چهار رکن کامل چه متفق الارکان و چه متناوب الارکان ، هرگز نمی توانند دوری شوند . حال اگر شعری با استفاده از این نوع مصرع ساخته شود و ویژگی های وزن دوری مثلا هجای کشیده به جای هجای بلند در پایان نیمه ی مصرع های آن شعر یا در پایان رکن های آن به کار رود ، وزن معیوب خواهد شد مانند دو بیت زیر که در مصرع اول آنها هجای کشیده ی کلمات «است» و «گیر» وزن را مخدوش کرده است .

سرور اولیا نبی است وز پس مصطفی علی است

خدمت مصطفی کن و همت مرتضی طلب

(فیض کاشانی)

از همه کس کناره گیر صحبت آشنا طلب

هم ز خدا خودی طلب هم ز خودی خدا طلب

(اقبال)

این عیب غالباً در شعرهای متعلق به خانواده ی مستفعلن (بحر رجز) به چشم می خورد :

در کعبه مردان بوده اند کز دل وفا افزوده اند

در کوی صدق آسوده اند محرم تویی اندر حرم

(سنایی)

آمد یکی آتش سوار بیرون جهید از این حصار

تا بردم خورشید نو شب را ز خود بیرون کنید

(ابتهاج)

« (اختیارات شاعری و ...، مقاله ی وزن دوری : ۱۴۰) (نجفی ۱۱ مورد شعر با این ایراد ذکر می کند) دقت کنید که از زمان سنایی تا ابتهاج ، شاعران به راحتی و غریزی از این قاعده استفاده می کنند (با ذوق خود نه با نظریه) اما چون عروض دانان نتوانسته اند دلیل و قانونی برای این استفاده بیاورند ، این وزن ها را «وزنهای معیوب» می نامند . این در حالی است که وظیفه دانشمند تبیین پدیده هاست و جواب به این پرسش که اگر این وزنها معیوب است (بهتر بود می گفتند این وزن ها از نظر من نامطبوع هستند) چرا از سنایی تا ابتهاج شاعران دارند آن را به کار می برند و موسیقی دانان این اشعار معیوب را به آواز می خوانند ؟

الگوی سکوت کشیده

وزن (1001) یا «مفتعلن» را در نظر می گیریم و شعر زیر را در نظر می گیریم (هر خط یک مصرع)

یار مراست

غار مراست

عشق مراست

شور مراست

می بینیم که این شعر دقیقاً وزن دارد . حال وزن را (1001-1001) یا «مفتعلن مفتعلن» را در نظر می گیریم .

(هر خط یک مصرع)

یار مراست غار مراست

عشق مراست شور مراست

باز هم می بینیم این شعر وزن دارد حال اگر این دو مصرع را به هم بچسبانیم و یک مصرع جدید تشکیل دهیم ، وزن آن برابر با (1001-1001-1001-1001) یا « مفتعلن * ۴ » است که این بیت جدید هم حتما وزن دارد .
(وقتی نیم مصرع ها وزن دارند حتما خود مصرع هم وزن دارد زیرا ما در مورد قالب یک شعر صحبت نمی کنیم فقط در مورد موسیقی یک وزن صحبت می کنیم .)

یار مراست غار مراست عشق مراست شور مراست

حال سوال این است : آیا این مصرع با مصرع زیر هم وزن است ؟

نورتویی سورتویی باده تویی جام تویی

در حالت عادی گوش ما می گوید خیر ؟ چرا ؟

یار مراست ، غار مراست ، عشق مراست ، شور مراست ،

وزن مصرع با الگوی سکوت کشیده برابر است با (,1001,,1001,,1001,,1001,).

اما مصرع دوم به شکل عادی با یک سکوت کشیده با الگوی (,1001100110011001,) خوانده می شود.

نورتویی سورتویی باده تویی جام تویی ،

حال اگر همین مصرع را با الگوی (,1001,,1001,,1001,,1001,) بخوانیم دو مصرع دقیقا هم وزن می شوند.

یار مراست ، غار مراست ، عشق مراست ، شور مراست ،

نورتویی ، سورتویی ، باده تویی ، جام تویی ،

گوش نواز ترین حالت وزن دوری

در یک شعر هر گاه طول ریشه کوچک باشد و بعد از هر ریشه بخواهیم مکث کنیم ، خواندن آن زیبا نمی شود ، زیرا برای گفتن یک جمله در زبان فارسی حداقل چند کلمه باید بگوییم و اگر یک ریشه کوچک باشد ، تعداد جملاتی که می توانیم در آن ریشه بگوییم کم است . (دقت کنید که با ادای سکوت کشیده منطقا باید یک جمله پایان یابد .) بنابراین برای آن که از خاصیت مهم سکوت کشیده (حذف حروف ساکن قبل از آن) استفاده کنیم ، باید طول ریشه به اندازه ای باشد که بتوان یک جمله را در آن ادا کرد . به این دلیل در وزن های مکرر که از ریشه های کوچک استفاده شده اند ، معمولا شاعران یا از سکوت کشیده استفاده نمی کنند یا از رشته مکرر چهار ریشه ای دو بندی استفاده می کنند (دو ریشه را با هم ترکیب می کنند و یک ریشه ی بزرگتر درست می کنند) و بعد از آن از سکوت کشیده استفاده می کنند . مثل شعر زیر از ابتهاج که بعد از دو ریشه ی (1011) از سکوت کشیده استفاده شده است :

آمد یکی آتش سوار ، بیرون جهید از این حصار ،

تا بردمد خورشید نو ، شب را ز خود بیرون کنید ،

دلیل مهمی که عروضیان فکر می کردند اوزان دوری مخصوص ارکان متناوب الارکان است (یعنی یک ریشه ی بزرگ) هم قاعدتا این است که جمله در این ریشه می توانست تمام شود و احتیاج به سکوت کشیده دارد .

فصل شش : خانواده شبه مکرر

یک قصه بیش نیست غم عشق وین عجب کز هر زبان که می شنوم نامکرر است
(حافظ)

تعریف : به رشته ای شبه مکرر کوتاه می گوئیم که در بین تمام یا بعضی از ریشه ها در یک رشته ی مکرر ، یک هجای کوتاه گذاشته شود ، مثلا رشته ی (TOTT) یک رشته شبه مکرر کوتاه است .

تعریف : به رشته ی مکرر ($n*T$) و کلیه رشته های شبه مکرری که از این رشته تولید می شود ، خانواده مکرر کوتاه می گوئیم .

نکته : به رشته ی مکرر ($n*T$) ، مادر شبه مکرر و به رشته های تولید شده از آن فرزندان شبه مکرر می گوئیم .

نکته : تعداد کل خاندان شبه مکرر ($n*T$) برابر است با 2^{n-1} . مثلا برای رشته ی ($2*T$) ، کل خاندان ۲ نفر ، برای رشته ی $3*T$ کل خاندان ۴ نفر و برای رشته ی $4*T$ کل خاندان ۸ نفر می باشد .

مثال: خانواده ی شبه مکرر وزن (فعولن*۴) را در جدول زیر می بینیم :

(با نگاهی به شعر مولانا «حکیمیم و طبیبیم ز بغداد رسیدیم»)

ردیف	الگو	نامگذاری	ارزش زمانی	شاهد
۱	TTTT (مادر)	فعولن*۴ 110-110-110-110	۲۰	نگارا نگارا نگارا نگارا
۲	TTTOT	مفاعیل فعولن فعولن فعولن 110-110-110-0-110	۲۱	حکیمیم و طبیبیم نگارا نگارا
۳	TTOTT	فعولن مفاعیل فعولن فعولن 110-110-0-110-110	۲۱	نگارا حکیمیم و طبیبیم نگارا
۴	TOTTT	فعولن فعولن مفاعیل فعولن 110-0-110-110-110	۲۱	نگارا نگارا حکیمیم و طبیبیم
۵	TTTOT	مفاعیل مفاعیل مفاعیل فعولن 110-110-0-110-0-110	۲۲	حکیمیم و طبیبیم و شریفیم نگارا
۶	TOTTOT	مفاعیل فعولن مفاعیل فعولن 110-0-110-110-0-110	۲۲	حکیمیم و طبیبیم شریفیم و عزیزیم
۷	TOTOTT	فعولن مفاعیل مفاعیل فعولن 110-0-110-0-110-110	۲۲	نگارا حکیمیم و طبیبیم و شریفیم
۸	TOTOTOT	مفاعیل مفاعیل مفاعیل فعولن 110-0-110-0-110-0-110	۲۳	حکیمیم و طبیبیم و شریفیم و عزیزیم

حال شاهد ها را در شعر زیر می آوریم:

۱: نگارا نگارا نگارا نگارا   ۲: حکیمیم و طبیبیم نگارا نگارا

۳: نگارا حکیمیم و طبیبیم نگارا   ۴: نگارا نگارا حکیمیم و طبیبیم

۵: حکیمیم و طبیبیم و شریفیم نگارا   ۶: حکیمیم و طبیبیم شریفیم و عزیزیم

۷: نگارا حکیمیم و طبیبیم و شریفیم   ۸: حکیمیم و طبیبیم و شریفیم و عزیزیم

می بینیم این مصرع ها هم وزن و هم آوا نیستند اما به هم شبیهند زیرا در هر کدام چهار بار یک ریشه تکرار شده است و اختلاف تعداد هجاها حداکثر ۳ هجای کوتاه است؛ یعنی ارزش زمانی کم هجاترین (مادر) برابر ۲۰ و ارزش زمانی پر هجاترین ۲۳ است. حال اگر بعد از هر ریشه که بعد از آن هجای کوتاه نیامده است، یک سکوت با ارزش زمانی ۱ (یک سکوت با طول زمانی هجای کوتاه) قرار دهیم، این دو وزن دارای ارزش زمانی یکسان می شوند و طول رشته هایشان هم تقریبا یکسان می شود؛ بنابراین این گوش آنها را یکسان می شنود.

اگر این سکوت را با علامت «●» نشان دهیم شعر به صورت زیر می شود:

نگارا ● نگارا ● نگارا ● نگارا   حکیمیم و طبیبیم ● نگارا ● نگارا

نگارا ● حکیمیم و طبیبیم ● نگارا   نگارا ● نگارا ● حکیمیم و طبیبیم

حکیمیم و طبیبیم و شریفیم ● نگارا   حکیمیم و طبیبیم ● شریفیم و عزیزیم

نگارا ● حکیمیم و طبیبیم و شریفیم   حکیمیم و طبیبیم و شریفیم و عزیزیم

نکته: فرمول کلی خانواده شبه مکرر کوتاه به شکل (T●T●...T●T) است که ● می تواند یا سکوت باشد یا (0) و ارزش زمانی ● برابر یک است.

به ابیات زیر از مولانا نگاه کنید که از نظر عروض دانان دو وزن متفاوت است و استفاده هم زمان از آنها در یک شعر دارای اشکال وزنی است، اما مولانا آنها را به کار برده است.

از این بند و از این دام زبون گیر بجستم	دگر بار دگر بار ز زنجیر بجستم
110-0-110-0-110-0-110	بدون سکوت کشیده بعد از هر دو «دگر بار» 110-0-110-0-110-0-110 با سکوت کشیده بعد از هر دو «دگر بار» و «زنجیر» 110-110-110-110
به اقبال جوان تو از این پیر بجستم	فلک پیر دوتایی پر از سحر و دغایی
110-0-110-0-110-0-110	110-0-110-110-0-110
ز سرهنگ چه ترسم چو از میر بجستم	من از غصه چه ترسم چو با مرگ حریفم
110-0-110-110-0-110	110-0-110-110-0-110

این که مولانا (که وزن شناس و موسیقی شناس بود و بسیاری از شعرهایش را با موسیقی و رقصان می خواند و چه بسا این غزل را نیز با موسیقی خوانده باشد) برخلاف قواعد عروض شعری آهنگین سروده است و فارسی زبانان هم این اشعار را دارای موسیقی مناسب می دانند، نمایانگر این مسئله است که عروض دانان باید به دنبال نظریه ای برای تبیین این مسئله باشند که چرا این غزل موزون است.

نکته: بهتر است مصرع اول با بلندترین ارزش زمانی انتخاب شود زیرا راحت تر گوش، بقیه ی وزن را می پذیرد.

شبه مکرر بلند

کل مبحث بالا در مورد شبه مکرر بلند نیز صادق است. به مصرع های زیر دقت کنید (مصرع ۱ و ۳ از معینی کرمانشاهی و مصرع ۲ و ۴ از ابتهاج است)

- (۱) از برت دامن کشان رفتم ای نامهربان
 (۲) من نه خود می روم او مرا می کشد
 (۳) از من آزرده دل کی دگر بینی نشان
 (۴) کاه سرگشته را کهربا می کشد

بدیهی است که این ابیات با یکدیگر هموزن نیستند زیرا وزن مصرع های زوج بالا (101/101) است و وزن مصرع های فرد (101/1/101) است. اگر به وزن این دو رشته دقت کنید می بینید که در وزن مصرع های فرد یک هجای بلند (1) در بین دو (101) قرار گرفته است. بر این اساس اگر سکوتی با وزن ۲ در بین ریشه های وزن مصرع های زوج گذاشته شود کل مصرع ها دارای ارزش زمانی برابر می شوند و باقی رشته هایشان هم که شبیه هم است، بنابراین این مصرع ها هم وزن می شوند. حال مصرع ها را با این سکوت بخوانید و دقت کنید که مدت زمان این سکوت را برابر هجای بلند در نظر بگیرید تا وزن کاملا احساس شود، هر چند در ابتدا این وزن به گوش نامطوبع و نامعمول به نظر آید. (این سکوت را با ▲ نمایش می دهیم)

- (۱) از برت دامن کشان رفتم ای نامهربان
 (۲) من نه خود ▲ می روم او مرا ▲ می کشد
 (۳) از من آزرده دل کی دگر بینی نشان
 (۴) کاه سر ▲ گشته را کهربا ▲ می کشد

من شعری از شاعران که با این ترتیب هم وزن شده باشد ندیدم، فقط بهتر است کلمات در انتهای ریشه ها تمام شوند تا سکوت در وسط کلمه آن را نازیبا نکند. (مثل مصرع ۴) به نظر می رسد که موسیقی دار کردن عبارت ها در شبه مکرر بلند سخت تر از این کار در شبه مکرر کوتاه است.

نکته: فرمول کلی شبه مکرر بلند به شکل (T▲T) است که ▲ می تواند یا سکوت با ارزش زمانی ۳ باشد یا یک هجای بلند باشد.

فصل هفتم : نوا گذاری

بساز مطرب مجلس به نغمه ی بم و زیر ز بحر محبت و تقطیع تازه ، این اشعار
بم و بم و بم و بم و بمبم بم و بم و بمبم نَت است و کوک پیانو بدین ترانه بیار

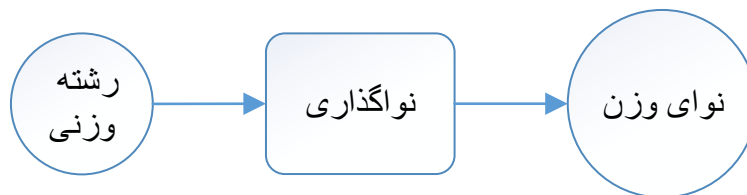
چون شعر رفورمه گشته مطلوب تقطیع جدید را بده گوش
مفسوقُ مفاسِقن مفاسیق بحر عمل است و نام منقوش

ملوسُن ملوسُن ملوسُن ملوسُ ز بحر تقرّب شده انتخاب

احمقاتُ احمقاتُ احمقاتُ احمقاتُ سالک از بحر رمل این قطعه را برخوان زبر

مستقبحن مستقبحن مستقبحن مستقبحن بحر رجز شد بی سخن گاه رجز خوانی بخوان
(از کتاب «نصاب الرجال» از وقار السلطنه نواده وصال شیرازی متخلص به اورنگ)
(طرح عروض : ۵۲)

مقدمه

در این مرحله رشته ی وزنی را تبدیل به عباراتی می کنیم که وزن کلی شعر را داشته باشند و با آن موسیقی یکسانی تولید کنند و به خاطر سپردن آن نیز ساده باشد.

این سیستم خود دارای دو زیر سیستم برش زنی و نام گذاری (تطبیق با جدول ارکان) است .

تعریف: نوی یک رشته وزنی در حقیقت مجموعه ای از کلمات است که با تلفظ آن موسیقی متناظر آن رشته ی وزنی تولید می شود .

مثلا وقتی می گوییم وزن شعر « بشنو از نی چون حکایت می کند» عبارت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» است ، منظور ما به شکل علمی این است که با تقطیع این شعر به عبارت (10111011101) می رسمیم و عبارت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» دقیقا موسیقی این رشته هجا را باز تولید می کند .

دقت کنید که وزن شعر در اصل رشته ی هجاست زیرا وزن شعر ثابت است اما سیستم های مختلفی برای بیان این موسیقی وجود دارد به بیان دیگر تقطیع منحصر به فرد است (برای هر تلفظ شعر) اما نامگذاری می تواند به روشهای گوناگون باشد .

نکته : وزن شعر در اصل رشته ای از هجاهاست و ما به تسامح نوای معادل آن را وزن می نامیم . دقت کنید اگر رشته ی وزنی را نت در نظر بگیریم هر سیستم نوآگذاری معادل آهنگ های نواخته شده توسط یک ساز است ، مثلا اگر یک رشته نت را (رشته ی وزنی) سازهای پیانو و گیتار بنوازند (نوآگذاری) با نت یکسان ، صداهای متفاوت اما هم خانواده ای را تولید می کنند.

برش زنی

یک رشته ی وزنی را می توان به روش های زیادی برش زد . در اصل برش زنی نحوه ی توزیع سکوت بلند و کشیده در یک رشته ی وزنی است .

روش اتانینی

کلید وزنه های زبان فارسی را می توان با رشته های (1) ، (10) و (100) نشان داد . بنابراین در این روش ، یک رشته را طوری برش می زنیم که رشته های بالا به دست آید مثلا وزن (10111011101) را به شکل (10/1/1/10/1/1/10/1) برش می زنیم.

روش «وزن ارزشی»

آقای علوی فرد در کتاب « وزن ارزشی » وزنه های شعر کودک (تا ۸ هجایی) را با رشته های (1) ، (10) و (00) و (11) برش می زند .

روش افاعیلی سنتی

الف : برای گروه های مکرر و شکسته

۱- هر گاه در یک تقطیع از راست به چپ ریشه ای را پیدا کردیم آن ریشه را جدا می کنیم .

نکته : دقت کنید ریشه حداقل سه عضو داشته باشد .

۲- ریشه یا رشته ی باقیمانده را از راست به چپ ۴ تا ۴ جدا می کنیم .

نکته : به شکل سنتی اگر رشته ۴ تایی یکی از عبارات (1111) یا (0111) یا (1011) یا (0011) بود ،

آن رشته را سه تایی جدا می کنیم.

مثال : در رشته ی (10110110110) می بینیم که رشته ی (110) سه بار تکرار شده است پس آنها را با علامت

«/» از هم جدا می کنیم (10/110/110/110).

مثال : برای رشته ی (1101001011010010) می بینیم که از دو رشته ی (11010010) تشکیل شده

است و چون این رشته بزرگتر از ۴ است آن را ۴ تا ۴ تا جدا می کنیم و به رشته ی (1101/0010) می رسیم .

ب : برای رشته های تکرار ناپذیر

اگر رشته ی تکراری پیدا نکردیم (یعنی مکرر و شکسته نبود) از راست به چپ ۴ تا ۴ تا جدا می کنیم .
نکته : به شکل سنتی اگر رشته ۴ تایی یکی از رشته های (1111) یا (0111) یا (1011) یا (0011) بود ، این رشته ها را سه تایی جدا می کنیم.

روش مسعود فرزاد

روش مسعود فرزاد دو ویژگی عمده دارد :

یک : فرزاد در تقسیم بندی ، رکن های منتهی به هجای کوتاه را نپذیرفته است مثلا (11010100) را که به شکل سنتی به شکل (1101/0100) برش می خورد را به شکل (110/10100) برش می زند.
 ب : در رشته های شکسته به شکل سنتی ، قسمت شکسته در انتها می آید اما در این روش قسمت شکسته در ابتدا می آید . « اساس وزن را بر مصرع چهار رکنی نهاده و فاصله بین رکن ۳ و ۲ را میانه مصرع یا لولای وزن می نامد و بر این اساس در مصرع دو رکنی ناقص (که در عروض سنتی رکن ناقص به انتها انتقال داده می شود) قسمت ناقص را در ابتدا می آورد مثلا رشته ی (1/101/101/101) را که در عروض سنتی (فاعلن فاعلن فاعلن فع) نامیده می شود را به شکل (110/110/110/1) یا (لن فعولن فعولن فعولن) تقطیع می کند یعنی در اساس وزن به شکل ۴ فعولن بوده است که قسمتی از ابتدای آن برش خورده است . « (آهنگ شناسی : ۱۲)

روش ترکیبی

این روش ، شاید پیچیده باشد اما به نظر من نوا های تولید شده با این روش گوش نوازتر از بقیه روشها هستند.

- در این روش رشته ها به سه گروه مکرر و شکسته و غیر مکرر تقسیم می شوند.
  - در گروه مکرر و شکسته ریشه ها باید حتما با هجای بلند تمام شوند.
  - ریشه حداقل سه هجا داشته باشد.
  - اگر ریشه به هجای کوتاه ختم شده باشد زیررشته شکسته را در آغاز می گذاریم و اگر ریشه به هجای بلند ختم شده باشد زیر رشته شکسته را در انتها می گذاریم. (مطابق روش فرزاد)
  - از کلیه هجاهای دو ، سه و چهار و پنج هجایی که به هجای بلند تمام شده اند برای نام گذاری استفاده می کنیم و هیچ رشته ای را با هجای کوتاه در انتها تمام نمی کنیم.
  - رشته های فرزند را بر اساس برش های مادر تقسیم می کنیم مثلا رشته ی (1001111100) را به شکل (10011/11100) تقطیع نمی کنیم ، بلکه بر اساس برش مادرش (100/1100/1100) به شکل (100/111/1100) تقطیع می کنیم.
  - رشته های خواهر را هم بر اساس ابر خواهر برش می زنیم.
  - رشته ها را ابتدا به شکل ۴ تایی برش می زنیم اگر ۴ تایی منتهی به هجای کوتاه بود ، به شکل ۵ تایی برش می زنیم و اگر ۵ تایی منتهی به هجای کوتاه بود آن را به رشته های سه تایی برش می زنیم .
- نکته :** اگر طول رشته ۷ تا است بهتر است در این حالت به جای برش ۲/۵ برش ۳/۴ بزنییم مثلا برای برش 1110110 بهتر است به شکل 1110/110 برش بزنییم تا به شکل 11/10110

- با استفاده از مفهوم لولا سعی می کنیم یک رشته را به رشته های دو لولایی ، سه لولایی یا چهار لولایی تقسیم کنیم به قسمی که ارزش زمانی در هر لولا با دیگران تقریباً مساوی باشد.
- هر موقع در رشته ای (فع) درست شد حتی الامکان طوری نام گذاری کن که (فع) حذف شود.

بر اساس گروه بندی ریاضی

در این روش رشته را مطابق با گروه بندی فصل دوم برش زنی می کنیم مثلاً رشته ی (11011011011) که به شکل افاعیل سنتی به (110/1101/1011) تقسیم می شود ، از نظر گروه بندی یک رشته ی شکسته است و به شکل (11/011/011/011) برش می خورد.

نکته : در گروه بندی مکرر هر گاه ریشه برابر (1) باشد از نام گذاری آن بر اساس گروه بندی خودداری می کنیم و به روش عادی آن را نام گذاری می کنیم مثلاً رشته ی (1111111) که از نظر گروه بندی مکرر با ریشه ی (1) است را به شکل عادی برش می زنیم (11/11/111) نه به شکل (1/1/1/1/1/1/1) زیرا تلفظ آن به این روش شبیه نام گذاری موسیقایی می شود نه کلامی.

نام گذاری

پس از برش زدن یک رشته ی وزنی ، هر برش را با کلمه ی متناظر در جدول ارکان جایگزین می کنیم ، به این عمل نام گذاری می گوئیم . در عمل دو نوع نام گذاری داریم . یک نوع نام گذاری که به زبان موسیقی نزدیک است که به آن « نام گذاری موسیقایی » می گوئیم مثل سیستم اتانینی و یک نوع نام گذاری که به کلام نزدیک است که به آن « نام گذاری کلامی » می گوئیم. در نام گذاری موسیقایی ، تعداد رکن های هر رشته زیاد است و نوای آن طنین موسیقایی زیادی دارد. در نام گذاری کلامی تعداد رکن ها کمتر است و هر رکن موسیقی های زیادی را در خود پنهان کرده است .

مثلاً رشته ی معادل (1010) در اتانینی (تنن تنن) و در افاعیلی (مفاعیلن) است می بینیم که سیستم اتانینی طنین موسیقایی بیشتری دارد اما تعداد ارکان آن بیشتر است اما در افاعیلی دو رکن سیستم اتانینی ، موسیقی در یک کلمه فشرده و پنهان سازی شده است .

به عبارت دیگر در نام گذاری موسیقایی ، موسیقی آشکار و رکن ها پنهان هستند و در نام گذاری کلامی بر عکس موسیقی پنهان و رکن ها آشکار هستند . دقت کنید هر کدام از این سیستم ها کاربرد خاص خود را دارند و هیچ کدام ترجیحی بر دیگری ندارند . سیستم نام گذاری موسیقایی برای کاربرد در موسیقی و آموزش به کودکان مفید است اما گفتن آن در زبان روزمره (نه برای موسیقی) نا مطبوع است . سیستم نام گذاری کلامی برای بحث های ادبی و استفاده روزمره کاربرد راحت تر و بهتری دارد.

بعد از این تقسیم بندی شروع به معرفی انواع سیستم های نام گذاری می کنیم :

سیستم اتانینی

در این سیستم از جدول زیر برای نام گذاری استفاده می شود .

رشته	0	1	10	100	1000	...
نوا	تَ	تَن	تَنَن	تَنَنَن	تَنَنَنَن	...

مثلاً شعر « نگارینا دل و جونم تو داری » دارای رشته ی وزنی (11011101110) و نوای «تنن تن تن تنن تن تن تنن تن» است . این سیستم در تاریخ ایران دارای قدمت است ، مثلاً مولانا در اشعار زیر از آنها یاد کرده است:

سیستم دکتر خانلری

دکتر خانلری بر اساس یازده رکن زیر به نام گذاری وزن های شعر فارسی پرداخت.

رشته	نوا	رشته	نوا
01	چامه	11	آوا
00	همه	10	نوا
010	ترانه	100	بنوا
101	خوشنوا	110	خُشاوا
111	نیکآوا	001	زمزمه

مثلا وزن (101/1101/1101) در این سیستم به نوای (چامه آوا چامه آوا خوشنوا) نام گذاری می شود .

مزایا : اولین سیستم نامگذاری به زبان فارسی است و بر اساس ساختار زبان فارسی ایجاد شده است .

معایب :

- هر چند نسبت به افاعیلی تعداد رکن کمتری دارد اما در کل تعداد رکن ها زیاد است .
- کلماتی مثل «زمزمه» و «همه» و «ترانه» و «چامه» معادل های مناسبی برای رشته هایی که با هجای کوتاه پایان یافته اند نیستند زیرا این کلمه ها با تلفظ و سکوت بعد از آن می توانند به شکل هجای بلند هم شنیده و تقطیع می شوند.

برای شناخت بیشتر این روش و نقد آن به (وزن شناسی و عروض : ۷۵) مراجعه نمایید .

سیستم وزن ارزشی

آقای علوی فرد در کتاب « وزن ارزشی » از معادل های زیر برای نام گذاری استفاده می کند ، اما تصریح می کند این روش برای شعر کودک - که غالبا طولش تا ۸ هجایی است - مناسب است. در ضمن کلمات «کمه» و «دانه» نیز به دلیل این که کلمات معنی دار مستقلی هستند و می توان بعد از آنها مکث کرد و در نتیجه تبدیل به یک هجای بلند می شوند ، کلمات مناسبی برای رشته های منتهی به هجای کوتاه نیستند.

نوا	کمه	گل	دانه	غزل	بلبل
رشته	00	1	01	10	11

سیستم افاعیلی دکتر فولادی

در این سیستم کل رکن های یک تا پنج هجایی به صورت منظم و ساخت یافته نام گذاری شده اند . لیست کامل جدول ارکان این سیستم را در ضمیمه یک می توانید ببینید.

دکتر فولادی درباره ی این سیستم می گوید : «چه بسا کاربرد برابر های پیشنهادی ما با مقاومت اذهان روبرو شود و برای نمونه معادل سازی معروف «فعولن فعولن فعولن فعل» ... از برابر سازی «مفاعل مفاعل مفاعل» ارجح تلقی گردد اما بنا بر مبنای ترکیبی این برابر ها پرهیز از این کاربر یک نوع تعصب غیر علمی خواهد بود .

(مبانی عروض : ۷۶)

برای شناخت کامل این روش به کتاب «مبانی عروض» مراجعه کنید.

مزایا : ساخت یافته و کاملا علمی است و یادگیری آن از سیستم افاعیلی بسیار آسانتر است.

معایب: این سیستم یک سیستم مبتنی بر زبان عربی است. اگر جامعه ادبی قرار است سیستم جدیدی را جایگزین سیستم افاعیلی کند چرا آن سیستم بر اساس ساختار و کلمات زبان فارسی نباشد؟

سیستم صدری

جمال صدری در کتاب «آهنگ شناسی شعر فارسی» این سیستم را معرفی کردند. این سیستم ۵ وزن اصلی دارد:

نوا	آوا	بنوا	خشنوا	خشبنا
10	11	100	101	1001

پایه های زیر از نوا مشتق می شوند:

نوای	نواها	نوای نی	نواهای	نواهمه	نواهایم
010	110	1010	0110	0010	1110

پایه های زیر از آوا مشتق می شوند:

آوای	آواها	آوای نی	آواهای	آواهمه	آواهایم
011	111	1011	0111	0011	1111

پایه های زیر از بنوا مشتق می شوند:

بنوای	بنواها
0100	1100

پایه های زیر از خشنوا مشتق می شوند:

خشنوای	خشنواها
0101	1101

پایه های زیر از شبنا مشتق می شوند:

خشبنا	خشبناها
01001	11001

بر اساس این جدول پایه ها می توان شعرهای فارسی را نوآگذاری کرد. مثلاً نوای شعر «بشنو از نی چون حکایت می کند» برابر است با «خشنواها خشنواها خشنوا». مولف درباره ی این سیستم می گوید: «و چون شمس قیس رازی، عجم را تابع می داند نه واضح، از همان آغاز، افاعیل عروض عرب را برای شناخت و نام گذاری شعر فارسی به کار می گیرد و بر آن تحمیل می نماید، غافل از این که دو زبان عربی و فارسی به دو خانواده ی زبانی کاملاً متفاوت تعلق دارند. واژه سازی در زبان عربی قالبی است، و در زبان فارسی پیوندی؛ بنابراین، اگر خلیل برای ساختن افاعیل عرب از شیوه ی واژه سازی عربی پیروی نموده، لازم بود شمس قیس، یا هر عروضی دیگری، برای ساختن معادل های وزنی در عروض فارسی، روش واژه سازی فارسی را در نظر می گرفت.» (آهنگ شناسی: ۲۳۳)

مزایا:

- یک سیستم ساخت یافته نام گذاری به فارسی و با استفاده از خصوصیت واژه سازی این زبان است.
- رکن ها با کلمات پایه ی کمتری نسبت به سیستم خانلری درست شده اند.

معایب :

• کلمه ی «همه» معادل مناسبی برای رشته (00) که با هجای کوتاه پایان یافته نیست زیرا این کلمه با تلفظ و سکوت بعد از آن به شکل هجای بلند شنیده و تقطیع می شود.
در کل این سیستم قبل از سیستم «پری گل» قویترین و مناسب ترین سیستم برای نام گذاری وزن ها در زبان فارسی است.

سیستم پری گل

سیستم صدری سیستم بسیار خوبی است اما هنوز جا برای بهینه سازی آن وجود دارد . هدف اصلی ما طراحی یک سیستم نام گذاری است که :

- ۱- بر اساس واژه سازی زبان فارسی بنا نهاده شده باشد.
  - ۲- قابلیت همزمان استفاده به عنوان نام گذاری موسیقایی و نام گذاری کلامی را داشته باشد.
  - ۳- تعداد رکن های اصلی تا حد امکان کم باشد.
  - ۴- ریشه ها به راحتی شنیده و معلوم شود.
  - ۵- کلیه رکن ها شبه معنی دار باشد.
- همانطور که می دانید کلیه وزن های زبان فارسی را می توان با رشته های (1) و (10) و (100) ساخت ، پس به دنبال سه کلمه برای این کلمات گشتیم . کلمه ی «گل» معادل (1) و کلمه ی «پری» معادل (10) در نظر گرفته شد ؛ زیرا هر دو ، کلمه های فارسی زیبایی هستند و هر دو از نظر دستوری اسم هستند و قابلیت ترکیب با اسم های دیگر را دارند . هم چنین از ترکیب (1) و (10) رشته ی (101) معادل «گل پری» درست می شود که یک کلمه ی معنی دار است و از ترکیب (10) و (1) هم رشته ی (110) معادل «پری گل» درست می شود که این کلمه هم یک کلمه ی معنی دار است .

برای معادل (00) کلمه ی «دل» انتخاب شد زیرا از نظر دستوری «مضاف» است و گوش منتظر «مضاف الیه» آن می ماند. (کلماتی مثل «همه» به عنوان معادل زیبا نیستند زیرا با مکث بعد از آن به (10) تقطیع می شود ولی در فارسی هیچ گاه بعد از «دل» مکث نمی کنیم و سریع کلمه ی بعد را می گوئیم .)
علاوه بر آن می دانیم در فارسی سه هجای متوالی کوتاه نداریم یعنی بعد از دو هجای کوتاه حتما یک هجای بلند می آید و رکن (100) را می سازد . معادل (100) نوای «دل گل» است که ترکیب زیبایی است و علاوه بر معنی دار بودن ، این دو کلمه باهم دارای موسیقی زیبایی هستند.

برای کامل شدن این سیستم ، تصمیم گرفته شد که کلمه ای معادل (0) هم در نظر گرفته شود . برای این کار به دنبال کلمات معنی دار که به شکل یک هجای کوتاه باشند بودم و با کمی جستجو کلماتی مانند «و»، «ز»، «به» را یافتیم . کلمه ی «و» حذف شد زیرا بعد از آن می توان مکث کرد ولی فارسی زبان بعد از «ز» و «به» هرگز مکث نمی کند و سریع کلمه ی بعدی را ادا می کند . از میان «ز» و «به» هم کلمه ی «به» انتخاب شد زیرا کلمه ی «ز» کلمه ای قدیمی و ادبی است و برخلاف کلمه ی «به» در زبان غیرادبی کاربرد ندارد.

معادل رشته ی (11) هم به جای کلمه ی «گل گل» از کلمه ی «گل ها» استفاده می کنیم که معنی دار است .
معادل رشته ی (111) به جای کلمات «گل ها گل» یا «گل گل ها» که معنی دار نیست و موسیقی زیبایی هم ندارد ، از کلمه ی «گل رخ ها» استفاده شد زیرا دو رکن «گل» و «ها» را داشتیم و «گل رخ ها» به راحتی با بقیه کلمات شباهت های زیادی دارد.

مجموعه ی کامل ارکان یک و دو و سه و چهار هجایی ۳۰ رکن می شود که تمام این رکن ها (به استثنای رکن «گل رخ ها») را با کلمه های «به»، «دل»، «پری» و «گل» و شبه کلمه ی «ها» می سازیم. کلمه های «پری» و «گل» بیشترین بسامد را در این جدول دارند، پس آن را سیستم «پری گل» می نامیم. جدول ارکان کامل این سیستم در ضمیمه موجود است.

قوانین نام گذاری در سیستم پری گل :

- ۱- هیچ وقت کلمات را به هم نچسبانید مثلا «گل ها» را ننویسید «گلها» زیرا می خواهیم این نکته را نشان دهیم که می توانید در هر جای این نام گذاری سکوت کنید.
- ۲- عبارت (100) معادل دو عبارت «دل گل» و «به پری» می باشد هر کدام که با بقیه نواهای رشته، موسیقی زیباتری تولید کرد از آن استفاده کنید مثلا نوای وزن (100/1100/1100) برابر است با (به پری گل به پری گل به پری) یا (به پری ها به پری ها به پری) یا (دل گل ها دل گل ها دل گل).
- ۳- شکسته ها را بر اساس بسامد ریشه ها نام گذاری کنید مثلا نام گذاری (به پری ها به پری ها دل گل) زیبا نیست زیرا شکسته را می توان (به پری) نام گذاری کرد تا نام گذاری به شکل (به پری ها به پری ها به پری) تبدیل شود.
- ۴- سعی کنید در انتهای رشته (گل گل) نباشد و آن را به (گل ها) تبدیل کنید.
- ۵- اگر در انتها رشته ی (گل ها گل) به وجود آمد آن را به (گل رخ ها) تبدیل کنید مثلا وزن (1/1100/1100/1101) را معادل (گل پری ها دل گل ها دل گل رخ ها) در نظر می گیریم (در سایر مکانها هم اگر زیبا شد این تبدیل انجام شود).
- ۶- گاهی اوقات می توان یک رشته ی وزنی را چند گونه نام گذاری کرد که همه مناسب است مثلا نوای معادل با رشته ی (101111) با یک برش زنی برابر است با (101/111) و نوای (گل رخ ها گل پری) و با برش زنی دیگر برابر است با (10/11/11) و نوای (گل ها گل ها پری).
- ۷- حتی در گروه بی ریشه هم سعی کنید بیشترین عنصر تکرار شده را نمایش دهید مثلا برای وزن (10010110) به جای نوای (پری گل پری دل گل) بهتر است بگوییم (پری گل پری به پری).
- ۸- برای (1001) بیشتر اوقات از (گل به پری) استفاده شود زیرا (گل دل گل) با دوبر تکرار (گل) زیاد خوش آهنگ نیست.

مزایای نواگذاری پری گل

- بر اساس واژه سازی زبان فارسی بنا نهاده شده است.
- قابلیت همزمان استفاده به عنوان نام گذاری موسیقایی و نام گذاری کلامی را دارد.
- تعداد رکن های اصلی بسیار کم است.
- یادگیری و به خاطر سپاری آن بسیار راحت است.
- ریشه ها به راحتی شنیده و معلوم می شود مثلا (11/1011) به جای (مستفعلن فع لن) می گوئیم (گل ها پری گل ها) که دقیقا گروه شکسته آن معلوم شد.
- کلیه رکن ها شبه معنی دار است.

- ریشه ها و شکسته های ریشه ها بسیار به هم شبیه هستند مثلا ریشه (فعلاتن) و (فعلن) را ما در این سیستم (به پری گل) و (به پری) می نامیم که زیبایی موسیقایی آن در زبان فارسی بسیار زیاد است.
- گاهی می توان چند الگوی سکوت بلند متفاوت را تنها با یک عبارت نمایش داد ، مثلا وزن (1100110011) را اگر به شکل (11/0011/0011) برش بزنیم ، در افاعیلی به (مستفعلُ مستفعلُ فع لن) و در پری گل به (گل ها دل گل ها دل گل ها) نام گذاری می شود. حال اگر آن را به شکل (1100/1100/11) برش بزنیم ، در افاعیلی به (فع لن فعلاتن فعلاتن) و در «پری گل» به (گل ها دل گل ها دل گل ها) نام گذاری می شود. دقت کردید که با مکث کردن مختلف می توان موسیقی متفاوتی تولید کرد که تقریبا می توان گفت که این نام گذاری مستقل از نحوه ی برش زدن است و این یک ویژگی قدرتمند این نامگذاری است.
- اگر فقط از رشته های «دل» و «پری» و «گل» برای نام گذاری استفاده کنیم ، این سیستم کاملا شبیه یک سیستم اتانینی عمل می کند.
- هدف عروض دانان از شاهد آوردن برای یک وزن ، نه شعر سراییدن که دیدن موسیقی طبیعی کلام در وزن بود . با این سیستم تا حد زیادی این هدف برآورده می شود .
- هر خواننده ی شعری می تواند قبل از خواندن یک شعر با خواندن نوای آن به سیستم «پری گل» وزن را دریابد و شعر را درست بخواند . این کار برای کلیه ی کتابهای شعر که برای عموم چاپ می شود بسیار مفید است زیرا آنان وزن را به سادگی با این سیستم درمی یابند.
- موسیقی دانان به راحتی می توانند با این کلمات ملودی شان را پر کنند تا بعد شاعران جای آن شعر بسرایند.

فصل هشتم : انواع طبقه بندی وزن عروضی

«مهم ترین و مشکل ترین مسئله عروض فارسی از قدیم تا امروز طبقه بندی وزن ها بوده است»
(نجفی : کتاب درباره طبقه بندی)

«ابولعتاهیه شاعر عرب دوره اول عباسی (۷۴۸-۸۲۸) شعرهایی می گفت که در عروض سنتی عرب نمی گنجید و به لحاظ زبان و فکر هم تازگی داشت وقتی به او اعتراض کردند گفت انا اکبر من العروض»
(موسیقی شعر : ۱۱۸)

مقدمه

تعریف طبقه بندی : فرهنگ آکسفورد طبقه بندی را چنین تعریف کرده است : تقسیم بندی انسانها یا عناصر بر اساس خصوصیات مشترک آنها. در این جا منظور از عنصر چیزهایی است که می خواهیم آن را طبقه بندی کنیم . طبق این تعریف طبقه بندی باید شامل خصوصیات زیر باشد:

- ۱- هر عنصر متعلق به تنها یک طبقه باشد مثلا در طبقه بندی جانوران گاو جز طبقه پستانداران است نه جزو سایر طبقات مثل پرندگان
- ۲- هر طبقه باید تنها عناصری را که با تعریفش سازگارند پذیرا باشد مثلا طبقه پستانداران نمی تواند یک طوطی را به عنوان عضو بپذیرد.
- ۳- تمام عناصر مرتبط باید در طبقه بندی بگنجد . مثلا در طبقه بندی جانوران هر جانوری باید جزو یکی از طبقه ها باشد.

مهم ترین و سخت ترین کار برای طبقه بندی ، یافتن معیاری برای جداسازی و تقسیم بندی عناصر است. هر چه معیار طبقه بندی ، واضح تر و روشن تر و منطقی تر باشد طبقه بندی دقیق تر می شود. بسیاری از عناصر ویژگی های بسیاری دارند و می توان آنها را بر اساس معیارهای گوناگون ، طبقه بندی کرد. مثلا فرض کنید ما جانوران را بر اساس تعداد پاهایشان تقسیم کنیم . در این تقسیم بندی مار و ماهی هر دو در یک طبقه هستند زیرا هر دو صفر پا دارند اما همه می دانیم که این معیار ، یک معیار علمی نیست زیرا ویژگی های مشترک بسیار کمی بین مار و ماهی است و منطقا آنها به گروه های متفاوتی تعلق دارند .

ویژگی های یک طبقه بندی خوب

- ۱- داشتن یک معیار درست : این معیار نباید بی دلیل پیچیده باشد و اگر بتوان آن را ساده تر بیان کرد ، معیار ساده تر الویت دارد و باید دلیل علمی و منطقی داشته باشد . مثلا برای طبقه بندی جانوران بر اساس تعداد پاها ، باید ثابت کنیم جانوران با تعداد پاهای مساوی خصوصیات مشترکی دارند. گاهی اوقات ویژگی عناصر

- به قدری پیچیده هستند که یافتن معیار برای آنها بسیار سخت است و احتیاج به تجزیه و تحلیل عمیق ویژگی عناصر دارد.
- ۲- قابلیت طبقه بندی تمامی عناصر: طبقه بندی باید تمام عناصر را در بر بگیرد.
- ۳- منحصر به فرد بودن هر عنصر در یک طبقه: هر عنصر باید تنها در یک طبقه عضو باشد.
- ۴- یافتن سریع و ساده یک عنصر در هر طبقه: باید بتوانیم با داشتن یک عنصر نام طبقه آن را به درستی تشخیص دهیم.
- ۵- قابلیت پیش بینی: یک طبقه بندی خوب می تواند عناصر کشف نشده را هم طبقه بندی کند.
- در تاریخ علم (طبقه بندی یک مساله علمی است) جدول مندلیف - که برای طبقه بندی عناصر شیمیایی پیشنهاد شد - یک شاهکار طبقه بندی است.
- ویژگی های جدول مندلیف به شرح زیر است:
- ۱- قادر به طبقه بندی تمامی عناصر موجود است.
- ۲- برای عناصری که هنوز کشف نشده بود جای خالی در نظر گرفته شد که بعدها با کشف آن عناصر، آنها در جای خود نشستند.
- ۳- در هر طبقه عناصر ویژگی های مشترکی دارند.
- ۴- هر عنصر تنها در جای منحصر به فرد خود می نشیند.
- ۵- ویژگی های عناصر کشف نشده را پیش بینی کرده بود.
- ۶- مهم ترین مساله آن بود که معیار طبقه بندی عناصر بر اساس عدد اتمی بود، مساله ای که آن زمان کشف نشده بود اما مندلیف به صورت حسی عناصر را بر اساس عدد اتمی تقسیم کرده بود نه وزن اتمی.

طرح مساله

- در طول تاریخ شعر فارسی، کوشش های زیادی برای طبقه بندی وزن های شعر فارسی انجام شده است. (درباره ی طبقه ...: ۱۴)
- شعر فارسی را به شیوه های زیر طبقه بندی کرده اند:
- ۱- شیوه سنتی: واضع آن را خلیل ابن احمد عروضی (قرن دوم) می دانند که تا قرن ها تنها سیستم طبقه بندی شعر فارسی بود.
- ۲- شیوه دکتر پرویز خانلری: او در کتاب «وزن شعر فارسی» (۱۳۲۷) نمونه ی کامل سیستم طبقه بندی خود را تعریف می کند.
- ۳- شیوه دکتر مهدی حمیدی: او در کتاب «عروض حمیدی» شیوه ی خاص خود را ارائه می دهد.
- ۴- شیوه مسعود فرزاد: او در کتاب «مجموعه اوزان شعری فارسی» (۱۳۴۹) نمونه ی کامل سیستم طبقه بندی خود را تعریف می کند.
- ۵- شیوه الول ساتن: او در کتاب «عروض فارسی» (۱۹۷۶ میلادی) سیستم خود را ارائه می دهد.
- ۶- شیوه ی استاد ابولحسن نجفی: او در کتاب « درباره طبقه بندی وزن های شعر فارسی » سیستم خود را ارائه می دهد.
- ۷- شیوه ی دکتر فولادی: او در کتاب «مبانی عروض فارسی» سیستم خود را ارائه می دهد.
- ۸- شیوه ی ایرج کابلی: او در کتاب «وزن شناسی و عروض» سیستم خود را ارائه می دهد.

۹- شیوه ی صدری : او در کتاب « آهنگ شناسی » سیستم خود را ارائه می دهد .
 ۱۰- شیوه ی علیرضا صدفی : او در کتاب « طرح عروض فارسی » سیستم خود را ارائه می دهد .
 متاسفانه روشهای فوق نتوانسته اند طبقه بندی جامعی برای شعر فارسی انجام دهند . برای آشنایی با شیوه های یک تا شش و مزایا و معایب آنها و نقد آنها می توانید به کتاب « درباره طبقه بندی وزن های شعر فارسی » مراجعه کنید . این کتاب کلا درباره این موضوع است و به شرح کامل این روش ها پرداخته است و مزایا و معایب هر کدام از آنها را شرح داده است .
 در کتاب « وزن شناسی و عروض » نیز شیوه ی خانلری، فرزاد ، الول ساتن نیز معرفی و نقد شده اند . ما در این کتاب تنها به معرفی شیوه های ۷ تا ۱۰ می پردازیم و خوانندگان را برای آشنایی با سایر روشها به دو کتاب مذکور ، ارجاع می دهیم .

معرفی و نقد شیوه ی دکتر فولادی

دکتر فولادی تمام ارکان یک تا پنج هجایی را می یابد و سپس برای هر رکن یک کد عددی منحصر به فرد اما قراردادی مشخص می کند . « بی گمان اوزان تمام ادوار شعر فارسی از ترکیب این ارکان پدید می آیند و از این رو هر گونه دسته بندی این اوزان ، باید بر پایه دسته بندی همین ارکان پیش برود . این کار به دلیل گستردگی دامنه موضوع دسته بندی ، بسیار مشکل است و سردرگمی گذشتگان در این باره ، از این واقعیت بر می خیزد . با این حال ، می توان از راه کدگذاری ، به سوی مقصود میانبر زد . برای این منظور روش کدگذاری عددی پیشنهاد می شود و این روش برخلاف روش کدگذاری اسمی گذشتگان ، کاملا متناسب با مبنای ریاضی وزن شعر فارسی است . »
 (مبانی عروض فارسی : ۸۰)

به شکل کلی روش دکتر فولادی معادل مراحل زیر است :

- ۱- رکن بندی کنید.
- ۲- هرگاه یک رکن چند بار پشت سرهم تکرار شود آن را به صورت (کد رکن * تعداد تکرار) بنویسید.
- ۳- هرگاه یک وزن متناوب الارکان داشتیم آن را به صورت ((رکن الف + رکن ب) * تکرار) بنویسید.
- ۴- هرگاه بعد از رکن ، شکسته ی یک رکن بیاید آن را به شکل زیر بنویسید :
 (تعداد رکن و رکن شکسته) * کد رکن - تعداد هجای حذف شده)
- ۵- هرگاه وزن مختلف الارکان باشد آنها را با علامت «+» از هم جدا کنیم
 (دقت شود چون کل کدها به زبان ریاضی است از چپ به راست نوشته و خوانده می شود)

نام وزن	کد
فعلاتن فعلاتن فعلاتن	(کد فعلاتن) * ۴
فعلاتن فعلاتن فعلن	۱ - (کد فعلاتن) * ۳
فعلاتن فعلاتن فعلاتن	(کد فعلاتن + کد فعلاتن) * ۲

به عبارت دیگر می توان گفت که در این روش ابتدا رکن بندی می کنیم.

رکن ۱ / رکن ۲ / ... / رکن n

بعد معادل عددی آنها را جاگذاری می کنیم و با علامت «+» جدا می کنیم.

کد رکن ۱ + کد رکن ۲ + ... + کد رکن n

اگر تمام رکن ها مثل هم بودند آن را به شکل (کد رکن) * n می نویسیم.

اگر تمام رکن ها به جز کد آخر یکی بود و رکن آخر شکسته رکن بود آن را به شکل زیر می نویسیم :

هجای حذف شده - (کد رکن) * n

مزایای این روش از نظر خود دکتر فولادی (مبانی عروض فارسی : ۸۰) :

۱- نوع وزن معلوم می شود (متحدالارکان یا متناوب الارکان یا مختف الارکان)

۲- معلوم می شود که این وزن چند رکنی است.

۳- معلوم می شود این وزن از ترکیب کدام ارکان پدید آمده است.

۴- معلوم می شود این ترکیب چگونه می باشد.

۵- معلوم می شود این ترکیب چند هجایی است.

۶- معلوم می شود رکن آخر چند هجا کمتر از ارکان دیگر دارد.

دکتر فولادی بعد از ذکر این نکات می گوید «این ها جهات ممکن دسته بندی اوزان شعر فارسی است و بی گمان ، هر کوششی در این باره بدون توجه به این جهات بیهوده خواهد بود».

مهمترین نکته ای که دکتر فولادی به آن توجه درستی نشان داده اند ، درک مفهوم ریاضی بودن وزن شعر است . این نکته ای است که سایر اساتید به آن توجهی نکرده اند . برای همین مفهوم ایشان تمام رکن های تا ۵ هجایی (حتی رکن (00000) که به شکل معمول وجود ندارد) را نام گذاری می کند ، زیرا این گونه می تواند معادل تمام رشته های وزنی را بیابد . دکتر فولادی بعد از کشف این که وزن شعر یک مفهوم ریاضی است سعی می کند خود به آنها نظمی بدهد و یک جدول قراردادی درست می کند و بعد از این برای هر وزن طبق الگوریتم خود یک فرمول می یابد.

این فرمول ها کار را بسیار پیچیده می کند و نام گذاری و به خاطر سپاری آنها را پیچیده می کند . به عبارت دیگر در این شیوه تنها یک این همانی بین رکن ها و کد قراردادی متناظر آنها داریم و عملاً مزیت دیگری نداریم .

مثلاً می بینیم که وزن معادل (فعلاتن فعلاتن فعلاتن فع) فرمول (۳ - ۱۴۴ * ۴) است ما اگر فرمول را داشته باشیم ، تنها می دانیم که این وزن تکرار ۴ باره ی رکن ۱۴۴ است که سه هجای آخر آن حذف شده است . این طبقه بندی هیچ اطلاعات دیگری درباره ی وزن به ما نمی دهد زیرا رکن ۱۴۴ یک رکن قراردادی است .

بعد از فرمول بندی وزن ها کوششی برای طبقه بندی وزن های شعر فارسی بر این منوال نشده است و این که ما چگونه باید این فرمول ها را طبقه بندی کنیم که هر فرمول در جای خود بنشیند هم مجهول است . پیچیده بودن فرمول نیز استفاده از آن را سخت می کند.

مهمترین مزیت این طبقه بندی درک ریاضی بودن مفهوم وزن است و این نکته که این طبقه بندی قادر به کدگذاری تمام وزن ها است .

معرفی و نقد شیوه ی کابلی

به شکل ساده در این روش کلیه ی رشته های دو تا هشت تایی (به جز رشته هایی که بیش از سه هجای کوتاه متوالی دارند) با یک کد به شکل (C:B,A) بیان می شود و کلیه رشته هایی که از تکرار این پایه تولید می شود با ذکر طول کل رشته می تواند بیان شود.

مثلاً وزن معادل (1010110101101) را به شکل (101/01101/01101) تقطیع می کنیم و می بینیم که رشته (01101) دو بار تکرار شده است و سپس قسمتی از آن تکرار شده است . کد معادل این رشته در جدول کدها عبارت (۲ ، ۳ : ۵) است و چون کل رشته ۱۳ هجا دارد ، فرمول آن به شکل (۱۳ ، ۲ ، ۳ : ۵) بیان می شود و به

شکل « رشته ی ۱۳ بندی دوم آغاز از سومین ۵ بندی ها » خوانده می شود . (برای اطلاع دقیق از این نامگذاری به (وزن شناسی و عروض ، فصل روش تازه) مراجعه کنید)

مزایا :

- نزدیک شدن به مفهوم ریاضی وزن
- نزدیک شدن به مفهوم طبقه بندی ریاضی رشته ها
- فهمیدن تعداد هجا از روی کد

معایب :

- کدها قراردادی است و بدون جدول قراردادی کدها امکان ندارد از کد وزن بتوانیم وزن را بیابیم.
- پیچیده بودن کد
- سخت بودن گفتن نام

معرفی و نقد شیوه ی صدفی

در کتاب «طرح عروض فارسی» مولف آقای علیرضا صدفی یک سیستم شبه اتانینی معرفی می کند . در این سیستم کلیه وزنهای فارسی با جدول زیر مقدار دهی می شوند

رشته	0	1	10	100
نوا	تَ	تَن	تَنَن	تَنَنَّا
کد	۱	۲	۳	۴

مثلا شعر « گفتم که ماه من شو گفتا اگر برآید» تبدیل به نوای « تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن »

می شود و با جاگذاری هر برش با کد معادل به عبارت روبرو می رسیم : $۲۲۳۳۲ - ۲۲۳۳۲ = ۲(۲۲۲۳۳۲)$

(اعداد را از چپ به راست می نویسد)

شعر «به آواز رستم شب تیره ابر» تبدیل به نوای «تتن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن» می شود و معادل کد زیر می شود :

$$۳۱ + (۳۲) = ۳۱ - ۳۲ - ۳۲ - ۳۲$$

شعر «ساقی چراغ می به ره آفتاب دار» تبدیل به نوای « تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن تن » و معادل کد زیر می شود . ۲۲۳۳۴۲۳۳ (کلیه مثالها از (طرح عروض فارسی: ۲۲) آورده شده است.)

مهمترین مزیت این روش در این است که بر اساس ریاضی بنا نهاده شده است اما آقای صدفی قادر به تعمیم این موضوع و ایجاد یک سیستم طبقه بندی بر این اساس نشد.

آقای صدفی شروع به خلاصه کردن فرمول خود می کند و مثلا ۳۲۳۲۳۲ را معادل (۳۲) ۲ در نظر می گیرد و از علامت «+» هم گاهی استفاده می کند . این کارها باعث شد که نتواند به کشف مهمی که در آستانه آن بود برسد. این خلاصه کردن نشان می دهد او تنها یک کد معادل برای رشته ی در نظر گرفته است و از قدرت تعمیم نظریه خود و استفاده از آن به عنوان یک عدد (نه فرمول) برای هر وزن برخوردار نبوده است.

آقای صدفی به راحتی می توانست با تعمیم نظر خود به طبقه بندی زیر برسد :

کلیه وزنهای شعر فارسی را می توان به رشته های «تن»، «تَنَن» و «تَنَنَّا» تقسیم کرد . حال اگر کدهای زیر را به هر رشته اختصاص دهیم ، جدول زیر تشکیل می شود:

رشته	1	10	100
نوا	تَن	تَنَن	تَنَنَّا
کد	۰	۱	۲

اکنون اگر وزنی را با رشته های بالا برش بزنییم و رشته ها را از راست به چپ بنویسیم کد جدیدی تولید می شود . مثلا کد معادل (1001101) را به شکل (100/1/10/1) برش می زنییم و معادل آنها را از جدول کد بالا معادل قرار دهیم به شکل (۲/۰/۱/۰) درمی آید .

دقت کنید این رشته را می توان به شکل عدد (۲۰۱۰) در نظر گرفت که یک عدد منحصر به فرد می شود و بر این اساس می شد تمام وزنهای زبان فارسی را طبقه بندی کرد . به راحتی می توان از این عدد منحصر به فرد به وزن رسید . تعداد قراردادهای بسیار کم است و به خاطر سپاری آن آسان است . از نظر ریاضی این یک عدد در مبنای ۳ است که تنها از ارقام صفر و یک و دو تشکیل شده است.

معرفی و نقد سیستم صدری

آقای صدری پس از معرفی سیستم نواگذاری خود ، کد آن را به شکل زیر تولید می کند :

- برای رکن های کامل : نام رکن + تعداد تکرار رکن + کامل
  - برای رکن های ناقص : نام رکن + تعداد تکرار رکن + ناقص + تعداد هجای رشته ی ناقص
- مثلا نام رشته ی (1101/1101) می شود «خشنوا دوپایه ی کامل» و نام رشته ی (101/1101/1101) می شود «خشنوا سه پایه ی ناقص ۳» .

«ناگفته پیداست هدف از نگارش آهنگ شناسی حذف افعیل و جایگزین کردن نواها یعنی عوض کردن واژه ها نبوده است بلکه شبکه یا نظام مجموعه ی نواها به گونه ای است که نام گذاری آهنگ ها را بسیار ساده می کند و ما را از دشواری افعیل و زحافات پیچیده و ضروری آنها رها می سازد . « (آهنگ شناسی : ۳۷)

مزایا:

- ساده بودن
- ارتباط تنگاتنگ با نوا
- به راحتی می توان از کد ، وزن را یافت .

- بی نیاز از زحافات
- عدم لزوم به مراجعه به جدول کدها مثل روش کابلی و فولادی

معایب:

- این کد گذاری برای طبقه مکرر و شکسته بسیار کاراست اما کدهای آن برای سایر طبقات بسیار سخت و پیچیده است .
- طبقه بندی و یافتن یک کد سخت است .
- آقای صدری می توانست این سیستم را ساده تر بیان کند ، مثلا رشته ی (1/1100-1001/1100) را که به شکل (آهنگ بنواها خوش بنوا ی چهار پایه ناقص ۱) بیان می شود. می توان این را به شکل (بنواها خوش بنوا ۵/۱) بیان کرد که خلاصه تر است و عدد اول تعداد تکرار ریشه (بنواها خوش بنوا) و عدد دوم تعداد هجاهای رشته شکسته است و برای وزن های مکرر مقدار عدد رشته شکسته صفر است . به عبارت دیگر فرمول نامگذاری به این شکل می شد :

(نام ریشه تعداد تکرار/ تعداد هجای شکسته)

جمع بندی : در کل این سیستم ، بسیار قوی تر از سیستم افاعیل سنتی است و تنها قدرت سیستم افاعیل سنتی تکرار چند قرنه آن و عادت است.

نام گذاری یک وزن توسط انواع سیستم ها

با یک مثال وزن (101/1101/1101) را که در افاعیل با نام (فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) نام گذاری می شود را در انواع سیستم ها نام گذاری می کنیم .

نام روش	نام کد
افاعیل سنتی	بحر رمل مسدس محذوف
کابلی	(۱۱ ، ۴،۲ ، ۴) رشته ی یازده بندی چهارم آغاز دومین چهار بندی ها
صدری	خشنوا سه پایه ی ناقص ۳
فولادی	$۲ \times (۳۴۴) + ۳۳۲$
صدفی	$۲ (۲۳۲) + ۲۳$
الول ساتن	(۹ ، ۳ ، ۱۱) رشته ۱۱ هجایی با سرآغاز ۳ از رشته شماره ۹

در بین این سیستم ها ، بهترین سیستم به نظر من سیستم صدفی است ، زیرا به راحتی می توان از کد به وزن رسید و بعد از آن ، سیستم صدری بهترین سیستم است و با هر معیاری نگاه کنیم سیستم افاعیلی سخت ترین و پیچیده ترین و بیهوده ترین سیستم نام گذاری ممکن است.

به نظر من کدگذاری در این سیستم ها ، کاری سخت تر از نواگذاری بوده است و من دلیل اصرار پدید آورندگان آنها را بر کدگذاری به این سختی را نمی فهمم . آنها با این کدها می خواستند به کلیه وزنها نظم بدهند اما نظم ندادن از نظم دادن به این سختی کار منطقی تری است .

ایرادات سیستم های طبقه بندی وزن شعر فارسی

اهم ایرادات این شیوه ها به شرح زیر است :

- ۱- سهولت مراجعه : روش یافتن جای یک عنصر در این سیستم ها بسیار سخت است
- ۲- نامگذاری منحصر به فرد : یک سیستم مناسب ، برای هر عنصر یک نام می گذارد تا قادر به شناسایی آن باشد . در این سیستم ها گاهی یک عنصر چند نام دارد . (درباره ی طبقه ... : ۲۷)
- وجود چند نام برای یک عنصر صحبت کردن در مورد آن را سخت می کند زیرا گاهی هر خصوصیت در زیر یک نام نوشته می شود و قادر به یکپارچگی اطلاعات خواهیم بود .
- ۳- جاگذاری و طبقه بندی منحصر به فرد : هر عنصر در یک جای منحصر به فرد نیست . گاهی می توان یک عنصر را در چند جا یافت و این خود نشانه ای از ضعف طبقه بندی است. (درباره ی طبقه ... : ۲۳)
- مثلا اگر شاعری شعری در وزنی تازه می گوید ، نمی تواند مطمئن باشد که آیا این یک وزن جدید است یا سابقه ای در شعر فارسی داشته است. (برای توضیحات بیشتر به مقاله ی « معیار الاشعار ، این اثر ناشناخته « رجوع کنید .)
- ۴- توضیح روش طبقه بندی : در هیچ یک از این سیستم ها ، پدید آورندگان دلایل طبقه بندی خود را توضیح نداده اند و همه ی کار آنها قراردادی است . (درباره ی طبقه ... : ۲۶)
- ۵- جامع نبودن : قادر به نامگذاری تمام عنصرها نیستند و همیشه عنصرهایی وجود دارد که این سیستمها قادر به طبقه بندی آنها نیستند. بعضی اوقات در این سیستم ها به دلیل این که نمی توانند عنصری را طبقه بندی کنند آن عنصر را در لیست نمی آورند. (درباره ی طبقه ... : ۴۵)
- ۶- این کتاب ها گویا برای عروض دانان نوشته شده است نه برای شاعران و علاقه مندان شعر . به نظر من یکی از مهم ترین دلایل طبقه بندی وزنها ، کمک به شاعران است تا با آشنایی با طبقه بندی به راحتی با کل وزن های عروضی و مشخصات آنها آشنا شوند و بستری برای یافتن وزنها ی جدید نیز به آنها بدهد.
- ۷- اگر عنصر جدیدی کشف شود ، این سیستم ها در طبقه بندی آنها دچار مشکل هستند.
- ۸- عدم پیش بینی : این سیستم ها نمی توانند وجود یک عنصر جدید را پیش بینی کنند.
- ۹- پیچیدگی و یادگیری سخت آنها :
- ۱۰- عدم استقلال طبقه بندی از موسیقی یک عبارت : یک طبقه بندی درست باید بتواند صرف نظر از این که این عبارت دارای موسیقی است یا خیر آنها را طبقه بندی کند ، به عبارت دیگر موسیقی دار بودن یک عبارت مستقل از طبقه بندی آن باید باشد . احساس موسیقی یک عبارت بستگی به عوامل زیادی مثل تربیت فرهنگی ،

ساختار مغز انسان و ساختار زبان مادری و .. دارد . مثلا وزن (فعولن مفاعیلن) اصل وزن بحر طویل عربی و مادر وزن های عربی است ، اما برای گوش شنوندگان فارسی زبان کاملا نامطبوع است مثل غزل زیر
 من از مادری زادم که پارم پدر بود او شدم خاک آن پایی کزین پیش سر بود او
 (اوحدی مراغه ای) (درباره ی طبقه ... : ۲۲)

استاد نجفی می گوید : «فایده ی بزرگ طبقه بندی وزن ها درست همین است که علت موزون بودن آنها را بیان کند» (درباره ی طبقه ... : ۲۳) در حالی که چرایی موزون بودن یک عبارت ، با طبقه بندی آن فرق می کند. وزن هایی هست که به گوش عرب زبان خوشایند و به گوش فارسی زبان ناخوشایند است ، بنابراین آهنگین بودن یک عبارت مستقل از طبقه بندی آن باید باشد .

به عبارت دیگر ما عناصر زیادی داریم (در این جا عبارت شعری) و می خواهیم قسمتی از آنها را (وزن دار اعم از وزن مطبوع و وزن نامطبوع) را طبقه بندی کنیم و هیچ نظامی در آن ها نمی یابیم .

به نظر من اگر طبقه بندی را از موسیقی دار بودن یک وزن جدا کنیم ، طبقه بندی راحت تر می شود. این مساله مثل آن است که ما بخواهیم حیواناتی با گوشت خوش مزه موجود در ایران را طبقه بندی کنیم . مشکلی که با این نوع طبقه بندی دچار می شویم ، این است که همه ی حیوانات در ایران وجود ندارند ، از نظر فرهنگی و ذائقه ، ایرانیان همه ی حیوانات را نمی خورند ، مناطق مختلف ایران ذائقه های یکسانی ندارند ، هر حیوان مثلا گوسفند نژادهای مختلفی دارد که طعم گوشت آنها با هم فرق دارد و ...

۱۱-جهانی نبودن : می دانیم زبانهای فارسی ، عربی ، هندی زبانهایی هجایی هستند . یک سیستم طبقه بندی درست باید بتواند برای تمامی این زبانها کارا باشد. درست مثل این که ما بخواهیم حیوانات بومی ایران را طبقه بندی کنیم در حالی که باید بدانیم این حیوانات جزئی از خانواده بزرگ حیوانات هستند و ربطی به عرب بودن یا یونانی بودن آنها ندارند

جمع بندی : می توان دید که با این همه روش طبقه بندی ، هنوز مشکل طبقه بندی حل نشده است و هنوز نتوانسته ایم شعر فارسی را طبقه بندی کاملی کنیم که ویژگی های طبقه بندی علمی را داشته باشد.

فصل نهم : اعداد دودویی

دیگر صدای تیشه ی فرهاد برنخاست این کوهسار داشت همان یک شرار و هیچ
(بیدل دهلوی)

ما خرابیم ، چو صفر اندر حسابیم
چو صید اندر طنابیم...
کعبه یک ، خدا یک کتاب یک
این همه دوئیت کجا رواست

(عارف قزوینی ، از تصنیف «ترک چشمش ار فتنه کرد راست»)

اعداد دودویی ، اعدادی هستند که تنها با رقم های صفر و یک تولید می شوند . این اعداد زیربنای علوم کامپیوتر هستند . ابتدا با یک داستان تخیلی سعی در آشنایی خوانندگان با این مفهوم ریاضی می کنیم و سپس بعد از توضیح تاریخچه ی اعداد دودویی به ارتباط آن با رشته های وزنی می پردازیم .

یک داستان تخیلی

روزی من به سیاره ای رفتم و در آنجا مردی به نام شمس قیس و روباتی را دیدم . آنها به زبان من صحبت می کردند و من قادر به درک تمام حرفهای مرد و روبات بودم ، اما عددهای آنها را متوجه نمی شدم .
مرد هر گاه می خواست از عدد سخن بگوید با کلمات عجیبی مثل مستفعلن ، فعلاتن ، مفتعلن سخن می گفت و روبات اعداد را تنها با صفر و یک بیان می کرد .
من فهمیدم که روبات و شمس قیس هر دو اعداد همدیگر را می فهمند و با هم هیچ مشکلی ندارند و بعد از مدتی فهمیدم چگونه هر کدام اعداد را به زبان خود تبدیل می کنند و توانستم تعدادی از معادلهای عددی آنها را در جدول زیر گرد آوردم .

روبوت	شمس	روبوت	شمس	روبوت	شمس	روبوت	شمس	روبوت
0	فَ	010	فعولُ	010	روبوت	1001	مفتعلن	روبوت
1	فَع	011	مفعولُ	011	روبوت	1010	مفاعلن	روبوت
10	فَعْل	100	فَعْلَن	100	روبوت	1011	مستفعلن	روبوت
11	فَع لَن	101	فاعلن	101	روبوت	1100	فعلاتن	روبوت
1110	مفاعیلن	110	فعولن	110	روبوت	1101	فاعلاتن	روبوت
111	مفعولن				روبوت			روبوت

من اصلا از زبان آنها سر در نیاوردم ولی فقط فهمیدم تنها دو عدد صفر و یک بین عددهای من و روبات مشترک است ، یعنی وقتی من می گویم «یک دماغ دارم» یا «من صفر سیب دارم» هر دو منظور هم را می فهمیم اما باقی اعداد ما برای هم نامفهوم بود . بین من و شمس قیس اصلا هیچ اشتراکی در عددها نبود و قادر به درک عددهای هم نبودیم.

دیروز شمس به من گفت تو (مستفعِلن مفاعِلن مفاعِلن فَع) روز دیگر زنده ای و روبات هم گفت: درست است . تو (1101010101011) روز دیگر زنده ای ؟

من چند روز دیگر زنده ام ؟

(اگر می خواهید به مرد جواب بدهید لطفا تا آخر فصل همراه ما باشید.)

سیستم های نام گذاری اعداد

انسان ها از دیرباز خواهان داشتن سیستمی برای نوشتن و گفتن اعداد بودند ؛ به صورتی که بتوانند مقدار اشیاء مختلف را به هم بگویند و برای هم بنویسند. مهمترین و شایع ترین سیستم برای این کار سیستم دهدهی است که توسط هندیان حدود ۵۰۰ سال قبل از میلاد مسیح اختراع شد . سپس این سیستم توسط ایرانیان به اعراب شناسانده شد . با کتابهای خوارزمی ریاضی دان ایرانی این مفهوم به کشورهای اروپایی رفت و از آنجا جهان شمول شد. در زبان عربی و فارسی تا قبل از این آشنایی اعداد را با حروف می نوشتند و علامت قراردادی ویژه برای اعداد نداشتند. در خط کوفی نیز خبری از اعداد نیست.

این سیستم را اعراب سیستم هندی و اروپاییان عربی- هندی می نامند. این سیستم به قدری فراگیر شده است که برای بسیاری از مردم عدد و « عدد مبنای ده » به یک معنا است و آنها نمی توانند تصور کنند به جز سیستم دهدهی روش دیگری برای بیان اعداد وجود دارد .

اساس این روش بر مبنای دسته بندی همه اعداد به بسته های ده تایی است . دلیل تقسیم به ده تایی این است که انسان ده انگشت دارد و راه حل منطقی برای انسانها تقسیم هر عدد به بسته های ده تایی است . این سیستم احتیاج به ده علامت برای هر رقم دارد (از صفر تا نه) و با این رقم ها و موقعیت مکانی هر رقم همه اعداد را نمایش می دهد .

مثلا عدد ۶۷۸۹ را می خواهیم بررسی کنیم :

هزارگان	صدگان	دهگان	یکان	
۱۰۰۰	۱۰۰	۱۰	۱	طبقه
۶	۷	۸	۹	رقم

می بینیم که اولین طبقه ، یکان با عدد یک است و هر طبقه بعد در ده ضرب می شود و ده برابر می شود و عدد ۶۷۸۹ را می توان به روش زیر نشان داد.

$$6789=6*(1000)+7*(100)+8*(10)+9*(1)$$

سیستم دودویی

فرض کنید در جزیره ای نژاد خاصی از انسان زندگی می کند که تمام خصوصیات مغزی و جسمی انسانها را داشته باشد و تنها فرقی این باشد که در هر دست تنها یک انگشت و در کل دو انگشت دارد . حدس ما این است که آنها سیستم عددی خود را به جای دهدهی و مبنای ده ، بر اساس سیستم دودویی و مبنای دو بنا می کردند.

فرض کنید می خواهیم بدانیم معادل عدد (1101) آنها در سیستم دهدهی ما چه می شود. (این عدد هزار و صد و یک نیست زیرا وقتی می خوانیم هزار و صد و یک فرض ما عددی در مبنای ده است. این عدد را به صورت «یک صفر

یک یک» می خوانیم به همین دلیل آن را در پرانتز می گزاریم که با عدد دهدهی ۱۱۰۱ یکی انگاشته نشود. عددهای دودویی را همیشه از راست به چپ می خوانیم . ابتدا مشابه عددهای دهدهی جدول مبنای دو تشکیل می دهیم.

	یکان	دوگان	چهارگان	هشت گان
طبقه	1	2	4	8
رقم	1	0	1	1

می بینیم که هر طبقه از حاصل ضرب طبقه قبل در دو به دست می آید ، پس عدد روبرو معادل می شود با :

$$(1010) = (1*8) + (1*4) + (0*2) + (1*1) = 13$$

یعنی معادل دهدهی عدد دودویی (1101) در سیستم دهدهی است.

سیستم دودویی مبنای علوم کامپیوتر است و کلیه دانشمندان و مهندسان و برنامه نویسان کامپیوتر بر این مبنا کامپیوتر ها را برنامه ریزی می کنند. این سیستم تنها از دو رقم صفر و یک برای نمایش اعداد استفاده می کند. با آن که اعداد مبنای دو در ریاضیات مدرن در سال ۱۶۷۹ توسط لایب نیز به دنیا معرفی شدند اما این اعداد ریشه هایی در مصر و هند و چین قدیم دارند. جالب است بدانید پینگالا (Pingala) یک دانشمند هندی (زمان زندگی حدود دو قرن قبل از میلاد) برای تقطیع شعرهای ودایی نخستین بار سیستم دودویی را کشف و آن را به دنیا معرفی کرد . (هدف پینگالا پیدا کردن تعداد ممکن ترکیبهای یک وزن با هجای معین بود یعنی تمام ترکیبهای ممکن وزن های یک هجایی ، دو هجایی و مانند آن) . درضمن این هم نکته جالبی است که زبان هندی نیز مانند فارسی دارای دو هجای کوتاه و بلند است که در آن طول هر هجای بلند ، دو برابر هجای کوتاه است. (ابوریحان بیرونی در کتاب «تحقیق ماللهند» اشاره می کند که اعراب سیستم عروض خود را از هندیان اقتباس کرده اند .) نکته مهم برای ما قانون زیر است:

هر عدد دهدهی قابل تبدیل به عدد دودویی و برعکس است و همیشه یک و تنها یک معادل دودویی برای یک عدد دهدهی وجود دارد و برعکس.

روش های تبدیل دودویی به دهدهی و دهدهی به دودویی را می توانید در ضمیمه کتاب مطالعه کنید.

یافتن کد وزن

می دانیم که هر تقطیع را می توان به رشته ای از (0) و (1) تبدیل کرد. به شرط آن که هر هجای کوتاه را معادل (0) و هر هجای بلند را معادل (1) در نظر بگیریم.

نکته : همیشه رشته ی دودویی را در پرانتز می گزاریم که مثلا (101) با عدد دهدهی ۱۰۱ اشتباه نشود.

نکته : دلیل این که ما هجای کوتاه را معادل (0) گرفتیم ، این است که هیچ تقطیعی نداریم که با (0) تمام شود ، زیرا در انتهای هر مصرع هجای کوتاه نداریم و تنها هجای بلند داریم . به عبارتی دیگر (0) در انتهای رشته بی ارزش و خنثی است . در اعداد دهدهی هم عدد «۰۲۱» را معادل عدد «۲۱» در نظر می گیریم زیرا صفرهای سمت راست کاملاً بی ارزش هستند.

با پذیرفتن این که وزن یک «رشته ی صفر و یک» است به راحتی معلوم می شود که وزن یک عدد منحصر به فرد در مبنای دو است و این عدد دودویی هم معادل یک عدد دهدهی منحصر به فرد است . مثلا شعر « نگارینا دل و جونم تو داری » پس از تقطیع به رشته ی (11011101110) تبدیل می شود . این رشته یک عدد دودویی است که معادل دهدهی آن عدد ۱۷۷۴ است.

اکنون که فهمیدیم هر وزن یک عدد است به راحتی می توانیم وزنها را بر اساس این اعداد طبقه بندی کنیم و با این روش از تمام سیستم های طبقه بندی دیگر آزاد می شویم ، مثلا از این به بعد می توان به جای رشته ی وزنی (11011101110) به راحتی بگوییم کد ۱۷۷۴ . اگر کسی هم بخواهد می تواند کد ۱۷۷۴ را تبدیل به دودویی کند و رشته ی تقطیع متناظر آن را بیابد . (روش تبدیل در ضمیمه ۳ موجود است)

اکنون می توانیم مانند مندلیف جدولی از تمامی اوزان و دقیق تر بگوییم تقطیع ها درست کنیم . هر عنصر دقیقا در سر جای خود می نشیند و جا برای تمامی اوزان و تقطیع ها وجود دارد و دیگر می توان به راحتی با همه ی روشهای طبقه بندی گذشته خداحافظی کرد.

دقت کنید ما هیچ کدگذاری خاصی انجام ندادیم ، تنها نشان دادیم که وزن شعر یک عدد دودویی است و چون ما به شکل تاریخی با اعداد دهدهی کار می کنیم بیان آن به شکل عدد دهدهی برای ما راحت تر است.

پاسخ به معمای شمس قیس

شمس قیس به مرد گفته بود که (مستفعلن مفاعلن مفاعلن فع) روز دیگر زنده است و روایت هم گفته شمس را تایید کرد و گفت که او (1101010101011) روز دیگر زنده است.

الآن می دانیم که روایت با زبان دودویی از اعداد صحبت می کند و شمس با زبان افاعیلی . (با تقطیع عبارت شمس قیس به رشته دودویی عبارتی که روایت گفت می رسیم .) اگر کد دودویی را به دهدهی تبدیل کنیم ، به عدد ۶۸۲۷ می رسیم یعنی مرد ۶۸۲۷ روز دیگر یا بیش از ۱۸ سال دیگر زنده است .

نگاهی مجدد به سیستم افاعیلی

اکنون که سیستم عروض را رمز گشایی کرده ایم ، به سیستم افاعیلی نگاه مجددی می کنیم . سیستم افاعیلی تلاشی تحسین برانگیز از سوی عروضیان (هندیان ، اعراب و ایرانیان) برای نامگذاری اعداد دودویی بود . این اتفاق زمانی افتاد که اعداد دودویی اختراع نشده بود . (پینگالا تنها اشاره ای کرده بود اما قادر به درک ابعاد و وسعت ریاضیات دودویی نشده بود ، در ضمن او به جای صفر و یک از دو نشانه دیگر استفاده کرده بود و قادر به اتصال مفهوم دوتایی به صفر و یک و در گستره ی ریاضیات دودویی نبود .)

عروضیان اعداد دودویی را با عناصری به نام رکن بیان می کنند ، مثلا به جای رشته ی دودویی (110) (که ما به آن عدد ۶ دهدهی می گوییم) از کلمه ی (فعولن) استفاده می کنند . آنها با جداسازی سه تایی و چهارتایی رشته اعداد دودویی ، آن را به برش هایی تقسیم می کنند و سپس برای هر برش کلمه ای را از جدول رکن ها انتخاب می کنند مثلا رشته ی (11001001) را - که معادل عدد دهدهی ۲۰۱ است - به رشته های کوچکتر (1100/1001) تقسیم می کنند و برای هر رشته ی کوچکتر نامی می گذارند . (مفتعلن / فاعلن)

به عبارت دیگر عروضیان برای بیان و نظم بخشیدن یک نظام ریاضی دودویی (که این نظام به شدت بر اساس افاعیل بی نظم می نماید) ، با تلاش طاقت فرسایی مفهیمی مثل رکن و زحافات را اختراع می کنند.

این کار مثل آن است که ما سیاره ای کشف کنیم و آنها مفهوم عدد را اختراع نکرده باشند و صد میوه را بشناسند و جدول رکنی درست کرده باشند که در آن هر عدد از صفر تا ۹۹ را با میوه ای مشخص کنند . اگر آنها بخواهند عدد مثل «۱۲۳۴۵۶» را بگویند از عبارت (سیب موز پرتقال) استفاده می کنند که در جدول رکن های آنها سیب = ۵۶ ، موز = ۳۴ و پرتقال = ۱۲ باشد . ۱۲۳۴۵۶ = ۱۲ / ۳۴ / ۵۶ = سیب / موز / پرتقال

دلایل مهمی که تا حالا دودویی بودن عروض کشف نشده بود عبارت است از :

- عدم اختراع ریاضیات دودویی (لایب نیز در ۱۶۷۹ مقاله اصلی خود درباره ی اعداد دودویی را نوشت و جورج بول در ۱۸۵۴ جبر بولی را بنا نهاد)
- عدم عمومیت ریاضیات دودویی قبل از اختراع کامپیوترها
- عدم آشنایی عروضیان با ریاضیات جدید
- عدم ارتباط سیستم هجایی (دارای دو مقدار) با سیستم دودویی (که دو مقدار را با 0 و 1) نمایش می دهد) ، مثلا استاد نجفی می گوید: « برای تنظیم چهارصد وزن شعر فارسی که به هر حال از دو کمیت کوتاه و بلند ساخته شده اند هر ضابطه ای وضع کنیم چه بسا به نوعی از تقسیم بندی برسیم . این کار بی شباهت به بازی اعداد و ارقام در ریاضیات نیست که انواع ترکیبات را با نتیجه واحدی به دست می دهد . » (درباره ی طبقه ... : ۶۹)
- تلاش در طبقه بندی تقطیع های موزون و آهنگین توسط عروضیون نه تمام تقطیع ها . (موزون بودن یک مساله ذهنی است ، در حالی که کل عناصر را باید طبقه بندی کرد . این درست مثل آن است که مندلیف به جای آن که به دنبال طبقه بندی کل عناصر باشد ، به دنبال طبقه بندی فلزات گران بها باشد .)
- تصور آن که طبقه بندی اوزان مربوط به علوم انسانی است نه علوم ریاضی و عدم درک ریاضی بودن وزن شعر هجایی ، مثلا نجفی می گوید : « نمی توان در علوم انسانی بر خلاف علوم طبیعی دستگاهی برای طبقه بندی تنظیم کرد که هر واحدی جای مشخص و هویت یگانه داشته باشد . » (درباره ی طبقه ... : ۲۷)

مزایای عروض دودویی

- **ریاضی بودن تعریف :** عروض دودویی ، کاملا سیستمی و بر مبنای ریاضی تعریف شده است و وابستگی به سلیقه شخصی ندارد و نام گذاری قراردادی نیست . دقت کنید حتی اگر نمی خواهید معادل دهدهی یک وزن را بیابید ، کافی است آن وزن را تقطیع کرده و با مراجعه به فهرست آخر کتاب آن را بیابید مانند دیوان غزل که بر اساس الفبا (برعکس از آخرین کلمه ی مصرع اول غزل) مرتب می شود .
- به عبارت دیگر تقطیع خود کد است و احتیاج به کدگذاری مجدد ندارد آن را فقط دهدهی می کنیم تا یادسپاری آن آسان تر باشد.
- **مستقل بودن از تقطیع و بحث های تقطیع :** نحوه و قوانین تقطیع بر عهده ی عروض گذاشته شده است و این روش تنها تقطیع را (که رشته ای از هجاها است) تبدیل به یک کد یکتا می کند .
- **یکتایی کد وزن :** برخلاف نامگذاری افاعیلی که گاهی یک تقطیع را چند نام می نهادند در عروض دودویی تنها یک کد تولید می شود . (البته سایر سیستمهای طبقه بندی کد یکتا دارند اما کد دودویی از نامگذاری آنها بسیار ساده تر است)
- «شماره ی از اوزان بود که برابر موازین عروض و ضوابط علمی می شد پایه ها را در دو یا سه بحر مختلف یا بیشتر تنظیم و نامگذاری کرد ... مثلا وزن (مفاعلن مفاعلن فاعلن) که می شود آن را در پنج بحر

نامگذاری کرد: بسیط مثنی مخبون ، رجز مثنی مخبون مرفوع ، مجتث مثنی مخبون محذوف ، مضارع مثنی مقبوض محذوف « (فرهنگ کاربردی ... : ۳)

- **یکپارچگی اطلاعات :** در حال حاضر اطلاعات هر وزن در بخش های مختلف کتاب های عروض وجود دارد . با این سیستم هر وزن کد گزاری می شود و می توان تمام اطلاعات موجود در کتاب های مختلف راجع به این وزن را در شرح این وزن جمع آوری کرد. دقت کنید تا قبل از این کدگذاری هر سیستمی به یک روش وزنها را طبقه بندی می کند و امکان مرتب کردن وزن ها برای آنها یا وجود نداشت یا قراردادی و پیچیده و غیر کاربردی بود. این عدم یکپارچگی باعث می شد هیچ وقت شاعران و عروضیان نتوانند اطلاعات خود را به اشتراک بگذارند و مثلاً ندانیم وزن های کشف شده چه تعداد است و چه زمانی و توسط چه کسی کشف شده است . این مثل آن است که بخواهیم لغت نامه بنویسیم اما هر پژوهشگری کلماتی را با روش خاص خود در کتابی شرح داده باشد و امکان یکپارچه کردن کلیه اطلاعات بدون داشتن یک روش نظام مند برای منظم کردن کلمات محال است.
- **سادگی:** اگر شاعران را مهمترین کاربران عروض بدانیم (وزن یکی از مهمترین ابزارهای شاعران است) ، این روش به آنها وزنه های شعر فارسی را به راحتی نشان می دهد و آنها به راحتی می توانند با انواع وزنها و شرح آن وزن و تاریخچه ی آن آشنا شوند . این کار در کتاب های فعلی عروض بسیار سخت و پیچیده است . اگر اوزان شعر فارسی با این روش گردآوری می شد و شاعران با تمامی اوزان آشنا می شدند ، شاید شعرهای زیباتری از شاعران داشتیم زیرا ابزارهای بیشتری به شاعران می دادیم.
- **قابلیت بومی سازی برای هر زبان :** عروضیان هر زبان می توانند بنا به ویژگی های زبان خود ، از این سیستم استفاده کنند ، مثلاً در شعر عرب که بیت واحد شعر است می توانند سیستم تقطیع خود را بر اساس بیت بگیرند.
- **مستقل از سیستم نواگذاری :** دلیل وجود نواگذاری ، لمس موسیقی وزن توسط گوش است زیرا سیستم دودویی یک سیستم ریاضی است و توسط انسان ملموس نیست . از طرفی بهتر است هر زبان بر اساس منطق کلمات خود ، سیستم نواگذاری خود را پایه گذاری کند . با این جداسازی تمام زبان ها ضمن حفظ نواگذاری بومی خود ، قادر به استاندارد سازی وزن ها بر اساس منطق ریاضی هستند .
- **جستجوی سریع :** به راحتی و با یک اپلیکیشن تبدیل اعداد دودویی به دهدهی و برعکس می توانیم با داشتن یک کد دهدهی یا رشته ی دودویی به آن وزن دسترسی پیدا کنیم و اطلاعات لازم را در آن بیابیم .
- **سادگی :** سیستمهای طبقه بندی دیگر بسیار سخت است اما یادگیری این سیستم بسیار راحت است . حتی بدون تبدیل دودویی به دهدهی و تنها با تقطیع و یافتن رشته ی دودویی وزن می توان یک وزن را یافت.
- **جامع بودن :** این طبقه بندی تمام حالت های ممکن را (اعم از موزون یا ناموزون) پوشش می دهد حتی حالت هایی که نمی تواند به وجود آید. مثلاً رشته ی (1000000) نمی تواند در زبان فارسی به وجود آید اما اگر فرضاً در زبانی دیگر ، این رشته موجود باشد این سیستم قابلیت نامگذاری آن را دارد.

- **جهانی بودن** : این روش می تواند به عنوان روش بین المللی و استاندارد برای نامگذاری وزن های کمی به کار رود . این یک روش مستقل برای کلیه کارشناسان ادبیات در تمامی زبانهایی که اشعارشان هجایی است می باشد و این روش منحصر به شعر زبان فارسی نیست . با فراگیر شدن این روش ، محققان زبانها به راحتی می توانند ، تحقیقاتشان را با یکدیگر به اشتراک بگذارند. دقت کنید همانطور که مندلیف جدول خود را بر اساس زبان و فرهنگ روسی بنا نکرد و آن را بر اساس طبیعت اشیا بنا کرد، عروض نیز شکلی جهانی برای زبانهای هجایی است و ما حق نداریم سیستمی بنا کنیم که بر اساس زبان فارسی بنا نهاده شده باشد.
- **جاگذاری منحصر به فرد** : هر عنصر در یک جا و فقط یک جا می تواند بنشیند زیرا هر تقطیع معادل یک عدد است و هیچ تقطیع دیگری با آن یکسان نخواهد بود.
- **وزنهای تازه کشف شده** : هر گاه وزن جدیدی کشف شود ، بلافاصله در جای خود می نشیند . فرض کنیم کد وزنی ۹۸۷۶۵۲۱ را شاعری برای اولین بار استفاده کند، بلافاصله برای این کد یک پرونده تشکیل می دهیم و آن را در سر جایش قرار می دهیم.
- **رهایی شاعران از ارکان افعیلی** : شاعران دیگر احتیاج ندارند افعیل عروضی را در کنار هم قرار دهند. آنها می توانند تنها به موسیقی کلمات فکر کنند و با کنار هم نهادن آنها معادل دودویی آن را بیابند. آنها می توانند مانند موسیقی دانی که به نتها فکر می کند، تنها به هجاهای کوتاه و بلند (صفر و یک) بیندیشند و خروجی آن را با یک رشته ی صفر و یک و عدد دهدهی متناظر بیان کنند. در ضمن در این فرهنگ عروضی (در صورت تکمیل) آنها به راحتی با انواع وزن آشنا می شوند و می توانند تنوع وزنی به شعرهایشان بدهند. تنوع شعری باعث تنوع موسیقی هم می شود و موسیقی ایرانی هم می تواند توسعه ی بیشتری در زمینه ی وزن ها بیابد.
- **قابلیت ارتباط کامپیوتر با وزن های دودویی** : با توجه به آنکه ما وزن ها را تبدیل به کدهای صفر و یک کرده ایم ، وزنهای قابلیت خوانایی و آنالیز توسط کامپیوترها را دارند و این کار باعث سهولت تحقیقات درباره وزن شعر با کمک کامپیوترها می شود . (با ایجاد یک دیتابیس از کلیه اشعار فارسی از ابتدا تا کنون با وزن هر مصرع ، محققان ادبیات به راحتی قادر به انواع پژوهشهای مختلف تنها با فشردن دکمه ای خواهند بود. این دیتابیس می تواند قالبهای ادبی ، آرایه های به کار رفته در هر بیت ، موسیقی هر بیت ، شرح هر بیت ، کلمات سخت ، دکلمه (ها) ی شعر ، کلیه ارجاعاتی که در کتابها به این بیت شده است ، موسیقی هایی که بر اساس این اشعار ساخته شده است و ... را داشته باشد)
- **قابلیت هوش مصنوعی جهت یادگیری و خواندن شعر**: با توجه به آنکه عروض پایه ی درست خوانی شعر است و همه ی اشعار را می توان با دانستن وزن و موسیقی آن درست خواند ، کامپیوترها قادر به خواندن درست و فصیح اشعار فارسی خواهند بود. علاوه بر آن قابلیت گفتن شعر عروضی نیز توسط هوش مصنوعی با این بستر فراهم می شود.

فصل دهم : وزن انواع شعر عروضی

«وزن نتیجه ی یک مصراع و بیت نیست بلکه چند مصراع و چند بیت باید مشترکا وزن را به وجود بیاورند ... برای قدا یک مصراع یا یک بیت دارای وزنی هستند»
(نیما یوشیج ، حرف های همسایه : ۱۴۶)

حال که با اعداد دودویی آشنا شده ایم می خواهیم ببینیم آیا تمام انواع شعر عروضی را می توانیم با عروض دودویی نام گذاری کنیم. ابتدا به تعریف «تک» می پردازیم :

تعریف تک : در کتاب تحفه الهند به جای مصراع از کلمه ی «تک» استفاده شده است . در این کتاب «تک» واحد وزن تعریف می شود یعنی عبارتی که می خواهیم وزن تقطیعی اش را به دست آوریم.

می توان کلیه ی قالب های شعر عروضی فارسی را به چهار طبقه زیر تقسیم کرد:

شعر سنتی

در کلیه ی قالب های شعر سنتی مانند مثنوی ، قصیده ، غزل (به جز مستزاد) تمام مصرع ها با هم دارای یک وزن اصلی می باشند . برای طبقه بندی کلیه ی اشعار سنتی از واحد مصراع استفاده می کنیم . حتی برای وزنهای مکرر که از تکرار چند ریشه درست شده اند نیز ما وزن مصراع را استفاده می کنیم.

دقت کنید اگر در یک قالب شعر مصرع ها دارای وزن تقطیعی متفاوت باشند وزن آن قالب شعر را وزن مادر در نظر می گیریم. در شعر سنتی هر تک عبارت است از یک مصرع .

مستزاد

مستزادها دارای دو شکل هستند.

شکل اول : در شکل اول بعد از هر مصراع ، یک سکوت کشیده و بعد از سکوت کشیده یک مصراعک می آید. وزن اصلی تمام مصراع ها یا هم و تمام مصراعک ها با هم یکی است . در این قالب ما تک را مجموع وزن مصراع و مصراعک در نظر می گیریم و به عبارت دیگر فرض می کنیم مصراع و مصراعک در ادامه ی هم آمده است . به مستزاد زیر از اخوان نگاه کنید :

هر که گدای در مشکوی توست	پادشاست
شه که به همسایگی کوی توست	چون گداست
باغ جهان موسم اردیبهشت	یا بهشت
گر نه ثنا خوان گل روی توست	بی صفاست

وزن مصراع (101/1001/1001) یا (مفتعلن مفتعلن فاعلن) و وزن مصراعک (101) یا (فاعلن) است وزن تک را معادل (101/101/1001/1001) در نظر می گیریم که با نوای افاعیلی (مفتعلن مفتعلن فاعلن فاعلن) متناظر است و دارای کد دهدهی ۱۱۶۷۳ می باشد. دلیل مهم ما برای منطقی بودن این نامگذاری این است که در جدول ما

کد ۱۱۶۷۳ وجود دارد و با تبدیل دودویی آن به رشته ای می رسیم که دقیقاً معادل وزن این مستزاد است به عبارت دیگر معادل آن کد در دنیای واقعی این مستزاد است .

نکته مهم این است که اگر در این وزن ، سکوت کشیده به شکل منظم تکرار شود به این وزن مستزاد می گوئیم ، ولی اگر سکوت کشیده در آن نباشد به آن مستزاد نمی گوئیم مثل بیت زیر که با همین وزن سروده شده است :

{ بوسه ی تو داغ تر از هُرم آتش فشان   غنچه ی تو رنگ تر از رقص رنگین کمان }

به عبارت دیگر ، وزن دودویی مستقل از سکوت کشیده تعریف شده است ، به این دلیل از نظر تئوری سکوت کشیده در هر کجای وزن می تواند بیاید بدون آن که کد آن وزن عوض شود .

شکل دوم : در شکل دوم مستزاد هم دو یا چند مصراع هم وزن می آید و بعد یک مصراع می آید مثل شعر زیر از ابتهاج :

برچید مهر دامن زربفت و خون گریست

چشم افق به ماتم روز سیاه بخت

وز هول خون چو کودک ترسیده مرغ شب

نالید بر درخت

وزن مصراع ها (مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل) و وزن مصراعک (مستفعلن فعل) است منطقی است که این نوع مستزاد را هم مانند مستزاد نوع اول نامگذاری کنیم یعنی بگوییم وزن این شعر (مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل) (مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل) (مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل) (مستفعلن مفاعل مستفعلن فعل) است. و کد عددی این رشته را به دست آوریم که یک عدد بسیار بزرگ می شود. (این کار از نظر ریاضی درست است اما شاید برای سادگی کار بگوییم این قالب دارای سه مصراع با وزن الف و یک مصراعک با وزن ب است هر چند برای طبقه بندی باید از کد عددی بسیار بزرگ آن استفاده کرد.) به شکل معمول از نام گذاری این نوع مستزاد به علت محدود بودن صرف نظر می کنیم .

بحر طویل (تکرار زیاد یک ریشه)

بحر طویل به نوعی از شعر می گوئیم که بر اساس تکرار بسیار زیاد یک ریشه به وجود آمده است. به هر واحد این نوع شعر یک بند می گوئیم . یعنی تک برابر است با بند یک بحر طویل . با توجه به آنکه طول هر بند زیاد است برای نام گذاری بحر طویل به جای یافتن کد وزن هر بند که عدد بسیار بزرگی می شود می گوئیم وزن این بند از تکرار n عدد ریشه ی فلان درست شده است. در این متن از طبقه بندی بحرطویل چشم پوشی شده است.

نیمایی

وزن شعر نیمایی در هر پاره به شکل $(X)+n*(T)$ است به قسمی که $n \geq 0$ و T ریشه ی آن و X رشته ی شکسته یا شبه شکسته ی ریشه باشد.

برای طبقه بندی قالب شعر نیمایی (یک شعر کامل نه هر خط آن یا به عبارت ما هر تک آن) هر شعر را بر اساس ریشه اش طبقه بندی می کنیم مثلاً می گوئیم شعر زیر از نیما یوشیج یک شعر نیمایی بر اساس ریشه ی مفاعیلن (1110) است .

«تو را من چشم در راهم شباهنگام

که می گیرند در شاخ تلاجن سایه ها رنگ سیاهی

وزان دلخستگانت راست اندهی فراهم

تو را من چشم در راهم...»

دقت کنید هر تک در اینجا یک پاره از شعر نیمایی است مثلاً شعر نیمایی بالا دارای چهار تک است و می توان هر تک را تقطیع کرد و کد آن را به دست آورد. برای طبقه بندی اشعار نیمایی به بخش وزن نیمایی مراجعه کنید.

چند وزنی

هر گاه یک شعر از ترکیب چند وزن مختلف به وجود بیاید و در قالب های بالا نگنجد در اصل یک شعر چند وزنه است.

برای نامگذاری کل شعر تعریفی نداریم اما وزن تقطیعی هر پاره یا مصرع از آن را جداگانه می توانیم به دست بیاوریم. دکتر پورنامداریان بعضی از انواع شهرآشوب ها و مثنوی «جمشید و خورشید» سلمان ساوجی را از نمونه های شعر چند وزنه معرفی می کند و می نویسد: «روی هم رفته باید گفت که تا کنون در شعر فارسی اثری موفق که در آن وزن به اقتضای تغییر مضمون عوض شود ارائه نشده است.» (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۸)

در تعزیه ها و نوحه ها ، اشعار عامیانه و ترانه ها تغییر وزن بسته به مضمون و موسیقی (گاهی به شکل متناسب و گاهی به شکل نامتناسب) مدام صورت می گیرد . (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۹)
شعر «شب همه شب از نیما یوشیج دارای دو وزن متفاوت است : (فعلاتن فعلاتن) و (فعلاتن مفاعلن)
شب همه شب شکسته خواب به چشمم
گوش بر زنگ کاروانستم

..

جاده اما ز همه کس خالی ست

ریخته بر سر آوار آوار

...» (نجفی ، وزن شعر فارسی (درس نامه) : ۱۸۰)

با توجه به تعداد اندک این تجربه در شعر فارسی کوششی برای طبقه بندی شعرهای کامل چند وزنی نشده است اما هر تک آن را می توان تقطیع کرد و طبقه بندی کرد.

فصل یازدهم : فهرست کلیه وزن های عروضی

از وزن نپرسید که بیرون ز شمارست مفعول مفاعیلُ مفاعیلُ مفاعیلُ
(خواجه)

مقدمه

تا این جا می دانیم که هر وزن دارای یک کد منحصر به فرد است ، بنابراین اکنون می توانیم کل وزن ها را از کوچک ترین عدد به بزرگ ترین عدد مرتب کنیم . کوچکترین کد وزنی بر روی کاغذ تنها یک هجای کوتاه (0) است که معادل عدد صفر است . (اگر فرض کنیم که هر هجای کوتاه در انتهای مصرع معادل یک هجای بلند می شود کوچکترین کد وزنی عدد ۱ معادل (1) می شود) و بزرگترین کد وزنی عملاً بی نهایت است .
نکته : با توجه به آن که هر چه تعداد هجاها بیشتر شود کدها بزرگتر می شوند ، برای راحتی مراجعه ، وزن ها بر اساس تعداد هجاها نیز تقسیم بندی انجام شده است . برای هر هجا نیز شرحی داریم که تعداد کدهای ممکن و وزنهای واقعی آن هجا را نمایش می دهد.

پرونده هر وزن

برای هر کد وزنی یک پرونده تشکیل می دهیم . هر پرونده به شکل کلی از الگوی زیر پیروی می کند

کد وزن:	کد وزن
نوا:	وزن افاعیلی
گروه:	نام گروه
رشته:	رشته ی دودویی وزن و نوای پری گل

شعر سنتی

شعر نیمایی

تصنیف

سایر (نثر و ضرب المثل و شعر کودک)

شواهد کتاب های عروضیان

شرح

کد وزن : عدد دهدهی است که از تبدیل کد دودویی به دست می آید.

نوا : نامگذاری (های) معروف افاعیلی وزن است .

گروه : نام گروه وزن آورده شده است.

رشته : رشته ی دودویی یک تقطیع است که معمولاً بر اساس گروه بندی ریاضی برش زنی شده است و زیر رشته ها با نماد «/» برای خوانایی بیشتر از هم جدا شده اند.

تبصره : در مورد وزن های مکرر از علامت «-» برای جداسازی رشته ها استفاده می کنیم . برای هماوهای رشته ی مکرر هم از علامت «-» استفاده می کنیم.

نوی پری گل : نواگذاری برای کلیه وزن های یک تا شانزده هجایی بر اساس سیستم پری گل در این قسمت انجام شده است.

شعر سنتی :

- قدیمی ترین شاهد شعری یافته شده آورده شود.
- از شاعران بزرگ فارسی حتما شاهدی آورده شود .
- برای دوران های مختلف شعر فارسی و هر قرن هم حداقل یک شاهد آورده شود .
- شاهد هر قرن از معروف ترین شاعر یا معروف ترین شعر آن قرن آورده شود.
- شاهد های معروف و مشهور شعر فارسی در آن وزن آورده شود.
- شاهد ها بر اساس تاریخ سرودن شعر مرتب شود.
- با آن که مصرع واحد وزن شعر سنتی فارسی است اما همیشه بیت را به عنوان شاهد می آوریم.
- اگر در وزنی شاهد کم باشد از یک شعر یا یک شاعر بیش از یک بیت می آوریم.
- در شاهد هایی که وزن مکرر آن را داشتیم اما وزن خود آن بند را نداشتیم ، سعی کردیم قسمتی از شعر شاعران بزرگ را بیاوریم تا شاهدی واقعی از آن داده شود .
- تاریخ سرایش شعر در صورت وجود ذکر شود.

شعر نیمایی :

- در شعر نیمایی هر پاره می تواند بسیار کوتاه و حتی شامل یک هجا باشد . برخلاف شعر سنتی که یک مصراع به خودی خود و فارغ از کل شعر دارای موسیقی کاملی است ، یک پاره ی شعر نیمایی به خودی خود می تواند موسیقی نداشته باشد (مثل فع) . می توان یک ارکستر حرفه ای را تصور کرد که در آن تمام نوازندگان حرفه ای هستند اما کودکی هم جزو نوازندگان است و با دستور رهبر ارکستر اجازه زدن یک قاشق به لیوان (یا تک دکمه ای از پیانو را) در مواقع خاصی دارد . این صدا به خودی خود هیچ ارزش موسیقایی ندارد اما در ارکستر و ترکیب با صداهای دیگر یک آوای بسیار با ارزش تولید می کند.
- قدیمی ترین شاهد به همراه تاریخ سرایش آورده شود.
- از مشهورترین شعرهای نیمایی مثال آورده شود.
- برای درک موسیقی سعی شود قسمتی از شعر بریده شود که دارای معنی باشد و شاهد ما درون آن متن باشد. مثلا شعر زیر به عنوان شاهد برای وزن (فع) آورده شده است و تنها از ذکر کلمه ی «ما» اجتناب شده است:

«ما»

فاتحان قلعه های فخر تاریخیم «

تصنیف :

- قسمتی از تصنیف که دارای وزن عروضی است همراه با تاریخ سرایش و نام سراینده آورده شود.

نثر و ضرب المثل:

- «اسجاع یا اقاویل مشایخ هم – که به نظر ما به همان اسلوب شعر ایران پیش از اسلام آفریده شده اند – چنین است و گاه کاملاً وزن عروضی دارند : «جز راست نباید گفت هر راست نشاید گفت» (از مناجات خواجه عبدالله انصاری) بر وزن مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن « (سیر رباعی : ۳۲۱)
- نمونه های نثر و ضرب المثل های معروف در این قسمت آورده می شود. دقت کنید هر نثری می تواند وزن عروضی داشته باشد اما تنها جملاتی که بسیار معروف شده اند را می توان به عنوان شاهد آورد.

شواهد کتاب های عروضیان:

سعی شده است کلیه شعرهای کتاب های المعجم و معیارالاشعار به عنوان شاهد آورده شود . در صورت کم بودن شواهد برای یک وزن از سایر کتاب های عروض هم شاهد آورده می شود.

شرح :

متنی راجع به این وزن ، تاریخچه ی آن و کاربردهای آن ، قالب های شعری این وزن و استفاده از آن در اشعار عروضی سایر زبانها آورده شود. منظومه ها و شعرهای مهمی که به این وزن سروده شده بیان شود. نام اولین سراینده و تاریخ سرایش ذکر شود. اطلاعاتی را درباره ی بالغ بودن و یا نبودن این وزن و هم آوا بودن ارائه شود . اگر وزن یک (ابر) مادر است لیست تمام فرزندان و خواهران و فرزندانشان بیاید . { در عمل در بسیاری از موارد این کار انجام نشد و برای این کار نیازمند یاری ادیبان و متخصصان ادبیات فارسی هستیم. }

شاهد های شعری

- بیشترین نمونه ها و شواهد شعری این کتاب از کتاب های زیر گردآوری شده است :
- المعجم فی معاییر اشعار العجم نوشته شمس الدین محمد بن قیس رازی به تصحیح علامه قزوینی و تصحیح مجدد دکتر رضوی و تصحیح مجدد دکتر شمیسا ، نشر علم ، ۱۳۸۸
- در این کتاب کلیه اشعاری که از این کتاب با این تصحیح آمده است به صورت (المعجم ، شمیسا : شماره صفحه) و در صورت ذکر از سایر منابع با نام آن آورده ایم. کلیه ی شاهد های المعجم در این فرهنگ آورده شده است .
- معیارالاشعار نوشته خواجه نصیر الدین طوسی
- در متن کلیه اشعاری که از این کتاب با تصحیح محمد فشارکی و جمشید مظاهری بود را به اختصار به صورت (معیارالاشعار ، فشارکی : شماره صفحه) و در صورت ذکر از سایر منابع با نام آن آورده ایم. کلیه ی شاهد های معیارالاشعار در این فرهنگ آورده شده است.
- وزن شعر معاصر نوشته شراره دادگر : مجموعه ارزش مندی از وزن های نو در شعر معاصر ایران است که از آن شاهدها در این متن استفاده شد . نمونه های این کتاب ، وزن های بالغ است .
- فرهنگ کاربردی اوزان شعر فارسی نوشته دکتر حسین مدرسی

با تشکر از دکتر مدرسی ، از این کتاب در تکمیل کتاب حاضر استفاده زیادی شد . در ضمن کلیه ارجاعاتی که در این متن به کتابهای شجره العروض، عروض همایون ، قوائم العروض، ریاض الشعرا است از این کتاب گرفته شده است .

- تحفه الهند نوشته میرزا خان ابن فخر الدین محمد: تقریباً همه ی شاهدهای این کتاب را تقطیع و ذکر کرده ام. این وزن ها قاعدتا وزن های هندی هستند .
- مجموعه اشعار سیمین بهبهانی ، نشر نگاه
- «با چراغ و آینه» نوشته دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی : بسیاری از نمونه های شعر از مشروطه تا شعر نو از این کتاب نقل شده است.
- فرهنگ اوزان شعر فارسی نوشته دکتر تقی وحیدیان کامکار (اشعار ادیب طوسی همگی از فرهنگ اوزان شعر فارسی دکتر وحیدیان کامکار نقل شده است . متأسفانه تنها یک تک بیت از هر شعر مثال آورده شده است و مرجع دقیق اشعار نیز ذکر نشده است .)
- آشنایی با اوزان عروضی نوشته غلامرضا پناهی ، جلد ۱،۲ : نمونه های این کتاب ، وزن های بالغ است .
- وزن شعر فارسی نوشته دکتر خانلری
- ترانه ها و آهنگ های جاودانه گرد آوری حبیب الله نصیری فر : شاهدهایی از ترانه ها و تصنیف ها از این کتاب آورده شده است.
- وزن ارزشی در شعر کودک نوشته یحیی علوی فرد : این کتاب در وزن های کم هجا که در شعرهای کودک بسیار به کار می رود مرجع بسیار خوبی است ، اما از ذکر وزنهایی که بیش از دو هجای متوالی دارند صرف نظر شده است.

سایر

- تعریف «تک»: مصنف تحفه الهند از کلمه ی «تک» به عنوان مصرع استفاده می کند . ما به پیروی از او از این کلمه برای نامیدن مصرع استفاده می کنیم . علاوه بر آن به هر پاره از شعر نیمایی ، هر قسمت از یک تصنیف نیز «تک» می گوئیم . به عبارت دیگر به مجموعه ای از کلمات که می خواهیم وزن عروضی آنها را به دست آوریم «تک» می گوئیم .
- در این کتاب هدف ما یافتن وزن تقطیعی است برای همین اگر یک مصرع را بتوان چند نوع خواند ، ما اجازه داریم همه ی خوانش های آن مصرع را در جدول بیاوریم و تنها محدودیت ما آن است که آن وزن جدید موسیقی داشته باشد .
- وزن های این مجموعه شامل وزن های زیر است :
  - وزن تمام شعرهایی که شاعران (به خصوص شاعران بزرگ) سروده اند .
  - وزن تمام نمونه های کتاب های عروض
  - چند وزن نیز که به نظر من دارای موسیقی بود ، در این مجموعه آورده شده است و برای آنها شاهدهایی سروده ام.
- از نظر من این فهرست باید در بیست هجایی تمام می شد و اشعار با هجای بیشتر از بیست نباید در فهرست می آمد زیرا اکثر آنها بدون کوچکترین خلاقیت وزنی تنها با تکرار بندهای شعرهای دیگر به وجود آمده اند همانطور که دکتر مدرسی در کتاب فرهنگ کاربردی می گوید : «شعر بیست هجایی بلند ترین مصراع شعر سنتی فارسی است . » (فرهنگ کاربردی ... : ۴۱) . با این حال من سلیقه ی شخصی خود را اعمال نکردم و تمام وزن های اشعار فارسی را (که به آنها برخورد کردم) ، در این فهرست لیست کردم.

• وسوسه هر فرهنگ عروضی بیشتر کردن تعداد وزن ها است تا از دیگر کتاب های عروض وزن های بیشتری را ارائه دهد. این امر می تواند باعث شود اشعاری که مصرع های آنها دارای تقطیع یکسان هستند اما دارای موسیقی مطبوع از نظر بسیاری از فارسی زبانان نیستند (دقت شود این امر بسیار نسبی است) در کتاب های عروض بیاید.

در این باره دکتر شفیعی می گوید : «در بعضی اوزان (که آنها را وزنه‌های کدر می خوانم) برای احساس نسبت ریاضی آواها نیاز به دقت و تامل بیشتری { برای درک موسیقی وزن } داریم به همین دلیل ابن سینا می گوید «کل مطبوع موزون و لیس کل موزون مطبوعا»... این گونه اوزان را باید «اوزان عروضی پسند» نامید ، برای مولفان کتاب عروض مناسب اند تا جدول آنها را کاملتر کنند . وای به حال شاعری که گول عروضیان را بخورد . « (موسیقی شعر : ۳۹۶) ایراد دکتر شفیعی ایراد بسیار درستی است اما هدف ما در این فرهنگ لیست کردن کلیه وزن های شعر فارسی است . ما کلیه ی وزن هایی را که شاعران و عروضیان فارسی زبان یافته اند ، در این فرهنگ گرد می آوریم و انتخاب مطبوع یا نامطبوع بودن آن را به ذوق عامه می سپاریم و خود را در مقام داوری برای حذف وزنی قرار نمی دهیم چه آن وزن توسط شاعران استفاده شده باشد چه توسط عروضیان .

دقت کنیم که یکی از اهداف عروض آموزش انواع وزن به شاعران است تا آنها بتوانند وزن متناسب با نیاز خود را پیدا کنند. این کم کاری عروضیان برای یافتن این وزن ها سبب شد که شاعری مثل بانو سیمین بهبهانی خود دست به کار شود و وزن هایی متناسب دنیای شعری خود بیافریند.. مهمترین معیار ما برای تثبیت یک وزن استفاده از آن توسط شاعران بزرگ است اما نمونه بانو سیمین بهبهانی نشان می دهد که فرهنگ عروضی ما برای بیان شعرها و خواسته های شاعران امروزه کوچک است. همان گونه که دکتر شفیعی می گوید: «همچنان که در حوزه امور دیداری ، شفافیت {به زبان ما الگوی ساده} و کدر بودن { به زبان ما الگوی پیچیده } نسبی است در حوزه موسیقی شعر نیز شفافیت و کدر بودن نسبی است و ذات مراتب تشکیک .»

در همین زمینه سیمین بهبهانی می گوید : « تا کنون نزدیک به چهل وزن تازه یا کم سابقه را آزموده ام. می پذیرم که در میان آنها ممکن است دو سه تایی بسیار سنگین باشند یا اصلا خوشایند واقع نشوند ، از یاد رفتن آنها به قبول و توفیق بقیه می ارزد . منتظر نیستم که همه ی تجربه ها نتیجه ی صد در صد درست داشته باشند همچنین اگر بعضی به نتیجه نرسیدند از ادامه ی تجربه نمی هراسم و گرنه هیچ ابداعی پدید نمی آید .» (گزیده اشعار سیمین بهبهانی : ۳۰)

• دقت در تصنیف ها ، نوحه ها و آواها می تواند وزن های جدیدی را معرفی کند . بررسی شعرهای کمی سایر زبان ها نیز می تواند باعث غنی تر شدن این فرهنگ شود.

یک هجایی

کمترین کد	۰	0
بیشترین کد	۱	1
تعداد کد	۲	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۰	۰	۰	۱	۱

شرح : شعر بالغ یک هجایی نداریم .

کد وزن: ۱	نوا: فع
گروه: بی ریشه	رشته: 1 گل

ما

فاتحان قلعه های فخر تاریخیم (اخوان ثالث ، آخر شاهنامه) (تک ۱)

گل خود

وا شد

(وزن ارزشی : ۳۵)

دو هجایی

کمترین کد	۲	10
بیشترین کد	۳	11
تعداد کد	۲	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۰	۰	۰	۲	۲

شرح : شعر بالغ دو هجایی نداریم .

کد وزن: ۲	نوا: فعل
گروه: مکرر()	رشته: 10 پری

و عشق

سفر به روشنی اهتزاز خلوت اشیاست (سهراب سپهری ، منظومه ی مسافر، ۱۳۴۵) (تک ۱)

بیا پدر

مرا ببر

(وزن ارزشی : ۳۴)

کد وزن: ۳	نوا: فع لن
گروه: بی ریشه	رشته: 11 گل ها

{ جانان جانان

در تو حیران

خوبان حوران

ای جان ای جان

بی تو ی جان

باتو جان جان

بی تو نالان

با تو خندان

بی تو زندان

با تو پرآن

بی تو نقصان

با تو سامان

ای جان ای جان

ما را سکان

ما را درمان

جانان جانان

هستم مهمان

قلبم بریان
قدری باران
قدری احسان
لطفی پنهان
جانان جانان
تا تو رقصان
تا تو رقصان
در تو پایان
پایان {پایان}
(مولف)

هیچیم

(اخوان ثالث ، « ما ، من ، ما » ، ۱ / ۱۳۶۹) (تک ۱)

هیچیم و چیزی کم ...

تق تق تق تق
بابا آمد
او یک گل بود
زیبا آمد
(وزن ارزشی : ۳۵)

سه هجایی

کمترین کد	۴	100
بیشترین کد	۷	111
تعداد کد	۴	

خنشای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۰	۱	۰	۳	۴

شرح : کوتاهترین وزن بالغ در این هجا دیده می شود که شعری است از مولانا با کد وزنی ۴ .

کد وزن: ۴	نوا: فعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 100 دلِ گل

دل من دل من

دل من بر تو

رخ تو رخ تو

رخ با فر تو

(مولانا) { در اصل یک بیت }

ننه جان پسرت

زده گل به سرت

(وزن ارزشی : ۳۸)

• نوع : مادر (موسیقی : هم آوای بالغ بر اساس شعر مولانا)

کد وزن: ۵	نوا: فاعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 101 گل پری

بستم

صدف خالی یک تنهایی ست

و تو چون مروارید

(ابتهاج احساس ۱۳۳۱/۱۰/۲۱) (تک ۱)

گردن آویز کسان دگری

قاصدک

ابره‌های همه عالم شب و روز

(اخوان ثالث ، قاصدک ، ۱۳۳۸/۶) (تک ۱)

در دلم می گریند

عمه جان در زدند

شب به ما سر زدند

(وزن ارزشی : ۳۶)

کد وزن: ۶	نوا: فعولن
گروه: بی ریشه	رشته: 110 پری گل

زهی عشق   زهی عشق
 که ماراست   خدایا
 (مولانا) (در اصل این یک بیت است)

کسی نیست
 بیا زندگی را بدزدیم آن وقت
 میان دو دیدار قسمت کنیم (سهراب سپهری، به باغ همسفران) (تک ۱)

دردت بر   نهم سر
 بود غم   شود کم
 (تحفه الهند : ۱۹۲)

چه شادم   که عیدی
 عروسک   خریدی
 (وزن ارزشی : ۳۷)

نوا :	مفعولن	کد وزن: ۷
رشته :	111 گل رخ ها	گروه : مکرر()

ابری نیست
 بادی نیست

می نشینم لب حوض (سهراب سپهری) (تک ۱ ، ۲)

قربانت   داداشم
 تا هستم   تا باشم
 (وزن ارزشی : ۳۶)

چهار هجایی

کمترین کد	۸	1000
بیشترین کد	۱۵	1111
تعداد کد	۸	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۰	۰	۱	۷	۸

شرح : تنها شعر بالغ ۴ هجایی نیز متعلق به مولانا است .

کد وزن:	۸	نوا : فعلتن
گروه :	بی ریسه	رشته : 1000 دلِ پری

صنم من ز بر من

بنروی دلک من

بنپری بنشوی

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۱۸) { در اصل یک بیت }

پدر من به سر تو

جغله شد پسر تو

(وزن ارزشی : ۳۷)

کد وزن:	۹	نوا : مفتعلن
گروه :	بی ریسه	رشته : 1001 گل به پری / گل دلِ گل

مرده بدم زنده شدم

گریه بدم خنده شدم

(مولانا) (در اصل کل این یک بیت است)

روی سرازیری فراغت یک عید

داد زدم

به چه هوایی (سهراب سپهری ، ای شور ای قدیم) (تک ۲ ، ۳)

روی تو خوش موی تو کش

بوی تو گل خوی تو مل

(تحفه الهند : ۱۸۰)

مادر من خواهر من

چون پدرم سرور من

(وزن ارزشی : ۳۶)

کد وزن: ۱۰	نوا: مفاعِلن
گروه: مکرر()	رشته: 1010 پری پری

بزرگ بود

و از اهالی امروز بود (سهراب سپهری، دوست) (تک ۱)

پری رخان بلای جان
مران بتا چنین جفا
(تحفه الهند: ۲۰۳)

یلی شده برادرم
شبییه او دلاورم
(وزن ارزشی: ۳۶)

کد وزن: ۱۱	نوا: مستفعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 1011 گل ها پری

شو بر گذر وندر نگر
یا درسفر یا در حضر
دیدی پسر زو خوب تر

(بدیع بلخی) (معیار الاشعار، فشارکی: ۶۶)

از زیر طاق ها

گم گشتگان

وز سوگ کوچه ها

(منوچهر شعبانی شمع آجین-۱۳۲۵) (تک ۲، ۴)

آوارگان

داداش من بابای من
مامان من گل های من
(وزن ارزشی: ۳۵)

بد خو بتی پر کیمیا
(معیار الاشعار)

- «خواجه نصیر این وزن را در معیار الاشعار ذکر کرده افزوده است که شعرای فارسی زبان از روی تشبیه به شعر عرب چنین شعری را سروده اند: بد خو بتی پر کیمیا» (فرهنگ کاربردی...: ۵۴)
-

کد وزن: ۱۲	نوا: فعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 1100 دل گل ها

سفر از پیش تو؟ هرگز نتوانم

(فریدون مشیری کوچه ۱۳۳۹) (تک ۲)

نتوانم

رِه شادیم بیستی

(معیار الاشعار، فشارکی: ۴۱) (فرهنگ کاربردی...)

تو و بابا من و مادر
نوه های ننه هاجر
(وزن ارزشی : ۳۷)

• «خواجه نصیر متذکر این وزن شده است» (فرهنگ کاربردی ... : ۱۰۴)

کد وزن: ۱۳	نوا: فاعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 1101 گل پری گل

باز باران
با ترانه
با گهر های فراوان
می خورد بر بام خانه
من پس از رفتن تو لب شط
بانگ پاهای تند عطش را
می شنیدم
(گلچین گیلانی - باران) (تک ۱ ، ۲)
(سهراب سپهری ، اینجا پرنده بود) (تک ۳)

آفتابی مشک بویی
(معیار الاشعار ، فشارکی : ۴۰) (فرهنگ کاربردی...)

یار مایی بی وفایی
ماه رویی تند خوبی
(تحفه الهند : ۱۹۱)

خانه مان شد باغ گل ها
پیش مادر پیش بابا
(وزن ارزشی : ۳۶)

- «خواجه نصیر در معیار الاشعار متعرض این وزن شده است» (فرهنگ کاربردی ... : ۱۰۴)
- «آنهايي که از سر ناآگاهی کار گلچین را بحر طویل سرایی خواندند ، ظاهراً توجهی به حدود مفهومی و علمی بحر طویل نداشته اند.» (موسیقی شعر : ۵۵۶) { به این دلیل هر تک از شعر باران را به عنوان نمونه آوردیم که نمونه ی ناقصی از یک قطعه شعر بزرگتر نیست . }

کد وزن: ۱۴	نوا: مفاعیلن
گروه: بی ریشه	رشته: 1110 پری گل ها

سه ره پیداست
نوشته بر سر هر یک به سنگ اندر (اخوان ثالث ، چاووشی ، ۱۳۳۵/۱) (تک ۱)
مرا گرم کن
و یک بار هم در بیابان کاشان هوا ابر شد
و باران تندی گرفت (سهراب سپهری ، به باغ همسفران) (تک ۱)

چه خوش حالم پدر دارم
که در بازی پسر دارم
(وزن ارزشی : ۳۶)

نوا : مفعولاتن	کد وزن: ۱۵
رشته : 1111 گل ها گل ها	گروه : مکرر()

چون دل جانا بنشین بنشین
 چون جان بی جا بنشین بنشین
 عمری گشتی هم چون کشتی
 اندر دریا بنشین بنشین
 (مولانا) (در اصل یک بیت است .)

زن دم درگاه بود
 با بدنی از همیشه
 رفتم نزدیک
 چشم مفصل شد

(سهراب سپهری ، نزدیک دورها) (تک ۳)

رنگین رویا شیرین گویا
 بی باکی تو چالاکی تو
 (تحفه الهند : ۱۸۵)

- نوع : فرزند دو وزن 10011 و 11001
- نوع : هم خانواده ی بالغ (بر اساس شعر مولانا)

پنج هجایی

کمترین کد	۱۶	1/0000
بیشترین کد	۳۱	1/1111
تعداد کد	۱۶	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۲	۳	۴	۵	۱۴

شرح : مجموعاً ۷ شعر بالغ در این وزن می بینیم .

کد وزن:	۱۶	نوا :	فَعْلَتُنْ
گروه :	بی ریشه	رشته :	10000 دلِ دلِ گل

شکرک از آن دو لبک تو

بچنم اگر تو یله کنی

به سرک تو بزنمت

به پدر اگر تو گله کنی

(عنصری) (المعجم ، شمیسا : ۱۱۳) { در اصل یک بیت }

کد وزن:	۱۸	نوا :	مَفَاعِلَتُنْ
گروه :	شبه مکرر	رشته :	10/0/10 پری به پری

سحر اثری ز طلعت او

شبم نفسی ز عنبر او

مرا غم او چو زنده کند

چگونه شوم ز منظر او

(مولانا) { در اصل یک بیت }

لبت همه نوش خوشت بر و دوش

(تحفه الهند : ۲۰۶)

دلم ز تو خون خوشم به جنون

دهم به تو دین زیم به از این

(تحفه الهند : ۲۳۷)

نوع : هم آوای بالغ (شعر مولانا)

کد وزن:	۱۹	نوا :	مُسْتَفْعِلَتُنْ
گروه :	بی ریشه	رشته :	10011 گل ها دلِ گل

تلخی نکند شیرین ذقنم

خالی نکند از می دهنم

(مولانا) { در اصل یک بیت }

هستی همه جا ای مرد کچل
در کوچه ی ما هر جای محل
(وزن ارزشی : ۴۱)

• نوع : هم آوای بالغ (شعر مولانا)

نوا : متفاعلن - فعلاَّتُن	کد وزن: ۲۰
رشته : 10/10/0 دل گل پری - به پری پری	گروه : شکسته - ناقص

دلَم از تو شاد همه وقت باد
(تحفه الهند : ۲۰۶)
صنما بیا به وفا بیا
به ادا بیا به خدا بیا
(تحفه الهند : ۲۳۳)
تو که شاعری همه جا رها
نرسیده ای به ستاره ها
(وزن ارزشی : ۴۷)

نوا : فاعلاَّتُن	کد وزن: ۲۱
رشته : 1/01/01 گل به گل به گل	گروه : شکسته

سنبل سیه بر سمن مزن
لشکر حبش بر ختن مزن
(خواجوی کرمانی) (فرهنگ اوزان... : ۲۵۶) { در اصل یک بیت }
از جنوب شهر تا خود شمال
پوست می شوند موز و پرتقال
(وزن ارزشی : ۴۲)

• نوع : هم آوای بالغ (شعر خواجه)

نوا : مفاعیلَّتُن	کد وزن: ۲۲
رشته : 10/1/10 پری گل پری	گروه : شکسته

شب آمد مرا وقت غریدن ست گه کار و هنگام گردیدن ست
به من تنگ کرده جهان جای را از این بیشه بیرون کشم پای را
حرام است خواب
(نیما یوشیج ، از مثنوی مستزاد شیر) (وزن مصراعک)

صدا کن مرا

صدای تو خوب است (سهراب سپهری) (تک ۱)

الا ساقیا

الا ساقیا

ز راه وفا

به شیدای خود (۲)

جفا کم نما

(علی اکبر شیدا ، تصنیف الاساقیا) (ترانه ها : ۸۴)

تویی دل گداز منم دل سپار

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۳)

تو را دیده ام که باران شدی

به صحرای دل تو مهمان شدی

(وزن ارزشی : ۴۵)

کد وزن: ۲۳	نوا: مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 10111 گل رخ ها پری

خالی سینه ها دور از کینه ها

(وزن ارزشی : ۳۹)

{ای زیبا نگار جامی می بیار

با یک بوسه ات دل را کن بهار}

(مولف)

کد وزن: ۲۵	نوا: مفتعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 11001 گل به پری ها

آینه ام من آینه ام من

تا که بدیدم روی چو ماهش

چشم جهانم چشم جهانم

تا که بدیدم چشم سیاهش

(مولانا) (در اصل یک بیت است .)

عصر

چند عدد سار

دور شدند از مدار حافظه ی کاج (سهراب سپهری) (تک ۲)

موی تو دامی خط تو شامی

روت بهاری خوت شراری

(تحفه الهند : ۱۸۰)

چشم تو آهو مشک دو گیسو

(تحفه الهند : ۲۰۶)

• نوع : هم آوای بالغ (شعر مولانا)

کد وزن: ۲۶	نوا: مفاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 11010 پری پری گل

زهی دو چشمت به خون مردم

گشاده تیر و کشیده خنجر

رخ چو ماهت صباح دولت

خط سیاهت شب معتبر

(عصمت بخارایی) (فرهنگ اوزان...: ۷۱۵) (در اصل یک بیت است .) (یک شعر بالغ است ؟)

- دچار یعنی

- عاشق

- و فکر کن که چه تنهاست ... (سهراب سپهری) (منظومه ی مسافر) ۱۳۴۵ (تک ۱)

صبحدم بلبل

بر درخت گل

به خنده می گفت

مه جبینان را

نازنینان را

وفا نباشد

(بهار ، تصنیف بهار دلکش) (ترانه ها : ۷۷) (تک ۳،۶)

تو یار غاری تو غمگساری

(عروض بابر: ۶۶)

مژه ات خاری رخت بهاری

(تحفه الهند : ۲۰۶) (تک ۲)

کد وزن: ۲۷	نوا: مُسْتَفْعِلَاتُنْ
گروه: شبه مکرر	رشته: 11/0/11 گل ها به گل ها

چندان که گفتم غم با طبیبان

درمان نکردند مسکین غریبان

(حافظ) (در اصل یک بیت است .)

بازو به بازو در فصل پیکار

با خشم و کینه با پرچم کار

باید درو کرد باید که کوبید

باید دوباره از ریشه روید

(محمد علی بهمنی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۵۱)

خورشید زیبا تابیده بر دشت

جانی دوباره بخشیده بر دشت

(علیرضا آقا بالایی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۵۲)

وز روی تپه،

(نیما ، ققنوس ، ۱۳۱۶) (تک ۱)

ناگاه، چون بجای پر و بال می زند

ای جنگل ای شب

ای بی ستاره

خورشید تاریک

اشک سیاه کهکشان های گسسته

(ابتهاج ، مرثیه ی جنگل ، فروردین ۵۰) (تک ۳-۲-۱)

جانا ، کجایی   زینسان چرایی
 با ما به کینی   چون این چینی
 (تحفه الهند : ۲۰۴)
 در انتظارم   دایی نیامد
 هی قند خوردم   چایی نیامد
 (وزن ارزشی : ۴۰)

- { مصنف کتاب تحفه الهند شعر زیر را برای این وزن آورده است که با حذف کلمه ی «تو» آن را به عنوان شاهد آوردیم }

- جانا ، کجایی تو   زینسان چرایی تو
 با ما به کینی تو   چون این چینی تو (تحفه الهند : ۲۰۴)
- «و ارکان تقطیعش به طور عروضی عربی در هر تکی یکبار مستغفلن و یکبار در آخر فاع بود .» (تحفه الهند : ۲۰۴)
- ضرب المثل : «خرما به بصره» «حکمت به یونان» «نیکی و پرسش» «پیری و صد عیب»
 (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۵۲)
  - نوع : هم آوای بالغ (شعر حافظ)

کد وزن: ۲۸	نوا: فعلاتاتن
گروه: بی ریسه	رشته: 11100 دل گل رخ ها

همه یارانم   به پریشانی
 که سیه شام و   سحری دارم
 دل من این نک   ته تو می دانی
 که به تاریکی   قمری دارم
 (حمیدی شیرازی) (در اصل یک بیت هشت بندی)

همه می دانند

همه می دانند

که من و تو از آن روزنه ی سرد عبوس

(فروغ فرخزاد ، فتح باغ ، ۱۳۳۹) (تک ۱ ، ۲)

باغ را دیدیم

مژه ات خاری   رخت بهاری
 (تحفه الهند : ۲۰۶) (تک ۱)
 همه شب شادم   همه روزم شاد
 غم دنیا را   بدهم بر باد
 (وزن ارزشی : ۴۶)

- نوع : هم آوای بالغ (شعر حمیدی شیرازی) - فرزند (100100)

کد وزن: ۲۹	نوا: فاعلاتاتن
گروه: ناقص	رشته: 11101 گل پری گل ها

جان من مستان دل ببر خون کن
این چنین باشد دردم افزون کن
(فیض کاشانی) (در اصل یک بیت است .)
قطره ی باران اشک چشم هایت
گرمی و نور است روی خندانت

(مصطفی رحمان دوست) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۷۳)

ای نخورده مست

لحظه ی دیدار نزدیک است (اخوان ثالث ، لحظه ی دیدار ، ۱۳۳۴/۸) (تک ۱)
کفش هایم کو

چه کسی بود صدا زد سهراب (سهراب سپهری ، ندای آغاز) (تک ۱)

صبح دم بلبل

بر درخت گل

به خنده می گفت

مه جبینان را

نازنینان را

وفا نباشد

(بهار ، تصنیف بهار دلکش) (ترانه ها : ۷۷) (تک ۱،۲،۴،۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ (فرزند 100101)

کد وزن: ۳۰	نوا: مفاعیلاتان
گروه: ناقص	رشته: 111/10 پری گل رخ ها

به این آرامی به این زیبایی

ندیدم چیزی ندیدم جایی

(وزن ارزشی : ۴۴)

کد وزن: ۳۱	نوا: مفعولاتان
گروه: مکرر()	رشته: 11/111 گل رخ ها گل ها

مادر موهایت خرمن ها خوبی

(کیانوش) (فرهنگ اوزان .. : ۶۲۹)

ماه تابانی شاه خوبانی

جان جانانی لوء لوء دندانانی

(تحفه الهند : ۱۸۶)

آمد با شادی باران با شرشر

شد صحرا پر گل از شادی شد پر

(وزن ارزشی : ۳۸)

• نوع : مادر چند وزن است و موسیقی آن هم خانواده ی بالغ (به شاهدهی شعر کیانوش) است .

شش هجایی

کمترین کد	۳۲	10/0000
بیشترین کد	۶۳	11/1111
تعداد کد	۳۲	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۵	۱	۴	۱۴	۲۴

شرح : ۱۰ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

کد وزن: ۳۶	نوا: فعلن *۲
گروه: مکرر()	رشته: 100/100 دلِ گلِ دلِ گل

صنما به خدا نکنی تو جفا

بنشین دمکی بشنو غمکی

(تحفه الهند : ۱۹۶)

دل من ز تو خون سر من به جنون

بدهم به تو دین بزیم به از این

(تحفه الهند : ۲۳۷)

کد وزن: ۳۷	نوا: فاعلن فعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/01/01 گل به گل دلِ گل - گل پری به پری

{ بوسه ای زدمش غنچه اش بشکفت

ردّ سرخی ی آن راز عشق بگفت }

(مولف)

خانه های محل با صدای خروس

(وزن ارزشی : ۴۲)

کد وزن: ۳۸	نوا: فعولن فعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 100/110 پری گل دلِ گل

منم شیر شلنبه و منم ببر تله

(منتسب به بهرام گور)

مرا خانه ببر بخوابان بغلت

به لالا همه چیز بگو با عسلت

(وزن ارزشی : ۴۴)

- « در وزن مصراع دوم اگر « و » آن را حذف کنیم ، (در شعر فارسی به ندرت در آغاز مصراع «و» می آید) در این صورت وزن چنین است : مفاعیل فعولن مفاعیل فعل که وزنی کمی است ولی مصراع دوم یک هجا کمتر دارد که طبق اختیارات شاعری قدیم درست است . « (منشا وزن : ۵۹)

کد وزن: ۳۹	نوا: مفعولن فعلن
گروه: ناقص	رشته: 100/111 گل رخ ها دل گل

آمد مادر من شد گل خانه ی ما
 ماها چون گل او او پروانه ی ما
 (وزن ارزشی : ۳۹)
 { فارغ، از همگان از غوغای زمان
 بوسم غنچه ی او نوشم شهید جهان }
 (مولف)

کد وزن: ۴۱	نوا: مفتعلن فعل
گروه: ناقص	رشته: 10/1001 گل دل گل پری

مادر من خرید روز تولدم
 خرس عروسکی گنده تر از خودم
 (وزن ارزشی : ۴۳)
 { از لب غنچه اش بوسه مکیده ام
 عطر دهان من شاهد گفته ام }
 (مولف)

کد وزن: ۴۲	نوا: مفاعلن فعل
گروه: مکرر()	رشته: 10/10/10 پری پری پری

خیال می کنم

دچار آن رگ پنهان رنگ ها هستی (سهراب سپهری ، منظومه ی مسافر) ۱۳۴۵ (تک ۱)

مرا ببین پدر شدم شبیه تان
 شبیه کودکی بزرگ و نوجوان
 (وزن ارزشی : ۴۴)

کد وزن: ۴۳	نوا: مستفعلن فعل
گروه: ناقص	رشته: 10/10/11 = گل ها پری پری

ای کرده ماه را از تیره شب نقاب
 در شب فکنده چین بر مه فکنده تاب
 (خواجهی کرمانی) (فرهنگ اوزان...: ۶۹۲) (در اصل یک بیت است .)
 چشمان عاشقان مشتاق روی توست
 یک کهکشان شهید در جستجوی توست
 (تقی متقی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۳۱)
 مانند جویبار جاری و مهربان
 در پیش هر درخت جان می دهد به آن
 (محمد تقی عرب) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۳۱)

فُنوس، مرغ خوشخوان، آوازه ی جهان،

آواره مانده از وزش بادهای سرد،

بر شاخ خیزران،

بنشسته است فرد (نیما ، ققنوس ، ۱۳۱۶) (تک ۳ ، ۴)

پرکن پیاله را

کاین آب آتشین

دیریست ره به حال خرابم نمی برد (فریدون مشیری ، پرکن پیاله را) (تک ۱)

ای دلبر نگار با ما یکی بساز

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۷) (با تصرف و اصلاح نوا در اصل «نگارین» فرهنگ کاربردی ... : ۲۵۸)

زل زد به این و آن از سن کودکی

چشمش ضعیف شد این جغد عینکی

(وزن ارزشی : ۴۰)

- دکتر شمیسا این وزن را از ابداعات خواجوی کرمانی می داند . (اوزان...خواجوی کرمانی: ۲) { در مورد دو بندی این وزن }
- ضرب المثل : «صد کور را عصاست» «یخ بود و آب شد» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۳۲)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۴	نوا: فعلاتن فَعَل
گروه: بی ریشه	رشته: 10/1100 دلِ گل ها پری - به پری گل پری

{ شب من روشن است ز شکر خند تو

بچشم عاقبت من از آن قند تو {

(مولف)

گلِ مادر شدی گلِ بابا شدی

تو شدی بهترین گلِ گل ها شدی

(وزن ارزشی : ۴۶)

کد وزن: ۴۵	نوا: فاعلن *۲
گروه: مکرر()	رشته: 101/101 (گل پری) * ۲

من نه خود می روم او مرا می کشد

گاه سرگشته را کهربا می کشد

(ابتهاج ، کهربا ، ۱۳۶۲/۴) (در اصل یک بیت است .)

می چکد روی گل اشک پاک سحر

از غم آسمان غنچه دارد خبر

(علی آقا غفار)

(آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۴۳) (شعر بالغ)

ای حیات شدید

ریشه های تو از مهلت نور

آب می نوشد (سهراب سپهری ، اینجا پرنده بود) (تک ۱)

سجده کردت بتا آفتاب از فلک
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۴) (این یک بیت کامل است نه یک مصراع دو بند)
 گشته ام بی نوا ماه من رخ نما
 (عروض بابر : ۷۶)
 روی تو ماه ما کوی تو راه ما
 مو تو عنبرین روی تو یاسمین
 (تحفه الهند : ۱۸۹)
 شانه دارد پدر می زند هی به سر
 می شود مثل گل می شود گل پسر
 (وزن ارزشی : ۴۱)

- ضرب المثل : «رشته ها پنبه شد» «کاهلی کافری ست» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۴۴)
- نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۴۶	نوا: مفاعیلن فعل
گروه: شکسته	رشته: 10/1110 پری گل ها پری

{ شدم هم رنگ عشق به هر اسمش قسم
 خداوندا چرا به عشق افکندیم؟ }
 { مولف }

کد وزن: ۴۷	نوا: مفعولن فاعلن
گروه: ناقص	رشته: 101/111 گل رخ ها گل پری 10/11/11 گل ها گل ها پری

مطرب راهی بزن راوی بیتی بخوان
 در این معانی به شعر بساز ده داستان
 (مسعود سعد)

(بیت اول در این وزن است و این بیت از قصیده ای هم آوا انتخاب شده است .)

باید چیزی نوشت باید اما کجا
 لوحی یا دفتری دیگر با ما کجا
 (سیمین بهبهانی) (۶۱/۲) (در اصل یک بیت است .)

چون هر جا می روی من هستم دردرس
 لطفن دیگر پدر من را با خود نبر
 (وزن ارزشی : ۳۸)

- نوع : هم خانواده ی بالغ ، فرزند دو وزن (10/10011) و (1011001)

کد وزن: ۵۰	نوا: فعل فعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 110010 پری به پری گل

نگاره ی گلگون به متن کبود است

شکفتن آتش به شاخه ی دود است
 (سیمین بهبهانی) (مرداد ۶۰) { در اصل یک بیت است . }
 دوباره صدایی ز شیشه شنیدم
 ترانه ی او را همیشه شنیدم
 (وزن ارزشی : ۴۵)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۵۱	نوا: فع لن فعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 11/0011 گل ها دل گل ها

زان نفخه که شد جفت با تربت آدم
 از خاک بر آمد بر چرخ معظم
 (مولانا) (در اصل یک بیت است .)

دیگش سر بار است بر توپ سوار است
 توحید شعار است اسلام مدار است
 با فرقه ی الواط هم خوابه و یار است
 در پیش دو چشمش مسلم سر دار است
 گه غرق شراب است گه گرم قمار است
 با آن خر نوری با حسن دبوری
 گه عاشق دین است گه طالب یار است
 (دهخدا) (شعر کامل)

ای هممه ی نام ای خلوت اوهام
 ای ماه دل افروز ای شام سیه فام
 (فاضل نظری) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۱۳)

پاسخ بدهید از یکی نقطه ی درد
 کاندوخته دست تیره ای در شب سرد
 باید نگران شد ؟ (نیما) (عروض فارسی : ۲۴۶)

من بی تو چنین زار تو از دور همی خند
 (المعجم ، شمیسا : ۱۳۸) (تک ۱) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۱)
 ای یار گرامی آخر تو کجایی
 (المعجم) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۱)

باز است به رویم آغوش مترسک
 چون دامن مادر روپوش مترسک
 (وزن ارزشی : ۴۰)

- ضرب المثل : «از ماست که بر ماست» ، «یک سنگ و دو گنجشک» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۱۴)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۵۲	نوا: فعلن فعولن
گروه: ناقص	رشته: 1/10/10/0 به پری پری گل - دل گل پری گل

تو چنین نبودی تو چنین چرایی
چه کنی خصومت چو از آن مایی
(مولانا) (در اصل یک بیت است .)

• نوع: خنثای بالغ

کد وزن: ۵۳	نوا: فاعلن فعولن
گروه: دوریسه	رشته: 1/10/10/1 گل پری پری گل

هر شب از فراقش تا سحر بنالم
شاید آید از یار مژده ی وصالم
(الهی قمشه ای) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۸) (در اصل یک بیت است .)
روزگار، خزان است باد سرد، وزان است
(المعجم ، شمیسا : ۱۹۳)

- این شعر المعجم با وزن ۱۰۱ (فاعلات فعولن) نیز خوانده می شود . (رجوع کنید به کد ۱۰۱)
- نوع: خنثای بالغ

کد وزن: ۵۴	نوا: فعولن * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 110/110 (پری گل) * ۲

سمرقند کند مند بذینت کی افکند
از شاش ته بهی همیشه ته خهی

(این شعر از قدیمی ترین نمونه های شعر فارسی است ، که سروده ی «ابوالینبغی عباس بن طرخان» است و چنان که بهار می گوید باید در رثای سمرقند بوده باشد . دکتر تقی وحیدیان کامکار بیت اول را بر وزن «فعولن فعولن» می داند . (منشا وزن...: ۴۷)

نه یاری خیرم

نه نیروی شرم

نه تیر و نه تیغم بود، نیست دندان تیزم (شمس کسمایی ، چاپ شده در شهریور ۱۳۲۹)

عیان شد نهانم ز رنگ رخانم
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۳)
تویی یار غارم تویی غمگسارم
(عروض بابر: ۶۶)

بسی بی وفایی بدینسان چرایی
ز شوقیم حیران کجایی تو ای جان
(تحفه الهند : ۲۰۰)

کد وزن: ۵۵	نوا: مفعولن فعولن
گروه: شکسته	رشته: 110111 گل رخ ها پری ها

{ بلبل لانه دارد } بابا خانه دارد

(وزن ارزشی : ۳۹)

{ می دانی که امشب نقشت را کشیدم

{ نقشت شد سیه مار زهرش را چشیدم }

{ مولف }

کد وزن: ۵۷	نوا: مفتعلن فع لن
گروه: شکسته	رشته: 11/1001 گل به پری گل ها

نوش لبانت جام موی سیاهت شام

تنگ دهانت هیچ کاکل تو همه پیچ

(تحفه الهند : ۱۷۹) (تک ۱-۲-۳)

مشک ترت گیسو چشم خوشت آهو

لعل لبث صهبا سبز خطت مینا

(تحفه الهند : ۱۹۱)

مادر من هر شب درد کمر دارد

باز برای او کار ضرر دارد

(وزن ارزشی : ۴۲)

کد وزن: ۵۸	نوا: مفاعلن فع لن
گروه: ناقص	رشته: 11/10/10 پری پری گل ها

نهاد بر در گوش صدای یک زن بود

چه رفت بر کولی دلش نه ز آهن بود

(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰-۱۳۶۲) (در اصل یک بیت است .)

رسیده مولایم امید فردایم

که می دهد معنی به دین و دنیا

(محمود شریفی (کمیل)) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۴۹)

میان تاریکی

تو را صدا کردم

سکوت بود و نسیم

که پرده را می برد (فروغ) (تک ۱، ۲، ۴)

و میزبان پرسید

قشنگ یعنی چه ؟ .. (سهراب سپهری ، منظومه ی مسافر، ۱۳۴۵)

منم به رخ زردی ز غم پر از دردی

(تحفه الهند : ۲۰۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ (فرزند 1001010)

کد وزن: ۵۹	نوا: مستفعلن فع لن
گروه: شکسته	رشته: 11/1011 گل ها پری گل ها

ای بسته تودرتو بر گرد من دیوار
 یک روز خواهم رست از این پیازین وار
 (سیمین بهبهانی) (اسفند ۵۳) (در اصل یک بیت است .)
 ای دست هایت گهواره ی من
 پرورده در خود هم جان و هم تن
 (پروین دولت آبادی) (ابولحسن نجفی ، از دیروز.. : ۱۱۶)
 وقتی که می آمد شبها چه زیبا بود
 آن مهربان آن خوب هم بازی ما بود
 (شهرام رجب زاده) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱۸۳ : ۲)

اکنون تو اینجایی
 گسترده چون عطر افاقی ها
 در کوچه های صبح
 بر سینه ام سنگین
 در دستهایم داغ (فروغ ، در آبهای سبز تابستان) (تک ۱،۳،۴،۵)
 از بارها یک بار
 شب بود و تاریکیش
 یا روشنایی روز ، یا کی ؟ خوب یادم نیست (اخوان ثالث ، آنگاه پس از تندر) (تک ۱،۲)

جانا ، کجایی تو زینسان چرایی تو
 با ما به کینی تو چون این چینی تو
 (تحفه الهند : ۲۰۴)
 خوشمزه و زیباست هر میوه با رنگی
 اما هوس کردم امروز نارنگی
 (وزن ارزشی : ۳۹)

- این وزن شاید یک وزن هندی نباشد . مصنف تحف الهند وزن این شعر را کد ۲۷ (مستفعلن فع) در نظر گرفته است.
- این وزن از اکتشافات سیمین بهبهانی است. (درباره ی طبقه بندی...: ۱۵۱) { درباره ی دو بندی این شعر }
- ضرب المثل : «کی کار شیطان است» ، «این گوی و این میدان» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۸۴)
- نوع : هم خانواده ی بالغ (فرزند 100/1011)

کد وزن: ۶۰	نوا: فعلاتن فع لن
گروه: ناقص	رشته: 11/1100 دل گل ها گل ها

چه گوارا این آب
 چه زلال این رود
 (سهراب سپهری ، آب)
 بستم
 صدف خالی یک تنهایی ست

و تو چون مروارید
گردن آویز کسان دگری

(ابتهاج ، احساس ، ۲۱/۱۰/۱۳۳۱) (تک ۳)

همه شب با شادی همه شب با لبخند
دل ما با شادی بخورد صد پیوند
(وزن ارزشی : ۴۶)

کد وزن: ۶۱	نوا: فاعلاتن فع لن
گروه: شکسته	رشته: 11/1101 گل پری ها گل ها

جان جان مایی خوشتر از حلوایی
چرخ را پر کردی زینت و زیبایی
(مولانا) (در اصل یک بیت است .)
لحظه ای شد آخر لحظه ای شد آغاز
خسته پای خود را می کشم از ره باز
(سوسن و کیلی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۷) (شعر کامل)
از ترانه از شعر از غزل سرشارم
حرف های بسیار در دل خود دارم
(ملیحه مهرپرور) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۷)
راه بالا رفتن مشکل و پیچان است
(قیصر امین پور) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۴) (بقیه بیت ها بر وزن (1001101) است .)

من به او گفتم

زندگانی سیبی ست

(سهراب سپهری) (تک ۲)

گاز باید زد با پوست ..

ارغوانم آنجاست

ارغوانم تنهاست

(ابتهاج ارغوان ۱/۱۳۶۳) (تک ۱،۲)

ارغوانم دارد می گرید

فصل ، فصل کشت است شور و حالی دارد

سگ من توی حیاط استخوان می کارد

(وزن ارزشی : ۴۱)

- ضرب المثل : «سنبه اش پرزور است» ، «هر سَری را سَری ست» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۸)
- نوع : هم خانواده ی بالغ (فرزند 100/1101 و 1100101)

کد وزن: ۶۲	نوا: فاعولن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 111/110 پر گل گل رخ ها

بیا من تنه ایم کمی هم ترسیدم
کنارم یک سایه شبیهت می دیدم
(وزن ارزشی : ۴۴)

کد وزن: ۶۳	نوا: مفعولن مفعولن / فع لن فعل لن فع لن
گروه: مکرر()	رشته: 111/111 (گل رخ ها) * ۲ (گل ها) * ۳

دیوار امیدم ریخت ز آوار ملالی سرد
 خونی جوشد در رگ صبری جوشد در دل
 (یدالله رویایی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۴۶) (بیت دوم)

بیمارم ، مادر جان
 می دانم ، می بینی
 می بینم ، می دانی
 می ترسی ، می لرزی
 از کارم ، رفتارم ، مادر جان

(اخوان ثالث ، بیمار) (تک ۱،۲،۳،۴)

جانا در دل کردم کز مهرت برگردم
 (المعجم ، شمیسا : ۲۰۱)

هر دم ، آیم سویت باشد بینم رویت
 (عروض بابر : ۷۵)

جانا ، داری سرِ ما روزی آیی بر ما
 جانِ ما را بردی خونِ ما را خوردی
 (تحفه الهند : ۱۸۶) (بیت دوم)

بابا آمد در زد من در را وا کردم
 بابا آمد سویم دستم را وا کردم
 (وزن ارزشی : ۳۸)

- «تقطیعش در هر تکی سه بار فع لن بود و در آخر تک فعلن نیز شاید ، بر این مثال فع لن فع لن فع لن .»
 (تحفه الهند : ۱۸۶)

هفت هجایی

کمترین کد	۶۴	100/0000
بیشترین کد	۱۲۷	111/1111
تعداد کد	۶۴	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۴	۹	۱۵	۱۳	۴۱

شرح : ۲۸ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

کد وزن: ۷۳	نوا: مفتعلن فعلن
گروه: شکسته	رشته: 1/001/001 گل دلِ گلِ دلِ گل

مژده که باد صبا می دهدم خبری
می شکند گل هجر غصه شود سپری
شاخ امل بدمید یار یگانه رسید
پرده ز رخ بدرید طلعت خوش خبری
(محسن حکیم معانی) (ضرباهنگ کلام: ۱۱۰) (در اصل دو بیت)

نوش لبانت جام موی سیاهت شام
تنگ دهانت هیچ کاکل تو همه پیچ
(تحفه الهند : ۱۷۹) (تک ۴)
دُر ز صدف بنما دل ز کفم برُبا
(تحفه الهند : ۲۰۵)

کد وزن: ۷۴	نوا: مفاعلن فعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/0-10/10 پری پری به پری

عروسی فیگارو کجاست تا بروم
نشانیم بدهید که از کجا بروم
(سیمین بهبهانی ، ۷۵/۲) (در اصل یک بیت است .)

تو ای امید دلم فدای حق شده ای
کتاب هستی من ورق ورق شده ای
خدا ، بهین گل من به دشت سرخ جنون
به زیر تیغ عدو شکفته در یم خون
(محمد تازی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۹۹)
به گوش چشمه نسیم حدیث چشم تو گفت
به باغ آینه ها گل نگاه شکفت
(فریدون شمس) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۹۹)

میان تاریکی
 تو را صدا کردم
 سکوت بود و نسیم
 که پرده را می برد
 و حال شب شده بود
 چراغ روشن بود

(فروغ) (تک ۳)

(سهراب سپهری ، منظومه ی مسافر ، ۱۳۴۵) (تک ۱)

تو آگهی صنما که من چه غم خوردم
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۱)
 عذار تو همه نور نهاد تو همه حور
 دهان تو همه تنگ کمان تو همه جنگ
 (تحفه الهند : ۲۰۲)

- ضرب المثل : «کلاغ پیر پرید» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۰۰)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۷۵	نوا: مستفعلن فعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 10/0/10/11 گل ها پری به پری

این شمع و خانه منم این دام و دانه منم
 زین دام بی خبری چون دانه می شمری
 (مولانا) (در اصل این شعر تنها یک بیت است)

- « از جمله عباراتی که از سلمان فارسی نقل کرده اند یکی سخن اوست در روز سقیفه که از وی نظر خواستند و او گفت «گویم اگر شنوید» و بعد که پرسیدند چه شد ، گفت : « گفتم اگر بکار برید» که در آن ، هم نوعی وزن احساس می شود و هم نوعی قافیه دارد و احتمالاً شعر یا مثلی منظوم بوده که وی بدان تمثیل جسته است . » (موسیقی شعر : ۴۷۹) (اصل عربی این روایت هم در کتاب آمده است .)
 { با فرض مَثَل منظوم بودن عبارت و تلفظ عبارات به صورت امروزی وزن «گویم ، اگر شنوید» معادل کد ۷۵ (مستفعلن فعلن) و وزن «گفتم ، اگر بکار برید» معادل کد ۲۹۹ (مستفعلن مفاعلُ فع) می شود }
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۷۶	نوا: فعلاتن فعلن
گروه: شبه مکرر	رشته: 100/1100 دلِ گل ها دلِ گل - به پری گل به پری

یارکی هست مرا به لطافت ملکو
 به حلاوت شکر و به ملاححت نمکو
 (قآنی) (تک ۲،۳،۴) (در اصل یک بیت است .)

قاصد تجربه های همه تلخ

با دلم می گوید
 که دروغی تو ، دروغ
 که فریبی تو ، فریب (اخوان ثالث ، قاصدک ، ۳۸/۶) (تک ۲ ، ۳ ، ۴)
 به چمن زار بیا

به چمن زار بزرگ

و صدایم کن از پشت نفس های گل ابریشم (فروغ فرخزاد ، فتح باغ ، ۱۳۳۹) (تک ۱،۲)

مه من بهر خدا به سوی بنده بیا

(عروض بابر: ۱۳۲)

صنما روی تو مه سر موی تو سیه

تو بسی بی خبری ز فغان سحری

(تحفه الهند : ۲۳۴)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۷۷	نوا: فاعلاتن فعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 100/1101 گل پری ها به پری

از جهان دگرم با زبان دگرم

با زبان دگرم از جهان دگرم

(ادیب نیشابوری) (با چراغ و آینه: ۳۵۱) (در اصل یک بیت)

صبح در دامن کوه ناتوان و خسته

رو به بالا رفتیم یک به یک آهسته

(قیصر امین پور) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۳)

می تراود مهتاب

(نیما ، مهتاب)

می درخشد شب تاب

آب را گل نکنیم

در فرودست انگار ، کفتری می خورد آب (سهراب سپهری ، آب) (تک ۱)

«خانه دوست کجاست؟!»

(سهراب سپهری ، نشانی) (تک ۱)

در فلق بود که پرسید سوار.

آسمانی شده ام دست ها چون پر من

چون پرستو شده ام فکر تو در سر من

(وزن ارزشی : ۶۲)

• ضرب المثل : «گل بی عیب خداست» «هر کسی را هوسی ست» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۴)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۷۸	نوا: مفاعیلن فعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 100/1110 پری گل ها به پری

خیالاتی شده ام عزاداران نگران

گمان کردم که سحر صدایم زد ننه جان

(وزن ارزشی : ۷۲)

کد وزن: ۷۹	نوا: مفعولن مفتعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 1001/111 گل رخ ها گل به پری

بانو این هدیه به تو او را از من بپذیر
گفت و بردش سر دست افکند از پله به زیر
(سیمین بهبهانی) ۷۸/۴ (در اصل یک بیت است .)

گر گوید دلبر من کز دامم چون بجستی
(المعجم ، شمیسا : ۱۱۵)

جانا ، داری سر ما روزی آبی بر ما
جان ما را بردی خون ما را خوردی
(تحفه الهند : ۱۸۶) (بیت اول)
جنگل ، صحرا همه گل اینجا آن جا همه گل
خواهر داداش گلم مادر ، بابا همه گل
(وزن ارزشی : ۵۰)

نوع : هم خانواده ی بالغ (فرزند 1001/1001 و 10010011)

کد وزن:	۸۲	نوا:	مفاعلتن فعل
گروه:	ناقص	رشته:	10/10010 = پری دل گل پری

سهیل دمیده است ستاره ی باد سرد
به خواب چنار سبز نمایش وهم زرد
(سیروس شمیسا) (نمونه کامل) (در اصل یک بیت)

• هم آوای بالغ

کد وزن:	۸۳	نوا:	مستفعلتن فعل
گروه:	ناقص	رشته:	10/10/011 گل ها به پری پری

من مستم و دل خراب جان ، تشنه و ساغر آب
برخیز و بده شراب بنشین و بز رباب
(خواجوی کرمانی) (در اصل یک بیت است .)

• ضرب المثل : «خراج از خراب نخواهند» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۵۸)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۸۵	نوا:	فاعلتن مفاعلتن
گروه:	شبه مکرر	رشته:	101/0/101 گل پری به گل پری

تیک تیک تیک تاک لحظه آه می رود
ناگزیر سر به زیر پا به راه می رود
(سیمین بهبهانی) (اسفند ۵۹) (در اصل یک بیت است .)
آسمان نشسته است روی شانه ی اذان
کوچه کوچه می رود می چکد بهار از آن
(عرفان نظراهاری) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۲۵)
سبز مثل یک بهار ساده مثل یک درخت

مثل رمز و رازها مثل یک سوال سخت
(پدram پاک آیین) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۲۶)

جز طنین یک ترانه نیستم

جاودانه نیستم

جز طنین یک ترانه جستجو نمیکنم (فروغ فرخزاد ، روی خاک) (تک ۲)

ای نگار حورزاد وی بت پری نژاد
جور ، چند بی گناه آه از آن دل تو آه
(تحفه الهند : ۱۷۲)

ساقیا شرابی زان شراب نابکی
تا به کی تغافل چند از این تعللی
(تحفه الهند : ۱۹۰)

کوره های آجری دره های گم شده
ما همه در این میان بره های گم شده
(وزن ارزشی : ۶۳)

- ضرب المثل : «آسیا به نوبت است» ، «زخمِ دوست ، مرهم است» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۲۶)
- آیا این وزن با (1001/101) هم آوا و خواهرک آن است ؟

تیک تاک تیک تاک لحظه آه می رود (1010/101)

از جهان دگرم با زبان دگرم (1001/101)

اگر چند بیت را با وزن خواهرک بخوانیم و بعد وزن ابرخواهر را بخوانیم به نظر هم وزن نمی رسند ؛ زیرا ریتم بر مبنای خواهرک بنا شده است ، اما اگر ابتدا چند بیت را بر مبنای ابر خواهر بخوانیم و بعد بیت خواهرک را بخوانیم به نظر هم وزن می رسد ، یعنی این وزن می تواند هم موسیقی خاص خود را داشته باشد و هم می تواند با موسیقی ابرخواهر خود هم آوا شود. (؟)

- فرض می کنیم این وزن خنثای بالغ باشد اگر چه می توان آن را همخوانده ی بالغ هم در نظر گرفت.

نوا :	فعولن مفاعلن	کد وزن: ۸۶
رشته :	10/10/1/10 پری گل پری پری	گروه : ناقص

بدین خرمی جهان بدین تازگی بهار

بدین روشنی شراب بدین نیکویی نگار

(فرخی سیستانی ، درّه نجفی : ۲۵۸) (در اصل یک بیت است .)

ای ساقی المدام مرا باده ده تمام

(عبدالواسع جبلی ، ص ۶۳۹) (به نقل از پاره های موزون گلستان : ۱۰۰)

فروخوان کتاب را برافکن حجاب را

(بهار ، دیوان ، ج ۲ : ۵۷۳) (به نقل از پاره های موزون گلستان : ۱۰۰)

مرا کشت بی حدید سیه چشم بوسعید

(المعجم ، شمیسا : ۱۷۴)

نبینی که عشق یار به من دست برگشاد

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۵)

دلَم را چنن سزاست که او بر ره خطاست

(عروض بابر: ۱۶۲)

رُخت هوشِ من بُرد لبِت خون من خورد

(عروض بابر: ۱۶۶)

بتا روی تو چو مه سر موی تو سیه

گذاری به کوی ما نگاهی به سوی ما

(تحفه الهند : ۲۳۳)

کد وزن: ۸۷	نوا: مفعولن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 1010111 گل رخ ها پری پری

اینجا کوچه های شهر آنجا کوچه های ده

اینجا بچه گم شده آنجا بره گم شده

(وزن ارزشی : ۵۱)

کد وزن: ۸۹	نوا: مفتعلن فاعلن
گروه: شکسته	رشته: 101/1001 گل به پری گل پری

ملک ملک ارسلان ساکن روض الجنان

شاه زمانه فرور خسرو صاحبقران

رایت و رایش بلند دولت و بختش جوان

(مسعود سعد)

تا به قفس ، اندرم ریخته یک سر پرم

بایدم از سر گذشت شاید از این در پرید

(عارف)

چو صبح سر برکشم من از ره خوابگاه

ز خلوت خود فتد سوی جهانم نگاه

(نیما) (عروض فارسی : ۲۳۲)

لک لک شاد و سفید می گذرد با شتاب

می نگرد لحظه ای عکس خودش را در آب

(قیصر امین پور) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۵۳)

یک نفر آمد

تا عضلات بهشت

دست مرا امتداد داد

(سهراب سپهری - تا نبض خیس صبح) (تک ۲)

خیز بیا ای نگار باده ی انده گسار

(المعجم ، شمیسا : ۱۶۶)

چون ز تو رنجم فزود صابری از من مخواه
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۰)

• نوع : هم آوای بالغ

نوا : مفاعلن فاعلن	کد وزن: ۹۰
رشته : 101/101/0 به گل پری گل پری 101/10/10 پری پری گل پری	گروه : ناقص

به حق آن خم زلف بسان منقار باز
به حق آن روی خوب کزو گرفته به راز
(رودکی) (در اصل یک بیت است .)
تو وصف این عدل کن به وصف نیکو بیان
درین معانی به شعر بساز ده داستان
(مسعود سعد) (خواهر مفتعلن فاعلن)

دلیم به تو هست شاد
ترا ز من نیست یاد
(المعجم ، شمیسا : ۱۷۹)

• نوع : هم خانواده ی بالغ (خواهرک 101/1001)

نوا : مفعول مفعول فع - مستفعلن فاعلن	کد وزن: ۹۱
رشته : 1/011/011 گل ها به گل ها به گل - گل ها پری گل پری	گروه : شکسته

چون خار و خس روز و شب افتاده ام در رهت
باشد که بر حال من افتد نظر ناگهت
(جامی: غیاث اللغات ۵۹۰) (در اصل یک بیت است .)

آن روی آن ترک بین گویی که ماه سماست
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۷)

بر یاد من بی گناه بی جرم بگرفت راه
آن حاسد عیب جوی و آن دشمن زشتخوی
(معیارالاشعار ، فشارکی : برگ ۴۴) (به نقل از فرهنگ کاربردی...)

پرهای پروانه ها مانند گل ها قشنگ
با این دو گل می شود هر جای دنیا قشنگ
(وزن ارزشی : ۵۴)

• نوع : خنثای بالغ

نوا : فعلاتن فاعلن	کد وزن: ۹۲
رشته : 101/1100 دل گل ها گل پری	گروه : بی ریشه

همه جا را سر زدم دل من پروانه شد

شده ام مهمان گل گل زیبا خانه شد

(وزن ارزشی : ۷۸)

{ دو لب پر بوس توست هدفم از هر نفس

به کلید بوسه ات برهانم از قفس }

(مولف)

کد وزن: ۹۳	نوا: فاعلاتن فاعلن
گروه: شبه مکرر	رشته: 101/1101 گل پری ها گل پری

می رسد هر دم به گوش بانگ پر شور و خروش

روح از آن گیرد نشاط دل از آن آید به جوش

(ابولقاسم لاهوتی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۰۳)

من بیابان هراس با هزاران چاه غم

ماندگار دام شب در امید صبحدم

غول ها و دیو رهنورد جان من

بوته ها و خارها زینت دامان من

(مجموعه اشعار سیاوش کسرایی، انتشارات نگاه : ۱۷۲)

چشمه ها در زمزمه رودها در شست و شو

موج ها در همهمه جویها در جست و جو

(قیصر امین پور) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۰۴)

از برت دامن کشان رفتم ای نامهربان

از من آزرده دل کی دگر بینی نشان

(معینی کرمانشاهی، تصنیف رفتم که رفتم) (ترانه ها : ۳۵۶)

باده برگیر ای صنم رود بردار و بزن

چند خواهی خورد غم دور کن از دل خزن

(معیارالاشعار، فشارکی : ۵۰)

یک ره ای بیدادگر لطف کن در ما نگر

(معیارالاشعار، فشارکی : ۵۰)

هر که بد خواهد تو را از مردمی هست بری

(معیارالاشعار، فشارکی : ۷۱)

می خورد بزغاله ام شیر و شبدرهای تر

صورت با مزه اش می شود با مزه تر

(وزن ارزشی : ۶۰)

• نوع : هم خانواده ی بالغ (فرزند 10100101 و 1011100)

کد وزن: ۹۴	نوا: مفاعیلن فاعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/11/110 پری گل گل ها پری 101/1110 به گل ها گل ها به گل

اگر از اینجا رفته بود ، آنجا مانده بود
 چو بارانی از بهار چو خوابی در چشم من
 (شمیسا) (فرهنگ عروضی : ۱۵۵) (در اصل یک بیت است .)

تو دریایی من کویر لبم آخر تر نشد
 نسیمت آمد ولی هوایم بهتر نشد
 (وزن ارزشی : ۷۰)

• نوع : هم خانواده ی بالغ (فرزند 10100110 و 10110010)

کد وزن:	۹۵	نوا:	مفعولن مستفعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1011/111 گل رخ ها گل ها پری

جانا چون با می کشان می پیمایی جام می
 باری ما را نیز ده زان جامی ایام دی
 (تحفه الهند : ۲۲۹)

مادر جانم خسته شد کم کم پلکش بسته شد
 (وزن ارزشی : ۴۹)

کد وزن:	۱۰۰	نوا:	فعلن فَعَلَاتِن
گروه:	شکسته	رشته:	1/100/100 دلِ گلِ دلِ گلِ ها

به تکا... به تکاپو ز ره سفر آمد
 هی و های و هیاهو که به خانه درآمد
 (سیمین بهبهانی) (۶۳/۳) (در اصل یک بیت است .)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۰۱	نوا:	فاعلات فَعولن
گروه:	ناقص	رشته:	110/01/01 گل به گل به پری گل - گل پری به پری گل

خواهد از من رسوا یار آینه رویم
 کانچه خواهد و گوید طوطیانه بگویم
 (سیمین بهبهانی) (تیر ۵۷) (در اصل یک بیت است .)

روزگار خزان است باد سرد وزان است
 (المعجم ، شمیسا : ۱۹۳)

سرو لاله جبینی ماه خانه نشینی
 (عروض بابر : ۱۸۷)

توی کوچه دویدم کوچه ها پر ماشین
 تند و تیز ترم من هم از آن و هم از این
 (وزن ارزشی : ۶۴)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۱۰۲	نوا: فعولن فعلاتن -مفاعیل فعولن - فعولن و فعولن
گروه: شبه مکرر	رشته: 110/0/110 پری گل به پری گل

زهی روز و زهی روز   زهی عید دل افروز
از آن چشم کرشمه   وزان لب شکرافشان
(مولانا) (در اصل یک بیت است .)

همان رنگ و همان روی

همان برگ و همان بار

همان خنده ی خاموش در آن خفته بسی راز (اخوان ثالث- گل) (تک ۱، ۲)

چرا باز نیایی   عذابم چه نمایی

(المعجم ، شمیسا : ۱۳۶)

مرا کس ندهد داد   مرا کس نکند شاد

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۲۴)

به دستان دل من برد   یکی ترک پریراد

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۸)

ز کف تیغ جفا نه   ز لب کام مرا ده

(عروض بابر: ۹۲)

بیا ای بت بدخوی   بیار آن می گلبوی

(عروض بابر: ۹۲)

• «در فاصله ی سالهای ۶۰-۶۴ یعنی زمان خلافت یزید ابن معاویه و چهل سال قبل از تولد خلیل بن احمد

این شعر سروده ی یزید بن مفرغ شاعر عرب در هجو عبیداله بن زیاد است...

آب است و نیبذ است   مفعول فعولن

عصارات زیب است   مفاعیل فعولن

سمیه روسپید است   مفاعلن فعولن

بهار معتقد است که این شعر وزن هجایی دارد و حال آن که تعداد هجاهای مصرع اول و دوم متفاوت است ، لذا هجایی نمی تواند باشد از طرفی وزن کمی آن با گوش کاملا احساس می شود و مهمتر از همه این که با معیارها و اختیارات قدیم شعر فارسی و شعر عامیانه ی فارسی کاملا مطابقت دارد زیرا وزن شعر مفاعیل فعولن است که در مصرع اول به جای مفاعیل رکن مفعول آمده است و این طبق اختیارات شاعری قدیم فارسی است ...» (منشا وزن: ۴۳)

• این شعر منتسب به بهرام گور است

منم شیر شلنبه   و منم ببر تله

« در وزن مصرع دوم اگر « و » آن را حذف کنیم (در شعر فارسی به ندرت در آغاز مصرع «و» می آید) در

این صورت وزن چنین است : مفاعیل فعولن   مفاعیل فعل . که وزنی کمی است ولی مصرع دوم یک

هجا کمتر دارد که طبق اختیارات شاعری قدیم درست است .» (منشا وزن: ۵۹)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۰۳	نوا: مفعولن فعلاتن
گروه: بی ریسه	رشته: 1100/111 گل رخ ها دل گل ها

با تو در همه جایم با من در همه جایی
داری قصه برایم دارم شعر رهایی
(وزن ارزشی : ۵۲)

کد وزن: ۱۰۵	نوا: مفتعلن فعولن
گروه: ناقص	رشته: 1/10/10/01 گل به پری پری گل

ای شه جاودانی وی مه آسمانی
چشمه ی زندگانی گلشن لامکانی
(مولانا) (در اصل یک بیت است .)

دلبر من کجا رفت وز بر من کجا رفت
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۶)
حلقه شده است پشتم همچو دو زلفکانت
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۸)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۰۶	نوا: مفاعلن فعولن
گروه: شکسته	رشته: 1/10/10/10 پری پری پری گل

دلِ دلِ دلِ تو دلِ مرا مرنجان
چرا چرا چه معنی مرا گنی پریشان
(مولوی) (در اصل یک بیت است .)
پری برای پرواز در آسمان باز است
پلی برای رفتن به شهر رمز و راز است
(قیصر امین پور) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۹۲)

از آسمان آبی گرفته تا زمین شعر
صدای قلب مادر شنیدنی ترین شعر
(وزن ارزشی : ۷۳)

- ضرب المثل : «به یک پیاله مست است» «بزن بکش ، بگو مرد» «بگرد تا بگردیم» «نخورده دَرِدِ گُرده» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۹۲)
- «در فاصله ی سالهای ۶۰-۶۴ یعنی زمان خلافت یزید این معاویه و چهل سال قبل از تولد خلیل بن احمد این شعر سروده ی یزید بن مفرغ شاعر عرب در هجو عبیداله بن زیاد است....
آب است و نبیذ است / مفعول فعولن
عصارات زیب است / مفاعیل فعولن
سمیه روسپید است / مفاعلن فعولن

بهار معتقد است که این شعر وزن هجایی دارد و حال آن که تعداد هجاهای تک اول و دوم متفاوت است ، لذا هجایی نمی تواند باشد از طرفی وزن کمی آن با گوش کاملا احساس می شود و مهمتر از همه این که با معیارها و اختیارات قدیم شعر فارسی و شعر عامیانه ی فارسی کاملا مطابقت دارد زیرا وزن شعر مفاعیل فعولن است که در تک اول به جای مفاعیل رکن مفعول آمده است و این طبق اختیارات شاعری قدیم فارسی است ...» (منشا وزن: ۴۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ (خواهرک 110/1001)

کد وزن: ۱۰۷	نوا: مستفععلن فعولن - مفعول فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1/10/10/11 گل ها پری پری گل

مر چرخ را ضرر نیست وز گردشش خبر نیست
عالم یکی درختی ست کیش ، جز بشر ثمر نیست
حصنی قوی ست کاو را دیوار هست و در نیست
(ناصر خسرو) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۹۷)
من از تو دور بودم من بی تو کور بودم
(نادرپور)

رفت آن سوار کولی با خود تو را نبرده
شب مانده است و با شب تاریکی فشرده
(سیمین بهبهانی) (در اصل یک بیت است)
شب بود و شب پرستان سرمست باده ی خون
خونی که می چکید از فواره های گلگون
(محمد رضا رحمتیان) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۹۷)

دلالت و لال و دلکک
گوینده ی مضاحک
در خلوت سلاطین
خوانندگان قرآن
بر گورگاه خاقان
زین گونه سال و روزان
در هجو نامه ی خویش
پیچیده ام شما را

(شفיעی کدکنی ، هزاره ی دوم آهوی کوهی : ۱۱۹)

آن دم که با تو باشم محنت ، و غم سرآید
و آنشب که بی تو باشم جانم ز تن برآید
(رهی معیری ، تصنیف گل من کجایی) (ترانه ها : ۶۳)

حلقه شده ست پشتم همچون دو زلفکانت
(المعجم)

دلدار کار ما را نیکو همی نسازد
(المعجم ، شمیسا : ۷۵)

دی گفت دلبر من کز دام من بجستی
 (المعجم ، شمیسا : ۱۱۴)
 ای دلبر نگارین با ما یکی بساز
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۷) (تک ۱)
 آمد بهار خرم وقت گل اندر آمد
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۷)

- ضرب المثل : «گل پشت و رو ندارد»، «نانش نمک ندارد» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۹۷)
- وزنی نیکو و مطبوع است. (المعجم ، شمیسا : ۷۵)
- «در تاریخ بخارا آمده که در سال ۵۶ هجری که بخارا به دست سعید بن عثمان سردار عرب فتح شد پادشاه بخارا در این زمان پادشاهی بود شیرین و باجمال . سعید بر وی عاشق شد و اهل بخارا در نکوهش او شعرها سرودند از جمله :

گو ور خمیر آمد خاتون دروغ گنده
 این شعر دقیقا عروضی است بر وزن مفعول فاعلاتن...رودکی و ربنجی هم به این وزن شعر سروده اند.
 خوبان همه سپاه اند اوشان خدایگان است مر نیکبختی ام را بر روی او نشان است (رودکی) «
 (منشا وزن.. : ۴۱)

- نوع : خنثای بالغ

نوا :	فاعلاتن فعولن - فاعلن فاعلن فع	کد وزن: ۱۰۹
رشته :	1/101/101 گل پری ها گل پری - گل پری گل پری گل	گروه : شکسته

دوش می گفت جانم کای سپهر معظم
 بس معلق زنانی شعله ها اندر اشکم
 (مولانا) (در اصل این یک بیت است)
 خوش به حالت شلمچه خاطرات چه زیباست
 لحظه ای با تو بودن بهترین شکل رویاست
 (طیبیه شامانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۹۷)
 تو سرآغاز نوری تو سرانجام دنیا
 دانش دانه در خاک رویش سبز گلها
 (ملیحه مهرپرور) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۹۸)

آدمی زاد این حجم غمناک
 روی پاشویه ی وقت

روز سرشاری حوض را خواب می بیند (سهراب سپهری ، اینجا پرنده بود) (تک ۲)

- ضرب المثل : «دل به دل راه دارد» «مرغ همسایه غاز است» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۹۸)
- نوع : هم خانواده ی بالغ (فرزند 1101100)

نوا :	مفاعیلن فعولن	کد وزن: ۱۱۰
رشته :	110/1/110 پری گل ها پری گل - پری گل ، گل ، پری گل	گروه : شکسته

سپهر مهر آیین جهان جان به تمکین
 صغیر آن کو بزرگان ستايندش به تحسین
 (عشقی اصفهانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۷)
 به سوی باغ گلها پرستو پر زد آرام
 به گل های شکفته دوباره سرزد آرام
 (جلیل توانگر) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۷)

تو را من چشم در راهم شباهنگام
 که می گیرند در شاخ تلاجن سایه ها رنگ سیاهی
 وزان دلخستگانت راست اندهی فراهم

(نیما ، تو را من چشم در راهم ، ۱۳۳۶) (تک ۴)

تو را من چشم در راهم

چرا نازی به حُسنی که می جوید فنا را
 مران از درگه خود گدای بینوا را
 منور کن به حسنت شبی بزم صفا را
 (نواب صفا ، تصنیف ناپایدار)

بیا جانا کجایی چرا زی ما نیایی
 (المعجم ، شمیسا : ۱۳۸)
 بماندستم غریوان من از بیداد هجران
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۷)

تو مانند دماوند سرت بر آسمان است
 دو چین دامن تو ری و مازندران است
 (وزن ارزشی : ۷۰)

- ضرب المثل بر این وزن : «مگر دیوان بلخ است» ، «محک داند که زر چیست» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۸)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۱۱	نوا : مفعولن فاعلاتن
گروه : ناقص	رشته : 110/1111 گل ها گل ها پری گل - گل رخ ها گل پری ها

پاییز آمد کمی زود بادی آمد صدا کرد
 آمد از روی شاخه هر برگی را جدا کرد
 (وزن ارزشی : ۵۰)

کد وزن: ۱۱۴	نوا : مفاعلتن فع لن
گروه : بی ریشه	رشته : 1110010 پری دل گل رخ ها - پری به پری گل ها

زمین کروی شکل است شنیدی و می دانی

یمین و یسارش نیست چنین که تو می خوانی
(سیمین بهبهانی) ۶۰/۳ (در اصل یک بیت است .)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : مستفعلتن فع لن - مستفعل مفعولن - مفعول مفاعیلن	کد وزن: ۱۱۵
رشته : 111/0011 گل ها دل گل رخ ها	گروه : شکسته

آن کس که تو را دارد از عیش چه کم دارد
وان کس که تو را ببند ای ماه چه غم دارد
(مولانا) (در اصل یک بیت است .)
امروز اگر خوابم خونین دل و پر تابم
چون کشته ی خشک آبم مهرم که نمی تابم
(محمد زهری) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۴۶)
دیوار امیدم ریخت ز آوار ملالی سرد
(یدالله رویایی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۴۶)

ای شمع همه لشکر شاد است به توچاکر
(المعجم)

اکنون که چنین زارم بر من نکنی رحمت
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۱)
چندین چه کنی تُنبُل ما را چه فریبی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۱)
آن غنچه ی خندان کو آن شوخ سخن دان کو
(عروض بابر : ۹۳)
رویت صنما بگشا با ما رخ خود بُنما
(عروض بابر : ۷۵)

نام گل اگر نسرین نام گل اگر شاد است
خوش بوتر از این گل ها عطر تن نوزاد است
(وزن ارزشی : ۵۷)

- «اسجاع یا اقاول مشایخ هم - که به نظر ما به همان اسلوب شعر ایران پیش از اسلام آفریده شده اند - چنین است و گاه کاملاً وزن عروضی دارند «جز راست نباید گفت هر راست نشاید گفت» (از مناجات خواجه عبدالله انصاری) بر وزن مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن » (سیر رباعی : ۳۲۱)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : فعلاتتن فع لن	کد وزن: ۱۱۶
رشته : 11/10/10/0 به پری پری گل ها	گروه : ناقص

به خزان گلریزان سوی نینوا آمد

قد چون سهی سروش ثمر بنی هاشم
 (شهریار) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۹) (در اصل یک بیت است .) (قد را بدون تشدید بخوانید)
 چه دروغ می گویی به شگفت می مانم
 چه فریب می سازی چه کنم نمی دانم
 (سیمین بهبهانی) (وزن شعر معاصر : ۱۳۳) (در اصل یک بیت است .)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۱۷	نوا : فاعلاتن فع لن
گروه : ناقص	رشته : 111/0101 گل به گل به گل رخ ها - گل پری پری گل ها

بی تو نیست آرامم کز جهان تو را دارم
 هرچه تو نه ای جانا من ز جمله بیزارم
 (عطار) (در اصل یک بیت است .)
 لشکر زمستان رفت دولت بهار آمد
 دسته دسته کلخوزچی سوی کشت و کارآمد

(لاهوتی ، شناخت شعر : ۹۲) { البته کل شعر یک شعر هجایی است و این دو بیت به این وزن تقطیع می شود }

هیچ شک نباید داشت

روز خوبتر فرداست

(اخوان ثالث ، شهید) (تک ۲)

و با ماست

از وفا چه برگردی چون مرا سمر کردی
 (المعجم ، شمیسا : ۱۷۶)

ای نگار سیمین بر در اسیر خود بنگر
 (عروض بابر : ۱۶۶)

گر شراب گلگون بود بی لب توأم خون بود
 (عروض بابر : ۳۵۹)

پشم گوسفندان را از تنش درآوردیم
 این لباس زیبا را زورکی به تن کردیم
 (وزن ارزشی : ۶۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۱۸	نوا : فاعولن مفاعیلن
گروه : شکسته	رشته : 1/110/110 پری گل پری گل ها

کشیدم جفایت را ندیدم وفایت را
 (عروض بابر : ۱۴۵)

من از غم گدازانم تو بی غم گرازانی

من از عشق نالانم تو بی عشق نازانی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۴۸)
بغرید چون شیری در افکند نخجیری
(عروض حمیدی)

کنارم بیا یک دم کنارم بمان جانم
تو شعری که چون بلبل برایت غزل خوانم
(وزن ارزشی : ۷۲)

کد وزن: ۱۱۹	نوا: مفعولن مفاعیلن - مفعولن و مفعولن
گروه: شبه مکرر	رشته: 111/0/111 گل رخ ها به گل رخ ها

از گل ها چه می ماند ؟ الا ماندنی فانی
آن گه رفتنی آنی از گل ها چه می دانی
(شمیسا) (در اصل یک بیت است .)

گرروزی نگارینم درحالم نظر کردی
(المعجم ، شمیسا : ۱۱۵)

- در این وزن «که شاهد مثالی ندارد گفته ام از گل ها...» (فرهنگ عروضی : ۲۱۷)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۲۱	نوا: مفتعلن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 111/1001 گل دل گل ها گل ها- گل به پری گل رخ ها

ای صنم گلزاری چند مرا آزاری
من چو کمین فلّاحم تو دهیم سالاری
(مولانا) (در اصل یک بیت است .)

پا ز سرم زیبایی شیوه ی من رسوایی
همچو دو چشم یارم فتنه و افسون کارم
(هوشنگ شهابی ، تصنیف نرگس) (ترانه ها ، ۴۰۹)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۲۲	نوا: مفاعلن مفعولن
گروه: دوریسه	رشته: 111/10/10 پری پری گل رخ ها

ایا بت جان ، افزا نه وعده کردی مارا
که من بیایم فردا زهی فریب و سودا
(مولانا) (در اصل یک بیت است .)

و خوب می دانند

که هیچ ماهی هرگز

هزار و یک گره ی رودخانه را نگشود

(سهراب سپهری ، منظومه ی مسافر ، ۱۳۴۵) (تک ۲)

- « در تجزیت به دو کلمه باز می آید که امثال آن در محاورات عام بسیار می افتد و کسی آنها را شعر نمی شمارد چنانچه من بیشتری البادنجان بر وزن مستفعلن مفعولان و در پارسی «که می خورد بادنجان» بر وزن مفاعیلن مفعولان « (المعجم ، شمیسا : ۱۰۲)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۲۳	نوا: مستفعلن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 1111011 گل ها به گل ها گل ها - گل ها پری گل رخ ها

آیا کدامین آبی در من ز نو خواهد زاد ؟
 آیا کدامین روشن بر جان ، جلا خواهد داد ؟
 (سیمین بهبهانی) ۶۲/۱۱ (در اصل یک بیت است .)

گر یار دیگر داری زان آیدم دشواری
 (معیار الاشعار ، فشارکی ، برگ ۳۷) (به نقل از فرهنگ کاربردی...)

- « در تجزیت به دو کلمه باز می آید که امثال آن در محاورات عام بسیار می افتد و کسی آنها را شعر نمی شمارد چنانچه من بیشتری البادنجان بر وزن مستفعلن مفعولان و در پارسی «که می خورد بادنجان» بر وزن مفاعیلن مفعولان « (المعجم ، شمیسا : ۱۰۲)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۲۴	نوا: فعلاتن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 111/11/00 دل گل ها گل رخ ها

تو چه دوری از من دریا
 و چه نزدیکی با من
 که دلم را خیس می کنی

همه جا زیبا با گل همه جا روشن با گل
 (وزن ارزشی : ۷۸)

کد وزن: ۱۲۵	نوا: فاعلاتن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 111/1101 گل به گل ها گل رخ ها

من به او گفتم
 زندگانی سببی ست
 گاز باید زد با پوست .. (سهراب سپهری) (تک ۳)

می رسی از دنیایی چون چراغی در شب ها
 تازه هستی چون گل ها خنده داری بر لب ها
 (وزن ارزشی : ۵۹)

کد وزن: ۱۲۶	نوا: مفاعیلن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 111/1110 پری گل ها گل رخ ها

عروسک جان ، شادی کن کنارت بهتر هستم

برایم دختر باشی برایت مادر هستم

(وزن ارزشی : ۷۰)

نوا : مفعولاتن مفعولن - مفعولن مفعولن فع	کد وزن: ۱۲۷
رشته : 111/1111 گل ها گل ها گل رخ ها	گروه : مکرر()

جانان رندان را جامی مهجوران را پیغامی

میخواران را جامی ده ناکامان را کامی ده

(تحفه الهند : ۱۸۵)

مادر با شادی آمد با او لیلا هم آمد

وقتی رفتم در کوچه دیدم بابا هم آمد

(وزن ارزشی : ۴۹)

هشت هجایی

کمترین کد	۱۲۸	1000/0000
بیشترین کد	۲۵۵	1111/1111
تعداد کد	۱۲۸	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۸	۸	۲۰	۳۷	۷۳

شرح : ۳۶ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

کد وزن: ۱۴۷	نوا: مستفعلن فعلمن
گروه: ناقص	رشته: 100/100/11 گل ها دلِ گلِ دلِ گل

چون سایه زلف سیاه بنشسته برابر من

صد حلقه نشان سؤال بر صفحه ی دفتر من

(سیمین بهبهانی) (آبان ۵۴) (در اصل یک بیت است .)

یا فاطمه بنت علی ای همدل و جان علی

(محمد علی بهمنی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۴)

ای مادر من گل من دارد غم ما ، دل تو

این جا همگی گل تو گل ها همه حاصل تو

(وزن ارزشی : ۵۷)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۴۸	نوا: فعلاتتن فعلمن
گروه: شکسته	رشته: 100/10/100 دلِ گلِ پری دلِ گل

نه نکو بود که کنی تو به هیچ روی بدی

(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۱۲)

رخ تو چو ماه صیام سر کاکل تو چو شام

کمر و دهان تو پیچ سر موی تو همه پیچ

(تحفه الهند : ۱۹۸)

کد وزن: ۱۴۹	نوا: فاعلاتتن فعلمن
گروه: ناقص	رشته: 10/01/01/01 گل به گل به گل به پری گل پری پری به پری

نعش این شهید عزیز

(اخوان ثالث ، شهید) (تک ۱)

روی دست ما مانده ست

ترک خو بروی مرا گو چرا نه خوش منشی
(المعجم ، شمیسا : ۱۷۶) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۸)
نیست چون تو سرو چمن گلغذار و غنچه دهن
(عروض بابر : ۱۶۵)
ای حبیب موی، میان وی طبیب خسته دلان
(عروض بابر : ۱۶۵)

خانه باغ و مادر من باغبان خوشگل من
مثل سیب توی حیاط میوه داده در دل من
(وزن ارزشی : ۶۳)

کد وزن: ۱۵۰	نوا: مفاعیلتن فعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 10010110 پری گل پری به پری

بدین لطف جلوه گری دل از عالمی ببری
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۶) (شعر کامل ؟)

همی دل ز من ببرد یکی کودک سَفَری
(المعجم ، شمیسا : ۱۷۶)
چرا گشتی از نگهم به چشمت که بی گنهم
(شجره العروض : ۴۸)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۵۱	نوا: مفعولن مفاعلتن
گروه: بی ریشه	رشته: 10010/111 گل رخ ها پری به پری

وقتی آمدی همه جا گل همامن شبیه تو شد
(وزن ارزشی : ۵۱)

کد وزن: ۱۵۳	نوا: مفتعلن * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 1001-1001 (گل به پری) * ۲

نور تویی، سور تویی دولت منصور تویی
مرغ که تویی خسته به منقار مرا
(مولوی) (در اصل یک بیت است .)
غالیه زلفی و به رخ سرخ تر از گلناری
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۳)
کس ندهد داد مرا کس نکند شاد مرا
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۲۵)
ای لب تو مرهم من وی غم تو ماتم من
(عروض بابر : ۱۱۸)

• نوع : هم آوای بالغ (ابر مادر)

کد وزن: ۱۵۴	نوا: مفاعیلن مفتعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/01-10/10 پری پری گل به پری

فغان کنان هر سحری به کوی تو می گذرم
چونبست ره سوی توام به کوی و در می نگریم
(جامی) (در اصل یک بیت است .)
به دلبری دلبر من ر بوده دل از بر من
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۶)

• نوع: هم خانواده ی بالغ (خواهرک)

کد وزن: ۱۵۵	نوا: مستفعلن مفتعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 1001/1011 گل ها پری گل به پری

یک متر و هفتاد صدم افراشت قامت سخنم
یک متر و هفتاد صدم از شعر این خانه منم
(سیمین بهبهانی) ۷۶/۱۱ (در اصل یک بیت است .)

همراه همواره ی ما دیوار همسایه ی ما
افتاده بر خانه ی ما مانند او سایه ی ما
(وزن ارزشی : ۵۴)

• نوع: هم آوای بالغ (ابر مادر)

کد وزن: ۱۵۶	نوا: فعلاتن مفتعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 1001/1100 دل گل ها گل دل گل - به پری گل به پری

{ از فراق مرده بدم به وصال زنده شدم
ز سکوت گریه بدم به کلامت خنده شدم }
(مولف)
همه جا روید گل زرد همه کس بوید گل زرد
(وزن ارزشی : ۷۸)

کد وزن: ۱۵۷	نوا: فاعلاتن مفتعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 1001/1101 گل پری ها گل به پری

گر بگردد یار ز من تیره گردد بر من زمن
(المعجم ، شمیسا : ۲۱۱) (تک ۱)

کفتری در خانه ی ما لانه دارد لانه ی خوب
دوست دارم لانه ی او بوده باشد خانه ی خوب
(وزن ارزشی : ۶۰)

کد وزن: ۱۵۸	نوا: مفاعیلن مفتعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 1001/1110 پری گل ها گل به پری

پدر ، آمد نان و پنیر به دستش در خانه گذاشت
 به شادابی مادر من برامان صبحانه گذاشت
 (وزن ارزشی : ۷۰)

کد وزن: ۱۵۹	نوا: مفعولن مستفعلتن مفعولاتن مفتعلن
گروه: ناقص	رشته: 100/11111 گل رخ ها گل ها دل گل

جان از طرب و دل از نشاط تا بتوانی باز مدار
 (المعجم ، شمیسا: ۱۲۵) (تک ۲)

بابا دیشب حوصله داشت وقتی آمد جوجه خرید
 رفتم پیشش اول صبح تا خندیدم جوجه پرید
 (وزن ارزشی : ۴۹)

کد وزن: ۱۶۴	نوا: فعلن مفاعلتن
گروه: شکسته	رشته: 10/100/100 دل گل دل گل پری به پری به پری پری

چه شود که وفا کنی نظری سوی ما کنی
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۴)

• نوع: هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۶۵	نوا: فاعلن فعلاتن
گروه: دوریسه	رشته: 10/10/01/01 گل پری دل گل پری

واله ام به جمال او خوش دلم به خیال او
 (اسدی طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۳)

آب گشته به پای تو قطره قطره چشیده ای
 دانه دانه شکفته ای شاخه شاخه رسیده ای
 (وزن ارزشی : ۶۴)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۶۶	نوا: فاعولن فعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 10100/110 پری گل به پری پری

تویی ترک پری وشم ز هجرتو در آتشم
 بدین سوزش دل خوشم گر این است رضای تو
 (خانلری) (وزن شعر فارسی: ۲۳۸) (در اصل یک بیت است .)

چه زیباست صدای تو تو هستی گل هر صدا
 به هر جا که رسیده ام صدایت شده آشنا
 (وزن ارزشی : ۷۳)

کد وزن: ۱۶۷	نوا: مفعولن فعلاتن
گروه: بی ریسه	رشته: 10100/111 گل رخ ها دل گل پری

از دریا و کرانه ها از گل ها و جوانه ها
از هر جا همه آشنا دارم شعر و ترانه ها
(وزن ارزشی : ۵۲)

کد وزن: ۱۶۹	نوا: مفتعلن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/10/10/01 گل به پری پری پری

بی همگان به سر شود بی تو به سر نمی شود
داغ تو دارد این دلم جای دگر نمی شود
(مولانا) (در اصل یک بیت است .)
دل به وفات بسته ام از همگان گسسته ام
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۷)
هستی ما نظام ما مستی ما خرام ما
گردش بی مقام ما زندگی دوام ما
دور فلک به کام ما
می نگریم و می رویم
جلوه گه شهود را بتکده ی نمود را
رزم نبود و بود را کشمکش وجود را
عالم دیر و زود را
می نگریم و می رویم

(اقبال لاهوری) (دیوان: ۱۷۷) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۸۵)

برمن خسته ای صنم چند کنی چنین ستم
(المعجم ، شمیسا : ۱۱۴)

- ضرب المثل : « سود سفر سلامتی ست » ، « ظاهر و باطنش دوتاست » (آشنایی با اوزان عروض ج ۲ : ۱۸۶)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۷۰	نوا: مفاعلن * ۲
گروه: مکرر( )	رشته: 10/10-10/10 پری پری پری پری

از آن زمان که شد روان ز چشم من نگار من
چه چشمه ها شده روان از اشک بر کنار من
(بی نام) (فرهنگ عروضی : ۱۴۹)
تویی که سبزه ی بهار به سینه ام کشانده ای
و سایه ی سیاه غم زجان من تو رانده ای
(پروین جزایری) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۴۷)
کتاب خوب زندگی دوباره باز می شود
دوباره قلب کوچکم پر از نیاز می شود
(شاهین رهنما) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۴۸)

چه پیچ و تاب دلکشی.
جرقه ها ، ستاره های زرنشان
زبانها ها ، شراره های زرفشان
(فریدون مشیری ، چه آتشی)
چه می کنی چه می کنی
در این پلید دخمه ها
سیاه ها ، کبود ها
(اخوان ثالث ، پاسخ) بخارها و دود ها

دلیم به گشت کوی او رود به جستجوی او
(عروض بابر: ۱۱۷)
بیا بتا به جان ما شبی به میهمان ما
وفا کن و جفا مجو به جان ما بلا مجو
(تحفه الهند : ۱۷۲)

- ضرب المثل : « کلاغ خوش خبر مباش ». « لگد به مرده می زند » (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۴۸)
- { درباره ی شعر «از آن زمان» } « این شعر در کتاب شعر جدید فارسی (دکتر محمد اسحاق ، ترجمه ی سیروس شمیسا ، فردوس ۷۹ ص ۱۲۴) آمده است ، شاعر آن را ذکر نکرده و می نویسد: یک شعر هجایی ضربی چهار رکنی tonic lambic tetrameter است . » (فرهنگ عروضی : ۲۱۳)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۷۱	نوا: مستفعلن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/10/10/11 گل ها پری پری پری

ای ترک ماه منظم بگشای رخ برابرم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۵)
تندیس پر دروغ من بر خاک ره فتاده ای
ناخفته دیده بسته ای خامش دهان گشاده ای
(سیمین بهبهانی) ۷۳/۵ (در اصل یک بیت است .)

از بس که بند کهنه را هی باز کرده بسته ام
از دست کفش کهنه ام همواره زار و خسته ام
(وزن ارزشی : ۵۵)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۷۲	نوا: فعلاتن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 10-10-1/10/0 به پری گل پری پری

به هوای تو می تپد دل آمیدوار من
گذری کن به کوی من نظری کن به کار من
(دهخدا ، ویژه آموزگار من) (شعر بالغ)

دل من می چرا بری چون غم من نمی خوری
 (المعجم ، شمیسا : ۱۸۶) (تک ۱)
 چه کنی با کسی جفا که بود از تو مبتلا
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۳)
 صنما روی تو چو مه شب گیسوی تو سیه
 تو چرا گه گهی به ره نکنی سوی ما نگه
 (تحفه الهند : ۲۳۴)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : فاعلاتن مفاعلهن - فاعلهن فاعلهن فعل	کد وزن: ۱۷۳
رشته : 10/10/1101 گل پری ها پری پری	گروه : ناقص

نوجوان مرا فلک خون دل ریخت در ایام
 نونهار مرا سپهر کند از بن به طرف باغ
 (ادیب الممالک) (در اصل یک بیت است .)
 عشق روی چو ماه تو برد صبر و قرار من
 نیست اندر شب فراق جز غمت غمگسار من
 (دهخدا ، ویژه آموزگار من) (تمام شعر بر این وزن نیست)

دل من می چرا بری چون غم من نمی خوری
 (المعجم ، شمیسا : ۱۸۶) (تک ۲)
 چه کنی با کسی جفا که بود از تو مبتلا
 (معیارالاشعار)

می روم من به دشت گل پیش گل ها چه راحتم
 دشت گل های اطلسی بالشم ، استراحتم
 (وزن ارزشی : ۶۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : مفاعلهن مفاعلهن	کد وزن: ۱۷۴
رشته : 1010/1110 پری گل ها پری پری	گروه : ناقص

گلم هستی قشنگ من دلم آمد به خانه ات
 منم پروانه پیش تو سرم بر روی شانه ات
 (وزن ارزشی : ۷۰)

نوا : مفعولاتن مفاعلهن	کد وزن: ۱۷۵
رشته : 1010/1111 گل ها گل ها پری پری	گروه : دوریسه

دیدنی شعبان چه سان گذشت هم گذرد روزه لامحال
 (فرهنگ شیرازی) (تک بیتی با این وزن در قطعه ای با وزن 10101/1001)
 (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۹۴)

انسان وقتی دلش گرفت

(سهراب سپهری نزدیک دورها) (تک ۱)

از پی تدبیر می رود

ای جان داری دو رخ چو مه پیچان داری دو زلف سیه

خالی داری طرفه به رو پیچی داری عجب به مو

(تحفه الهند : ۱۸۶) { اگر «دو» را از «دو زلف» حذف کنیم نوا بیت درست می شود }

غم در دنیا همیشه هست شادی تنها نمی شود

باغی بی خار گل نشد گل بی آن وا نمی شود

(وزن ارزشی : ۴۹)

• وزنی بسیار زیبا که شعر بالغی با این وزن ندیده ام

کد وزن: ۱۷۹	نوا: مستفعلن فاعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 101/10011 گل ها به پری گل پری

داداش عزیزم تویی داداش بلایت منم

قلبم همه جا پیش توست گنجشک هوایت منم

(وزن ارزشی : ۵۶)

{ با خنده ی تو غنچه گفت یک بوسه بیرزد به جان }

بوسم بده کن پرپریم تا عطر تو گیرد جهان }

{ مولف }

کد وزن: ۱۸۰	نوا: فعلا تئن فاعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/1/10/10/0 به پری پری گل پری

به رخت { که } شیدا منم به غمت شکبیا منم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۴)

صنما به سودای خود دل من چرا خون کنی

به وفا سرشتی چو من ستم ای صنم چون کنی

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۷۰۲) (در اصل یک بیت است .)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۱۸۱	نوا: فاعلاتن فاعلن
گروه: شکسته	رشته: 101/10/101 گل پری پری گل پری

واله ام به جمال او خوش دلم به خیال او

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۳)

در کبود بی انتها شب چو نقره کاری کند

زیر کهکشان آب ها زیرکانه جاری کند

(سیمین بهبهانی) (بهمن ۵۵) (در اصل یک بیت است .)

دست باز دار ز دلم ورنه جان ز تن بگسلم

(المعجم ، شمیسا : ۱۷۶)

در خزان ما ، پرتقال در بهار، آلوچه بود

فصل های ما فصل بود کوچه های ما کوچه بود
(وزن ارزشی : ۶۲)

• نوع : خنثای بالغ

نوا : فاعولن فاعولن فعل	کد وزن: ۱۸۲
رشته : 10/110/110 پری گل پری گل پری	گروه : شکسته

ز شب خستگان یاد کن شبی آرمیدی اگر
سلامی هم از ما رسان به صبحی رسیدی اگر
(سیمین بهبهانی) (مرداد ۵۵) (در اصل یک بیت است .)
دل از دست ما می بری ندانم چرا می بری
بدین قهر و بیگانگی دل از آشنا می بری
(پژمان بختیاری) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۳۳)
تو هستی که در آسمان گل داغ خورشید هست
و توی خیابان و باغ صمیمیت بید هست
(ناصر کشاورز) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۳۳)

و یک بار هم در بیابان کاشان هوا ابر شد

(سهراب سپهری، به باغ همسفران) (تک ۲)

و باران تندی گرفت

نگارا کجایی بیای به غربت از این پس میای

(المعجم ، شمیسا : ۱۹۹)

تو را گویم ای مشکِ سر به خوبی شدستی سمر

(المعجم ، شمیسا : ۱۹۹)

از آن خطّ مشکین یار شد آن ماهش اندر محاق

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۳)

به سویم نیاری گذر ز عالم نداری خبر

(عروض بابر : ۶۵)

• ضرب المثل : «قلم در کف دشمن است»، «مگر صاحبش مرده است» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۳۳)

• نوع : خنثای بالغ

نوا : مفعولن مفاعیلتن	کد وزن: ۱۸۳
رشته : 101/101/11 گل ها گل پری گل پری	گروه : ناقص

می سوزم ز داغ جگر می نالم ز درد دلم

می غلطم ز شب تا سحر خون گریم ز اندوه و غم

(شجره العروض : ۴۸) (در اصل یک بیت است .)

فریادم به دریا رسید آوازم به باران رسید

ابری تیره آمد به شهر باران ، ماهِ آبان رسید

(وزن ارزشی : ۵)

کد وزن:	۱۸۵	نوا:	مفتعلن مستفعلن
گروه:	ناقص	رشته:	1011/1001 گل به پری گل ها پری

من شده ام زیبا گلی مادرِ خوبم باغبان

صاحب باغم مادرم آمده از یک آسمان

(وزن ارزشی : ۶۵)

کد وزن:	۱۸۶	نوا:	مفاعِلن مستفعلن
گروه:	ناقص	رشته:	10/11-10/10 پری پری گل ها پری

کنون که خوش گردد هوا تو خیز و زی بستان بیا

بگیر جامی از بتی که یابی از لعلش شفا

(بی نام) (وزن شعر فارسی: ۲۴۵) (در اصل یک بیت است .)

کد وزن:	۱۸۷	نوا:	مستفعلن * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1011-1011 (گل ها پری) * ۲

زاعش نگر صاحب خبر بلبل نگر خنیاگرش

بل ملک او شد خاک زر فرزند او خدمتگرش

(ناصر خسرو)

ای قوم بد پیمان دون! ای کوفیان! ای کوفیان!

غلطان حسین در خاک و خون! ای کوفیان! ای کوفیان!

(دهخدا) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۵)

شادان ز ماهی تا به ماه از مژده ی میلاد شاه

(کمپانی اصفهانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۶۷)

دیوانه ام، دیوانه ام از عقل و دین بیگانه ام

زنهار ای عاقل برو تا نشنوی افسانه ام

(میرزا حبیب خراسانی)

دریای هستی دم به دم در چرخ و تاب و پیچ و خم

(گلچین گیلانی) (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۳۴)

مهر تو شد چون پیشه ام دور از تو نیست اندیشه ام

(تصنیف ای ایران ، دکتر گل گلاب)

ای بهتر از هر داوری بگشای کارم را دری

(المعجم)

ای دلبر آزاده خو تا کی عتاب و جنگ تو

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۵)

ای دل به تیز آتش پری یا زیر چنگال عقابی

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۵) (تک ۱)

ای دلبر بدخوی من هرگز نیایی سوی من
(عروض بابر: ۱۱۷)
ای از غریبان بی خبر در حال ما کن یک نظر
(عروض همایون: ۴۲)

• نوع: خنثای بالغ

کد وزن: ۱۸۹	نوا: فاعلاتن مستفعلن
گروه: شکسته	رشته: 101/11/101 گل پری ها گل ها پری

روی داری ای سعتری هست گویی چون مشتری
(المعجم، شمیسا: ۱۸۶)

گر بگردد یاز ز من تیره گردد بر من زمن
(المعجم، شمیسا: ۲۱۱) (تک ۲)
تا کی ای دل انده خوری تو به شادی اولی تری
(معیارالاشعار، فشارکی: ۸۳)

می رسم آخر پیش تو می شوم مهمانت شبی
می کنم حالت را درست می زخم شامت را لبی
(وزن ارزشی: ۵۹)

کد وزن: ۱۹۰	نوا: مفاعیلن مستفعلن
گروه: دوریسه	رشته: 1011/1110 پری گل ها گل ها پری

شدم غمگینت خواهرم صدایت را نشنیده ام
به یادت غمگین بوده ام فقط گاهی خندیده ام
(وزن ارزشی: ۶۹)

کد وزن: ۱۹۱	نوا: مفعولاتن مستفعلن
گروه: شکسته	رشته: 1011/1111 گل ها گل ها گل ها پری - گل رخ ها گل رخ ها پری

مردی آمد با نامه ای در دستش کیکی خامه ای
(وزن ارزشی: ۴۸)

کد وزن: ۲۰۱	نوا: مفتعلن فعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 11/001/001 گل دل گل دل گل ها

سالک راه خداییم رهروی کوی وفاییم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان: ۶۳۶)
آه چگونه بگویم آه چگونه بگویم
با تو که باده ی من شو من که شکسته سبویم
(سیمین بهبهانی) (اردیبهشت ۶۱) (در اصل یک بیت است.)

ساخته عاشق بی دل بر سر کوی تو منزل
(عروض بابر: ۶۵)

• نوع: هم آوای بالغ

کد وزن: ۲۰۲	نوا: مفاعیلن فعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1100/10/10 پری پری دلِ گل ها - پری پری به پری گل

در آن نفس که بمیرم در آرزوی تو باشم
 بدان امید دهم جان که خاک کوی تو باشم
 (سعدی) (در اصل یک بیت است .)
 چه دردناک شبی بود سکوت بود و جنون بود
 فضا براده ی آهن ستاره لگه ی خون بود
 غریبی از خمِ ره رفت گامش: غم... غم...
 طنین به خلوتِ ره بست گرفت پنجره ماتم
 (نصرت رحمانی) (عروض فارسی : ۲۳۱) (شعر کامل)

جفا مکن که نشاید رهی مگش که نباید
 (المعجم ، شمیسا : ۱۷۹)
 اگر مرا غم عشقت به کام دل برساند
 (المعجم ، شمیسا : ۱۱۶)
 به حق خوبی رویت کم از غمان برهانی
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۰)
 منم ز یار به حسرت منم ز عشق به جور
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۰)

اگر به خانه من آمدی برای من ای مهربان چراغ بیاور

و یک دریچه که از آن

به ازدحام کوچه خوشبخت بنگرم (فروغ ، هدیه ، ۱۳۴۰) (تک ۲)

چه سیب های قشنگی

حیات نشئه ی تنهایی ست

(سهراب سپهری ، منظومه ی مسافر ، ۱۳۴۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ (با فرض این که این وزن خواهرک (1100/1001) باشد)

کد وزن: ۲۰۳	نوا: مستفعلن فعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 1100/1011 گل ها پری دلِ گل ها

بر تختگاه تجرد سلطان نامورم من
 با سیرت ملکوتی در صورت بشرم من
 (بهار) (در اصل یک بیت است .)

چشم تو لانه ی ماران

دست تو شاخه ی خورشید.

باید ز چشم تو نیشی خورد

باید ز دست تو صبحی چید

(رضا براهنی) (تک ۱ ، ۲)

این بار هم که نیامد این دوره گرد همیشه

من منتظر که بیاید آن پیرمرد همیشه
(وزن ارزشی : ۵۵)

- از ابداعات وزنی بهار است . «تاریخ سرودن قصیده ی بهار در سال ۱۲۸۴ است ، بهار هنوز بیست ساله نشده است . « (وزن های تازه بهار : ۵۶۵)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۲۰۴	نوا: فعلاتن * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 1100-1100 (دل گل ها) * ۲

یادم آید که دگر از تو جوابی نشنیدم

پای در دامن اندوه کشیدم

نگسستم ، نرمیدم (فریدون مشیری ، کوچه ، ۱۳۳۹) (تک ۳)

دلَم آواره تو کردی خردم پاک تو بردی

(المعجم ، شمیسا : ۱۵۸)

ندهد داد مرا کس نکند شاد مرا کس

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۲۵)

سخن من که رساند بر آن ماه دلارام

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۳)

دل من هیچ نیرزد به تو گر عشق نورزد

(فرهنگ کاربردی ... : ۱۳۲)

چو مرا درد تو باشد دگر از عیش چه باید

(عروض همایون : ۴۷)

صنما ، روی تو مهوش دل ما با غم تو خوش

سر ما خاک به راحت به تمنای نگاهت

(تحفه الهند : ۲۳۸)

کد وزن: ۲۰۵	نوا: فاعلاتن فعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 11001101 گل پری ها دل گل ها

در دل ظلمت شب دیوی ست که به من بسته نگاهش را

(نادر نادر پور)

در نهبانخانه جانم گل یاد تو درخشید

باغ صد خاطره خندید

(فریدون مشیری ، کوچه ، ۱۳۳۹) (تک ۲ ، ۳)

عطر صد خاطره پیچید

من درین گوشه که از دنیا بیرون ست

آسمانی به سرم نیست

(ابتهاج ، ارغوان ، ۱۳۶۳/۱) (تک ۲)

از بهاران خبرم نیست

جاده هایی همه شاداب جاده هایی همه روشن

توی صحرای کویری یا که کوهی همه گلشن
(وزن ارزشی : ۶۱)

- این وزن از اکتشافات نادرپور است . (درباره ی طبقه بندی...:۱۴۹)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : مفاعیلن فعلاتن	کد وزن: ۲۰۶
رشته : ۱۱۰۰/۱۱۱۰ پری گل ها دل گل ها	گروه : بی ریشه

به هر مویی زده ام گل به مویت گل نردم من
به هر جا شد بزخم پل به قلبت پل نردم من
(وزن ارزشی : ۷۱)

نوا : مفعولاتن فعلاتن	کد وزن: ۲۰۷
رشته : ۱۱۰۰/۱۱۱۱ گل ها گل ها دل گل ها	گروه : ناقص

من گفتم : مادرِ خوبم امروز اینجا ننه آمد
می ماند او همه پیشم از شهرش یک تنه آمد
(وزن ارزشی : ۵۰)

نوا : مفاعلتن فعولن	کد وزن: ۲۱۰
رشته : ۱۱۰۱۰۰۱۰ پری دل گل پری گل	گروه : بی ریشه

گر از همه کس جدایم به مهر تو آشنایم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۵)

ترا دل من نگارا به هیچ نمی گراید
ازان جهت است یارا که درد دلم فزاید
(المعجم ، شمیسا : ۱۸۱) (در اصل یک بیت است .)
بدان ملک الملوکی که هر دو جهان به امرش
شدند ز هیچ چیزی به گفتن کاف و نونی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۱) (در اصل یک بیت است .)

- نوع : هم آوای بالغ

نوا : مستفعلتن فعولن	کد وزن: ۲۱۱
رشته : ۱۱۰۱۰۰۱۱ گل ها دل گل پری گل	گروه : بی ریشه

دارنده ی ما خدایست روزی ده ما به جایست
(المعجم ، شمیسا : ۱۹۰)

دل های زمین شکستند گل های جهان شکفتند
از بس که به باغ نشستند بلبل شده از تو گفتند
(وزن ارزشی : ۵۷)

نوا : فعلاتن فعولن - فعلات فاعلاتن	کد وزن: ۲۱۲
رشته : ۱۱۰۱۰۱۰۰ دل گل پری پری گل	گروه : ناقص

صنما جفا رها کن کرم این روا ندارد
 بنگر به سوی دردی که زکس دوا ندارد
 (مولوی) (در اصل یک بیت است .)
 چه خوش آن که دور هستی گذرد به عشق و مستی
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۳)
 چه گناه ها که کردم به هوس چه ها که کردم
 پی خواهش دل خود دل دوست را شکستم
 (ابولقاسم آقاربیع) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۸۳)

گل باغ آشنائی ، گل من ، کجا شکفتی ؟

که نه سرو می شناسد

(م آزاد ، گل باغ آشنایی) (تک ۲ ، ۳)

نه چمن سراغ دارد

نه توگفتی ار نگویی من از این خبرندارم

(المعجم ، شمیسا : ۱۱۵)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۲۱۳	نوا : فاعلاتن فعولن
گروه : مکرر()	رشته : 11/01/01/01 گل به گل به گل به گل ها

ای شکسته بال بلبل کن چو من فغان و غلغل

توالم کشیده هستی من ستم کشیده هستم

(فرخی سیستانی ، حرفهای تازه در ... : ۶۹) { در اصل یک بیت }

بی تو بار دیگر امشب دیو من سراغم آمد

چون تو در برم نبودی یار غار من غم آمد

(شرف ، واژه ها ، ص ۲۹) (پاره های موزون گلستان : ۱۰۹)

توی این هوای تاریک شعر آسمان سرودم

مثل یک پرنده هستم زیر گنبدی کبودم

(وزن ارزشی : ۶۳)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۲۱۴	نوا : مفاعیلتن فعولن
گروه : شکسته	رشته : 110/10/110 پری گل پری پری گل

چه کردم بتا نگویی که بر من چنین به کینی

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۵)

ببین خانه خانه رفتم تو را خانه خانه دیدم

تو را خانه خانه بردم تو را دانه دانه چیدم

(وزن ارزشی : ۷۲)

کد وزن: ۲۱۷	نوا : مفتعلن فاعلاتن
گروه : ناقص	رشته : 110/110/01 گل به پری گل ها پری گل

عق دهنم آب ، افتاد توی دلم تاب ، افتاد
(دهخدا) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۷)

مرغ سحر ناله سر کن
داغ مرا تازه تر کن
(بهار)

- «این وزن مطبوع در شعر فارسی سابقه ای نداشته و تا جایی که نگارنده جستجو کرده است از شاعران معاصر نیز کسی از آن استقبال نکرده است .» (وزن های تازه بهار : ۵۶۷)

نوا : مفاعلهن فاعلاتن	کد وزن: ۲۱۸
رشته : 110/110/10 پری پری گل پری ها	گروه : ناقص

ز هجرت ای نازنیم به رنج و حرمان قرینم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۶)
نمی توانم ببینم جنازه ای بر زمین است
که بر خطوط مهیبش گلوله ها نقطه چین است
(سیمین بهبهانی) (اسفند ۵۷) (در اصل یک بیت است .)

- نوع : خنثای بالغ

نوا : مفعول مفعول مفعول - مستفعلن فاعلاتن	کد وزن: ۲۱۹
رشته : 11/011/011 گل ها به گل ها به گل ها	گروه : شکسته

دل بردی از من به یغما ای ترک غارتگر من
دیدی چه آوردی ای دوست از دست دل بر سر من
(صفای اصفهانی) (در اصل یک بیت است .)
چیزی که چندان نیاید دل بستگی را نشاید
امروز این یک بمیرد وان یک ز مادر بزاید
(وقار شیرازی) (فرهنگ عروضی : ۱۲۴)
آه ای خروس ستمگر با بانگ و با جنبش پر
(عماد خراسانی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۴)
ای عشق از یاد رفته گم گشته بر باد رفته
باز آمدی؟ داد از تو فریاد و فریاد از تو
یک چند همچون کبوتر آن طائر پرنیان پر...
(اخوان ثالث) (شعر کامل)

هر جا که من گفتم آمد
این گوشه آن گوشه ی شب
هر جا که من رفتم آمد
(اخوان ثالث ، ناگه غروب کدامین ستاره)

- ضرب المثل : «دیوار حاشا بلند است» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۹۰)
- نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۲۲۱	نوا: فاعلاتن * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 1101-1101 (گل پری ها) * ۲

نرگسم ، یاسم ، نمازم محفل راز و نیازم
 بال پرواز و رسیدن خوش ترین آهنگ سازم
 (غلامرضا کاج) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۰۹) (شعر کامل بر این وزن)
 نغمه ای آمد به گوشم گفت : از غییم ، سروشم
 گفتمش پیک خدایی آشنایی ، از کجایی ؟
 (علی مظاهری) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۰۹) (شعر کامل بر این وزن)

بر خلاف یاوه ی مردم
 پیش چشم من ولیکن
 نگذرد چیزی بدون سوز
 می کشم تصویر آن را
 با گهر های فراوان
 می خورد بر بام خانه

(نیما ، یاد ، ۱۳۲۰) (پاره های ۱ و ۳ و ۴)

(گلچین گیلانی - باران)

من همیشه مستمندم از غم عشقت نژندم

(المعجم ، شمیسا : ۱۵۶)

غمزه چون تیر ، زلف چون قیر چشم پر خواب ، زلف پر تاب

(المعجم ، شمیسا : ۱۹۲)

خوب رویا دل ربایا چون که با چاکر نسازی

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۱)

دوستان را دل نوازی دشمنان را جان گدازی

(مختصر وحیدی در عروض : ۱۳۳)

چشم آن دارم که گاهی افکنی سویم نگاهی

(عروض بابر : ۱۳۲)

مه رخا بی مهر مایی لاله ی گلچهر مایی

(عروض همایون : ۴۵)

موج دریایش قشنگ است آسمانش صاف و آبی ست

در تمام کهکشان ها هیچ جا مثل زمین نیست

(وزن ارزشی : ۵۹)

- ضرب المثل : «هر چه پیش آید خوش آید» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۱۰)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۲۲	نوا: فاعولن فع لن فاعولن - مفاعیلن فاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 110/11/110 پری گل گل ها پری گل 110/11110 پری گل رخ ها پری گل

نگارینا کار ما را چرا نیکو می نسازی

(المعجم ، شمیسا : ۷۴)

دلم برد، آن گُلستانش و زلفین دلستانش

(المعجم ، شمیسا : ۱۷۵)

کد وزن: ۲۲۳	نوا: مفعولاتن فاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1101/1111 گل ها گل ها گل پری ها

در باغی زیبای زیبا بابا جانم خانه دارد
در باغش هم میوه دارد هم گل هم پروانه دارد
(وزن ارزشی : ۴۹)

کد وزن: ۲۲۹	نوا: فاعلن فعلاتان
گروه: ناقص	رشته: 1110/01/01 گل به گل به پری گل ها

سرو سبز شکیب آموز غمگسار تو خواهد شد
برگ سبزی اگر دارد هم نثار تو خواهد شد
(سیمین بهبهانی) (دی ۵۴) (هر مصرع این بیت با کد ۵۸۸۵۳ در اصل از دو بند ساخته شده است)

قصه های کتابم را بچه های محل دیدند
طنزهای قشنگی داشت بچه ها همه خندیدند
(وزن ارزشی : ۶۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۳۰	نوا: فاعلن فعلاتان
گروه: بی ریشه	رشته: 11100110 پری گل دل گل رخ ها

شکیب از که طلب داری مگر شیشه ی آب است این
به رقص آمده ذراتم شراب است و شراب است این
(سیمین بهبهانی) (اسفند ۵۶) { در اصل یک بیت }

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۳۱	نوا: مفعولن فعلاتان
گروه: شکسته	رشته: 111/00/111 گل رخ ها دل گل رخ ها

با رخ ، از همه زیبایی با قد ، از همه بالایی
مویت همه کس را دامی رویت همه کس را کامی
(تحفه الهند : ۱۷۹) (تک ، ۱ ، ۲)

کد وزن: ۲۳۳	نوا: مفتعلن مفاعیلن
گروه: بی ریشه	رشته: 1110/1001 گل به پری پری گل ها

غمزه ی غم زدا داری نکهت جان فزا داری
لیک قصد جفا داری راهی آر با خدا داری

بس کن از این جفا کاری...
(دهخدا ، شناخت شعر : ۱۱۶) (بیت اول)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۳۴	نوا : مفاعِلن مفاعِلین
گروه : ناقص	رشته : 11/10/10/10 پری پری پری گل ها

غبار خشک خون بر نخل   نثارِ خون تر بر خاک
جز این چه طُرفه دیگر ؟ نخل   جز این چه تازه دیگر خاک
(سیمین بهبهانی) (آذر ۵۹) (در اصل یک بیت است .)

چرا همی نگارینم   همیشه نزد من ناید
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۷) (در اصل یک بیت است .)
نگار من اگر با من   بسازدی نکو بودی
(المعجم ، شمیسا : ۱۱۴) (در اصل یک مصرع)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۳۵	نوا : مستفعلن مفاعِلین
گروه : دوریسه	رشته : 11/10/10/11 گل ها پری پری گل ها

سارا چه شادمان بودی   با بقچه های رنگینت
شال و حریر و ابریشم   کالای چین و ماچینت
(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰ - ۱۳۶۲) (در اصل یک بیت است .)
قومی که دل به دریا زد   در خطّ آب و نان افتاد
شاید عزیز مصری باز   دور از برادران افتاد
(غلامرضا خواجه علی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۴۱)

ای یاسمن تو بیخود پس

نزدیکی

از چه نمی گیری

با این خرابم آمده خانه (نیما ، در پیش کومه ام)

گل های شاد را دیدن   تن پوش تازه پوشیدن

پروانه لذتی دارد   در وقت شهد نوشیدن

(وزن ارزشی : ۵۵)

• ضرب المثل : «آزادگان تهی دستند» ، «دنیا به ظلم آباد است» ، «بالانشین و کم خرج است» ، «در مشورت خیانت نیست» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۴۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۳۶	نوا : فعلاتن مفاعِلین
گروه : بی ریشه	رشته : 11101100 دل گل ها پری گل ها

تو مگر نقش رویایی / که چنین شوخ و زیبایی / چمن آرا چو گلهایی

ثمر ناز و افسونی / شرر عشق مجنونی / اثر حسن لیلابی
(نیر سینا، تصنیف ساغر بلورین) (ترانه ها: ۷۰۳)

کد وزن: ۲۳۷	نوا: فاعلاتن مفاعیلن
گروه: شکسته	رشته: 11/101/101 گل پری ها پری گل ها

ایلخان! تحفه آوردند زیر زربفت دیداری.
خادمان خوانچه بر دستند چندشان خسته می داری؟
(سیمین بهبهانی، ۶۳/۱۱) (در اصل یک بیت است.)

سال ها این سجود طراوت
مثل خوشبختی ی ثابت

روی زانوی آدینه ها می نشست (سهراب سپهری بی روزها عروسک) (تک ۲)

گلغذارم کجا رفتی یار غارم کجا رفتی
(عروض بابر: ۱۸۶)

خانه هامان پر از گل ها کوچه هامان پر از بلبل
(وزن ارزشی: ۶۰)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۳۸	نوا: (مفاعیلن) *۲
گروه: مکرر()	رشته: 1110-1110 (پری گل ها) *۲

چه عشق است این که در دل شد کزو پایم در این گل شد
(اوحدی مراغه ای) (فرهنگ اوزان ..: ۶۳۶)
برون رفته ز کف ثروت شده بازارها خلوت
(اشرف الدین گیلانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱: ۲۰۴)
کجایی؟ چاره از جایی که مرگت سخت جوینده است
(شهریار) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱: ۲۰۴)
کیم؟ خاطر پریشانی
به کار خویش حیرانی
نه سر دارم نه سامانی
(واله داغستانی، موسیقی شعر: ۵۵۳)

بیا ره توشه برداریم

قدم در راه بگذاریم

کجا؟ هر جا که پیش آید (اخوان ثالث، چاووشی، ۱۳۳۴/۱۱)

گرفتار بلا گشتم به عشقت مبتلا گشتم
(نواب صفا، تصنیف ناپایدار) (تک: ۱۱۶)

دگر کردی روا باشد دلم غمگین چرا باشد
(المعجم، شمیسا: ۱۳۱)

بیار آن می که پنداری روان یاقوت نابستی
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۷)
 به قد سرو خرامانی به رخ چون ماه تابانی
 (عروض بابر : ۹۱)
 دلم خون کرد خونخواری جفاجویی ستمکاری
 (عروض همایون : ۳۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۳۹	نوا : مفعولاتن مفاعیلن
گروه : ناقص	رشته : 1110/1111 گل ها گل ها پری گل ها

بابا امشب غمی دارد در قلبش ماتمی دارد
 (وزن ارزشی : ۴۹)

کد وزن: ۲۴۳	نوا : مستفعلتن مفعولن
گروه : ناقص	رشته : 11/11/00/11 گل ها دل گل ها گل ها

در لجه ی سرگردانی چون گوی شناور بودم
 با آن همه نافرمانی محکوم مقدر بودم
 (سیمین بهبهانی) (تیر ۱۳۵۶)

دل سوخته از زلفت مشک خجلت زده از رویت مه
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۱)
 مویت همه کس را دامی رویت همه کس را کامی
 (تحفه الهند : ۱۷۹)

دریا غم خود را کم کرد دریا دل تنگش وا شد
 دریا دل خود را وا کرد دریا پر ماهی ها شد
 (وزن ارزشی : ۵۶)

- از اکتشافات سیمین بهبهانی است (درباره ی طبقه بندی...:۱۵۱) { درباره ی دو بندی این وزن }
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۴۵	نوا : فاعلاتن مفعولن
گروه : شکسته	رشته : 1111/0101 گل به گل به گل ها گل ها - گل پری گل رخ ها

گریه های ما با لبخند خنده های ما شیرین بود
 شعرهای ما آهنگین قصه های ما رنگین بود
 (وزن ارزشی : ۶۲)

کد وزن: ۲۴۶	نوا : مفاعیلتن مفعولن
گروه : شکسته	رشته : 111/10110 پری گل پری گل رخ ها

ندیدم عزیزم را من به خوابم نیامد دیشب

به گوشم صدایش جا ماند شبم را نشستم در تب
(وزن ارزشی : ۷۲)

کد وزن: ۲۴۷	نوا: مفعولن مفاعیلتن
گروه: شکسته	رشته: 1111/0111 گل رخ ها پری گل رخ ها

جنگل های پر بارانم

(وزن ارزشی : ۴۹)

{ در مازندران جنگل هاست جنگل ها پر از شادی هاست }

(مولف)

کد وزن: ۲۴۹	نوا: مفتعلن مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 1111/1001 گل دل گل ها گل ها 111/11001 گل دل گل ها گل رخ ها

ای گل رویت سنبل خیز زلف سیاهت آتش بیز

(جامی ، شجره العروض : ۵۲)

ای رخ تو روشن چون ماه وی سر زلفت چون شب سیاه

موی میانیت هیچی نه کاکل تو جز پیچی نه

(تحفه الهند : ۱۸۳)

کد وزن: ۲۵۰	نوا: مفاعلن مفعولاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 1111/1010- پری پری گل ها گل ها

{ ز شور امشب رقصانم غنوده ای تو در جانم

چنان لبیت را نوشانم که تا ابد از مستانم }

(مولف) (این وزن بسیار آهنگین می نماید .)

کد وزن: ۲۵۱	نوا: مستعلن مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 111/11/0/11 گل ها به گل ها گل رخ ها

باغی پر از گل ها هستی بابای من زیبا هستی

من قطره ی آبم بابا اما تو یک دریا هستی

(وزن ارزشی : ۵۳)

کد وزن: ۲۵۳	نوا: فاعلاتن مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 1111/1101

آسمانی به سرم نیست

از بهاران خبرم نیست

آنچه میبینم دیوار است

(ابتهاج ، ارغوان ، ۱۳۶۳/۱) (تک ۳)

می شوم من یک خواننده توی جمعی یا در بازی

ساز تنبک ، طبلك ، سرنا می نوازم هر شب سازی

(وزن ارزشی : ۵۹)

نه هجایی

کمترین کد	۲۵۶	1/0000/0000
بیشترین کد	۵۱۱	1/1111/1111
تعداد کد	۲۵۶	

خنشای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۱۲	۱۲	۲۴	۲۰	۶۸

شرح : ۴۸ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

کد وزن:	۲۹۲	نوا: فعلن *۳
گروه:	مکرر()	رشته: 100-100-100 (دلِ گل) *۳

دل من به دغا ببری چه دغا و دغل پسری
(المعجم ، شمیسا : ۲۰۱)
گذرم همه بر در توست چه کنم دل من بر توست
(عروض بابر : ۷۵)

کد وزن:	۲۹۷	نوا: مفتعلن و مفتعلن - مفتعلن مفاعلتن
گروه:	شبه مکرر	رشته: 1001/0/1001 گل به پری به گل به پری

شعله نگفته با تو اگر سرکشی نهان مرا
فاش نگر به مجمر تن رقص جنون جان مرا
(سیمین بهبهانی) (خرداد ۵۶) (در اصل یک بیت است .)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۹۸	نوا: مفاعلتن مفاعلتن
گروه:	ناقص	رشته: 100/10/10/10 پری پری پری دلِ گل - پری پری پری به پری

تنی سیاه را زده اند محافظان به بوم و بری
ستم فتاده است و کسان شنیده اند از آن خبری
(سیمین بهبهانی) ۷۱/۲ (در اصل یک بیت است .)

• نوع : هم خانواده ی بالغ (فرزند 10010/1001)

کد وزن: ۲۹۹	نوا: مستفعلن مفاعلتن
گروه: ناقص	رشته: 100/10/10/11 گل ها پری پری دل گل

افتاده ایم سخت به دام در چنگ این گروه لثام
 قومی ندیده سفره ی باب جمعی ندیده چهره ی مام
 (ملک الشعرا بهار ، وزن های تازه بهار : ۵۶۶) (۱۳۱۴)
 می بینمت که می گذری هم رنگ وعده های فریب
 لبخند نیمه روشن تو افسون شهرهای غریب
 (پروین بامداد ، وزن های تازه بهار : ۵۶۶)
 ای پرده برگرفته ز رخ می بینمت به پرده دری
 دیوی سیه که جسته برون از جامه ی سپیدپری
 (سیمین بهبهانی) (مهر ۵۴) (در اصل یک بیت)

مانند روی خوب نگار تابد شب چهارده ماه
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۷) (تک ۱)

{ اگر «چهار ده» را به شکل «چهار د» بخوانیم وزن هر دو مصرع یکی می شود . }

- ضرب المثل : «خودبین خدای بین نبود» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۴۰)
- « از جمله عباراتی که از سلمان فارسی نقل کرده اند یکی سخن اوست در روز سقیفه که از وی نظر خواستند و او گفت «گویم اگر شنوید» و بعد که پرسیدند چه شد ، گفت : «گفتم اگر بکار برید» که در آن ، هم نوعی وزن احساس می شود و هم نوعی قافیه دارد و احتمالا شعر یا مثلی منظوم بوده که وی بدان تمثیل جسته است. » (موسیقی شعر : ۴۷۹) (اصل عربی این روایت هم در کتاب آمده است .) { با فرض مثل منظوم بودن عبارت و تلفظ عبارات به صورت امروزین وزن «گویم ، اگر شنوید» معادل کد ۷۵ (مستفعلن فعلن) و وزن «گفتم ، اگر بکار برید» معادل کد ۲۹۹ (مستفعلن مفاعل فع) می شود }
- این وزن از ابداعات وزنی بهار است . (وزن های تازه بهار : ۵۶۶)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۳۰۰	نوا: فعلن فاعلن فعلن - فعلاتن مفاعلتن
گروه: شکسته	رشته: 100/101/100 دل گل گل پری دل گل

ز تو تا {من} جدا شده ام به غمت آشنا شده ام

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۹) { با اضافه کردن «من» هر دو تک هم وزن هستند }

- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۳۰۱	نوا: فاعلاتن مفاعلتن
گروه: بی ریشه	رشته: 100101101 گل پری ها پری دل گل

با گلوگاه سرخ بخوان ای کبوتر که شعر منی
 وقت پرواز می رسد ای که پر بسته ی رسنی
 (سیمین بهبهانی) ۷۶/۸ (در اصل یک بیت)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا: مستفعلتن مفتعلن - مفعولُ مفاعیلُ فعل - مستفعل مستفعل فع	کد وزن: ۳۰۷
رشته: 1/0011/0011 گل ها دلِ گل ها دلِ گل	گروه: شکسته

بر صفحه ی ژرفای کبود خط گذری باید و نیست
 پرواز مگو آه مگو ما را که پری باید و نیست
 (سیمین بهبهانی) { در اصل از یک بیت است }
 با تو نتوان گفت سخن زیرا که تویی شاه بتان
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۰)

• نوع : هم آوای بالغ

نوا: مفتعلن فَع مفتعلن - مفتعلاتن مفتعلن	کد وزن: ۳۱۳
رشته: 1001/1/1001 گل به پری ها گل به پری	گروه: شبه مکرر

ای شب زلفت غالیه سا وی مه رویت غالیه پوش
 نرگس مستت باده پرست لعل خموشت باده فروش
 (خواجهی کرمانی) (دیوان: ۲۸۰) (در اصل یک بیت)

روی تو دیدم ای گل تر نخل امیدم داد ثمر
 (شجره العروس : ۳۲)
 جور رقیبان کشت بتا هیچ نپرسی حال مرا
 (عروض بابر: ۶۴)
 ماه منی ، بر بام بر آ خنده کنان هر شام بر آ
 رو بنما و تمام بر آ چون گل بامی و جام بر آ
 (تحفه الهند : ۲۳۸)

• دکتر شمیسا این وزن را از ابداعات خواجهی کرمانی می داند. (اوزان...خواجهی کرمانی: ۳) { دوبندی این وزن را }

• نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا: مفعولاتن مستفعلتن	کد وزن: ۳۱۹
رشته: 10011/1111 گل ها گل ها گل ها دلِ گل	گروه: ناقص

قومش گویی دیوانه شده نابود شود این سان بشری
 (ابراهیم پورداوود) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۳۵)

نوا: فاعلُ فاعلُ فاعلُ (فاعلن) - مفتعلن فعلاتن	کد وزن: ۳۲۹
رشته: 101/001/001 گل دلِ گل دلِ گل پری	گروه: مکرر()

گر تو به جلوه گری شوی رهزن حور و پری شوی
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۲)

• نوع : خنثای بالغ

نوا: مفاعلن و مفاعلن - مفاعلن فعلاتن	کد وزن: ۳۳۰
رشته: 10/10/0/10/10 پری پری به پری پری	گروه: شبه مکرر

بیا که جان بسپارمت   چو جان عزیز بدارمت
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۱)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۳۳۱	نوا: مستفععلن فعلاتتن
گروه: بی ریشه	رشته: 101001011 گل ها پری دل گل پری

{ آواره شدم به شراب ها   دیدم نه گل نه گلاب ها
کافر شدم به کتاب ها   مومن شدم به شراب ها }
(مولف)
{ ب گشا سحر لب غنچه ات   تا ظلم شب سپری شود }

(مولف)

• « بر این وزن ، با این که خوش آهنگ می نماید ، ظاهرا تا کنون شعری نسروده اند و در کتب عروض هم نامی از آن برده نشده است . » (به نقل از پاره های موزون گلستان : ۱۰۱)

کد وزن: ۳۳۳	نوا: فاعلن فاعل فاعلن - فاعلاتن فعلاتتن
گروه: شکسته	رشته: 101/001/101 گل پری ها دل گل پری

بی رخت رو به که آورم   وین دلم را به کجا برم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۹)

کد وزن: ۳۳۹	نوا: مستفععلن مفاعلن - مفعول مفاعلن فعل
گروه: ناقص	رشته: 10/10/10/011 گل ها به پری پری پری

با قهر چه می کشی مرا   من کشته ی مهربانیم
یک خنده و یک نگاه بس   تا کشته ی خود بدانیم
(سیمین بهبهانی) ۸۱/۳ (در اصل یک بیت)

جان از طرب و دل از نشاط   تا بتوانی باز مدار
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۹) (تک ۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ (خواهر ۳۰۷)

کد وزن: ۳۴۰	نوا: فعلاتتن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/10/10/10/0 به پری پری پری پری

ز تو ای نگار ده دله   به کسی نبرده ام گله
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۹)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۳۴۱	نوا: فاعلاتتن مفاعلن
گروه: شکسته	رشته: 1/01/01/01/01 گل به گل به گل به گل

تن کشیده زیر بال شب   بی کرانه ی ملال ما
بادبان کهنه زورقی است   این کبود خال ، خال ما
(سیمین بهبهانی ، دشت ارژن : ۷۰۹) (آذر ۶۰) (در اصل یک بیت)

مستم از شراب زندگی سرخوشم ز خواب زندگی
(حامد کرمانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۰۰) (شعر کامل)

تنگه را حرامیان گشوده اند یا نظامیان ؟

ماندن بزرگ ، ناصواب

رفتن حقیر ، کوچکی است (م ع سپانلو) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۸) (تک ۲ ، ۳)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۳۴۲	نوا: مفاعیلتن مفاعیلن
گروه: ناقص	رشته: 10/10/10/110 پری گل پری پری پری

دل از یار بی وفا بکش بود یار بی وفا نه خوش

(المعجم ، شمیسا : ۱۷۴)

دل از یار سنگدل بگسل ازیرا چنین گزیدم یار

(معیارالاشعار ، فشارکی : برگ ۴۶) (به نقل از فرهنگ کاربردی...)

کد وزن: ۳۴۵	نوا: مفتعلن فاعلاتتن
گروه: بی ریشه	رشته: 101011001 گل به پری گل پری پری

ما فقرا فیض اقدسیم جلوه ی ذات مقدسیم

(ادیب نیشابوری) (در اصل یک مصراع)

گوشه ی چشمم ستاره ای ست دیده ای آن را ؟ ندیده ام

حبه ی انگور از آسمان دست فرابرده ، چیده ام

(سیمین بهبهانی) ۸۰/۶ (در اصل یک بیت)

ماه من از روزه شد هلال کی بود این ماه را زوال

آن رخ چون لاله شد زریر وان قد چون سرو شد خلال

(فرهنگ شیرازی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۹۴)

دیشب شیرین پلک را

روی چمن های بی تموج ادراک

(سپهری ، همیشه)

پهن کن

ای به دو رخ چون گل بهار چون تو ندیدم یکی نگار

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۹)

• ضرب المثل : «پول بده دردرس بخر» «شاهد روباه دم اوست» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۹۴)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۳۴۶	نوا: مفاعیلن فع مفاعیلن - مفاعیلن فاعلاتتن
گروه: شکسته	رشته: 10/10-1-10/10 پری پری گل پری پری

بر آن سرم تا به بال جان برم به بالای آسمان

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۰)

دوباره می سازمت وطن اگرچه با خشت جان خویش

ستون به سقف تو میزنم اگرچه با استخوان خویش
(سیمین بهبهانی) (اسفند ۶۰) (در اصل یک بیت)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۴۷	نوا: مفعول مفعول فاعلن - مستفعلن فاعلاتتن
گروه: ناقص	رشته: 101/011/011 گل ها به گل ها به گل پری

ای لعبت گل عذار من ای از تو خرم بهار من
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۰)
حالی است حالم نگفتنی امروز سیمین دیگرم
گویی که خورشید پیش از این هرگز نتابیده بر سرم
(سیمین بهبهانی) ۷۱/۱ (در اصل یک بیت است .)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۳۵۱	نوا: مفعولاتن فاعلاتتن
گروه: ناقص	رشته: 101011111 گل رخ ها گل ها پری پری

از روی عزیزیت بسته باز وز خاری باشد گشاده خاد
(مسعود سعد) (تک ۲) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۹۰)

ای ایران ای مرز پر گهر ای خاکت سرچشمه ی هنر
دور از تو اندیشه ی بدان پاینده مانی و جاودان
(تصنیف ای ایران ، شعر دکتر حسین گل گلاب)

کد وزن: ۳۵۷	نوا: فاعلن فعلن فاعلن
گروه: شکسته	رشته: 101/100/101 گل پری به پری گل پری

دل به مهر تو بسته منم وز غم تو شکسته منم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۸)
می نویسم و خط می زنم کآن چه گم شده پیدا کنم
وآن تخیل آشفته را واژه بخشم و گویا کنم
(سیمین بهبهانی) ۷۰/۵ { در اصل یک بیت }

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۳۶۳	نوا: مستفعلن مفاعیلتن - مستفعلن و مستفعلن
گروه: شبه مکرر	رشته: 1011/0/1011 گل ها پری به گل ها پری

گر بگذرد دل از راستی زاید ، از آن کمی ، کاستی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۰)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۳۶۵	نوا: فاعلن *۳
گروه: مکرر()	رشته: 101-101-101 (گل پری) *۳

آن چه در دوره ی ناصری مرد و زن کشته شد سرسری

آن به عنوان مشروطیت وین به عنوان بابیگری
(بهار)

در دلم تا تو رنگین کمان خفته ای همچو گنج نهران
(شرف الدین خراسانی) (وزن های تازه بهار : ۵۶۸)
یک درخت از جهان می رود یک تبر بی پدر می شود
(بهمن محمد زاده) (وزن شعر معاصر : ۳۲۱)

سرخ گل بر دو رخ کشته ای لاجرم فتنه ای گشته ای
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۴)
چون به گلشن صبا بگذرد بویی از زلف یار آورد
(بی نام) (وزن شعر فارسی : ۲۴۱)
تا رخت دیده ام ای نگار از غمت گشته ام دلفگار
(عروض بابر : ۷۴)

- ضرب المثل : «مار بد بهتر از یار بد» ، «تیشه بر ریشه ی خود زدن»
(آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۰۴)
- نوع : خنثای بالغ

نوا : مستفعل مفعولن فعل - مفعول مفاعیلن فعل - مستفعلتن مستفعلن	کد وزن: ۳۷۱
رشته : 101110011 گل ها دل گل رخ ها پری	گروه : بی ریشه

از آدمیان همچون پری چون بر گذری دل می بری
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۹)

نوا : فعلاتتن مستفعلن	کد وزن: ۳۷۲
رشته : 101110100 دل گل پری گل ها پری	گروه : بی ریشه

من بی نوا را ناصحا به خدا که ترک پند کن
به گمانت ار دیوانه ام به یقین مرا در بند کن
(فرصت شیرازی) (فرهنگ عروضی : ۱۱۴) (در اصل یک بیت است .)

گذری کنم با سوی تو نظری کنم با روی تو
(عروض بابر : ۱۴۳)

صنما ، بسی سیمین تنی تو چرا بدین سان توسنی
به وصال تو آرام ما به خیال تو انجام ما
(تحفه الهمند : ۲۳۶)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : فاعولن فاعولن فاعلن	کد وزن: ۳۷۴
رشته : 101/110/110 پری گل پری گل گل پری	گروه : ناقص

بمان در کنارم تا ابد تو را دوست دارم تا ابد
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۹۹)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۷۸	نوا: مفاعلهن مفعولاتتن - مفاعلهن مفعولن فعل
گروه: ناقص	رشته: 10/1111/010 پری به گل ها گل ها پری

هزار مرتبه گفتم به او که هر چه گم شد کمتر بجو

(بهالالدین خرمشاهی) (تک دوم) (ابولحسن نجفی ، مقاله ی دایره ای با ۱۸۰ وزن ، از دیروز: ۱۱۹)

• هم آوا: فرزند وزن های (1010011010) و (1011001010)

کد وزن: ۳۸۳	نوا: مفعولن مفعولن فاعلن
گروه: ناقص	رشته: 101/111/111 گل رخ ها گل رخ ها گل پری

خانه ی خود باز رود هر یکی اطلس، کی باشد همتای بُرد

(مولانا) (تک ۲)

کد وزن: ۴۰۲	نوا: مفاعلتن فعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 110/010/010 پری به پری به پری گل

برای خدا کمکم کن که من ره چاره ندانم

نه با تو امانِ حضورم نه بی تو حضور امانم

(سیمین بهبهانی) ۶۸/۹ { در اصل یک بیت }

• نوع: خنثای بالغ

کد وزن: ۴۰۳	نوا: مستفعلتن مفاعیلن
گروه: بی ریشه	رشته: 111010011 گل ها دلِ گل پری گل ها

یک خمره برای من کافی است تا دختر دیوجان باشم

اما به تو راست می گویم من نیستم این که آن باشم

(سیمین بهبهانی) ۷۳/۱۲ (در اصل یک بیت است .)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۰۴	نوا: فعلاتتن فعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1100-10100 دلِ گل پری دلِ گل ها

سمری شدم به جهان در ز فراق آن سفری نگارم

(المعجم : ۱۱۳) (تک ۱)

کد وزن: ۴۰۵	نوا: فاعلاتتن فعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 110/01/01/01 گل به گل به گل به پری گل

می روم دگر ز دیارت خیز و توشه ی سفرم کن

دل که شد لبالب دردت خون به ساغر جگرم کن

(اخوان ثالث) { در اصل یک بیت است . }

آفتابش از سر دیری است پا کشیده در افقِ دور

دل تهی ز حوصله تنها مانده در غروب غمی دور

(یدالله رویایی)

- ضرب المثل: «گریه کار پیرزنان است»، «ذکر عیش نیمه ی عیش است» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲: ۶۴)
- این وزن را ابتدا اخوان به کار برده است. (درباره ی طبقه بندی ..: ۱۵۱) {دوبندی این وزن را {
- نوع: هم آوای بالغ

نوا: مفاعیلتن فعلاتن	کد وزن: ۴۰۶
رشته: 1100/10110 پری گل پری به پری گل	گروه: بی ریشه

تو آن ماه زهره جبینی و آن سرو لاله عذاری
که بر لاله غالیه سایی و از طره غالیه باری
(خواجوی کرمانی)

- دکتر شمیسا این وزن را از ابداعات خواجوی کرمانی می داند. (اوزان...خواجوی کرمانی: ۴) {دوبندی این وزن را {
- نوع: هم آوای بالغ

نوا: مفتعلن مفتعلاتن	کد وزن: ۴۰۹
رشته: 1/1001/1001 گل دل گل دل گل ها	گروه: شکسته

بار منست او به چه نغزی خواجه اگرچه همه مغزی
چون گذری بر سر کویش پای نکو نه که نلغزی
(مولوی) (در اصل یک بیت است.)
نغمه ی من، نغمه ی درد است قصه ی من، قصه ی اندوه
(توللی) (فرهنگ اوزان ..: ۶۴۲)

- ای سرطان شریف عزلت
سطح من ارزانی تو باد
(سهراب سپهری، تا نبض خیس صبح) (تک ۲)

سنگ دل آن یار بی آزم یک شبم از خود نکند شاد
(معیارالاشعار، فشارکی: ۷۶)

- نوع: هم آوای بالغ

نوا: مفاعلن مفتعلاتن	کد وزن: ۴۱۰
رشته: 110011010 پری پری گل به پری ها	گروه: بی ریشه

به دل تمنای تو دارم به سینه سودای تو دارم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان ..: ۶۴۱)
بیا بیا سوی سرایم که من به سویت به سر آیم
(بهالدین خرمشاهی) (ابولحسن نجفی، مقاله ی دایره ای با ۱۸۰ وزن، از دیروز: ۱۲۱)

- نوع: هم خانواده ی بالغ

نوا: فعلاتن مفتعلاتن	کد وزن: ۴۱۲
رشته: 1/1001/1100 دل گل رخ ها دل گل ها	گروه: شکسته

{نگهت آرامش صحرا نفست موسیقی ی خوابم

کلمات معجزه ی عشق دو لب گیتار خدایم {
(مولف)

کد وزن: ۴۱۵	نوا: مفعولاتن مفتعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 110011111 گل رخ ها گل ها دل گل ها

در پی عشق تو گشتم رسوا وز غم هجر تو مردم صنما
گفتم یک یک من غم دل را بر دل غمکش لطف بفرما
(تحفه الهند : ۲۰۵)

{ وزن تک یک ۱۲۲۵ (مفتعلن فعلاتن فعلن) و تک دو وزن ۹۶۹ (مفتعلن فعلاتن فع لن) و وزن تک ۳
۴۱۵ (مفعولاتن مفتعلاتن) و وزن تک چهار ۸۲۵ (مفتعلاتن * ۲) است . }

کد وزن: ۴۲۵	نوا: مفتعلن مفاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1/10/10/10/01 گل به پری پری پری گل

بی رخت ای نگار زیبا کی دل من شود شکیا
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۲)
خاطره ات فسانه ای شد وه که چه عاشقانه ای شد
(سیروس شمیسا)

- « روزی استاد نجفی یکی از اوزانی را که به صورت بالقوه در گروه بندی او وجود داشت اما شاهد مثالی برای آن نیافته بود ، به دوست شاعر و عروض دان خود دکتر سیروس شمیسا داد و از او خواست شعری بر آن وزن بسراید . حاصل در کمال حیرت هر دو ی آنها غزل زیبایی شد با مطلع و مقطع زیر که چون برای دیگران خوانده شد هیچ کس باور نکرد که این وزن دلکش در گذشته ی شعر فارسی وجود نداشته است . مطلع آن شعر چنین است :

خاطره ات فسانه ای شد وه که چه عاشقانه ای شد

و مقطع آن چنین

شعر به وزن تازه گفتیم وه که چه عاشقانه ای شد
« (امید طبیب زاده ، مقاله ی سنت توصیف و ... از دیروز... : ۲۳)

- نوع : هم خانواده ی بالغ (خواهرک 1/1001/1001)

کد وزن: ۴۲۶	نوا: مفاعلن مفاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1/10/10/10/10 پری پری پری پری گل

رها مکن که پر زدن را کبوترم نمی شناسد
شکسته بال و پر ، حریمی جز این حرم نمی شناسد
(سیمین بهبهانی) (اردیبهشت ۶۲) (در اصل یک بیت است .)

تو ای پرنده ی مهاجر بیا به سوی آشیانه
به بوی باغ آشنایی بخوان برای من ترانه
مگر دل شکسته ی من رهد ز محنت زمانه
(مشفق کاشانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۹)
تو را که در نظر ندارم به غیر چشم تر ندارم

به دل نشسته گرچه یادت ز خاطرت گذر ندارم
(محمد قهرمان) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۹)

امان ز اجنبی پرستی فغان ز روزگار پستی
(عارف قزوینی) (قطعه ای از تصنیف)

• نوع : هم خانواده ی بالغ (خواهرک 1/1001/1001)

کد وزن: ۴۲۷	نوا: مستغفلن مفاعلاتن - مفعول فاعلاتن فع لن
گروه: ناقص	رشته: 1/10/10/10/11 گل ها پری پری پری گل

بی رویت ای نگار زیبا کی می شود دلم شکبیا
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۰)
آمد مرا به قصد دیدن بی آنکه دیده باشم او را
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۵۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ (خواهرک 1/1001/1011)

کد وزن: ۴۲۸	نوا: فعلاتن مفاعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 110101100 دل گل ها پری پری گل

رخ چون آینه ز خورشید زده بر روی نقش ، آزر
(المعجم ، شمیسا : وزن شعر فارسی: ۲۳۲)

کد وزن: ۴۲۹	نوا: فاعلاتن و فاعلاتن - فاعلاتن مفاعلاتن
گروه: شبه مکرر	رشته: 1101/0/1101 گل پری ها به گل پری ها

روی چون آینه ز خورشید داشته پیش نقش ، آزر
(المعجم ، شمیسا : ۱۹۲)

غمزه چون تیر زلف چون قیر چشم پر خواب زلف پر تاب
(المعجم ، شمیسا : ۱۹۲) (برای لمس بیشتر نوا :
غمزه چون تیر و زلف چون قیر چشم پر خواب و زلف پر تاب)
چون کند دل چو یار، آید چشم شاید به کار، آید
(شجره العروض : ۵۴)

کد وزن: ۴۳۱	نوا: مفعولاتن مفاعلاتن - مفعولن فاعلن فعولن
گروه: بی ریشه	رشته: 110101111 گل ها گل ها پری پری گل

تا کی گویی که اهل گیتی در هستی و نیستی لثیم اند
(رودکی) (تک اول) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۲)
هر نفسی را از او نصیبی ست هر باغی را از او بهاری ست
(مولانا)

شادا آن دم که در تو یابم روزنه ای از برای دیدار
(شفیع کدکنی) (تک ۱)

پرسان پرسان رسیدم از راه پیدا کردم نشان او را
(محمد علی اسلامی ندوشن) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۴۹) (شعر کامل)

خود را در خود کنی تماشا بینی سر نهفته پیدا
(فیضی ، شجره العروض : ۱۳۵)
می آیم دلبرا به سویت تا بینم ساعتی به رویت
(عروض بابر : ۹۰)
می سوزم از غم تو ای یار می سازم با غم تو ناچار
(عروض بابر : ۸۹)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۳۶	نوا: فعلاتتن فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 110/110/100 دل گل پری گل پری گل

هوسم به جز عشق و مستی نبود ز سودای هستی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۹)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۴۳۷	نوا: فاعلن فعولن فعولن - فاعلاتتن فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 110/110/101 گل پری گل پری گل پری گل

بی تو ای دلارا نگارم جفت غم بود روزگارم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۳۸)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۴۳۸	نوا: فعولن * ۳
گروه: مکرر()	رشته: 110-110-110 (پری گل) * ۳

عطش رخنه کرده ست در من فسرده ست شوق شکفتن
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۹۵)
تو را دادم از دست افسوس مرا بردی از یاد ، فریاد
مگر می توان دادت از دست مگر می توان بردت از یاد
(فخر الدین مزارعی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۳)

در ابعاد این عصر خاموش

من از طعم تصنیف در متن ادراک یک کوچه تنهاترم (سهراب سپهری ، به باغ همسفران) (تک ۱)

به بوسه نگارا چو نوشی به پاسخ چو حنظل چرایی
(المعجم ، شمیسا : ۱۹۹)
نگه کن بدان سرخ دو رخ که زو زرد گشت این رخانم
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۳)
ز درد جدایی چنانم که از زندگانی به جانم
(عروض سیفی : ۶۵)

• مثل معروف «نشاشیده ای شب دراز است» بر این وزن است . (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۴)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۴۴۲	نوا: مفاعیلن مستفعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1101/1101/0 به گل پری ها گل پری ها

چراغ را خاموش کردم، کتاب را ناخوانده بستم
پتو چه سنگین و زبر است چقدر امشب خسته هستم
(سیمین بهبهانی) ۷۸/۱ { در اصل یک بیت }

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۴۳	نوا: مستفعلن مستفعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1/1011/1011 گل ها پری گل ها پری گل

ای برگ خشک نامرادی از شاخه ی هستی جدا شو
ای خنده ی امید و شادی یک لحظه با لب آشنا شو
(پژمان بختیاری شناخت شعر: ۷۸)
بعد از تو ای وجدان بیدار مردن چه آسان می نماید
(بیژن ترقی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱: ۲۳۲)
گنجشک ها را ذوق پرواز لندوک ها را شوق پرواز
(محمد علی بهمنی) (فرهنگ اوزان ..: ۶۴۰)

شب ها که پر پر می زند شمع

با کوله بار اشک های مرده ی خویش (نادرپور، آینه دق ۱۳۳۷) (تک ۱)

بی تو مرا زنده نبینند من ذره ام تو آفتابی

(المعجم، شمیسا: ۱۵۴)

مشتاب چندین ای پری زاد بر کشتن عاشق به بیداد

(المعجم، شمیسا: ۱۲۹)

ای دل به تیز آتش پری یا زیر چنگال عقابی

(معیارالشعار، فشارکی: ۶۵) (تک ۱)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۴۵	نوا: فاعلاتن مستفعلاتن
گروه: شبه مکرر	رشته: 1101-1/1101 گل پری گل ها گل پری گل گل پری ها، گل، گل پری ها

آه رفتم، دلگیرم از تو عکس خود را می گیرم از تو

(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر: ۱۲۳)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۵۷	نوا: مفتعلن فعلاتان
گروه: ناقص	رشته: 111/001/001 گل دل گل دل گل رخ ها

هستی ما چو دمی باشد خوش نبود که غمی باشد

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان ..: ۶۴۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۵۸	نوا : مفاعیلن فعلاتانن
گروه : ناقص	رشته : 111001010 پری پری دل گل رخ ها

مسی به رنگ شفق بودم   زمان سیه شدنم آموخت
 در امید زدم یک عمر   نه در گشاد و نه پاسخ داد
 در دگر زدنم آموخت
 (نادر نادر پور، با چراغ سرخ شقایق)
 مرا به گریه چه میجوئی؟!   مرا به ناله چه میخوانی؟!
 امید خسته فرو مرده است   درین شبانگه توفانی!
 (توللی ، سرونوشت ، ۳۳/۱۱/۱) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۱)

• من از نهایت شب حرف میزنم

• من از نهایت تاریکی

• و از نهایت شب حرف میزنم

• چه فکر نازک تنهایی

• و غم تبسم پوشیده ی نگاه گیاه است (سهراب سپهری ، منظومه ی مسافر ، ۱۳۴۵) (تک ۱)

• این وزن از اکتشافات نادرپور است . (درباره ی طبقه بندی...: ۱۴۹)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۵۹	نوا : مستفعلن فعلاتانن
گروه : بی ریشه	رشته : 111001011 گل ها پری دل گل رخ ها

تیر از کمان به من اندازد   عشق از کمین چو برون تازد
 در کس نیوفتد این آتش   کو را چو موم بنگدازد
 (اوحدی مراغه ای) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۰) (غزل کامل)
 خطّی ز سرعت و از آتش   در آبگینه سرا بشکن
 بانگِ بنفش یکی تندر   در خواب آبی ی ما بشکن
 (سیمین بهبهانی) (خرداد ۶۰) (در اصل یک بیت است .)
 با آن خیال افق پیما   و آن روح سرکش غوغایی
 دنیا برای تو کوچک بود   آه ای پرنده ی دریایی
 جنگل به سینه و سر کوبد   با یاد روی تو آشفته
 دریا به ضجه تو را خواند   آه ای قصیده ی ناگفته
 (فاطمه راکعی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱۸۲: ۲)

• چشم تو لانه ی ماران

• دست تو شاخه ی خورشید.

• باید ز چشم تو نیشی خورد

• باید ز دست تو صبحی چید (رضا برهنی) (تک ۳ ، ۴)

• ضرب المثل : «از ترس تیغ مسلمان است» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱۸۲: ۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۶۰	نوا: فعلاتن فعلاتان
گروه: شکسته	رشته: 1/1100/1100 دل گل ها دل گل رخ ها

تو و آن زنجیره سبک پویی من و این مایه گرانجانی
(حسین آهی ، دره نجفی : ۲۵۱)

باغ را دیدیم

و از آن شاخه ی بازیگر دور از دست

(فروغ فرخزاد ، فتح باغ ، ۱۳۳۹) (تک ۲)

سیب را چیدیم

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۶۱	نوا: فاعلاتن فعلاتان
گروه: بی ریشه	رشته: 111001101 گل پری ها دل گل رخ ها

درد دل پیش کسی گفتم کز خیالش به بلا خفتم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۰)

آرزویی است مرا در دل که روان سوزد و جان کاهد
هر دم آن مرد هوسران را با غم و اشک و فغان خواهد
(فروغ ، چشم به راه)

هر چه کردم نتوانستم آه ، ای دوست ز من بگذر
جان ز ابرام به لب دارم بگذر از صحبت تن بگذر...
(سیمین بهبهانی ، یک دریچه آزادی : ۸۱۷) ۶۸/۱۱
شدم از دست ز حیرانی تا کی ام بی سر و سامانی
(حسین آهی ، دره نجفی : ۲۵۱)

آه از این شب بی فریاد داستانی که مبادش یاد
(شمیسا) (فرهنگ عروضی : ۶۵)

که زمین هر سال از خون پرستوها رنگین است ؟

اینچنین بر جگر سوختگان

(ابتهاج ، ارغوان ، ۱۳۶۳/۱) (تک ۳)

داغ بر داغ می افزاید

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۶۳	نوا: مفعولن مفتعلن فع لن
گروه: ناقص	رشته: 111001111 گل ها گل ها دل گل رخ ها

داوریا گاه نشستن نیست زین زن بر اسب خراسانی

(داوری شیرازی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۹۴) (تک ۲)

کد وزن: ۴۶۶	نوا: مفاعلتن مفاعیلن
گروه: بی ریشه	رشته: 111010010 پری دل گل پری گل ها

گهی بر ما نمی آیی دمی بر ما نمی پایی

(عروض بابر : ۱۳۹)

کد وزن: ۴۶۸	نوا: فعلاتن مفاعیلن
گروه: بی ریشه	رشته: 111010100 دل گل پری پری گل ها

به رجز ندا ز خان آمد که چه کردم و چه ها کردم
 ز دو زلف زهره با تیری گره آنچه بود وا کردم
 (سیمین بهبهانی، ۶۳/۹) (در اصل یک بیت است.)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۷۰	نوا: مفاعیلتن مفاعیلن
گروه: بی ریشه	رشته: 111010110 پری گل پری پری گل ها

نگاری دلم به یغما بُرد دلم را به قهر خود آزد
 (ناصر شاعر) (فرهنگ اوزان...: ۶۴۱)

به نامردمی چرا کوشی (معیارالاشعار، فشارکی: ۸۵)
 دل از یار سنگدل بگسل (معیارالاشعار، فشارکی: ۸۵)
 ازیرا چنین گرفتم یار (معیارالاشعار، فشارکی: ۸۵)

• «این وزن را عروض نباشد و ضرب محبوب آید و از این نوع شعر دراز نگفته اند، چهار چهار گفته اند از آن سه بر یک قافیه و چهارم را قافیه دیگر و مطربان بعضی آن را پارسی [باربد] خوانده اند و بعضی جادو راه.»
 (معیارالاشعار، فشارکی: ۸۵)

کد وزن: ۴۷۳	نوا: مفتعلن فاعلاتن - مفتعلن مفاعیلن
گروه: بی ریشه	رشته: 111011001 گل به پری ها پری گل ها

برده دلم دلستان یاری عربده جو ترک عیاری
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان ..: ۶۴۲)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۷۵	نوا: مستعلن فاعلاتن - مستعلن مفاعیلن
گروه: ناقص	رشته: 111/011/011 گل ها به گل ها به گل رخ ها

{ او بوسه هایش چو گل سرخ است من خاطراتم ز او رنگین }
 (مولف)

• دکتر وحیدیان کامکار شعر زیر را از رضا براهنی به عنوان شاهد بر این وزن آورده است. می توان این شعر را هم بر این وزن خواند اما اصل این شعر بر وزن (1/1100/1011) است. (رجوع کنید به کد ۲۰۳)
 باید ز چشم تو نیشی خورد
 باید ز دست تو صبحی چید
 (رضا براهنی) (فرهنگ اوزان ..: ۶۴۰)

کد وزن: ۴۷۷	نوا: فاعلاتن فاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1/1101-1101 گل پری ها گل پری گل ها

اسب می نالید می لرزید سرفه ها اسفنج و خون می شد
 هر نفس بر لب چو می آمد از جگر لختی برون می شد
 (سیمین بهبهانی، دشت ارژن: ۷۳۹) (۶۱/۱۰) (در اصل یک بیت است.)

آن که از من دل ربایی کرد آمد اما بی وفایی کرد
 او که قصد دل شکستن داشت از چه اول دل ربایی کرد
 (اسماعیل وطن پرست ، دره نجفی : ۲۵۱)
 خنده ها خاکستری کمرنگ گریه ها با خنده ها در جنگ
 قلب ها یخ بسته ی فریاد چشم ها آینه ای از سنگ
 (جلال قیامی میر حسینی ، برگهای خاکستری : ۱۶۳)
 گونه ام را اشک پیموده است سینه ام را درد فرسوده است
 (عبدالجبار کاکایی) (وزن شعر معاصر : ۱۱۸)

مانده از شب های دورادور ،
 بر مسیر خامش جنگل ،
 سنگچینی ، از اجاقی خرد ،
 اندرو خاکستر سردی... (نیما یوشیج ، اجاق سرد ، ۱۳۲۰)
 گر بدین سان زیست باید پست
 من چه بی شرمم ، اگر فانوس عمرم را نیاویزیم
 بر بلند کاج خشک کوچه ی بن بست (شاملو) (تک ۱ ، ۳)
 لحظه ی دیدار نزدیک است
 باز من دیوانه ام مستم
 باز می لرزد دلم دستم
 باز گویی در جهان دیگری هستم (اخوان ثالث ، ۱۳۳۴/۸) (پاره های اول و دوم و سوم)

من تو را ای بت خریدارم گر تو ما را ناخریداری
 (المعجم ، شمیسا : ۱۵۹)
 وقت رحمت نامد تو را ای نگار چند داری مارا بدین زاری
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۳) (تک ۲)

- «اوزانی از این گونه در شمار اوزان متروک یا نادر بوده است ولی شاعران معاصر کوشیده اند آنها را احیا سازند و گاهی اشعاری خوب در این اوزان سروده شده است مانند همین وزن با همین دو شعر سعیشان مشکور باد.» (فرهنگ کاربردی ... : ۱۰۸) (منظور دو شعر « آن که از من ... » و « خنده ها ... » است.)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا :	مستفعلن مفاعیلتن	کد وزن:	۴۹۱
رشته :	1111/01011 گل ها پری به گل ها گل ها	گروه :	ناقص

از نظم و نثر عاجز گشتم گویی مرا زبان و دهن نیست
 (مسعود سعد) (تک ۱) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۷۵)
 شهباز آسمان جولانی همبازی غراب که دیده
 (عماد خراسانی) (تک ۱) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۷۵)

نجوا کنان به زمزمه سرگرم

مردی ست با سرودی غمناک (اخوان ثالث ، سرود پناهنده) (تک ۲)

ترکان نغز نیکو دیدار چابک سوار شیرین رفتار
(المعجم ، شمیسا : ۱۷۴)
آن بی وفا نگاری دل برد زیر قدم به خواری سپرد
(شجره العروض)

کد وزن: ۴۹۴	نوا: مفاعیلن مفاعیلتن
گروه: شکسته	رشته: 1/1110/1110 پری گل ها پری گل رخ ها

{ شبی وحشی تنم تاریک است بیابان چون خیال مجنون
صدایم کن که ره پیدا نیست و گر نه می شوم گم در خون }
(مولف)

کد وزن: ۴۹۹	نوا: مستفعلتن مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 11111/0011 گل ها دل گل رخ ها گل ها

ای سرو سخنگو با من گو گر زمزمه ای پنهان داری
چشم دل توفان خواهیم را با گریه و شوقی ، تر گردان
(یوسفعلی میرشکاک) (وزن شعر معاصر : ۲۴۴) { در اصل یک بیت } { شعر کامل در این وزن }
ای عشق مرا مجنون کردی بر لاله رخان مفتون کردی
هر قطره ی اشک رنگین را سیحون کردی جیحون کردی
(سعادت یارخان دهلوی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۰۹) (تک ، ۱ ، ۲)
در ماتم و در زاری تا کی اشک از دو بصر جاری تا کی
(ابراهیم پورداوود) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۳۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۵۰۸	نوا: فعاتاتن مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 1111/11100 دل گل رخ ها گل رخ ها گل ها

ز جهان گر پنهانم چه عجب که نهان باشد جان ، من جانم
(مولانا) (تک ۲)

کد وزن: ۵۰۹	نوا: فاعاتاتن مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 1111111/01 گل به گل ها گل رخ ها

عقل با این همه دانایی ی خویش چون تو را بیند در می ماند
(کمال الدین اسماعیل ، دیوان ، ص ۷۰۰) (پاره های موزون گلستان : ۱۰۹) (تک دو)

و درخشیدن عریانیان

مثل فلس ماهی ها در، آب (فروغ فرخزاد ، فتح باغ ، ۱۳۳۹) (تک ۲)

کد وزن: ۵۱۱	نوا: مفعولن * ۳
گروه: مکرر()	رشته: 111/111/111 (گل رخ ها) * ۳

من عشقی جانفرسا می خواهم دریایی طوفان زا می خواهم
(نواب صفا ، فرهنگ کاربرد ی ... : ۱۲۱)

با چشمم دنیا را می بینم اینجا را آن جا را می بینم
(کیانوش) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۲)

مشکین کلکی سروین بالایی   وا دو چشم شهلا و چه شهلائی
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۰) (تک ۱)
جانان ، چون لوء لوء دندان داری   مه آسا ، روی تابان داری
گیسو داری پیچان چون دامی   وان عینی داری چون بادامی
(تحفه الہند : ۱۸۴)

• نوع : ہم خانواده ی بالغ

ده هجایی

کمترین کد	۵۱۲	10/0000/0000
بیشترین کد	۱۰۲۳	11/1111/1111
تعداد کد	۵۱۲	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۱۸	۱۷	۲۶	۲۵	۸۶

شرح : ۶۱ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

کد وزن:	۵۸۵	نوا:	مفتعلن فعلن فعلن
گروه:	شکسته	رشته:	گل دل گل دل گل دل 1/001/001/001

من که اسیر بلای تو ام زنده به عشق و وفای توام

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۲)

نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۵۸۷	نوا:	مستفعلن فعلن فعلن
گروه:	ناقص	رشته:	گل ها پری دل گل دل گل 100/100/1011

گفتم دگر هوسی نکنم آهنگ مهر کسی نکنم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۹)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۵۹۴	نوا:	(مفاعلتن) * ۲ - (فعل و فعل) * ۲
گروه:	شبه مکرر	رشته:	10010-10010 (پری به پری) * ۲

بدی چه کنی به جای کسی که او نکند به جای تو بد

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۴)

بکن گذری بتا سوی من فکن نظری بتا سوی من

(عروض بابر : ۱۳۹)

کد وزن:	۵۹۵	نوا:	مستفعلن مفاعلتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	گل ها دل گل پری دل گل 10010/10011

من جرم زمین شکافته ام زان سوی سپهر سر زده ام

مرغی شده ام عظیم و عجب بر اوج کیود پر زده ام

(سیمین بهبهانی) ۶۲/۱۱ (در اصل یک بیت)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۵۹۶	نوا:	فعلاتتن مفاعلتن - فعلن مفاعلتن فعلن
گروه:	شکسته	رشته:	دل گل پری پری دل گل 100/1010/100

نه که تشنه شراب توئیم   نه که خسته خراب توئیم
(فیض کاشانی) (در اصل یک مصرع)

طمع از جفای او نبریم   که غم جفای او نخوریم
(المعجم ، شمیسا : ۱۰۹)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۵۹۷	نوا: فاعلاتن مفاعلتن
گروه: ناقص	رشته: 10/01/01/01/01 گل به گل به گل به گل به پری

طمع از جفای او نبریم   تا غم جفای او نخوریم
(المعجم ، شمیسا : ۱۰۹) (فقط تک دوم در نسخه چاپی)

• مخصوص عرب (فرهنگ عروضی : ۹۸)

کد وزن: ۶۲۷	نوا: مستفعلتن * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 10011-10011 (گل ها دل گل) * ۲

تلخی نکند شیرین ذقنم   خالی نکند از می دهنم
(مولانا)

با من صنما دل یکدله کن   گر سر نهنم آن گه گله کن
(مولانا)

هر حلقه که در آن زلف دوتاست   دام دگری بهر دل ماست
(بهار ، عروض فارسی : ۲۰۶)

از قالب تن باید بجهم   پیراهن جان باید بدرم
(محمد قهرمان) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۳۴)

رویت صنما با من بنما   تا کی بکنی با من تو جفا
(عروض بابر : ۷۴)

• «مولانا به این وزن ۱۶ غزل دارد .» (فرهنگ عروضی : ۲۰۷)

• «در امثال و حکم از این وزن استفاده کرده اند نگاه کنید به مثل معرف «آن بز که گر است از گله در است»
(آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۳۷)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۶۳۶	نوا: فعلاتن مفعولن فعلن
گروه: شکسته	رشته: 100/111/1100 دل گل ها گل رخ ها دل گل 10011/11100 دل گل رخ ها گل ها دل گل

ز جهان گر پنهانم چه عجب   که نهان باشد جان ، من جانم
(مولانا) (تک ۱)

همه می ترسند اما من وتو

به چراغ و آب و آینه پیوستیم (فروغ فرخزاد ، فتح باغ ، ۱۳۳۹) (تک ۱)

کد وزن: ۶۳۷	نوا: فاعلاتن مفعولن فعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 1001111101 گل پری گل ها گل ها دل گل

تبری چوبین و میخ آهنین عاشق مسکین چون بشکند این
 (المعجم ، شمیسا : ۱۶۰) (تک ۲)
 معجز موسی پیدا کندی گر حجاب از رخ برداردی
 (المعجم ، شمیسا : ۱۶۰) (تک ۱)

- «مصرع اول هم به تنهایی غلط است مگر این که «تبری» با تشدید خوانده شود»
 (فرهنگ عروضی : ۲۰۵)

کد وزن: ۶۶۰	نوا: فعلاتتن *۲
گروه: مکرر()	رشته: 10100-10100 (دل گل پری) *۲

هله ای کیا نفسی بیا در عیش را سره برگشا
 نهلد کسی سر زلف او نرهد دلی چنین ز خطا
 (مولوی)
 علی ای علی تو چه مظهری که زما سوا همه برتری
 (محمود شاهرخی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۳۵)
 نه روا بود که جفا کنی به کسی که با تو وفا کند
 نه نکو بود که کنی تو به هیچ روی بدی
 (معیارالشعار ، فشارکی : ۵۶)
 گذری اگر به سوی چمن بشود خجل ز رخت سمن
 تویی و به کف می لاله گون منم و ز تو دل غرق خون
 (عروض بابر : ۱۴۳)
 رخ تو چو ماه چهار ده دل تو چو سنگ سیاه وه
 کمر و دهان تو هیچ نی سر موی تو جز پیچ نه
 (تحفه الهند : ۱۹۸)

- نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۶۶۱	نوا: فاعلاتتن فعلاتتن
گروه: ناقص	رشته: 10/10/01/01/01 گل به گل به گل به پری پری

آن چه لطف و هستی ما بُود عشق و می پرستی ما بُود
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۴)

- نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۶۶۲	نوا: مفاعیلتن فعلاتتن
گروه: بی ریشه	رشته: 10/1001/0110 پری گل پری دل گل پری

خیالت نشاط دلم فزود رخت انبساط دلم فزود
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۱)

• نوع : خنثای بالغ

نوا : مفاعلتن فعلاتتن	کد وزن: ۶۶۶
رشته : 10/10-01/10/10 پری پری گل به پری پری	گروه : ناقص

به زلف مشکین تو ای صنم کسی که آشفته بود منم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۹)

• نوع : خنثای بالغ

نوا : مفتعلن مفاعلهن فعل	کد وزن: ۶۸۱
رشته : 10/10/10/10/01 گل به پری پری پری پری	گروه : ناقص

فتنه ی آن نگار مهوشم از خم زلف او مشوشم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۲)

• نوع : خنثای بالغ

نوا : مفاعلهن مفاعلهن فعل	کد وزن: ۶۸۲
رشته : 10/10/10/10/10 پری پری پری پری پری	گروه : مکرر()

شبی نگار گلغذار من نشسته بود در کنار من
فلک ز روی ماه جلوه داشت زمین ز نور روی یار من
(بی نام) (فرهنگ عروضی : ۱۴۹)
تو از فرشته مهربان تری و شاید از بهار سبز تر
در انتظار دیدن توام بیا مرا به خانه ات ببر
(شاهین رهنما) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۵۵)
به باغ و بار من ، نوید تو بهار، تو شکوه عید تو
طراوتی که صبح فرودین به کوچه مان سرک کشید تو
(مهدی ملکی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۵۵)

- این شعر { شبی نگار گلغذار من } در کتاب شعر جدید فارسی (دکتر محمد اسحاق ، ترجمه ی سیروس شمیسا ، فردوس ۷۹ ص ۱۲۴) آمده است : نویسنده ی این کتاب «شاعر آن را ذکر نکرده و درباره ی آن می نویسد: بندی که بر اساس وتد لاتینی پنج رکنی (Latin Iambic Pentameter) سروده شده است.» (فرهنگ عروضی : ۲۱۴)

• نوع : خنثای بالغ

نوا : مستفعلهن مفاعلهن فعل	کد وزن: ۶۸۳
رشته : 10/10/10/10/11 گل ها پری پری پری پری	گروه : ناقص

از جوروت ای نگار ده دله با هیچ کس نکرده ام گله
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۹)
حرفی نمی زخم ز عمق زخم تا اشک راوی شکایت است
(آفاق شوهانی) (وزن شعر معاصر : ۲۵۷)

این آخرین ترانه ی من است

این آخرین نشانه ی من است
 شد شانه ام ز بار غم تهی
 چون دست او به شانه ی من است
 (کریم فکوری ، تصنیف آخرین ترانه) (ترانه ها : ۸۴۶)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۶۸۴	نوا:	فعالتن مفاعلهن فعل
گروه:	ناقص	رشته:	10/10/10/1100 دل گل ها پری پری پری

چو دلت از وفا بری بود همه کارت ستمگری بود
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۶)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۶۹۰	نوا:	مفاعلهتن فاعلاتتن
گروه:	بی ریشه	رشته:	10101/10010 پری دل گل گل پری پری

برآمده از آبنوس و شب توهم بودا نشان من
 گشوده دو بازو به دعوتم ر بوده مرا از جهان من
 (سیمین بهبهانی) ۶۲/۵ { در اصل یک بیت }

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۶۹۱	نوا:	مستفعلتن فاعلاتتن - مستفعل مستفعلن فعل
گروه:	بی ریشه	رشته:	1010110011 گل ها دل گل ها پری پری 10101/10011 گل ها دل گل ، گل پری پری

ای من رهی آن روی چون قمر وان زلف شبه رنگ پر ز مار
 (شهید بلخی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۲)

ای باد ز بهر غریب را درودی ببر از من حبیب را
 (ابولحسن اورمزدی) (المعجم ، شمیسا : ۱۸۹)
 کو آصف جم گو بیا ببین بر تخت سلیمان راستین
 (انوری)

احوال جهان باد گیر ، باد این قصه ز من یاد گیر یاد
 (مسعود سعد سلمان)

چون بخت منی تا به کی به خواب برخیز که برخاست آفتاب
 (وقار شیرازی)

ای حلقه ی زلف تو پرشکن وی نرگس مست تو صف شکن
 (بهار)

پیرانه سر از آتش سنین دارم سفری سخت آتشین
 (امیری فیروزکوهی) (وزن شعر معاصر : ۷۹)

چون بوی گل امشب سفر کنیم مرکب ز نسیم سحر کنیم
 (اخوان ثالث ، زحاف رایج ... : ۱۲۹)

با بنده بتا خیره بد شدی کس ره ننمودت که خود شدی
 (المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۱۰)
 چنان دانی کم خواستار نیست یا شهر مرا جز تو یار نیست
 چنان دانی ای ماه روی دوست نگارین که جز از تو نگار نیست
 (المعجم ، شمیسا : ۱۸۸) (تک ۲)
 با مردم ناسازگار طبع بیچاره شود مرد سازگار
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۷)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۶۹۲	نوا: فعلاتتن فاعلاتتن
گروه: بی ریشه	رشته: 1010110100 دل گل پری گل پری پری

بر هر کسی ذکر او کنم همه جا از او جستجو کنم
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۶)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۶۹۳	نوا: فاعلاتتن * ۲
گروه: مکرر(شکسته)	رشته: 10101-10101 (گل پری پری) * ۲

این فلان چه شد آن فلان چه شد نبود مرا سر ماجرا
 (مولوی) { اصل شعر کد ۶۶۰ فعلات فع * ۲ است «هله ای کیا نفسی بیا ...» }
 سنبل سیه بر سمن مزن لشکر حبش بر ختن مزن
 (خواجوی کرمانی) (فرهنگ اوزان... : ۲۵۶)
 گل ز روی او شرمسار شد دل چو موی او بی قرار شد
 (اوحدی مراغه ای) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۴)
 بوی یار من گر به من رسد جان رفته ام با بدن رسد
 (عماد فقیه ، عروض فارسی : ۲۰۸)
 تا تو رفته ای از کنار من سخت تیره است روزگار من
 (ریاض الشعراي واله ، بخش عروض)
 خارهای زشت خارهای پیر چون خطوط هیچ رسته در کویر
 (سیمین بهبهانی) (فروردین ۵۲) (غزل کامل)

• دکتر شمیسا این وزن را از ابداعات خواجوی کرمانی می داند . (اوزان...خواجوی کرمانی: ۴)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۶۹۴	نوا: مفاعیلتن فاعلاتتن
گروه: ناقص	رشته: 1010/110/110 پری گل پری گل پری پری

رخت دل بدزدد نهان شود دلم بر تو زین بدگمان شود
 سرم پیر شد ور رسم به تو ز سر بار دیگر جوان شوم
 (اوحدی مراغه ای)

قلم می کنم هر دو پای تو را اگر پا گذاری به خانه ام
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۹۸)

قدت جان ما جان ما بدان لب آب حیوان ما ، بدان
رخت دین و آیین ما بگو خطت رهزن دین ها بگو
(تحفه الهند : ۱۹۳)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۷۰۲	نوا: مفاعیلتن فاعلاتتن
گروه: ناقص	رشته: 1010111110 پری گل ها گل ها پری پری

چنان دانی کم خواستار نیست یا شهر مرا جز تو یار نیست
چنان دانی ای ماه روی دوست نگارین که جز از تو نگار نیست
(خسروی سرخسی، المعجم، شمیسا: ۱۸۸) (تک ۱.۳)

کد وزن: ۷۱۳	نوا: مفتعلن فعلاتن فعل
گروه: ناقص	رشته: 1011/001/001 گل دل گل دل گل ها پری 101/100/100/1 گل دل گل دل گل پری

من که اسیر بلای تو ام زنده به عشق و وفای تو ام
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۲)

{ اگر «بلای» و «وفای» کشیده تلفظ نشود وزن ۵۸۵ (مفتعلن فعلاتن فعل) به دست می آید. برای حس موسیقی می توان این بیت را این گونه خواند :

من که اسیر بلایم دلا زنده به عشق و وفایم دلا {

کد وزن: ۷۱۴	نوا: مفاعلن فعلاتن فعل
گروه: بی ریشه	رشته: 10/1100/1010 پری پری دل گل ها پری

هزار مرتبه گفتم به او که هر چه گم شد کمتر بجو
(بهالدین خرمشاهی) (ابولحسن نجفی، مقاله ی دایره ای با ۱۸۰ وزن، از دیروز: ۱۱۹) (تک اول)
دل گرفته از این روزها نمی رسی تو به فریاد ما
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۷۶)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۷۱۶	نوا: فعلاتن فعلاتن فعل
گروه: شکسته	رشته: 10/1100/1100 دل گل ها دل گل ها پری

به دو چشم تو که تا زنده ام تو خداوندی و من بنده ام
سر زلف تو گواه منست که من از بهر رخت زنده ام
(انوری)

- « در هیچ کتاب عروض به وزن بی سابقه ی این شعر اشاره نشده است، مگر در کتاب مجموعه اوزان فرزاد که آن را به اشتباه به شکل مفاعیلتن دوبار تقطیع کرده است. » (درباره ی طبقه بندی...: ۱۵۲)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۷۱۷	نوا: فاعلاتن فعلاتن فعل
گروه: بی ریشه	رشته: 10/1100/1101 گل پری گل دل گل ها پری

آدمی را چو نباشد خرد می بکوشد همه در کار بد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۶)

- هم آوا: فرزند ۷۱۶
- نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۷۱۹	نوا: مفعولن مفتعلن فاعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 10/1100/1111 گل ها گل ها دل گل ها پری

خواهی تا مرگ نیابد تو را خواهی کز مرگ بیابی امان
زیر زمین خیز، نهفتی بجوی پس به فلک بر شو بی نردبان
(رودکی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۶۵)
از تو نپرسند درازی شب آن کس داند که نخفته ست دوش
(سعدی) (تک ۲)

کد وزن: ۷۲۴	نوا: فعلاتن مفاعیلتن
گروه: ناقص	رشته: 101/101/0100

دل من ربوده ای، ای صنم غم من فزوده ای، ای صنم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۵)

- این یک شبه مستزاد است.
- نوع: خنثای بالغ

کد وزن: ۷۲۶	نوا: (مفاعیلتن) * ۲
گروه: مکرر(شکسته)	رشته: 10-1/10-10-1/10 (پری گل پری) * ۲

به رادیش راد ماند به رفت به مردیش مرد ماند به زن
(شاکر بخارایی، درس نامه : ۹۷)
سفر کرده ام به بحر و به بر نیاسوده ام ز رنج سفر
(خانلری) (وزن شعر فارسی: ۲۴۱)
ثنایی ثنای خود را سزاست جمالش به جان کمال و بهاست
(علی هروی) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۱)

- «مسعود فرزند می گوید: « با دو بار تکرار این رکن وزن متقارن خوش آهنگی به دست خواهد آمد، این اکتشافی است نتیجه ی مطالعه ی دقیق عروض فارسی اما تا آنجا که من می دانم تا کنون هیچ یک از شاعران برجسته شعری در آن نسروده است. » (وزن شناسی و عروض : ۹۱)

کد وزن: ۷۲۷	نوا: مفعولن مفاعلن فاعلن
گروه: ناقص	رشته: 1011010111 گل رخ ها پری پری گل پری

گویی بیدلی و با من دو دل لاجرم ای صنم به کام خودی

(فرخی سیستانی) (تک ۱)

کد وزن: ۷۲۹	نوا: مفتعلن فاعلن فاعلن
گروه: ناقص	رشته: 101/101/1001 گل دل گل گل پری گل پری

مهر تو ای ماه نیکو سیر کرد مرا از جهان بی خبر

(المعجم ، شمیسا : ۲۰۰)

کد وزن: ۷۳۰	نوا: مفاعلن فاعلن فاعلن
گروه: ناقص	رشته: 101/101/101/0 به گل پری گل پری گل پری

مرا ببر سمت بابونه ها به خلوت عطر گلپونه ها

(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۷۴)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۷۳۱	نوا: مستفعلن فاعلن فاعلن - مفعول مفعول مفعول فع
گروه: شکسته	رشته: 1/011/011/011 گل ها به گل ها به گل ها به گل 101/101/1011 گل ها پری پری گل پری گل

بهار است و همواره هر روز نم منکر فراوان و معروف کم

(رودکی) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۴) (تک ۲)

در فکر اینم رهایت کنم از خاطراتم جدایت کنم

(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۰۳)

یار سمن بردلم را ببرد پس در عنا و ندامت سپرد

(المعجم ، شمیسا : ۲۰۰)

• این یک شبه مستزاد است و می توان آن را این گونه خواند

یار سمن بر دلم ، ، را ببرد پس در عنا و ندا ، ، مت سپرد

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۷۳۳	نوا: فاعلاتن فاعلاتن فعل
گروه: ناقص	رشته: 10/1101/1101 گل پری ها گل پری ها پری 101/101/1101 گل پری ها گل پری گل پری

گونه ام را اشک پیموده ، است سینه ام را درد فرسوده ، است

(عبدالجبار کاکایی) (وزن شعر معاصر : ۱۱۸)

زندگانی تلخ کردی مرا زندگانی بی تو ناید به کار

(المعجم ، شمیسا : ۱۰۹)

• وزن مخصوص عرب (فرهنگ عروضی : ۹۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۷۴۷	نوا: مستفعلن فعولن فاعلن
گروه: شکسته	رشته: 1011-10/1011 گل ها پری پری گل ها پری

منت خدای را عزّ و جلّ خیرالکلام ما قلّ و دل
(عبدالعلی نگارنده) (فرهنگ عروضی : ۱۳۴)

کد وزن: ۷۵۰	نوا: مفاعیلن مفاعیلن فعل
گروه: شکسته	رشته: 10/1110/1110 پری گل ها پری گل ها پری

بگردان ساقی مه روی جام رهایی ده مرا از ننگ و نام
(بی نام) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۱)

«...ببینیش ، پای تا سر درد و دلتنگی ست

نشانی ها که می بینی در او...» (اخوان ثالث ، قصه ی شهر سنگستان) (تک ۲)

کد وزن: ۷۶۱	نوا: مفتعلن مفعولن فاعلن
گروه: ناقص	رشته: 1011111001 گل دل گل رخ ها گل ها پری 101/111/1001 گل به پری گل رخ ها گل پری

حلقه اگر گم شود از زلف تو خاتم جم خواهی تاوان آن
(خاقانی) (تک ۲)

سیم به سنگ اندر پنهان بود یار مرا ، سنگ به سیم اندرست
(المعجم ، شمیسا : ۱۸۴)
مثل قدت سروی نامد پدید سرو به دین رعنایی کس ندیدی
(عروض بابر : ۱۳۲)

• فرزند ۱۴۳۳

کد وزن: ۷۶۲	نوا: مفاعلن مفعولن فاعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 101/111/1010 پری پری گل رخ ها گل پری

تو آسمان فضل را آفتاب تو کشتی عصمت را لنگری
(غلامرضا سازگار) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۶۶) (تک ۲)

کد وزن: ۸۰۴	نوا: فعلن فعلن فعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1/100/100/100 دل گل دل گل دل گل ها

تو که عهد وفا بگسستی دل من به جفا بشکستی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۵)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۸۱۱	نوا: فع لن مفاعلن فعلاتن - مستفعلن مفاعل فعل لن - مفعول فاعلات فعولن
گروه: بی ریشه	رشته: 1100101011 گل ها پری پری دل گل ها

جوانی گسست و چیره زبانی   طبعم گرفت نیز گرانی
 (رودکی) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۸) (تک ۲)
 امروز هیچ خلق چو من نیست   جز رنج ازین نحیف بدن نیست
 (مسعود سعد سلمان)
 آمد ز صید شاه مظفر   کرده شکار تاخته اشتر
 (سروش اصفهانی)
 هر کو در اضطراب وطن نیست   آشفته و نژند چو من نیست
 (بهار ، علم عروض : ۵۶)
 دیدی دلا که یار نیامد   گرد آمد و سوار نیامد
 (اخوان ثالث)
 مردی ز باد حادثه بنشست   مردی چو برق حادثه برخاست
 (شاملو)
 دیگر در انتظار که باشم   زیرا مرا هوای کسی نیست
 (نادرپور)
 بشمار برگ گلی را   وقتی که هیچ کار نداری
 (سیمین بهبهانی)
 یارا ، چه بود آن سحرها   وان ساز سیر و سفرها
 (شفیعی کدکنی ، هزاره دوم آهوی کوهی : ۱۳۵)

بانگ شغال، و مرد دهاتی
 کرده ست روشن آتش پنهان خانه را
 قرمز به چشم، شعله ی خردی
 خط می کشد به زیر دو چشم درشت شب (نیما یوشیج ، ققنوس ، ۱۳۱۶) (تک ۱ ، ۳)

تا چند ازین مجادله کردن   ای خون من گرفته به گردن
 (المعجم ، شمیسا : ۱۷۱)
 از کار رفته هیچ میندیش   وز نامده هنوز مکن یاد
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۷)

- « از شاعران معروف گذشته فقط مسعود سعد این وزن را به کار برده است ، اما بسیاری از شاعران معاصر پس از شعر بهار از این وزن استقبال کرده اند . » (وزن های تازه بهار : ۵۶۹)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۸۱۳	نوا: فاعلاتن فعل فعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1100/101/101 گل پری گل پری دل گل ها

زندگی با هوای تو کردم   دین و دل را فدای تو کردم
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۵)

- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۸۱۹	نوا: فع لن فعلاتن فعلاتن - مستفعل مستفعل فع لن - مفعول مفاعیل فعولن
گروه: شکسته	رشته: 11/0011/0011 گل ها دل گل ها دل گل ها

تا کی دوم از گرد در تو کاندر تو نمی بینم چارو

(شهید بلخی)

سرو است و بر او ماه منقش ماه است و بر او مشک معقد

(انوری) (المعجم)

تا چند زند چشم تو آخر بر جان برهنه تیر دلدوز

(قوامی رازی) (تک ۱) (درباره ی طبقه بندی... : ۴۵)

از دست و زبان که بر آید کز عهدی شکرش به در آید

(سعدی)

برخیز ز خواب ای صنم شرق برخیز و به پا کن علم شرق

(ابولقاسم لاهوتی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۰۸)

در جامه ی شطرنجی زیباش مستانه خرامید به سویم

(فریدون تولی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۰۸)

پاییز پر از خش خش مردن ای عقربه ی مرگ شمردن

(کوروس احمدی) (وزن شعر معاصر : ۲۵۹)

دلدار من آن ترک پریزاد کش نیست به خوبی به جهان یار

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۰)

مهری که مرا هست تو را نیست صبری که تو را هست مرا نیست

(عروض بابر : ۹۰)

- ابر مادر
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۸۲۵	نوا: مفتعلاتن * ۲
گروه: مکرر (شکسته)	رشته: 1/1001-1/1001 (گل دل گل ها) * ۲

از ره صورت باشد چون او گونه ی عنبر دارد و لادن

(فرخی)

جان منست او هی مزیندش آن من است او هی مبریدش

(مولانا)

می رسد ای جان ، باد بهاری تا سوی گلشن ، دست بر آری

(مولانا)

نرگس مستت فتنه ی مستان تشنه ی لعلت ساده پرستان

(خواجهی کرمانی ، عروض فارسی : ۱۸۲)

غمزه ای را دل ننوازی دل شده ای را چاره نسازی

(عماد کرمانی ، عروض همایون : ۶۶)

یار من آمد دل بدهیدش جان بفشانید سر بنهیدش
 (مظاهر مصفا) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۸۰)
 فرصت مهتاب پنجره ها باز شب همه اندوه من همه آواز
 (سید علی میر افضلی ۹) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۸۰)

ای دل غافل، نقش تو باطل خون شوی ای دل، خون شوی ای دل
 (عارف قزوینی ، تصنیف دل هوس سبزه و صحرا ندارد)

مثل تو یاری کس نشنیده ست چون تو نگاری چشم ندیده ست
 (عروض بابر: ۶۳)

خال سیاهت نافه و عنبر تنگ دهانت حقه ی شگر
 نوش لبانت عیسی ی جانم قد بلندت جان و روانم
 (تحفه الهند : ۱۷۷)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۸۲۶	نوا: مفاعلاتن مفتعلاتن
گروه: شبه متناوب	رشته: 11001-11010 پری پری گل گل به پری گل

باغ دلارا ، مسجد گل هاست رواق مسجد گنبد میناست
 (علی اکبر رشاد) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۷۹) (تک ۲)

• خواهر ۸۲۵

کد وزن: ۸۴۲	نوا: مفاعلن فعلن فعولن
گروه: بی ریشه	رشته: 1101001010 پری پری دل گل پری گل

به حال ما نظری نداری ز درد ما خبری نداری
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۹)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۸۴۳	نوا: مستفعلن فعلن فعولن
گروه: بی ریشه	رشته: 1101001011 گل ها پری دل گل پری گل

آن دل که لطف و صفا ندارد بی شبهه ره به خدا ندارد
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۹)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۸۵۱	نوا: مستفعلن مفاعلاتن - مفعول مفاعلن فعولن - مستفعلن فاعلاتن فع لن
گروه: بی ریشه	رشته: 1101010011 گل ها دل گل پری پری گل

در جنب علو همت چرخ مانده ی وشم پیش چرخ است
 (ابوسلیک گرگانی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۲)
 پر نور جهان ، سیه و تنگ است تا با شمن آن بتم به جنگ است
 (فرالوای) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۰)

چون تو طمع از جهان بریدی   دانی که همه جهان کریم اند
(رودکی)

با آن که سخن به لطف آب است   کم گفتن هر سخن صواب است
(نظامی)

ای وصل تو آب زندگانی   تدبیر خلاص ما تو دانی
(مولانا)

ما را همه شب نمی برد خواب   ای خفته روزگار دریاب
(سعدی)

آن کس که به دست جام دارد   سلطانی جم مدام دارد
(حافظ)

درد دل ما ز یار ما پرس   احوال نهان ز آشنا پرس
(فیض کاشانی)

ای دیو سپید پای در بند   ای گنبد گیتی ای دماوند
(بهار)

گویند مرا چو زاد مادر   پستان به دهن گرفتن آموخت
(ایرج میرزا)

هان ای شب شوم وحشت انگیز   تا چند زنی به جانم آتش
(نیما یوشیج)

ای عشق همه بهانه از توست   من خامشم این ترانه از توست
(ابتهاج)

شمشیر ، برنده ، کف ، دهنده   خود هر چه جز این بود محال است
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۷)

- یکی از هشت وزن مناسب برای مثنوی است که تحفه العراقین خاقانی و لیلی و مجنون نظامی به آن سروده شده است . (بدعت ها و ... : ۶۲۸)
  - در این وزن عطار «مجموعا ۱۰۷ غزل و سعدی ۳۶ غزل دارد شگفتا که حافظ فقط ۵ غزل سروده است» (فرهنگ کاربردی ... : ۳۶۵)
  - رتبه ۱۰ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
  - « بعضی از شاعران ، وزنه های ضربی و شاد را برای سرودن مرثیه به کار گرفته اند و پیداست که آن مرثی زاده ی عواطف شاعر نبوده و جنبه ی فرمایشی داشته است ، مانند مرثیه ی خاقانی که در رثای امیری در وزن مفعول مفاعلن مفعولن سروده است که وزنی شاد است :
- ای قبله ی جان کجات جویم   جانی و به جان هوات جویم
- ... همین خاقانی آنجا که مرگ جانگداز فرزند آتش به جانش می زند مرثیه ای سوزناک با وزن طبیعی و متناسب با مضمون از درونش بر می خیزد و فریاد بر می آورد :
- صبحگاهی سر خوناب جگر بگشایید   ژاله ی صبحدم از نرگس تر بگشایید

می بینیم که این مرثیه از دل دردمند شاعر برخاسته است و به درستی وزن خود را یافته است (فاعلاتن فاعلاتن فع لن) (اصل وزن (فاعلاتن فاعلاتن فع لن) است اما شاعر با استفاده از اختیارات شاعری وزن را سنگین تر ساخته است) «(وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۶۲)

- جزو «اوزان تند و کوتاه برای مفاهیم شاد به ویژه مثنوی هایی که مضمون شاد دارند یا اشعار کودکانه» (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۴)
- هم آوا : ابرخواهر ۸۱۹ ، مادر ۴۳۱
- بر این وزن سروده شده است : تحفه العراقین (خاقانی) ، لیلی و مجنون (نظامی) ، لیل و مجنون (امیر خسرو) ، لیلی و مجنون (مکتبی) ، لیلی و مجنون (جامی) و ترجیع بند معروف سعدی بنشینم و صبر پیش گیرم دنباله ی کار خویش گیرم (دره نجفی : ۲۴۰)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۸۵۳	نوا: فاعلاتن مفاعلاتن فاعلات فاعلات فع لن
گروه: شکسته	رشته: 11/0101/0101 گل به گل به گل به گل به گل ها

تا رخت مقید نقاب است دل چو پیچه ات به پیچ و تاب است
 مملکت چو نرگست خراب است چاره ی خرابی انقلاب است
 خانمان نگون کنِ عدو باش تا عدوی مملکت به خواب است
 سر به سر ز رشت و یزد و کرمان زاشک رنجبر به روی آب است
 این دو پشت پرده ی حجاب است زانکه دست غیر در حساب است
 (عارف قزوینی)

فجر صادق از کرانه سر زد رایت سحر به بام و در زد
 روشنی حدیث کوچ شب خواند زندگی علم به بحر و بر زد
 (حمید سبزواری) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۵)

- نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۸۵۷	نوا: مفعلاتن مفاعلاتن - مفععلن فاعلات فع لن
گروه: شبه متناوب	رشته: 110/10-110/01 گل به پری گل پری گل

زود شود باز ، بسته ی تو عاشق از دام جسته ی تو
 (اوحدی مراغه ای ، وزن و قافیه شعر فارسی : ۸۳)
 ای می لعل تو کام دندان جعد تو زنجیر پای بندان
 کفر تو ایمان پاک دینان درد تو درمان دردمندان
 (خواجوی کرمانی)

نالہ چو مرغ سحر زن ای دل نغمه ی پر شور و شر زن ای دل
 (الهی قمشه ای)

ای شب وحشی که در شکافت می شکفد بیشه های بیدار
 هندسه ی کائنات ، مسخ است در تو به دیدار و هم شنیدار
 (شفیعی کدکنی)

روی مگردان ز من حبیبی زانکه تو درد مرا طیبی
 (المعجم ، شمیسا : ۱۶۸)
 دور شد از من قرار و آرامم تا شدم از پیش آن صنم دور
 (المعجم ، شمیسا : ۱۶۸) (تک ۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۸۵۸	نوا: مفاعلاتن * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 11010-11010 (پری پری گل) * ۲

گل بهاری بت تتاری نبید داری چرا نیاری
 نبید روشن چو ابر بهمن به نزد گلشن چرا نیاری
 (رودکی)
 دلا سخن را ز جان برآور پشش به مهر خرد بپرور
 (عثمان مختاری) (درّه نجفی : ۲۷۵)
 چو چشم مست تو می پرستم چو درج لعل تو نیست هستم
 (خواجوی کرمانی)
 نگاهدم بار فزایدم درد نخواهدم یار چه بایدم کرد
 (بهار)
 ز من نگارم خبر ندارد به حال زارم خبر ندارد
 (بهار)

اگر بدانی که بی تو چونم مرا در این غم روا نداری
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۵)
 صبا پیامی ز مهربانی بگو تو از من به آن که دانی (نجفقلی میرزا ، درّه نجفی : ۵۸)

- فرزاد این وزن را از ابتکارات رودکی می دانست . (اوزان...خواجوی کرمانی : ۷)
- دکتر محبوب این وزن را یکی از وزن های غریب و نامانوس دوره ی سامانی می داند . (منشا وزن : ۹۴)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۸۵۹	نوا: مستفعلاتن مفاعلاتن
گروه: شبه متناوب	رشته: 1101/0-1101/1 گل گل پری ها به گل پری ها 1101/011/011 گل ها به گل ها به گل پری ها

مجلس بساز ای بهار پدرام وندر فکن می به یک منی جام
 هم رنگ رخسار خویش گردان جام بلورینه از می خام
 (فرخی سیستانی)
 هم ، صحبت دل خیال وصلش هم بزم جان ناله ی فراقش
 (الهی قمشه ای ، عروض فارسی : ۱۹۱)

گشتم به درد از - تو من نگارا آن به که یک ره کنی مدارا
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۲)

بیرون شد از احتراق بهرام و آورد زی شاه ماه ، پیغام

(المعجم ، شمیسا : ۱۶۹)

- ضرب المثل : «دیوانگی شاخ و دم ندارد» ، «پیغمبران را تکبری نیست»
(آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۶۸)
- این وزن را اگر به شکل (1101/011/011) (مفعول مفعول فاعلاتن) تقطیع کنیم از گروه ناقص است و اگر به شکل (1101/0-1101/1) (فع فاعلاتن ف فاعلاتن) تقطیع شود از گروه ی متناوب است .
- این وزن بسیار شبیه وزن ۸۹۱ (مستفعلاتن * ۲) با رشته ی (11011-11011) است و همچنین بسیار شبیه وزن ۸۵۸ (مفاعلاتن * ۲) با رشته ی (1/1010-1/1010) است .
- نوع : هم خانواده ی بالغ (خواهرک 11001/11011)

کد وزن:	۸۶۳	نوا:	مفعولن مستفعلن فعولن
گروه:	ناقص	رشته:	1101011/111 گل رخ ها گل ها

از طاعت برشد به قاب قوسین پیغمبر ما از زمین بطحا

(ناصر خسرو) (تک ۱)

باز آمد یارم به شادکامی کی باشم شاد ار کنون نباشم

(المعجم ، شمیسا : ۱۹۰)

- فرزند ۱۷۱۵

کد وزن:	۸۶۹	نوا:	فاعلن فاعلاتن فعولن
گروه:	ناقص	رشته:	110/110/0101 گل به گل به پری گل پری گل

نازنین صنمی کز شکر خند برده لعل لبش رونق از قند

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۴)

- نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۸۷۵	نوا:	مستفعلن فعولن فعولن
گروه:	ناقص	رشته:	110/110/1011 گل ها پری پری گل پری گل

از هجرت ای بت گل عذارم تا کی خزان پسندی بهرام

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۹)

- نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۸۷۷	نوا:	فاعلن فاعلن فاعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	1/101/101/101 گل پری گل پری گل پری گل

خوش بود فرش تن نور دیده خوش بود مرغ جان بپریده

جان نادیده خسیس شده جان دیده رسیده در دیده

(مولوی) (فرهنگ عروضی : ۹۵) (بیت اول بر این وزن است)

من خدا من خدا من خدایم

(ادیب نیشابوری) (با چراغ و آینه : ۳۴۹) { سایر مصرع های این شعر را نیافتیم . }

بنده را پادشاهی نیاید از عَدَم کبریائی نیاید
 بندگی را خدائی نیاید از گدا جز گدائی نیاید
 من گدا، من گدا، من گدایم
 (حبیب خراسانی)

مردی از مردم شادیاخم بی نوایی از آن مرز و کاخم
 تنگدل زین جهان فراخم رفتنی زین سپنجی سرایم
 (ادیب نیشابوری) (با چراغ و آینه: ۳۴۹) (نقش شده روی سنگ قبر او)

چند گویی چرا مانده ویران هند و افغان و خوارزم و ایران
 چند گویی چرا خسته ماوا خرس پتیاره بر جای شیران
 (بهار) (۱۲۸۷ ش) (وزن های تازه بهار : ۵۷۰)
 ای فسانه خسانند آنان که فرو بسته ره را به گلزار
 خس به صد سال توفان ننالد گل به یک تندباد است بیمار
 (نیما یوشیج)

باز من ماندم و خلوتی سرد خاطراتی ز بگذشته ای دور
 (فروغ) (وزن شعر معاصر : ۱۲۲)

بانگ برداشتم آه دختر وای ازین مایه بی بندوباری
 (سیمین بهبهانی)

شب در آفاق تاریک مغرب خیمه اش را شتابان بر افراشت
 (نادر پور ، شناخت شعر : ۸۳)

گفته بودم که در این چمنزار نغمه سازان باغ جهانند
 (شهریار)

ای حیات شدید

ریشه های تو از مهلت نور

آب می نوشد

(سهراب سپهری ، اینجا پرنده بود) (تک ۲)

- یکی از هشت وزن مناسب برای مثنوی است که افسانه نیما یوشیج و مثنوی استاد فروزانفر و مثنوی اردیبهشت نامه استاد رعدی آذرخشی بر این وزن است . (بدعت ها و ... : ۶۳۳)
- «این وزن در آغاز توسط حبیب خراسانی و ادیب نیشابوری مورد استفاده قرار گرفته است و در شعر قدیم فارسی بی سابقه است . در یک کتاب عروض عربی ، قطعه ای به این وزن یافتیم » که نام کتاب به خاطرم نیست . «ابتدا میرزای ادیب شعر خود را گفته است و مرحوم حاج میرزا حبیب در پاسخ او شعر را سروده است » (با چراغ و آینه: ۳۴۹) (منظور اشعار «من خدا من خدا ...» و «من گدا من گدا ...» است .)
- «ظاهرا نیما جایی گفته این وزن را از کلیم نیشابوری گرفته است اما من آن را در دیوان کلیم نیافتیم . » (وزن های تازه بهار : ۵۷۰)
- نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۸۸۶	نوا : مفاعیلتن مستفعلاتن
گروه : ناقص	رشته : 1101/110/110 پری گل پری گل پری گل

شبی در هوایت گریه کردم نبودی برایت گریه کردم
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۹۶)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۸۹۱	نوا: مستفعلاتن * ۲
گروه: شبه مکرر	رشته: 1/1011-1/1011 (گل ها به گل ها) * ۲

ای هفت دریا گوهر عطا کن وین منش ما را چون کیمیا کن
(مولانا)

گر می کشندم ور می کشندم گردن نهادم چون پای بندم
(خواجهی کرمانی)

چندان که گفتم غم با طبیبان درمان نکردند مسکین غریبان
(حافظ)

عیشم مدام است از لعل دلخواه کارم به کام است الحمدلله
(حافظ)

ای کوی عشقت سر منزل ما حل کرده وصلت هر مشکل ما
(عماد فقیه ، عروض فارسی : ۱۹۰)

می گفت لیلی روزی به مجنون از حسن من شد عشق تو افزون
(مجذوب علیشاه : عروض فارسی : ۱۹۰)

چندی ز بیداد آلوده گشتیم با خاک و با خون آلوده گشتیم
(آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۷۶)

درد جدایی کشته ست ما را کس را مبدا درد جدایی
(حمید کازرونی) (المعجم ، شمیسا : ۲۰۱)

• «در مجمل التواریخ ص ۵۴۱ بیتی به پهلوی آمده است : « واضح است که این کلمات پهلوی شعر بوده است و باید چنین نوشته شود :

ساروی جم کرت ، بهمن کمر بست دارای دارا ، گرد هم آورت

که اتفاقا وزن عروضی دارد : مستفعلن فع مستفعلن فع دوبار که مقفی هم هست . « (سیر رباعی : ۳۲۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۱۵	نوا: مستفعلتن فعلاتاتن
گروه: دوریسه	رشته: 11/100-100/11 (دل گل گل ها)

ای مرکز دایره ی امکان وی زبده ی عالم کون و مکان
تو شاه جواهر ناسوتی خورشید مظاهر لاهوتی
(شیخ بهایی) (مثنوی شیر و شکر)

ای ذکر تو ، درد مرا درمان وی راح تو روح مرا ریحان
(غلامرضا سازگار) (به نقل از فرهنگ کاربردی...)

• از اوزان عرب است (فرهنگ عروضی)

- «شیخ بهایی در مقدمه ی مثنوی ، به تازگی تجربه عروضی خویش در زبان فارسی توجه داشته می گوید: « این شکسته بسته یی چند است در بحر خبب که در میان عرب مشهور و در مابین شعرا عجم غیر مالوف ... » « این وزن که خلیل بن احمد آن را در عروض خویش نیاورده و اخفش آن را ثبت کرده است (کشف الظنون ۱۳۴۶/۲) در عربی بسیار خوش آهنگ و دلپذیر می نماید ولی در فارسی جز همین تجربه ی شیخ بهایی نمونه ی دیگری به یاد ندارم . اگر باشد تقلیدهای ضعیفی است که متاخرین از همین مثنوی او کرده اند . « قصیده ی عربی معروفی در این وزن از شاعری به نام ابولحسن حُصری که اندلسی است موجود است « این وزن در مغرب عالم اسلامی رواج یافته و آنجا محل تلاقی فرهنگ عربی و فرنگی است آیا هیچ ارتباطی میان این وزن و اوزان هجایی شعر اسپانیایی وجود دارد ؟ » (موسیقی شعر: ۵۳۳)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۱۶	نوا: فعلاتان * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 11100-10100 به پری پری به پری پری

و نگاه کن به شتر آری که چگونه ساخته شد باری
 نه ز آب و گل که سرشتندش ز سراب و حوصله پنداری
 (سیمین بهبهانی) ۶۴/۲ { در اصل یک بیت }

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۱۷	نوا: فاعلاتتن فعلاتان
گروه: ناقص	رشته: 1110/01/01/01 گل به گل به گل به پری گل ها

خیز و طعنه بر مه و پروین زن در دل من آذر برزین زن
 بند طره بر من بی دل نه تیر غمزه بر من غمگین زن
 (بهار ، وزن های تازه بهار : ۵۶۴) (۱۲۸۳)
 گر تو از وفا نکنی یادم خون شود ز غم ، دل ناشادم
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۴)
 آتشم چه آتش جانسوزی آه من زبانه ی من باشد
 (عبدالعلی نگارنده)
 چه غروب بی نفس تنگی مژده در غریو کلاغش نیست
 (یدالله رویایی)

- « این وزن در شعر فارسی بی سابقه است ... این قصیده را بهار در ۱۲۸۳ قبل از بیست سالگی سروده است »
 (وزن های تازه بهار : ۵۶۴)
- سیمین بهبهانی با دو بندی کردن این وزن غزلی سروده است . (کد ۹۳۹۹۲۵)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۱۸	نوا: مفاعیلتن فعلاتان
گروه: بی ریشه	رشته: 1110010110 پری گل پری دل گل رخ ها

دلم برده ترک دلزاری ستم پیشه لعبت عیاری
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان ... : ۶۵۱)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۲۱	نوا: مفتعلن مفتعلن فع لن
گروه: شکسته	رشته: 11/1001/1001 گل به پری گل به پری گل ها

چتر ملک گشت خراسانی شه سفری گشت به آسانی
گرد وی از هر طرفی شد جمع لشکر ایرانی و تورانی
(داوری شیرازی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲: ۹۴)
ارج من امروز نداند کس ویژه به دم سردی و خاموشی
لعلم و در سنگ شکیبایی گنجم و در غار فراموشی
(توللی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲: ۹۴)

چند خورم از تو بتا ضربت چند زنی بر دل من حریت
(المعجم ، شمیسا : ۱۸۵)

بر لب من آمده جان ، ای جان چون نکنم شام و سحر افغان
(شجره العروض : ۵۲)

- ضرب المثل : «کوزه ی نو آب خنک دارد» «کاسه ی همسایه دویا است»
(آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : : ۹۴)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۲۲	نوا: مفاعلن مفتعلن فع لن
گروه: بی ریشه	رشته: 1110011010 پری پری گل به پری گل ها

دمی که آن فتنه به پا خیزد ز قامتش فتنه بر انگیزد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۹)

مگر تو باران نوازشی که خواب در چشم پنجره می کنی
(سیروس شمیسا) (ابولحسن نجفی ، مقاله ی دایره ای با ۱۸۰ وزن ، از دیروز : : ۱۲۱)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۲۴	نوا: (فعلاتأتن) * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 11100-11100 (دل گل رخ ها) * ۲

نه غم وصلم نه غم هجران چه کنم زاری چه کنم افغان
(المعجم) (وزن شعر فارسی : ۲۲۹)
صنما رویت بنما با من بکنی تا کی تو جفا با من
(عروض بابر : ۷۳)

- « مسعود فرزاد می گوید : « با دو بار تکرار این رکن وزن متقارن خوش آهنگی به دست خواهد آمد این اکتشافی است نتیجه ی مطالعه ی دقیق عروض فارسی اما تا آنجا که من می دانم تا کنون هیچ یک از شاعران برجسته شعری در آن نسروده است . » (وزن شناسی و عروض : ۹۱)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۲۷	نوا: مفعولاتاتن فعلاتاتن
گروه: ناقص	رشته: 1110011111 گل رخ ها گل ها دل گل رخ ها

چون می نکنی خدمت مخدمی کت گردد کار از همه سو بهتر
(جمال الدین اصفهانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۳۹)

• فرزند ۱۸۴۳

کد وزن: ۹۳۷	نوا: مفتعلن مفاعلهن فع لن
گروه: بی ریشه	رشته: 11/10/10/10/01 گل به پری پری پری گل ها

عهد صفا و خرمی طی شد رفت بهار و نوبت دی شد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۲)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۳۹	نوا: مستفعلهن مفاعلهن فع لن
گروه: ناقص	رشته: 11/10/10/10/11 گل ها پری پری پری گلها

از هجرت ای نگار زیبایم آشفته حال و ناشکیبایم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان ..: ۶۴۹)
من از گذشته با تو می گفتم از چشم آبی ی تو می افتم
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۵۴)

خرسندم از رخت به دیداری خشنودم از لببت به گفتاری
(عروض بابر: ۸۹)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۴۰	نوا: فعلاتن مفاعلهن فع لن
گروه: بی ریشه	رشته: 1110101100 پری گل ها پری پری گل ها

دو جهان ، بی تو ام نمی باید نه یکی ، بس دو ام نمی باید
(عطار: دیوان: ۲۹۴)

روز وصلم قرار دیدن نیست شب هجرانم آرمیدن نیست
(سعدی)

هر که چون لاله کاسه گردان شد زین جفا ، رخ به خون بشوید باز
(حافظ)

در شب کوچه راه می رفتیم به ملاقات ماه می رفتیم
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۷۱) تک ۲

چه گنه کردم ای نگار بگو که ز من روز و شب گریزانی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۲) (تک ۲)

کد وزن: ۹۴۱	نوا: فاعلاتن مفاعلهن فع لن
گروه: ناقص	رشته: 1110/101/101 گل پری گل پری پری گل ها

تیرگی مر خط تو را بنده ست روشنایی رخ تو را چاکر
(عنصری: شناخت شعر: ۱۰۰)

باغ سرمایه یی دگر دارد کان شد از بس که سیم و زر دارد
(انوری) (المعجم ، شمیسا : ۱۹۱)

هر چه خواهیم ز تو ، تو به زانی از توأم جز توأم نمی باید
(عطار : دیوان : ۲۹۴)

در وصال چرا بیاموزم در فراق چرا بیاموزم
(مولانا)

ای به باد هوس درافتاده بادت اندر سر است یا باده
(سعدی)

ای که دائم به خویش مغروری گر تو را عشق نیست معذوری
(حافظ)

ای فدای تو هم دل و هم جان وی نثار رخت هم این و هم آن
(هانف اصفهانی)

دوش گفتم به زلف ، کای شبگرد اسم شب ده که رسم شهر این است
زلف خم گشت و سر به گوش نهاد گفت : آهسته ، اسم شب ، چین است
(لعلی تبریزی) (بدعت ها ... : ۱۷۵)

روی گهواره می نهد زن ، سر پیش چشم اوست ، شوهر ، مهجور چون خطی کم نور
(نیما یوشیج) (خانواده سرباز) (مستزاد است تک ها بر این نوا است)
عشق شادی ست ، عشق آزادی ست عشق آغاز آدمیزادی ست
(ابتهاج ، سماع سوختن ، ۱۳۵۸/۱۱)

ای ز رای تو ملک و دین معمور شب این ، روز و ماتم آن ، سور
(المعجم ، شمیسا : ۱۹۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۹۴۳	نوا :	مفعولن فاعلن مفاعیلن
گروه :	شکسته	رشته :	111-0101/111 گل رخ ها گل به گل به گل رخ ها

کی باشد کاین قفس چمن گردد وندر خور گام و کام من گردد
(مولانا) (تک ۱)

هیچ اثر زان شب سیاه نماند اهریمن رفت و ماند یزدانا
(بهار) (تک ۲)

مجموعه ی شهر من پریشانی است گیسویی در هوای طوفانی است
(پرویز بیگی حبیب آبادی) (تک دوم ۹۴۳ تک اول ۱۸۷۵)

دلدارم حال من نمی داند وز رویم قصه بر نمی خواند
(المعجم ، شمیسا : ۱۳۷)

از دل با من نماند جز رسمی از جان با من نماند جز بوی
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۹)

• هم آوا : فرزند ۱۸۷۵-۲۳۹۳

کد وزن: ۹۴۸	نوا: فعلاتتن فاعلاتاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 1110110100 دل گل پری گل پری گل ها

ز پری رخان دلبری دارم که به جان از او آذری دارم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۶)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۴۹	نوا: فاعلاتتن فاعلاتاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 1110110101 گل پری گل پری گل ها

تا ز دلستانم جدا گشتم با غمش به جان آشنا گشتم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۴)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۵۰	نوا: فاعولن فاعولن مفاعیلن
گروه: شکسته	رشته: 1/110/110/110 پری گل پری گل پری گل ها

رخت دل بدزدد نهران شود دلم بر تو زان بدگمان شود
(اوحدی مراغه ای)

شبی از نگاهم سفر کردی به گریه دلم را خبر کردی
(شراره دادگر، وزن شعر معاصر : ۲۹۷)

دل از تو بریدم خداحافظ به پایان رسیدم خداحافظ
(رضا عبداللهی ، وزن شعر معاصر : ۲۹۷)

مرا با نگارم سخن باشد نهانی سخن های چون شکر
(المعجم ، شمیسا : ۲۰۰)

نگاری که بودش به من گاهی کنون نیست آن هم من و آهی
(شجره العروس : ۳۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۵۵	نوا: مستفعلن مستفعلن فع لن
گروه: شکسته	رشته: 11/1011/1011 گل ها پری گل ها پری گل ها

عمری ست کز عشق تو بیمارم شب تا سحر با ناله ی زارم
(الهی قمشه ای: عروض فارسی: ۱۸۸)

ای رفته و با خویشتن برده از جان من آرام و تسکین را
(جواد محبت) (فرهنگ عروضی : ۱۳۵)

ای گل ! همه فصلت بهاران باد تقویم عمرت بی زمستان باد
شوق بلاگردانی ات در من همواره با دل باد و با جان باد
(حسین منزوی) (وزن شعر معاصر : ۱۸۴)

اما نمی دانی چه شبهایی سحر کردم

بی آنکه یکدم مهربان باشند با هم پلکهای من

در خلوت خواب گوارایی

و آن گاهگه شبها که خوابم برد

هرگز نشد کاید بسویم هاله ای یا نیمتاجی گل (اخوان ثالث ، آنگاه پس از تندر) (تک ۳ ، ۴)

شب بود و تاریک و بیابان بود

باران و سرمای زمستان بود

یارم در آغوشم هراسان بود

از سردی افسرده و بی جان بود

(ناصر رستگار نژاد ، تصنیف شب بود) (ترانه ها : ۴۳۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۹۵۷	نوا :	فاعلاتئن * ۲
گروه :	مکرر()	رشته :	11101-11101 (گل پری گل ها) * ۲

جان من مستان دل بیر خون کن این چنین باشد دردم افزون کن

(فیض کاشانی)

بشنو ای فرزند تا از این دفتر خوانمت ، از بر راز تیموری

(ادیب الممالک) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۵)

شمع می سوزد بر دم پرده تا کنون این زن خواب ناکرده

تکیه داد است او روی گهواره آه بیچاره آه بیچاره

(نیما) (عروض فارسی : ۲۳۲)

آسمان سرخ است کهکشانش نیز ماه و مریخش روشنانش نیز

آن فشارنده سرخ می بارد بر زمین اشکی بر زمانش نیز

(سیمین بهبهانی ، خطی ز سرعت و آتش : ۵۹۷) (اردیبهشت ۵۸)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۹۶۹	نوا :	مفتعلن فعلاتن فع لن
گروه :	ناقص	رشته :	1111/001/001 گل دل گل دل گل ها گل ها

در پی عشق تو گشتم رسوا وز غم هجر تو مردم صنما

گفتم یک یک من غم دل را بر دل غمکش لطف بفرما

(تحفه الهند : ۲۰۵)

{ وزن تک یک ۱۲۲۵ (مفتعلن فعلاتن فعلن) ، وزن تک دو ۹۶۹ (مفتعلن فعلاتن فع لن) ، وزن تک سه

۴۱۵ (مفعولاتن مفتعلاتن) و وزن تک چهار ۸۲۵ (مفتعلاتن * ۲) است . }

کد وزن:	۹۷۰	نوا :	مفاعلن فعلاتن فع لن
گروه :	بی ریشه	رشته :	1111001010 پری پری دل گل ها گل ها

دو صد کرشمه به کارم کردی به عشق خویش ، دچارم کردی

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۵۰)

نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۷۲	نوا: فعلاتن فعلاتن فع لن
گروه: ناقص	رشته: 11/1100/1100 دلِ گلِ ها دلِ گلِ ها گلِ ها

به دلی صحبت تو نیست گران چه حدیث است به جان ارزانی

(انوری) (تک ۱)

من و تو هر دو تمامیم به هم هیچ کس را مده آواز امشب

(عطار)

وه که در عشق چنان می سوزم که به یک شعله جهان می سوزم

سوختم گر چه نمی یارم گفت که من از عشق فلان می سوزم

(سعدی) (تک ۲ ، ۴)

بسترم

صدف خالی یک تنهایی ست

و تو چون مروارید

گردن آویز کسان دگری (ابتهاج احساس ۱۳۳۱/۱۰/۲۱) (تک ۲)

دلَم ای دوست تو داری ، دانی جان بپر نیز ، نه می نتوانی

(المعجم ، شمیسا : ۱۵۶) (تک ۱)

• فرزند ۱۲۲۸

کد وزن: ۹۷۳	نوا: فاعلاتن فعلاتن فع لن
گروه: بی ریشه	رشته: 1111001101 گل پری ها دلِ گلِ ها گلِ ها

روز عیش و طرب بستان است روز بازار گل و ریحان است

(انوری)

برقع از ماه برانداز امشب ابرش حسن برون تاز امشب

(عطار)

با تو یاران همه در ناز و نعیم من گنه کارم از آن می سوزم

(سعدی) (فقط تک دوم)

یار پیمان شکنم می آید مژده ی جان به تنم می آید

(عماد فقیه کرمانی)

نخل امید ز بار افتاده ست باغم از چشم بهار افتاده ست

(کلیم کاشانی ، عروض فارسی : ۶۵)

ای نکویان که در این دنیا بید یا از این بعد به دنیا آید

(ایرج میرزا) (شعر سنگ قبر اوست)

کاش بودی پس مردن چیزی حشری و نشری و رستاخیزی

(بهار)

کفش هایم کو

چه کسی بود صدا زد سهراب

(سهراب سپهری ، ندای آغاز) (تک ۲)

ارغوان ، شاخه ی هم خون جدا مانده ی من

آسمان تو چه رنگ ست امروز ؟

آفتابی ست هوا

یا گرفته ست هنوز ؟

(ابتهاج ، ارغوان ، ۱/۱۳۶۳) (تک ۲)

ای به شاهی ز همه شاهان فرد مشتری طلعت مریخ نبرد

(المعجم ، شمیسا : ۱۵۸)

دلَم ای دوست تو داری ، دانی جان ببر نیز ، نه می نتوانی

(المعجم ، شمیسا : ۱۵۶) (تک ۲)

تا به زلف سیهت دل بستم از پریشانی عالم رستم

(فرهنگ کاربردی ... : ۱۳۱)

• « بعضی از شاعران ، وزنه‌های ضربی و شاد را برای سرودن مرثیه به کار گرفته اند و پیداست که آن مرثی زاده ی عواطف شاعر نبوده و جنبه ی فرمایشی داشته است مانند مرثیه ی خاقانی که در رثای امیری در وزن مفعول مفاعله سروده است که وزنی شاد است :

ای قبله ی جان کجاست جویم جانی و به جان هوات جویم

... همین خاقانی آنجا که مرگ جانگداز فرزند آتش به جانش می زند مرثیه ای سوزناک با وزن طبیعی و متناسب با مضمون از درونش بر می خیزد و فریاد بر می آورد :

صبحگاهی سر خوناب جگر بگشایید ژاله ی صبحدم از نرگس تر بگشایید

می بینیم که این مرثیه از دل دردمند شاعر برخاسته است و به درستی وزن خود را یافته است . (فاعلاتن فاعلاتن فع لن) (اصل وزن (فاعلاتن فاعلاتن فعلن) است اما شاعر با استفاده از اختیارات شاعری وزن را سنگین تر ساخته است) « (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۶۲)

کد وزن: ۹۸۰	نوا: فاعلاتن مفاعیلتن
گروه: بی ریشه	رشته: 1111010100 دل گل پری پری گل رخ ها

چو به دام عشق او افتادم ز خیال عالمی آزادم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان .. : ۶۴۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۸۱	نوا: فاعلاتن مفاعیلتن
گروه: ناقص	رشته: 1111/01/01/01 گل به گل به گل ها گل ها

خیز و طعنه بر مه و پروین زن در دل من آذر برزین زن

(بهار) (وزن شعر معاصر : ۳۲۷)

اینک این تمام من یعنی تو انتها دوام من یعنی تو

(آسیه خوبی) (وزن شعر معاصر : ۳۲۷)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۸۲	نوا: مفاعیلتن مفاعیلتن
گروه: بی ریشه	رشته: 1111010110 پری گل پری گل رخ ها

نگارا به پرسشی یادم کن وزاین بند محنت آزادم کن

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۰۰۳	نوا: مستغفلن مفاعیلن فع لن
گروه: ناقص	رشته: 1111101011 گل ها پری پری گل ها گل ها

ای بلبل خوش آوا ، آوا ده ای ساقیان قدح را با ما ده
(رودکی)

بل تا خوریم باده که مستانیم وز دست نیکوان می بستانیم
دیوانگان بیهش مان خوانند دیوانگان نه ایم که مستانیم
(رودکی) (المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۴۲) (تک دوم و سوم)
ترک از درم درآمد خندانک آن ماه روی چابک ، مهمانک
(دختر کعب) (المعجم ، شمیسا : ۱۷۳)

دارم به درد هجرش بی تابی بهرم چرا نباید بی خوابی
(شجره العروس : ۴۷)

بهتر که آدمی را هرگز نیست از آن چه بر سر آید آگاهی
(مهدی حمیدی شیرازی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۲)

• دکتر محبوب این وزن را یکی از وزن های غریب و نامانوس دوره ی سامانی می داند. (منشا وزن... : ۹۴)
• فرزند ۱۸۳۵

کد وزن: ۱۰۱۱	نوا: مستغفلتن مفعولاتتن
گروه: ناقص	رشته: 11111/10011 گل ها دل گل ها گل ها گل ها

ساقی بده آن گل گون قر قف را نایافته از آتش گز تف را
(لوکری) (وزن شناسی و عروض : ۱۸۰)

آن نور که در آینه می رقصید

در خلوت دل با ما نجوا داشت (ابتهاج ، آزادی) (تک ۲)

• فرزند ۱۸۴۳

کد وزن: ۱۰۲۳	نوا: مفعولاتن مفعولن مفعولن
گروه: مکرر()	رشته: 11/1111/1111 گل ها گل ها گل ها گل ها گل رخ ها

رفتی و نرفت ای بت بگریده ی من مهت ز دل و خیالت از دیده ی من
می گردم باشد کی پیشم افتی ای راهنمای راه پیچیده ی من
(مولانا، عروض فارسی : ۱۵۶) (تک ۳)

با یارم می گفتم این جور ت چند
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۴)

• از اوزان رباعی است

یازده هجایی

کمترین کد	۱۰۲۴	100/0000/0000
بیشترین کد	۲۰۴۷	111/1111/1111
تعداد کد	۱۰۲۴	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۱۰	۲۷	۳۱	۵۱	۱۱۹

شرح : ۶۸ وزن بالغ در این هجا وجود دارد . این هجا دارای بیشترین وزن بالغ در میان تمام هجاها است .

کد وزن: ۱۱۷۰	نوا: مفاعلتن فعلن فعلن
گروه: شکسته	رشته: 10/010/010/010 پری به پری به پری به پری

تو را نه به سوی غریب نگاه مرا ز فراق تو حال تباه
خیال وصال تو عیش مدام بلای فراق تو طیش تمام
(تحفه الهند : ۲۰۲)

کد وزن: ۱۱۷۰	نوا: مفاعلتن فعلن فعلن
گروه: شکسته	رشته: 10/010/010/010 پری به پری به پری به پری

تو را نه به سوی غریب نگاه مرا ز فراق تو حال تباه
خیال وصال تو عیش مدام بلای فراق تو طیش تمام
(تحفه الهند : ۲۰۲)

کد وزن: ۱۱۷۱	نوا: مستفعلتن فعلن فعلن
گروه: ناقص	رشته: 100/100/100/11 گل ها دل گل دل گل دل گل

در ده قدحی ز شراب طهور بر دل بگشا در عیش و سرور
می گو با ذوق و دل ، آگاه الله الله الله الله
(شیخ بهایی)

- این وزن محبوب اعراب و متروک ایرانیان است و مثنوی شیر و شکر شیخ بهایی در این وزن است .
(بدعت ها و ... : ۶۳۳)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۱۷۲	نوا: فعلاتتن فعلن فعلن
گروه: شبه متناوب	رشته: 100100/10100 دل گل پری دل گل دل گل

{ به سحرگهان که تو غنچه تنی چه ترانه ها که سرایم از عشق }

(مولف)

کد وزن: ۱۱۷۴	نوا: مفاعیلتن فعلن فعلن
گروه: ناقص	رشته: 100/100/10110 پر گل پری دل گل دل گل

بر آنم که دل ندهم به کسی نیویم دگر ز پی هوسی

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۳)

• نوع: هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۱۷۷	نوا: مفتعلن مفتعلن فعلن
گروه: ناقص	رشته: 100/1001/1001 گل دل گل دل گل دل گل

ماه رخا بر همه روی زمین جز تو مرا یار دگر نسزد

(معیار الاشعار) (تک ۲)

قبله ی من روی چو ماه تو شد قبله از این به نبود در جهان

(معیار الاشعار)

بس که پی پریشان دویدیم مثل تو از پریشان ندیدیم

(عروض بابر: ۱۷۴)

• « تقابل فاعلن و فعلن غلط است احتمالاً به جای «تسزد» در اصل «تی سزد» بوده است که به فاعلن تقطیع می شود. » (فرهنگ عروضی : ۲۰۰) { در این صورت وزن هر دو تک مفتعلن مفتعلن فاعلن می شود }

کد وزن: ۱۱۷۸	نوا: مفاعلن مفتعلن فعلن
گروه: ناقص	رشته: 100/100/11010 پری پری گل دل گل دل گل

هوای مهتر چو بود به سرم کجا بود از دل خود خبرم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۲)

• نوع: هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۱۹۳	نوا: مفتعلن مفاعلن فعلن
گروه: شکسته	رشته: 1001-010/1001 گل به پری پری به گل به پری

خرمی بهارم: از رخ اوست شادی روزگارم: از رخ اوست

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۵)

کد وزن: ۱۱۹۵	نوا: مستفعلن مفاعلن فعلن
گروه: ناقص	رشته: 100/10/10/10/11 گل ها پری پری پری دل گل

گفتم ز او شکایتی نکنم وز هجر او حکایتی نکنم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۱)

• نوع: هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۱۹۶	نوا: فعلاتن مفاعلن فعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 10010101100 دل گل ها پری پری دل گل

رخ تو رونق قمر بشکست لب تو قیمت گهر بشکست

(خاقانی)

نه خود اندر زمین نظیر تو نیست که قمر چون رخ منیر تو نیست.

(سعدی)

تو و طوبی و ما و قامت یار فکر هر کس به قدر همت اوست

(حافظ)

که یکی هست و هیچ نیست جز او وحده لاله لاهو

(هاتف اصفهانی) (تک ۱)

ای شهیدان راه آزادی که در این خاک خفته اید آرام

(زاله اصفهانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۴۵)

مثل مردمان خطا نشود که دویی نیست کان سه تا نشود

(بهار) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۴۵)

کاوه ها پاره های دل بر چوب مشت ها آهنین و سینه سپر

(فریدون مشیری) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۴۶)

چه کنم چون مرا نخواهد یارم به که نالم از این حکایت و حال

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۲) (تک ۲)

چه کنم صابری چو صبر نماند تنم از رنج صابری بگداخت

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۲)

- یکی از ۸ وزن مناسب برای مثنوی است که حدیقه سنایی ، هفت پیکر نظامی ، جام جم اوحدی مراغه ای و زنجیره الذهب جامی به آن سروده شده است . (بدعت ها و ... : ۶۲۷)
- رتبه ۶ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- «چهارمین حماسه ی نظامی بر حسب ترتیب زمانی ، اما اولین آنها از حیث ارزش هنری ، منظومه هفت پیکر است که وزن لطیف و زیبای آن ، با جوهر سبک و زیبای شعر هماهنگی دارد . « (تاریخ ایران کمبریج ، ج ۵ : ۵۴۹) به نقل از (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۴۶)
- حدیقه الحقیقه (سنایی) ، هفت پیکر (نظامی) ، جام جم (اوحدی مراغه ای) ، زنجیره الذهب (جامی) ، شاه و درویش (هلالی جغتایی) و ترجیع بند هاتف اصفهانی بر این وزن سروده شده اند.
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۱۹۷	نوا:	فاعلاتن مفاعلن فعلم
گروه:	ناقص	رشته:	10010/101/101 گل پری گل پری پری دل گل

مهتری گر به کام شیر در است شو خطر کن ز کام شیر بجوی

(حنظله بادغیسی)

به مزده دل ز من بدزدیدی ای به لب قاضی و به مژگان دزد

(ابوسلیک گرگانی)

کرده از بهر ماست تیریه خواست آن که درویش بود عاریه خواست

(شهید بلخی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۸)

گشت پر منگله همه لب دشت داد در ، این جهان نشان بهشت
(ابوشکور بلخی)

چیست حاصل سوی شراب شدن اولش شر و آخر آب شدن
(سنایی)

ای تو مقصود جنس و نوع جهان وی تو مختار خاص و عام بشر
(انوری: دیوان قصائد: ۱۹۸)

چون گریبان کوه و دامن دشت از ترازوی صبح پر زر گشت
(نظامی)

سرفکنده شم چو دختر زاد بر فلک سرفراختم چو برفت
(خاقانی)

عشق ، بی درد ناتمام بود کر نمک ، دیک را طعام بود
(عطار)

آه ، چه بی رنگ و بی نشان که منم کی ببینی مرا چنان که منم
(مولانا)

دیدم امروز بر زمین قمری همچو سروی روان به رهگذری
(سعدی)

درد عشقی کشیده ام که مپرس زهر هجری چشیده ام که مپرس
(حافظ)

کار من تا به زلف یار من است صد هزاران گره به کار من است
(فروغی بسطامی)

آه در باغ بی درختی ی ما این تبر را به جای گل که نشانند
(ابتهاج ، سترون ، ۱۳۳۲/۹)

دوش سلطان چرخ آینه فام آنک دستور شاه راست غلام
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۹۴)

رنج بی مرهمی برد دل من نیست جز غم زیار حاصل من
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۹)

کد وزن: ۱۱۹۹	نوا: مفعولن فاعلات مفتعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 10010101/111 گل رخ ها گل پری پری به پری

مرد چو با خویشتن شمار کند داند کاین چرخ می شکار کند
(ناصر خسرو) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۴۴)

کد وزن: ۱۲۰۴	نوا: فعلاتتن فاعلن فعلمن
گروه: بی ریشه	رشته: 10010110100 دل گل پری گل پری دل گل

چو گذر کند ، از مقابل من به هوای او پر زند دل من
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۸)

کد وزن: ۱۲۰۶	نوا: فعولن فعولن مفاعلتن
گروه: ناقص	رشته: 10010/110/110 پری گل پری گل پری دل گل

به سوی دگر جز تو رو نکنم به جز، از غمت گفتگو نکنم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۴)

• نوع: هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۲۱۱	نوا: مستفعلن مستفعلن فعولن
گروه: ناقص	رشته: 100/1011/1011 گل ها پری گل ها پری دل گل

از عشق او من در جهان سرم می سوزد از هجران او جگرم
(المعجم ، شمیسا: ۱۸۵)

کد وزن: ۱۲۲۵	نوا: مفتعلن فعولن مفتعلن
گروه: شکسته	رشته: 1001/100/1001 گل دل گل دل گل دل گل

در عجبم که بدین روی نکو از چه بود ستمت عادت و خو
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۶)

- { وزن تک یک ۱۲۲۵ (مفتعلن فعولن فعولن) و تک دو وزن ۹۶۹ (مفتعلن فعولن فعولن) و وزن تک ۳ ۴۱۵ (مفعولاتن مفتعلن) و وزن تک چهار ۸۲۵ (مفتعلن *۲) است . }

• نوع: هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۲۲۸	نوا: فعلاتن فعلاتن فعولن
گروه: شکسته	رشته: 100/1100/1100 دل گل ها دل گل ها دل گل

مهر خواهی ز من و بی مهری هده جویی ز من و بیهوده ای
(رودکی) (تک ۲)

گل خندان که نخندد چه کند؟ علم از مشک نبندد چه کند؟
(مولانا)

من از اینجا به ملامت نروم که من اینجا به امیدی گروم
(سعدی؟؟؟)

کنم از جیب نظر تا دامن چه عزیزی که نکردی با من
(جامی)

هر که را روی خوش و خوی نکوست مرده و زنده من عاشق اوست
(ایرج میرزا)

در حوالی ی مدائن به دهی ده تاریخی افسانه گهی
(عشقی، منظومه ی کفن سیاه) (تک ۲)

تو نه خیر دگران پیشه کنی نه پی خیر خود اندیشه کنی
(بهار)

روزی این پنجره آوازی داشت به افق پنجره ی بازی داشت
(محمود شاهرخی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۸۰)

برو آنجا که بود چشمی و گوشمی با کس
برو آنجا که تو را منتظرند
ما حقیقت را در باغچه پیدا کردیم
در نگاه شرم آگین گلی گمنام
و بقا را در یک لحظه ی نامحدود
که دو خورشید به هم خیره شدند
(اخوان ثالث ، قاصدک ، ۳۸/۶) (تک ۲)
(فروغ فرخزاد ، فتح باغ ، ۱۳۳۹) (تک ۴)

دلَم از عشق تو شد خسته و ریش تو مکن جور بر این عاشق خویش
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۳)

- «یکی از هشت وزن مناسب برای مثنوی است که سبحة الاحرار و هفت اورنگ جامی در این وزن است . پیش از جامی کسی در این وزن مثنوی کامل نسروده بود و جامی در مقدمه هفت اورنگ می گوید که امیر خسرو دهلوی ایباتی چند در این وزن سروده است . از معاصران ایرج میرزا و شهریار مثنوی های انقلاب ادبی و افسانه شب را در این وزن سروده اند . » (بدعت ها و ... : ۶۳۰)
- رتبه ۱۸ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- «عطار در این وزن و مسیخ آن ۱۲ غزل دارد ، حافظ هیچ ندارد و سعدی یک غزل دارد . »
(فرهنگ کاربردی ... : ۱۱۴)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۲۲۹	نوا:	فاعلاتن فعلاتن فعلن
گروه:	ناقص	رشته:	1001/1001/101 گل پری گل دل پری گل دل پری

مهر خواهی ز من و بی مهری هُده جویی ز من و بیهوده ای
(رودکی) (تک ۱)

دوستان ! وقت عصیر است و کباب راه را گرد نشانده ست سحاب
(منوچهری)

کاشکی جز تو کسی داشتمی یا به تو دسترسی داشتمی
(خاقانی)

بندگی چیست ؟ به فرمان رفتن پیش امر از بن دندان رفتن
(عطار)

گر به عظم سخنی می گویند بیم آن است که دیوانه شوم
(مولانا)

خارکش ، پیری با دلِق درشت پشته ای خار همی برد به پشت
(جامی)

نه طلا خواهم و نه زر و نه سیم عاشقم بر ادبیات نسیم

(سید اشرف الدین گیلانی)

(«این شعر را به راحتی می توان مانیفیست منظوم شعر مشروطیت تلقی کرد . ») (با چراغ و آینه: ۳۶۱)

لحظه ای چند برین لوح کبود نقطه ای بود و دگر هیچ نبود

(خانلری ، عقاب) (اگر قرار شود ده شعر برجسته از عصر ما انتخاب شود شعر عقاب خانلری یکی از آن ده شعر است

(با چراغ و آینه: ۴۸۹)

ای خدا باز شب تار آمد نه طیب و نه پرستار آمد

(ایرج میرزا)

گر بدانم که جهان دگری ست وز پس مرگ همانا خبری ست

(بهار)

بسترم

صدف خالی یک تنهایی ست

و تو چون مروارید

گردن آویز کسان دگری (ابتهاج احساس ۱۳۳۱/۱۰/۲۱) (تک ۴)

سحرم دولت بیدار رسید گفت برخی که خورشید دمید

(بی نام) (وزن شعر فارسی: ۲۲۹) (فقط تک دوم)

• این وزن را بر اساس شعر زیر از حافظ که کلا بر این وزن سروده شده است «هم خانواده ی بالغ» می نامیم .

گر من از باغ تو یک میوه بچینم چه شود پیش پای به چراغ تو ببینم چه شود

کد وزن:	۱۲۳۶	نوا:	فعلاتتن فاعلن فعلن
گروه:	بی ریشه	رشته:	10011010100 دل گل پر پری گل دل گل

تو بدین لطافت و جلوه گری دل و دین ز پارسایان ببری

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۷)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۲۴۱	نوا:	مفتعلن فاعلن مفتعلن
گروه:	شکسته	رشته:	1001-101/1001 گل به پری گل پری گل به پری

دور مدار، ای صنم ز لیم تا بفزاید به دل در طربم

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۲)

دل تو ربودی بتا از برمن نیست به غیر از تو کس دلبر من

(ریاض الشعرا : ۴۵)

کد وزن:	۱۲۵۲	نوا:	فعلن فعلن مستفعلن
گروه:	ناقص	رشته:	10011/100/100 دل گل دل گل گل ها دل گل

ز برای تو از جان می گذرم ز دیار تو گریان می گذرم

(بیژن ترقی ، تصنیف می گذرم) (ترانه ها : ۳۶۲)

کد وزن:	۱۲۵۳	نوا:	فاعلن فعلاتن مفتعلن
گروه:	بی ریشه	رشته:	10011100101 گل پری دل گل رخ ها دل گل

در دلش نبُود راه از دل من   وای ، از دل او ، آه از دل من
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۴)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۲۷۹	نوا: مفعولاتن مفعولن مفتعلن
گروه: ناقص	رشته: 100/11/11/11/11 گل ها گل ها گل ها دلِ گل

امروز نه فریاد و نه فریاد رسی   سیصد سالی خوابیدم تا بررسی
(محمود ذبیحی) (تک دوم)

با یارم می گفتم در خشم مرو (مکوش) (المعجم ، شمیسا : ۱۴۴)
کی بارم بی لعلت ، از دیده گهر (بی نام ، فرهنگ کاربردی ... : ۳۴۲)
من دل را می گفتم کاشوب مجوی (بی نام ، فرهنگ کاربردی ... : ۳۴۲)

• از اوزان رباعی است .

کد وزن: ۱۳۱۷	نوا: فاعلن فعلن فعلاتتن
گروه: ناقص	رشته: 10/100/100/101 گل پری دلِ گل دلِ گل پری

دلستان که زمن خبری نداشت   ناله ام به دلش اثری نداشت
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۵)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۳۵۴	نوا: مفاعلن فعلن مفاعلن
گروه: شکسته	رشته: 10/10/10/01010 پری پری به پری پری پری

نگار من که به از پری بود   پری صفت ز وفا بری بود
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۳۵۵	نوا: مستفعلن فعلن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/10/10/01011 گل ها پری به پری پری پری

آن دلستان که به از پری بود   همچون پری ز وفا بری بود
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۰)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۳۵۷	نوا: فاعلاتن فعلن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/10/10/01101 گل پری ها به پری پری پری

از چه رو لطف به ما نمی کنی   کام ما از چه رو روا نمی کنی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۶)

لحن او را من و بیت پهلوی   زخمه ی رود و سماع خسروی
(المعجم)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۳۶۴	نوا: فعلن مفاعلن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/10/10/10/10/0 به پری پری پری پری پری

چو بیازموده ای وفای من نکنی چرا وفا به جای من
(ادیب طوسی)

• نوع: خنثای بالغ

کد وزن: ۱۳۶۵	نوا: فاعلن مفاعلن مفاعلن
گروه: شکسته	رشته: 1/01/01/01/01/01 گل به گل به گل به گل به گل به گل 10/10/10/10/10/1 گل پری پری پری پری پری

تا تو با منی زمانه با من است شور و شوق عاشقانه با من است
(ابتهاج)

در منی و این همه ز من جدا با منی و دیده ات به سوی غیر
(فروغ ، نغمه ی درد)

گفتمش کجاست راه کوی تو؟ تا برُم سوی قبله ات نماز
(حسین رزمجو ، علم عروض : ۳۲)

بغض های کال من چرا چنین گریه های لال من چرا چنین
(قیصر امین پور) (وزن شعر معاصر : ۳۲۶)

آن چه از بتم به روی من رسید هیچ آفریده در جهان ندید
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۱۷)

- در مقاله ی « معیار الاشعار ، این اثر ناشناخته » استاد نجفی می گوید : وقتی شعر ابتهاج منتشر شد ، همه فکر می کردند شاید وزن این شعر فاعلاتن فاعلاتن فاعلن است و وزن این شعر برایشان عجیب بود. ابتهاج نیز به استاد نجفی گفته بود در سرودن این شعر با وزنش احساس دشواری می کرده است. کسی وزنی را به خاطر نمی آورد که بر زنجیره ی تکرار «فاعلاتن» به وجود آمده باشد و همگان ابتهاج را مبدع وزن جدیدی بر زنجیره ی تکرار «فاعلاتن» می دانستند. این وزن در المعجم و هیچ کتابی نمونه نداشت تا آنکه استاد نجفی شعری را از «معیار الاشعار» بر همین وزن پیدا می کند . برای توضیحات بیشتر به مقاله ی استاد نجفی به نام « معیار الاشعار ، این اثر ناشناخته » رجوع کنید .

• نوع: خنثای بالغ

کد وزن: ۱۳۶۶	نوا: فعولن مفاعلن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/10/10/10/110 پری گل پری پری پری پری

مخور هیچ ، درد یار نابکار کند یار نابکار ، دل ، فکار
(المعجم ، شمیسا : ۲۰۵)

نداری تو مثل خویش ماه من مثال تو کس ندید شاه من
(عروض بابر : ۱۶۲)

کد وزن: ۱۳۶۹	نوا: مفتعلاتن مفاعلن فعل
گروه: ناقص	رشته: 10/10/10/11001 گل به پری گل پری پری پری

در همه ماسه های شور کسالت

(سهراب سپهری، همیشه) (تک ۲)

حنجره ی آب را رواج بده

ای بتک ماه روی حور زاد باده به من ده به رنگ بامداد

(المعجم)

کد وزن:	۱۳۷۲	نوا:	فعلاتان مفاعن فعل
گروه:	ناقص	رشته:	10/10/10/11100 دل گل رخ ها پری پری پری

تبری چوبین و میخ آهنین عاشق مسکین چون بشکنداین

(المعجم ، شمیسا : ۱۶۰) (تک ۱)

کد وزن:	۱۳۸۲	نوا:	فعولن فعولن فاعلاتتن - فعولن فاعلاتن مفاعن
گروه:	ناقص	رشته:	101/0110/0110 پری گل به پری گل به گل پری

می آرد شرف مردمی پدید و آزاده نژاد از درم خرید

(رودکی) (المعجم ، شمیسا : ۱۸۸)

بیار ای پسر ای ساقی کرام از آن شمع قنینه چراغ جام
از آن لعل که زردی برد ز روی از آن نوش که تلخی دهد به کام

(ابولفرج رونی)

نهان کرد به یاقوت لب دهان عیان کرد به عقد کمر میان

(سلمان ساوجی ، دره نجفی : ۲۷۸)

خرد را عجب آید از این نبید وزان کو به نبیدش دل آرמיד

(بهار)

فغان زان سر زلفین تابدار فروهشته ز یاقوت آبدار

(المعجم ، شمیسا : ۱۸۷) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۷)

غریبی به بلا مبتلا شدست چه باشد که مرو را رها کنی

(المعجم ، شمیسا : ۱۸۷)

چنان دانی کم خواستار نیست یا شهر مرا جز تو یار نیست

چنان دانی ای ماه روی دوست نگارین که جز از تو نگار نیست

(المعجم ، شمیسا : ۱۸۸) (تک ۴)

• دکتر محجوب این وزن را یکی از وزن های غریب و نامانوس دوره ی سامانی می داند . (منشا وزن : ۹۴)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۳۸۶	نوا:	مفاعن فعولن مفاعن
گروه:	شکسته	رشته:	10101/10/10/10 پری پری پری گل پری پری

رخ مهت چو دیدیم ای نگار دل از همه بریدیم ای نگار

(عروض بابر : ۱۷۹)

کد وزن:	۱۳۹۸	نوا:	فعولن فعولن فاعلاتتن
گروه:	ناقص	رشته:	10101/110/110 پری گل پری گل پری گل پری پری

نه همچون رخ خوبت ، گل بهار نه چون تو به نیکویی بت بهار
(فرا لای)

کد وزن: ۱۴۰۲	نوا: مفاعلن مفعولن مفاعلن
گروه:	رشته: 10101111010 پری پری گل رخ ها پری پری

بزرگوار، ای کت عنان عزم تهی ز نصرت و فتح و ظفر نماند
(داوری شیرازی) (تک ۱)

کد وزن: ۱۴۱۶	نوا: فعلتن فعلتن فاعلن
گروه: ناقص	رشته: 101/1000/1000 دل پری دل پری گل پری

بزنمت ببرمت جان من بگزمت بمزمت هر دولب
(المعجم ، شمیسا : ۱۸۵)

کد وزن: ۱۴۲۹	نوا: فاعلاتتن فاعلاتن فعل
گروه: ناقص	رشته: 10110/01/01/01 گل به گل به گل به پری گل پری

آن بزرگوار ملک فضل کرد درگذشت آنچ زمن دیده بود
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۷)

دوش یار گشت مرا خواستار تا به وصل جان مرا شاد کرد
(المعجم ، شمیسا : ۲۰۸)

کد وزن: ۱۴۳۰	نوا: مفاعیلتن فاعلاتن فعل
گروه: مکرر(شکسته)	رشته: 10110/0/10110 پری گل پری به پری گل پری

تو ای {یار} شوخ و شکن نازنین مدارم ز هجر جمالت غمین
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۴)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۴۳۳	نوا: مفتعلن مفتعلن فاعلن
گروه: شکسته	رشته: 101/1001/1001 گل به پری گل به پری گل پری

جز تو نژاد حوا و آدم نکشت شیر نهادی به دل و بر منشت
(محمد بن مخلد) («شعر سروده ی سال ۲۵۱ است» (منشا وزن.. : ۵۱))

نقش طبیعی سترد روزگار نقش الهی نتواند سترد
(انوری) (المعجم)

ای همه هستی ز تو پیدا شده خاک ضعیف از تو توانا شده
(نظامی)

باز بخندید جهان از بهار خیز نگارا می خندان بیار
(عثمان مختاری ، علم عروض و قافیه : ۱۳۳)

بس نظر تیز که تقدیر کرد تا رخ زیبای تو تصویر کرد
(عطار)

جان و جهان دوش کجا بوده ای نی غلطم در دل ما بوده ای
(مولانا)

ای نفس خرم باد صبا از بر یار آمده ای مرحبا

(سعدی)

هاتفی از گوشه ی میخانه دوش گفت ببخشند گنه می بنوش

(حافظ)

قطره ی آبی نخورد ماکیان تا نبرد سر به سوی آسمان

(امیر خسرو دهلوی ، عروض بابر: ۱۰۸)

لال شوم ، کور شوم ، کر شوم لیک محال است که من خر شوم

(سید اشرف الدین گیلانی)

ای که پس از خلق تو خلاق تو همچو خلاق شده مشتاق تو

(ایرج میرزا) (مثنوی زهره و منوچهر)

باز هوای وطنم آرزوست بوسه به باران زدنم آرزوست

(بیژن سمندر) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۶۴)

لحظه ی ویران شدن خانه هاست جشن چراغانی ویرانه هاست

(قیصر امین پور) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۶۴)

چون نزنم دست به فتراک تو جز تو کسی نیست مرا دستگیر

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۶)

ماه رخا بر همه روی زمین جز تو مرا یار دگر نسزد

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۳) (تک ۱)

(«تقابل فاعلن و فعلن غلط است . احتمالا به جای «نسزد» در اصل «نی سزد» بوده است که به فاعلن تقطیع

می شود . » (فرهنگ عروضی : ۲۰۰) در این صورت وزن هر دو تک مفتعلن مفتعلن فاعلن می شود .)

پسته ی تو هست شفای دلم زان که شد او خسته ی بادامت

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۶) { اگر «بادام تو» شود وزن درست می شود }

قبله ی من روی چو ماه تو شد قبله از این به نبود به جهان

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۶)

- یکی از هشت وزن مناسب برای مثنوی است که مخزن الاسرار نظامی و تحفه الابرار جامی به آن سروده شده است . ابوشکور بلخی و رودکی هم در این وزن مثنوی سروده اند اما تنها ابیاتی از آنها باقی مانده است . (بدعت ها و ... : ۶۳۰)
- «عروضیان نام وزن این شعر را سریع می دانند ولی این وزن ربطی به بحر سریع عرب ندارد ، زیرا اصل بحر سریع عرب مستفعلن مستفعلن مفعولات است ولی جز به صورت مستفعلن مستفعلن فاعلن به کار نمی رود ... در شعر عرب می توان به جای مستفعلن از مفاعلن ، مفتعلن و حتی فعلتن آورد پس گونه های متفاوت این وزن به طور نظری $۴^۸۴ = ۲۵۶$ است که از میان این ۲۵۶ گونه مختلف فقط یکی برابر با بحر سریع فارسی است . بدین ترتیب آیا می توان گفت که محمد بن مخلد که برای اولین بار به فارسی شعر می گفته و تمام مصرع های شعرش بدون استثنا بر وزن مفتعلن مفتعلن فاعلن است این وزن را از عروض عرب اقتباس کرده است . » (منشا وزن .. : ۵۱)
- { کاربرد این شعر در قرون اولیه هجری } به جز شعر محمد بن مخلد « بسام گُردِ خارجی در همین زمان شعری در همین وزن سروده و محمد بن وصیف نیز در سالهای ۲۸۷ و ۲۹۷ دو قصیده در همین وزن

سروده و محمد بن وصیف نیز در سالهای ۲۸۷ و ۲۹۷ دو قصیده در همین وزن سروده که جمعا ۲۰ بیت از این سه قصیده مانده است و وزن همه ی آنها دقیقا مفتعلن مفتعلن فاعلن است . « (منشا وزن: ۵۱)

- رتبه ۲۰ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- به این وزن سروده شده است : مخزن الاسرار (نظامی) ، تحفه الابرار (جامی) ، روضه الاسرار (خواجهی کرمانی) ، مطلع الانوار (امیر خسرو دهلوی) ، گلشن ابرار (کاتبی ترشیزی) ، مرآت الصفا (غزالی مشهدی) ، شاه و جام (ایرج میرزا) ، زهره و منوچهر (ایرج میرزا) ، خلد برین (وحشی بافقی) ، مونس الابرار (عماد فقیه کرمانی) ، مجمع الابرار (عرفی شیرازی) ، درد و داغ (غالب دهلوی) ، قران السعدین (امیر خسرو دهلوی) ، دیده بیدار (حکیم شفا اصفهانی) ، زبده الافکار (نیکی اصفهانی) ، منظومه ای از اسیر شهرستانی و سنجر کاشانی و شانی تکلّو (درّه نجفی : ۲۵۳)
- نیما یوشیج می گوید که بعضی از شاعران در اشعاری رعایت سیاق قدم را در هماهنگی اغراض شعر و اوزان نکرده اند و در نتیجه در شعرشان تضادی میان محتوا و وزن به وجود آمده است مانند «وزن رنگی و رقص آور مخزن الاسرار نظامی گنجوی که هیچ مناسبتی با مقام پند و حکمت ندارد . « (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۶۲)
- ناصر خسرو هم که «سرگرم افکار و معتقدات مذهبی و حکمی است در بیان این معانی – که با وزنهای سنگین مطابقت دارد – از همین وزن رقص آور استفاده کرده است :
خیره نکرده ست دلم را چنین نه غم هجران و نه شوق وصال «
(وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۶۲)
- جزو « اوزان تند و کوتاه برای مفاهیم شاد به ویژه مثنوی هایی که مضمون شاد دارند یا اشعار کودکانه « (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۴)
- این وزن ابرمادر است و سه خواهر دارد.
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۴۳۴	نوا: مفاعلن مفتعلن فاعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 10110011010 پری پری گل به پری گل پری

به سیزده از رجب آن بی قرین عیان شد از غیب خفا بر زمین
(صفی علیشاه) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۳)

تو با چنین عشوه و افسونگری دل از همه پیرو جوان می بری
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۳)

کسی که نشناخت به یکتایی اش نموده نقش شرک خود از جبین
(محمد حسن اصفهانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۶۶) (تک ۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۴۴۹	نوا: مفتعلن مفاعلن فاعلن
گروه: ناقص	رشته: 101/10/10/10/01 گل به پری پری گل پری

تا دل من ز دست من بستدی سر به سر، ای نگار دیگر شدی
چاره و راه خویش گم کرده ام تا تو مرا به راه پیش آمدی
(فرخی سیستانی)

کد وزن: ۱۴۵۰	نوا: مفاعلهن مفاعلهن فاعلهن
گروه: ناقص	رشته: 101/10/10/10/10 پری پری پری پری گل پری

نه بر دلم که این نظر کو نمود به سنگ خاره هم اثر می کند
(وقار شیرازی ، علم عروض : ۶۰)
به هر کجا که رفت سلطان دل سپاه غم هم از قفای دل است
(الهی قمشه ای)

کسی که نشناخت به یکتایی اش نموده نقش شرک خود از جبین
(محمد حسن اصفهانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۶۶) (تک ۲)

دو غمزه چون دو ناخج لشکری همی کنی به هر دوان دلبری
(المعجم ، شمیسا : ۱۸۵)

من از فراق آن صنم به فغانم همیشه با دلی حزینم ز غم
(المعجم ، شمیسا : ۱۹۰) (تک ۲)

چرا نه مردمی کنی با رهی چرا همی کنی دلش را به درد
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۷)

نگار من به کار من درنگر ز جرم بی شمار من درگذر
(عروض بابر : ۱۷۴)

کد وزن: ۱۴۵۱	نوا: مستفعلهن مفاعلهن فاعلهن
گروه: شکسته	رشته: 1011-010/1011 گل ها پری پری به گل ها پری

باشد شی ز لطف شادم کنی وز پرستی دوباره یادم کنی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۴۵۳	نوا: فاعلاتن مفاعلهن فاعلهن
گروه: شکسته	رشته: 1/01101/01101 گل پری ها به گل پری ها به گل

پیشم آمد نگار من بامداد هر دو رخ غازه کرده چون باده ای
(بی نام) (وزن شعر فارسی : ۲۵۰) (تک ۲)

کد وزن: ۱۴۶۰	نوا: فعلا تهن فاعلهن فاعلهن
گروه: ناقص	رشته: 101/101/101/00 دل گل پری گل پری گل پری

نکند اگر یارمن یاد من که دهد ز بیداد او داد من
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۷)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۱۴۶۱	نوا: فاعلاتن فاعلهن فاعلهن
گروه: ناقص	رشته: 101/101/101/01 گل به گل پری گل پری گل پری

دل اسیر زلف چلیپای اوست دیده محو رخسار زیبای اوست
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۵)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۴۶۲	نوا:	فعولن فعولن فعولن فعل
گروه:	شکسته	رشته:	10/110/110/110 پری گل پری گل پری گل پری

نبیدی که شناسی از آفتاب چو با آفتابش کنی مقترن

(رونقی بخارایی) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۹)

بهار است و همواره هر روز نم منگر فراوان و معروف کم

(رودکی) (معیارالشعار ، فشارکی : ۹۳) (تک ۱)

از ایران جز آزاده هرگز نخواست خرید از شما بنده هر کس که خواست

(گرشاسب نامه اسدی)

توانا بود هر که دانا بود ز دانش دل پیر برنا بود

(فردوسی)

یکی مرغ بر کوه بنشست و خاست بر آن گه چه افزود وز آن چه کاست ؟

(نظامی)

نکوهش مکن چرخ نیلوفری را برون کن ز سر باد خیره سری را

(ناصر خسرو)

تماشا مرو نک تماشا تویی جهان و نهان و هویدا تویی

(مولانا)

نشاید که خوبان به صحرا روند همه کس شناسند و تنها روند

(سعدی)

گواهی دهد چهره ی زرد من که دردی بود بی دوا درد من

(هاتف اصفهانی)

دلی داشتم رفت از دست من کجا آید آن یار در شست من

(فیض کاشانی)

بهشت برین است ایران زمین بسیطش سلیمان ، و شان را نگین

(حزین لاهیجی) (شاعر پایان عصر صفوی ۱۱۰۳-۱۱۸۰)

بسی گفتم ایران نه هند است و روم ندیده کسی کام زان مرز و بوم

(فتحعلی خان کاشانی) (ملک الشعرا ی فتح علی شاه قاجار)

طلاق از تو گیرم تو را در کنم به کوری چشمت دو شوهر کنم

(منیژه قائنی خراسانی) (اواخر ق ۱۰ و اوایل ق ۱۱) (با چراغ و آینه: ۸۴)

سر نامه بر نام زروان پاک که رخسید ازو هر مز تابناک

(سالارنامه میرزا آقاخان کرمانی) (با چراغ و آینه: ۱۱۲)

کسی کو ز دانش برد توشه ای جهانی ست بنشسته در گوشه ای

(ادیب پیشاوری) (با چراغ و آینه: ۳۲۰)

بیا ساقی آن می که جام آفرید به من ده که جان جامه بر تن درید

(ابتهاج ، ساقی نامه ، ۱۳۵۲/۷)

چو گسترد تاریک شب بال ها تو گفتی دگرگونه شد حال ها
 (مهدی اخوان ثالث شعر زمان ما انتشارات نگاه ص ۴۲)
 (بر اساس این مصرع حضرت علی: اذا اقربت ساعةً یا لها)

نثر: به صحرا شدم، عشق باریده بود (بایزید)

و سردم شد آن وقت در پشت یک سنگ

اجاق شقایق مرا گرم کرد (سهراب سپهری)

فریدون فرخ فرشته نبود ز مشک و ز عنبر سرشته نبود

(المعجم) (فرهنگ عروضی: ۱۰۴)

- یکی از هشت وزن مناسب برای مثنوی است که شاهنامه ی فردوسی، گرشاسب نامه اسدی، اسکندر نامه نظامی و بوستان سعدی به آن سروده شده است. برای سرودن حماسه بسیار مناسب است و ساقی نامه ها نیز به این وزن سروده شده اند. (بدعت ها و ...: ۶۲۵)
- بنا به گفته ی خانلری این وزن ریشه ی ایرانی دارد و «بحر متقارب در اشعار جاهلی عرب به کار نرفته است و نخستین بار که در شعر دقیقی به آن بر می خوریم صورتی کامل و ساخته و پرداخته دارد و پیداست که نخستین بار نیست که در فارسی به کار می رود.» (وزن شعر فارسی: ۷۵)
- «منظومه ی قیصرنامه ی ادیب پیشاوری به لحاظ استحکام هنری و استواری ابیات در کنار شاهنامه ی فردوسی قرار می گیرد و هیچ یک از منظومه سرایان بحر متقارب به جز نظامی گنجوی به این استواری شعر نسوده اند.» (با چراغ و آینه: ۱۱۳)
- «وزن شاهنامه در عروض عرب وجود ندارد زیرا این وزن در عروض عرب به صورت
 فعولن فعولن فعولن فعولن فعولن فعولن فعولن فعولن
 فعولن فعولن فعولن فعولن فعولن فعولن فعولن فعولن
 است یعنی مصرع اول آن متقارب مثنی سالم است.» (منشا وزن: ۲۷)
- رتبه ۱۵ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع: ۲۰۵)
- «وزنی برای سرایش حماسه» (وزن و قافیه ی شعر فارسی: ۷۳)
- «ریپکا در تاریخ ادبیات (ص ۲۵۰) خود درباره ی مثنوی ها و حماسه های ایرانی که غالباً به وزن هزج یا متقاربند می نویسد: «دقیقی یا متقدمان وی توانستند ترانه های رزمی عامیانه و بالاخص مرثیه های عامیانه ای را که در بخارا به وسیله ی آوازه خوانان عامی در مرگ سیاووش همراه با موسیقی خوانده می شد مآخذ قرار دهند، بدین ترتیب که ترانه ها را به سبک ادبی درآورده با نزدیک ترین وزن شعر عربی (مقارب یا هزج) وفق داده اند.» به نظر ما هم اشعار موجود در ایران که همواره با موسیقی همراه بوده است به تدریج با برخی از اوزان عربی مخصوصاً هزج و مقارب مطابقت یافت و وجود اشعار غیر عروضی از قبیل چهاردانه های شرفشاه یا امیر پازواری که باید ملحون خوانده شود موید این نظر است.» (سیر رباعی: ۳۳۰)
- «تا سالهای نزدیک، ویس و رامین کهن ترین شعر رمانتیک موجود شمرده می شد اما ناچار تقدم خود را به سود کشف بسیار خوب استاد آتش (استانبول) از شعر ورقه و گلشاه عیوقی، سخنوری که در زمان سلطان محمود غزنوی می زیست از دست داد. این مثنوی در بحر متقارب سروده شده است. این حقیقت دیگر بار

این نظریه را روشن می کند که کاربرد این وزن تنها در موضوع های پهلوانی نبوده است بلکه از روزگاران کهن در شعرهای رمانتیک و حماسه های بلند دیگر به کار رفته است . «

(یان ریپکا ، تاریخ ادبیات ایران ، ج ۲ : ۳۳۱)

• «وزنی حماسی و رزمی است و متناسب حماسه و تفاخر ، مسائل میهنی و مضامین حماسی و رزمی همه در این وزن سروده شده اند مانند : شاهنامه فردوسی ، گرشاسبنامه اما بوستان سعدی و گلشن صبا کاشانی که بیشتر پند و اندرز است و وامق و عذرا ، ورقه و گلشاه که عاشقانه است نیز در این وزن است . «

(وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۵)

• به این وزن سروده شده اند : شاهنامه (فردوسی) ، گرشاسب نامه (اسدی) ، اسکندر نامه (نظامی) و بوستان (سعدی) ، گلشن صبا (فتح علی خان کاشانی به تقلید از بوستان) ، خداوندنامه (فتح علی خان کاشانی) ، شهنشه نامه (فتح علی خان کاشانی درباره ی جنگ عباس میرزا و روس ها) ، سالارنامه (میرزا آقاخان کرمانی) ، ساقی نامه ها ، خردنامه اسکندری (جامی) ، بزم وصال (وصال شیرازی) ، اسکندر نامه (امیر خسرو دهلوی) ، تیمورنامه (هاتفی) ، همای و همایون (خواجوی کرمانی) ، اردیبهشت نامه (سروش اصفهانی)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۴۶۷	نوا:	مستفعلن مستفعلن فاعلن
گروه:	شکسته	رشته:	101/1011/1011 گل ها پری گل ها پری گل پری 1011-011/1011 گل ها پری گل ها به گل ها پری

پیچان درختی نام او نارون چون سرو زرین پر عقیق یمین
نازنده چون بالای آن زاد سرو تابنده چون رخسار آن سیم تن
(فرخی سیستانی)

گفتم نشاید کاندرا این ملک زیست پیوسته یار رنج و جفت محن
گفتا بهل مستی و هذیان مگوی چون اهل هیجا لاف بیجا مزین
(وقار شیرازی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۱)
دست هوس بالا زده دامنم ماسیده ننگ روی پیراهنم
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۱۸۲)

دارد قدم مانند تازی قصب از فرقتش آن ترک دیبا صلب
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۸)
دلخواه من بر من ستمکاره شد بی هیچ جرمی مرا کرد خوار
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۷)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۴۶۹	نوا:	فاعلاتن مستفعلن فاعلن
گروه:	شکسته	رشته:	1011/011/1101 گل پری ها گل ها به گل پری ها

پیشم آمد دلخواه من بامداد هر دو رخ را آراسته چون بهشت
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۳)

وقت رحمت نامد تو را ای نگار چند داری مارا بدین زاری

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۳) (تک ۱)

کد وزن:	۱۴۸۴	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن فاعلن
گروه:	ناقص	رشته:	101/1100/1100 دل گل ها دل گل ها گل پری

پسرا گر تو بخواهی شغل ما می بسازیش همیدون به زمانی

(المعجم ، شمیسا : ۱۶۱) (تک ۱)

(وزن مصرع دوم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن است «شعر غلط است و فاعلن و فاعلاتن در تقابل قرار نمی گیرند و انگهی وقوع فاعلن در مصرع اول صحیح نیست زیرا مصرع متحدالارکان نمی شود . اگر شغل به حرکت اول و دوم خوانده شود وزن صحیح است . » (فرهنگ عروضی : ۲۰۰)

کد وزن:	۱۴۹۱	نوا:	مستفعلن فاعلن فاعلن
گروه:	بی ریشه	رشته:	10111010011 گل ها دل گل پری گل ها پری

باشد که نگارمن یادم کند روزی به تفقدی شادم کند

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۹)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۴۹۹	نوا:	مستفعلن فاعلن مستفعلن
گروه:	شکسته	رشته:	1011-101/1011 گل ها پری گل پری گل ها پری

ای سعتری بیهوده تا کی مرا داری همی از جفا اندر عنا

(المعجم ، شمیسا : ۱۷۷)

از مردمان دل خواه ای سعتری چون دل ببردی مکن این داوری

(المعجم ، شمیسا : ۱۰۹)

ای دلبر جان فزای ، تندی مکن با عاشقان ، خوش سرای ، تندی مکن

(المعجم ، شمیسا : ۱۶۷)

بر مستمندی نکن چندین ستم کو بر نیارد زد از عشق تو دم

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۲)

- از بحور مخصوص عرب (فرهنگ عروضی)
- استاد فرزاد: « سستی هر دو بیت و اصرار بر کلمه ی «سعتری» برای من دلیل آن است که هر سه بیت برای خاطر آن که شاهد مثال برای این وزن باشد ساخته شده اند و خود وزن ، یک وزن معمول در زبان فارسی نبوده است . از زمان شمس قیس به این طرف نیز شعر باارزش بلکه بی ارزشی به این وزن ندیده ام» (فرهنگ عروضی : ۱۹۳)
- اگر در بیت «ای دلبر ...» سکوت کشیده نکنیم وزن آن کد ۲۹۰۷ (مستفعلن فاعلن فاعلن می شود.

کد وزن:	۱۵۰۱	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن فاعلن
گروه:	شکسته	رشته:	101/1101/1101 گل پری ها گل پری ها گل پری

خون خود را گر بریزی بر زمین به که آب روی ریزی در کنار

(ابوسلیک گرگانی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۶)

سرو سیمین تو را در مشک تر زلف مشکین تو سر تا پا گرفت

(فیروز مشرقی) (منشا وزن : ۵۴)

بوی جوی مولیان آید همی یاد یار مهربان آید همی

(رودکی)

هیچ شه را در جهان آن زهره نیست کو سخن راند ز ایران بر زمین

(فرخی سیستانی)

تا دل مسکین من در کار توست آرزوی جان من دیدار توست

(انوری)

سوختی جانم چه می سازی مرا بر سر افتادم چه می تازی مرا

(عطار)

بشنو از نی چون حکایت می کند از جدایی ها شکایت می کند

(مولوی)

الصبح ای دل که جان خواهم فشاند دست مستی بر جهان خواهم فشاند

(سعدی)

دردم از یار است و درمان نیز هم دل فدای او شد و جان نیز هم

(حافظ)

دختران را مصطفی آزاد کرد جمله زن های عرب را شاد کرد

(سید اشرف الدین گیلانی)

مادر موسی چو موسی را به نیل درفکند از گفته ی رب جلیل

(پروین اعتصامی)

آه ای بیگانه با پیراهنم آشنای سبزه زاران تنم

(فروغ فرخزاد)

ای به گوهر تا به آدم پادشاه در پناه اعتقادات ملک شاه

(المعجم) (معیار الاشعار فرهنگ عروضی : ۶۶)

صابری تا کی کنم با درد عشق راز پنهانی کنون پیدا کنم

(معیار الاشعار ، فشارکی : ۷۰)

- یکی از هشت وزن مناسب برای مثنوی است که کلیله و دمنه رودکی ، منطق الطیر عطار ، مصیبت نامه عطار ، مثنوی مولانا ، سلامان و ابسال جامی به آن سروده شده است . (بدعت ها و ... : ۶۲۶)
- «حافظ در مجموع محذوف و مقصور این وزن تنها ۸ غزل سروده است اما سعدی ۲۷ و عطار ۱۸۰ غزل دارد .» (فرهنگ کاربردی ... : ۱۱۲)
- رتبه ۹ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- این وزن «برای سرودن مضامین پند آمیز و عارفانه به کار رفته است مانند منطق الطیر و مثنوی معنوی ولی رودکی از این وزن برای سرودن کلیله و دمنه که متضمن معانی سیاسی و کشورداری است استفاده کرده است .» (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۵)

- به این وزن سروده شده است : کلیله و دمنه (رودکی) ، منطق الطیر و مصیبت نامه (عطارد) ، مثنوی معنوی (مولانا) ، سلامان و اقبال (جامی) ، نان و حلوا (شیخ بهایی) ، روضه الاسرار (سروش اصفهانی) (درّه نجفی : ۲۵۳)
- این وزن فرزند (10/10010/10010/1) است .
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۱۵	نوا:	مستفعلن فعولن مستفعلن
گروه:	شکسته	رشته:	1011/1101011 گل ها پری گل ها پری گل ها پری

ناگه خروس روزی در باغ جست در زیر شاخ گل شد ساکن نشست

(مسعود سعد ، عروض فارسی : ۱۹۶)

نازم بدان که هستم شاگرد تو شادم بدان که هستی استاد من

(مسعود سعد)

دلدار من که دل با کسی نداشت با عاشقان عنایت بسی نداشت

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۱)

- فرزند ۲۸۵۹

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۲۳	نوا:	مستفعلن مفعولن مستفعلن
گروه:	ناقص	رشته:	101/111/10011 گل ها دل گل رخ ها گل ها پری

فالی بکنم ریش تو را یا رسول ریشت بکند ماکان ، پاک از اصول

(ابولحسین خارجی) (فقط تک دوم) (فرهنگ اوزان...: ۶۷۱) (تک ۲)

کد وزن:	۱۶۰۹	نوا:	مفتعلن فعلا فاعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	11/001/001/001 گل دل گل دل گل دل گل ها

ای ز غمت مه نو شده لاغر وی ز لبث شده خون ، دل ساغر

خوی تو سرکش ، خال تو عنبر کاکل و زلف تو سنبل و چنبر

(تحفه الهند : ۱۷۸)

کد وزن:	۱۶۱۱	نوا:	مستفعلن فعلا فاعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	11001001011 گل ها پری دل گل دل گل ها

دوشینه من به خیال تو بودم در آرزوی وصال تو بودم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۰)

- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۶۱۳	نوا:	فاعلاتن فعلا فاعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	11/001/001/101 گل پری گل دل گل دل گل ها

چون ز من سیر شدی چه کنم من پاسخم چون نکنی بزنم تن

(المعجم ، شمیسا : ۱۰۹)

- مخصوص عرب (فرهنگ عروضی : ۹۳)

کد وزن: ۱۶۲۱	نوا: فاعلاتن فعل فعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 110/01/01/01/01 گل به گل به گل به گل به گل به پری گل

ای صنم رهی مکش که سزا نیست این جفا مکن بتا که روا نیست

(المعجم ، شمیسا : ۲۰۷)

مستمندم زاروارم نگارا خسته داری جان ما را به هجران

(المعجم ، شمیسا : ۲۰۷)

کد وزن: ۱۶۲۲	نوا: مفاعیلتن فعل فعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 11001010110 پری گل پری پری دل گل ها

جوانی گسست و چیره زبانی و طبعم گرفت نیز گرانی

(رودکی) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۴۷) (به نقل از فرهنگ کاربردی...)

خوشا جلوه ی جمال تو دیدن خوشا میوه ی وصال تو چیدن

(جامی ، شجره العروض : ۴۷)

بنامیزد ای نگار پری روی شکر لفظ لاله چهر سمنبوی

(المعجم ، شمیسا : ۱۷۱)

خرامیدن تو باد خجسته دل دشمنان جاه تو خسته

(المعجم ، شمیسا : ۱۷۱)

بماندم ز عاشقیت چنین زار کنون بر من ای نگار ببخشای

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۳)

• دکتر محبوب این وزن را یکی از وزن های غریب و نامانوس دوره ی سامانی می داند . (منشا وزن : ۹۴)

کد وزن: ۱۶۳۷	نوا: فاعلن فعلاتن فعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1100/1100/101 گل پری دل گل ها دل گل ها

ای نگار سیه چشم سیه روی سرو قد نکو روی نکو موی

(المعجم ، شمیسا : ۱۹۳)

یار صبر رباید ز دلم عشق رار عشق رباید ز دل من ق

(المعجم ، شمیسا : ۲۱۷) (تک دوم به همین گونه آمده است)

یار غم شده ام در شب دیچور زان سبب که نشد روز محن دور

(عروض سیفی)

کد وزن: ۱۶۳۸	نوا: فاعولن فعلاتن فعلاتن
گروه: شبه مکرر	رشته: 110/0/110/0/110 پری گل به پری گل به پری گل

که ز عون پدید آید آن روز که بر تخته تو را تیره شود نام

(رودکی)

دل از کف به نگاهی بربودی غم مرا ز فراق بفرزودی

(ادیب طوسی)

بتا خیز و بیار آن می خوش بوی که هم رنگ بود با گل خود روی

(المعجم ، شمیسا : ۱۳۶)

سیه چشم و سیه زلف غلامی تبه کرد دلم را به سلامی
 (المعجم ، شمیسا : ۱۳۶)
 اگر یار مرا باز نوازد دلم با غم سوداش بسازد
 (المعجم ، شمیسا : ۱۱۱)
 نگر تا غم هجرانت چه کرده ست بر این عاشق بیچاره ی پر درد
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۸)
 بت شوخ ، دلم برد به یک ناز ستمکار جفاکار سر انداز
 (شجره العروض : ۳۶)
 دل آزار ، جفاکار نگاری جز آزار دلم کار نداری
 (عروض بابر : ۸۹)
 تنم کاست از آن ماه دل افروز دلم سوخت از آن شمع جهان سوز
 (عروض بابر : ۸۹)

• مخصوص عرب است (فرهنگ عروضی : ۱۵۳)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۶۴۲	نوا: مفاعلهن فعولن فعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 11001/10/10/10 پری پری پری گل دل گل ها

مکن بتا به من بیهده آزار که مردی ام کم آزار دل آزار

(المعجم ، شمیسا : ۲۱۱)

کد وزن: ۱۶۸۴	نوا: فعلاتتن * ۲
گروه: ناقص	رشته: 110100/10100 (به پری پری) * ۲

سمری شدم به جهان در ز فراق آن سفری نگارم

(المعجم : ۱۱۳) (تک ۲)

به همه جهان تو یکی نبینی چو نگار من به سپید کاری

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۵)

• «کتاب بحثی پیرامون زحاف رایج در شعر فارسی» بیت المعجم (ص ۸۴) را این طور اصلاح کرده است :

سمری شدم به جهان فانی ز فراق آن سفری نگارم « (فرهنگ کاربردی ... ۱۶۱) {برای هم وزن کردن دو مصراع {

کد وزن: ۱۶۸۵	نوا: فاعلاتتن فعولن
گروه: ناقص	رشته: 11010/01/01/01 گل به گل به گل به پری پری گل

هر که از وفا خبری ندارد شاخ هستیش ثمری ندارد

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۶)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۶۸۶	نوا: مفاعیلتن فعولن
گروه: بی ریشه	رشته: 11010010110 پری گل پری دل گل پری گل

تو ای ترک مهوش من وفا کن نگه سوی عاشق بی نوا کن

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۴)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۶۸۹	نوا: مفتعلن مفتعلن فعولن
گروه: ناقص	رشته: 110/1001/1001 گل به پری گل به پری پری گل

ز تشنگی رنگ شفق پریده جان سکینه بر لبش رسیده
 عمه ی او جامه به تن دریده جان سکینه بر لبش رسیده
 (حسن فرح بخشیان) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱) (تک ۳)

• ابر مادر

کد وزن: ۱۶۹۰	نوا: مفاعلن مفتعلن فعولن - مفاعلاتن و مفاعلاتن
گروه: شبه مکرر	رشته: 11010/0/11010 پری پری گل به پری پری گل

به دلبری برده دلم عیاری فسونگری عربده جو عیاری
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۲)
 به جز غمت ملتمسی ندارم به جز هوایت هوسی ندارم
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۳)
 بگو چرا با همه ی تلاشم نبایدم شیفته ی تو باشم
 (بهالالدین خرمشاهی) (ابولحسن نجفی ، مقاله ی دایره ای با ۱۸۰ وزن ، از دیروز: ۱۲۱)

ز تشنگی رنگ شفق پریده جان سکینه بر لبش رسیده
 عمه ی او جامه به تن دریده جان سکینه بر لبش رسیده
 (حسن فرح بخشیان) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱) (تک ۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۷۰۱	نوا: فاعلن فعلاتن فعولن
گروه: بی ریشه	رشته: 1/10/10/10/0101 گل پری به پری پری پری گل

دلستان مرا وفا نباشد یا اگر که بود به ما نباشد
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۵)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۷۰۲	نوا: فعولن فعلاتن فعولن
گروه: بی ریشه	رشته: 11010100110 پری گل دل گل پری پری گل

به دل جز غم آن قمر ندارم خوشم زان که غم دگر ندارم
 (بهار)

همی دل برد آن نگار دلبر که تا داغ نهد به جان و دل بر
 (المعجم ، شمیسا : ۲۰۸)

- « این وزن را پیش و پس از بهار ظاهرا هیچ شاعر دیگری به کار نبرده است اما صاحب المعجم بیته بر این وزن آورده که احتمالا ساخته ی خود اوست » (وزن های تازه بهار : ۵۶۷)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۷۰۵	نوا: مفتعلن مفاعلهن فعولن
گروه: ناقص	رشته: 1/10/10/10/10/01 گل به پری پری پری پری گل

در غم عشق یاریم نکردی گوش به آه و زاریم نکردی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۵)
ز تشنگی رنگ شفق پریده جان سکینه بر لبش رسیده
عمه ی او جامه به تن دریده جان سکینه بر لبش رسیده
(حسن فرح بخشیان) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱) (تک ۲،۴)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۷۰۶	نوا: مفاعلهن مفاعلهن فعولن
گروه: شکسته	رشته: 1/10/10/10/10/10 پری پری پری پری گل

بتابه عهد عاشقی وفا کن اگر وفا نمی کنی جفا کن
(الهی قمشه ای) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۱۷)
جهان سراب و زندگی سراب است وجود ما همه خیال و خواب است
زمان سراب و در پی آش دوانیم زمین سراب و آسمان سراب است
(فروغ فرخزاد ، درّه نجفی : ۲۴۶)
در این زمانه هیچ کس خودش نیست کسی برای یک نفس خودش نیست
(قیصر امین پور)
شب آمده سراغ من دوباره مرا ببر به خانه ی ستاره
(شراره دادگر) (وزن شعر معاصر : ۲۷۲)
کجا شدی نگار گلعدارم که طاقت فراق تو ندارم
(عروض بابر: ۱۷۵)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۷۰۷	نوا: مستفعلن مفاعلهن فعولن
گروه: ناقص	رشته: 1/10/10/10/10/11 گل ها پری پری پری گل

شهریور است و باز می نشیند باران به روی برگ های انجیر
(مرتضی نوربخش) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۷)
دستم به دامانت مرو برادر اشک این چنین مریز پیش خواهر
مجروح و خسته ای و دل پرآذر تنها و بی کسی کجاست اکبر
(حبیب الله چایچیان) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۳۵) (شعر کامل)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۷۰۹	نوا: فاعلاتن مفاعلهن فعولن - فاعلاتن فعول فاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1101/0101101 گل پری ها پری به گل پری ها

ای پسر می بیار و باز بربط مرغ فربه بیار و باز بربط
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۳۷)

• بر این وزن فلهویات گفته اند . (فرهنگ عروضی : ۱۳۷)

کد وزن: ۱۷۱۵	نوا: مستفعلتن فاعلن فعولن – مفعول مفاعیل فاعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 110/1011/0011 گل ها دل گل ها پری پری گل

ای من رهی از دست و خط کلکت از پوست رهی سلم کن که شاید
(فرالای) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۷)

ای بارخدا ای نگار فتنه ای دین خردمند را تو رخنه
(رودکی)

من یار دلی داشتم بسامان امسال دگرگون شد و دگر سان
(فرخی سیستانی)

با باد جنوبی ، شوی جنوبی با باد شمالی ، شوی شمالی
(ناصر خسرو)

تا ملک جهان را مدار باشد فرمان ده او شهریار باشد
(انوری) (المعجم ، شمیسا : ۱۸۸)

ای نرگس تو جایگاه نیرنگ ای لاله ی تو معدن لئالی
(قطران تبریزی)

گردید منقش زمین سراسر بگشود کشاورز باغ را در
(سروش اصفهانی ، دره نجفی : ۲۸۲)

ای روی تو فهرست شادمانی فصل تو به از فصل نوجوانی
(قآنی ، دره نجفی : ۲۸۰)

ای قدّ تو چون سرو جویباری وی عارض تو چون گل بهاری
(بهار ، عروض فارسی : ۱۳۶)

آن کس که چو سیمرغ بی نشان است از رهنز ایام در امان است
(پروین اعتصامی)

اردوی بهاران ، چو کاروانها بشکوه درآمد به بوستانها
مرغان سفر کرده بازگشتند آسوده ز سرما به آشیانها

(اخوان ثالث) (شعر جشن بهاران) ۱۳۳۱/۱

باران که زمین پاک شسته دارد چون کز دل من غم همی نشوید
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۷)

- دکتر محبوب این وزن را یکی از وزن های غریب و نامانوس دوره ی سامانی می داند . (منشا وزن.. : ۹۴)
- جزو «اوزان برهانی و جدلی مناسب معانی پند و اخلاق و حکمت » (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۳)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۷۱۶	نوا: فعلاتتن فاعلن فعولن
گروه: ناقص	رشته: 11010/11010/0 به پری پری گل پری پری گل

ز فراق ای یار نازنینم همه شب پریشان و دل غمینم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۸)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۱۷۱۷	نوا: فاعلاتتن فاعلن فعولن - فاعلاتتن فاعلاتتن فع
گروه: شکسته(شکسته)	رشته: 1/10101/10101 گل پری پری گل پری پری ها

گریه را به مستی بهانه کردم شکوه ها ز دست زمانه کردم
(عارف قزوینی)

تا به باغ حُسن آشیانه کردی صید مرغ دل عاشقانه کردی
(الهی قمشه ای) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۵)

دل هوای یاری دگر ندارد جز تو غمگساری دگر ندارد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۵۴)

• این شعر را بر نوای (فاعلن فعولن مفاعلن فع) بهتر می شود خواند :

گریه را به مستی ، بهانه کردم شکوه ها ز دست ، زمانه کردم

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۱۷۱۸	نوا: فعولن فعولن مفاعلتن - مفاعیلُ مستفعِلن فعولن
گروه: شبه متناوب	رشته: 110/10/110/110 پری گل پری گل پری پری گل

ندارد بر آن زلف مشکین بوی ندارد بر آن روی لاله ای زیب
(ابو منصور عمار مروزی) (تک ۲) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۴)
نسیم سحر بر چمن گذر کن ز من بلبل خسته را خبر کن
بگو آشیان را ز دیده تر کن ز بیداد گل آه و ناله سر کن
(بهار) (وزن های تازه بهار : ۵۶۷)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۱۷۲۳	نوا: مستفعِلن مستفعِلن فعولن
گروه: ناقص	رشته: 110/1011/1011 گل ها پری گل ها پری پری گل

ای قدّ تو چون سرو جویباری وی عارض تو چون گل بهاری
ای لعل تو چون خاتم بدخشی وی زلف تو چون نافه ی تتاری
(بهار ، دیوان: ۶۵۸)

ای ثابتی از من خیر نداری ای جان دل از تن خیر نداری
ای دوست از این بسته ی گرفتار در پنجه ی دشمن خیر نداری
(بهار ، دیوان ، ج ۱ : ۶۰۲)

ما هر دو در یک دشت می چریدیم دشتی بزرگ و سبز و پاک و جاری
جز عکس هم در چشم هم ندیده همچون دو آهو از جهان فراری
(مفتون امینی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۳۳)

ای دلربا در کوی ما گذر کن وی مه لقا بر روی ما نظر کن
(شجره العروض : ۵۲)

• نوع : خنثای بالغ

نوا : مفتعلن فعلاتن فعولن	کد وزن: ۱۷۳۷
رشته : 11011/001/001 گل دل گل دل گل ها پری گل	گروه : ناقص

دل به امید وفای تو دارم دیده به شوق لقای تو دارم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۵)

• نوع : هم آوای بالغ

نوا : مفاعلات فعولن فعولن - مفاعلن فعلاتن فعولن	کد وزن: ۱۷۳۸
رشته : 110/110/01010 پری پری به پری گل پری گل	گروه : ناقص

چه خوش بود به کنار تو بودن به کام دل به بر تو غنودن
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۲)

بگو بگو که مرا دوست داری بدان بدان که تو را می پرستم
(بی نام ، درباره ی طبقه بندی: ۱۷۱)

مراد رای یکی یار دارم

(ترجمان البلاغه) (ابولحسن نجفی ، مقاله ی دایره ای با ۱۸۰ وزن ، از دیروز: ۱۱۹)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : مستفعلن فعلاتن فعولن	کد وزن: ۱۷۳۹
رشته : 110/110/01011 گل ها پری به پری گل پری گل	گروه : ناقص

باور مکن که مرا دوست داری
باور مکن که تو را می پرستم
وقتی برای تو شعر می نویسم
وقتی به یاد من آواز می خوانی

(شمس لنگرودی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۱) (تک یک و دو)

یارا به عشوه دلم را ربودی (المعجم ، شمیسا : ۷۵)

نوا : مفتعلن فاعلاتن فعولن	کد وزن: ۱۷۵۳
رشته : 110/110/110/01 گل به پری گل پری گل پری گل	گروه : ناقص

جز در او ره به جایی ندارم غیر غمش آشنایی ندارم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۶)

• نوع : هم آوای بالغ

نوا : مستفعلن فاعلاتن فعولن - فع لن فعولن فعولن فعولن	کد وزن: ۱۷۵۵
رشته : 11/011/011/011 گل ها به گل ها به گل ها به گل ها 110/110/110/11 گل ها پری گل پری گل پری گل	گروه : شکسته

جز مهر او آشنایی ندارم جز کوی او ره به جایی ندارم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۱)

قصده سفر در شب آسمان داشت در دست خود یک سبد کهکشانش داشت
 در فصل مرطوب باغ نگاهش یک دامن آلاله و ارغوان داشت
 (حسن ثابت محمودی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۵۹)
 ای ذره بر خود ز مستی چه نازی ای قطره بر خود ز هستی چه نازی
 دریا شوی سر به ساحل بکوبی گر پا به دامان دریا گذاری
 (حمید سبزواری) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۵۹)

با آنکه شب ، شهر را دیرگاهی ست

با ابرها و نفس دوده‌هایش

تاریک و سرد و مه آلود کرده ست (اخوان ثالث ، ناگه غروب کدامین ستاره ؟)

یارا به عشوه دلم را ربودی

(المعجم ، شمیسا : ۷۵)

دل بی رخت خون فشان بوده هر شام سر بر درت بوده شوریده سرسام

بر کنج لب خال ساقی سیه فام افکنده افیون می ناز در جام

(تحفه الهند : ۱۹۹)

- ضرب المثل : «مهمان ناخوانده عزت ندارد» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۶۰)
- این وزن گران و نامطبوع است . (المعجم ، شمیسا : ۷۵)
- نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۷۵۷	نوا:	فاعلاتن فاعلن فاعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	۱۱۰/۱۱۰۱/۱۱۰۱ گل پری ها گل پری ها پری گل

غالیه زلفی سمن عارضینی سرو بالایی و زنجیر مویی

(المعجم ، شمیسا : ۱۰۹)

می بسوزم در فراقتمی زار ای صنم تا کی روا داری آزار

(المعجم ، شمیسا : ۲۰۸)

- مخصوص عرب است . (فرهنگ عروضی : ۹۲)

کد وزن:	۱۷۷۱	نوا:	مستعلن مفاعیلن فعولن
گروه:	بی ریشه	رشته:	۱۱۰/۱۱۱۰/۱۰۱۱ گل ها پری پری گل ها پری گل

امروز کرد یارم قصد لشکر تا گشت جانم از دردش برآذر

(المعجم ، شمیسا : ۲۰۵)

کد وزن:	۱۷۷۳	نوا:	فاعلاتن مفاعیلن فعولن
گروه:	شکسته	رشته:	۱۱۰/۱۱۱۰/۱۱۰۱

باز هم می سرایم عاشقانه از تو من کوله باری از ترانه

(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۳۲۳)

ای پسر می بیار و باز بریط مرغ فریه بیار و باز بریط

(المعجم ، شمیسا : ۱۹۲)

- « و بعضی فهلویات صحیح برین وزن است چنانک گفته اند:
 اج ته وذ کردن و وذ بردن اج من واج ته خوناهه دادن خوردن اج من
 ور بنالم ته وا نالم مکر گوش کج ته شمشیر خوش بی گردن اج من »
 (المعجم ، شمیسا : ۱۹۴)
- در فهلویات این وزن با وزن دو بیتی (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ترکیب می شده است و شمس قیس در کتاب المعجم این ترکیب را نادرست می دانسته است . دکتر علی اشرف صادقی در مقاله ی (وزن فهلویات : از دیروز...: ۱۳۷-۱۴۸) می گوید «ما با دو نظام وزنی متفاوت سر و کار داریم و اینها را نباید با معیارهای یکسانی بسنجیم . » (از دیروز...: ۱۴۵)
- «شمس قیس در مورد فهلوی هم مانند رباعی کلمه ی «اوزان را به کار می برد چنانکه از المعجم بر می آید فهلوی سه وزن داشته است : (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ، (فاع لاتن مفاعیلن فعولن) (فاعی لاتن = مفعولاتن مفاعیلن فعولن) و این هر سه را در ترانه یی واحد با یکدیگر می آمیختند . » (سیر رباعی : ۳۱۰) برای مطالعه ی کامل در مورد این سه وزن به فصل «عروض فهلوی» در کتاب سیر رباعی مراجعه کنید.
- «اگر فهلویات را به سیاق فارسی تلفظ و سپس تقطیع کنیم به هر سه وزن مورد بحث بر خواهیم خورد . در این صورت روش علمی این است که بگوییم در فهلوی مفاعیلن و فاع لاتن و مفعولاتن در آغاز مصارع با هم برابرند. راه صحیح تر این است که فهلوی را مطابق اصل لهجه تلفظ نماییم ، تا همواره به وزن هزج مسدس مقصور یا محذوف دست یابیم برای ما که امروزه به تلفظ صحیح لهجه های قدیم آشنا نیستیم ، راه این است که اشعار را طوری تلفظ و تقطیع کنیم تا همواره وزن مفاعیلن مفاعیلن فعولن به دست آید. »
 (سیر رباعی : ۳۱۸)
- «باید برای انطباق فاعلاتن حاصل از تقطیع با مفاعیلن متبادر به ذهن چاره ای بیندیشیم . در این جاست که می گوییم می توان هجای بلندی را کوتاه و هجای کوتاهی را بلند در نظر گرفت . » (سیر رباعی : ۳۲۴)
 { به عبارت دیگر در فاعلاتن «فا» را به شکل مصوت بلند سریع تلفظ می کنیم تا هجای کوتاه در نظر گرفته شود و «ع» را به صورت کشیده تلفظ می کنیم تا هجای کوتاه در نظر گرفته شود. }
 لاله کاران دگر لاله مکارید باغبانان دو دست از گل بدارید
 اگر عهد گلان این بو که دیدم بیخ گل بر کنید و خار بکارید
 (باباطاهر)
- وزن تک های اول و دوم و چهارم (فاعلاتن مفاعیلن فعولن) و تک سوم (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) است. برای آنکه این وزن درست شود در کلمه ی «لاله» ، قسمت «لا» را با مصوت «آ» بلند تلفظ می کنیم تا هجای کوتاه شنیده شود و «له» را به صورت کشیده تلفظ می کنیم تا هجای بلند شنیده شود بر همین موزنل «باغبانان» و «بیخ» را باید خواند .
- روزم از شو ، شوم از روز بتر بی بخت آشفته ام زیر و زیر بی
 شود روز از فراقت ناله ی مو چو آه بی نوایان بی اثر بی
- وزن تک اول (مفعولاتن مفاعیلن فعولن) ، تک دوم (فاعلاتن مفاعیلن فعولن) و تک سوم و چهارم (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) است .
- «بهتر است که عوض حدس و گمان در تلفظ کلمه با توجه به این که وزن مفاعیلن مفاعیلن فعولن است ، هجای کوتاه را گاهی به ضرورت بلند و هجاهای بلند را گاهی به ضرورت کوتاه تقطیع کنیم . در مصراع

«لالالالا عزیز ترمه پوشم» «لا» ی اول را معادل هجای کوتاه و سه «لا» ی بعدی را معادل هجای بلند حساب می کنیم. « (سیر رباعی : ۳۲۷)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۷۷۴	نوا: مفاعیلن مفاعیلن فعولن
گروه: شکسته	رشته: 110/1110/1110 پری گل ها پری گل ها پری گل

نگارینا به نقد جائت ندهم   گرانی در بها ارزانت ندهم

(محمود وراق هروی)

«در مجمع الفصحا تاریخ وفات شاعر ۲۲۱ هجری ذکر شده است» (منشا وزن: ۵۲)

نخستین کیومرث آمد به شاهی   گرفتنش به گیتی درون پیشگاهی

چو سی سالی به کیتی بادشا بود   کی فرمانش به هر جایی روا بود

...سپری شد نشان خسروانا   چو کام خویش راندند در جهاننا

(مسعود مروزی) (مسعود مروزی اولین شاهنامه ی زبان فارسی را به این وزن در حدود سال ۳۰۰ هجری می سراید

که ابیات معدودی از آن باقی مانده است)

چنان مستغرقم در غم که مطرب   اگر در غم سراید غم فزاید

(ابوسلیک گرگانی) (فرهنگ اوزان: ۶۶۵)

به خط و آن لب و دنداننش بنگر   که همواره مرا دارند در تاب

(فیروز مشرقی)

اگر غم را چو آتش دود بودی   جهان تاریک بودی جاودانه

(شهید بلخی) (به نقل از عوفی)

نگارینا دل و جونم تو داری   همه پیدا و پنهونم تو داری

نمی دونم که این درد از که دیرم   همی دونم که درمونم تو داری

(باباطاهر)

نوشته یافتم اندر سمرها   ز گفت راویان اندر خبرها

که بود اندر زمانه شهریاری   به شاهی کامگاری ، بختیاری

(فخرالدین اسعد گرگانی ، ویس و رامین)

نخستین بار گفتش کز کجائی   بگفت از دار ملک آشنائی

بگفت آنجا به صنعت در چه کوشند   بگفت انده خرنده و جان فروشند

(نظامی - خسرو و شیرین)

بیا تا قدر یکدیگر بدانیم   که تا ناگه ز یکدیگر نمانیم

(مولانا)

مسلمان گر بدانستی که بت چیست   بدانستی که دین در بت پرستی است

(شیخ محمود شبستری ، گلشن راز)

الهی سینه ای ده آتش افروز   در آن سینه دلی وان دل همه سوز

هر آن دل را که سوزی نیست ، دل نیست   دل افسرده غیر از آب و گل نیست

(وحشی بافقی ، فرهاد و شیرین)

به قربون خم زلف سیاهت فدای عارض مانند ماهت
ببردی دین فائز را به غارت تو شاهی خیل مژگونها سپاهت
(فائز دشتستانی)

تو مرآتِ جمال ذوالجلالی چرا مانند شلغم در جوالی
(ایرج میرزا)

دلا دیدی که خورشید از شب سرد چو آتش سر ز خاکستر برآورد
(ابتهاج)

الف یا نون ، الف این است اینا درخت صبح خورشید آفرینا
(اخوان ثالث)

نگارینا به صحرا شو که عالم چو روی خوب تو گشتست خرم
(المعجم ، شمیسا : ۱۱۱)

هلا زیبا رخا برخیز و پیش آر میی با دو رخت هم رنگ و همبوی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۷)

فروغ روی او چون نور خورشید نسیم زلف او چون بوی عنبر
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۷)

- یکی از هشت وزن مناسب برای مثنوی است که ویس و رامین فخر الدین اسعد گرگانی ، خسرو و شیرین نظامی ، اسرار نامه و الهی نامه عطار و یوسف و زلیخای جامی و فرهاد و شیرین وحشی به آن سروده شده است . (بدعت ها و ... : ۶۲۸)
  - این وزن ، وزن اختصاصی قالب دوبیتی هست .
  - «شعرا در این وزن همه گونه شعر از قطعه و غزل و قصیده سروده اند اما این وزن را به عنوان بهترین قالب برای انواع مثنویهای داستانی و عاشقانه برگزیده اند .» (فرهنگ کاربردی ... : ۳۷۱)
  - در این وزن «حافظ ۲۴ غزل ، سعدی ۳۴ و عطار ۹۱ غزل و دو قصیده دارد.» (فرهنگ کاربردی ... : ۳۷۲)
  - این وزن کاملا ایرانی است. (منشا وزن.. : ۵۲)
  - رتبه ۸ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
  - جزو « اوزان شیرین و دلنشین و آرام که مناسب مضامین آرام بخش یا عاشقانه است. لالایی ها که آرام بخش کودکان هستند ، نیز در این وزن هستند.» (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۴)
  - « وزن ترانه در اشعار قدیم عرب هست مثل شعر زیر از حضرت علی :
- سلی عن سیرتی سهمی و قوسی و رمحی والملمه و القضايا» (سیر رباعی : ۳۳۰)
- «ریپکا در تاریخ ادبیات (ص ۲۵۰) خود درباره ی مثنوی ها و حماسه های ایرانی که غالبا به وزن هزج یا متقاربت می نویسد : «دقیقی یا متقدمان وی توانستند ترانه های رزمی عامیانه و بالاخص مرثیه های عامیانه ای را که در بخارا به وسیله ی آوازه خوانان عامی در مرگ سیاوش همراه با موسیقی خوانده می شد مآخذ قرار دهند ، بدین ترتیب که ترانه ها را به سبک ادبی درآورده با نزدیک ترین وزن شعر عربی (متقارب یا هزج) وفق داده اند .» به نظر ما هم اشعار موجود در ایران که همواره با موسیقی همراه بوده است ، به تدریج با برخی از اوزان عربی مخصوصا هزج و متقارب مطابقت یافت و وجود اشعار غیر عروضی از قبیل

چهاردانه های شرفشاه یا امیر پازواری که باید ملحون خوانده شود موید این نظر است. « (سیر رباعی : ۳۳۰)

• «شمس قیس در مورد فهلوی هم مانند رباعی کلمه ی «اوزان را به کار می برد چنانکه از المعجم بر می آید فهلوی سه وزن داشته است : (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ، (فاع لاتن مفاعیلن فعولن) (فاعی لاتن = مفعولاتن مفاعیلن فعولن) و این هر سه را در ترانه یی واحد با یکدیگر می آمیختند» (سیر رباعی : ۳۱۰) برای مطالعه ی کامل به فصل «عروض فهلوی» در کتاب سیر رباعی مراجعه کنید.

• «ایرانیان هزج را همواره در قوالبی که محصول ابتکار خود آنان بود به کار می بردند علاوه بر رباعی و فهلوی ، تمام مثلثات (مثنوی سعدی ، غزل حافظ ، ...) در همین بحر هزج مسدس مقصور یا محذوفند مثنویات مهم فارسی دری نیز از قبیل ویس و رامین و خسرو و شیرین و غیره به همین وزنند . « (سیر رباعی : ۳۳۱)

• به این وزن سروده شده است : ویس و رامین (فخر الدین اسعد گرگانی) ، مصیبت نامه و اسرار نامه و الهی نامه (عطارد) ، یوسف و زلیخا (جامی) ، فرهاد و شیرین (وحشی) ، خسرو و شیرین (نظامی) ، خسرو و شیرین (امیر خسرو دهلوی) ، گل و نوروز (خواجوی کرمانی) ، عارف نامه (ایرج) ، گوهر نامه (خواجوی کرمانی) ، ناظر و منظور (وحشی بافقی) (درّه نجفی : ۲۴۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

• این وزن فرزند (110/10010/10010) است .

کد وزن:	نوا :	مفعولاتن مفاعیلن فعولن
۱۷۷۵	رشته :	110/1110/1111 گل ها گل ها پری گل ها پری گل
گروه :	بی ریشه	

دنیا خوان بی و مردم میهمان بی امروز لاله بی و فردا خزان بی
سینه چالی کنن نامش نهن گور به مو واخن که اینت خانمان بی
(بابا طاهر)

• وزن تک اول و دوم (مفعولاتن مفاعیلن فعولن) و تک سوم و چهارم (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) است
روزم از شو ، شوم از روز بتر بی بخت آشفته ام زیر و زیر بی
شود روز از فراق ناله ی مو چو آه بی نوایان بی اثر بی
(بابا طاهر)

• وزن تک اول (مفعولاتن مفاعیلن فعولن) ، تک دوم (فاعلاتن مفاعیلن فعولن) و تک سوم و چهارم (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) است .

• «بهتر است که عوض حدس و گمان در تلفظ کلمه با توجه به این که وزن مفاعیلن مفاعیلن فعولن است هجای کوتاه را گاهی به ضرورت بلند و هجاهای بلند را گاهی به ضرورت کوتاه تقطیع کنیم در مصراع «لالالالا عزیز ترمه پوشم» «لا» ی اول را معادل هجای کوتاه و سه «لا» ی بعدی را معادل هجای بلند حساب می کنیم» (سیر رباعی : ۳۲۷)

• «شمس قیس در مورد فهلوی هم مانند رباعی کلمه ی اوزان را به کار می برد چنانکه از المعجم بر می آید فهلوی سه وزن داشته است : (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ، (فاع لاتن مفاعیلن فعولن) (فاعی لاتن = مفعولاتن مفاعیلن فعولن) و این هر سه را در ترانه یی واحد با یکدیگر می آمیختند . «

(سیر رباعی : ۳۱۰) برای مطالعه در مورد این سه وزن به فصل «عروض فهلوی» در کتاب سیر رباعی مراجعه کنید.

- «اگر فهلویات را به سیاق فارسی تلفظ و سپس تقطیع کنیم ، به هر سه وزن مورد بحث بخواهیم خورد . در این صورت روش علمی این است که بگوییم در فهلوی مفاعیلن و فاع لاتن و مفعولاتن در آغاز مصاربع با هم برابرند. راه صحیح تر این است که فهلوی را مطابق اصل لهجه تلفظ نماییم تا همواره به وزن هزج مسدس مقصور یا محذوف دست یابیم برای ما که امروزه به تلفظ صحیح لهجه های قدیم آشنا نیستیم راه این است که اشعار را طوری تلفظ و تقطیع کنیم تا همواره وزن مفاعیلن مفاعیلن فعولن به دست آید . « (سیر رباعی : ۳۱۸)

کد وزن:	۱۸۲۸	نوا:	فعلن فعلن فعلاتاتن
گروه:	ناقص	رشته:	11/100/100/100 دل گل دل گل دل گل رخ ها

چو به مهر و وفای تو دل بستم ز وفای جهان همه بگسستم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۷)

به جهان ز برای تو زنده ام به امید وفای تو زنده ام

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۷)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۸۲۹	نوا:	فاعلن فعلن فعلاتاتن
گروه:	بی ریشه	رشته:	11100100101 گل پری دل گل دل گل رخ ها

دل اگر ز وفای تو بردارم رو ، ز خاک درت به کجا آرم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۵)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۸۳۵	نوا:	مستفعلن مفاعلُ مفعولن - مفعول فاعلات مفاعیلن
گروه:	بی ریشه	رشته:	11100101011 گل ها پری پری دل گل رخ ها

یا رب مرا به عشق شکبیا کن یا عاشقی به مرد شکبیا ده

(ابولحسن اوزمردی)

امروز اگر مراد تو برناید فردا رسی به دولت آبا بر

(ترکی کشی ایلاقی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۷)

شاعر ، شهید و شهره فرا لوی وین دیگران به جمله همه راوی

(رودکی)

ای آنکه غمگنی و سزاواری واندر نهران سرشک همی باری

(رودکی)

امروز مال و جاه خسان دارند بازار دهر بولهبوسان دارند

(خاقانی)

باز از فراق آن بت نوشادی چشم من است دجله ی بغدادی

(ادیب نیشابوری) (با چراغ و آینه: ۳۵۶)

یا رب چه بود مجلس شورا را کز غم فسرد خاطر شیدا را
(سید نصرالله تقوی ، وکیل مجلس شورای ملی به نقل از صور اسرافیل ۱۳۲۶ ه ق) (با چراغ و آینه: ۱۱۰)
گهواره ی دو چشم سیاه تو آرامگاه کودکی ی من بود
(نیما)

مهری کن ای سپهر و میازارم لطفی کن ای طبیعت و برهانم
(الهی قمشه ای)

سوزد چراغ دل به صحراها زین داغ سینه سوز که من دارم
(عزت الله فولادوند) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۹۹)

ای فصل فصل های نگارینم
سرد سکوت خود را بسراییم
پاییزم ای قناری غمگینم
اخوان ثالث (شعر خزانی) ۳۵/۸ (پاره ی اول و سوم)

ای کرده گرد ماه ز شب خرمن گریان ز حسرت تو چو باران من
(المعجم ، شمیسا : ۱۷۱)

بل تا خوریم باده که مستانیم وز دست نیکوان می بستانیم
دیوانگان بیهش مان خوانند دیوانگان نه ایم که مستانیم
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۴۲) (تک اول و چهارم)
باد بهار و باده ی شبگیری بوی بنفشه و سمن و خیری
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۶)

- « این وزن را بیشتر سرایندگان خراسانی به کار گرفته اند . » (فرهنگ کاربردی ... : ۲۶۰)
- دکتر محبوب این وزن را یکی از وزن های غریب و نامانوس دوره ی سامانی می داند . (منشا وزن .. : ۹۴)
- مادر کد ۱۰۰۳
- نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : فع لن فعلاتن فعلاتان- مستفعلٌ مستفعلٌ مفعولن مفعول مفاعیل مفاعیلن	کد وزن: ۱۸۴۳
رشته : 111/0011/0011 گل ها دل گل ها دل گل رخ ها	گروه : شکسته

عاجز شود از اشک و غریو من هر ابر بهار گاه با بختو
(رودکی) (تک ۱) (درباره ی طبقه بندی ... : ۴۵)
مانا که هزار گونه جان داری کاین همت چندان نکشد یک جان
(خسروی سرخسی) (تک ۲) (درباره ی طبقه بندی ... : ۴۵)
عدل تو جهان را به سکون آمر زجر تو فلک را ز ستم ناهی
(انوری)

زنهار مشو فتنه بر او زیرا حوری ست ز دور و خوب گفتاری
(ناصر خسرو) (تک ۱) (درباره ی طبقه بندی ... : ۴۵)
لغزید شب از نیمه به نیمی باز من ماندم و تنهایی و خاموشی

(فریدون توللی)

شب های ملال آور پاییز است   هنگام غزل های غم انگیز است
گویی همه غم های جهان امشب   در زاری این بارش یکریز است
(ابتهاج) (غزل کامل)

تا کی بود ای کودک سنگین دل   جور تو بر این عاشق بی [سامان]
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۰)
از لعل تو یک بوسه طلب کردم   از چشم تو صد تیغ بلا خوردم
(عروض بابر : ۹۰)

- «محمد بن وصیف در سال ۲۸۳ شعری سروده است از این شعر دو بیت در دست است که متاسفانه مصرع های اول خوانا نیست مصرع های دوم عبارت است از «پیروزه نمای از صدف مرجان» بر وزن (مستفعل فاعلات مفعولن) و دیگری «از فعل ابی حفص شه جیشان» بر وزن (مستفعل مستفعل مفعولن) باید اصل وزن همان (مستفعل مستفعل مفعولن) باشد که در مستفعل دوم قلبی صورت گرفته و به فاعلات تغییر یافته است . « (منشا وزن... : ۵۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۸۴۵	نوا: فاعلاتتن مفتعلن فع لن
گروه: بی ریشه	رشته: 11100110101 گل به گل به گل ها دل گل رخ ها

مشکین کلکی سروین بالایی   وا دو چشم شهلا و چه شهلایی
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۰) (تک ۲)

کد وزن: ۱۸۵۵	نوا: مفعولن مفعولن فاعلاتتن
گروه: ناقص	رشته: 11100/111/111 گل رخ ها گل رخ ها دل گل رخ ها

زه دانا را گویند که داند گفت   هیچ نادان را داننده نگوید زه
(رودکی) (تک ۱)

- «ندرتا نمونه هایی در دست است که در رکن اول تسکین شده است . « (فرهنگ عروضی : ۱۹۷)

کد وزن: ۱۸۶۷	نوا: مستفعلن فعلن مفاعیلن
گروه: بی ریشه	رشته: 11101001011 گل ها پری دل گل پری گل ها

خواهم که دل ز غم تو خون گردد   وان خون ز دیده ی من برون گردد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۰)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۸۷۵	نوا: فع لن فاعلاتتن مفاعیلن - مستفعل فاعلات مفعولن مفعول مفاعیلن مفاعیلن
گروه: بی ریشه	رشته: 11101010011 گل ها دل گل پری پری گل ها

مرغی ست خدنگ او عجب دیدی   مرغی که شکار او همه جانا
(فیروز مشرقی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۲)

عاجز شود از اشک و غریبو من هر ابر بهار گاه با بختو
 (رودکی) (تک ۲) (دربارہ ی طبقه بندی... : ۴۵)
 مانا که هزار گونه جان داری کاین همت چندان نکشد یک جان
 (خسروی سرخسی) (تک ۱) (دربارہ ی طبقه بندی... : ۴۵)
 زنهار مشو فتنه بر او زیرا حوری ست ز دور و خوب گفتاری
 (ناصر خسرو) (تک ۲) (دربارہ ی طبقه بندی... : ۴۵)
 تا کی دل خسته در گمان بندم جرمی که کنم به این و آن بندم
 (مسعود سعد)
 تا با غم عشق آشنا گشتیم از نیک و بد جهان جدا گشتیم
 (عطار)
 من با تو حدیث بی زبان گویم وز جمله ی حاضران نهان گویم
 (مولانا)
 دیدی که وفا به جا نیاوردی رفتی و خلاف دوستی کردی
 (سعدی)
 ای بخت بد ای مصاحب جانم ای وصل تو گشته اصل حرمانم
 (قائم مقام فراهانی)
 گر نیست دو دست نامور ما را کس می نرھاند از خطر ما را
 (لاهوتی)
 نه مهر فسون نه ماه جادو کرد نفرین به سفر که هر چه کرد او کرد
 (اخوان ثالث ، دریچه ها)
 تا مطرب عشق خسته می خواند ساز دل ما شکسته می خواند
 (حسین منزوی)

این نیلی بی ستاره می بارد

وانده زده من

نشسته سنگ آسا

می خوانم (م آزاد ، ترانه ی تاریک) (عروض فارسی : ۲۴۵) (تک ۱)

دلدار ز حال من نمی پرسد از آه سحر مگر نمی ترسد

(المعجم ، شمیسا : ۱۳۸)

نرگس ز نشاط ماه فروردین بر دست نهاده ساغر زرین

(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۶۴)

-
- «عطار در این وزن و مسبغ آن ۳۱ غزل دارد ، در حالی که حافظ این وزن را نپسندیده است و در آن هیچ غزلی ندارد. سعدی نیز ۳ غزل دارد .» (فرهنگ کاربردی)
  - «محمد بن وصیف در سال ۲۸۳ شعری سروده است . از این شعر دو بیت در دست است که متاسفانه مصرع های اول خوانا نیست . مصرع های دوم عبارت است از «پیروزه نمای از صدف مرجان» بر وزن مستفعل فاعلات مفعولن و دیگری «از فعل ابی حفص شه جیشان» بر وزن مستفعل مستفعل مفعولن باید اصل وزن

همان مستفعل مستفعل مفعولن باشد که در مستفعل دوم قلبی صورت گرفته و به فاعلات تغییر یافته است
« منشا وزن.. : ۵۲)

- رتبه ۲۳ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- جزو «اوزان برهانی و جدلی مناسب معانی پند و اخلاق و حکمت » (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۳)
- «در این وزن تنها قصیده معمول است» (درّه نجفی : ۲۴۵)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۸۷۸	نوا:	مفاعیلتن مفاعلن فع لن
گروه:	بی ریشه	رشته:	۱۱/۱۰۱۰/۱۰۱۱۰ پری گل به گل به گل به گل رخ ها

به اول دل از کفم چرا بردی به آخر دلم چرا بیازردی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۴)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۸۸۱	نوا:	مفتعلن فاعلن مفاعیلن - مفتعلن فاعلات مفعولن
گروه:	بی ریشه	رشته:	۱۱۱۰۱۰۱۱۰۰۱ گل به پری گل به گل به گل رخ ها

سفله جهان بی وفاستای بخرد با تو کجا بی وفا قرار کند؟
(ناصر خسرو) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۴۴)

تازه تر از تازه برگ نسرینی دوستر از دیده و دل و دینی
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۵)

دور شد از من قرار و آرامم تا شدم از پیش آن صنم دور
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۸) (تک ۱)

ای صنم حورزاد نیکو رو جنگ مجوی با رهیت کمتر گو
(المعجم ، شمیسا : ۲۱۰)

دل بربودی زمن کنون چه کنم ؟ سود ندارد مرا پشیمانی
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۷۵) (تک ۲)

چون ز تو باشد عنایت ای مهتر هیچ نترسم ز حاسد و بدخواه
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۹)

بس که به بویت اسیر شد جانم گر بگذاری گریخت نتوانم
(شجره العروض : ۵۱)

کد وزن:	۱۸۸۳	نوا:	مستفعلن فاعلن مفاعیلن
گروه:	ناقص	رشته:	۱۱۱۰۱/۰۱۱/۰۱۱ گل ها به گل ها به گل پری گل ها

خواهم تو را تا که یار من باشی یارم شوی در کنار من باشی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۱)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۸۸۶	نوا:	مفاعیلن فاعلن مفاعیلن
گروه:	شکسته	رشته:	۱۱۱۰/۱۰۱۱۱۱۰ پری گل رخ ها پری پری گل ها

نبینی از من رهی به جز خدمت ندارم از تو طمع به جز دیدار
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۹)

کد وزن: ۱۸۹۳	نوا: فاعلن فاعلن مفاعیلن
گروه: بی ریشه	رشته: 11101100101 گل به گل دل گل ها پری گل ها

تا اسیر رخ تو ای ترک زیبایم از فراق رخت ناشکیبایم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۴)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۸۹۹	نوا: مستفعلن فاعلن مفاعیلن
گروه: ناقص	رشته: 1/110/110/1011 گل ها پری پری گل پری گل ها

تا از تو ای دلارا جدا گشتم دور از رخت به غم ، آشنا گشتم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۰)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۹۰۱	نوا: فاعلن فاعلن فاعلن فع لن
گروه: شکسته	رشته: 11/101/101/101 گل پری گل پری گل پری گل ها

بی رخت ای دلارام طنازم روز و شب با غم و غصه دمسازم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۶)
می توان در خزان باغبانی کرد باغ یاد تو را ارغوانی کرد
(فرات الاسدی) (وزن شعر معاصر : ۱۱۴)

عصمت گیج پرواز

مثل یک خط معلق

در شیار فضا رمز می پاشد(سهراب سپهری - اینجا پرنده بود) (تک ۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۹۱۷	نوا: فاعلاتن مفعولن مفاعیلن - فاعلاتن فع فاعلاتن
گروه: شبه مکرر	رشته: 11101/111101 گل پری گل رخ ها گل پری گل ها 11101/1/11101 گل پری گل ها گل پری گل ها

حر نام آور آزاده مرد دین گشته کامش از شهید ولا شیرین
(محمد علی مردانی) (فرهنگ اوزان... : ۶۵۷)

کد وزن: ۱۹۴۵	نوا: مفتعلن مفتعلن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 111/1001/1001 گل به پری گل به پری گل رخ ها

نام لبث چون به زبان می آید آب حیاتم به زبان می آید
هر نفسی پیش لب جان بخش خضر به دریوزه ی جان می آید
(جامی) (وزن شناسی و عروض : ۱۸۷) (کل شعر بر این وزن)

این دل من هست به درد ارزانی تا نکند بار دگر نادانی

(المعجم ، شمیسا : ۱۵۳)

در سر من جز هوس جانان نیست

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۶)

بار دگر آن بت من باز آمد

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۶)

نام لبت چون به زبان می آید آب حیاتم به دهان می آید

(عروض بابر : ۱۶)

در طلب وصل تو آم سرگردان از ره سرگشتگیم سرگردان

(عروض بابر : ۱۷۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۹۵۱	نوا:	مفعولاتن مفتعلن مفعولن
گروه:	شکسته	رشته:	1111/0011111 گل ها گل ها گل دل گل ها گل ها

تا بتوانی خدمت رندان می کن بنیاد نماز و روزه ویران می کن

(خیام)

گفتم : جانم گفت : بمیر ار مردی گفتم مردم گفت که نیکو مردی

گفتم چشمم گفت که بس بی آبی گفتم نفسم گفت مکن دم سردی

(خواجهوی کرمانی ، عروض فارسی : ۱۵۴) (تک های ۱-۲-۳)

آدم نشدی و رفتی و پشت سرت گندم زاری خشک، که ته سیگاری

(بیژن ارژن)

با یارم دیروز همی گفتم راز

(المعجم ، شمیسا : ۱۴۴)

• از اوزان رباعی است

کد وزن:	۱۹۶۱	نوا:	مفتعلن مفاعلن مفعولن
گروه:	ناقص	رشته:	111/10/10/10/01 گل به پری پری پری گل رخ ها

در همه جا به یاد رویت بودم وز همه کس به جستجویش بودم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۹۶۳	نوا:	مستفعلن مفاعلن مفعولن
گروه:	ناقص	رشته:	111/10/10/10/11 گل ها پری پری پری گل رخ ها

آن دلستان که روی زیبا دارد از او دلم وفا تمنا دارد

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۹۶۴	نوا: فعلاتن مفاعلن مفعولن
گروه: بی ریشه	رشته: 11110101100 دل گل ها پری پری گل رخ ها

من به چشم امیر سخت عزیزم چه شود گر به چشم دشمن خوارم
(المعجم ، شمیسا : ۱۹۲) (تک دوم)
چه کنم چون مرا نخواهد یارم به که نالم از این حکایت و حال
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۲) (تک ۱)

کد وزن: ۱۹۶۵	نوا: فاعلاتن مفاعلن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 11110/101/101 گل پری گل پری گل رخ ها

من اگر دل به تن بیوشم باری رخ چون زعفران ، به چه پوشانم
(قوامی رازی معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۲)
وقت گل شد هوای گلشن دارم ذوق جام مدام روشن دارم
(جامی) (درباره ی طبقه بندی... : ۴۸)
من به چشم امیر سخت عزیزم چه شود گر به چشم دشمن خوارم
(المعجم) (احتمالا تک اول را باید به صورت « من به چشم امیر سخت زیزم » بخوانیم)
عافل از عیش تلخ حازم گردد باشد ایمن هر آن که عافل گردد
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۱۰۱) (تنها با تلفظ زیر)

عا	ق	لز	عی	ش	تل	خ	حا	زم	گر	دد
با	ش	دی	من	ه	ران	که	عا	قل	گر	دد
1	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1

کد وزن: ۱۹۶۷	نوا: مفعولاتن مفاعلن مفعولن
گروه: شکسته	رشته: 1111/0101111 گل ها گل ها پری به گل ها گل ها

سبحان الله جهان نبینی چون شد دیگرگون باغ و راغ دیگرگون شد
شمشاد به توی زلفک خاتون شد گلنار به رنگ توی و پرنون شد
از سبزه زمین بساط بوقلمون شد
وز میغ هوا به صورت پشت پلنگ
(منوچهری) (یک قسمت از مسمط)
تا هشیارم طرب ز من پنهان است چون مست شوم در خردم نقصان است
(خیام) (تک اول)
کیوان گردی چو گرد کیوان گردی مردی گردی چو گرد مردان گردی
لعلی گردی چو گرد این کان گردی کانی گردی چو گرد جانان گردی
(مولوی ، عروض فارسی : ۱۵۲)
دیدم دیدم که هر چه دیدم حق بود دیدم دیدم که دیدم حق بود

دیدم دیدم که می شنیدم از حق دیدم دیدم که آن شنیدم حق بود
(فیض کاشانی ، عروض فارسی : ۱۵۳)
مُردن مُردن گذشت ما را عمری مردم به گمان که زندگانی کردیم
(فرخی یزدی)

بودن بهتر و یا نبودن بهتر بودن باید ، و یا نبودن باید
(رعدی آذرخشی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۷۲) (تک ۱)
از شعرم خلقی به هم انگیخته ام خوب و بدشان به هم درآمیخته ام
(نیما یوشیج) (تک ۱)

با یارم درد دل همی گفتم دوش(دی)

(المعجم ، شمیسا : ۱۴۴)

آن دلبر ، از بلا نمی پرهیزد هر روزم فتنه یی همی انگیزد

(المعجم ، شمیسا : ۱۷۲)

- این وزن یکی از وزنهای رباعی است .
- منوچهری از این وزن برای سرودن مسمط استفاده کرده است . (فرهنگ کاربردی ... : ۲۴۹)
- فرزند ۶۴۸۹ نیز می تواند باشد .

کد وزن: ۱۹۷۹	نوا: مستفعِلن مستفعِلن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 111/1011/1011 گل ها پری گل ها پری گل رخ ها

عاشق نه ای چون من چرای شیدا شیدا نه ای چون من چرای پژمان
(میرزا جعفر ریاض همدانی) (وفات ۱۲۶۸ قمری معاصر امیر کبیر) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۳۱)
مشتاق دیدارم سرافرازم کن شادان دل و آگه ز هر رازم کن
(الهی قمشه ای) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۳۱) (کل شعر بر این وزن)
در خواب دیدم روی زیبایش را و آن نرگس مست دلارایش را
(الهی قمشه ای ، عروض فارسی : ۱۸۸)
اینک که از آینه ها لبریزی آیا مرا در خویشتم می ریزی
(شراره دادگر) (وزن شعر معاصر : ۱۸۳)

عاشق شدم بر دلبری عیاری شکر لبی سیمین بری خونخواری

(المعجم ، شمیسا : ۱۵۲)

دلبر بتی شکر لبی سیمین بری عمدا همی خواهد دلم بر بودن

(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۳۵) (تک ۲)

هرگز نکردم با تو جانا من بدی پس چون که از نیکی نیم برخوردار

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۵)

خواهم تو را جویم تو را من ای یار خوانم تو را ، گویم تو را گل رخسار

(شجره العروض : ۵۲)

تا دیده ام در کوی او دیداری بر بسته ام از زلف او زناری

(عروض همایون ، ۴۳)

ای دست حق پشت و پناهت بازآ
چشم آرزومند نگاهت بازآ
وی توده ی ملت ، سپاهت بازآ
قربان کابینه سپاهت بازآ
سرخ و سفید و سبز و زرد و آبی
پشت و گلی و قهوه ای عنابی
یک رنگ ثابت زین میان کی یابی
ای نقش هستی خیر و خواست بازآ

(عارف قزوینی) (از این تصنیف این تک ها بر این وزن هستند)

- «تقابل مستفعلن و مفعولن در شعر عربی طبیعی و در شعر فارسی غلط است ، لذا اگر به جای «بربودن» ، «بربودنا» می گفت شعر صحیح بود . » (فرهنگ عروضی : ۱۹۸) { در مورد بیت « دلبر بتی ... » }
بیت « دلبر بتی ... » را دکتر مدرسی با کمی اصلاح به شکل زیر آورده است تا وزن درست شود :
- نوع : هم خانواده ی بالغ
دلبر بتی شکر لبی سیمین بر عمدا همی خواهد دلم بربودن

کد وزن: ۱۹۸۱	نوا: فاعلاتن مستفعلن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 1/11101/11101=گل پری گل ها گل پری گل ها گل

دلربایا ، شد پاک پیدا رازم نزد هر کس زین دیده ی غمازم
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۳)

کد وزن: ۱۹۹۶	نوا: فاعلاتن فاعلاتن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 111/1100/1100=دل گل ها دل گل ها گل رخ ها

اگر آیدون که همی دانش ورزی ز همه خلق نکونامی یابی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۳)

کد وزن: ۲۰۱۳	نوا: فاعلاتن فاعلاتن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 111/1101/1101=گل پری گل پری گل گل رخ ها

با تو هر شب از ستاره لبریزم حوض خالی در حیاط پاییزم
(شراره دادگر) (وزن شعر معاصر : ۱۱۷)

چند باشم هم بدین سان بیچاره گشته شادی زین دل من آواره
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۰)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۰۳۵	نوا: مستفعلن مفعولن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 11111110011=گل ها دل گل ها گل ها گل رخ ها

ای مدحت تو فرض و دگر نافل ها در وصلت تو قافله در قافل ها
حصنی که به صد تیغ کس آن را ننگشود کلک تو کند عالیها ، سافل ها
(مسعود سعد) (تک ۴) (فرهنگ کاربردی ... : ۳۲۸)

آن تاب که من دانه و تو ای دلسوز ای دوست ، شب و روز ز دل می افروز
نی نی که غلط گفتم ، ای عشق آموز عشق تو و رسوای تو ، آن گه شب و روز
(مولانا) (تک ۳) (فرهنگ کاربردی ... : ۳۲۸)

گفتم که سرانجامت معلوم گشت

(المعجم ، شمیسا : ۱۴۴)

• از اوزان رباعی

کد وزن: ۲۰۴۵	نوا: فاعلاتن مفعولن مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 1111/111/1101=گل پری ها گل رخ ها گل ها گل ها

نعمت و شدت او از پس یکدیگر حنظلش با شکر ، با گل خار آید

(ناصر خسرو) (تک ۲) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۷۳)

کد وزن: ۲۰۴۷	نوا: مفعولن مفعولن مفعولن فع لن
گروه: مکرر()	رشته: 111/1111/1111=گل ها گل ها گل ها گل رخ ها

سرو است آن یا بالا ، ماه است آن یا روی زلف است آن یا چوگان ، خال است آن یا گوی

(رودکی)

دوازده هجایی

کمترین کد	۲۰۴۸	1000/0000/0000
بیشترین کد	۴۰۹۵	1111/1111/1111
تعداد کد	۲۰۴۸	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۱۳	۲۱	۲۹	۵۸	۱۲۱

شرح: ۶۳ وزن بالغ در این هجا وجود دارد. دارای بیشترین تعداد وزن در این هجا هستیم.

کد وزن:	۲۱۸۴	نوا: فعلتن * ۳
گروه:	مکرر()	رشته: 1000/1000/1000 = (دلِ پری) * ۳

صنم من ز بر من بنروی دلک من بنبری بنشوی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۱۸)

کد وزن:	۲۳۴۰	نوا: فعلن * ۴
گروه:	مکرر()	رشته: 100/100/100/100 = (دلِ گل) * ۴

دل من دل من دل من بر تو رخ تو رخ تو رخ با فر تو
(مولانا)

چو رخت نبود گل باغ ارم چو قدت نبود قد سرو چمن
(سلمان ساوجی ، غیاث اللغات : ۵۹۷)

چه بود سر و کار غلط سبقان ؟ در علم و عمل به فسانه زدن
ز غرور و دلایل بی خبری همه تیرِ خطا به نشانه زدن
(بیدل دهلوی)

تو صفا ده عشق و وفای منی تو فرشته ی بام و سرای منی
(پژمان بختیاری ، شناخت شعر : ۸۴)

چگلی صنمی که دلم ببرد پس از آن به عنا و بلا سپرد
(المعجم ، شمیسا : ۲۰۱)

چه کنم صنما چو دلم ستدی بکشم ز تو هر چه کنی بدی
(المعجم ، شمیسا : ۶۷)

بیری صنما دل و جان رهی لبکان به رهی ندهی نرهی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۱۷)

دل ما ز غم تو بسی شده خون به دماغ برآمده شور جنون
مکن این همه جور و جفا صنما به اسیر کمند فراق بلا
(تحفه الهند : ۱۹۵)

- « این وزن را رکض الخیل به معنای دویدن و به تاخت رفتن اسبان نیز خوانده اند » (فرهنگ کاربردی: ۱۶۸)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۳۶۲	نوا:	مفاعلاتن مفتعلن فعلن - مفاعلاتن فعلن فعلن
گروه:	ناقص	رشته:	100/100/111010=پری پری گل ها دل گل دل گل

کمند گیسو را گره از چه زنید   کمان ابرو را بزه از چه کنید
(صفی علی شاه) (گره را به صورت « گِ رِ » و بزه را به صورت « بِ زِ » بخوانید .)

{ چه شعر ها خواندم ز کتاب تنت   چه جام خوردم ز شراب تنت }

(مولف)

کد وزن:	۲۳۸۹	نوا:	فاعلاتن مفاعن فعلن
گروه:	ناقص	رشته:	10/01/01/01/01/01=گل به گل به گل به گل به گل به پری

آن نگار خوب چهر سیمین ذقن   روی خویش در نهران نمود به من

(المعجم ، شمیسا : ۲۰۵)

کد وزن:	۲۳۹۳	نوا:	مفتعلن فاعلاتن فعلن - مفتعلن فاعلاتن مفتعلن
گروه:	شکسته(ناقص)	رشته:	1001/01011001=گل به پری ها پری به ، گل به پری

ای ز همه مردمی تهی و تهک   مردم نزدیک تو چرا پاید

(ابوشکور بلخی) (تک اول) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۷)

تیز نگیرد جهان شکار مرا   نیست دگر با غمأنش کار مرا

(ناصر خسرو)

مارِ جهان را چو دید مرد به دل   دست کجا در دهان مار کند؟

مردِ خرد همچو خر ز بهر شکم   پشت نباید که زیر بار کند؟

(ناصر خسرو)

چرخ معین است و بخت یار ، مرا   کرده جهان سخت بختیار ، مرا

موسم آن رنج بی شمار گذشت   نک من و پا رنج بی شمار مرا

(وقار شیرازی ، درّه نجفی : ۲۵۴)

عشق به محنت صبور دید مرا   رفت و بر آتش بخوابنید مرا

(المعجم ، شمیسا : ۱۶۵)

دل بربودی زمن کنون چه کنم ؟   سود ندارد مرا پشیمانی

(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۷۵) (تک ۱)

یار من آن سرو قد موی میان   سیم بر مشک زلف بدر جمال

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۹)

- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۳۹۴	نوا:	مفاعن فاعلاتن فعلن - مفاعن فاعلاتن مفتعلن
گروه:	بی ریسه	رشته:	100101011010=پری پری گل پری پری دل پری

وگر بدانستی که دل بشود   نکردمی بر ره بلا گذرا

(شهید بلخی) (بیت از قصیده ای هم آوا با 100/10101/1001)

چو سدّ یاجوج بایدی دل من که باشدی غمزگانش را سپرا

(شهید بلخی) (المعجم) (فرهنگ عروضی : ۲۱۳)

ز بهر خوبی نه از برای وفا تو را گزیدم بتا ز خلق جهان

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۰)

• دکتر محبوب این وزن را یکی از وزن های غریب و نامانوس دوره ی سامانی می داند . (منشا وزن .. : ۹۴)

نوا : فعولن فاعلن فعلن - مفاعیلتن مستفعلن فعلن	کد وزن: ۲۴۲۲
رشته : 100/101/110/110 = پری گل پری گل پری گل پری دل گل	گروه : ناقص

ندارم قراری بی قرار توام بین عاشقانه در کنار توام

(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۹۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : مفتعلن*۳	کد وزن: ۲۴۵۷
رشته : 1001/1001/1001 = (گل به پری) * ۳	گروه : مکرر()

آمده این هفت گل تازه و تر تازه کند رونق گلزار هنر

(امیر خسرو دهلوی)

چند تو گویی که جهان می گذرد نی که جهان مهلتمان می گذرد

(ابراهیم شیبانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۱۷)

تا غمت اندر دل من گشت پدید کسی مرا با لب پر خنده ندید

(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۶۰) (تک ۱)

ای صنم از عشق تو بیمار شدم تو نکنی هیچ به کارم نظری

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۷)

اشک مرا هست فروغ دگری نیست بدین آب به دریا گهری

(مظفر علی اسیر ، شجره العروس : ۳۷)

نیست مرا جز تو نگارا دگری می نکنی هیچ به کارم نظری

(عروض سیفی : ۴۴)

از پی آمده ، انده چه خوری عمر به تلخی چه گذاری به هدر

(عروضی شهرستانی) (فرهنگ اوزان ... : ۶۷۸)

• ضرب المثل : « کوفته را نان تهی کوفته است » (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۱۸)

• امیر خسرو دهلوی در این وزن مثنوی سروده است که از نظر جامی اصلا مناسب مثنوی نیست .

(بدعت ها و ... : ۶۳۳)

• نوع : هم آوای بالغ

نوا : مفاعلن مفتعلن مفتعلن	کد وزن: ۲۴۵۸
رشته : 1001/1001/1010 = پری گل به پری گل به پری	گروه : ناقص

تا غمت اندر دل من گشت پدید کسی مرا با لب پر خنده ندید

(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۶۰) (تک ۲)

ز شوق تو سوی چمن می گذرم به یاد تو سرو و چمن می نگرم

(عروض بابر: ۱۱۴)

کد وزن: ۲۴۶۳	نوا: مفعولاتن مفععلن مفععلن
گروه: ناقص	رشته: 1001/1001/1111=گل ها گل ها گل به پری گل به پری

گفتم مستی گفت که آری به خدا گفتم بگذر گفت که بگذار مرا

گفتم بازآ گفت کزین ها بازآ گفتم رفتم گفت دگر باز میا

(خواجهی کرمانی ، عروض فارسی : ۱۵۵) (تک ۱-۲-۴)

گفتم روزم گفت بدین روز مناز گفتم که شبم گفت مکن قصه دراز

گفتم زلفت گفت که در مار میپیچ گفتم خالت گفت برو مهره مبارز

(خواجهی کرمانی ، عروض فارسی : ۱۵۵) (تک ۱-۳-۴)

با یارم دیروز همی گفت دلم

(المعجم ، شمیسا : ۱۴۴)

• از اوزان رباعی است .

کد وزن: ۲۴۷۳	نوا: مفععلن مفاععلن مفععلن
گروه: شکسته(ناقص)	رشته: 1001/10101001=گل به پری پری پری گل به پری

از تو پری ستمگری خوش نبود جور و وفا از تو پری خوش نبود

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۷۹)

تیر غمت بتا ز جان می گذرد ناله ی دل ز آسمان می گذرد

(عروض بابر: ۱۱۶)

آمده ام ز هجرت ای ماه به جان لطف بکن به وصل خویشتم برسان

(عروض بابر: ۱۱۶)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۴۷۴	نوا: مفاععلن مفاععلن مفععلن
گروه: ناقص	رشته: 1001/10/10/10/10=پری پری پری پری گل به پری

جفا اگر کشیده ام از تو بسی نکرده ام شکایتی پیش کسی

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۷۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۴۷۹	نوا: مفعولاتن مفاععلن مفععلن
گروه: بی ریشه	رشته: 100110101111=گل ها گل ها پری پری گل به پری

عمرت تا کی به خودپرستی گذرد یا در پی نیستی و هستی گذرد

(خیام) (تک اول)

کافر باشد که از تو شیدا نشود بی جان باشد که بی تو از جا نشود

من عقل نخوانمش اگر عقل کل است تا از تو به کل جنون و رسوا نشود

(مولوی ، عروض فارسی : ۱۵۳)

یا رب یارب به حق تسبیح و رباب کش در تسبیح صد سوال است و جواب
 یارب به دل کباب و چشم پر از آب جوشان تر از آنیم که در خم شراب
 (مولانا ، عروض فارسی : ۱۵۴)
 دیشب باران قرار با پنجره داشت روبوسی آبدار با پنجره داشت
 یک ریز به گوش پنجره پیچ کرد چک چک، چک چک... چه کار با پنجره داشت؟
 (قیصر امین پور) (تک ۴ ، ۱)

غلطان ، غلطان همی رود تا بن گو
 (بر طبق روایتی رودکی این عبارت را از کودکی در هنگام گردو بازی شنیده است و این عبارت منبع الهام برای
 ایجاد این وزن شده است .) (المعجم ، شمیسا : ۱۴۱)
 با یارم درد دل همی گفت دلم
 (المعجم ، شمیسا : ۱۴۴)

• رودکی «به حکم آن که ... بانی آن وزن کودکی بود نیک موزون و دلبر و جوانی سخت تازه و تر آن را ترانه
 نام نهاد . «عالم و عامی مشعوف این شعر گشته . زاهد و فاسق را در آن نصیب ، صالح و طالح را بدان
 رغبت» «بسا دختر خانه که بر هوس ترانه در و دیوار خانه عصمت خود در هم شکست. « المعجم رباعی را
 زیباترین وزن پس از اوزان خلیل می داند . (المعجم ، شمیسا : ۱۴۱)

• از اوزان رباعی

کد وزن:	۲۵۴۷	نوا:	مستفعلتن مفعولن مفتعلن
گروه:	شکسته	رشته:	10011/11/10011 = گل ها دل گل رخ ها ، گل ها دل گل

جستم همه ساله ای پسر کام تو من خرسند همی بودم در دام تو من
 سیر آمدم از بهانه خام تو من بریخ اکنون نگاشتم نام تو من
 (فرخی سیستانی) (تک ۲)
 یا دل بر من باشد یا دلبر من نی دل بر من باشد نی دلبر من
 ای دل بر من مباش بی دلبر من یک دلبر من به که دو صد دل بر من
 (مولانا ، عروض فارسی : ۱۵۱) (بیت اول)
 گفتم که سرانجامت معلوم نگشت
 (المعجم ، شمیسا : ۱۴۴)

• از اوزان رباعی است

کد وزن:	۲۶۵۰	نوا:	مفاعن فاعلات مفاعن
گروه:	مکرر کوتاه	رشته:	101001011010 = پری پری گل پری به پری پری

غزل بخوان در سکوت شبان من شکسته آواز ماه بدون تو
 (محمد رضا مهدی زاده) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۴۴) (تک بیت به این وزن)

کد وزن:	۲۶۶۲	نوا:	فعلولن فعلاتن فعلاتتن - مفاعیل مفاعیل مفاعن
گروه:	مکرر کوتاه	رشته:	1010/0110/0110 = پری گل به پری گل به پری پری

دلم برد یکی ترک به ابروان رخم کرد تیمار چو زعفران
 (المعجم ، شمیسا : ۲۰۵)

کد وزن: ۲۶۶۶	نوا: مفاعن فعولن فعلاتتن
گروه: شکسته(ناقص)	رشته: 1010/01101010 = پری پری پری گل به پری پری

چرا همی نگارا تو جفا کنی وفا کن ار نه باری تو جفا مکن
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۸)

کد وزن: ۲۷۱۳	نوا: مفتعلن مفتعلن مفاعن
گروه: ناقص	رشته: 1010/1001/1001 = گل به پری گل به پری پری پری

دلبر من با دل من جفا کند جان مرا با غمش آشنا کند
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۸)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۷۱۴	نوا: مفاعن مفتعلن مفاعن
گروه: شکسته	رشته: 1010/10011010 = پری پری گل به پری پری پری

چه روزها گذشت و روزگارها چه فرودین ها چه نوبهارها
(وقار شیرازی) (تک ۲) (عروض فارسی : ۱۰۵)

زمین مبعّد نبود از آسمان چنان که بخل تو ز تو معبدا
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۴)

از آن دو چشمکان پر فریب ، او عجب نباشد که برد شکیب ، او
(المعجم ، شمیسا : ۱۱۲) (تک ۲)

کد وزن: ۲۷۱۵	نوا: مستفعلن مفتعلن مفاعن
گروه: بی ریشه	رشته: 101010011011 = گل ها پری گل به پری پری پری

هر چند بر من ز غمت قیامت است عاشق شدن جز به تو بر ، غرامت است
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۴)

ماه وشیم چاره ی کار من نکرد مرحمتی بر دل زار من نکرد
(عروض بابر : ۱۱۵)

کد وزن: ۲۷۲۹	نوا: مفتعلن مفاعن مفاعن
گروه: ناقص	رشته: 10/10/10/10/01 = گل به پری * ۷

بر من و خسته جان مکن چنین ستم کاین دلم از پی تو شد چنین به غم
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۳)

گر برهد دل من از هوای تو کو دگری که دل دهم به جای تو
(عروض بابر : ۱۱۷)

کد وزن: ۲۷۳۰	نوا: مفاعن * ۳ - (مفاعن فعل) * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 10/10/10/10/10/10 = (پری) * ۶

فغان از این غراب بین و وای او که در نوا فکندمان نوای او
(منوچهری)

چه روزها گذشت و روزگارها چه فرودین ها چه نوبهارها
 (وقار شیرازی) (تک ۱) (عروض فارسی : ۱۰۵)
 دریغ این دیار و خانه های او که سر به سر خراب شد بنای او
 (داوری فرزند وصال ، درّه نجفی : ۲۵۰) (در مورد زلزله شیراز)
 فغان ز جغد جنگ و مُرغَوای او که تا ابد بریده باد نای او
 (ملک الشعرا بهار) (دکتر شفیعی این شعر را واپسین شاهکار ادبیات کلاسیک ایران می داند (با چراغ و آینه: ۶۰))
 به فصل فرودین ز فیض نوبهار شود بهشت عدن به گیتی آشکار
 (ادیب طوسی)
 چه خوش بود فغان ز عشق سر کنم شرار دل عیان ز چشم تر کنم
 (الهی قمشه ای) (عروض فارسی : ۱۰۵)
 فکنده ناله هر شب از نوای من ز کاروان به کاروان درای من
 (مهرداد اوستا ، دره نجفی ، ۲۵۰)
 تو می روی و دل ز دست می رود مرو که با تو هر چه هست می رود
 (ابتهاج)

نگاه کن که غم درون دیده ام

(فروغ ، تولدی دیگر)

چگونه قطره قطره آب می شود

چرا عجب ندارم از نگار من که بی گنه برون شد از کنار من
 (المعجم ، شمیسا : ۶۷) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۱۷)
 از آن دو چشمکان پر فریب ، او عجب نباشد که برد شکیب ، او
 (المعجم ، شمیسا : ۱۱۲) (تک ۱)
 کنون که گردد از بهار خوش هوا فزون شود به هر دل اندرون صفا
 (عروض سیفی : ۴۴)

• این وزن را می شود به جای سه پاره به شکل دو پاره با نوای (مفاعیلن فعل *۲) خواند که ریتم متفاوتی ایجاد می کند .

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۷۳۱	نوا:	مستفعلن مفاعیلن مفاعیلن
گروه:	ناقص	رشته:	10/10/10/10/10/11 = گل ها پری پری پری پری پری

از هجرت ای نگار گل عذار من ترسم که خود خزان شود بهار من
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۷۳۲	نوا:	فعلاتن مفاعیلن مفاعیلن
گروه:	ناقص	رشته:	10/10/10/10/1100 = دل گل ها پری پری پری پری

به چه ماند رخان آن نگار من که همی تابد آن رُخس چو مشتری
 (المعجم ، شمیسا : ۲۱۱)

کد وزن: ۲۷۴۷	نوا: مستفععلن مستفععلن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 10/10/10/111011 = گل ها پری گل ها پری پری پری

ای دلستان ، از من مگر چه دیده ای کز من چنین بی موجبی رهیده ای
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۷۶۲	نوا: مفاعلن فعلاتن مفاعلن
گروه: شکسته(ناقص)	رشته: 1010/11001010 = پری پری دل گل ها پری پری

دلم ز دست فراق به بر نمآند چنان برفت که از وی اثر نماند
ز عضو عضو سراپای دلکشت قرار با من بی پا و سر نماند
ز دست جور تو گفتم سفر کنم دریغ و درد که پای سفر نماند
(داوری شیرازی ، دره نجفی : ۲۷۰)
و من زنی که بدهکار خویشتنم گناه می چکد از زمهریر تنم
(شراره دادگر) (وزن شعر معاصر : ۷۰)

زمین فصاحت برگ چنار را
به باد خسته ی پاییز می سپرد
هوا ترنم سودایی شکفتن را
زنبض بی تپش خاک می گرفت
(رویایی)

بهار بود به چشمم خزان و دی که شاد بود به رویم نگار من
(المعجم ، شمیسا : ۱۷۹)
دلم ببردی ای یار ، بی بها بها بیار و لبان را به من سپار
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۰)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۲۷۶۳	نوا: مستفععلن فعلاتن مفاعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 101011001011 = گل ها پری دل گل ها پری پری

ای همچو خون به رگم ای طپش مرا بشنو حدیث چنین جوشش مرا
موج خیال تو در هم شکسته است آرام آبی ی آرامش مرا
گرچه به باغ تمنا ندیده ای سرکش نهال دل و رویش مرا ...
(پروین جزایری) (غزل کامل)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۲۷۶۴	نوا: فعلاتن فعلاتن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 1010/1100/1100 = دل گل ها دل گل ها پری پری

اجل ار از گل من گل برآورد گل من بار هوایت بیورود
(سلمان ساوجی) (می توان این بیت را به این گونه خواند اما کل قصیده بر وزن دیگر است .
صفای صفوت رویت بریخت آب بهار هوای جنت کویت بییخت مشک تثار ...)

ملکا تیغ تو مر بد سگال را بخورد همچو غضنفر شگال را
 (المعجم ، شمیسا : ۱۸۶)
 صنما روی تو دیدم ز خود شدم گلی از باغ تو چیدم ز خود شدم
 (شجره العروس : ۵۵)
 چو قدت گر چه صنوبر کشد سری نبُود چون قد سروت صنوبری
 (عروض سیفی : ۵۹)

کد وزن:	۲۷۷۸	نوا:	مفاعلتن فاعلاتن مفاعلتن
گروه:	شکسته(ناقص)	رشته:	1010/11011010 = پری پری گل پری ها ، پری پری

همی کنم مهربانی به جای تو جفا مکن گر توانی به جای من
 (المعجم ، شمیسا : ۱۷۴)
 مرا به کوی تو رفتن کجا شود ز ناتوانی مگر از خدا شود
 (شجره العروس : ۴۷)

کد وزن:	۲۷۸۱	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن مفاعلتن
گروه:	ناقص	رشته:	1010/1101/1101 = گل پری ها گل پری ها پری پری

ای نگارین روی دلبر مکن ستم کاین دل من بی تو آغشته شد به غم
 (بی نام) (وزن شعر فارسی : ۲۵۰)

کد وزن:	۲۷۹۵	نوا:	(مستفعلن فعل) *۲ - (فع لن مفاعلتن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	10/10/11-10/10/11 = (گل ها پری پری) *۲

ای کرده ماه را از تیره شب نقاب در شب فکنده چین بر مه فکنده تاب
 (خواجهی کرمانی) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۲)
 اندر جهان دو چیز از دل برد محن یا ساده ی جوان یا باده ی کهن
 (قآنی)
 ای مه به غمزه ای دادی فریب من آوردی اشتیاق بردی شکیب من
 (الهی قمشه ای)

کولی بر آن درخت تیری نشانده دوست یعنی که دی پسین زین سوی رانده دوست
 (سیمین بهبهانی ، کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰-۱۳۶۲)
 موجیم و وصل ما از خود بریدن است ساحل بهانه ای ست رفتن رسیدن است
 (قیصر امین پور) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۲)

- دکتر شمیسا این وزن را از ابداعات خواجهی کرمانی می داند . (اوزان...خواجهی کرمانی: ۲)
- نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۲۸۵۹	نوا:	مستفعلن مفاعلتن فاعلتن - مستفعلن مفاعلٌ مستفعلن مفعول فاعلات مفاعیلتن
گروه:	شکسته	رشته:	1011/00101011 = گل ها پری پری دل ، گل ها پری

ای زینهار خوار بدین روزگار از یار خویشتن که خورد زینهار
 (فرخی سیستانی)

شاید که حال و کار دگرسان کنم هرچ آن به است ، قصد سوی آن کنم
 بردرگهش ز نادره بحر عروض یگی امین دانا ، دربان کنم
 مفعول فاعلات مفاعیل فع بنیاد آن مبارک بنیان کنم
 (ناصر خسرو)

ای بس که دل فگارم از این روزگار یا رب مباد کس چو من دل فگار
 (وقار شیرازی ، درّه نجفی : ۲۶۳)

گر چشم عقل بر رخ دنیا کنی زین زال زشت روی تبراً کنی
 (مهدی الهی قمشه ای)

تا کی پیاده پویه ی فرزین کنم برخیزم و سمند سفر ، زین کنم
 (اخوان ثالث)

عاشق شدم بران بت ناسازگار صبرم دهاد در غم او کردگار
 (المعجم ، شمیسا : ۱۷۲)

آن خوب روی دلبر بیدادگر کاندر غمانش سوخته گشتم جگر
 (المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۶۲)

گلنار زرد همچو شه چینیان دیبای سبز دارد و زرین کمر
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۶)

- عوفی در لباب درباره این وزن می گوید: «نگهداشت عروض آن دشوار است.» (اخوان: ۱۷۷)
- « در کار وزن گاه کوچکترین تغییر از کوتاهی و بلندی... چنان تغییری در ماهیت موزیکی و حال و هوای وزن می دهد که حیرت برانگیز است . مثلاً همین وزن مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن را که به این وزن تغییر یافته با حذف دو هجای آخر از وزن غمگانه و سنگین و موقر به وزن حماسی تبدیل شده است . »
 (بدعت ها و ... : ۴۱۹)
- جزو «اوزان برهانی و جدلی مناسب معانی پند و اخلاق و حکمت . » (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۳)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۸۶۷	نوا:	مستفعلن مفتعلن فاعلن
گروه:	مکرر کوتاه	رشته:	1011/0011/0011 = گل ها دل گل ها دل گل ها پری

فالی بکنم ریش تو را یا رسول ریش بکند ماکان ، پاک از اصول
 (ابولحسین خارجی) (تک اول) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۱)

- یک وزن مکرر است که آخرین هجا تبدیل به هجای بلند شده است .

کد وزن:	۲۸۹۱	نوا:	مستفعلن فعلاتتن فاعلن
گروه:	شکسته	رشته:	1011/01001011 = گل ها پری دل گل به ، گل ها به گل

گر بشنود ز فراق خود زاریم شاید اگر بگذارد به دلداریم
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۲)

- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۸۹۲	نوا:	فعلاتتن فعلاتتن فاعلن
گروه:	بی ریشه	رشته:	101101001100 = دل گل ها دل گل پری گل پری

چه رسیدم به جهان آزادگی من و مستی و عشق و دلدادگی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۷۱)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۲۹۰۶	نوا: مفاعلاتن مفاعلاتن فعل
گروه: شکسته(شکسته)	رشته: 10-11010-11010 = (پری پری گل پری پری گل پری)

به کوه و دشت و در تو مجنون منم ز هجر و درد و غم تو دل خون منم
(الهی قمشه ای)

اگر بمیرم به درد عشقت رواست وگر بسوزم ز داغ هجرت سزاست
وگر نشینم به راه وصلت بجاست وگر بگردم ز راه کویت خطاست
(الهی قمشه ای) (فرهنگ اوزان...: ۶۷۴)

منم که چون نی به بند بندم نواست به هر نوایم هزار شرح بلاست
اگر بسوزم وگر بسازم رواست اگر بنالم وگر بمیرم بجاست
(غلامرضا سازگار) (فرهنگ عروضی : ۱۲۴)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۲۹۰۷	نوا: مستفععلن فاعلاتتن فاعلن
گروه: شکسته	رشته: 1011/01011011 = گل ها پری گل پری به ، گل ها پری

ای دلبر جان فزای تندی مکن با عاشق خوش سرای تندی مکن
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۷)

بر من چرا کرده ای دراز این زبان بگذار تا دارم این زبان در دهان
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۰)

• «المعجم این بیت را بر وزن مستفععلن فاعلان مستفععلن تقطیع می کند .»

(درباره ی طبقه بندی...: ۱۱۶) } برای آنکه این بیت به این وزن تقطیع شود باید بعد از «فزای» و «سرای» یک سکوت کوتاه کرد نه سکوت کشیده وگرنه وزن شبیه کد ۱۴۹۹ مستفععلن فاعلن فاعلن می شود.

کد وزن: ۲۹۰۹	نوا: فاعلاتن فاعلاتتن فاعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 101101011101 = گل پری گل ها پری پری گل پری

هر که چون من دل به جعد مویی دهد کی تواند از کمند غم وا رهد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۹)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۹۱۸	نوا: فعولن فعلاتن مفاعیلتن
گروه: ناقص	رشته: 1011/0110/0110 = پری گل به پری گل به گل ها پری

نگارا ز چه رو این دلم خون کنی به هجران رخت رنجم: افزون کنی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۷۶)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۲۹۲۳	نوا: مستفععلن مفاعیلتن فاعلن
گروه: شکسته(ناقص)	رشته: 1011/01101011 = گل ها پری پری گل به ، گل ها پری گل

هر کس چو من اسیر تو زیبا شود کی در غمت تواند که شکیبیا شود
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۷۲)
وقتی ز ماه گفتم ، دل تو گرفت در چشم گل شکفتم دل تو گرفت
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۴۹)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۲۹۲۵	نوا: فاعلن*۴
گروه: مکرر()	رشته: 101-101-101-101 = (گل پری) * ۴

ای تُتَّق بسته از تیره شب در قمر طوطی خطت افکنده پر بر شکر
(خواجهی کرمانی)
چون رُخت ماه من بر فلک مه نتافت بر درت شاه من جز ملک ره نیافت
(اهلی شیرازی)
ای صبا صبح دم چون رسی سوی او حال من عرضه ده با سگ کوی او
(مشتاق) (وزن شعر فارسی: ۲۴۱)
من نه خود می روم او مرا می کشد کاه سرگشته را کهربا می کشد
(ابتهاج ، کهربا ، ۱۳۶۲/۴)

سال ها این سجود طراوت

مثل خوشبختی ثابت

روی زانوی آدینه ها می نشست (سهراب سپهری ، بی روزها عروسک) (تک ۳)

خیز و این دفترت نزد سرهنگ بر تا خوری از هنرهای و فرهنگ ، بر

(المعجم ، شمیسا : ۲۰۱)

سخت سرگشته ام از غم هجر تو گر خطایی کنم دلبرای عفو کن

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۴)

روی تو با صفا موی تو عنبرین قامت تو بلا خوی تو آتشین

(تحفه الهند : ۱۸۸)

• «گفته اند خواجهی کرمانی برای اولین بار از این وزن استفاده کرده است .»

(آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۶۲)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۲۹۸۷	نوا: مستفععلن مفاعلن مستفععلن
گروه: شکسته(ناقص)	رشته: 1011/10101011 = گل ها پری پری پری ، گل ها پری

با من اگر وفا کنی نازت کشم تا بو که از وفا به خود بازت کشم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۹۹۸	نوا: فعولن فعولن فعولن فاعلن
گروه: ناقص	رشته: 101/110/110/110 = پری گل پری گل پری گل پری گل پری

دلیم عاشقت شد که درکم کرده ای ندانسته بودم که ترکم کرده ای
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۹۰)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۰۰۲	نوا: مفاعلن مستفعلن مستفعلن
گروه: ناقص	رشته: 1011/1011/1010 = پری گل ها پری گل ها پری

بیا بیا دلدار من دلدار من درآ درآ در کار من در کار من
تویی تویی گلزار من گلزار من بگو بگو اسرار من اسرار من
(مولانا) (در اصل یک بیت است .)

• «هر دو مصرع از شعر فوق را مولانا در یک مصرع آورده و شکل نویی از غزل فارسی ارائه داده است .
(فرهنگ کاربردی ... : ۶۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۰۰۳	نوا: مستفعلن * ۳
گروه: مکرر()	رشته: 1011/1011/1011 = (گل ها پری) * ۳

پیش آر ساقی ، آن می چون زنگ را تا ما براندازیم نام و ننگ را
(اوحدی مراغه ای ، وزن شعر فارسی: ۲۲۱)
خواهد برون آید، ولی چون آید او زنجیر و غلها باشدش بر پا و بر سر
(وقار شیرازی ، دره نجفی: ۲۴۸)
مرغ دلیم فریاد یاهو می زند گم کرده معشوقش که کوکو می زند
(الهی قمشه ای، عروض فارسی: ۱۰۳)
مانند شاعرهای عهد بادیه با یاد او از اشک شویم جای او
(حمیدی شیرازی ، دره نجفی: ۲۴۸)

ای مهتری کز مهتران ، خود بهتری وز بهتری همه کس بیابد مهتری
(المعجم ، شمیسا: ۱۱۳) (تک ۱)

دل بر گرفت از من بتم یکبارگی جاوید ماندم من در این بیچارگی
(المعجم ، شمیسا: ۱۵۱)

هرگز نکردم با تو جانا من بدی پس چون که از نیکی نیم برخوردار
(معیار الاشعار)

تا کی مرا گویی که از من باش دور گر دور باشم از تو ، چون باشم صبور
(معیار الاشعار ، فشارکی : ۶۵)

ساقی به عشرت کوش در دوران گل مگذار ز کف جام تا پایان گل
(عروض سیفی: ۴۳)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۳۰۰۵	نوا: فاعلاتن مستفعلن مستفعلن
گروه: ناقص	رشته: 1011/1011/1101 = گل پری ها گل پری گل ها پری

چشم مستت، ای ترک افسون کار من از ننگه زد راه دل هشیار من
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۸)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۰۳۵	نوا: مستفعلن فاعلاتن مستفعلن
گروه: شکسته(ناقص)	رشته: 1011/11011011 = گل ها پری گل پری ها ، گل ها پری

برخیز جانا به من ده ، آن جام می کز نور او ماه را باشد روشنی
(المعجم ، شمیسا : ۲۰۹)

کد وزن: ۳۰۳۷	نوا: فاعلاتن فاعلاتن مستفعلن
گروه: ناقص	رشته: 1011/1101/1101 = گل پری ها گل پری ها گل ها پری

ای نگارین روی دلبر کم کن ستم کاین دل من بی رخ تو پر شد به غم
(المعجم ، شمیسا : ۱۸۶)
برده از من دل نگارینی در چگل گشته ام شیدا بود پیدا از چه گل
(عروض بابر : ۱۵۶)
هر شبم گویی که فردایت خوش کنم چند فردا رفت شاید فردا کنی
(ریاض الشعرا : ۵۵)

کد وزن: ۳۰۵۵	نوا: (مفعولن فاعلن) * ۲
گروه: مکرر(ناقص)	رشته: 101111-101111 = (گل ها گل پری) * ۲

گفتم نایمّت نیز هرگز پیرامنا بیهده گفتم من این بیهده گویا منا
(ابولحسن اورمزدی) (دربارہ ی طبقه بندی...: ۱۵۷) (تک ۱)
قمری در بوستان هر سو کوکو کند بهر سفر کردگان سخت تکاپو کند
(مولانا) (تک ۱)

گفتم با آن که هین ساکت از این سخت راندم با این که هان خامش از این مقال
(صبا ی کاشانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۶۳)
باید چیزی نوشت باید اما کجا لوحی یا دفتری دیگر با ما کجا
(سیمین بهبهانی) (۶۱/۲) (غزل کامل)

او را از نیکویی قارون کرده است باز ما را خواهد همی کز غم قارون کند
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۵)

• فرزند ۱۱۴۸۱

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۲۲۵	نوا: مفتعلن مفتعلن فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1100/1001/1001 = گل به پری گل به پری به پری گل

در بر من دلبر من بنیامد آن بت افسونگر من بنیامد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۷۸)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۳۲۲۶	نوا: مفاعن مفتعلن فعلاتن
گروه: ناقص	رشته: $1/100/100/11010$ = پری پری گل به پری دل گل ها

شبی که آواز نی تو شنیدم چو آهوی تشنه پی تو دویدم
دوان دوان تا لب چشمه شنیدم نشانه ای از نی و نغمه ندیدم
(ابتهاج ، تصنیف تو ای پری کجایی) (ترانه ها : ۶۶۷)

کد وزن: ۳۲۴۲	نوا: مفاعن مفاعن فعلاتن
گروه: ناقص	رشته: $1100/10/10/10/10$ = پری پری پری پری دل گل ها

نگار من سوار من به سفر شد همی رود چو سرکشان به جهان در
(المعجم ، شمیسا : ۲۰۵)
من از فراق آن صنم به فغانم همیشه با دلی حزینم ز غم
(المعجم ، شمیسا : ۱۹۰) (تک ۱)

کد وزن: ۳۲۴۳	نوا: مستفعلن مفاعن فعلاتن
گروه: ناقص	رشته: $1100/10/10/10/11$ = گل ها پری پری پری دل گل ها

روزی بود که عشق تو به سرآید یا آن دلت به مهر من بگراید
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۵)

• { بنا به نظر مصحح کلمات «به سر آیدی» و «بگرایدی» صحیح است (معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۵)
کد وزن با این خوانش ۵۲۹۱ ، (مستفعلن مفاعن فعلاتن فَع) است . }

کد وزن: ۳۲۴۴	نوا: فعلاتن مفاعن فعلاتن
گروه: شکسته(ناقص)	رشته: $1100/10101100$ = دل گل ها پری پری ، دل گل ها

به درستی که در حدیث نیاید آنچه غم با دل شکسته ما کرد
(خواجوی کرمانی) (تک ۱)
سبزه ها نو دمید و یار نیامد سره شد باغ و آن بهار نیامد
(امیر خسرو دهلوی) (تک ۲)

عجمی ترک من برفت به غربت ز غم عشق او چو زیر و زیرم
(المعجم ، شمیسا : ۲۰۹)

صنما طاق فراق ندارم جز به وصل تو اتفاق ندارم
(المعجم ، شمیسا : ۱۹۱)

تن تو دردمند بود و دل من صنما رنج بر که بیشتر: آمد
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۲)

سر آن دُرُج لعل اگر بگشایی قدر جوهر به جوهری بنمایی
(عروض همایون : ۵۷)

- استاد فرزاد می گوید شاید این وزن از ابداعات سنایی باشد . (اوزان...خواجوی کرمانی: ۹) { غزل هم آوای بالغی از سنایی در کد ۳۲۴۵ موجود است . }
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۳۲۴۵	نوا:	فاعلاتن مفاعلتن فاعلاتن
گروه:	بی ریشه	رشته:	110010101101 = گل پری ها پری پری دل گل ها

مرحبا مرحبا برای هلالا آسمان را نمای کل کمالا
چند ازین پرده ز آفتاب برون آی جان ما را بخر ز دست خیالا
(سنایی) (غزل کامل و بالغ به این وزن)
ترک من ، ترک من گرفت و خطا کرد جامه ی صبر من برفت و قبا کرد
(خواجوی کرمانی)
سبزه ها نو دمید و یار نیامد تازه شد باغ و آن نگار نیامد
(امیر خسرو دهلوی)
ریش کردی دلم ز خنجر آهن شیر ، از عشق سر نهاده به دامن
(اهلی شیرازی ، دره نجفی: ۵۵)
ای به روی و به موی لاله و سوسن سبزه داری نهفته در خَزِ ادکن
(بهار ، علم عروض: ۶۱)

من به چشم امیر سخت عزیزم چه شود گر به چشم دشمن خوارم
(المعجم ، شمیسا: ۱۹۲) (تک اول)
صنما طاقت فراق ندارم جز به وصل تو اتفاق ندارم
(المعجم ، شمیسا: ۱۷۰)

- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۳۲۴۷	نوا:	مفعولاتن مفاعلتن فاعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	110/01/01/01/111 = گل رخ ها گل به گل به گل به پری گل

شاه چو دل بر کند ز باغ و گلستان آسان آرد به چنگ مملکت آسان
(ابوحنیفه اسکافی) (تک ۲)
باشی اگر در جهان زبون و هراسان دشوار آید به دیده ی تو هر آسان
(اخوان ثالث) (تک ۲)

رفتم قدری در آفتاب بگردم
دور شدم در اشاره های خوشایند
(سهراب سپهری ، نزدیک دورها) (تک ۱)

جوزا را کر بکن به بانگ مُغنی پروین را رنگ ده به باده ی روشن
(المعجم ، شمیسا: ۱۶۵)

کد وزن:	۳۲۵۰	نوا:	(فعل فاعلتن) * ۲
گروه:	بی ریشه	رشته:	110010-110010

نگاره ی گلگون به متن کبود است شکفتن آتش به شاخه ی دود است

چه ضرب و چه ضربی تسلسل آتش چه مرگ و چه مرگی سرود و درود است
(سیمین بهبهانی) (مرداد ۶۰)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۳۲۵۲	نوا:	فعلاتن فاعلن فعلاتن
گروه:	بی ریشه	رشته:	110010110100 = دل گل پری گل پری دل گل ها

اگر آن دلارام من ز درآید به وصال رویش غم به سر آید
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۰)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۳۲۵۹	نوا:	مستفعلن مستفعلن فعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1100/1011/1011 = گل ها پری گل ها پری دل گل ها

باشد که این دوران غم به سر آید وین شام هجران را ز پی سحر آید
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۲۷۳	نوا:	مفتعلن فعلاتن فعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1100/1100/1001 = گل دل گل دل گل ها دل گل ها

من که به دل غم سودای تو دارم دیده به ره ز تمنای تو دارم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۸)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۳۲۷۶	نوا:	فعلاتن * ۳
گروه:	مکرر()	رشته:	1100/1100/1100 = (دل گل ها) * ۲

شکر تنگ تو تنگ شکر آمد حقه ی لعل تو درج گهر آمد
گردمی بر سر بالین من آیی همه گویند که عمرت به سر آمد
(خواجوی کرمانی) (تک اول بر این وزن با تلفظ هر دو شکر بدون تشدید) (تک چهارم)

طرب انگیز می آور به صبحی که حریف است و بهار است و جوانی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۳)

• دکتر شمیسا این وزن را از ابداعات خواجوی کرمانی می داند . (اوزان...خواجوی کرمانی: ۲)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۳۲۷۷	نوا:	فاعلاتن فعلاتن فعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1100/1100/1101 = گل پری گل دل گل ها دل گل ها

شکر تنگ تو تنگ شکر آمد حقه ی لعل تو درج گهر آمد
خواجو آن نیست که از درد بنالد گرچه پیکان غمش بر جگر آمد
(خواجوی کرمانی) (تک دوم و سوم و چهارم)

(در تک اول اگر «شکر» اول را با تشدید ب و «شکر» دوم را بی تشدید خوانیم به این وزن تقطیع می شود .)

چه بگویم؟ سخنی نیست.
می‌وزد، از سر آمید، نسیمی،
لیک، تا زمزمه‌یی ساز کند
در همه خلوتِ صحر
به ره‌اش

نارونی نیست. (احمد شاملو، سخنی نیست) (تک ۳)

پسرا گر تو بخواهی شغل ما می بسازیش همیدون به زمانی

(المعجم، شمیسا: ۱۶۱) (تک ۲)

(وزن مصرع اول فاعلاتن فعلاتن فاعلن است، «شعر غلط است و فاعلن و فاعلاتن در تقابل قرار نمی‌گیرند و انگه‌ی وقوع فاعلن در مصرع اول صحیح نیست زیرا مصرع متحدالارکان نمی‌شود. اگر شغل به حرکت اول و دوم خوانده شود وزن صحیح است.» (فرهنگ عروضی: ۲۰۰))

مادرم بارش باران خدا بود مادرم بر سر ما مرغ هما بود

(بی‌نام، فرهنگ کاربردی ...: ۱۱۴)

یادم آید: تو بمن گفتی ازین عشق حذر کن!

لحظه‌ای چند بر این آب نظر کن

(فریدون مشیری کوچه ۱۳۳۹) (تک ۲، ۳)

آب، آئینه‌ی عشق گذران است

کد وزن: ۳۲۷۹	نوا: مفعولاتن فعلاتن فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: =1100/1100/1111 گل ها گل ها دل گل ها دل گل ها

عشق تو آورد قدح پر ز بلاها گفتم می می‌نخورم پیش تو شاها

(مولانا) (تک ۲)

• فرزند ۶۵۵۳

کد وزن: ۳۲۸۴	نوا: فعلاتتن فعولن فعلاتن
گروه: بی‌ریسه	رشته: =110011010100 دل گل پری پری گل دل گل ها

بنشسته چشم مستت به کمینم که به یک نگه برابید دل و دینم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۷۰)

• نوع: هم‌آوای بالغ

کد وزن: ۳۲۸۹	نوا: مفتعلن فاعلن مفتعلاتن
گروه: شکسته	رشته: =11001/1011001 گل به پری گل پری گل به پری ها

چرخ بود پاسبان حاجب دولت بخت بود مدخ خوان حاجب دولت

(همای شیرازی) (دیوان اشعار، ج ۱، ۱۳۶۱: ۶۸) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱: ۷۳)

سخت به جوشی دلا نرم ترک باش باش که تا گل کند بوته‌ی خشخاش

سرخ پر از داغ او میوه دهد سبز صبر بیاموزدت زرد شکیباش

(سیمین بهبهانی) ۶۵/۴

• نوع: هم‌آوای بالغ

کد وزن: ۳۳۱۵	نوا: (فع لن فعلاتن) *۲
گروه: مکرر(شکسته)	رشته: 11/0011-11/0011= (گل ها دل گل ها) *۲

زان نفخه که شد جفت با تربت آدم از خاک بر آمد بر چرخ معظم
(مولانا)

خاموش نباشید دل در خفقان است ساکن ننشینید روز هیجان است
(اشرف الدین گیلانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱: ۱۶۶)
در خانه نشستیم با روی پری وار همسایه ی ابلیس دیوار به دیوار
(سیمین بهبهانی) (بهمن ۵۳)
سازش میسندید با هیچ بهانه کز خون شهیدان رودی ست روانه
(سیمین بهبهانی) (۲۵ دی ۵۷)

• نوع: هم آوای بالغ

کد وزن: ۳۳۲۷	نوا: مفعولن مفعولن فع لن فعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 11/0011/111/111= گل رخ ها گل رخ ها دل گل ها

زان مال عزیز است کزان عزت زاید عزت را با ذلت حاصل نکنم من
(بهار) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱: ۲۰) تک ۲

کد وزن: ۳۳۷۰	نوا: مفاعلن مفاعلتن فعولن - مفاعلن مفاعل فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 110100/10/10/10= پری پری پری دل گل پری ها

بود لب ت حیات دل نگارا بده ز غم نجات، دلم خدایا
(شجره العروس : ۴۲)

کد وزن: ۳۳۷۴	نوا: مفاعیلن مفاعلتن فعولن - مفاعیلن مفاعل فاعلاتن
گروه: بی ریسه	رشته: 110100101110 = پری گل ها پری دل گل پری گل

نگارینا بکن نگرش به کارم چو می دانی که من ز غمت فکارم
(المعجم ، شمیسا : ۱۱۱)
ز دست آن صنم به صد احترامم دل من می تپد به برم چه سازم
(شجره العروس : ۴۲)

کد وزن: ۳۳۸۰	نوا: (فعلن فعولن) *۲ - (فعلات فَعْ لن) *۲
گروه: مکرر()	رشته: 110100-110100 = (دل گل پری ها) *۲

تو چنین نبودی تو چنین چرایی چه کنی خصومت چو از آن مایی
(مولانا)

دل من که باشد که تو را نباشد تن من چه باشد که فنا نباشد
(مولانا)

چه کنم دلی را که تو را نباشد چه کنم تنی را که بقا نباشد
(فیض کاشانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱: ۱۶۸)
شب تار هجران به چه کاری ای دل ره عشق بازان نسپاری ای دل
(الهی قمشه ای)

برو از کنارم که من از تو سیرم به خدا سراغت ز کسی نگیرم
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۳۳۷)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۳۴۰۴	نوا: فعلاتن فعلاتتن فعولن - فعلاتن فعلاتُ فعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 110101001100 = دلِ گلِ ها دلِ گلِ پری پری گل

ای صنم نیز زمانکی وفادار مگذر تیز چنین بر: اسب رهوار
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۰) (تک دوم)

کد وزن: ۳۴۰۵	نوا: فعلاتن فعلاتتن فعولن - فعلاتن فعلاتُ فعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1101/0100/1101 = گلِ پری گلِ دلِ گلِ به گلِ پری گل

ای صنم نیز زمانکی وفادار مگذر تیز چنین بر: اسب رهوار
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۰) (تک اول)

کد وزن: ۳۴۱۳	نوا: فعلاتتن مفاعلن فعولن - فعالاتُ فعالاتُ فعالاتن
گروه: شکسته	رشته: 1101/0101/0101

چون خبر شنید که اوست باز بی کار چهره اش شد از غضب به رنگِ گلِ نار
(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۴۲)

کد وزن: ۳۴۱۷	نوا: مفتعلن فعلاتتن فعولن - مفتعلن فاعلن مفاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1/10/10/10/11001 = گل به پری گل پری پری پری گل

کشمکش و گیر و دار اگر گذارد کجروی روزگار اگر گذارد
پای گل از باده تر کنم دماغی نیش جگر خوار اگر گذارد
(عارف قزوینی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۷۴) (قسمتی از یک تصنیف)

کد وزن: ۳۴۱۹	نوا: مستفعلاتن مفاعلن فعولن - مستفعلن فاعلات فعالاتن
گروه: ناقص	رشته: 1/10/10/10/11011 = گلِ ها پری گلِ پری پری پری گل

من ساده بودم تو عاشقم نبودى دلداده بودم تو عاشقم نبودى
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۰۲)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۳۴۳۰	نوا: فعولن فعلاتن مفاعلاتن - مفاعیلُ مفاعیلُ فعالاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 1101/0110/0110 = پری گل به پری گل به گل پری ها

بدان حسن و طراوت که یار دارد چو من عاشق شیدا هزار دارد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۶)

خداوند جهان بخش شاه عادل شهنشاه جوان بخت راد کامل
(شجره العروض : ۵۵)

- «همه ی منابع بیت زیر را (خداوند ...) به طور یکسان مثال آورده اند . « (فرهنگ کاربردی ... : ۱۵۳)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۳۴۴۵	نوا: (فاعلن فعولن) *۲ - (فاعلاتُ فع لن) *۲
گروه: مکرر(دو ریسه)	رشته: 110101-110101 = (گل پری پری گل) *۲

هر شب از فراقش تا سحر بنالم شاید آید از یار مژده ی وصالم
(الهی قمشه ای) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۸)
این کجا سپیده است این کجا سپیده است رفته خون ز رگه‌اش رنگ شب پریده است
(سیمین بهبهانی، آذر ۵۹)
ایلخان، پری رو نیست کم، غمت کم بیش هر چه خواهی بیشتر فراهم
(سیمین بهبهانی، ۶۳/۲)

ای دلت به سختی بسته سنگ خاره وی دلم ز شوقت گشته پاره پاره
(وحید تبریزی، قوائم العروض: برگ ۵)

• نوع: خنثای بالغ

کد وزن: ۳۴۴۶	نوا: فعولن فعولن فاعلن فعولن
گروه: شبه متناوب	رشته: 110/101/110/110 = پری گل پری گل پری پری گل

مرا رنجش تو، روز و شب به یاد است تو باور نکردی، صبر من زیاد است
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر: ۲۹۲)

• نوع: خنثای بالغ

کد وزن: ۳۴۵۰	نوا: مفاعلن مفعولن مفاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 11010/111/1010 = پری پری گل رخ ها پری پری گل

چو چرخ و عقدش تابان بسان انجم چو ابرو برقش غران به جای تندر
(مسعود سعد) (تک بیت هم آوا) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲: ۱۷۲)
بهار چهری، لیکن ز من فسرده ست غزال چشمی، اما ز من رمیده ست
(وصال شیرازی) (دره نجفی: ۲۷۱) (تک بیت هم آوا)

سیاه چشما این دل چگونه بردی کنون که بردی باری بدو چه کردی
(المعجم، شمیسا: ۱۸۰)

دلی بر آتش و چشمی پرآب دارم از آنک با من بدخو شده ست جانان
(معیار الاشعار) (تک ۲)

اگر گشایی تاری ز سنبل تر همیشه آید باد صبا برابر
(عروض بابر: ۱۶۹)

کد وزن: ۳۴۷۷	نوا: فاعلاتتن فعلاتن فعولن - فاعلاتُ مفتعلن فاعلاتن
گروه: دوریسه	رشته: 110/110/01/01/01 = گل به گل به گل به پری گل پری گل

تا زمن جدا شده ای، ای نگارم با ملال و غم گذرد روزگارم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۸)

• نوع: خنثای بالغ

کد وزن: ۳۴۸۱	نوا: مفتعلن مفتعلن فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1101/1001/1001 = گل به پری گل به پری گل پری گل

دل هوس سبزه و صحرا ندارد میل به گلگشت و تماشا ندارد
دل سر همراهی با ما ندارد خون شود این دل که شکیبنا ندارد
(عارف قزوینی) (چند تک دیگر نیز در این تصنیف بر این وزن هستند)

• می توان این وزن را با تقطیع (110/110/011001) شبه مستزاد در نظر گرفت .

کد وزن: ۳۴۹۸	نوا: مفاعن مفاعن فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1101/10/10/10/10 = پری پری پری پری گل پری ها

تو دلستان ، به دلبری بی قرینی که از همه ، بتان به خوبی گزینی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۵)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۳۵۰۱	نوا: فاعلاتن مفاعن فاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1101/1010/1101 = گل پری ها پری پری گل پری ها

چند گویم به من مکن بد نگارا تا ز عشقت عیان نگردهد نهانم
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۳)

کد وزن: ۳۵۰۹	نوا: فاعلن فعولن فعولن فعولن
گروه: ناقص	رشته: 110/110/110/101 = گل پری پری گل پری گل پری گل

بی جمالت: ای لعبت نازنیم با ملال و حرمان و غم همنشینم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۸)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۳۵۱۰	نوا: فعولن *۴
گروه: مکرر()	رشته: 110-110-110-110 = (پری گل) * ۴

چو درپاش گردد به معنی زبانم رسد مرحبا از زمین و زمانم
(رودکی ، عروض فارسی : ۱۱۹)

بخندد همی باغ چون روی دلبر ببوید همی خاک چون مشک اذفر
(فرخی سیستانی)

من آنم که در پای خوکان نریزم مر این قیمتی در لفظ دری را
(ناصر خسرو)

برون از جهان تکیه گاهی طلب کن ورای خرد پیشوایی طلب کن
(خاقانی)

چه سازم که سوی تو راهی ندارم کجایی که جز تو پناهی ندارم
(عطار)

چنان خوب رویی بدان دلربایی دریغت نیاید به هر کس نمایی
(سعدی)

سلامی چو بوی خوش آشنایی   بدان مردم دیده ی روشنایی
(حافظ)
چه گل از خود آن مرده دل چیده باشد   که زخمی به رویش نخندیده باشد
(صائب تبریزی)
به من بازگرد ای مه ار می توانی   که سخت است بی تو مرا زندگانی
(امیر خسرو دهلوی)
غمت در نهانخانه ی دل نشیند   به نازی که لیلی به منزل نشیند
(طبیب اصفهانی)
شنیدم که چون قوی زیبا بمیرد   فریننده زاد و فریبا بمیرد
(مهدی حمیدی)

نگارا به عشوه دلم را ربودی
(المعجم ، شمیسا : ۷۵)
دو عید است ما را ز روی دو معنی   هم از روی دین و هم از روی دنیی
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۰۴)
به بالا نگارا چو آزاده سروی   ولکن به رخسار مانند گلنار
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۱)
بتان را خدا داده رنگی و بویی   به دیوانگان داده هابی و هویی
به موی سیه داده پیچی و تابی   به شوریدگان داده جان خرابی
(تحفه الهند : ۲۰۰)

کسی نیست

بیا زندگی را بدزدیم آن وقت

میان دو دیدار قسمت کنیم (سهراب سپهری) (تک ۲) (تک ۳)

- «امیر خسرو دهلوی در این وزن مثنوی سروده است که از نظر جامی اصلا مناسب مثنوی نیست»
(بدعت ها و ... : ۶۳۳)
- «سعدی و حافظ در این وزن تنها یک غزل و عطار هفت پری سروده است» (فرهنگ کاربردی ... : ۱۸۷)
- رتبه ۱۶ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۳۵۱۵	نوا: مستفعلن مستفعلن فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1101/1011/1011 = گل ها پری گل ها پری گل پری ها

ای دلستان ما را تو آرام جانی   لیکن دلآزاری و نامهربانی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۵۱۷	نوا: فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1101/1011/1101 = گل پری ها گل ها پری گل پری ها

چند گویم با من مکن بد نگارا تا ز عشقت پیدا نگردهد نهانم
(معیار الاشعار) (روایت دیگری از این بیت ۳۵۰۱ را هم ببینید)
روی یارم مر لاله را کی پسندد لاله چون او کی دمد در بهار [ان]
(معیار الاشعار ، فشارکی : ۸۳)

دل رها گردان از هوسهای عالم همچو عیسی رو ای برادر به طارم
(گوهر دانش : ۱۵۵)

دیده ام تا رخسار آن ماه طلعت گشت چشمم آینه سان محو حیرت
(شجره العروض : ۵۳)

کد وزن:	۳۵۳۸	نوا:	مفاعلتن مفاعیلن فعولن - مفاعلُ فاعلاتن فاعلاتن
گروه:	بی ریشه	رشته:	110/1110/10010 = پری دل گل پری گل ها پری ها

شقایق و نرگس اندر کوه ساده به سان سبز پوشان ایستاده

(قطران تبریزی) (تک ۱)

چه شد صنما ز روی دلنوازی اگر گذری به سوی بنده سازی

(عروض بابر : ۱۳۸)

- { تبدیل شدن } «یک هجای بلند به دو هجای کوتاه که برخلاف آنچه عروضیان جدید می پندارند ، در شعر فارسی دارای سوابقی است منتهی چون خلل وزنی به بار می آورد امروزه به کار نمی رود .»
(مبانی عروض : ۶۷) { مثل شعر قطران تبریزی که مصرع دوم وزنش مفاعیلن مفاعیلن فعولن است . }

کد وزن:	۳۵۴۵	نوا:	مفتعلن فاعلاتن فاعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1101/1101/1001 = گل به پری گل پری گل ها پری ها

برده دلم دلبر نیکو لقایی عشوہ گری بذله گویی خوش ادایی

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۸)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۵۴۶	نوا:	مفاعلن فاعلاتن فاعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1101/1101/1010 = پری پری گل پری گل پری ها

به حسرتم ، ز اشتیاق هیچ دانی به محنتم ، از فراق هیچ دانی

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۶)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۵۴۷	نوا:	مستفعلن فاعلاتن فاعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1101/1101/1011 = گل ها پری گل پری گل پری ها

ای لعبتِ سروقدِ سیم ساعد شاید ، اگر با رهی باشی مساعد

(المعجم ، شمیس : ۱۸۱)

کد وزن:	۳۵۴۹	نوا:	فاعلاتن * ۳
گروه:	مکرر	رشته:	1101-1101-1101 = (گل پری ها) * ۳

ای زمان شهریاری روزگارت تا قیامت شهریاری باد کارت
(انوری)

هرگزت عادت نبود این بی وفایی غیر از این نوبت که در پیوند مایی
(اوحدی مراغه ای)

آن لب شیرین همچون جان شیرین وان شکنج زلف همچون نافه ی چین
جان شیرین است یا مرجان شیرین نافه مشک است یا زلفین مشکین
(خواجوی کرمانی)

باغ را ابر بهاری آبیاری کرد و باد صبحگاهی باغبان شد
(قایم مقام فراهانی ، بدعتها و ... : ۱۵۱)

بی نصیب از آبرو باشد به گیتی هر که او دینار یا درهم ندارد
(ادیب الممالک فراهانی) (عروض فارسی : ۶۱)

تا به چند اندر پی یار مجازی چند با یار مجازی عشق بازی
(بهار ، عروض فارسی : ۶۰)

خار تنهای بیابان سکوتم شمع گریان شبستان سکوتم
(محمد علی سپانلو)

یک غزل با بوی باران می نویسم در زمستان از بهاران می نویسم
(محمد قهرمان)

یادم از روزی سیه می آید و جای نموری

در میان جنگل بسیار دوری

آخر فصل زمستان بود و یکسر هر کجا در زیر باران بود (نیما یوشیج ، یاد ، ۱۳۲۰) (تک ۲)
چشمه ها چون شیشه های آفتابی ،

نرم و خوش در جوش و لرزه

مستم و دانم که هستم من

ای همه هستی ز تو آیا تو هم هستی ؟ (اخوان ثالث) (تک ۲)

آن زمان راز غم انگیزت شنیدم قصه ی بیداد پایزت شنیدم

(تورج نگهبان ، تصنیف یک قطره اشک) (ترانه ها : ۵۹۱)

ای نگارین روی دلبر ، زان مایی رخ مکن پنهان چو اندر جان مایی

(المعجم ، شمیسا : ۱۵۶)

چند گریم چند باشم جفت انده نیست گویی ماه رویا مر مرا زین غم رهایی

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۷) (تک ۱)

چند باشد ، نیک خواست جفت انده چند باشد دوستارت با زاری

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۰)

ای نگاری کز تو نیکوتر نبینم عاجزند از صورتت صورتگران

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۰)

• استاد فرزاد این وزن را از ابداعات انوری می داند . (اوزان...خواجوی کرمانی : ۸)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۵۶۳	نوا:	مستفعلن فعولن مستفعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	۱۱۰۱۱/۱۱۰۱۱ = گل ها پری گل ، گل ها پری گل

امشب دلم گرفته تا بی نهایت پیچیده در خیالم شوق صدایت (رضا عبداللهی)

(وزن شعر معاصر : ۱۸۵)

نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۵۶۶	نوا:	مفاعیلن مفاعیلن فاعلاتن
گروه:	بی ریشه	رشته:	۱۱۱۰/۱۱۱۰/۱۱۰۱ = پری گل ها پری گل ها گل پری ها

سرم از عرش بالاتر بگذرانی اگر گویی که هستی ، از بندگانم

(شجره العروض : ۵۴)

بده نقل و میم ، عقل و دل ندارم سر بوش و غم بست و ول ندارم

(گوهر دانش : ۱۵۷)

کد وزن:	۳۶۷۳	نوا:	مفتعلن فاعلن فعلاتن - مفتعلن فاعلاتن مفاعیلن
گروه:	بی ریشه	رشته:	۱۱۱۰۰/۱۰/۱۱۰۰/۱ = گل دل گل ها پری دل گل رخ ها

روی وشى وار کن به وشى ساغر باغ نگه کن چگونه وشى وار است

(خسروی سرخسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۸)

کد وزن:	۳۶۹۵	نوا:	مفعولن فاعلن مفتعلن فع لن
گروه:	بی ریشه	رشته:	۱۱/۱۰۰۱/۱۰۱/۱۱۱ = گل ها گل ها پری گل دل گل رخ ها

دهقان از باغ کند خیمه ی ییلاقی بر به شبستان فکند ، بسته ی بستانی

(مفتون همدانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۸۷)

کد وزن:	۳۷۰۵	نوا:	(مفتعلن فع لن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	۱۱۱۰۰۱-۱۱۱۰۰۱ = (گل دل گل رخ ها) * ۲

باز چو دلاکان نیشتری داری بهر دل آزدن شور و شری داری

(شهاب ترشیزی)

خط ز لبش سرزد بوسه فراوان شد مژده به عاشق ده شب شد و ارزان شد

(نجیب کاشانی) (از شاعران عصر صفویه) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۷۷)

باز بهار آمد شیفته ام مستم آه که می لرزد باز دلم دستم

عطر نسیم اکنون باده شد و افیون بیش نمی خواهم کز نفسی مستم

(سیمین بهبهانی) (اردیبهشت ۶۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۷۰۸	نوا:	فعالتن مفعولن فعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	۱۱۱۰۰/۱۱/۱۱۱۰۰ = دل گل رخ ها گل دل گل رخ ها

و بقا را در یک لحظه ی نامحدود

(فروغ فرخزاد ، فتح باغ ، ۱۳۳۹) (تک ۱)

که دو خورشید به هم خیره شدند

کد وزن: ۳۷۰۹	نوا: فاعلاتن مفعولن فعلاتاتن - فاعلن مفعولن فاعل مفعولن
گروه: شبه متناوب	رشته: 111/001-111/101 = گل پری گل رخ ها گل دل گل رخ ها

زه دانا را گویند که داند گفت هیچ نادان را داننده نگوید زه
(رودکی) (تک ۲)

بید با باد به صلح آید در بستان لاله با نرگس در بوس و کنار آید
(ناصر خسرو) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱: ۱۷۳) (تک ۲)

راست کن طارم و آراسته کن گلشن تازه کن جانها جانا به می روشن
(المعجم، شمیسا: ۱۵۹) (تک دوم)

• ما حقیقت را در باغچه پیدا کردیم

در نگاه شرم: آگین گلی گمنام (فروغ فرخزاد، فتح باغ، ۱۳۳۹) (تک ۲)

• هم آوا: فرزند ۷۳۷۲

کد وزن: ۳۷۳۴	نوا: مفاعیلتن فعلن مفاعیلن - مفاعیلُ مفتعلن مفاعیلن
گروه: بی ریشه	رشته: 1110/100/10/110 = پری گل پری به پری پری گل ها

چو آن ترک لعبت من به پا خیزد دو صد فتنه در ره خود برانگیزد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۷۷)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۷۳۷	نوا: مفتعلن مفتعلن مفاعیلن
گروه: ناقص	رشته: 1110/1001/1001 = گل به پری گل به پری پری گل ها

باز مرا گریه سراغ می گیرد از شب من باد چراغ می گیرد
(شراره دادگر) (وزن شعر معاصر: ۲۱۵)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۷۶۳	نوا: مستفعلتن فاعلن مفاعیلن - مستفعل مستفعلن مفاعیلن
گروه: بی ریشه	رشته: 11/10/10/1100/11 = گل ها دل گل ها پری پری گل ها

احمق اگر از تخمه ی کیان باشد بی قدر تر از تخم ماکیان باشد
(قآنی) (فرهنگ اوزان...: ۶۷۹)

پیغام برای نسیم شبگیری از جانب ما مر سهیل افنان را
کای خامه ات از فطرت هنر سنجی در رشک فکنده رشید و قطران را
(اخوان ثالث) (فرهنگ عروضی: ۱۱۰)

• هم آوا: فرزند ۴۷۸۷

کد وزن: ۳۷۷۰	نوا: (مفاعلن فع لن) * ۲
گروه: مکرر)	رشته: 11/1010-11/1010 = (پری پری گل ها) * ۲

نهاد بر در گوش صدای یک زن بود چه رفت بر کولی دلش نه ز آهن بود
(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰-۱۳۶۲)

دوباره باید ساخت شما که ما رفتیم اگر چه ننشستیم ز پای ، تا رفتیم
 (سیمین بهبهانی) (اردیبهشت ۶۱) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰-۱۳۶۲)
 ستاره ها حیران پرنده ها بیدار ترانه ها خونین جوانه ها بیمار
 (بهمن صالحی)

- شعر های سیمین بهبهانی در یک کتابند اما شعر اول تاریخ ندارد .
- در (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۲۰) آمده است که شعر بهمین صالحی از کتاب (باغ کاغذی: ۱۱۱) آورده شده است و تاریخ سرایش آن را ۵۷/۱۱/۲۳ نوشته است ولی چاپ اول این کتاب در سال ۱۳۸۶ است (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۷۷)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۸۰۵	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن مفاعیلن
گروه:	ناقص	رشته:	۱۱۱۰/۱۱۰۱/۱۱۰۱ = گل پری گل ، گل پری گل ، پری گل ها

گر توانم دل ز مهر تو بگیرم بهر این آشنای دگر گیرم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۶۹)

نم نمک نام تو را می برم از یاد زخم شد آواز من در گلو فریاد

(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۳۱۹)

نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۸۰۶	نوا:	مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن
گروه:	شکسته	رشته:	۱۱۱۰/۱۱۰۱/۱۱۱۰ = پری گل ها گل پری ها پری گل ها

به گیتی در، از مسلمان و از کافر نبیند کس چون سلیمان بن ناصر

(المعجم ، شمیسا : ۱۷۵)

نمی خواهم از تو یک دم جدا باشم تو باشی همراه من هر کجا باشم

(شجره العروض : ۴۶)

کد وزن:	۳۸۲۱	نوا:	فاعلاتن مفاعیلن مفاعیلن
گروه:	شکسته	رشته:	۱۱۱۰/۱۱۱۰/۱۱۰۱ = گل پری ها پری گل ها پری گل ها

سرکشی را دلا از خود بهل یک سو گر همی بایدت آگه شوی از هو

(گوهر دانش : ۱۵۶)

کد وزن:	۳۸۲۲	نوا:	مفاعیلن * ۳
گروه:	مکرر()	رشته:	۱۱۱۰/۱۱۱۰/۱۱۱۰ = (پری گل ها) * ۳

اگر با من دگر کاوی خوری ناگه به سر بر تیغ و بر پهلوی شینگیه

(فرالای)

جانا عهد با من جز چنین بستی نیاری یاد از آن پیمان که کردستی

(ناصر خسرو)

شب دوشینه با سودای او خفتم از آن امروز با تیمار و غم جفتم

(اوحدی مراغه ای ، عروض فارسی : ۹۵)

چه شد گر کفر زلفت شد بلای دین پریشانی گهی برهم زند آیین
(فیض کاشانی)

ز غم خواری کشم در عشق آن دلبر در این غم ، خواری از شادی بود بهتر
(وطواط ، قوائم العروض : برگ ۵)

مرا شد آفت جان شوخ دلجویی جفا آیین ، وفا دشمن ، پریروی
(واله داغستانی ، موسیقی شعر : ۵۵۳)

ز گندمزار بوی نان نمی آید ز غم فارغ به ده ، دهقان نمی آید
(عباس صادقی) • آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۵۰

تو را من چشم در راهم شباهنگام

که می گیرند در شاخ تلاجن سایه ها رنگ سیاهی (نیما یوشیج ، تو را من چشم در راهم ، ۱۳۳۶) (تک ۱)
اگر دست محبت سوی کس یازی
به اکراه آورد دست از بغل بیرون
که سرما سخت سوزان است (اخوان ثالث ، شعر زمستان ، ۱۱ /) ۳۴ (پاره ی اول و دوم)

نگارینا چرا با من نمی سازی به حسن خود چرا چندین همی نازی
(المعجم ، شمیسا : ۱۳۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۸۳۵	نوا: (مستفعلن فع لن) *۲ - (مفعول مفعولن) *۲
گروه: مکرر (مکرر کوتاه)	رشته: 111011-111011 = (گل ها پری گل ها) *۲

ای بسته تودرتو بر گرد من دیوار یک روز خواهم رست از این پیازین وار
(سیمین بهبهانی) (اسفند ۵۳)

آه این چه پیوند است ضرب رقم در هیچ حاصل چه خواهم داشت ؟ یک هیچ و دیگر هیچ
(سیمین بهبهانی) (اسفند ۵۴)

بی چلچراغ ماه امشب چه تاریک است کی می رسد از راه صبحی که نزدیک است
(محمد قهرمان)

ای هموطن برخیز فصل بهار آمد گل در چمنش بشکفت گلبن به بار آمد
(محمود شاهرخی) (فرهنگ اوزان...: ۶۶۲)

دل داده ام بر باد بر هر چه باداباد مجنون تر از لیلی شیرین تر از فرهاد
(قیصر امین پور)

- از اکتشافات سیمین بهبهانی است . (درباره ی طبقه بندی...: ۱۵۱)
- « نوحه (علی بن ولی) قدیمی ترین اثری ست که در این وزن با آن برخورد نموده ایم ، دیگر نوحه سرایان از جمله ملا محمد درکایی (مذهب) نیز از این وزن استفاده کرده اند . » (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۳۰)
- { نمونه این نوحه ها در کتاب آورده نشده است نمونه زیر از حاتمی نوری آورده شده است (مرآئی اهل بیت : ۹۰)

در خواب خوش دیدم روی پیمبر را با من چنین فرمود کی دخترم زهرا {

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۸۹۱	نوا: مستفعلتن مفتعلن مفعولن - مستفعل مستفعل مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 1111/0011/0011 - گل ها دل گل ها دل گل ها گل ها

امروز تو را دسترس فردا نیست اندیشه ی فردات به جز سودا نیست
(خیام)

ای نرگس پر خواب ، ربودی خوابم ای لاله ی سیراب ، ببردی آبم
ای سنبل پرتاب ، ز تو در تابم ای گوهر کمیاب ، تو را کی یابم
(مولانا ، عروض فارسی : ۱۴۸)

آن ترک پری چهره که قصد جان داشت مانند پری ، چهره ز من پنهان داشت
گفتم دهن تنگ تو گویی هیچ است گفتا که ز ما هیچ طمع نتوان داشت
(خواجوی کرمانی ، عروض فارسی : ۱۴۹)
از عمر دو روزی گذران ما را بس یک لحظه ی وصل عاشقان ما را بس
(قیصر امین پور)

گفتم که ز عشق تو خجل گشتم دوش
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۴)

ترسنده از آنم که اگر دیر آید زین جان پر از درد برآرم فریاد
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۰)

• یکی از وزن های رباعی است .

کد وزن: ۳۹۲۳	نوا: مستفعلتن مفاعلن مفعولن - مستفعل فاعلات مفعولاتن مفعول مفاعلن مفاعیلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 111/10/10/100/11 = گل ها دل گل پری پری گل رخ ها

آیم چو کخ و به گوشه ای بنشینم خونت بخورم اگر تو را بد بینم
(معروضی بلخی) (فرهنگ اوزان... : ۶۷۹)

ای بر همه قحجگان گیتی سرچیک کون تو فراختر ز سیصد خرچیک
(فرالای)

غازی به ره شهادت اندر تک و پوست غافل که شهید عشق فاضل تر از اوست
فردای قیامت این بدان کی ماند؟ کان کشته ی دشمن است و این کشته ی دوست
(ابوسعید ابولخیر ، سخنان منظوم : ۱۶)

راز از همه نا کسان نهان باید داشت و اسرار نهان ز ابلهان باید داشت
(خیام)

زندان من از نجات خوشتر باشد نفرین من از نبات خوشتر باشد
شمشیر من از حیات خوشتر باشد یاقوت من از زکات خوشتر باشد
(مولانا) (عروض فارسی : ۱۴۶)

در کوی تو غم ز شادمانی خوش تر مردن ز حیات جاودانی خوش تر
پیش لب لعل تو بمیرم کاو را آبی ست از آب زندگانی خوش تر
(خواجهی کرمانی ، عروض فارسی : ۱۴۶)
از عمر دو روزی گذران ما را بس یک لحظه ی وصل عاشقان ما را بس
(قیصر امین پور) (تک دوم)

گفتم که تو را شوم نگارینا زود
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۴)

• یکی از وزن های رباعی است .

کد وزن:	۳۹۲۵	نوا:	فاعلاتن مفاعلهن مفعولن - فاعلات فاعلات مفعولاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1111/01/01/01/01 = گل به گل به گل به گل به گل ها گل ها گل پری پری پری پری گل رخ ها

گر بخواهدی بیایدی پیشش خور
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۹)

کد وزن:	۳۹۲۹	نوا:	مفتعلاتن مفاعلهن مفعولن - مفتعلن فاعلات مفعولاتن
گروه:	بی ریشه	رشته:	111/10/10/1100/1 = گل دل گل ها پری پری گل رخ ها

می بندانم چگونه بودن باید عقده ی حیرت چسان گشودن باید
(رعدی آذرخشی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۷۲) (تک ۱)

نبض می آمیخت با حقایق مرطوب

حیرت من بادرخت قاتی می شد (سهراب سپهری نزدیک دورها) (تک ۲)

• فرزند ۶۴۸۹

کد وزن:	۳۹۳۴	نوا:	مفاعیلن فاعلاتن مفعولن - مفاعیلن فاعلهن مفاعیلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	11110/10/11110 = پری گل رخ ها پری ، پری گل رخ ها

به خوبی چون یار من نباشد یاری نگارینی مهوشی بتی عیاری
چو رویش کو لاله ای چو قدش سروی چو خالش کو مهره ای چو زلفش ماری
(خواجهی کرمانی) (یک غزل کامل)

• دکتر شمیسا این وزن را از ابداعات خواجهی کرمانی می داند (اوزان...خواجهی کرمانی: ۴)
• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۹۶۵	نوا:	(فاعلاتن فع لن) *۲ - (فاعلهن مفعولن) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	111101-111101 = (گل پری ها گل ها) *۲

جان جان مایی خوشتر از حلوایی چرخ را پر کردی زینت و زیبایی
هوش را بر باید عمر را افزایش چشم را بگشاید هر چه تو فرمایی
(مولانا)

می گریزد از ما ما قوامش داریم زن زناش آریم کش کشانش آریم
(مولانا)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۹۹۳	نوا: مفتعلن مفتعلن مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 1111/1001/1001 = گل به پری گل به پری گل ها گل ها

از طرفی روح امین آمد پنهان پیش دویدم که ببین کار و کیاها
(مولانا) (تک ۱)

• فرزند ۶۵۵۳

کد وزن: ۴۰۴۴	نوا: فعلاتن فعلاتن مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 1111/1100/1100 = دل گل ها دل گل ها گل ها گل ها

تا به کی با غم هجرت درسازم من دامن از گریه ی خونین تر سازم من
(سید مظفر علی ، شجره : ۳۹)

• «این وزن تنها در رساله شجره العروض آمده است» (فرهنگ کاربردی ... : ۹۳)

کد وزن: ۴۰۴۵	نوا: فاعلاتن فعلاتن مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 1111/1100/1101 = گل پری ها دل گل ها گل ها گل ها

بید با باد به صلح آید در بستان لاله با نرگس در بوس و کنار آید
(ناصر خسرو) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۷۳) (تک ۱)

من درین گوشه که از دنیا بیرون ست

آسمانی به سرم نیست

از بهاران خیرم نیست

(ابتهاج ارغوان ۱۳۶۳/۱) (تک ۱)

کد وزن: ۴۰۶۳	نوا: مفعولاتن فاعلاتن مفعولاتن
گروه: ناقص	رشته: 1111/1101/1111 = گل ها گل ها گل پری ها گل ها گل ها

جانا چون با خرمی می پیمایی می رندان را زان جام می ، باری می ده کام
(تحفه الهند : ۱۴۸)

• خود مصنف آن را (فع لن فع لن فاعلن فع لن فع لن فاع) تقطیع کرده است .

کد وزن: ۴۰۸۳	نوا: فع لن فعلاتن مفعولن مفعولن
گروه: ناقص	رشته: 111/11/111/00/11 = گل ها دل گل رخ ها گل رخ ها

کس نیست که در گیتی ماند به یکی حال چندان که به گرد گیتی گردد، احوال
(امیری فیروزکوهی)

(تک دوم بر این وزن است . تک اول بر وزن ۶۶۴۳ است و هر دو تک ، فرزند ۱۳۲۰۳ هستند .)

گر دوست ندارند مرا دولتمندان بهتر که تهیدستان دارندم دشمن

(بهار) تک ۲ (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۰)

• هم آوا : فرزند ۱۳۲۰۳

کد وزن: ۴۰۹۳	نوا: فاعلاتن مفعولن مفعولن فع لن
گروه: ناقص	رشته: 11/111/111/1101 = گل پری ها گل رخ ها گل رخ ها گل ها

نقش فروردین گر پاک تبه گشت چه باک نایبی آمد هر یک را زو نیکوتر

(خاقانی یا لامعی گرگانی ؟؟ کدام در متن معلوم نیست)

(آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۸) (تک ۲)

کد وزن: ۴۰۹۵	نوا: مفعولن*۴-فع لن*۸-مفعولاتن*۲
گروه: مکرر()	رشته: 111/111-111/111 = (گل ها) * ۴ (گل رخ ها) * ۴

افتادم افتادم در آبی افتادم گر آبی خوردم من دلشادم دلشادم

(مولانا)

چون جامی در خوردم برخیزم برگردم از شاخ آن وردم گر سرخمم گر زردم

(مولانا)

کی باشد کین ترکان از قشلق بازآیند چون گنج بدید آید زین گوشه ی ویرانه

(مولانا) { فرزند ۱۴۸۳۵ }

چون رفتی افکندی برخاکم از زاری وقت آمد بازآیی از خاکم برداری

(مشتاق اصفهانی ، کلیات ، ۱۱۴)

آن آمد ، آن آمد ، آن آمد ، آن آمد ، آن آمد ، آن آمد ، آن آمد ، آن آمد

(شجره العروض : ۳۹)

ای دلبر ، دل شد خوش جان هم شد زو خوش تر

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۱)

• این وزن دارای مادران بسیاری است .

• نوع : هم خانواده ی بالغ

سیزده هجایی

کمترین کد	۴۰۹۶	1/0000/0000/0000
بیشترین کد	۸۱۹۱	1/1111/1111/1111
تعداد کد	۴۰۹۶	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۶	۱۱	۲۳	۵۳	۹۳

شرح : ۴۰ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

کد وزن:	۴۶۸۱	نوا:	مفتعلن فعلن فعلن فعلن - فاعل * ۴ فع
گروه:	شکسته	رشته:	1/001/001/001/001 = گل دل گل دل گل دل گل دل گل

جز به تو من دل خود به کسی ندهم ای گل من دل خود به کسی ندهم

(میرناصر شریفی ، تصنیف بی قرار) (ترانه ها : ۱۸۵)

کد وزن:	۴۷۸۶	نوا:	مفاعلتن فاعلاتن فعلن - مفاعل فاعلاتن مفاعلتن
گروه:	بی ریشه	رشته:	10010/101/10010 = پری به پری گل پری به پری

مگو با کسی خر ، اگر لگد زنت که هم قدمی با وی ، آبرو بردت

(بی نام) (فرهنگ اوزان...: ۶۹۲)

کد وزن:	۴۷۸۷	نوا:	فع لن فاعلاتن مفاعلن فعلن - مستفعل مستفعلن مفاعلتن مفعول مفاعیل فاعلات فعل
گروه:	بی ریشه	رشته:	100/10/10/1100/11 = گل ها دل گل ها پری پری دل گل

نه ماه کند کار و نه ستاره کند جز فضل خدا کارها چه چاره کند

چه چاره کنند این مه و ستاره به کار او کار کند ، نه مه و ستاره کند

(داوری شیرازی) (فرهنگ عروضی : ۱۱۰)

• هم آوا : مادر ۳۷۶۳

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۴۹۱۵	نوا:	مستفعلن مفتعلن مفتعلن - مستفعل مستفعل مستفعل فع مفعول مفاعیل مفاعیل فعل
گروه:	شکسته	رشته:	1/0011/0011/0011 گل ها دل گل ها دل گل ها دل گل

خان غم تو پست شده ، ویران باد خان طربت همیشه آبادان باد

(صانع بلخی) (سیر رباعی : ۵۰) (شاعر اوایل قرن ۴) (جزو قدیمی ترین رباعیات موجود است) (تک ۱)

تقدیر که بر کشتنم آرم نداشت بر حسن و جوانیت دل نرم نداشت.

(رودکی) (تک اول)

گفتم : که به رویت چه کنم ؟ گفت نظر گفتم : که ز کویت چه کنم ؟ گفت : گذر

گفتم که غمت چند خورم ؟ گفت : مخور   گفتم : چه بود چاره ی من ؟ گفت : سفر

(خواجهوی کرمانی ، عروض فارسی : ۱۴۹)

از ناله ی من پشت فلک خم بگرفت   وز گریه ی من روی زمین نم بگرفت

اشکم ز ره دیده برون جست و برفت   گویی مگر از دود دلش دم بگرفت

(خواجهوی کرمانی ، عروض فارسی : ۱۵۰)

گفتم که ز عشق تو دلم گشت خجل

(المعجم ، شمیسا : ۱۴۴)

با این همه در راه تو گر خاک شویم   شایسته نباشیم قدم های تو را

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۰)

یکباره چنین جاهل و خونخواره مباش

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۱)

- وزن اصلی رباعی و ابر مادر است .
- «وزن رباعی و خود رباعی ساخته و پرداخته ی ایرانیان است ...امثال خلیل بن احمد و قدمای عرب اصلا از وزن و شکل رباعی اطلاعی نداشته اند ... در زمان شمس قیس یعنی نیمه اول قرن هفتم رباعی در میان عرب ها شیوعی یافته بوده است .» (سیر رباعی : ۲۲۷)
- «امام حسن قطان برای رباعی به ۲۴ وزن مختلف معتقد بود . البته او این ۲۴ وزن را وضع نکرد بلکه با تقطیع رباعیات مختلف بدانها دست یافت . قطان تحت تاثیر علم الانساب که در آن استاد بود این ۲۴ وزن را در دو شکل درختی (مانند شجره النسب ها) جای داد و هر کدام را یک شجره نامید . تصویر این دو شجره در المعجم آمده است متأسفانه کتاب قطان در عروض برجا نمانده است .» (سیر رباعی : ۲۲۸) { بدیهی است که گذشتگان هر وزن را اگر در انتها هجای کشیده بود با یک نام دیگر معرفی می کردند و به این دلیل رباعی در تقسیم بندی قدما ۲۴ وزن داشت نه ۱۲ تا . }
- « در کتابهای ادبی متاخر ... تنها عبارت لاحول و لاقوه الا بالله را به عنوان وزن رباعی ذکر کرده اند این دیدگاه از نظر عروض علمی نادرست است ، زیرا این عبارت فقط معادل یکی از اوزان رباعی است و با آن نمی توان همه ی اوزان را تقطیع کرد .» (سیر رباعی : ۲۴۳)
- «روکرت ... وزن رباعی را به نحوه زیر تقطیع کرده است که کاملاً صحیح است .
(-- U U -/- U U -/- U U -) بر طبق این تقطیع رباعی یک وزن دارد و می توان به جای دو هجای کوتاه یک هجای بلند قرار داد و ضمناً مفتعلن با اختیار قلب به مفاعلن تبدیل می شود... ژیلبر لازار هم در سال های اخیر همین طرح را وزن اصلی رباعی گرفت .» (سیر رباعی : ۲۴۳) { به زبان این کتاب وزن اصلی معادل (1001/1001/10011) است و نواگذاری آن را می توان به شکل (فع مفتعلن مفتعلن مفتعلن) یا (مُسْتَفْعِلَّتْنِ مُفْتَعْلِنِ مُفْتَعْلِنِ) آورد. این وزن همان وزن ابرمادر ما است . }
- « در لغت نامه ی دهخدا ذیل شمس الدین (شمس اوزجندی) معروف به صدرالشریعه شعر زیر را به نقل از مجمع الفصحا (ج ۱ ، ص ۳۰۶) می آورد که جالب است ، زیرا علاوه بر وزن از نظر مضمون هم یادآور رباعیات خیام است :

برخیز که شمع است و شراب است و من و تو   آوازه ی مرغ سحری خاست ز هر سو

برخیز که برخاست پیاله به یکی پای   بنشین تو که بنشست صراحی به دو زانو

می نوش از آن پیش که معشوقه ی شب را   با روز بگیرند و ببرند دو گیسو

- در ساغر مینا می رنگین خور و انداز سنگی دو در این شیشه ی گردنده ی مینو
صدرالشریعه از فضلا و شاعران اواخر قرن ششم ماورالنهر است . « (سیر رباعی : ۲۴۸)
- « وزن اصلی رباعی مفعول مفاعیل مفاعیل فعل است . » (سیر رباعی : ۲۴۹) { این با فرض ما هم که بر اساس قاعده قلب این وزن را ابر خواهر در نظر گرفته ایم سازگار است . }
  - « شاید بتوان این وزن را یادگاری از عروض مجهول الهویه ایران پیش از اسلام دانست » (سیر رباعی : ۲۵۲)
  - « نمونه هایی از قصیده و قطعه و پری و شکل های دیگر شعری در دست است که وزن آن ها رباعی است در ص ۱۲۲ المعجم قطعه یی { ده مصرعی } از ابوطاهر خاتونی به وزن رباعی نقل شده است :
استاد میر گمان که دل ریش نیم   واز فعل تو و از تو بد اندیش نیم
... مسمط هفتم منوچهری نیز به وزن رباعی است » (سیر رباعی : ۲۵۳)
  - کتاب سیر رباعی از دکتر شمیسا منبع کاملی برای این قالب و وزن آن است . برای اطلاع کامل از وزن رباعی به فصل «عروض رباعی» از این کتاب رجوع کنید.
  - نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۴۹۲۵	نوا: فاعلاتن فع لن فاعلاتن فعلن
گروه: بی ریشه	رشته: 100/1100-11/1101 = گل پری ها گل ها ، دل گل ها دل گل

هله قآانی هان نقد خود دار نهان   که شد از غیب عیان نقدها را محکو
(قآانی) (فقط تک اول)

کد وزن: ۴۹۴۷	نوا: مستفعلتن مفاعلن مفتعلن - مستفعل فاعلاتن مستفعل فع مفعول مفاعلن مفاعیل فعل
گروه: شکسته	رشته: 1/0011/0101/0011 = گل ها دل گل پری به گل ها دل گل 10011010/10011 = گل ها دل گل ، پری پری گل دل گل

خان غم تو پست شده ، ویران باد   خان طربت همیشه آبادان باد
(صانع بلخی) (سیر رباعی : ۵۰) (شاعر اوایل قرن ۴) (جزو قدیمی ترین رباعیات موجود است .) (تک ۲)
چندان که به آینه همی در نگری   بر چهره ی خویشان ز من فتنه تری
(امیر معزی)

هنگام سپیده دم خروس سحری   دانی که چرا همی کند نوحه گری
(خیام) (فقط تک اول)

سرسبز تر از تو من ندیدم شجری   پرنورتر از تو من ندیدم قمری
شب خیز تر از تو من ندیدم سحری   پر ذوق تر از تو من ندیدم شکری
(مولانا)

با شاهد شوخ و سنگ و با بریط و نی   کنجی و فراغتی و یک شیشه ی می
چون گرم شود ز باده ما را رگ و پی   منت نبریم یک جو از حاتم طی
(حافظ)

ای فیض بیا که عزم میخانه کنیم   پیمان شکنیم و می به پیمانہ کنیم
دل در ره عشوه های ساقی فکنیم   جان در ره غمزه های جانانه کنیم
(فیض کاشانی ، عروض فارسی : ۱۴۸)

امشب به بر من است آن مایه ی ناز یا رب تو کلید صبح در چاه انداز
(علی اکبر شهیدا ، تصنیف شب مهتاب) (ترانه ها : ۹۴)

گفتم که تو را شوم چرایی تو به رنج
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۴)

• جزو اوزان رباعی است .

کد وزن: ۴۹۸۹	نوا: فاعلاتن فع لن فاعلاتن فعلن
گروه: شبه متناوب	رشته: 100/1101-11/1101 = گل پری ها، گل ها ، گل پری ها ، دل گل

یار بادت توفیق روزبهی با تو رفیق دولتت باد حریف دشمن غیسه و غال
(رودکی)

• هم آوا : فرزند ۹۸۰۴

کد وزن: ۵۱۱۶	نوا: فاعلاتن مفعولن مفعولن فعلن
گروه: ناقص	رشته: 100/111/111/1100 = دل گل ها گل رخ ها ، گل رخ ها دل گل

و صدایش همچون نیزه کوتاهی . پهنای افق را پیمود
خبر ما را با خود خواهد برد به شهر
(فروغ فرخزاد ، فتح باغ ، ۱۳۳۹) (تک ۲)

کد وزن: ۵۱۱۷	نوا: فاعلاتن مفعولن مفعولن فعلن
گروه: ناقص	رشته: 100/111/111/1101 = گل پری ها گل رخ ها ، گل رخ ها دل گل

گر همی ز آتش گل روید ، او را نه شکفت رُست هم ز آتش سنواده گل از بهر خلیل
(لامعی گرگانی یا خاقانی) (در متن مشخص نیست) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۹)

کد وزن: ۵۲۸۵	نوا: فاعلن فاعلاتن فاعلاتن - فاعلاتن فاعلاتن فاعلا
گروه: شکسته	رشته: 10100/10100/101 = گل پری دل گل پری دل گل پری

{ بشنو از نی من حکایت عشق را بشنو از لب من شکایت عشق را }
(مولف)

• این وزن مادر وزن (101/1101/1101) با نوای (فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) است اما هیچ سروده ای به آن ندیده ام. بیت بالا بر اساس بیت آغاز مثنوی مولانا سروده شده است.

کد وزن: ۵۲۹۱	نوا: مستفعلن مفاعلن فاعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 10100/10/10/10/111 = گل رخ ها پری پری پری دل گل پری

روزی بود که عشق تو به سرآید [ی] یا آن دلت به مهر من بگراید [ی]
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۵)

• { بنا به نظر مصحح کلمات «به سر آیدی» و «بگرایدی» صحیح است } (معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۵)
کد وزن بدون این خوانش ۳۲۴۳ است با وزن مستفعلن مفاعلن فاعلاتن .

کد وزن: ۵۳۰۰	نوا: فاعلاتن فاعلن فاعلاتن - فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 10100/10110100 = دل گل پری گل پری ، دل گل پری

چو برفته دلدار من ز کنار من غم دل ز هجران او شده یار من
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۱)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۵۳۰۷	نوا: مستفعلن مستفعلن فعلاتتن
گروه: ناقص	رشته: 10100/1011/1011 = گل ها پری گل ها پری دل گل پری

بردی بتا از یک نگه دل و دین من برخاستی با ناز و غمزه به کین من

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۴)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۵۴۲۷	نوا: مستفعلن مفتعلن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 10101/0011/0011 = گل ها دل گل ها دل گل پری پری

{ در دهر به جز رقص و طرب ندیده ام در باغ فقط بوی تو را شنیده ام

آغوش تو را بوس تو را چشیده ام در عشق به هر مرتبتی رسیده ام {

(مولف)

- تا کنون تنها کد ۴۹۴۷ خواهرک کد ۴۹۱۵ در نظر گرفته شده است اما به نظر می رسد کدهای ۵۴۲۷ و ۵۴۵۹ هم خواهرکان ۴۹۱۵ باشند به نظر من شعر زیر هم وزن است :

{ من بوی تو را ز دورها شنیده ام	با یاد لب ت خون مسیحا شده ام
1010/1010/1001/1 (کد ۵۴۵۹)	1001/1001/1001/1 (کد ۴۹۱۵)
امشب که خیال من پر از خاطره هاست	آغوش تو را بوس تو را چشیده ام {
1001/1010/1001/1 (کد ۴۹۴۷)	1010/1001/1001/1 (کد ۵۴۲۷)

کد وزن: ۵۴۵۹	نوا: مستفعلن مفاعلن مفاعلن
گروه: ناقص	رشته: 1010/1010/1001/1 = گل ها دل گل پری پری پری پری

{ با عشوه و ناز و شور دلبرانه ای آمد به برم نگار من شبانه ای

تا صبح چو بلبلان پر نغمه ی عشق خواندیم ترانه های عاشقانه ای {

(مولف)

- { مصرع های یک و دو و چهار بر همین وزن و مصرع سه بر وزن (1001/1010/1001/1) است اگر این عبارت موسیقی داشته باشد یک خواهرک جدید برای رباعی است . {
- تا کنون تنها کد ۴۹۴۷ خواهرک کد ۴۹۱۵ در نظر گرفته شده است اما به نظر می رسد کدهای ۵۴۲۷ و ۵۴۵۹ هم خواهرکان کد ۴۹۱۵ باشند .

{ من بوی تو را ز دورها شنیده ام	با یاد لب ت خون مسیحا شده ام
1010/1010/1001/1 (کد ۵۴۵۹)	1001/1001/1001/1 (کد ۴۹۱۵)
امشب که خیال من پر از خاطره هاست	آغوش تو را بوس تو را چشیده ام {
1001/1010/1001/1 (کد ۴۹۴۷)	1010/1001/1001/1 (کد ۵۴۲۷)

کد وزن: ۵۴۶۱	نوا: فاعلاتن مفاعن مفاعن - فاعلات فاعلات فاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1/01/01/01/01/01 گل به گل به گل به گل به گل به گل گل پری پری پری پری پری

ای ستاره ها که بر فراز آسمان بر جهان ما نظاره گر نشسته اید
ای ستاره ها که از ورای ابرها بر جهان نظاره گر نشسته اید
(فروغ ، ای ستاره ها)
عمر من شبی سیاه و بی ستاره بود دیدگان تو ستاره های او شدند
(نادرپور) (مجموعه اشعار : ۲۱۹)
عاشقانه سر بنه به روی شانه ام گوش کن به نغمه های عاشقانه ام
(حسین منزوی)

سرخ ای نشانه ای ز سرخ ، روی ماست وز سپیدی ات سپید ، ساحت جم است
(شعری در ستایش پرچم که استاد نجفی در مدرسه قبل از سالهای ۱۳۲۰ شنیده بود .)
(نجفی ، مقاله ی «معیار الاشعار این اثر ناشناخته»)

آنکه دید روی او ز دیده خون فشانند وانکه دید موی او ز بوی چین بماند
وانکه دید عین او ز حور عین برید وانکه دید ، تیغ او ، به خاک و خون تپید
(تحفه الهند : ۱۷۱)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۵۴۷۸	نوا: فاعلاتن مفاعن فعل - مفاعیل مفاعیل فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 10101/0110/0110=پری گل به پری گل به گل پری پری

ز دلدار دلارام خود جدا شدم به حرمان غمش سخت مبتلا شدم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۵)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۵۵۲۵	نوا: فاعلاتن فعلن فاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1/0101/1001/0101 = گل پری پری به پری گل پری پری

{ بر لبم ترانه ی تو در دلم تویی موجد و پی هدفم ساحلم تویی }
(مولف)

کد وزن: ۵۵۲۹	نوا: مفتعلن مفتعلن فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 10101/1001/1001=گل به پری گل به پری گل پری پری

غم مخور ای دل که جهان را قرار نیست آنچه تو بینی همه جز مستعار نیست
(بهار) (تاریخ سرایش ۱۳۰۹)
دل به جهان بستنت ای جان من خطاست زان که جهان خانه ی اندوه و مبتلاست
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۶)
با نگاهی گمشده در کهنه خاطرات پهلوی دیوار ترک خورده ای سپید

بر لب یک پله چوبین نشسته ام با سری آشفته ، دلی خالی از امید
(اخوان ثالث)

شعله فکن بر قفس ای آه آتشین
دست طبیعت گل عمر مرا مچین
جاناب عاشق نگه تازه گل از این
بیشتر کن

(بهار) (تک ۳،۲،۱)

- «در دیوان بهار این وزن از ابداعات او به شمار آمده است» (بدعت ها و ... : ۲۱۵)
- «وزن این قصیده را نخستین بار بهار به کار برده و چنان که خود می گفته از یکی از تصنیف های خویش به نام مرغ سحر اقتباس کرده است .» (دکتر صفا ، گنج سخن ، ج ۳ ، ص ۳۴۴)
(به نقل از فرهنگ عروضی : ۲۱۵)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۵۵۴۶	نوا: مفاعلهن مفاعلهن فاعلاتتن
گروه: ناقص	رشته: 10101/1010/1010=پری پری پری گل پری پری

نه خوش بود که زنده باشی به بندگی که مرده به زنده با سرافکنندگی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۵)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۵۵۴۸	نوا: فعلاتن مفاعلهن فاعلاتتن - فعلهن فاعلاتتن فاعلاتتن
گروه: ناقص	رشته: 10101/10101/100=دل گل گل پری پری گل پری پری

چشم مستت فزون کند ذوق مستیم گر نگاهی صفا ببخشد به هستیم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۲)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۵۵۵۷	نوا: فاعلاتتن فاعلهن فاعلاتتن
گروه: شکسته	رشته: 10101/101/10101=گل پری پری گل پری پری گل پری پری

دل ز دست من برده ای نگار من کرده ای سیه از غمت روزگار من
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۰)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۵۶۱۱	نوا: مستفعلهن فعولن مستفعلهن فعل - مفعول فاعلاتن مفعول فاعلهن
گروه: شبه مکرر	رشته: 101011/1/101011=گل ها پری پری گل گل ها پری پری

آمد بهار خرم با رنگ و بوی طیب با صد هزار نزهت و آرایش عجیب
(رودکی) (تک ۱)

دوش از درم درآمد سرمست و بی قرار همچون مه دو هفته و هر هفت کرده یار
(انوری) (تک ۱)

غوغای روز بینی چون شمع مرده باش چون خلوت شب آید چون شمع برافروز
(مولانا)

گل در چمن نباشد هم‌رنگ روی او بلبل به گل مباحی عاشق به بوی او
(سعدی)

در مکتب حقایق ، پیش ادیب عشق هان ای پسر بکوش که روزی پدر شوی
(حافظ ، خانلری ، پری ۴۷۸)

کاری ست دیپلماسی کان دلستان کند دیکتاتور است و تقویت از پارلمان کند
(سید حسن اردبیلی متخلص به سوری) (با چراغ و آینه: ۶۲۹)
در وادی خموشان ، شیپور رستخیز بر خواب خفته جانان چون تازبانه بود
(علیرضا صدفی (آتش)) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۴۱)

قُفَنوس، مرغ خوشخوان، آوازه ی جهان،

آواره مانده از وزش بادهای سرد،...
(نیما یوشیج ، قفَنوس ، ۱۳۱۶)

ای عید دین و دولت عیدت خجسته باد ایامت از حوادث ایام رسته باد

(المعجم ، شمیسا : ۱۷۱) (تک ۱)

ای دلبر نگارین با ما یکی بساز

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۷)

• هم آوا : فرزند ۱۱۰۵۱

کد وزن:	۵۷۴۳	نوا:	مفعولن فاعلن مفتعلن فاعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1011/001-1011/11=گل ها گل ها پری گل به پری گل پری

بس کن ای شهسوار ، کز حُجَبِ گفت تو نقد عجب می برد دزد ز خورجین من
(مولانا)

• « وزن مفتعلن فاعلن تبدیل به مفعولن فاعلن شده است و «رای» زاید «شهسوار» احساس سکتته

القا می کند . « (سیروس شمیسا ، مقاله ی سکتته عروض ، از دیروز...: ۹۵)

• هم آوا : ۱۱۴۸۱

کد وزن:	۵۷۸۲	نوا:	مفاعیلتن فعلن مفاعیلتن
گروه:	شکسته	رشته:	10110/10010110=پری گل پری دل گل ، پری گل پری

چو دیدی به عشق رخت وفاداریم سزد گر به جور غمت نیاز آریم

(بی نام) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۶)

کد وزن:	۵۸۰۷	نوا:	مفعولن فاعلن مفاعلن فاعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1011010101111=گل رخ ها گل پری پری پری گل پری

لختی از باغ زرد ز خیری و شنبلید لخت دگر سرخ فام ز روی گلنارها

(محمود کاشانی) (تک ۱) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۶۱)

کد وزن:	۵۸۱۴	نوا:	مفاعیلتن فاعلن مفاعیلتن
گروه:	شکسته	رشته:	10110/101/10110=پری گل پری گل پری ، پری گل پری

بود کان دلارام من شود رام من نکو شد به ناکامیم دهد کام من ؟

(بی نام) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۶)

کد وزن: ۵۸۱۹	نوا: مستفعَلن مستفعَلن مفاعِلتن
گروه: ناقص	رشته: 1011/1011/1011=گل ها پری گل ها پری پری گل پری

ای نازنین تا کی چنین به غم داریم و ر محنت هجران خود بیزاریم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۴)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۵۹۴۵	نوا: مفتعلاتن مفتعلاتن فاعلن
گروه: شکسته	رشته: 11001/11001/101=گل به پری ها گل به پری ها گل پری

قامت تو شمشاد و دهانت غنچه وش روی تو چون گل ، ساعد و ساق صاف و خوش
(تحفه الهند : ۱۷۷)

ای شده از جان روی تو را مه مشتری بر رخ تو دیوانه گشته حور و پری
جام وصالی بخش به مخموران خود پَرهان هان ، جو ، جور مکن زین بیش به میخواران خود
(تحفه الهند : ۱۸۱) (تک یک و دو و سه کد ۵۹۴۵ و تک چهار کد ۱۹۰۲۶۸)

کد وزن: ۵۹۶۳	نوا: مستفعَلن فعلاتن مستفعَلن
گروه: شکسته	رشته: 1011/10100/1011=گل ها پری دل گل پری گل ها پری

ای مهتری کز مهتران ، خود بهتری وز بهتری همه کس بیابد مهتری
(المعجم ، شمیسا : ۱۱۳) (تک ۲)

• هم آوا: مادر ۳۰۰۳

کد وزن: ۶۰۰۴	نوا: فعلاتن مستفعَلن مستفعَلن
گروه: ناقص	رشته: 1011/1011/10100 = دل گل پری گل ها پری گل ها پری

چو عیان شوی آسایدم روح و روان چو نهان شوی از جان من خیزد فغان
(شجره العروض : ۴۱)

کد وزن: ۶۰۷۰	نوا: فعولن فعولن فعولن مستفعَلن
گروه: ناقص	رشته: 110/110/110/1011 پری گل پری گل پری گل ها پری

برو از کنارم تو حالا یک زن شدی به شبهای تاریک مردی روشن شدی
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۸۸)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۶۱۰۵	نوا: مفتعلن فاعلن مفعولن فاعلن
گروه: شبه متناوب	رشته: 101/111/101/1001=گل به پری گل پری گل رخ ها گل پری

بین که چه ها در جهان این دی خودکامه کرد هر که دلش دانشی ست عبرت گیرد از آن
(مولانا) (تک ۲)

کد وزن: ۶۱۰۶	نوا: مفاعلن فاعلن مفعولن فاعلن
گروه: شکسته	رشته: 101/111/101/1010 = پری گل پری دل گل ، پری گل پری

ز روی سوری به باغ هر جا فرخار هاست ز بوی سنبل به راغ هر سو تاتارها

(محمود کاشانی) (تک ۱) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۶۱)

کد وزن:	۶۱۱۱	نوا:	مفعولاتن فاعلاتن مفعولاتتن
گروه:	شکسته	رشته:	گل رخ ها گل ها به گل رخ ها گل ها به گل

می پیمایی جام جانان ، چون با خرمی باری می ده کام ما را با آن بی غمی
می گویی با ناز ، جان بازید، ای عاشقان ما جان می بازیم ، جان کو ای جان جهان
(تحفه الهند : ۱۵۵)

• هم آوا : ۲۳۷۵۳

کد وزن:	۶۱۱۹	نوا:	مفعولن فعلن مفعولن مستفعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	گل رخ ها دل گل رخ ها گل ها پری

گیسویت شب تار ، رویت ماه چارده زلف کجت زنار ، طره ی تو کافر نشان
(تحفه الهند : ۱۵۲) (تک ۱)

• «و ارکان تقطیعش به عربی چنین بود مفعولن فعلان مفعولن مستفعلن یا چنین بود مفتعلن فعلان
مفتعلن مستفعلن» (تحفه الهند : ۱۵۲) (تک ۱)

• هم آوا : ۲۳۷۵۳

کد وزن:	۶۴۳۶	نوا:	فعلن فعلن فعلن فَعَلَاتن
گروه:	شکسته	رشته:	دل گل دل گل دل گل دل گل ها

صنما چه بلا ، همه جور و جفایی ز غم تو تا حزینم تا که نیایی
دل ما به دغا ببری ز بر ما همه جور و جفا کردی به سر ما
(تحفه الهند : ۲۳۵)

کد وزن:	۶۴۸۵	نوا:	فاعلاتن مفاعلن فَعَلَاتن - فاعلات فاعلات مفتعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	گل پری پری پری پری به پری گل

{ گفت با ادا گلی به بلبل سرمست خوش تر ازدهان من کسی نچشیده ست
گفت بلبلش به یکی نغمه ی شادان خوش تر از قصیده ام کسی نسروده ست }
(مولف)

• آیا وزن ۶۵۵۳ (1/1001/1001/1001) با وزن ۶۴۸۵ (1/1001/0101/0101) و وزن ۶۵۴۹

(1/1001/1001/0101) هم خانواده اند ؟ اگر بلی طبق چه ضوابطی ؟

کد وزن:	۶۴۸۹	نوا:	مفتعلاتن مفاعلن فَعَلَاتن - مفتعلن فاعلات مفتعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	گل به پری ها پری پری دل گل ها

روی مرا هجر کرد زردتر از زر گردن من عشق کرد نرم تر از دوخ
(شاکر بخارایی) (فرهنگ اوزان ... : ۶۸۶)

شاه چو دل بر کند ز باغ و گلستان آسان آرد به چنگ مملکت: آسان
(ابوحنیفه اسکافی) (تک ۱)

صحبت معشوق انتظار نیرزد بوی گل و لاله زخم خار نیرزد
(سنایی)

جز سر پیوند آن نگار ندارم گر چه از او جز دل فگار ندارم
(انوری)

گر رخ او ذره ای جمال نماید طلعت خورشید را زوال نماید
(عطار)

زنده شود هر که پیش دوست بمیرد مرده دلست آن که هیچ دوست نگیرد
(سعدی)

بر سر آنم که گر ز دست برآید دست به کاری زنم که غصه سرآید
(حافظ)

در دل ما بخت سبز بار ندارد دانه ی ما رنگ نوبهار ندارد
(صائب تبریزی ، زحاف رایج .. : ۹۳)

دادگر آسمان که داد به شه داد داد که تا خاکیان رهند ز بیداد
(فتح الله خان شیبانی) (۱۲۴۱-۱۳۰۸ ه ق)

باشی اگر در جهان زبون و هراسان دشوار: آید به دیده ی تو هر آسان
(اخوان ثالث) (تک ۱)

بر نگه سرد من به گرمی ی خورشید می نگرد هر زمان به چشم سیاهت
(فریدون مشیری) (وزن شعر معاصر : ۲۱۴)

حنجره ها روزه ی سکوت گرفتند پنجره ها تار عنکبوت گرفتند
(قیصر امین پور) (وزن شعر معاصر : ۲۱۳)

عصر

چند عدد سار

دور شدند: از مدار حافظه ی کاج

نیکی جسمانی درخت بجا ماند.

عفت اشراق روی شانه ی من ریخت

(سپهری) (پاره های ۳ و ۴ و ۵)

من ز فروغ رخِ چو ماهِ تو هر شب باز نمایم نشانِ شعله ی خورشید

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۹)

- «از اوزان پر کاربرد در شعر فارسی است ، گر چه شاعران معروف مثل حافظ در این وزن تنها دو غزل ، سعدی نه و عطار ۱۴ غزل دارد .» (فرهنگ کاربردی ... : ۲۹۷)
- رتبه ۱۹ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- هم آوا : مادر ۳۲۴۷
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۶۴۹۰	نوا: مفاعِلن فاعلاتن فاعلاتن - مفاعِلن فاعلاتن مفتعلاتن
گروه: بی ریشه	رشته: 1/10/01/01/01/1010 = پری پری گل به گل به گل به پری گل

مرا ز لعل و درّ تو نیست نصیبی مرا ز جَزَع سیاه توست گزندی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۰)

کد وزن: ۶۵۴۹	نوا: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن - فاعلاتن مفتعلن مفتعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1/1001/1001/0101 = گل پری پری دل گل ها دل گل ها

{ هر شبم خیال خیالم چو پر از توست هر سحر ترانه ی من شعله ور از توست }
(مولف)

- آیا وزن ۶۵۵۳ (1/1001/1001/1001) با وزن ۶۴۸۵ (1/1001/0101/0101) و وزن ۶۵۴۹ (1/1001/1001/0101) هم خانواده اند ؟ اگر بلی طبق چه ضوابطی؟

کد وزن: ۶۵۵۳	نوا: مفتعلن مفتعلن مفتعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1/1001/1001/1001 = گل به پری گل به پری گل به پری ها

دی سحری بر گذری گفت مرا یار شیفته و بی خبری چند از این کار
(مولانا)

عشق تو آورد قدح پر ز بلاها گفتم می می نخورم پیش تو شاهها
(مولانا) (تک ۱)

خسرو انجم به گه بام برآمد یا مه خلخ به لب بام برآمد
صبح جمالش بدمید از شب گیسو یا شه روم از طرف شام برآمد
(خواجهی کرمانی)

ای رخ تو قبله ی خورشید پرستان پرتو روی چو مهت شمع شبستان
(خواجهی کرمانی)

چشم همه بر ره توست ای مه زیبا تا گذری سوی چمن سرخوش و رعنا
(عروض بابر : ۱۱۶)

- ابرمادر
- نوع : هم آوای بالغ
- آیا وزن ۶۵۵۳ (1/1001/1001/1001) با وزن ۶۴۸۵ (1/1001/0101/0101) و وزن ۶۵۴۹ (1/1001/1001/0101) هم خانواده اند ؟ اگر بلی طبق چه ضوابطی؟

کد وزن: ۶۵۵۴	نوا: مفاعِلن مفتعلن مفتعلاتن - مفاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1100/1100/1101 = پری پری گل دل گل ها دل گل ها

چو من ز مهر رخ او توشه گرفتم ز دیگران در طلبش گوشه گرفتم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۵)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۶۵۵۹	نوا: فع لن مفعولن فعلاتن فعلاتن - مفعولن مستفعلُ مستفعلُ فع لن
گروه: ناقص	رشته: 11/0011/0011/111=گل رخ ها گل ها دل گل ها دل گل ها

قی ، افتد، آن را که سر و روی تو ببیند زان خلم و از آن بْفج روان بر بر و بر روی
(شهید بلخی) (تک اول)

بسم اله ، ساقی ی ولی نعمت ، برخیز تا جان بدهیمت به مکافات ، افندی
(مولانا)

خرسندی در عین غم از عقل نیاید این بلعجی ها همه افسانه ی عشق است
(وقار شیرازی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۹)

• هم آوا : فرزند ۱۳۱۰۷

کد وزن: ۶۵۶۹	نوا: مفاعلن مفاعلن مفاعلتن
گروه: شکسته	رشته: 1100/10101001=گل به پری پری پری ، دل گل ها

مهر رخس به جان من خانه گرفته خانه ی دل هوای جانانه گرفته
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۶)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۶۵۷۰	نوا: مفاعلن مفاعلن مفاعلتن
گروه: ناقص	رشته: 11001/10/10/10/10=پری پری پری پری گل به پری گل

مرا به سر به جز هوایش هوسی نیست مرا به دل به جز غمش ملتمسی نیست
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۶۶۰۱	نوا: مفاعلن فعلاتن مفاعلتن
گروه: شکسته	رشته: 1/1001/1100/1001=گل دل گل دل گل ها گل دل گل ها

خوش بود ار به نشاطی باده بخواهی با صنمی نمکینی ساده بخواهی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۶)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۶۶۴۳	نوا: مستفعلُ مفعولن مستفعلُ فع لن مفعول مفاعیلن مفعول فعولن فع لن فعلاتن فع لن فعلاتن
گروه: شبه مکرر	رشته: 110011-1110011=گل ها دل گل رخ ها گل ها دل گل ها

فرخ ملک مشرق ، مهمان وزیر است والا عضد دولت ، نزدیک مجیر است
(معزی نیشابوری)

بر بال عقاب آمد آن تیر جگر سوز وز ابر مر او را به سوی خاک فرو کاست
(ناصر خسرو) (تک ۱)

در باطن من جان من از غیر تو ببریید محسوس شنیدم من آواز بریدن
(مولانا) (تک ۲)

برخیز شتربانا بر بند کجاوه
 کز چرخ عیان گشت همی رایت کاوه
 (ادیب الممالک)

کس نیست که در گیتی ماند به یکی حال چندان که به گرد گیتی گردد، احوال
 (امیری فیروز کوهی) (تک اول بر این نوا است تک دوم بر نوا ۴۰۸۳ است)

ای آنک به دو عارض چون ماه سمایی بنده را نوازش کن گر بارخدایی
 (المعجم ، شمیسا : ۱۴۸)

• هم آوا : فرزند ۱۳۲۰۳

کد وزن:	۶۷۳۰	نوا:	مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن
گروه:	شکسته	رشته:	1/10/100/100/10/10=پری پری دل گل دل گل پری گل

سرین و گردن و پشت و برش مسمن میان گرده و پای و رخس مضمهر
 (مسعود سعد سلمان)

کد وزن:	۶۷۳۸	نوا:	مفاعلتن مفاعلتن فعولن
گروه:	شکسته	رشته:	110/10010/10010=پری دل گل پری دل گل پری گل

بزرگ زمین و نادره ی زمانی به تو می سزد که همیشه زرفشانی
 (رشید الدین وطواط ، قوائم العروض : برگ ۱۰)

چو بر گذری همی نگری به رویم چرا نکنی یکی نگرش به کارم
 (المعجم ، شمیسا : ۱۱۰)

چو بر گذری همی نگرم به رویت چرا نکنی بتا نظری به کارم
 (معیار الاشعار ، فشارکی : ۵۲)

جز این نبود دگر به دل آرزویم که آن بت من دمی گذرد به سویم
 (عروض بابر : ۱۳۸)

• این وزن مادر دو بیتی است .

کد وزن:	۶۸۰۹	نوا:	مفتعلن مفتعلن مفاعلتن
گروه:	ناقص	رشته:	1/1010/1001/1001=گل به پری گل به پری پری پری گل

برده دلم دلبرکی ستیزه جویی عشوه گری حيله گری بهانه جویی
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۶)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۶۸۱۰	نوا:	مفاعلتن مفتعلن مفاعلتن
گروه:	شکسته	رشته:	1/10/10-10/01/10/10=پری پری گل به پری پری پری گل

نگار من از دل من خبر ندارد به حال آشفته ی من نظر ندارد
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۶۸۲۵	نوا: مفتعلن مفاعلن مفاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1/10/10/10/10/01=گل به پری پری پری پری پری گل

دلبر من به جان من جفا پسندد گر چه دلم به جای او وفا پسندد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۶)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۶۸۲۶	نوا: مفاعلن مفاعلن مفاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1/1010/1010/1010=پری پری پری پری پری گل

چه بی امان چه مهربان چه عاشقانه پریده ام به سوی تو ز آشیانه
پریده ام که واژه ای تهی ز معنی به جا نهاده آشیان به بام خانه
(سیمین بهبهانی) ۳ (۶۱/)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۶۸۲۷	نوا: مستفعلن مفاعلن مفاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1/1010/1010/1011=گل ها پری پری پری پری گل

دل داده ام به مهرت ای نگار زیبا کی می شود ز دوریت دلم شکبیا
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۳)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۶۸۲۸	نوا: فعلاتن مفاعلن مفاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1/1010/1010/1100=دل گل ها پری پری پری گل

ز تو ای یار نازنین جفا نشاید ور بشاید به دیگران به ما نشاید
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۲)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۶۸۴۳	نوا: مستفعلن مستفعلن مفاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1/1010/1011/1011=گل ها پری گل ها پری پری پری گل

تا کی کند دلدار من ستیزه با من تا کی کشد از من به هر بهانه دامن
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۳)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۶۸۵۸	نوا: مفاعلن فعلاتن مفاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1/1010/1100/1010=پری پری دل گل ها پری گل

معین من به گه مدح شاه عالم که هست بر همه شاهان دهر سرور
زمین ز پایه ی تختش فزود رتبت فلک ز عالی ی قدرش گرفت مفخر
(مسعود سعد) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲: ۱۷۱)
به روزگار چنو هر که یار دارد دگر چه شکوه ای از روزگار دارد
(داوری شیرازی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲: ۱۷۱)

کس این جمال که من دیده ام ندیده است چنین نگار که من دیده ام که دیده است ؟
(وصال شیرازی ، درّه نجفی : ۲۷۱)

اسیر محنت آن روی چون نگارم بگرد فرقت او طلخ ، روزگارم
(المعجم ، شمیسا : ۱۸۰)

بکاست صابری و آب دیده بفزود دل از نشاط تهی گشت و تن بفرسود
(المعجم ، شمیسا : ۱۸۰)

دلی پر آتش و چشمی پر آب دارم از آنک با من بدخو شده ست جانان
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۰) (تک ۱)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۶۸۶۰	نوا:	فعلاتن فعلاتن مفاعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1/1010/1100/1100 = دل گل ها دل گل ها پری پری گل

نکنم جز به محبت حکایت از وی که ندارم به جفایش شکایت از وی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۶۸۷۰	نوا:	مفاعیلتن مفاعیلتن فعولن
گروه:	شکسته	رشته:	110/10/110/10110 = پری گل پری پری گل پری پری گل

شتاب ای فلک شب تار ما سحر کن ز دل حسرتم ز سر حیرتم به در کن
به مرغی چو من به دام ستم گرفتار صبا یک نفس به کنج قفس گذر کن
(الهی قمشه ای) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۲)

سپهر از وفا شب تار ما سحر کرد رها مرغ دل از این دام پر خطر کرد
بزن نغمه خوش کنون بلبل اندرین باغ که در گلستان صبا از وفا گذر کرد
(الهی قمشه ای) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۷۵)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۶۸۷۷	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن مفاعلاتن - فاعلاتن فاعلاتن و فاعلاتن
گروه:	شبه مکرر	رشته:	1101/0/1101/1101 = گل پری ها گل پری ها به گل پری ها

تا دلارا یار من ، از کنار من شد تیره از غم ، بی رخس روزگار من شد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۶۹۵۵	نوا:	مفعول فاعلات مفاعیل فع لن - مستفعلن مفاعل مستفعلن فع
گروه:	شکسته	رشته:	1/1011/0010/1011 = گل ها پری پری دل گل ها پری گل

اما کسی ز دوست نشانش نمی دهد

غمگین نشست ، گریه امانش نمی دهد

راهم ... دهید ، آی ! ... پناهم دهید ... آی

هو ... هوی ... های ... های

(اخوان ثالث ، سرود پناهنده) (پاره های یک و دو و سه)

کد وزن: ۶۹۶۳	نوا: مستفعلُ مستفعلُ مستفعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 11011/0011/0011=گل ها دلِ گل ها دلِ گل ها پری گل

دانی که چه از عمر گذارم به انده زیرا که تو از انده من شادمانی
(معیار الاشعار) (تک ۱)

کد وزن: ۶۹۹۵	نوا: مفعولُ مفاعلن فعولن فعولن
گروه: ناقص	رشته: 110/110/1010/011=گل ها به پری پری پری گل پری گل

پاییز نگاه من همیشه غم انگیز یک شعله به چشم من ستاره بیاویز
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۵۰)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۷۰۲۱	نوا: فاعلن فاعلن فاعلن فاعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1/101/101/101/101=گل پری گل پری گل پری گل پری گل

چشمه های خروشان تو را می شناسند موج های پریشان تو را می شناسند
پرسش تشنگی را تو آبی جوابی ریگ های بیابان تو را می شناسند
(قیصر امین پور) (وزن شعر معاصر : ۱۱۲)
یک دوبیتی مجال سرودن نمانده ست یک پری فرصت با تو بودن نمانده ست
(عبدالجبار کاکایی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۱)
شامگاهان که با دیگری تو نشستی گریه کردم در یغا دلم را شکستی
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۱۱۲)
زهر کین بر دلِ مجتبی زد شراری کرد از سوز دل ناگهان بی قراری
(حیرانی اصفهانی؟؟) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۲۳)

ای عبور ظریف

بال را معنی کن

تا پرهوش من از حسادت بسوزد (سهراب سپهری، اینجا پرندۀ بود) (تک ۳)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۷۰۳۰	نوا: فعولن فعولن فع فعولن فعولن
گروه: شبه مکرر	رشته: 110/110/1/110/110 = پری گل پری گل ها پری گل پری گل

نگاری کجا همتا به خوبی ندانمش چه گویی که را باشد به عشقش صبوری
(المعجم ، شمیسا : ۱۰۹) (تک ۲)

تو گویی مرا از چه چنین مستمندی ازیرا که بیخ لہو ، ز جانم بکندی
(معیار الاشعار ، فشارکی : ۸۳) (تک ۱)

• از وزنهای مخصوص عرب است (فرهنگ عروضی : ۸۱)

• « تقابل فعولن و مفاعلن در شعر فارسی صحیح نیست ، ظاهرا «صبوری» در اصل شعر «صبوری» بوده است . » (فرهنگ عروضی : ۲۰۲)

کد وزن: ۷۰۸۳	نوا: مستفععلن مفاعلن مستفعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1/1011/10/10/10/11 = گل ها پری پری پری گل ها پری گل

تا چند: از این ستیزه جویی ساز کردن با عاشقان ستمگری آغاز کردن
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۳)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۷۰۹۴	نوا: فعولن فعولن فعولن فاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1101/110/110/110 = پری گل پری گل پری گل پری گل ها

کسی می نوازد پرم را ، بهتر از تو گذارد به شانه سرم را ، بهتر از تو
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۸۹)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۷۰۹۷	نوا: مفتعلن مستفععلن مستفعلاتن
گروه: ناقص	رشته: 1/1011/1011/1001 = گل به پری گل ها پری گل ها پری گل

ای لعبتی کز لعبتان مختار گشتی باز خوبی فتنه ی بازار گشتی
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۴) (تک ۲)

کد وزن: ۷۰۹۹	نوا: مستفععلن مستفععلن مستفعلاتن
گروه: شکسته	رشته: 1/1011/1011/1011

ای نام عاشق سوز تو ورد زبان ها وی یاد جان ، افروز تو آرام جان ها
(صغیر اصفهانی) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۲)
بس در سر زلف بتان جا کردی ای دل ما را میان خلق رسوا کردی ای دل
(عماد خراسانی ، عروض فارسی: ۱۸۵)
عمری تبه کردم به عشق و آرزویی چون سرمه در چشمان کشیدم خاک کویی
(اخوان ثالث ، عروض فارسی: ۱۸۵)
من عاشقم بر دلبری دیرآشنایی زیبا رخی ، زنجیر زلفی ، دل ربایی
(الهی قمشه ای)
او می رود با گامهایی سست و لرزان او می رود با جامه دانی کهنه در دست
(سیمین بهبهانی)
از خار می گویم سخن از خار بدنام با نیشهای طعنه در جانش شکسته
(منوچهر آتشی) (وزن شعر معاصر : ۱۸۱)
دریای شور انگیز چشمانت چه زیباست آنجا که باید دل به دریا زد همینجاست
(حسین منزوی)
امشب همه غم های عالم را خبر کن بنشین و با من گریه سر کن ، گریه سر کن
(ابتهاج ، مرثیه ی جنگل ، فروردین ۵۰)

شب ها که پر پر می زند شمع

با کوله بار اشک های مرده ی خویش
(نادرپور ، آینه دق ، ۱۳۳۷) (تک ۲)

ای لعبتی کز لعبتان مختار گشتی باز ز خوبی فتنه ی بازار گشتی
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۴) (تک ۱)
هجران او جانم به تیر غم بخت بر من در آرامش و شادی ببست
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۳۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۷۳۳۸	نوا:	مفاعن مفاعن فعلاتاتن
گروه:	ناقص	رشته:	11100/10/10/10/10=پری پری پری پری به پری گل ها

نمی کنی تو از وفا و یادم نمی دهی به لطف خود ، تو چرا دادم
(ادیب طوسی) (تک دوم) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۵) (مصرع اول؟)

کد وزن:	۷۳۴۰	نوا:	فعلاتن مفاعن فعلاتاتن
گروه:	شکسته	رشته:	1/1100/1010/1100=دل گل ها پری پری دل گل رخ ها

هم از این عمر حاصلم چو دمی باشد نسزد کاین دلم اسیر غمی باشد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۷۳۷۲	نوا:	فعلاتن فعلاتن فعلاتاتن
گروه:	شکسته	رشته:	1/1100/1100/1100=دل گل ها دل گل ها دل گل رخ ها

ستد و داد مکن هرگز جز دستادست که پسا دست خلاف آرد و الفت ببرد
(ابوشکور بلخی)

دهنی کوچک چون تنگ دل عاشق نه که چون حقه ی آکنده به مروارید
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۳)

کد وزن:	۷۳۷۳	نوا:	فاعلاتن فعلاتن فعلاتاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1/1100/1100/1101=گل پری ها دل گل ها دل گل رخ ها

خوب دارید و فراوان بستاییدش هر زمان خدمت لختی بفرزایدش
(منوچهری)

راست کن طارم و آراسته کن گلشن که غم از دل نرود جز به می روشن
(مسعود سعد) (المعجم ، شمیسا : ۱۵۸) (تک اول)

مر مرا گر پس دانش نشدستی دل همچو تو اسپ و غلامان و عقارستی
(ناصر خسرو ، دیوان اشعار : ۳۲۵)

حاصل عمر تو افسوس شد و حرمان عیب خود را مکن ای دوست ز خود پنهان
(پروین اعتصامی ، عروض فارسی : ۱۷۳)

من در این آیه ترا آه کشیدم ، آه

من در این آیه تو را

به درخت و آب و آتش پیوند زدم (فروغ فرخزاد ، تولدی دیگر) (تک ۱)

• هم آوا : فرزند ۷۳۷۲

کد وزن:	۷۳۸۰	نوا:	فعلاتُ فاعلاتنُ فعلاتانن
گروه:	ناقص	رشته:	11100/1/10/10/10/0 = دلِ گلِ پری پری گلِ دلِ گلِ رخِ ها

تو که با فریب وصلت دل من بردی دل من به رنج هجران ز چه آزردی

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۷۳۸۵	نوا:	مفتعلن فاعلن مفتعلن فع لن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1110011011001 = گل به پری گل پری گل به پری گل ها

فصل خزان در گذشت ، ما ز پریشانی ساز نکرده هنوز برگ زمستانی

(مفتون همدانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۸۷)

• ضرب المثل : «چاره نباشد ز عشق خاصه جوانان را»

کد وزن:	۷۴۲۳	نوا:	مفعولن مفعولن مفعولُ مفاعیلن
گروه:	ناقص	رشته:	1110011/111/111 = گل رخ ها گل رخ ها گل ها دل گل رخ ها

آن اشتر بیچاره نومید شده ست از جو می گردد در خرمن ، تا مشمت کهمی یابد

(مولانا) (تک ۲)

رحمی کن بر جانم ای دلبر عیارم دور از خود می سوزی این جان گرفتارم

(عروض بایر : ۸۲)

کد وزن:	۷۵۰۰	نوا:	فعلاتن فعلاتتن مفاعیلن - فعلاتن فعلاتُ فاعلاتن فع -
گروه:	بی ریشه	رشته:	1/1101/0100/1100 = دلِ گلِ ها دلِ گلِ پری پری گلِ ها

سایه ام تشنه ، سایه بان اندامت به تن راه کشد حریم آغوشم

(رویایی)

کد وزن:	۷۵۰۱	نوا:	فعلاتن فعلاتتن مفاعیلن - فعلاتن فعلاتُ فاعلاتن فع -
گروه:	شکسته	رشته:	1/1101/0100/1101 = گلِ پری گلِ دلِ گلِ به ، گلِ پری گلِ ها

چشم های تو دریچه های دریا را پلک چون باز ، ز هم کنند بگشایند

سبزگون مزرع بیکرانه رویا را صف مژگان چو به هم زنند بزدایند

(رویایی)

کد وزن:	۷۵۱۳	نوا:	مفتعلن فاعلن مفاعلن فع لن
گروه:	بی ریشه	رشته:	1110101011001 = گل به پری گل پری پری گل ها

پند مرا گوش کن مزن به خود رایبی زهد و لقا پیشه ساز، مباحش طغیانی

(مفتون همدانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۸۷) (تک بیت هم آوا)

کد وزن:	۷۵۱۴	نوا:	مفاعلن فاعلن مفاعلن فع لن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1110101011010

به فکر طغیان مباش چو مردم طاغی به کار عصیان مکوش چو مرد عصیانی
(مفتون همدانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۸۷) (تک بیت هم آوا)

کد وزن:	۷۵۲۵	نوا:	فاعلن فاعلاتن مفاعلاتن - فاعلاتن مفاعیل فاعلاتن فَع
گروه:	بی ریشه	رشته:	1110101100101 = گل پری دل گل ها پری پری گل ها

گل ز روی نکویت حکایتی باشد غنچه از لب لعل تو آیتی باشد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۷۵۴۶	نوا:	مفاعلهن مفعولن مفاعلهن فع لن
گروه:	شبه مکرر	رشته:	11/1010/1/11/1010 = پری پری گل رخ ها پری پری گل ها

مرا بسود و فرو ریخت هر چه دندان بود نبود دندان لا بل چراغ تابان بود
(رودکی (تک ۲)

چگونه حوضی چونان که هر چه بندیشم نمی توانم گفتن صفاتش اندر خور
(فرخی سیستانی)

زمانه ی بد هر جا که فتنه ای باشد چو نوعروسش در چشم من بیاراید
(مسعود سعد)

بر من آمد خورشید نیکوان ، شبگیر به قد چو سرو بلند و به رخ چو بدر منیر
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۲۴) (تک ۱)

- در مورد شعر مسعود سعد : « وزن مفاعلهن فاعلاتن است اما در مصرع اول رکن دوم مفعولن شده است »
بد هر جا» و قبل از آن کسره ی اضافه ی «زمانه ی بد» باید اشباع شود : «زمانه ای بد» این دو عامل
با هم سخته را سنگین کرده اند حال آنکه در مصرع دوم فقط تسکین (نوعروسش) اتفاق افتاده و لذا
چنین ثقلی ندارد . « (سیروس شمیسا ، مقاله ی سخته عروض ، از دیروز...: ۹۶)

• هم آوا : فرزند ۱۹۱۴۶

کد وزن:	۷۶۴۵	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	1/1101/1101/1101 = گل پری ها گل پری ها گل پری گل ها

امتحانی را که کردی ما توانستیم ای شعار شاعران را از تو شین و عار
(سوزنی سمرقندی)

گر نه بر کامم جهان یکسر همی گردد بر زبان ، اندیشه ام یکسان همی گردد
(حمیدی شیرازی ، عروض فارسی : ۱۷۲)

ای نهاده سر به زانوی پشیمانی وی به سر برکوفته مشت پریشانی
(مظاهر مصفا) (بدعت ها ...: ۱۵۵)

در کجای این فضای تنگ بی آواز من کبوترهای شعرم را دهم پرواز
(فروغ فرخزاد)

آن که فصل تازه ی عمر تو خواهد بود بخت من از خواب خود برخیز می آید
(حسین منزوی)

هم صدا تر با من آهنگ رسیدن ها   آشناتر با تو شوق پر کشیدن ها
بی تو آم آرام بنشستن نصیبی نیست   یا مجال در خیالت آرمیدن ها
(اسماعیل وطن پرست ، درّه نجفی : ۲۵۱)
ناودان ها شرشر باران بی صبری ست   آسمان بی حوصله حجم هوا ابری ست
(آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۲۲)

های ! نخراشی به غفلت گونه ام را تیغ
های ! نپیشی صفای زلفکم را دست

وآبرویم را نریزی دل (اخوان ثالث ، ۳۴/۸) (پاره ی اول و دوم)

زینهار ای دل برنده ترکک من زود   باده پیش آور که غم را باده دانم سود
(المعجم)

کار خویش از چاکر خویش از چه داری راز   کار خویش از رازداری از سخن چین دار
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۰)

مرد دانا را نه دانا یار ناید خوب   گر تو دانایی تو را هم یار دانا به
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۰)

چون نسوزد ز آتش غم جسم افکارم   گوش با قول رقیبان می کند یارم
(عروض بابر : ۱۲۳)

- قدما طبع آزمایی در این وزن را مشکل می پنداشته اند و شعر سوزنی قسمتی از شعری است که برای این طبع آزمایی سروده شده است . شمس قیس و خواجه نصیر هم این وزن را نامطبوع شمرده اند اما امروزه این وزن را خوش می شماریم (بدعت ها ... : ۱۵۴)
- «این وزن در شعر فارسی رواج چندانی نیافته است .» (فرهنگ کاربردی ... : ۷۶)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۷۸۰۴	نوا:	فاعلاتن مفعولن فاعلاتن فع لن
گروه:	شکسته	رشته:	11/1100/111/1100 دلِ گلِ ها گلِ رخِ ها دلِ گلِ ها گلِ ها

دوش بر یاد حریفان به خرابات شدم   خم می دیدم خون در دل و سر در گل بود
(حافظ ، خانلری ، غزل ۲۰۳) (تک ۲)

کد وزن:	۷۸۰۵	نوا:	فاعلاتن مفعولن فاعلاتن فع لن
گروه:	بی ریشه	رشته:	11/1100/111/1101=گل پری ها گل رخ ها دلِ گلِ ها گلِ ها

ما حقیقت را در باغچه پیدا کردیم

در نگاه شرم آگین گلی گمنام (فروغ فرخزاد ، فتح باغ ، ۱۳۳۹) (تک ۱)

کد وزن:	۷۹۸۷	نوا:	مستفعلُ مستفعلُ مفعولن فع لن
گروه:	ناقص	رشته:	11/111/0011/0011=گل ها دلِ گلِ رخ ها گلِ ها

زان مال عزیز است کزان عزت زاید   عزت را با ذلت حاصل نکنم من
(بهار) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۰) تک ۱

کد وزن:	۷۹۹۸	نوا:	فعولن مفعولن فعلاتن مفعولن
گروه:	ناقص	رشته:	111/1100/111/110=پری گل گل رخ ها دل گل ها گل رخ ها

کف صابون آورده و الوان هم شسته است که نوروز چو آید کندش رنگ، دگر بار
یکی جان را قوت است و یکی دل را مونس یکی مایه ی عیش است و یکی دشمن تیمار
(توحید شیرازی) (گلشن وصال: ۵۷۳)
(به نقل از آشنایی با اوزان عروضی ج ۱) (تک ۱، ۳)

کد وزن:	۸۰۲۵	نوا:	مفتعلن فاعلاتن مفعولن فع لن
گروه:	ناقص	رشته:	11/111/0101/1001=گل دل گل ها پری پری گل ها گل ها

کس نبرد راه در حریم جلال او غیر جمیلی که در حریمش محرم شد
(محمد حسن میرجهانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲: ۸۵) (تک ۲)

کد وزن:	۸۰۳۸	نوا:	فعولن فعلاتن فعولن مفعولن - فعولن به فعولن فعولن مفعولن
گروه:	ناقص	رشته:	111/110-1100/110=پری گل به پری گل پری گل گل رخ ها

ملالت نفزاید دلم را هوس دوست اگر ره زندهم جان ز جان گردهم بیزار
(مولانا) (تک ۲)

کد وزن:	۸۱۴۰	نوا:	فعلاتن فعلاتن مفعولن فع لن
گروه:	ناقص	رشته:	11/111/1100/1100=دل گل ها دل گل ها گل رخ ها گل ها

سخن از گیسوی خوشبخت منست
با شقایق های سوخته بوسه ی تو
و صمیمیت تن هامان در طراری

(فروغ فرخزاد فتح باغ ۱۳۳۹) (تک ۳)

کد وزن:	۸۱۶۶	نوا:	فعولن فعلاتن مفعولن مفعولن
گروه:	ناقص	رشته:	111/111/1100/110=پری گل دل گل ها گل رخ ها گل رخ ها

بیندم کمر آنگه به میان از پی خدمت بدانسان که برهن بر بت بندد زتار
گهی اوفتم از پای و گهی برجهم از جای سماع آرم و وجد آرم حال آرم هر بار
(یزدانی شیرازی، گلشن وصال: ۵۹۴)
(به نقل از آشنایی با اوزان عروضی ج ۱) (تک ۲، ۴)

کد وزن:	۸۱۷۹	نوا:	مستفعل مفعولن مفعولن مفعولن
گروه:	ناقص	رشته:	111/111/111/0011=گل ها دل گل رخ ها گل رخ ها گل رخ ها

یا همچو سلیمانی بشکافد ماهی را اندر شکم ماهی، آن خاتم زر یابد
(مولانا) (تک ۱)

کد وزن:	۸۱۹۱	نوا:	مفعولن مفعولن مفعولن مفعولاتن
گروه:	مکرر	رشته:	11/111/11/11/11/11 گل ها گل ها گل ها گل ها گل رخ ها

هرگز دنیا دیده ست آیا کژدم را بی نیش؟ دنیا هم خود کژدم طبع ست از نیکو بینیش
(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض: ۱۴۸)

چهارده هجایی

کمترین کد	۸۱۹۲	10/0000/0000/0000
بیشترین کد	۱۶۳۸۳	11/1111/1111/1111
تعداد کد	۸۱۹۲	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۱۱	۲۱	۲۵	۴۲	۹۹

شرح : ۵۷ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

کد وزن:	۹۲۸۸	نوا:	(فعلتن فعلن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	100/1000-100/1000 (دلِ پری دلِ گل) *۲

چه بویا پسری چه بسزا صنمی که به زبان ناوری که تو چرا به غمی
(المعجم ، شمیسا : ۱۱۰) (تک ۱)

کد وزن:	۹۳۰۴	نوا:	فعلتن فاعلن فعلتن فعلن
گروه:	ناقص	رشته:	100/1000-101/1000 =دلِ پری گلِ پری دلِ پری دلِ گل

چه بویا پسری چه بسزا صنمی که به زبان ناوری که تو چرا بغمی
(المعجم ، شمیسا : ۱۱۰) (تک ۲)

• از بحور مخصوص عرب (فرهنگ عروضی)

کد وزن:	۹۴۱۷	نوا:	(مفتعلن فعلن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	100/1001-100/100/1 = (گلِ دلِ گلِ دلِ گل) *۲

مژده که باد صبا می دهدم خبری
می شکند گل هجر غصه شود سپری
شاخ امل بدمید یار یگانه رسید
پرده ز رخ بدرید طلعت خوش خبری
(محسن حکیم معانی) (ضرباهنگ کلام: ۱۱۰)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۹۵۱۵	نوا:	مستفعلن مفاعلتن، مفاعلتن
گروه:	ناقص	رشته:	1/0010-1/0010/1011 = گل ها پری دلِ گلِ دلِ گل

نیلوفری چو حلقه دود کبود کبود
آوازی از کرانه ی دور صدای که بود

آوازی از نهایت خواب که خیز! که خیز!
 فریادی از نهاد شتاب که زود! که زود!
 (سیمین بهبهانی) (۶۵/۴)

- این یک مستزاد است
- نوع: هم آوای بالغ

کد وزن:	۹۵۴۶	نوا:	(مفاعیلن فعلن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	100/1010-100/1010= (پری پری به پری) *۲

عروسی فیگارو کجاست تا بروم نشانیم بدهید که از کجا بروم
 صلاهی دعوت او به گوش می رسدم رها کنید که من بدان صلا بروم
 (سیمین بهبهانی، ۷۵/۲) (در کلمه ی «فیگارو» مصوت های «ای» و «او» را به شکل کوتاه تلفظ کنید)
 نه آه نیم شبی نه خنده ی سحری نه نغمه ی طربی نه عشق فتنه گری
 (مهرداد اوستا) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱: ۱۷۰)

چرا همی بت من به من نمی نگرد به یک دو بوسه همی غم از دلم نبرد
 (معیارالشعار، فشارکی: ۵۲)

به چهره چون قمری به لعل لب شکری
 به رخ چو برگ گلی به زلف مشک تری
 (ریاض الشعرا بخش عروض؛ شجره العروض: ۴۵)

- نوع: هم آوای بالغ

کد وزن:	۹۵۷۳	نوا:	فاعلات مفاعیل فاعلات فعل
گروه:	شکسته	رشته:	10/0101/0110/0101= گل پری دل گل ها به گل پری دل گل

بر سخاوت او نیل را بخیل شمار بر شجاعت او پیل را ذلیل انگار
 (منطقی رازی) (وزن شناسی و عروض: ۳۰۶)
 زد شراره ی آتش به آشیانه ی من شد ز دود سیه گم نشان خانه ی من
 (ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۶)

- نوع: هم آوای بالغ

کد وزن:	۹۵۹۴	نوا:	مفاعیلن مفعولن مفاعیلن فعلن
گروه:	ناقص	رشته:	100/1010/111/1010= پری پری گل رخ ها، پری پری به پری

چگونه کوهی چونان که از بلندی آن ستارگان را گویی، فرود اوست مقرر
 (فرخی سیستانی)
 اگر به سالی حافظ دری زند بگشای که سال هاست که مشتاق روی چون مه ماست
 (حافظ) (تک ۱)

تو آن کریمی کافراط اصطناع گفت بدان کشید که کان همچو بحر ناله کند
 (المعجم، شمیس: ۱۷۸)

- هم آوا: فرزند ۱۹۱۴۶

کد وزن: ۹۶۷۵	نوا: (مستفعلن فعلن) *۲
گروه: مکرر( )	رشته: $100/1011-100/1011$ = (گل ها پری دل گل) * ۲

ای زلف دلبر من پر بند و پر شکنی گاهی چو وعده ی او گاهی چو پشت منی
(امیر معزی)

ای زلف دلبر من دلبند و دلگسلی گه در پناه مهی گه در جوار گلی
(ادیب صابر) (متوفی ۵۴۲)

ای مایه ی طربم و آرام روز و شبم من خنج تو طلبم تو رنج من طلبی
(عنصری)

روزم سیاه ، چرا گر تو سیاه خطی اشکم عقیق چرا گر تو عقیق لبی
(المعجم ، شمیسا : ۱۰۹)

چون زلف تاب دهد آن ترک لشکریم هندوی خویش کند هر دم به دلبریم
(عطار- دیوان - ۵۰۰)

این شمع و خانه منم این دام و دانه منم زین دام بی خبری چون دانه می شمری
(مولانا)

دانی چه گفت مرا آن بلبل سحری تو خود چه آدمیی کز عشق بی خبری
اشتر به شعر عرب در حالت است و طرب گر ذوق نیست تو را کز طبع جانوری
(سعدی)

ای زلف یار چرا آشفته و دژمی همخوابه ی قمری همسایه ی صنمی
(قآنی)

ما صوفیان صفا از عالم دگریم عالم همه صور و ما واهب الصوریم
(ادیب نیشابوری) (با چراغ و آینه: ۳۵۱)

مرغی به ناله ی عشق خوش گفت دوش مرا کی مست خواب و خیال یک لحظه دیده گشا
(الهی قمشه ای)

در قاب سرخ غروب قامت کشیده و راست کولی بسان بتی از آبنوس و طلاست
(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰-۱۳۶۲)

• «از اوزان بسیار رایج شعر عرب است و گویا اولین بار توسط امیر معزی در شعر فارسی مورد استفاده قرار گرفته است و او در پایان می گوید :

گفتم مدیح تو من بر نوا شعر عرب تقطیع آن به عروض الا چنین نکنی
مستفعلن فعلن مستفعلن فعلن «ابلی الهوی اسفا یوم النوی بدنی»

که مصرع آخر از متنبی است . « (با چراغ و آینه: ۳۵۶)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۹۸۰۴	نوا: (فعلاتن فعلن) *۲
گروه: مکرر(شبه مکرر)	رشته: $100/1/100-100/1/100$ = (دل گل ها دل گل) * ۲

یارکی هست مرا به لطافت ملکو به حلاوت شکر و به ملاحات نمکو
(قآنی) (فقط تک دوم)

از جهان دگرم با زبان دگرم با زبان دگرم از جهان دگرم
 نه از این خاکم و خشت نه از این گیتی ی زشت نو گل باغ بهشت باغبان دگرم
 (ادیب نیشابوری) (تک ۳)

آوخ از دور سپهر آه و افسوس و دریغ کان مه روشن ما گشت بنهفته به میغ
 (ادیب فراهانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲: ۱۹۵)

ز لبانت پسرا به یکی بوسه چرا نکنی شاد مرا بنترسی ز خدا
 (معیارالشعار ، فشارکی : ۵۰)

لب او آب بقا سخنش مایه ی جان قد او سرو سپی دهنش سر دهان
 (شجره العروض : ۴۴)

• ضرب المثل : «نه به این شوری شور نه به این بی نمکی» «کچلی عیب خداست کچلی زیر کلاست»
 (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲: ۱۹۶)

• در ادامه ی همین شعر قآنی می سراید :

فعالتن فعلن فعالتن فعلن هست تقطیع سخن دک دکادک دککو

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۹۸۰۵	نوا: فاعلاتن فعلن فعالتن فعلن
گروه: شبه متناوب	رشته: 100/1100-100/1101 = گل پری ها دل گل ، دل گل ها دل گل

یارکی هست مرا به لطافت ملکو به حلاوت شکر و به ملاحظت نمکو
 (قآنی) (فقط تک اول)

ای جوانان سوگند به سر پیر شما که به ما آهوکان دل مدارید به کین
 (داوری شیرازی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲: ۱۹۶) (تک ۱)

• هم آوا : فرزند ۹۸۰۴

کد وزن: ۹۸۳۰	نوا: مفاعیلُ مفاعیلُ مفاعیلُ فَعَلْ
گروه: شکسته	رشته: 10/0110/0110/0110 پری گل به پری گل به پری گل به پری

منم شیر شلنبه و منم ببر تله

• این شعر منتسب به بهرام گور است اگر کل آن را یک بیت بدانیم وزن فوق به دست می آید.
 (منشا وزن: ۵۹)

کد وزن: ۹۸۵۲	نوا: فعلاتن مفعولن فعلاتن فعلن
گروه: شبه مکرر	رشته: 100/1100/111/1100 = دل گل ها گل رخ ها دل گل ها دل گل

ازلی خطی در لوح که ملکی بدهید به ابی یوسف یعقوب بن اللیث همام
 (محمد پسر وصیف سگری)

همه می دانند

همه می دانند

که من و تواز، آن رنواه ی سرد عبوس

باغ را دیدیم

(فروغ فرخزاد فتح باغ ۱۳۳۹) (تک ۳)

- شعر سگری در تاریخ سیستان به عنوان اولین شعر عروضی فارسی ذکر شده است .

کد وزن:	۹۸۵۳	نوا:	فاعلاتن مفعولن فاعلاتن فعلن
گروه:	بی ریشه	رشته:	100/1100/111/1101=گل پری ها گل رخ ها دل گل ها دل گل

آهوی کوهی در دشت چگونه دودا او ندارد یار ، بی یار چگونه بودا

(ابو حَفْص سَعْدی)

« تا زبان فارسی باقی است این شعر با همان لطافت ابتدایی و نایب اش (naive) زنده است . » (با چراغ و آینه: ۶۰۹)

نقش فروردین گر پاک تبه گشت چه باک نایبی آمد هر یک را زو نیکوتر

(خاقانی یا لامعی گرگانی؟؟ در متن معلوم نیست) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۸) (تک ۱)

سخن از گیسوی خوشبخت منست

با شقایق های سوخته ی بوسه تو (فروغ فرخزاد فتح باغ ۱۳۳۹) (تک ۲)

- وزن این شعر کاملاً ایرانی است . (منشا وزن: ۵۸)

- در روایت دیگری این بیت به این صورت آمده است :

آهوی کوهی در دشت چگونه دودا یار ندارد ، بی یار چگونه رودا

که در تک دوم «ن» را طبق اختیارات شاعری قدیم باید بلند تلفظ کنیم (منشا وزن: ۵۸)

- هم آوا : فرزند ۱۹۶۰

کد وزن:	۹۹۳۲	نوا:	فاعلاتن فعلن فاعلاتن فعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	100/1101-100/1100=دل گل ها دل گل پری ها دل گل

هله قآنی هان نقد خود دار نهان که شد از غیب عیان نقدها را محکو

(قآنی) (فقط تک دوم)

ای جوانان سوگند به سر پیر شما که به ما آهوکان دل مدارید به کین

(داوری شیرازی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۹۶) (تک ۲)

کد وزن:	۹۹۳۳	نوا:	(فاعلاتن فعلن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	100/1101-100/1101=گل پری ها دل گل) * ۲

یار بادت توفیق روزبهی با تو رفیق دولتت باد حریف دشمنت غیشه و غال

(رودکی) (تک دوم) (دقت شود «روزبهی» را با «او» ی سریع خوانده شود)

شمع شیراز منم نکته پرداز منم همه تن ناز منم تو چه گویی کلکو

(قآنی) (تک اول)

از جهان دگرم با زبان دگرم با زبان دگرم از جهان دگرم

نه از این خاکم و خشت نه از این گیتی ی زشت نو گل باغ بهشت باغبان دگرم

(ادیب نیشابوری) (تک ۱،۲،۳)

کد وزن:	۱۰۱۸۸	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن مفعولن فعلن
گروه:	ناقص	رشته:	100/111/1100/1100=دل گل ها دل گل رخ ها دل گل

منم آن لامعی ی شاعر کز من به مدیح هست شاد آن که به سیم و زر از او شادم شاد

(لامعی) (وزن شناسی و عروض : ۱۷۵) (تک ۱)

داد پیغام به سر اندر عیار مرا که مکن یاد به شعر اندر بسیار مرا
(المعجم) (فرهنگ عروضی: ۶۳) (تک ۲)

کد وزن:	۱۰۱۸۹	نوا:	فاعلاتن فعلاتن مفعولن فعلن
گروه:	بی ریشه	رشته:	100/111/1100/1101 = گل پری ها دل گل ها گل رخ ها دل گل

داد پیغام به سر اندر عیار مرا که مکن یاد به شعر اندر بسیار مرا
(المعجم) (فرهنگ عروضی: ۶۳) (تک ۱)

کد وزن:	۱۰۱۹۱	نوا:	(مفعولن مفتعلن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	100/1111-100/1111 = (گل ها گل ها دل گل) * ۲

بستم من گردن جان بردم پیشش به نشان مجرم عشق است مکن مجرم خود را تو بحل
(مولانا) فرزند ۳۹۳۲۱ (تک ۱)
بانو این هدیه به تو او را از من بپذیر گفت و بردش سر دست افکند از پله به زیر
قربانی بر سر خاک تابی خورد از سر درد جویی خون ، بعد سقوط خاموشی بعد نغیر
(سیمین بهبهانی) ۷۸/۴ (غزل مستقل به این وزن)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۰۱۹۹	نوا:	مفعولن مفاعلن مفعولن مفتعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	10011111010111

می روم از جهانتان گر تنی از مهانتان جز غم در نهانتان بر من بگریست بگو
(اسماعیل خویی)
(آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۹۵) (تک بیت به این وزن)

کد وزن:	۱۰۵۷۸	نوا:	(مفاعلتن فعل) *۲
گروه:	مکرر (ناقص)	رشته:	10/10010-10/10010 = پری دل گل پری دل گل پری

سهیل دمیده است ستاره ی باد سرد به خواب چنار سبز نمایش وهم زرد
(سیروس شمیسا) (غزل کامل)

• هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۰۶۱۲	نوا:	فعلاتتن مستعلن فعلاتتن
گروه:	شکسته	رشته:	10100/1011/10100 = دل گل پری گل ها پری دل گل پری

صنما اگر با من بود نظری تو را گذر از جفا سویم بیا ز ره وفا
(عروض بابر: ۱۴۲)

کد وزن:	۱۰۷۰۷	نوا:	(مستعمل فاعلن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	101/0011-1010/011 (گل ها دل گل پری) * ۲ (گل ها به پری پری) * ۲

ای عارض و قد تو از سرو و ز مه نشان سرو تو طرب فزا ماه تو نشاط جان
(سوزنی سمرقندی) (فرهنگ اوزان...: ۱۸۹)
من مستم و دل خراب جان ، تشنه و ساغر آب برخیز و بده شراب بنشین و بز رباب

ای شام تو بر سحر وی شور تو در شکر در سنبله ات قمر در عقربت آفتاب
(خواجوی کرمانی)

عید آمد و می رود بی پیک و پیام تو صد نامه گشوده ام بی یک گل نام تو
این بند ز پای من مگشای که بسته ام پیمان دوام خود ، با گوشه ی دام تو
(سیمین بهبهانی) (فروردین ۶۱)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۰۸۳۴	نوا:	مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن
گروه:	شکسته	رشته:	1010/10010/10010=پری دلِ گل ، پری دلِ گل ، پری پری

جز این نبود دگر به دل آرزوی من که آن بت من دمی گذرد به سوی من
(عروض بابر : ۱۳۸)

کد وزن:	۱۰۹۲۱	نوا:	مفتعلن مفاعلتن مفاعلتن فعل
گروه:	ناقص	رشته:	10/10/10/10/10/01=گل به پری پری پری پری پری پری

عصر

چند عدد سار

(سپهری) (تک ۳)

دور شدند، از مدار حافظه ی کاج

کد وزن:	۱۰۹۲۲	نوا:	مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن فَعْل
گروه:	مکرر()	رشته:	10/1010/1010/1010=پری * ۷

عزا عزای لاله ای به خون نشسته است به یاد دلشکسته ای دلم شکسته است
(علیرضا قزوه) (وزن شعر معاصر : ۲۶۹)

تو ای مسافر غریب شهر اعتماد که مانده ای میان مردمان هر چه باد
به زنده باد و مرده باد عمر ما گذشت چه سود اینکه بعدها زما کنند یاد؟
(ناصر گلستان فر) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۴۹)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۰۹۵۴	نوا:	مفاعلتن فعلاتن مفاعلتن فعل
گروه:	شبه متناوب	رشته:	10/10/10/1100/10/10=پری پری دلِ گل ها پری پری پری

مرا دلی ست که دائم ستم کند به من چه بودی ار ستمم از ستمگر آمدی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۰)

کد وزن:	۱۰۹۶۵	نوا:	(فاعلاتُ فاعلتن) * ۲ (فاعلتن مفاعلتن) * ۲
گروه:	مکرر(شبه مکرر)	رشته:	101/0/101-101/0/101=(گل به گل به گل به گل) * ۲ (گل پری به گل پری) * ۲ - (گل پری پری پری) * ۲

صبحدم به طرف باغ ای صبا چو بگذری بگذر از دیار دل سوی زلفِ آن پری
(الهی قمشه ای ، عروض فارسی : ۲۰۳)

تیک تاک تیک تاک لحظه آه می رود ناگزیر سر به زیر پا به راه می رود
(سیمین بهبهانی) (اسفند ۵۹)

خط به آخر آمده است همچنان نشسته ای پا فرا نمی نهی بس که خرد و خسته ای
(سیمین بهبهانی) (اسفند ۶۵)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۱۱۰۵۱	نوا: مستفعلن مفاعلهُ مستفعلن فعل - مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن فع لن مفاعلن فعلاتن مفاعلن
گروه: شکسته	رشته: 10/10/1100/10/10/11 = گل ها پری پری دل گل ها پری پری

یارم سپند اگر چه بر آتش همی فکند از بهر چشم ، تا نرسد مر او را گزند
او را سپند و آتش ناید همه به کار با روی همچو آتش و با خال چون سپند
(حنظله بادغیسی) (نیمه ی اول قرن ۳) (مصرع اول) (فرهنگ اوزان...: ۶۹۵)
آمد بهار خرم با رنگ و بوی طیب با صد هزار نزهت و آرایش عجیب
(رودکی) (تک ۲)

ای آدمی به صورت و بی هیچ مردمی چونی به فعل دیو چو فرزند آدمی ؟
(ناصر خسرو)

هم مرگ بر جهان شما نیز بگذرد هم رونق زمان شما نیز بگذرد
(سیف فرغانی)

گر بوی یک شکن ز سر زلف دلبرم کفار بشنوند ، نگرند کافرم
(عطار)

بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست بگشای لب که قند فراوانم آرزوست
(مولانا)

از هر چه می رود سخن دوست خوشتر است پیغام آشنا نفس روح پرورست.
(سعدی)

ترسم که اشک در غم ما پرده در شود این راز سر به مهر به عالم سمر شود
(حافظ)

با خاطر گرفته کدورت چه می کند با کوه درد سنگ ملامت چه می کند
(صائب تبریزی)

باز این چه شورش است که در خلق عالم است باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتم است
(محتشم کاشانی)

خاکم به سر ، ز غصه به سر خاک اگر کنم خاک وطن که رفت چه خاکی به سر کنم
(عشقی)

پیکر تراش پیرم و با تیشه ی خیال یک شب تو را ز مرمر شعر آفریده ام
(نادرپور)

با این غروب ، از غم سبز چمن بگو اندوه سبزه های پریشان به من بگو
(ابتهاج)

هنگام شب که سایه ی هر چیز زیر و روست

(نیما یوشیج) (تک ۱)

دریای منقلب ، در موج خود فروست

این جامها که در پی هم می شود تهی

دریای آتش است که ریزم به کام خویش

گرداب می رباید و آبم نمی برد
(فریدون مشیری پر کن پیاله را)

ای زلف سرکشت همه چین چین شکن شکن

همه چین چین شکن شکن (۲)

مویت برای بستن دلها رسن رسن

همه دلها رسن رسن (۲)

(علی اکبر شیدا ، تصنیف زلف سرکج) (ترانه ها : ۹۷)

ای بارگه صاحب عادل خود این منم کز قربت تو لاف زمین بوس می زنم

(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۴۰)

ای یار دلربای یکی با رهی بساز

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۷)

یاران من جوان و رفیقان من جوان اندوه تو بکرد مرا ای نگار پیر

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۶)

- «این وزن سنگین ، باوقار و متمکن بی گمان یکی از پرکاربردترین و فخیم ترین اوزان شعر فارسی است . سعدی و حافظ در محذوف و مقصور این وزن مجموعاً هر کدام ۷۴ غزل ، عطار ۴۸ غزل و انوری ۲۶ قصیده دارد .» (فرهنگ کاربردی ... : ۲۴۱)
- «استاد عماد خراسانی این وزن را برای سرودن مثنوی به کار برده است :
ای دل به راه عشق غم هست و نیست ، نیست هستی و نیستی ، به بر عاشقان یکی ست
« (فرهنگ کاربردی ... : ۲۴۶)
- «هیچ شاعر مهمی در شعر عربی به این وزن شعر نسروده است (به نقل از (معیارالاشعار ، جلیل تجلیل ، ص ۱۰۶-۱۱۱)
- رتبه ۳ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- این وزن « جزو اوزان نرم و سنگین است که در معانیی مانند مرثیه ، هجران ، درد و حسرت و گله به کار رفته است . » (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۲)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	نوا:	مفاعیل فاعلن) * ۲
۱۱۰۹۴	مکرر(ناقص)	رشته : 10/10/1/10-10/10/1/10 = (پری گل پری پری) * ۲

جوان شد حکیم ما جوانمرد و دل فراخ یکی پیرزن خرید به یک مشت سیم ماه

(عسجدی مروزی) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۰)

بدین خرمی جهان ، بدین تازگی بهار بدین روشنی شراب ، بدین نیکویی نگار

(فرخی سیستانی ، درّه نجفی : ۲۵۸)

خداوند ذوالجلال روان بخش ذولکرم برآرنده ی حدوث برآرنده ی قدم

(صفی علیشاه) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۴)

مگر باز برفروخت گل از هر کنار نار که هر دم ز سوز دل بگرید هزار زار

(قآنی)

به قربان زلف دوست ، به قربان چشم یار یکی مشک بی صداع ، یکی خمر بی خمار
(داوری فرزند وصال ، دره نجفی : ۲۵۸)

در آینه ای صنم نخواهم نظر کنی که ترسم ز درد عشق تو خود ناله سر کنی
(الهی قمشه ای)

شبی همرهت گذر - به طرف چمن کنم ز تن جامه برکنم - ز گل پیرهن کنم
(سیمین بهبهانی) (فروردین ۵۴)

به سودای آسمان پر و بال می زنی ولی کو گشایشی از این راه ، رنوی
(منزوی) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۳)

بیامد به حجره مست نگارین و در بزد لطافت نمود دوش سمن بر برون زحد
(المعجم ، شمیسا : ۱۷۱)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۱۱۲۶	نوا:	مفاعیل مفعولن مفاعیل فاعلن-فعولن مفاعیلن فعولن مفاعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	10/10/110/1110/110=پری گل پری گل ها پری گل پری پری

سری طیف من یجلو بطلعته الدجی شگفت آمد از بختم که این دولت از کجا
(سعدی ، گلستان خطیب رهبر : ۳۴۷)

دگر ره شب آمد تا جهانی سیا کند جهانی سیاهی با دلم تا چه ها کند
(اخوان ثالث ، بدعت ها و ... : ۵۶۲)

به درد دل ما آشنایی نمی رسد صدایی هم از یاری ز جایی نمی رسد
(حسین آهی ، دره نجفی : ۲۳۴)

بدین عاشقی هر کو دهد پند مر مرا همی گوز بر گنبد فشاند به ابلهی
(المعجم ، شمیسا : ۱۰۸)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۱۲۲۳	نوا:	(مفعولن مفاعلن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1010/111/1010/111=(گل رخ ها پری پری) * ۲

گوید گل که بزم به ، گوید ابر گریه به هیچ یکی ز یکدگر پند نکرده باوری
(مولانا)

کد وزن:	۱۱۴۶۸	نوا:	فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعل
گروه:	شکسته	رشته:	10/1100/1100/1100=دل گل ها دل گل ها دل گل ها پری

بت من گر به سزا حرمت من داندی نه مرا که گندی خوار و گهی راندی
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۰)

خردش باید از این بیش که بس بی خرد است نکشد عاشق اگر هیچ خرد داری
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۶۴) (تک ۲)

ندهد نیز به تو دل شمنی تا زید چون یکی را بکشی بی گنهی ای نگار
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۲) (تک ۱)

- در مورد شعر المعجم « خردش باید...» (« تقابل فعلان و فعل در شعر فارسی غلط است . مصراع دوم یک هجا کم دارد اگر به جای «داردی» ، «داردیا» بود صحیح است ») (فرهنگ عروضی : ۲۰۰)

کد وزن:	۱۱۴۶۹	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعل
گروه:	ناقص	رشته:	10/1100/1100/1101 = گل پری ها دل گل ها دل گل ها پری

ندهد نیز به تو دل شمنی تا زید چون یکی را بکشی بی گنهی ای نگار
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۲) (تک ۲)

کد وزن:	۱۱۴۸۱	نوا:	(مفتعلن فاعلن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	101/1001-101/1001 (گل دل گل ها پری) * ۲ - (گل به پری گل پری) * ۲

گفتم نایمَتُ نیز هرگز پیرامنا بیبده گفتم من این بیبده گویا منا
ما را گفتی میای پیش بدین معدنا ما را دل سوخته ست عشق و تو را دامنا
(ابولحسن اورمزدی) (درباره ی طبقه بندی...: ۱۵۷) (تک ۲،۳،۴)
قند جداکن از وی دور شو از زهر دند هر چه به آخر بهست جان ترا آن پسند
(رودکی)

آمده نوز ماه با گل سوری به هم باده ی سوری بگیر بر گل سوری بچم
(منوچهری ، دیوان : ۵۹)

حیدر شرع و کرم بازو و احسان توست کاین در روزی گشاد وان در خیبر شکست
(انوری) (المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۵۸)

ما ز خرابات عشق مست آمدیم نام بلی چون بریم چون همه مست آمدیم
(عطار)

چون سر کس نیستت فتنه مکن دل مبر چون که ببردی دلی باز مرانش ز در
(مولانا)

گر برود جان ما - در طلب وصل دوست حیف نباشد که دوست - دوست تر از جان ماست
(سعدی)

زاهد خلوت نشین دوش به میخانه شد از سر پیمان برفت بر سر پیمانان شد
(حافظ)

آن که مرادش تویی از همه جویاتر است وانکه در این جستجو از همه پویاتر است
(فروغی بسطامی)

گفتمش آن آتش است ؟ گفت که «نی روست روست» گفتمش آن دود چیست ؟ گفت که «آن روست روست»
(واعظ قزوینی ، عروض فارسی : ۱۱۳)

ساحل افتاده گفت : گر چه بسی زیستم هیچ نه معلوم شد آه که من کیستم
موج ز خود رفته ای تیز خرامید و گفت هستم اگر می روم گر نروم نیستم
(اقبال)

بی خبر ای خیزران برگ برآورده ای وز دل خارا و خار سر به درآورده ای
(شفیعی کدکنی)

چهره سپردم به تیغ بلکه جوانش کنم منظر چشمان خلق آینه سانش کنم

(سیمین بهبهانی) ۷۱/۱۱

- «وزنی خوش، رایج ترین در بحر منسرخ و در شمار اوزان پر کاربرد شعر فارسی است. سعدی در مجموع در این وزن ۱۹ غزل، حافظ تنها یک و عطار ۲۰ غزل و دوقصیده دارد.» (فرهنگ کاربردی ... : ۲۹۳)
- رتبه ۱۴ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۱۶۰۹	نوا:	مفتعلن فاعلن مفاعلن فاعلن - فاعلُ مستفعلن فعول مستفعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	10110/10-10110/01=گل به پری گل پری پری پری گل پری

کیست که پیغام من به شهر شروان برد
 یک سخن از من بدان مرد سخن دان برد
 (جمال الدین عبدالرزاق) (المعجم، شمیسا: ۱۶۳) (تک ۱)
 از حد چین تا به روم یکی کمان شد پدید
 کبود و سرخ و بنفش از بر کھسارها
 (محمود کاشانی) (تک ۱) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱: ۶۱)

کد وزن:	۱۱۶۱۰	نوا:	(مفاعلن فاعلن) *۲
گروه:	ناقص	رشته:	101/101/0-101/101/0=(به گل پری گل پری) *۲ 101/10/10-101/10/10=(پری پری گل پری) *۲

به حق آن خم زلف بسان منقار باز
 به حق آن روی خوب کزو گرفته به راز
 (رودکی)
 جهان فرتوت، باز جوانی از سر گرفت
 به سر ز یاقوت سرخ شقایق افسر گرفت
 (قاآنی)
 چو ابر بر کرد سر به کوه مازندران
 سیاه کرد این جهان همه کران تا کران
 (نیما، توفان، ۱۳۱۹)
 حمید، آزاد شد هویزه، آزاد شد
 نوشته ها جان گرفت خطوط فریاد شد
 طوط لغزنده بود، جوان چو آهن، چو کوه
 گذشت مریخ وار خطوط پولاد شد
 (سیمین بهبهانی، ۶۱/۲) (غزل کامل)

بشنو و نیک شنو نغمت خنیگران
 به پهلوانی سماع به خسروانی طریق
 (المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۵۸)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۱۶۷۳	نوا:	مفتعلن مفتعلن فاعلن - فاعلن
گروه:	شکسته	رشته:	101-101/1001/1001=گل به پری گل به پری گل پری گل پری

گر گذری هست و نه در کوی توست
 برخطاست
 ور نظری هست و نه بر روی توست
 نابجاست
 (وثوق الدوله) (فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض : ۱۶۳)
 هر که گدای در مشکوه ی توست
 پادشاست
 شه که به همسایگی کوی توست
 چون گداست
 (اخوان ثالث)

تحفه ی جان می برم از شهر یار   بهر یار
تا نگرد در شکن موی دوست   روی دوست
(الهی قمشه ای)

ناز گر از گوشه ی ابروی توست   دل رباست
دام گر از حلقه ی گیسوی توست   جان گشاست
(الهی قمشه ای)

سوز غمت جسم مرا شعله ور می کند   در دل من داغ تو را تازه تر می کند
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۱۲)

- شعرهای اخوان ثالث و الهی قمشه ای از نوع مستزاد است .
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۱۷۰۲	نوا:	فعولن فعولن فعولن فعولن فعل
گروه:	شکسته	رشته:	10/110/110/110/110 پری گل پری گل پری گل پری گل پری

تو پرواز صد کهکشان رها در شبی   تو بانوی باران بی انتها در شبی
(یوسفعلی میرشکاک) (وزن شعر معاصر : ۲۸۷)

نمودار نقصان خود را به دیوار ذهن   هم از کاهش آرزوهای خود خوانده ام
تو گویی که دیری ست در باغ بی بار جان   نهالی به جز حسرت و درد نشانده ام
(پروین جزایری) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۶۳)

- نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۱۷۳۹	نوا:	(مستفعلن فاعلن) *۲ - (مفعول مفعول فع) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	101/101/1-101/101/1 (گل گل پری گل پری) *۲ (گل ها پری گل پری) *۲

چون خار و خس روز و شب ، افتاده ام در رهت   باشد که بر حال من افتد نظر ناگهت
(جامی: غیاث اللغات ۵۹۰)

شاهای بمرز غم این خواهر مضطرت   ای میر صد پاره تن ای شاه بی سر حسین
(حیرانی اصفهانی ، دیوان : ۴۱۸) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۲۵)

گر عاشقی نقد جان در راه جانان دهد   شاید که یک بوسه اش آن لعل خندان دهد
(الهی قمشه ای) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۱)

صورتگر چیره دست نقشی پدیدار کرد   وین هر چه هستی که هست وارونه انگار کرد
(سیمین بهبهانی) (بهمن ۵۵)

در دیده تصویر کن سیمای مرداب را   با اشک ، تطهیر کن آرایش آب را
(سیمین بهبهانی) (اردیبهشت ۵۷)

ای جلوه ی آرزو ، ای شمع شبهای من   ای منظر دلکش دنیای رویای من
(شفیع کدکنی ، شناخت شعر: ۸۸)

آن روشنایی که بود گشته نهان در زمین   آنک به مشرق رسید از طرف او بردمید
(المعجم ، شمیسا : ۱۶۶)

از عشق آن بی وفا افتاده ام در بلا هرگز نگوید مرا برخیز و یک دم بیا
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۲)
 کردم ز روی صفا منزل به کوی وفا دیدم نگار مرا جای شگرف و چه جا
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۲)
 بر یاد من بی گناه بی جرم بگرفت راه آن حاسد عیب جوی و آن دشمن زشتخوی
 (معیارالاشعار ، فشارکی : برگ ۴۴) (به نقل از فرهنگ کاربردی...)
 گر نرخ یک بوسه ات صد جان بود ای صنم در کیش ما عاشقان ارزان بود ای صنم
 (درّه نجفی: ۴۳)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۱۷۴۱	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعل
گروه:	ناقص	رشته:	10/1101/1101/1101=گل پری ها گل پری ها پری

تا کی از هجران ، نگارا چند باشم به درد سنگ و آهن نیستم من چند باشم صبور
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۰)
 با تو خوبی کرد خواهم گر تو خوبی کنی و تو زشتی کرد خواهی با تو زشتی کنم
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۰)

کد وزن:	۱۱۷۵۵	نوا:	مستفعلن فعولن مستفعلن فاعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	101/1011/110/1011=گل پری ها پری پری گل گل ها پری گل پری

در دشت تشنگی ها مردیم و آبی نبود حوض بلور باران غیر سرابی نبود
 (رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۱۷۷)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۱۸۴۹	نوا:	مفتعلن فعلاتُ فعولن فاعلن مفعول مفعول مفعول مفعولن فعل
گروه:	ناقص	رشته:	10/111/001/001/001=گل دل گل دل گل دل گل رخ ها پری

ای شده جان خراب به راهت پی سپر وی شده بی رخ خوب تو روزم تیره تر
 (تحفه الهند : ۱۷۷) { احتمالاً «بی سپر» درست تر باشد }

کد وزن:	۱۱۹۹۷	نوا:	(فاعلاتن فاعلن) *۲ - (فاعلن فع فاعلن) *۲
گروه:	مکرر(شبه مکرر)	رشته:	101/1/101-101/1/101= (گل پری ها گل پری) *۲

یار ما دلدار ما عالم اسرار ما یوسف دلدار ما رونق بازار ما
 (مولانا)

گر به بستان بی تو آیم خار شد گلزار ما و ر به زندان با تو آیم گل بروید خار ما
 (مولانا)

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن شمس تبریزی تویی هم شه و هم ترجمان
 (مولانا)

دل ز هجرت ای صنم خون خود را می خورد جان ز دستت ای صنم جامه بر تن می درد
 (جامی ، شجره العروض : ۴۳)

یا به تنهایی بساز یا که از یاران مرنج یا حریف می مجوی یا زمی خواران مرنج
(ابولقاسم حالت ، عروض فارسی : ۱۳۹)
چشمه ها در زمزمه رودها در شستشو موج ها در همهمه جوی ها در جستجو
(قیصر امین پور)

بی وفا یار گهی یاد غمخواری بکن عاشق بیچاره را چاره ی کاری بکن
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۹۲)
باده برگیر ای صنم رود بردار و بزنی چند خواهی خورد غم دور کن از دل حزن
(معیارالشعار ، فشارکی : ۵۰)

- «جای شگفت است که چرا شاعران عرب به اصل این وزن که موزون می نماید ، شعر نسروده اند...مسعود فرزند می نویسد { راجع به شعر «گر به بستان...» مولانا} این تنها شعری ست که در این وزن سراغ دارد . این وزن را باید یکی از اوزانی که مولوی ساخته است دانست . « (منشا وزن : ۸۹)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۲۰۱۳	نوا:	فاعلن فاعلن مستفعلن مستفعلن
گروه:	دورپسه	رشته:	1011/1011-101/101 = گل پری گل پری ، گل ها پری گل ها پری

ماه من می روی آتش به جانم می زنی ناوکی از ستم بر استخوانم می زنی
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۳۱۱)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۲۰۱۴	نوا:	مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن فعل
گروه:	شکسته	رشته:	10/1110/1110/1110 = پری گل ها پری گل ها پری گل ها پری

مغنی وقت آن آمد که بنوازی رباب صبح است ای بت ساقی بده ما را شراب
اگر مردم بشوئیدم به آب چشم جام وگر دورم بخوانیدم به آواز رباب
(خواجوی کرمانی)
در این هنگام پیری نوجوانی کرده ام دلم را وقف عشق جاودانی کرده ام
(رسول زاده) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۹)

پس از من شاعری آید

که اشکی را که من در چشم رنج افروختم

(سیاوش کسرایی) (تک ۲)

خواهد سترد

- دکتر شمیسا این وزن را از ابداعات خواجوی کرمانی می داند . (اوزان...خواجوی کرمانی: ۲)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۲۱۲۶	نوا:	(مفاعیلن فاعلن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	101/11/10-101/11/10 = (پری گل ها گل پری) * ۲

اگر از اینجا رفته بود اگر ، آنجا مانده بود چو بارانی از بهار چو خوابی در چشم من
(شمیسا) (فرهنگ عروضی : ۱۵۵)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۲۲۵۵	نوا:	(مفعولاتن فاعلن) *۲
گروه:	ناقص	رشته:	101/1111-101/1111 = (گل ها گل ها گل پری) * ۲

جانا چون با می کشان می پیمایی جام می باری ما را نیز ده زان جامی ایام دی
(تحفه الهند : ۲۲۹)

کد وزن:	۱۲۹۰۰	نوا:	(فعلاتن فعولن) *۲
گروه:	شکسته	رشته:	1/100/100-1/100/100 = (دل گل دل گل ها) * ۲

به تکا... به تکاپو ز ره سفر آمد هی و های و هیاهو که به خانه درآمد
تن خیس سمنش خم و پیچ کمنش قد سرو بلندش همه جلوه گر آمد
(سیمین بهبهانی) ۶۳/۳

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۲۹۴۸	نوا:	فعالتن فعلاتن فعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	1100-1/0100-1/0100 = دل گل پری دل گل پری دل گل

چه کنم که ره ببرم به کوی حبیبم به خدا که نیست ز قهر یار شکیم
به هوای آن گل از آشیانه پریدم چه کنم که خار فراق گشت نصیبم
(الهی قمشه ای) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۹)

چه کنم که جز به مراد خود نرود دل چه کنم که جز به تو دل همی نگراید
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۵)

به سوی گدا نظری فکن که تو شاهی به خدا که تو به تمام خلق پناهی
(عروض بابر: ۱۴۲)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۲۹۷۸	نوا:	مفاعلتن فاعلن مفاعلتن فع
گروه:	شکسته	رشته:	1/10010-101/10010 = پری به پری گل پری پری به پری گل

در این شب آرام هر ترانه تویی تو تمام صداها ترانه ای ز تو باشد
عبور نسیمی میان مرگ و درخت چو خاطره ی عاشقانه ای ز تو باشد
(سیروس شمیسا) (غزل کامل)

• هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۳۰۲۹	نوا:	(فاعلاتن فعولن) *۲
گروه:	ناقص	رشته:	10/01/01-110/01/01 = (گل به گل دل گل ها) * ۲

خواهد از من رسوا یار آینه رویم کانچه خواهد و گوید طوطیانه بگویم
او شکر به کف: آید تا لبم بگشاید وین کرشمه نباید من نه طوطی ی اویم
(سیمین بهبهانی) (تیر ۵۷)

تازگی چه خبرها؟ کهنه هم خبری نیست جز گرفتن و بستن کار تازه تری نیست
(سیمین بهبهانی) ۸۰/۲

دست کینه ی افلاک بسته بال و پر را تا چمن که رساند ، از قفس خبرم را

پیک های دعا را آسمان نپذیرفت سر دهم به چه امید آه بی اثرم را
(محمد قهرمان)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۳۱۰۷	نوا: مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ فع لن مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن
گروه: شکسته	رشته: 11/00/11/00/11/00/11 گل ها دلِ گل ها دلِ گل ها دلِ گل ها

قی ، افتد، آن را که سر و روی تو بیند زان خلم و از آن بفتح روان بر بر و بر روی
(شهید بلخی) (تک دوم)

دل آزاد کن از درد و تن آزاد کن از رنج جام آور و رود آور و نرد آور و شطرنج
(رودکی) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۸) (تک ۲)

روزی ز سر سنگ عقابی به هوا خاست اندر طلب طعمه پر و بال بیاراست
(ناصر خسرو)

خیزید و خز آرید که هنگام خزان است باد خنک از جانب خوارزم وزان است
(منوچهری)

دردی که مرا هست به مرهم نفروشم و عافیتش صرفه دهی ، هم نفروشم
(خاقانی)

آن سرخ قبایی که چو مه پار برآمد امسال در این خرقة ی زنگار برآمد
(مولانا)

ای شاهد قدسی که کشد بند نقابت ای مرغ بهشتی که دهد دانه و آبت
(حافظ)

ای دختر من درس بخوان فصل بهار است بیکار به خانه منشین ، موقع کار است
(سید اشرف الدین گیلانی)

ای خطه ی ایران مهین ای وطن من ای گشته به مهر تو عجین جان و تن من
(بهار)

چون نور که از مهر جدا هست و جدا نیست عالم همه آیات خدا هست و خدا نیست
(عبرت نایینی)

ای غنچه ی خوابیده چو نرگس نگران خیز کاشانه ی ما رفت به تاراج غمان خیز
(اقبال)

امروز امیر در میخانه تویی تو فریادرس ناله ی میخانه تویی تو
(حبیب خراسانی)

امروز نه آغاز و نه انجام جهان است ای بس غم و شادی که پس پرده نهان است
(ابتهاج)

امشب جگرم خون مکن ای یار جفا جو من یک شبه مهمانم و صد سال دعاگو
(اخوان ثالث ، زحاف رایج ... ، ۶۵)

ای خشم به جان تاخته طوفان شرر شو ای بغضِ گل انداخته فریادِ خطر شو
(فریدون مشیری) «در سال ۵۹ در روزهایی که خرمشهر در دست بیگانگان بود سروده شد»
(آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۸)

در فکر

در فکر

در فکر تو بودم که یکی حلقه به در زد

جانم حلقه به در زد

بیم حلقه به در زد

گفتم

گفتم صنما قبله نما بلکه تو باشی

تو باشی

تو باشی

(علی اکبر شیدا، تصنیف مشکل پسنده) (ترانه ها : ۸۶)

ای مُلک، مهین رکن ترا، کلک وزیرست کلکی که فلک قدرت و ایام مسیرست

ای مُلک ترا، عرصه ی عالم سر کویی وز ملک تو تا ملک سلیمان سر مویی

(المعجم، شمیسا : ۱۳۷)

صد سال به اومید سلامی و پیامی چون معتکفان بر در و بام تو توان زد

(معیارالشعار، فشارکی : ۵۹)

- یکی از قدیمی ترین شعرهای فارسی، شعر زیر از یزید بن مفرغ است :
آب است و نبیذ است عصارات زبیت است
و دنبه فربه و پی است و سمیه روسبی است
دقت کنید اگر در دو پاره اول «است» رابه شکل «است» بخوانیم و دو پاره را به هم بچسبانیم این وزن به وجود می آید. (مقاله ی اختیارات شاعری، کتاب اختیارات شاعری و چند مقاله دیگر : ۵۹)
  - «این وزن یکی از اوزان یونانی به نام sotadean است.» (منشا وزن : ۳۷)
  - رتبه ۷ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
  - وقار شیرازی قصیده ای درباره زلزله سروده است که «وزن این شعر شاد و طرب انگیز است و پیداست که نه تنها دل شاعر از این مصیبت به درد نیامده بلکه شاعر حتی اطلاعی از موسیقی و حالت خاص هر یک از اوزان نداشته است.
- مطلع قصیده ی وی چنین است : { وزن مستفعل مستفعل مستفعل فع لن }
- دل در هم و خاطر به غم و سینه به تاب است شهری به خروش است و جهانی به عذاب است
در پایان همین قصیده به مدح شاه نیز پرداخته است. مقایسه وزن این قصیده با وزن قصیده ی قطران تبریزی که درباره ی مصائب زلزله ی تبریز سروده، استادی قطران را در انتخاب وزن به خوبی نشان می دهد { وزن مفاعلهن مفاعلهن مفاعلهن فعلن }
- بود محال ترا داشتن امید محال به عالمی که نباشد همیشه بر یک حال ...
یکی نبود که گوید به دیگری که مموی یکی نبود که گوید به دیگری که منال»
(وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۶۳)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۳۱۱۸	نوا:	مفاعیلن مفعول مفاعیل فعولن-فعولن مفعولن مفعولن فعلاتن فعلاتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1100/1100/111/110=پری گل گل رخ ها دل گل ها دل گل ها

تو آن تافته نجمی که تو را نیست غروبی تو آن روشن ماهی که تو را نیست زوالی
مرا نیست ز هجر تو سوی وصل تو راهی کسی رانبود ره ز وقوعی به محالی
(محمد تقی بهار) (دیوان : ۱۰۵۲) (بیت اول)

• فرزند (110/0110/0110/110)

کد وزن:	۱۳۱۳۹	نوا:	مستفعل فاعلات مستفعل فع لن- مفعول مفاعیلن مفاعیل فعولن
گروه:	شکسته	رشته:	110011/01010011=گل ها دل گل پری به گل ها دل گل ها

غمّاز به مطّبق به و بدخواه به دوزخ من با تو نشسته روی بر روی نهاده
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۹)
آن سرو سهی که بار خورشید روان دارد همواره ستاره از دو چشم من روان دارد
(بی نام) (درّه نجفی : ۲۴۷)

- { در مورد بیت المعجم } مصرع اول بر وزن ۱۳۱۰۷ (مستفعل مستفعل مستفعل فع لن) و مصرع دوم بر وزن ۱۳۱۳۹ هم آوا بر اساس عارض تبدیل مفاعیلن و مفاعیل (درباره ی طبقه بندی... : ۴۳)
- هم آوا : خواهر ۱۳۱۰۷

کد وزن:	۱۳۱۵۸	نوا:	(مفاعیل فعولن) *۲ - (فعولن و فعولن) *۲
گروه:	شبه مکرر	رشته:	110/0/110-110/0/110=(پری گل به پری گل) *۲

شدم پیر بدین سان ، تو هم خود نه جوانی مرا سینه پر آنجوخ ، تو خود چفته کمانی
(رودکی)

الا وقت صبحوست نه گرمست و نه سردست نه ابرست و نه خورشید نه بادست و نه گردست
(منوچهری)

زهی روز و زهی روز زهی عید دل افروز از آن چشم کرشمه وزان لب شکرافشان
ببندیش و خمش باش چنین راز مگو فاش دریغ است بر اوباش چنین گوهر و مرجان
(مولانا)

بهار آمد و مصقول بر [ا] فکند حوالی نسیم سمن آورد به من باد شمالی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۸)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۳۲۰۳	نوا:	مستفعلتن فعولن مستفعلتن فع - مستفعل مفتعلن مستفعل فع لن
گروه:	شکسته	رشته:	11/0011-1001/0011=گل ها دل گل دل گل گل ها دل گل ها

{ - گفتمی چه بود به لب - گفتم که خدایی - گفتمی چه بود به دلت - گفتم که بلایی }
(مولف)

کد وزن:	۱۳۲۸۶	نوا:	فعولن فعلاتن مفعولن فعلاتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1100/111/1100/110 = پری گل به پری گل گل رخ ها به پری گل

مرا گر سخن وصل تو پیش آید روزی چنان است که پیش آید خوابی و خیالی
(محمد تقی بهار) (تک ۲) (دیوان : ۱۰۵۲)

کد وزن:	۱۳۴۹۹	نوا:	مستفعلن مستفعلن فعلاتُ فع لن
گروه:	ناقص	رشته:	گل ها پری گل ها پری دل گل پری گل

در عاشقی از مدعی غم دل نهفتم وز رنج هجرش با کسی سخنی نگفتم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۳۵۲۴	نوا:	فعلات فاعلاتن فعلات فع لن - فعلمن مفاعلاتن فعلمن فعولن
گروه:	شکسته	رشته:	دل گل پری پری گل دل گل پری ها

چه کنم حدیث شکر چو لب گزیدم چه کنم نبات مصری چو شکر مزیدم
بتو کی توان رسیدن چو ز خویش رفتم ز تو چون توان بریدن چو ز خود بریدم
(خواجهی کرمانی)

- دکتر شمیسا این وزن را از ابداعات خواجهی کرمانی می داند . (اوزان... خواجهی کرمانی: ۲)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۳۵۴۵	نوا:	(مفتعلن فعولن) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	گل به پری پری گل) *۲ = 110/1001-110/1001

ای شه جاودانی وی مه آسمانی چشمه ی زندگانی گلشن لامکانی
(مولانا)

زد به درونم آتش تنگ قبا سواری دست به خونم آلود ماه لقا نگاری
(محتشم کاشانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۷۶)

هم به روش ظریفی هم به صفا تمامی سروی اگر به باغی ماهی اگر به بامی
(آذر بیگدلی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۷۶)

باز کشید دنیا چادر برف بر سر باز به اندرون شد آتش سرخ پیکر
(غلامحسین ضرابی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۷۷)

ای بت مه جبینم چهره ز من میوشان دلبر نازنینم چهره ز من میوشان
(عروض بابر: ۱۵۲)

- غزل مولانا با کد ۱۴۰۶ و نوای (فاعلن فاعلاتن) *۲ است و اینجا تقطیعی دیگر از این بیت داشته ایم :
ای شه جاودانی وی مه آسمانی چشمه ی زندگانی گلشن لامکانی
ای شکر بنده ی تو زان شکر خنده ی تو ای جهان زنده ی تو غرقه ی زندگانی
(مولانا)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۳۶۵۳	نوا:	فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلاتُ فع لن
گروه:	ناقص	رشته:	گل به گل به گل به گل به گل به گل ها

آن عزیز نغز گوی خوش سخن کجا رفت ؟ نازنین رفیق کودکی من چرا رفت ؟

(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۴۲)

کد وزن:	۱۳۶۵۸	نوا:	مفاعلاتن مفاعلتن مفاعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1/10/10/10/10/11010 = پری پری گل ، پری پری ، پری پری گل

بهار دلکش رسید و دل به جا نباشد از آن که دلبر دمی به فکر ما نباشد
در این بهار ای صنم بیا و آشتی کن که جنگ و کین با من حزین روا نباشد
(بهار ، تصنیف بهار دلکش) (ترانه ها : ۷۷)

• تک های دیگری از این تصنیف نیز بر این وزن است .

کد وزن:	۱۳۶۷۴	نوا:	(مفاعلتن فعولن) *۲
گروه:	مکرر (شکسته)	رشته:	1/10/10/10-1/10/10/10 = پری پری گل (* ۲)

دلِ دلِ دلِ تو دلِ مرا مرنجان چرا چرا چه معنی مرا گنی پریشان
(مولوی)

مها تویی سلیمان فراق و غم چو دیوان چو دور شد سلیمان نه دست یافت شیطان
(مولوی)

زمان ، زمان خواب است ز ربط و نظم ، عاری نموده ها مشوش پدیده ها غباری
(سیمین بهبهانی) (مهر ۵۸)

سوار خواهد آمد سرای ، رفت و رو کن کلوچه بر سبد نه شراب در سبو کن
(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰ - ۱۳۶۲)

تو ای پری کجایی که رخ نمی نمایی از آن بهشت پنهان دری نمی گشایی
(ابتهاج ، تصنیف تو ای پری کجایی) (ترانه ها : ۶۶۷)

مرا غم تو ای دوست زخان و مان برآورد مرا فراق تو ای ماه ز مال و جان برآورد
(المعجم ، شمیسا : ۱۳۶)

فروغ جام باده دلت به نور داده یلان شاهزاده تو را چو پرده دارا
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۷)

همیشه شادمان باش به کام دوستان باش تو جاودان جوان باش عدوت خاکسارا
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۸)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۳۶۷۷	نوا:	فاعلتن فاعلتن فعول فاعلتن - فاعلتن فاعلتن فاعلتن مفاعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	11010/101/101/101 = گل پری گل پری گل پری پری گل

ترسم این تیره شب را سحر دگر نباشد زین بیابان مرا ره دگر به در نباشد
همچو پروانه گرد تو من دگر نگردم در خم گیسویت دل من دگر نباشد
(عماد خراسانی) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۸) (غزل کامل)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۱۳۷۴۰	نوا: فعلاتن مفاعلاتن مفاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: =11010/11010/1100 به پری گل، پری پری گل، پری پری گل

{ و قسم می ، خورم به بویت ، که عطر هستی ست که نگیرم، وطن به غیر از ، بلور جانت }
(مولف) (دقت در محل سکوتها برای لمس وزن)

کد وزن: ۱۳۸۰۳	نوا: (مستفعلن فعولن) *۲
گروه: مکرر()	رشته: =110/1011-110/1011 (گل ها پری پری گل) * ۲

من شاعر حلیمم با کودکان سلیمم زیرا که جعل ایشان دوغ است یا لکانه
(شهید بلخی)
خوبان همه سپاه اند اوشان خدایگان است مر نیک بختی ام را بر روی او نشان است
(رودکی)

ساقی بیا که امشب ساقی به کار باشد زان ده مرا که رنگش چون جُنار باشد
(منوچهری)

ای توبه ام شکسته از تو کجا گریزم ای در دلم نشسته از تو کجا گریزم
(مولانا)،

بگذار تا بگیریم چون ابر در بهاران کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران
(سعدی)

با مدعی نگویید اسرار عشق و مستی تا بی خبر بمیرد از درد خود پرستی
(حافظ)

ای صد هزار چون من خاک در سرایی کز وی برون خرامد مثل تو دلربایی
(هلالی جغتایی)

امشب تو را به خوبی نسبت به ماه کردم تو خوب تر ز ماهی من اشتباه کردم
(فروغی بسطامی)

گلرنگ شد در و دشت از اشکباری ما چون غیر خون نبارد ابر بهاری ما
(فرخی یزدی)

عمری ز مهرت ای مه شب تا سحر نخفتم دعوی ز دیده ی من وز اختران گواهی
(رهی معیری ، زخاف رایج ... : ۸۸)

در پشت آسمان ها گیرم که داستان هاست اکنون مقام لذت ما را در این زمین است
حور جهان نبینی از شوق حور فردوس نزدیک را نبیند چشمی که دوربین است
(عماد خراسانی)

ای لخته لخته خونت نطع شهادت تو وز سوده های خاشک تاج سیادت تو
(حسین منزوی)

ای رایت رفیعت بنیاد نظم عالم وی گوهر شریف مقصود نسل آدم
(انوری) (المعجم ، شمیسا : ۱۷۱)

ای ماه خند خندان ای سرو ناز نازان با روی تندرستان با چشم دردمندان
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۴۰)

- رتبه ۱۱ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
  - این وزن می تواند فرزند وزن مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلاتن هم باشد :
- کردی نخست با ما عهدی چنان که دانی ماند بدان که بر سر آن عهد خود نمائی
(خاقانی) (وزن مصرع دوم (110101100101011))

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۳۹۱۰	نوا:	مفاعیلُ فاعلاتُ مفاعیلُ فع لن
گروه:	شکسته	رشته:	110/1100/10/10/110=پری گل پری دل گل ها پری گل

تو گویی مرا از چه چنین مستمندی ازیرا که بیخ لہو ، ز جانم بکندی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۳) (تک ۲)

کد وزن:	۱۳۹۷۴	نوا:	مفاعیلُ مفتعلنُ مفاعیلُ فع لن
گروه:	شکسته	رشته:	110/110-100/10/110=پری گل پری دل گل پری گل

به جز مهر طلعت او هوایی ندارم به جز رنج دوریش آشنایی ندارم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۴)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۳۹۷۷	نوا:	مفتعلنُ مفتعلنُ فعولنُ فعولنُ
گروه:	دوربسه	رشته:	110/110/1001/1001 گل به پری ، گل به پری ، پری گل ، پری گل

لاله ی باغ دل من علی جان علی جان
شمع دل محفل من علی جان علی جان
طوطی ی من کز بر من پریدی چه دیدی
غرقه به خون بسمل من علی جان علی جان
گوهر تابنده ی من ز کف شد تلف شد
دولت مستعجل من علی جان علی جان
(کمپانی اصفهانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : بخش ۸۱ تکمیلی)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۴۰۰۵	نوا:	فاعلاتتن فاعلاتتن فاعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	1101-10101-10101=گل پری پری گل پری پری گل پری ها

هر کسی که عشق و جنون و سودا ندارد زان رخ نکو رخصت تماشا ندارد
(الهی قمشه ای)

ای جنون بیا تا رهانی از غم روانم ای خرد برو چند می کنی خسته جانم
(الهی قمشه ای)

دیدنی آن صنم رفت و با دل من چه ها کرد جان عاشقان را به درد و غم مبتلا کرد
(الهی قمشه ای)

گر شبی به دست افتدت دلا زلف یاری عاشقانه صد بوسه زن به لعل نگاری
(الهی قمشه ای) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۶)

• «الهی قمشه ای در این وزن هشت غزل سروده است .» (فرهنگ کاربردی ... : ۱۷۶)

• نوع : خنثای بالغ

نوا : مفاعلتن فعولن فعولن	کد وزن: ۱۴۰۲۶
رشته : 110/110/1100/1010 = پری پری دل گل ها پری گل پری گل	گروه : مکرر()

هنوز مثل تو دنیا ندیده کسی را کمی شبیه تو حتی ندیده کسی را

(ناصر ندیمی) (وزن شعر معاصر : ۲۷۱)

در آستانه ی رفتن دلم را شکستی کنار ساحل دریا چو زورق نشستی

(شراره دادگر) (وزن شعر معاصر : ۲۷۱)

• نوع : هم آوای بالغ

نوا : مفاعیلُ فاعلاتن مفاعیلُ فع لن	کد وزن: ۱۴۰۳۸
رشته : 110/110-110/10/110 = پری گل پری گل پری گل پری گل	گروه : شکسته

شتاب ای فلک شب تار ما را سحر کن

(الهی قمشه ای) (فرهنگ عروضی : ۱۵۲) (غزل کامل ؟)

نوا : مفعولُ مفعولُ مفعولُ مفعولُ فع لن	کد وزن: ۱۴۰۴۳
رشته : 11/011/011/011/011 = گل ها به گل ها به گل ها به گل ها	گروه : شکسته

این جا سراغ تو را از که باید بگیرم؟ این جا که بیگانگی عادت آشناهاست

وقتی که برگردم از فصل تنهایی خود دیدار تو برگ زرین فصل تماشاست

(حسین منزوی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۶۶)

آیا کسی پشت خواب تکامل مرا دید یا جزیی از سایه بود آن که در کل مرا دید

(غلامحسین عمرانی) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۵)

ای در حریم تنت آرمیده بهاران پیچیده بوی تو در ساغر میگساران

(حسین آهی)

من با فسونی که جادوگر ذاتم آموخت

(اخوان ثالث ، ناگه غروب کدامین ستاره ؟) (تک ۱)

پوشاندم از چشم او سایه ام را

این دشت سبز نگارین

وین باغ سرشار از عطرها ی بهارین

(شفیع کدکنی، کاروان)

صبح گل افشانی زندگانی ست

• «در اصل عولن فعولن فعولن فعولن فعولن یعنی ۵ رکنی است در شعر کهن سابقه ندارد.»

(فرهنگ عروضی : ۲۰۶)

• نوع : خنثای بالغ

نوا : (فاعلاتن فعولن) *۲ (فاعلن فاعلن فع) *۲	کد وزن: ۱۴۰۶۱
رشته : 1/101/101-1/101/101 = (گل پری گل پری گل) *۲ (گل پری ها پری گل) *۲	گروه : مکرر(شکسته)

دوش می گفت جانم کای سپهر معظم بس معلق زانی شعله ها اندر اشکم

(مولانا)

گفتمش دل ببردی خود کجایش سپردی
گفت نی نی نبردم برد عیار دیگر
(مولانا)

عشق آمد چنین سرخ آه با آنکه دیر است
سرخ گل رسته در برف راستی دلپذیر است
(سیمین بهبهانی) (اسفند ۵۹)

با قدم های کولی دشت بیدار می شد
با زلال نگاهش برکه سرشار می شد
(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰ - ۱۳۶۲)

- خواجه نصیر: «برین وزن هم به تازی شعر نیافته اند .» (معیارالاشعار ، فشارکی : ۲۲)
- نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۴۱۸۹	نوا:	فاعِلن فاعِلن فاعِلاتن فاعِلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1101/1/101/101/101=گل پری گل پری گل پری گل پری ها گل پری ها

پای در چشمه بر تخته سنگی
خلوتی بی تو دارد پر از تو
کفش فرسوده اش خواند در گوش
رنج بیهوده اش بسته بر دوش
خسته واری
بی تو آری
ماجرایی
کوله باری
(سیمین بهبهانی) (۶۱/۴)

- این یک مستزاد است
- نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۴۱۹۰	نوا:	(مفاعیلن فعولن) *۲
گروه:	شکسته	رشته:	110/1110-110/1110= (پری گل ها پری ها) * ۲

نگاری دلربایی ربود از من دل من
(فرالاولی) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۰)
چه مکتوبش نویسم که باشد خامه ام خام
(وطواط ، قوائم العروض : برگ ۵)
همی نالم به دردا همی گریم به زارا
(بهار)
نمی خوانی دلم را نمی آیی کنارم
(شراره دادگر)
نمی آیی ببینی چه آمد بر سر من
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۳۲)
ز شب هر چند تا صبح دو منزل بیشتر نیست
(محمد قهرمان) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۵۳)

- خواجه نصیر بعد از نقل شعر فرالاولی می گوید : « در عرب و عجم از کسی دیگر شعری بر این بحر معلوم نشده است ، چنانکه بهرامی می گوید به پارسی بر این وزن اندک شعر دیده ام . » (معیارالاشعار)
(فرهنگ عروضی : ۱۷۱)

- «وزن مفاعیلن فعولن دو بار ... به قول شمس قیس از بحور مستحدثه ی عجم است و از نوشته ی خواجه نصیر می توان استنباط کرد که اولین بار بهرامی سرخسی عروضی معروف بدان توجه کرده و برای آن از اشعار فرالای شاهد جسته است .» (فرهنگ عروضی : ۲۱۷)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۴۶۸۱	نوا:	(مفتعلن فاعلات مفتعلن فع لن
گروه:	مکرر()	رشته:	11/1001/0101/1001=گل به پری گل پری پری به پری گل ها

بی تو شبم با ستاره شام غریبان است با تو شبم بی ستاره نیز چراغان است
 خسته و دلچسب ، مهربان و غم آلود آمدنت مثل آفتاب زمستان است
 (حسین منزوی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۸۶) (غزل کامل)
 نیر اعظم عیان به ماه معظم شد ماه معظم قرین نیر اعظم شد
 (محمد حسن میرجهانی مشهور به حیران) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۸۵)

- ضرب المثل : «زخم سنان بر تن است و زخم زبان بر جان» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۸۶)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۴۷۰۶	نوا:	(فعول مفاعیلن) *۲ - (مفاعل مفعولن) *۲ - (فعل فعلاتن) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	111/0010-111/0010= (پری دل گل رخ ها) *۲

زمین کروی شکل است شنیدی و می دانی یمین و یسارش نیست چنین که تو می خوانی
 (سیمین بهبهانی) ۶۰/۳
 به کاسه ی این خالی چه بوده که دیگر نیست تفکر و هشیاری که نیست ، سرم سر نیست
 (سیمین بهبهانی) ۸۰/۳

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۴۸۳۵	نوا:	(مستفعل مفعولن) *۲ - (مفعول مفاعیلن) *۲ (فع لن فعلاتن) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	11100/11-11100/11= (گل ها دل گل رخ ها) *۲

تا کی کند او خوارم تا کی زند او سنگم فرسوده شدم آخر گر آهن و گر سنگم
 (ابوشکور بلخی)

هان ای دل عبرت بین از دیده نظر کن هان ایوان مداین را آینه ی عبرت دان
 (خاقانی)

ترسا بچه ای ناگه قصد دل و جانم کرد سودای سر زلفش رسوای جهانم کرد
 (عطار)

آن کس که تو را دارد از عیش چه کم دارد وان کس که تو را بیند ای ماه چه غم دارد
 (مولانا)

وقتی دل سودایی می رفت به بستان ها بی خویشتم کردی بوی گل و ریحان ها
 (سعدی)

ای پادشه خوبان داد از غم تنهایی دل بی تو به جان آمد وقت است که بازآیی
 (حافظ)

با یاد تو خوابم برد در خواب تو را دیدم از پنجره ام تابید مهتاب ، تو را دیدم
(لاهوتی)

ای کودک امروزین دلخواه تو گر جنگ است من کودک دیروزم کز جنگ مرا ننگ است
(سیمین بهبهانی) (اردیبهشت ۵۹)
چند این شب و خاموشی ؟ وقت است که برخیزم وین آتش خندان را با صبح بر انگیزم
(ابتهاج)

گر یار نگارینم-در من نگرانستی بار غم عشق او بر من نه گرانستی
(المعجم ، شمیسا : ۱۳۶)

ای من رهی آن دیدار کز حسرت او هموار کبک دری از کهسار زی باختر آورده ست
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۶۴)
ای کودک جادو وش ، وی فتنه ی آهرمن شگر لب و دیبا رخ و سنگین دل و سیمین تن
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۹) (تک ۱)
گفتی بکشم یاری ، آن یار منم آری گر کشته شوم باری ، در پای تو اولی تر
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۹)

- « عطار در این وزن و مسبق آن ۳۳ غزل ، حافظ ۵ و سعدی ۱۲ غزل سروده است . »
(فرهنگ کاربردی ... : ۳۲۴)
- رتبه ۱۲ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۴۸۳۹	نوا:	مفعولن مفاعیلن مفعول مفاعیلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1110/011-1110/111=گل رخ ها پری گل ها گل ها به پری گل ها

گر دانی که من بی تو تا چند بلا دیدم سوی من گراییدی چون به تو گراییدم
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۹) (تک ۱)

کد وزن:	۱۴۹۶۴	نوا:	(فعلات مفعولن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1110/100-1110/100=(دل گل پری گل ها) * ۲

به خزان گلریزان سوی نینوا آمد قد چون سهی سروش ثمر بنی هاشم
(شهریار) (فرهنگ اوزان... : ۶۸۹)
چه دروغ می گویی به شگفت می مانم چه فریب می سازی چه کنم نمی دانم
(سیمین بهبهانی) (وزن شعر معاصر : ۱۳۳)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۰۰۲	نوا:	مفاعلن مفتعلن مفاعلن فع لن
گروه:	شکسته	رشته:	11/1010/1001/1010=پری پری گل به پری پری گل ها

بیا که بی روی تو من به محنت افتادم چه سان بگویم که به تو چگونه دل دادم
(موحد محمدی) (ابولحسن نجفی ، مقاله ی دایره ای با ۱۸۰ وزن ، از دیروز : ۱۲۰)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۵۰۱۷	نوا: مفتعلن مفاعلهن مفاعلهن فع لن
گروه: ناقص	رشته: 11/10/10/10/10/01=گل به پری پری پری پری پری گل ها

دلبر خوش خرام من چو سوی بستان شد سرو چمن به قدّ او چو دید حیران شد
(عروض بابر: ۱۱۳)

کد وزن: ۱۵۰۵۰	نوا: مفاعلهن فعلاطن مفاعلهن فع لن
گروه: بی ریسه	رشته: 11/10/10-1100/10/10 پری پری دل گل ها پری پری گل ها

در این زمانه بتی نیست از تو نیکوتر نه بر تو شمنی از رهیت مشفق تر
(ابوسلیک گرگانی) (فرهنگ اوزان...: ۶۹۳)

مرا بسود و فرو ریخت هر چه دندان بود نبود دندان ، لا بل چراغ تابان بود
(رودکی)

اگر دل از غم دنیا جدا توانی کرد نشاط و عیش به باغ بقا توانی کرد
(مولانا)

به بوی آنکه شبی در حرم بیاسایند هزار بادیه سهل است اگر بپیمایند
(سعدی)

ندای غیب به جان تو می رسد پیوست که پای در نه و کوتاه کن ز دنیی دست
(عطار)

ستاره ای بدرخشید و ماه مجلس شد دل رمیده ی ما را انیس و مونس شد
(حافظ)

تو آن پرنده ی رنگین آسمان بودی که از دیار غریب آمدی به لانه ی من
(نادرپور ، چراغی از پس این نیزار) (عروض فارسی : ۲۳۱)

شکسته بال و پر از برگ های پاییزم فروتنانه اگر روی خاک می ریزم
(شهرام مقدسی) (وزن شعر معاصر : ۷۰)

شبی گذاشته ام دوش در غم دلبر بدان صفت که نه صبحش پدید بُد نه سحر
(المعجم ، شمیسا : ۱۷۸) (تک ۱)

زهی ز عدل تو خلق خدای آسوده ز خسروان چو تویی در زمانه نابوده
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۲۳)

تو مرد آن نه که روزی نعوذ بالله اگر کسی ز پای درآید سری بجنبانی
(معیار الاشعار) (تک ۲)

مرا دلی ست که دائم ستم کند بر من چه بودی ار ستمم از ستمگر آمدی
(معیار الاشعار)

• فرزند کد ۱۹۱۴۶

کد وزن: ۱۵۰۹۳	نوا: (فاعلاتُ مفعولن) * ۲
گروه: مکرر(ناقص)	رشته: 111/01/01-111/01/01=(گل به گل به گل رخ ها) * ۲ 1110/10/1-1110/10/1=(گل پری پری گل ها) * ۲

گر تو طالب عشقی غم دمامد است این جا   ورنه نشانه می پرسی   رشته سر گسست این جا
 (اوحدی مراغه ای) (فرهنگ اوزان...: ۶۸۶)
 بی تو نیست آرامم کز جهان تو را دارم   هرچه تو نه ای جان من ز جمله بیزارم
 (عطار)
 وقت را غنیمت دان آن قدر که بتوانی   حاصل از حیات ای جان این دم است تا دانی
 (حافظ)
 می پرست ایچادم   تشنه ی ازل دارم   همچو دانه ی انگور   شیشه در بغل دارم
 (بیدل دهلوی)
 ای نگار روحانی   خیز و پرده بالا زن   در سوادق لاهوت   کوس لا و الازن
 (بهار)
 آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی   دست خود ز جان شستم از برای آزادی
 (فرخی یزدی)
 تا گرفته ام درسی از نوای مرغ حق   شرح دفتر گل را خوانده ام ورق به روق
 (شهریار) (تک ۱)
 هر شب از عسس پرسم راه خانه ی خود را   گم کنم چو مرغی کور ، آشیانه ی خود را
 (اخوان ثالث)
 من کیم اسیر غم   در کمند صیادی   مرغ بی پر و بالی آشیانه بر بادی
 (شفیعی کدکنی)
 ای که چون صدف ما را در کنار پروردی   با گهر فروشانم از چه آشنا کردی
 (سیمین بهبهانی)
 گر دانی که من بی تو تا چند بلا دیدم   سوی من گراییدی چون به تو گراییدم
 (المعجم ، شمیسا : ۱۴۹) (تک ۲)

نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۲۱۳	نوا:	فاعلن *۴ فع لن
گروه:	شکسته	رشته:	11/101/101/101/101=گل پری گل پری گل پری گل پری گل ها

آدمی زاد این حجم غمناک

روی پاشویه ی وقت

روز سرشاری حوض را خواب می بیند   (سهراب سپهری - اینجا پرنده بود) (تک ۳)

کد وزن:	۱۵۲۲۲	نوا:	(مفاعیل مفعولن) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1110/110-1110/110=پری گل پری گل ها) *۲

من از مادری زادم   که پارم پدر بود او   شدم خاک آن پایی   کزین پیش سر بود او

(اوحدی مراغه ای) (وزن شعر فارسی : ۲۴۰)

به بحر طویل آمد ، بسی شعرها تازی   بدینسان بود ارکان ، چو تقطیعش آغازی

مفاعیل مفعولن مفاعیل مفعولن   زهی دولتت را باد وام فلک بازی

(رشید وطواط یا ادیب صابر ترمذی) (بدعت ها و ... : ۵۶۲)

مرا هر دم از حسرت دل خسته خون بندد چو بوسد لب لعلت به مستی لب ساغر
 (عصمت بخارایی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۲۶)
 به دور آر ای ساقی شراب مروّق را بیفزای زان در بزم ضیا را و رونق را
 (وقار شیرازی) (قرن ۱۳ ش) (درّه نجفی : ۲۳۵)
 ز دل ناله ی مرغی شنیدم سحرگاهی که بر یاد معشوقی کشید از جگر آهی
 (الهی قمشه ای) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۲۶)
 من آن روز می گفتم که از مار می ترسم و تأکید می کردم که بسیار می ترسم
 (سیمین بهبهانی) (۶۱/۱۰)

به کاری چرا کوشی که زان کار مر تو را همی عاقبت خواهد رسیدن پشیمانی
 (المعجم ، شمیسا : ۱۰۸)
 چه گویم نگارینا که با من چه ها کردی قرارم ز دل بردی ز صبرم جدا کردی
 (المعجم) (فرهنگ عروضی : ۸۱)
 برآمد ز رخسار نگارین من ماهی مگر یابم از نورش سوی وصل او راهی
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۴۸)
 ببردی دل و جانم به یک غمزه ناگهان نبردی که من دادم تو خود بی گناهی زان
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۴۸)
 به کویت شبی خفتم چو مویت برآشفتم ز دیده گهر سفتم غم دل به تو گفتم
 (بی نام بحورالاحان) (دربارہ ی طبقه بندی... : ۱۷۰)

- این وزن اصل بحر طویل عرب است و به عقیده ی بعضی از عروضیان مادر وزن های عرب است با این حال به گوش فارسی زبانان مطبوع نیست . (دربارہ ی طبقه بندی... : ۲۱)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۲۸۶	نوا:	فعلون فعلون مفاعیلن مفاعیلن
گروه:	دوریه	رشته:	1110/1110/110/110 = پری گل پری گل پری گل ها پری گل ها

اگر عاشقانه بله هرگز نمی گفتمی و من کنج خانه از این حسرت نمی بردم
 (رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۹۱)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۲۹۱	نوا:	مستفعلن مستفعلن مستفعلن فع لن
گروه:	شکسته	رشته:	11/1011/1011/1011 = گل ها پری گل ها پری گل ها پری گل ها

اما نمی دانی چه شبهایی سحر کردم بی آنکه یکدم مهربان باشند با هم پلکهای من
 (اخوان ثالث آنگاه پس از تندر) (تک ۱)

امشب به یادت پرسه خواهم زد غریبانه در کوچه های ذهنم اکنون از تو ویرانه
 پشت کدامین در ، کسی جز تو تواند بود ؟ ای تو طنین هر صدا و روح هر خانه !
 (حسین منزوی) (ابولحسن نجفی ، مقاله ی دایره ای با ۱۸۰ وزن ، از دیروز : ۱۱۵) (غزل کامل)
 جز تو زنی آغوش من را پر نخواهد کرد تو می روی و تا ابد این آشیان خالی ست
 (حسین منزوی) (وزن شعر معاصر : ۱۶۵)

وقتی که بر می گشتی از لبخند یادت هست   پر می شدیم از آبی پیوند یادت هست
(خلیل عمرانی) (وزن شعر معاصر : ۱۶۵)

من هم همانم

آن بیدل رسوای خوش سودای بد رفتار

سوداگر چشم سیاه و گیسوان تار
(محمد زهری ، از سایه ای دیگر) (تک ، ۲۴۸)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۳۲۳	نوا:	مستفعلن فاعلاتن مستفعلن فع لن
گروه:	شکسته	رشته:	11/1011-1101/1011=گل ها پری گل پری ها ، گل ها پری گل ها

ای کوه ای بندِ ضحاک ، آیا به یادت هست   زان چیره دستان چالاک ، چرمین علم در دست
کو آن جوان خوار تازی ، کاو را به پادافره   خلقی به گردن فرازی ، در دیو بندت بست ؟
(سیمین بهبهانی) (۶۵/۵)

• شبه مستزاد است و بعد از هجای هشتم باید سکوت کشیده داشته باشیم

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۳۴۷	نوا:	مفعولُ مفاعیلن مفعولن مفاعیلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1110/111-1110/011=گل ها به پری گل ها گل رخ ها پری گل ها

دیم من و دیم دوست آن اشایه این اج درد   چونان گل دو دیمه نیمی سرخ و نیمی زرد
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۰)

کد وزن:	۱۵۳۵۱	نوا:	(مفعولات مفعولن) *۲- (مفعولن و مفعولن) *۲
گروه:	مکرر(شبه مکرر)	رشته:	111/0111-111/0111= (گل رخ ها به گل رخ ها) *۲

از گل ها چه می ماند ؟ الا ماندنی فانی   آن گه رفتنی آنی ، از گل ها چه می دانی
(شمیسا)

• در این وزن «که شاهد مثالی ندارد گفته ام از گل ها ....» (فرهنگ عروضی : ۲۱۷)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۵۶۴	نوا:	فعلاتن *۳ فع لن
گروه:	ناقص	رشته:	11/1100/1100/1100 دلِ گلِ ها دلِ گلِ ها دلِ گلِ ها گلِ ها

نزد عاشقِ گلِ این خاک نمازی نبود   که نجس کرده ی پرویز و قباد و کسراست
(سیف الدین فرغانی) {ادبیات ضد ایرانی در شعر فارسی} «شاعرانی از نوع سیف الدین فرغانی این آب و خاک را ...
نپاک و نامازی (نجس) می دانند» (با چراغ و آینه: ۶۴۸)
چشمه چشم مرا ای گل خندان دریا ب   که به امید تو خوش آب روانی دارد
(حافظ) (تک دوم)

انتظار خبری نیست مرا

نه ز یاری نه ز دیار و دیاری باری   (اخوان ثالث ، قاصدک ، ۳۸/۶)

• هم آوا : فرزندی ۱۹۶۶۰

کد وزن: ۱۵۵۶۵	نوا: فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لن
گروه: ناقص	رشته: 11/1100/1100/1101=گل پری ها دل گل ها دل گل ها گل ها

تا پدید آمدت: امسال ، خط عالیہ بار غالیہ تیرہ شد و بوی خوشِ عنبر ، خوار
(ابومنصور مروزی) (تک دوم)

نوحه گر کرده زبان ، چنگِ حزین: از غم گل موی بگشاده و بر روی زنان ناخونا
(فیروز مشرقی) (تک دوم) (فرهنگ اوزان...: ۶۹۶)

باز در زلف بنفشه حرکات اکندند دهن زرد خجسته به عبیر افکندند
(منوچهری ، عروض فارسی : ۸۵)

صاحباً عمر عزیز است غنیمت دانش گوی خیری که توانی ، ببر از میدانش
(سعدی)

شاهد آن نیست که مویی و میانی دارد بنده ی طلعت آن باش که آنی دارد
(حافظ)

عاشق از طعنه ی اغیار چه پروا دارد آتش از سرزنش خار چه پروا دارد
(صائب تبریزی ریاض الشعراى واله : بخش عروض)

رهسپاری که به پل داشت گذر می ایستد

زنی از چشم سر شک

مردی از روی جبین خون جبین می سترد. (نیما ، باد می گردد) (تک ۱)

جرم خورشید چو از حوت درآید به حمل اشتهب روز کند ادهم شب را ارجل

(المعجم ، شمیساً : ۷۴) (تک ۲)

• هم آوا : فرزند ۱۹۶۶۰

کد وزن: ۱۵۶۰۹	نوا: (مفتعلن مفعولن) *۲
گروه: مکرر()	رشته: 111/1001-111/1001 (گل دل گل ها گل ها) *۲ (گل به پری گل رخ ها) *۲

ای صنم گلزاری چند مرا آزاری من چو کمین فلّاحم تو دهیم سالاری
چند مرا بفریبی هر چه کنی می زبیبی چند به دل آموزی مغلطه و طراری
(مولانا) (تک بیت به این وزن است)

• هم آوا : فرزند ۳۹۳۲۱

کد وزن: ۱۵۷۳۸	نوا: (مفاعلن مفعولن) *۲
گروه: مکرر()	رشته: 111/1010-111/1010=پری پری گل رخ ها) *۲

ایا بتِ جان ، افزا نه وعده کردی مارا که من بیایم فردا زهی فریب و سودا
(مولانا)

به جان تو ای طایبی که سوی ما بازآیی تو هر چه می فرمایی همه شکر می خایی
(مولانا)

کویر بی برگی را دو زن سیه پوشانند که چون شبانگه ، آید دعای باران خوانند
(سیمین بهبهانی) (شهریور ۵۸)

شکسته در من چیزی شکسته چیزی آری بلور گفتم ، اما ظریف تر پنداری
(سیمین بهبهانی) (دی ۶۸)
چرا نباید ای یار برای تا همیشه چراغ از تو روشن شود در این شبانه
(حسین منزوی) (وزن شعر معاصر : ۲۲۳)

روان کنیدم دنبال بادبادک آن روز

مرا به خلوت ابعاد زندگی ببرید

(سهراب سپهری) (منظومه ی مسافر) ۱۳۴۵ (تک ۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۸۵۵	نوا:	مفعولن فاعلاتن مستفعلن مفعولن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	11/11011-11011/11=گل ها گل ها به گل ها ، گل ها به گل ها گل ها

ما را در غمگساری ، یاری نباشد یاران غیر از افغان و زاری ، کاری نباشد یاران
(بهار)

• از اوزان ابداعی بهار است «هم وزن و هم زنجیره ی آن در شعر فارسی بی سابقه است و عروضیان نیز از آن ذکر نکرده اند» (وزن های تازه بهار : ۵۶۷)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۸۶۷	نوا:	(مستفعلن مفعولن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	111/1011-111/1011 (گل ها پری گل رخ ها) * ۲ - (گل ها به گل ها گل ها) * ۲

آیا کدامین آبی در من ز نو خواهد زاد ؟ آیا کدامین روشن بر جان ، جلا خواهد داد ؟

(سیمین بهبهانی) ۶۲/۱۱

شادی کنان می رفتند با چرخ اهدایی شان یک جو نبود از عالم پروای بی پایی شان

(سیمین بهبهانی) (۶۹/۲ نمایشگاه کتاب)

حال خوشی دارد شور با پنجه ی شیرینت در پرده موجی دارد ابریشم رنگینت

(سیمین بهبهانی) ۷۰/۶

یک دم بیا ای دلدار بنما مرا آن رخسار کز رشک ، گل در گلزار در پیرهن دارد خار

(شجره العروس : ۵۰)

پیری حجازی اسرار ماهی نهان در ماهان شیخی حقیقت رفتار شاهی دو کیهان را جان

(گوهر دانش : ۱۵۴)

سود و زیان در قلب بازاریان جا کرده پروای جان کی دارند این مردم سودایی

(دکتر شفق) (فرهنگ عروضی : ۱۳۶)

دل بی دهانت تنگ است گل با رخت بی رنگ است با دشمنانت صلح است با دوستانت جنگ است

(جواهر البحور) (ضمیمه دیوان جلال طبیب شیرازی ص ۳۴۶) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۵۸)

نوع : هم خانواده ی بالغ

• ضرب المثل : «تنها به قاضی رفته خوشحال بر می گردد» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۵۸)

پانزده هجایی

کمترین کد	۱۶۳۸۴	100/0000/0000/0000
بیشترین کد	۳۲۷۶۷	111/1111/1111/1111
تعداد کد	۱۶۳۸۴	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۴	۸	۱۴	۴۱	۶۷

شرح : ۲۶ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

کد وزن:	۱۹۰۲۶	نوا: مفاعلتن *۳
گروه:	مکرر(شبه مکرر)	رشته: 10/0/10-10/0/10-10/0/10= (پری به پری) * ۳

اگر ملک ارسلان ملک جهان نشدی   زمانه ی پیر گشته ز سر جوان نشدی
(عثمان مختاری) (فرهنگ اوزان...: ۶۹۸)

بتا غم تو بر این دل من بزد علمی   چنان که از او به گرد جهان شدم علمی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۳)

ز شوق رخت به طرف چمن بتا گذرم   به یاد قدت به سرو من دمی نگرم
(عروض بابر: ۱۳۸)

خوش آن سحری که آه شبم کند اثری   ز راه وفا به سوی منت فتد گذری
(عروض همایون : ۱۲۶)

• تقطیع بیت «اگر ملک ...» به صورت زیر است :

۱	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۱	۰
ا	گر	م	ل	کر	س	لان	م	ل	ک	هان	ن	ش	دی	دی
ز	ما	نه	ی	پی	ر	گش	ته	ز	سر	ج	وان	ن	ش	دی

کد وزن:	۱۹۱۱۴	نوا: مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن فعلن
گروه:	شبه مکرر	رشته: 100/1010/1010/1010= پری پری پری پری پری دل گل

نسیم خلد می وزد مگر ز جوی ، کنار   ویا چمن بشسته روی خود ز گرد و غبار؟
(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۴۵)

کد وزن:	۱۹۱۴۶	نوا: مفاعلتن فعالتن مفاعلتن فعلن
گروه:	شبه مکرر	رشته: 100/1010-1-100/1010= پری پری دل گل ها پری پری دل گل

همی روم سوی معشوق با بهار به هم   مرا بدین سفر اندر چه انده است و چه غم
(فرخی سیستانی)

نماز شام من و دوست خوش نشست به هم گرفته دامن شادی شکسته گردن غم
(سنایی)

بر من آمد خورشید نیکوان شبگیر به قد چو سرو بلند و به رخ چو بدر منیر
(انوری)

درخت اگر متحرک بدی به پا و به پر نه رنج اره کشیدی نه زخمهای تبر
(مولانا)

اگر تو برفکنی در میان شهر نقاب هزار مؤمن مخلص درافکنی به عقاب
(سعدی)

معاشران گره از زلف یار باز کنید شبی خوش: است بدین قصه اش دراز کنید
(حافظ)

به آسمان نرسد هر که خاک پای تو نیست فرو رود به زمین هر که در هوای تو نیست
(صائب تبریزی)

سحر به بوی نسیمت ز مژده جان سپرم اگر امان ندهد: امشب، فراق تا سحرم
(ادیب نیشابوری)

نموده در پس گه، آفتاب، تازه غروب سواد شهر ری: از دور نیست پیدا خوب
(عشقی) (شعر سه تابلوی مریم)

نه لب گشایدم از گل نه دل کشد به نبید چه بی نشاط بهاری که بی رخ تو رسید
(ابتهاج ۱۳۵۴/۱)

و در تنفس تنهایی

دریچه های شعور مرا به هم بزیند (سهراب سپهری، منظومه ی مسافر، ۱۳۴۵) (تک ۲)

سپهر رفعت و کوه وقار و ابر سخا علاء دین که سپهری ست از علا و سنا
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۲۳)

تو مرد آن نه که روزی نعوذ بالله اگر کسی ز پای درآید سری بجنابانی
(معیارالاشعار، فشارکی : ۸۹) (تک ۱)

منم ز یار بحسرت منم ز یاز بجور
(معیارالاشعار)

اگر چه حيله فروشی و گر چه چرب زبانی سپاس دار خدایم که تو به جمله مرایی
(معیارالاشعار، فشارکی : ۸۹)

ز بهر چیست تو را با من ای گزیده نگار به جای نرم درشت و به جای وصل فراق
(معیارالاشعار، فشارکی : ۸۹)

اگر محوّل حال جهانیان نه قضاست چرا مجاری احوال بر خلاف هواست
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۱۲۴)

- رتبه ۲ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
  - اولین غزل زبان فارسی از شهید بلخی در این وزن مادر سروده شده است . (سیر غزل...: ۵۵)
- مرا به جان تو سوگند و صعب سوگندی که هرگز از تو نگردم نه بشنوم پندی

- وقار شیرازی قصیده ای درباره زلزله سروده است که «وزن این شعر شاد و طرب انگیز است و پیداست که نه تنها دل شاعر از این مصیبت به درد نیامده بلکه شاعر حتی اطلاعی از موسیقی و حالت خاص هر یک از اوزان نداشته است. مطلع قصیده ی وی چنین است: { وزن مستفعل مستفعل مستفعل فع لن }
دل در هم و خاطر به غم و سینه به تاب است شهری به خروش است و جهانی به عذاب است
در پایان همین قصیده به مدح شاه نیز پرداخته است. مقایسه وزن این قصیده با وزن قصیده ی قطران تبریزی که درباره ی مصائب زلزله ی تبریز سروده ، استادی قطران را در انتخاب وزن به خوبی نشان می دهد: { وزن مفاعله فاعله فاعله فاعله }
بود محال ترا داشتن امید محال به المی که نباشد همیشه بر یک حال ...
یکی نبود که گوید به دیگری که مموی یکی نبود که گوید به دیگری که منال»
(وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۶۳)

- این وزن «جزو اوزان نرم و سنگین است که در معانیی مانند مرثیه ، هجران ، درد و حسرت و گله به کار رفته است. » (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۲)
- «در این دو وزن { پایان فعلن و فاعله } سعدی ۸۸ غزل و حافظ ۶۷ غزل و عطار ۶ غزل و یک قصیده و انوری ۸ مدیحه دارد. » (فرهنگ کاربردی ...)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۹۳۱۸	نوا: مفاعیلُ مفعولن مفاعیلُ مفتعلن
گروه: مکرر()	رشته: 100/10110-11/10110=پری گل ها پری گل ها پری گل پری دل گل

دلیم برده ای ، صنما چرا ناله ها نکنم پی این دُرِ غلطان به سر سنگ چون نزنم
(سیفی ، شجره العروض : ۴۸) (تک ۲)

- هم آوا : ۳۸۵۵۰

کد وزن: ۱۹۴۰۳	نوا: مستفعلن فاعله فاعله فاعله فاعله فاعله
گروه: شکسته	رشته: 100/1011/1100/1011=گل ها پری دل گل ها گل ها پری دل گل

با نخلهای سترون با تاکهای عقیم جز غمگنانه چه گوید نجوای نور و نسیم
جز غمگنانه چه گوید نجوای نور و نسیم این آفتاب مکرر این آسمان قدیم
(سیمین بهبهانی) ۷۷/۲

- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن: ۱۹۶۶۰	نوا: فاعله فاعله فاعله فاعله فاعله فاعله
گروه: شکسته	رشته: 100/1100/1100/1100=دل گل ها دل گل ها دل گل ها دل گل

عمر عمار ترا خواست و زوگشت بری تیغ تو کرد میانجی به میان دد و دام
(محمد پسر وصیف سگری)

به سمرقند ، اگر بگذری ای باد سحر «نامه ی اهل خراسان» به بر خاقان بر
(انوری) (تک ۱)

عجب ای ساقی ی جان ، مطرب ما را چه شده است هله چون می نزنند ره ، ره او را که زده است
(مولانا)

برو ای زاهد و بر درد کشان خرده مگیر
که ندادند جز این تحفه به ما روز الست
(حافظ)

من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید
قفسم برده به باغی و دلم شاد کنید
(بهار) (تک ۱)

خردش باید از این بیش که بس بی خرد است
نکشد عاشق اگر هیچ خرد داری
(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۶۴) (تک ۱)

منم از عشق بتی مانده به تیمار و به درد
که به رخ ماه تمام است و به دل سنگ رخام
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۲)

نکشم جور کسی کاو ز وفا دور بود
ندهم دل به کسی کاو نکند دلداری
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۲)

اگر ایمن شودی جان من از درد فراق
به همه جور ، من از عشق تو خشنودمی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۲)

تو چه دانی که درین درّه ی پر شیب و شکست
این هیولای سیاه

چیست کاویخته از دور به راه تو نگاه
(فریدون توللی ، دره مرگ) (تک ۱)

- شعر سگزی در تاریخ سیستان به عنوان اولین شعر عروضی فارسی ذکر شده است .
- { در مورد شعر «خردش ...» } « تقابل فعلان و فعل در شعر فارسی غلط است ، مصراع دوم یک هجا کم دارد اگر به جای «داردی» ، «داردیا» بود صحیح است . » (فرهنگ عروضی : ۲۰۰)
- «این وزن ، وزن غالب دیوان حافظ است . » (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۹)
- این وزن «جزو اوزان نرم و سنگین است که در معانیی مانند مرثیه ، هجران ، درد و حسرت و گله به کار رفته است اصل این وزن نسبتاً نرم است اما امکان استفاده از اختیارات شاعری در آن زیاد است . با استفاده از این اختیارات ، وزن را می توان سنگین و مناسب معانی غم و حسرت و ... ساخت . »
(وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۲)
- رتبه ۴ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- نوع : هم آوای بالغ (ابر مادر)

کد وزن:	۱۹۶۶۱	نوا:	فاعلاتن فعلاتن فعلن
گروه:	ناقص	رشته:	گل پری ها دل گل ها دل گل ها دل گل

ای امیری که امیران جهان خاصه و عام
بنده و چاکر و مولای و سگ بند و غلام
(محمد پسر وصیف سگزی)

تا پدید: آمدت: امسال ، خط عالییه بار
غالیه تیره شد و بوی خوش عنبر ، خوار
(ابومنصور مروزی) (تک اول)

نوحه گر کرده زبان ، چنگ حزین: از غم گل
موی بگشاده و بر روی زنان ناخونا
(فیروز مشرقی) (تک اول) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۶)

به سمرقند ، اگر بگذری ای باد سحر
«نامه ی اهل خراسان» به بر خاقان بر
(انوری) (تک ۲)

شب روان چون رخ صبح آینه سیما بینند   کعبه را چهره در آن آینه پیدا بینند
(خاقانی)

ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند   تا تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری
(سعدی)

زلف آشفته و خوی کرده و خندان لب و مست   پیرهن چاک و پریخوان و صراحی در دست
(حافظ)

آن که بی باده کند جان مرا مست کجاست   و: آن که بیرون کند: از جان و دلم دست کجاست
(مولانا)

«ممدلی» تکیه به قول و پری روس نمود   ترک ناموس نمود
(سید اشرف الدین گیلانی الدین) (با چراغ و آینه: ۶۲۹) (فقط مصراع مستزاد)
همچو فرهاد بود کوه کنی پیشه ی ما   کوه ما سینه ی ما ناخن ما تیشه ی ما
(ادیب نیشابوری)

منکرم من که جهانی به جز این باز آید   چه کنم درک نموده ست چنین ادراکم
قصه ی آدم و حوّا همه وهم است و دروغ   نسل میمونم و افسانه بود از خاکم
کاش همچون پدران لخت به جنگل بودم   که نه خود غصه مسکن بُد و نی پوشاکم
(عشقی)

شب چو در بستم و مست از می نابش کردم   ماه اگر حلقه به در کوفت جوابش کردم
(فرخی یزدی)

نعره زد عشق که خونین جگری پیدا شد   حسن ، لرزید که صاحب نظری پیدا شد
(اقبال)

من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید   قفسم برده به باغی و دلم شاد کنید
(بهار) (تک ۱)

امشب ای ماه به درد دل من ، تسکینی   آخر ای ماه ، تو هم درد من مسکینی
(شهریار)

ارغوان ، شاخه ی هم خون جدا مانده ی من

آسمان تو چه رنگ ست امروز ؟

آفتابی ست هوا

یا گرفته ست هنوز ؟ (ابتهاج ، ارغوان ، ۱۳۶۳/۱) (تک ۱)

جرم خورشید چو از حوت درآید به حمل   اشهب روز کند ادهم شب را ارجل

(المعجم ، شمیسا : ۷۴) (تک ۱)

• هم آوا : ۱۹۶۶۰

نوا :	مفعولن مفعولن مفعولن مفعولن	کد وزن:	۱۹۶۶۳
رشته :	1001/1001/1001/111	گروه :	ناقص
گل رخ ها گل دل گل دل گل دل گل گل دل گل			

چند صفت می کنی اش چون که ننگجد به صفت بس کن تا من بروم بر سر شور و شر خود
(مولانا) (تک ۲)

• فرزند ۳۹۳۲۱

کد وزن:	۱۹۶۷۱	نوا:	مفعولن مفاعلن مفتعلن مفتعلن
گروه:	ناقص	رشته:	1001/1001/1010/111 گل رخ ها پری پری گل دل گل دل گل

جان و دلم رفته ز من مانده ز من همین بدن کی ، کو ، کی ، کجا چه تن بی دل و جان زیست بگو؟
(اسماعیل خوبی) (تک ۲) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۹۵)

• فرزند ۳۹۳۲۱

کد وزن:	۱۹۷۰۵	نوا:	مفتعلن مفعولن مفتعلن مفتعلن
گروه:	ناقص	رشته:	1001/1001/111/1001 = گل دل گل دل گل دل گل رخ ها گل دل گل

آنکه از آن طراری باز بر او بر شکنی افتد و سودش نکند ، در دغلی هشیاری
(مولانا) (تک ۱)

• فرزند ۳۹۳۲۱

کد وزن:	۱۹۷۹۱	نوا:	مفعولن مفتعلن مفاعلن مفتعلن
گروه:	ناقص	رشته:	1001/1010/1001/111 = گل رخ ها گل به پری پری گل به پری

گفتم تو همچو فلان ترش شدی گفت : بدان من ترش مصلحتم نی ترش کینه و غل
(مولانا) (تک ۱)

کد وزن:	۲۰۳۷۷	نوا:	مفتعلن مفتعلن مفعولن مفتعلن
گروه:	ناقص	رشته:	1001/111/1001/1001 = گل دل گل دل گل دل گل رخ ها گل دل گل

گاه براند به نی ام همچو کبوتر ز وطن گاه به صدلابه مرا خواند تا محضر خود
(مولانا) (تک ۲)

کد وزن:	۲۱۱۴۰	نوا:	فعالتنن * ۳
گروه:	ناقص	رشته:	1/0100-1/0100-1/0100 = (دل گل پری) * ۳

منم آن که گلشن عشق را چمنم ببین گذری کن و گل و سوسن و سمنم ببین
چو پس از منت هوس تفرج دل کند بر خاک من رو و باز کن کفتم ببین
(اوحدی مراغه ای) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۶)

چه کند شمن چو جدا شود شمن از صنم به جز آنک روز و شبان نشسته بود به غم
(المعجم ، شمیسا : ۱۱۱)

صنمی که فرقت او بکشد مرا همه ساله من ز فراق او به فغانم

(المعجم ، شمیسا : ۱۱۱)

نکنم به یار کسان طمع که جفا بود نه روا بود که چنین کنم نه روا بود

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۵)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۱۳۴۲	نوا:	مفاعیلن فاعلن مفاعیلُ مفاعلن - فاعولن مستفعلن فاعولن فعلاتتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	10100/110-1011/110=پری گل ها پری پری گل دل گل پری

تویی ترک پری وشم زهجر تو درآتشم بدین سوزش ، دل خوشم گر این است رضای تو
(خانلری) (وزن شعر فارسی: ۲۳۸) (تک دوم)

هم آوا : فرزند ۴۲۶۶۲

کد وزن:	۲۱۷۱۶	نوا:	فاعلات فاعلاتن فعلات فاعلن - فعلن مفاعلن فع فعلن مفاعلن
گروه:	شبه مکرر	رشته:	1010100-1-1010100=دل گل پری پری گل دل گل پری پری

ز دلت چه داد خواهم که نه داور منی ز غمت چه شاد باشم که نه غمخور منی
نفسی دریغ داری ، ز من ای دریغ من ز تو قانعم به بوئی که سمندر منی
(خاقانی)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۲۱۷۱۹	نوا:	مفعولن مفاعلن مفتعلن مفاعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	10101/001-10101/11=گل ها گل پری پری گل دل گل پری پری

از تبریز شمس دین ، می رسدم چو ماه نو چشم سوی چراغ کن ، سوی چراغدان مکن
(مولانا) (تک ۱)

کد وزن:	۲۱۸۴۵	نوا:	فاعلات فاعلات فاعلن
گروه:	شکسته	رشته:	1/01/01/01/01/01/01 گل به گل به گل به گل به گل به گل به گل گل پری پری پری پری پری پری

تا همیشه از برایم ای صدای من بمان ای صدای مهربان بمان برای من بمان
در زمانه ای که آشنایی اش غریبگی ست ای غریبه ی به غربت آشنای من بمان
(حسین منزوی)

دل به ناگهان ، شبی دچار شد نیامدی چشم ماه و آفتاب ، تار شد نیامدی
(عبدالجبار کاکایی) (فرهنگ اوزان...: ۶۹۶)

ساقیا گهی به ما ز روی شوق جامکی باقی ی شراب ده به رند نیک نامکی
ما خراب موی تو اسیر دام روی تو عاشق نگاه تو کباب تندخوی تو
(تحفه الهند : ۱۸۹)

شب بر آسمان چو غنچه ی ستارگان شکفت شد خیال یار من شکفته از نهفت
(بی نام) (وزن شعر فارسی: ۱۹۲)

- استاد نجفی در مقاله ی « معیار الاشعار ، این اثر ناشناخته » می گوید پس از آنکه ابتهاج بر وزن فاعلات فاعلات فاعلن شعری سرود ، خانلری این بیت را سروده و در کتاب خود به عنوان شاعری بی نام آورده است به توضیحات کد ۱۳۶۵ رجوع کنید.

- این وزن به صورت زیر نیز شبه مکرر می شود (فع و فع ...) یا (فاعلن و فاعلن و فاعلن) یا (فاعلن مفاعلن و فاعلن مفاعلن)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۲۲۱۰۲	نوا:	مفاعیلُ فاعلاتُ مفاعیلُ فاعلن - فعولن مفاعلن و فعولن مفاعلن
گروه:	شبه مکرر	رشته:	10/10/110-0-10/10/110 پری گل پری پری به پری گل پری پری

جهان را اگر چه هست فراوان کده رسد هم از بندگانش، هر کده ای را کدیوری
(عنصری)

بدین خرمی جهان و بدین تازگی بهار بدین روشنی شراب، بدین نیکویی نگار
(فرخی سیستانی، درّه نجفی : ۲۵۸)

به جایی رسید، عشق، که بر جای جان نشست سلامت میانه کرد و خرد بر کران نشست
(خاقانی)

بیامد به حجره مست نگارین و در بزد لطافت نمود دوش سمن بر برون زحد
(المعجم، شمیسا : ۱۷۱)

ز من دل ربود یار ز من رخ نهفت باز ز من جان بخواست باز دل از من برفت باز
(المعجم، شمیسا : ۲۱۵)

نگار آفتاب روی و شراب آفتاب بخت دلت مگسل از نگار و دهن مگسل از شراب
(معیارالاشعار، فشارکی : ۸۳) (تک ۲)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۲۱۹۷	نوا:	فاعلاتتن *۳
گروه:	شکسته	رشته:	1/0101-1/0101-1/0101= (گل پری پری) *۳

بر فلک شد از شور عشق تو های و هوی من نالد از فراق تو هر سر تار موی من
(الهی قمشه ای) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۶)

شد بر آسمان ناله ها ز قلب فگار من زد به خرمن مهر و مه شرر آه زار من
(الهی قمشه ای)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۲۲۲۳۰	نوا:	مفاعیلُ فاعلاتن مفاعیلُ فاعلن فعولن مفاعلن فع فعولن مفاعلن
گروه:	شبه مکرر	رشته:	101/0110-1-101/0110 پری گل به گل پری ها پری گل به گل پری

بدین خرمی جهان و، بدین تازگی بهار بدین روشنی شراب {و}، بدین نیکویی نگار
(فرخی سیستانی، درّه نجفی : ۲۵۸)

- شعر فرخی به این وزن نیست ولی با خوانش جدیدی می توان این وزن را احساس کرد اگر بعد از «جهان و» یک سکوت کشیده کنید. در بیت زیر نیز وزن احساس می شود:

{ بدین خرمی درختان بدین تازگی بهار بدین رقص ماه سانان بدین نیکویی نگار }

کد وزن:	۲۲۴۴۱	نوا:	مفتعلن مفاعلن مفعولن مفاعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1010/111/1010/1001 گل به پری پری پری گل رخ ها پری پری

این دلِ پاره پاره را پیش خیال تو نهم گر سخن وفا کند ، گویم کاین وفا بود
(مولانا) (تک ۲)

کد وزن:	۲۲۸۷۳	نوا:	مفتعلن فاعلاتُ مفتعلن فاعلن -مفتعلن فاعلن و مفتعلن فاعلن
گروه:	شبه مکرر	رشته:	101/1001-0-101/1001=گل به پری گل پری به گل به پری گل پری

زهد و ورع پیشه گیر و زور و شجاعت مبر گرتو کنی کارزار بر تو شود کار زار
(قوامی رازی) (دربارہ ی طبقه بندی... : ۴۸)

یار زمن دل ربود یار ز من رخ نهفت یار ز من جان بخواست باز دل از من برفت
(المعجم ، شمیسا : ۲۱۵)

ترک من آن خوبروی سیم بر و مهرجوی قامتش آزاده سرو و روی چو ماه تمام
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۹)

- «مصادیق این وزن در شعر فارسی نادر بلکه معدوم است و اگر هم در کتب عروض شاهدهی داشته باشد به ظن قوی ساخته عروضیان است» (دربارہ ی طبقه بندی... : ۴۹)

کد وزن:	۲۲۹۳۷	نوا:	مفتعلن مفتعلن مفتعلن فاعلن
گروه:	شکسته	رشته:	101/1001/1001/1001=گل به پری گل به پری گل به پری گل پری

آن که به سامان نرسد کار خرابش منم آن که نزد غیر محبت ره خوابش منم
(بداله قرایی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۶۹)

چیره بران چیره بران صبحدمان در رسید گام دگر، گام دگر پهنه به آخر رسید
حمید سبزواری (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۶۹)

جور مکن ماهوشا ز آه دلم کن حذر زان که بود آه دل سوختگان کارگر
(عروض بابر : ۱۱۱)

گر چه بتا نیست تو را ز آه دلم احتراز لیک بود آه دل سوختگان جانگداز
(عروض بابر : ۱۱۰)

روی خوشت ، موی خوشت عنبر و مه ، چارده نوش لب ت عیسی ی دل ، کاکل مشکین سیه
خال زنج گوی مشک ، کاکل کج صولجان سیب ذقن ، تنگ دهن ، ساده و خوش ای جوان
(تحفه الہند : ۱۸۲)

- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۳۱۳۰	نوا:	مفاعلن فاعلاتُ مفاعلن فاعلن مفاعلن فاعلن و مفاعلن فاعلن
گروه:	شبه مکرر	رشته:	101/10/10-0-101/10/10 پری پری گل پری به پری پری گل پری

مرا از آن روی لعل و ، از آن دو زلف سیاه ز روز گه شب کنی و ، ز شب گهی باز روز
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۴۴) (به نقل از فرهنگ کاربردی...)

کد وزن:	۲۳۱۹۴	نوا:	مفاعن مفتعلن مفاعن فاعلن
گروه:	شکسته	رشته:	101/1010-1001/1010=پری پری گل به پری پری گل پری

مکن فزون عشوه گری به کار من ای صنم که شد ز غم خون دل بی قرار من ای صنم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۹)

اگر دلم تازه شود به باده ی کهنه ای صلا ی وصلت شنوم ز ناله ی هر نی ای
(بهالدین خرمشاهی) (ابولحسن نجفی ، مقاله ی دایره ای با ۱۸۰ وزن ، از دیروز : ۱۲۰)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۳۳۸۷	نوا:	مستفعلن فاعلاتُ مستفعلن فاعلن - مستفعلن فاعلن و مستفعلن فاعلن
گروه:	شبه مکرر	رشته:	101/1011/0101/1011 گل ها پری گل پری به گل ها پری گل پری

بر یار من بی گناه و بی جرم بگرفت راه آن حاسد عیب جوی و آن دشمن زشت خو
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۰)

کد وزن:	۲۳۴۰۵	نوا:	فاعلن * ۵
گروه:	مکرر ( )	رشته:	101/101/101/101/101= (گل پری) * ۵

پیش از این در لب سبب
دست من شعله ور میشد
پیش از این یعنی

روزگاری که انسان از اقوام یک شاخه بود (سهراب سپهری - اینجا پرنده بود) (تک ۴)

کد وزن:	۲۳۴۶۷	نوا:	مستفعلن مفاعن مستفعلن فاعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	101/1011-1010/1011 گل ها پری پری پری ، گل ها پری گل پری

باشد که یار من کند از مرحمت یاد من خرم شود به لطف او این قلب ناشاد من
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۸)

نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۳۷۵۳	نوا:	مفتعلن فعلن مفتعلن مستفعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1011/1001-100/1001 گل دل گل دل گل ، گل دل گل گل ها پری گل به پری به پری ، گل به پری گل ها پری

گیسویت شب تار ، رویت ماه چارده زلف کج زنار ، طره ی تو کافر نشان
تحفه الهند : ۱۵۲ (تک ۲)

• «و ارکان تقطیعش به عربی چنین بود : مفعولن فاعلان مفعولن مستفعلن یا چنین بود مفتعلن فاعلان مفتعلن مستفعلن» (تحفه الهند : ۱۵۲) (تک ۲)

• هم آوا : ۶۱۱۹

کد وزن:	۲۴۰۲۹	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن
گروه:	شکسته	رشته:	101/1101/1101/1101=گل پری ها گل پری ها گل پری ها گل پری

- بر مرادت چون نگردد تا قیامت دور چرخ کز تو در سیرند دایم ، مهر و ماه و دزد و مه
(ابوسلیک گرگانی) (فرهنگ اوزان...: ۶۹۶)
- پشت من بشکست همچون پر شکن زلفین یار اشک من بیجاده گون و چشم من بیجاده بار
(فرخی سیستانی : عروض فارسی : ۴۵)
- شرط مردان نیست در دل عشق جانان داشتن پس دل اندر بند وصل و بند هجران داشتن
(سنایی)
- من عجب دارم ز فردوسی که تا چندین دروغ از کجا آورد و بیهوده چرا گفت آن سمر
(امیر معزی) «از شعر امیر معزی می توان میزان بی ارج شدن عناصر قومی و اسطوره های ایرانی را در عصر او به
خوبی دریافت» (با چراغ و آینه: ۶۴۷)
- ای نهاده بر میان فرق جان خویشتن جسم ما زنده به جان و جان تو زنده به تن
(منوچهری دامغانی ، دره نجفی : ۲۵۲)
- صبح دم چون کله بندد آه دود آسای من چون شفق در خون نشیند چشم شب پیمای من
(قصیده حبسیه خاقانی)
- وقت کو است الرحیل ای دل از این جای خراب تا ز حضرت سوی جانت ارجعی آید خطاب
(عطار ، دیوان : ۷۳۶)
- ای برادر عاشقی را درد باید درد کو ؟ نعره های آتشین و چهره های زرد کو ؟
(مولانا)
- ما قلم در سرکشیدیم اختیار خویش را اختیار آن است کو قسمت کند درویش را
(سعدی)
- دوش ، از مسجد سوی میخانه آمد پیر ما چیست یاران طریقت بعد از این تدبیر ما
(حافظ)
- یک شب آخر دامن آه سحر خواهیم گرفت داد خود را زان مه بیدادگر خواهیم گرفت
(فروغی بسطامی)
- ای فرنگی ما مسلمانیم جنت مال ماست در قیامت حور و غلمان ، ناز و نعمت مال ماست
(سید اشرف الدین گیلانی)
- خلقت من در جهان ، یک وصله ی ناجور بود کن که خود راضی به این خلقت نبودم ، زور بود
(عشقی)
- در کف مردانگی شمشیر می باید گرفت حق خود را از دهان شیر می باید گرفت
(فرخی یزدی)
- اولین الهام بخش و آخرین پیمان من کشور پیر من اما پیر عالی شان من
طبع من ، تاریخ من ، ایمان من ، ایران من
(لاهوتی)
- توده را با «جنگ صنفی» آشنا باید نمود کشمکش را بر سر فقر و غنا باید نمود
(فرخی یزدی)
- خاک باران خورده آغشته است با بوی تنت باد ، بوی آشنا می آورد از مدفنت
(حسین منزوی)

حبذا بزمی کزو هر دم دگرگون زیوری آسمان بر عالمی بندد زمین بر کشوری
(المعجم)

ای به استحقاق شاه شرع را قایم مقام وز قدیم الدهر دنیا پیشوای خاص و عام
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۶)

مر مرا از جان و دل چیزی گرمی تر نبود دل بدادم روز وصلت جان دهم روز فراق
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۹)

- «یکی از اوزان نسبتاً پر کاربرد شعر فارسی است . سعدی در مجموع مقصور و محذوف این وزن ۴۶ غزل ، حافظ ۳۳ غزل و عطار ۴۲ غزل و ۵ قصیده دارد .» (فرهنگ کاربردی ... : ۷۷)
- رتبه ۲۴ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۴۲۶۷	نوا:	مستفعلن فعلاتن مفاعیلن فاعلن
گروه:	مکرر()	رشته:	101/1110/1100/1011=گل ها پری دل گل ها پری گل رخ ها پری

زخمی که حک شده بر دامنم ، لعنت بر تو باد فریاد می چکد از کفتم ، لعنت بر تو باد
(شراره دادگر) (وزن شعر معاصر : ۱۱۳)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۴۵۱۱	نوا:	مفعولاتن مستفعلن مفعولاتن فاعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	101/1111/1011/1111 گل ها گل ها گل ها پری گل ها گل ها گل پری

هان ای جانا با ما بسی بی باکی ها می کنی با زینسان صید لاغری چالاکی ها می کنی
(تحفه الهند : ۱۵۷)

کد وزن:	۲۵۹۵۷	نوا:	فاعلاتن مفاعیل فاعلات فاعلن - فاعلن فعلاتن و فاعلن فعلاتن
گروه:	شبه مکرر	رشته:	1100101-0/1100101=گل پری دل گل به گل پری دل گل

خیز و طرف چمن گیر با حریف سمن روی گاه سنبل تر چین و گاه شاخ سمن بوی
(جامی ، عروض بابر : ۱۸۸)

کار جان ز غم عشقت ای نگار ، بسامان هست چون سر زلفین دلربات پریشان
(المعجم ، شمیسا : ۱۹۳)

کد وزن:	۲۵۹۷۸	نوا:	مفاعلن مفعولن مفاعلن فعلاتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1100/1010-111/1010=پری پری گل رخ ها پری پری دل گل ها

چه نقش ها که ببازد چه حيله ها که بسازد به نقش ، حاضر باشد ز راه جان بگریزد
(مولانا) (تک ۲)

به سعی خود نتوان برد پی به گوهر مقصود خیال باشد کاین کار بی حواله برآید
(حافظ ، قزوینی ، غزل ۲۳۴)

- هم آوا : ۵۱۹۱۴

کد وزن:	۲۶۲۱۴	نوا:	مفاعیلُ مفاعیلُ مفاعیلُ فاعولن - فاعولن و فاعولن و فاعولن و فاعولن
گروه:	شکسته	رشته:	110/0110/0110/0110=پری گل به پری گل به پری گل به پری گل

شدم پیر بدین سان و تو هم خود نه جوانی مرا سینه پر انجوخ و تو خود چفته کمانی
(رودکی) (فرهنگ اوزان... : ۷۰۰)

زهی حسن و زهی عشق و زهی نور و زهی نار زهی خط و زهی زلف و زهی مور و زهی مار
(سنایی)

زهی عشق زهی عشق که ماراست خدایا چه نغز است و چه خوب است و چه زیباست خدایا
(مولوی)

بیاپید بیاپید که گلزار دمیده ست بیاپید بیاپید که دلدار رسیده ست
(مولانا)

تو را لعل شکر ریز و مرا چشم گهر بار تو را خنده بود خوی و مرا گریه برد کار
(جامی ، درّه نجفی : ۴۴)

تجلی گه خود کرد خدا دیده ی ما را درین دیده درآپید و ببینید خدا را
(صفای اصفهانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۹۱)

میازار از این بیش خدا را دل ما را بیندیش ز آه دل درویش خدا را
(ادیب نیشابوری) (با چراغ و آینه : ۳۵۱)

بیاپید بیاپید که جان دل ما رفت بگریید بگریید که آن خنده گشا رفت
(ابتهاج) (وزن شعر معاصر : ۲۳۶)

چه زیباست که چون صبح پیام ظفر آریم گل سرخ ، گل نور ، ز باغ سحر آریم
(فریدون مشیری)

همان رنگ و همان روی

همان برگ و همان بار

همان خنده ی خاموش در آن خفته بسی راز... (اخوان ثالث- گل) (تک ۳)

مرا عشق دو تا کرد به هنگام جوانی چرا باز نپرسی تو زحالم چو بدانی
(المعجم ، شمیسا : ۱۳۶)

دل: آزاد کن از درد و تن آزاد کن از رنج و جام آور و رود آور و نرد آور و شطرنج
(معیار الاشعار)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۶۲۳۶	نوا:	فعلاتن مفعولن فعلاتن فعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1100/1100/111/1100 = دل گل ها گل رخ ها دل گل ها دل گل ها

به مثل گفتم این را و اگر نه گرم او نکشد هیچ کسی را و زکشتن برهاند
(مولانا) (تک ۱)

کد وزن:	۲۶۲۹۷	نوا:	مفتعلاتن فاعلاتن مفتعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	11001/10101/11001 = گل دل گل ها گل پری پری گل دل گل ها

زلف درازت دام و دانه اش خال سیاهت خط عنبرین شام و کوکبش روی چو ماهت
نرگس تو بیمار و نوش لعل تو مسیحا رخسارت گلزار و قامتت سرو دلارا
(تحفه الهمد : ۱۵۴) (تک ۱-۳)

• هم آوا : ۲۶۲۹۷

کد وزن:	۲۶۵۷۲	نوا:	فعلاتن فعلاتن مفعولن فعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	۱۱۰۰/۱۱۱/۱۱۰۰/۱۱۰۰=دل گل ها دل گل ها دل گل ها رخ ها دل گل ها

هله ای باغ نگویی به چه لب باده کشیدی مگر اشکوفه بگوید پنهان با گل و نسرين

(مولانا) (تک ۲)

کد وزن:	۲۷۲۴۲	نوا:	مفاعیل مفاعیل مفاعیل فاعولن - مفاعیل فاعولن و مفاعیل فاعولن
گروه:	شبه مکرر	رشته:	۱۱۰/۱۰/۱۰-۰-۱۱۰/۱۰/۱۰=پری پری پری گل به پری پری پری گل

همیشه شادمان باش و به کام دوستان باش تو جاودان جوان باش و عدوت خاکسارا

(المعجم ، شمیسا : ۱۴۸)

مرا غم تو ای دوست زخان و مان برآورد مرا فراق ای ماه زمال و جان برآورد

(المعجم ، شمیسا : ۱۳۶) (باعدم تلفظ سکوت کشیده بعد از دوست و ماه)

کد وزن:	۲۷۲۴۳	نوا:	مفعول فاعلاتن فاعلات فاعلاتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	۱۱۰۱۰/۱۰۰-۱۱۰۱۰/۱۱=دل گل پری پری گل ، دل گل پری پری گل

چو رسول آفتابم به طریق ترجمانی پنهان از و بیرسم به شما جواب گویم

(مولانا) (تک ۲)

• «ندرتا نمونه هایی در دست است که در رکن اول تسکین شده است .» (فرهنگ عروضی : ۱۹۶)

• هم آوا : ۵۴۴۸۴

کد وزن:	۲۷۳۰۶	نوا:	مفاعیل مفاعیل مفاعیل فاعولن
گروه:	شکسته	رشته:	۱/۱۰/۱۰/۱۰-۱۰/۱۰/۱۰/۱۰ پری پری پری پری پری پری گل

شهید راه ذوالمنن قاسم نوجوانم زینت دامن حسن قاسم نوجوانم

(محمد علی مردانی) (فرهنگ اوزان ... : ۶۹۹)

عبور می کنم من از فراز کهکشان ها ستاره ها به زیر پای من در آسمان ها

(ثابت محمولی (سهیل))

(آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۴۶)

برای شاعری که از خودش دلی دارد هوای عشق نقطه ی مقابلی دارد

(ناصر حامدی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۴۶)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۷۴۳۵	نوا:	مستفعیل مفاعیل مستفعیل فاعولن (مفاعیل) مفعول فاعلات مفاعیل فاعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	۱۱۰/۱۰۱۱ - ۰۰۱۰/۱۰۱۱ گل ها پری پری دل گل ها پری پری گل

دیدنی که پای از خط فرمان ، برون نهادی دیدنی که دست جور و جفا باز برگشادی

(انوری)

ای خنجر مظفر تو پشت ملک عالم   وی گوهر مطهر تو روی نسل آدم
(انوری) (المعجم ، شمیسا : ۱۷۱)

ای مقبل ار سعادت دنیات رو نماید   وآن زشت رو بچشم بد تو نکو نماید
اندک بقاست چون گل و نزد تو هست خارش   چون تازه سبزه یی که بر اطراف جو نماید
(سیف فرغانی)

دیدی که هیچ گونه مراعات من نکردی   در کار من قدم ننهادی به پایمردی
(خاقانی) (تک ۱)

دل بی رخ تو صورت جان را نمی شناسد   جان بی لب تو گوهر کان را نمی شناسد
(امیر خسرو دهلوی)

چون خواست کردگار که گیتی نظام گیرد   دولت قویم گردد و ملت قوام گیرد
(میرزا حبیب قآنی ، درّه نجفی : ۲۶۰)

چون ترک من ز چهر فروزان نقاب گیرد   هم ماه تیر گردد و هم آفتاب گیرد
(احمد وقار فرزند وصال ، درّه نجفی : ۲۶۱)

فریاد من ز عشق پری چهره ی سمن بر   کز عشوه عمر برد و نیامد شبی به بر در
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۶)

- «قدیم ترین نمونه های شعر به این وزن را در دیوان انوری دیده ام ، پس عجالتا این وزن را ، که چندان مطلوب هم نیست ، از ابتکارات عروضی انوری دانست . انوری شش غزل به این وزن دارد بعد از او فقط در دیوان خاقانی و قآنی به اشعاری با این وزن برخورده ام . « (فرزاد : ۴۳)
- «در دوره ی بازگشت قآنی و وقار به این بحر قصیده گفته اند . « (فرهنگ عروضی : ۲۱۰)
- اگر دو هجای کوتاه این وزن را به یک هجای بلند تبدیل کنیم وزن به شکل مفعول فاعلاتن * ۲ در می آید که یک وزن مکرر است .
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۷۴۸۲	نوا:	مفاعلاتن * ۳
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	۱۱۰۱۰-۱۱۰۱۰-۱۱۰۱۰ = (پری پری گل) * ۳

ز دور گردون نصیب ما نیست سربلندی   مگر نسیمی غبار ما را برد به بالا
(الهی قمشه ای)

نگاه سبزی برای درک هر آیه ام ده   دو چشم دارم دو چشم دیگر کرایه ام ده
(محمد عباسیه) (وزن شعر معاصر : ۲۲۴)

چه شد جوانی که من به پیری ز ناتوانی   فتادم از پا چنان که افتد به زندگانی
(محمد قهرمان)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۷۸۸۷	نوا:	فع لن مستفعلاتن فاعلُ مستفعلاتن مفعولن فاعلاتن مفتعلن فاعلاتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	۱۱۰۱۱/۰۰۱-۱۱۰۱۱/۱۱ گل ها گل ها پری گل ، گل دل گل ها پری گل

{ دلبر گفتا کجایی ؟ - در پی بطری شرابم ؟ گفتا هرگز نیایی از من سر مست ، می تر }
(مولف)

کد وزن:	۲۸۰۸۶	نوا:	فعولن * ۵
گروه:	مکرر()	رشته:	110/110/110/110/110 (پری گل) * ۵

نگاه ار کنی جان ستانی تغافل کن ای دل ز وصلت جگر خستگان را ، مه من چه حاصل
(فیض کاشانی ، عروض فارسی : ۲۱۰)
من آن مایه ی ناز را می شناسم تو بودی بس آن شوخ طناز را می شناسم تو بودی
(پژمان بختیاری ، عروض فارسی : ۲۱۰)
الای وفا یار کز یاریم می گریزی به خوابم می: آبی ز بیداریم می گریزی
(حسین منزوی)

صدای تو سبزینه ی آن گیاه عجیبی ست

که در انتهای صمیمیت حزن روید (سهراب سپهری)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۲۸۳۹۸	نوا:	مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن فعولن
گروه:	شکسته	رشته:	110/1110/1110/1110 پری گل ها پری گل ها پری گل ها پری گل

نسیم صبح می آید ز کوی دلستان ما بر آن باد عبیر افشان بر افشانیم جان ما
(همام تبریزی)

نمی بستی چو بر فتراک استغنا سر ما چرا در خون کشیدی ای جفا جو پیکر ما
(عاشق اصفهانی ، عروض فارسی : ۱۷۶)

من و تو هر دو تاراج خزان را می شناسیم صدای پای بی رحم زمان را می شناسیم
(پروین جزایری) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۱۶)

تو را من چشم در راهم شباهنگام

که می گیرند در شاخ تلاجن سایه ها رنگ سیاهی

وزان دلخستگان راست اندهی فراهم

تو را من چشم در راهم (نیما یوشیج ، تو را من چشم در راهم ، ۱۳۳۶) (تک ۳)

نگارینا اگر با من نداری در دل آزار به قول دشمنان از من چه گردی خیره بیزار

(المعجم ، شمیسا : ۱۳۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۹۴۹۱	نوا:	مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ مفعولن
گروه:	شکسته	رشته:	111/0011/0011/0011 گل ها دل گل ها دل گل ها دل گل رخ ها

تا من پس آن زلف سرافکنده همی دارم چون شمع، گهی گریه و گه ، خنده همی دارم

گه لوح وصالش را سربسته همی خوانم گه پاس خیالش را شب زنده همی دارم

(خاقانی)

گویی که چنان کودک من کس به جهان بیند هم چابک و هم زیرک و هم نیکو و هم بخرد
(المعجم ، شمیسا : ۱۳۶)
ای کودک جادو وش ، وی فتنه ی آهرمن شگر لب و دیبا رخ و سنگین دل و سیمین تن
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۸) (تک ۲)
ای رفته و بازآمده ، باز آی که بیمارم بی روی تو افتاد چو با یک نفسی کارم
(عروض همایون : ۳۲)

- اگر دو هجای کوتاه این وزن را به یک هجای بلند تبدیل کنیم ، وزن به شکل (مفعول مفاعیلن) * ۲ در می آید که یک وزن مکرر است :
- فتنه کنیم بر خود و پنهان شوی از چشمم چون فتنه تو انگیزی از فتنه چه پرهیزی
(خاقانی)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۹۵۱۳	نوا:	مفتعلن فعلاتتن مفتعلن فع لن
گروه:	بی ریشه	رشته:	11/1001/10100/1001=گل دل گل دل گل پری گل دل گل رخ ها

لعل لببت می سرختر ، چشم خوشت بد مست از لب و از نرگس دلکشت رفته دلم از دست
(تحفه الهند : ۱۴۹)

- مصنف خود آن را به شکل (مفتعلن متفععلن مفتعلن فعلان) تقطیع کرده است (تحفه الهند : ۱۴۹)
- با تقطیع زیر یک شبهه مسستزاد است (مفتعلن فععلن فعل مفتعلن فععلن) که نوای مصراع (مفتعلن فععلن فعل) و نوای مصراعک (مفتعلن فعل) است.
- هم آوا : ۳۷۷۰۵

کد وزن:	۲۹۵۲۳	نوا:	مفعول مفاعلن مفاعیل مفاعیلن - مستفعلتن مفاعلاتن فعلاتاتن
گروه:	بی ریشه	رشته:	11100110-1010011=گل ها دل گل پری ، پری گل دل گل رخ ها

آن سرو سهی که بار خورشید روان دارد همواره ستاره از دو چشم من روان دارد
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۸) (تک ۱)

کد وزن:	۲۹۵۹۳	نوا:	مفتعلن مفتعلن مستفعل مفعولن - مفتعلاتن فعلاتاتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	111/0011-1001/1001 گل به پری گل به پری، گل ها دل گل رخ ها گل دل گل ها دل گل، گل ها دل گل رخ ها

ای دل من بسته در آن زنجیر سمن سا دل کرده مرا در غم عشقت بی سر و بی پا دل
مطرب دل سوختگان گو تا بزند بر چنگ وای دل ای وای دل و دین وادل من وادل
(خواجوی کرمانی) (شعر بالغ)

- دکتر شمیسا این وزن را از ابداعات خواجوی کرمانی می داند (اوزان...خواجوی کرمانی: ۲)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۰۰۳۵	نوا:	مفعول مفاعلن مفاعلن مفاعیلن
گروه:	ناقص شبه متناوب	رشته:	11/10/10/10/10/011 گل ها به پری پری پری پری گل ها

آن سرو سهی که بارِ خورشید روان دارد همواره ستاره از دو چشم من روان دارد
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۸) (تک ۲)

کد وزن:	۳۰۱۰۱	نوا:	فاعلاتُ مفتعلن فاعلاتُ مفعولن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	11/10101-100/10101 گل پری پری دلِ گل ، گل پری پری گل ها

فکر زاد راه طلب رسم رهنوردان نیست بس بود شکسته دلی با درست پیمانی
(حزین لاهیجی)

• هم آوا : ۳۸۲۹۳

کد وزن:	۳۰۳۵۸	نوا:	مفاعیلُ مفتعلن مفاعیلُ مفعولن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1110110-10010110 پری گل پری دلِ گل ، پری گل پری گل ها

چو دل داده ام به غمش تمنای او دارم به هر جا که می گذرم از او گفتگو دارم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۹)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۰۵۸۱	نوا:	فاعلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1110/1110/1110/101 گل پری پری گل ها پری گل ها پری گل ها

چرا همی نگارینم همیشه نزد من ناید تا مرا نباید زار نالیدن به درد دل
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۷) (تک ۲)

کد وزن:	۳۰۵۸۳	نوا:	مفعولن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1110/1110/1110/111 گل رخ ها به گل رخ ها به گل رخ ها به گل رخ ها

بر فردوس رضوان ، گر نه رخسارت دلیستی مردم را سوی نادیده دیدن کی دلیستی
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۸) ۳ (سوی باید به با مصوت بلند سریع خوانده شود)
مر ما را نگارا دادخواهی درد و بیماری هم اکنون کردمان باید ز کار عشق بیزاری
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۷) (تک ۱)

کد وزن:	۳۰۶۳۷	نوا:	فاعلاتن مفاعلن فع لن فاعلاتاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1/1101-11/1010/1101 گل پری ها به گل پری گل ها گل پری گل ها

فرق در بین این دو بچه چیست هر چه آنرا هست این یکی را نیست.
بچه ی سرباز، کاین چنین ژنده ست پس چرا زنده ست

(نیما یوشیج) (خانواده سرباز) (شعر نیما مستزاد است ، وزن مجموع مصراع و مصراعک برابر این کد است)

کد وزن:	۳۰۷۱۱	نوا:	مفعولات مفعولاتن مفعولات مفعولن
گروه:	شکسته	رشته:	111/0111/1111/0111 گل رخ ها به گل ها گل ها گل رخ ها به گل رخ ها

بر فردوس رضوان ، گر نه رخسارت دلیلستی   مردم را سوی نادیده دیدن کی سبیلستی
(المعجم)

کد وزن:	۳۱۱۲۹	نوا:	مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن
گروه:	ناقص	رشته:	111/1001/1001/1001 گل دلِ گلِ گلِ دلِ گلِ گلِ دلِ گلِ گلِ رخ ها

آنکه از آن طراری باز بر او بر شکنی   افتد و سودش نکند ، در دغلی هشیاری
(مولانا) (تک ۲)

• فرزند ۳۹۳۲۱

کد وزن:	۳۱۱۴۵	نوا:	مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفعولن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	111/1001-1010/1001 گل به پری پری پری ، گل به پری گل رخ ها

سرو نخوانمت که او نیست بدین رعنائی   ماه نگویمت که او نیست بدین زیبایی
(جامی)

پس چو تویی نگار من   وز دو جهان بیزارم   به کار من کن نظری و گرنه دل بردارم
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۲) (تک ۱)

• هم آوا : ۳۹۳۲۱

کد وزن:	۳۱۳۸۶	نوا:	مفاعلن مفتعلن مفاعلن مفعولن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	111/1010-1001/1010=پری پری گل به پری ، پری پری گل رخ ها

گر از وفا بی خبری منت خبر خواهم کرد   که با وفایت صنما عمر به سر خواهم کرد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۹)

پس چو تویی نگار من   وز دو جهان بیزارم   به کار من کن نظری و گرنه دل بردارم
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۲) (تک ۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۱۴۳۴	نوا:	مفاعلن فعلاتن مفاعلن مفعولن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	111/1010/1100/1010 پری پری دلِ گلِ ها ، پری پری گلِ رخ ها

کنار خاک ز اشکم چو لعل و گوهر پر شد   اگر به وصل گشاید دمی کنار چه باشد
(مولانا) (تک ۱)

دلَم که در شب هجران ز انتظارت خون شد   ز بس گریستم آخر ز چشم من بیرون شد
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۹)

فرزند ۵۱۹۱۴

کد وزن:	۳۱۴۸۲	نوا:	مفاعلن مفعولاتن مفاعلن مفعولن
گروه:	شکسته	رشته:	111/1010/1111/1010 پری پری گلِ ها گلِ ها پری پری گلِ رخ ها

چه چشم‌هایی داری تو چه چشم‌هایی داری زلال مستی می جوشد ، درونشان پنداری
تو با شکرخندی شیرین در آن لباس آبی طلوع صبح دریا را به یاد من می آری
(حسین منزوی)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۱۶۷۵	نوا:	مستفعلن * ۳ مفعولن
گروه:	شکسته	رشته:	111/1011/1011/1011 گل ها پری گل ها پری گل ها پری گل رخ ها

تا کی کنی ماها ستم بر عاشق بیچاره روزی بود کز جور تو گردد ز شهر آواره

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۵)

آگه شوم از بوی خوش بی آنکه گوید کس مرا گر بگذرد دلخواه من پیش درم شبگیران

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۵) (تک ۲)

• { درمورد شعر «آگه ...» } «مصراع دوم نسبت به مصراع اول یک هجای کوتاه کم دارد و این در شعر فارسی غلط است . « (فرهنگ عروضی : ۱۹۸)

کد وزن:	۳۱۹۱۶	نوا:	فعلاتن مفاعلن فعلاتن مفعولن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	111/1100/10/10/1100 = دل گل ها پری پری دل گل ها گل رخ ها

بت دیر آشنای من که نجوید پیوندم ز چه جوید جفای من ز چه دارد در بندم

(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۶۹۶)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۱۹۴۸	نوا:	فعلاتن * ۳ مفعولن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	111/1100/1100/1100 دل گل ها دل گل ها دل گل ها گل رخ ها

چه کند مرده و زنده چو ازو یابد چیزی که اگر کوه ببیند بجهد پیشتر آید

(مولانا) (تک ۱)

خُنک آن کس که به پای تو سر خود، اندازد خجل آن کس که به ناز غم عشقت نگدازد

(المعجم) (فرهنگ عروضی : ۶۴) (تک ۱)

چه کنم هر چه کنم با تو نمی دارد سودم به جز آن حيله ندانم که ز عشقت بگریزم

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۷۲)

به دو رخ ماه تمامی به دو زلفک چو عبیری به دو لب شکر و قندی به دو چشمک بادامی

(معیارالاشعار) (تک ۲)

• هم آوا : ۵۲۴۲۸

کد وزن:	۳۲۳۸۰	نوا:	فعلاتن مفعولن فعلاتن مفعولاتن
گروه:	شکسته	رشته:	1/1111100/1111100 دل گل ها گل رخ ها دل گل رخ ها گل رخ ها

ارغوان

این چه رازیست که هر بار بهار

با عزای دل ما می آید؟

که زمین هر سال از خون پرستوها رنگین است؟ (ابتهاج، ارغوان، ۱/۱۳۶۳) (تک ۴)

کد وزن:	۳۲۷۶۷	نوا:	مفعولاتن مفعولاتن مفعولاتن مفعولن
گروه:	مکرر()	رشته:	111/1111/1111/1111 گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل رخ ها

فروردین است اینک با فرشی بر صحرا زمردوار با این کثرت، آیا دیگر ماند گوهر را بازار؟

(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض: ۱۴۸)

شانزده هجایی

کمترین کد	۳۲۷۶۸	1000/0000/0000/0000
بیشترین کد	۶۵۵۳۵	1111/1111/1111/1111
تعداد کد	۳۲۷۶۸	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۸	۹	۲۲	۲۶	۶۵

شرح : ۳۹ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

کد وزن:	۳۲۷۶۸	نوا: فَعِلَّتْ فَعِلَّتْ فَعِلَّتْ فَعِلَّتْ
گروه:	مکرر()	رشته: 1000/0000/0000/0000 = (دل) * ۸ - (دل) * ۷ پری

پسر تو ز چه نشده ز پی هنر [تو] که هنر تو بده ز برکت پدر تو
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۱۷)

- {تنها شعری است که بر اساس چند هجای کوتاه متوالی در شعر فارسی دیدم که در اصل شانزده هجای کوتاه است .}

کد وزن:	۳۷۷۰۵	نوا: مفتعلن فعلاتن مفتعلن فعلن
گروه:	شکسته	رشته: 100/1001/10100/1001 = گل دل گل دل گل پری گل دل گل دل گل

- در اصل یک شبهه مسستزاد است با تقطیع زیر (مفتعلن فعلن فعل مفتعلن فعلن) که وزن مصراع (مفتعلن فعلن فعل) و وزن مصراعک (مفتعلن فعلن) است . به این وزن تنها در تحفه الهند اشاره شده است ، اما تنها شاهد یکی از فرزندان این وزن (مفتعلن فعلاتن مفتعلن فع لن) کد ۲۹۵۱۳ آورده شده است .
لعل لب ت می سرخ تر ، چشم خوشت بد مست از لب و از نرگس دلکشت رفته دلم از دست
(تحفه الهند : ۱۴۹)

به صورت زیر بخوانید تا موسیقی حس شود :

{ لعل لب ت می سرخ تر ، نوشم از آن همه روز دشت تنت پُر سبزه ها شادم از آن همه شب }

• هم آوا : ۲۹۵۱۳

کد وزن:	۳۷۷۷۹	نوا: (مستفعل مفتعلن) * ۲ - (مفعول مفاعلتن) * ۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته: 1001/0011-1001/0011 = (گل ها دل گل دل گل) * ۲

چون سایه زلف سیاه بنشسته برابر من صد حلقه نشان سؤال بر صفحه ی دفتر من
اهریمن وسوسه باز افکنده ز مکمن راز سنگی به سیاهی ی شک در چشمه ی باور من
(سیمین بهبهانی) (آبان ۵۴)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۳۸۲۹۳	نوا: (فاعلات مفتعلن) * ۲ - (فاعلن مفاعلتن) * ۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته: 1001/0101-1001/0101 = (گل به گل به گل به پری) * ۲

گویمت چگونه زنده شود کو هلاک شود   آب باز آب شود و خاک باز خاک شود
 جاننش زی فراز شود تنش زی مگاک شود   تن سوی پلید شو پاک باز پاک شود
 (ناصر خسرو) (فرهنگ اوزان...: ۷۰۱)

غیرتم صلا زد و گفت دامنی بزن به میان   تا به کی فرو مانده در طلسم حرمانی
 (حزین لاهیجی) (تک ۱)

خود سر هوا زده را شرم رهنمون نشود   تا به داغ پا نهد شعله سرنگون نشود
 (بیدل دهلوی)

ای گداز دل نفسی اشک شو به دیده بیا   یار می رود ز نظر یک قدم دویده بیا
 (بیدل دهلوی)

بس که شام صبح شود بس که صبح شام شود   رفته رفته چون نگری عمر ما تمام شود
 (وقار شیرازی) (عروض فارسی : ۱۰۸)

عشق حسرتی ست کنون بوسه حسرت دگری   سینه با سکوت و سکون بر خزان گشوده دری
 (سیمین بهبهانی) ۷۷/۸

بر پل شکسته مایست کاین نه خالی از خطر است   رود ، اژدهای دمان زیر پات درگذر است
 (حسین منزوی)

دل ربود یار ز من رخ نهفت باز ز من   جان بخواست باز دل: از من برفت باز ز من
 (المعجم ، شمیسا : ۲۱۶)

ای نشسته غافل و بر کف نهاده رطل زری   هیچ اندوه و غم آن روز بازپس نخوری
 (المعجم ، شمیسا : ۱۷۶)

- هم آوا : مادر ۱۵۰۹۳
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۳۸۵۵۰	نوا:	(مفاعیل مفتعلن) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1001/0110-1001/0110 = (پری گل پری دل گل) * ۲

همی دل ز من ببرد یکی کودکی سفری   مرا جان ز فرقت او بخواهد شدن سپری
 (المعجم)

دلم برده ای ، صنما چرا ناله ها نکنم   پی این دُر غلطان به سر سنگ چون زنم
 (سیفی ، شجره العروض : ۴۸) (تک ۱)

هم آوا : ۱۹۳۱۸

کد وزن:	۳۹۳۲۱	نوا:	مفتعلن *۴
گروه:	مکرر()	رشته:	1001-1001-1001-1001 = (گل به پری) * ۴

دل ببری ، تن بزنی ، اینت بلایی که تویی   شوخ رگی ، سخت دلی ، سست وفایی که تویی
 (اخسیکتی) (فرهنگ اوزان...: ۷۰۶)

عشق تو بر بود ز من مایه ی مایی و منی   خود نبود عشق ترا چاره ز بی خویشتنی
 (سنایی)

مرده بدم زنده شدم گریه بدم خنده شدم دولت عشق آمد و من دولت پاینده شدم
(مولانا)

یار مرا ، غار مرا ، عشق جگر خوار مرا یار تویی ، غارتویی ، خواجه نگهدار مرا
(مولانا)

منفعلم بر که برم حاجت خویش از بر تو ای قدمت بر سر من چون سر من بر در تو
(بیدل دهلوی)

روی نیاورد به من یار که معیوب و بدم لیک شد از خنده ی او فاش که بس بی خردم
(صفی علیشاه)

مژده بده مژده بده یار پسندید مار سایه ی او گشتم و او برد به خورشید مرا
(ابتهاج آینه در آینه ۱۳۵۲/۶)

تا سفری شد بت من ، جان و دلم شد سفری روز و شب از فرقت او ، پیشه ی من نوحه گری
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۷)

- «شگفت است سعدی و حافظ و عطار هیچ غزلی در این وزن ندارند .» (فرهنگ کاربردی ... : ۴۵)
- هم آوا : مادر ۱۵۶۰۹
- نوع : هم آوای بالغ (ابرمادر)

کد وزن:	۳۹۳۲۲	نوا:	مفاعله مفتعلن * ۳
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1001-1001-1001-1010 پری پری گل به پری گل به پری گل به پری

پیام کرده ست به من بلهوسی طنطننی که تو به مدح ملکان نه از قیاس چو منی
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۲) (تک ۱)

هم آوا : فرزند ۳۹۳۲۱

کد وزن:	۳۹۳۳۷	نوا:	مفتعلن مفاعله مفتعلن مفتعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1001/1001/1010/1001 گل به پری پری گل به پری گل به پری

هر چه کنی آن لب تو باشد غماز شکر هر حرکت که تو کنی هست در آن لطف دافین
(مولانا) (تک ۲)

کد وزن:	۳۹۵۷۷	نوا:	مفتعلن مفاعله مفتعلن مفتعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1001/1010-1001/1001 گل به پری گل به پری پری پری گل به پری

دست کسی بر نرسد به شاخ هویت تو تا رگ نحییت او ز بیخ و بن بر نکنی
(سنایی) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۷)

معجزه شد گر چه مرا معجزه باور نشود معجزه شد معجزه ای که بار دیگر نشود
(محمد علی بهمنی) (مبانی عروض : ۷۱) تک ۲

در مرا چاره مکن که من به درد تو خوشم گر بکشی ورنکشی ز حکم تو سرنکشم
(عروض محمد بابر : ۱۱۱)

• هم آوا: فرزند ۳۹۳۲۱

کد وزن:	۳۹۵۷۸	نوا:	(مفاعِلن مفتعلن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	1001/1010-1001/1010=(پری پری گل به پری) *۲

اگر به آزدن من خوشی و خون خوردن من ز خون طلب کردن من به هر دو عالم بحلی
(نظامی گنجوی) (دیوان: ۳۳۶) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲: ۱۸۰)
فغان کنان هر سحری به کوی تو می گذرم چونیست ره سوی توام به کوی و در می نگرم
(جامی)

فغان که عشقت صنما به جان من زد شرری که نیست جز شعله ی غم به کشور دل اثری
نگار، بی مهر و وفا رقیب، پر شید و بلا حریف، بد مست هوا، خدا کند گر نظری
(الهی قمشه ای) (فرهنگ اوزان...: ۷۰۴)
دوازده، چشمه ی خون دویده بر پیرهنش فتاده در خاک جنون دو بافه ی یاسمنش
نه سرب را دست ستم، چکانده در جامه ی او ستاره از بام فضا چکیده در جام تنش
(سیمین بهبهانی) (۶۴/۳) (غزل کامل)

پیام کرده ست به من بلهوسی طنطننی که تو به مدح ملکان نه از قیاس چو منی
(المعجم، شمیسا: ۱۵۲) (تک ۲)
ز نیکوان لطف و کرم سزاتر از جور و کرم مدار زین پیش نعم دل مرا ماه رخا
(معیارالاشعار، فشارکی: ۶۷)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۳۹۵۹۴	نوا:	مفاعِلن *۳ مفتعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1001/1010/1010/1010 پری پری پری پری پری گل به پری

مگر برای مصلحت نگه ندارم برود وگرنه ناله می کنم نمی گذارم برود
(شهریار: عروض فارسی: ۱۸۴)

کد وزن:	۳۹۸۳۵	نوا:	(مستفعلن مفتعلن) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1001/1011-1001/1011=(گل ها پری گل به پری) *۲

یک متر و هفتاد صدم افراشت قامت سخنم یک متر و هفتاد صدم از شعر این خانه منم
یک متر و هفتاد صدم پاکیزگی ساده دلی جان دلارای پری جسم شکیبای زخم
(سیمین بهبهانی) (۷۶/۱۱)

• نوع: هم آوای بالغ

کد وزن:	۴۲۱۴۸	نوا:	(فعلاتُ مفاعِلن) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1010/0100-1010/0100=(دل گل دل گل پری) *۲

گرم از نظر افکنی صنما به که بنگرم دل خود بدهم که را غم خود به کجا برم
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان...: ۷۰۱)

• نوع: هم آوای بالغ

کد وزن: ۴۲۴۰۵	نوا: (فاعلاتُ مفاعِلن) *۲
گروه: مکرر(دورِیسه)	رشته: 1010/0101-1010/0101 = (گل به گل به پری پری) *۲

ای ز روی نکوی تو گشته ماه فلک خجل وی ز زلف شکسته ات دل شکسته ز عاشقان
(وزن شعر فارسی: ۲۴۹)

کد وزن: ۴۲۶۶۲	نوا: (مفاعیل مفاعِلن) *۲ - (فعولن فعلاَتتن) *۲
گروه: مکرر(ناقص)	رشته: 1010/0110-1010/0110 = (پری گل دل گل پری) *۲

تویی ترک پری وشم زهجرتو در آتشم بدین سوزش دل خوشم گر این است رضای تو
(خانلری) (وزن شعر فارسی: ۲۳۸)

• هم آوا: مادر ۲۱۳۴۲

کد وزن: ۴۳۴۱۷	نوا: مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفاعِلن
گروه: شبه متناوب	رشته: 1010/1001-1001/1001 گل به پری گل به پری گل به پری پری

کیسه هنوز فربه است از تو از آن قوی دلم چاره چه خاقانی اگر کیسه رسد به لاغری
گرچه به موضع لبت مفتعلن دوباره شد بحر ز قاعده نشد تا تو بهانه ناوری
(خاقانی) (تک دوم) (معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۷)
چند بگفتم که خوشم هیچ سفر نمی روم این سفر صعب نگیر ره ز علی تا به ثری
(مولانا) (تک ۱)

چند جفایت بکشم ای بت بی وفای من هیچ ترحم نکنی بر دل مبتلای من
(عروض بابر: ۱۱۲)

• هم آوا: خواهر کوچک ۴۳۴۳۳

کد وزن: ۴۳۴۱۸	نوا: مفاعِلن مفتعلن مفتعلن مفاعِلن
گروه: دوریسه	رشته: 1010/1001/1001/1010 پری پری گل به پری گل به پری پری پری

کشد گهی دلبر من بر رخ خود نقاب را چو مهر و مه کو بکشند بر رخ خود سحاب را
(عروض بابر: ۱۱۳)

کد وزن: ۴۳۴۳۳	نوا: (مفتعلن مفاعِلن) *۲
گروه: مکرر(ناقص)	رشته: 1010/1001-1010/1001 = (گل به پری پری پری) *۲

خاک شدم در تو را آب رخم چرا بری داشتمت به خون دل خون دلم چرا خوری
(خاقانی)

دوش درون صومعه دیر مغانه یافتم راهنمای دیر را پیر یگانه یافتم
(عطار: دیوان: ۴۰۰)

بی همگان به سر شود بی تو به سر نمی شود داغ تو دارد این دلم جای دگر نمی شود
(مولانا)

آن که هلاک من همی خواهد و من سلامتیش هر چه کند ز شاهدی کس نکند ملامتش
(سعدی)

تاب بنفشه می دهد طره ی مشک سای تو پرده ی غنچه می درد خنده ی دلگشای تو
(حافظ)

یار به ما نظر نکرد ، صبر و شکیب را وداع ناله ی ما اثر نکرد ، صبر و شکیب را وداع
(فیض کاشانی ، زحاف رایج...: ۷۵)

تیر و کمان گرفته ای سوی شکار می روی ؟ صید تو آند عالمی بهر چه کار می روی ؟
(هلالی جغتایی: زحاف رایج...: ۷۵)

گر به تو افتدم نظرچهره به چهره روبرو شرح دهم غم تو را نکته به نکته مو به مو
(طاهره قره العین)

«در حقیقت این شعر از طاهره نیست و حسب حال تاریخ او شده است» (با چراغ و آینه: ۶۱۳)
پیش رخ تو ای صنم کعبه سجود می کند در طلب تو آسمان جامه کبود می کند
(ابتهاج ، نمود ، ۱۳۵۴/۱۱)

برشوم از نشاط دل وقت سحر به منظره پشت به سوی در کنم روی به سوی پنجره
(المعجم ، شمیسا : ۱۵۲)

- رتبه ۱۷ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- «جزو اوزان ضربی و تند که معانی شور انگیز و پر جذب و حال را القا می کند .»
(وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۳)
- هم آوا : ابرخواهر ۴۳۴۱۷
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۴۳۶۷۳	نوا:	مفتعلن مفتعلن مفاعلهن مفاعلهن
گروه:	دوریه	رشته:	1010/1010/1001/1001 گل به پری گل به پری پری پری پری پری

یا به زوال می روم یا به کمال می رسم یکسره کن کار مرا بگو که عاشقم بگو
(محمد علی بهمنی ، مبانی عروض : ۷۰) تک ۲

بهر خدا ای مه من ز خود مرا جدا مکن دور میفکن ز خودم به غصه مبتلا مکن
(عروض بابر: ۱۱۲)

کد وزن:	۴۳۶۹۰	نوا:	مفاعلهن * ۴
گروه:	مکرر()	رشته:	1010-1010-1010-1010 = (پری) * ۸

چه کرده ام به جای تو که نیستم سزای تو نه از هوای دلبران بری شدم برای تو
(خاقانی)

بنفشه رسته از زمین ز طرف جویبارها و یا گسسته حور عین ز زلف خویش تارها
(قآنی)

نسیم خلد می وزد مگر ز جویبارها که بوی مشک می دهد هوای مرغزارها
(قآنی)

دراین سرای بی کسی کسی به در نمی زند به دشت پر ملال ما پرنده پر نمی زند
(ابتهاج ، در کوچه سار شب ، ۱۳۳۷/۱۰)

قدم قدم قدم ز پی قطار جای پا
 روند بانگ زیر و بم به گام گام لحظه ها
 (سیمین بهبهانی) ۷۴/۸

در آستانه فصلی سرد
 در محفل عزای آینه‌ها
 و اجتماع سوگوار تجربه‌های پریده رنگ
 و این غروب بارور شده از دانش سکوت
 (فروغ فرخزاد ، ایمان بیاوریم به آغاز فصل سرد) (تک ۴)

دو دیده دارم از سرشک غرقه گشته ای ، صنم
 ولیک از آتش دلم بماند خشک هر دو لب
 (معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۷)

یا بتا خدای را ، شبی به میهمان ما
 به گوش جان شنو دمی ، یکی غم نهران ما
 به عاشقان با وفا ف وفا کن و جفا مجو
 ببین به قامت خمی ، به جان ما بلا مجو
 (تحفه الهند : ۱۷۰)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۴۳۹۴۷	نوا:	(مستفعلن مفاعلن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	1010/1011-1010/1011 (گل ها پری پری پری) *۲

تندیس پر دروغ من بر خاک ره فتاده ای
 ناخفته دیده بسته ای خامش دهان گشاده ای
 گفتمی اگر نایستم سرو بلند نیستم
 سرو بلند نیستی زیرا نایستاده ای

(سیمین بهبهانی) ۷۳/۵

در خود خروش ها دارم چون چاه اگر چه خاموشم
 می جوشم از درون هر چند با هیچ کس نمی جوشم
 گیرم به طعنه ام خوانند : « ساز شکسته » می دانند
 هر چند خامشم اما ، آتشفشان خاموشم
 (حسین منزوی)

دلدار من اگر مرا در هجر خود رها کند

(المعجم ، شمیسا : ۱۱۴)

تا شد ز من بتم جدا از هجر او بود مرا
 جانی غمین دلی دژم رویی ز غم چون ضیمران
 (وزن شعر فارسی : ۲۴۶)

- عروض سنتی این وزن را نامطبوع می داند اما گوش این وزن را قبول می کند در المعجم ص ۸۵ در مورد این می گوید « چون اجزای آن مختلف است البته ذوق شعر ندهد » (درباره ی طبقه بندی... : ۲۲)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۴۴۲۰۴	نوا:	(فعلاتن مفاعلن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	1010/1100-1010/1100 (دل گل ها پری پری) *۲

پسرا هست روز آن که تو روی در وفا کنی
 زمن ار پند بشنوی ره وحشت رها کنی
 (اخسیکتی) (فرهنگ اوزان... : ۷۰۲)

گر کند یاری مرا به غم عشق ، آن صنم بتواند زدود ، زین دل غمخواره زنگ غم
(رودکی) (تک ۱)

قلم از عشق بشکند چو نویسد نشان تو خردم راه گم کند ز فراق گران تو
(مولانا)

نرسیدی به فهم خود ره عزم دگر گشا به جهانی که نیستی مژه بر بند و درگشا
(بیدل دهلوی ، عروض فارسی: ۲۱)

نه پناهی به درگهی نه امیدی به یآوری نه به سر شور جنبشی نه به دل نقش باوری
(فریدون توللی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۲۱)

منم آن کس که تا به فرق همی سوزم از قدم ز غم عشق آن صنم که نبینی چنو دگر
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۲)

- دکتر محبوب این وزن را یکی از وزن های غریب و نامانوس دوره ی سامانی می داند . (منشا وزن: ۹۴)
- «زین العابدین موتمن این وزن را جزو اوزان ضربی و مقطع و مناسب رقص و سماع می داند. عجیب این که مسعود فرزند این وزن را بسیار شیرین می داند . » (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۶۳)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۴۴۲۰۵	نوا:	فاعلاتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1010/1100-1010/1101 گل پری ها پری پری ، دل گل ها پری پری

گر کند یاری مرا به غم عشق ، آن صنم بتواند زدود ، زین دل غمخواره زنگ غم
(رودکی) (تک ۱)

- هم آوا : فرزند ۴۴۲۰۴

کد وزن:	۴۴۴۶۰	نوا:	فاعلاتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1010/1101-1010/1100 دل گل ها پری پری ، گل پری ها پری پری

به غم عشق ، آن صنم گر کند یاری مرا
(رودکی) { جای دو بند را برای تولید این وزن عوض کردیم }

- هم آوا : فرزند ۴۴۲۰۴

کد وزن:	۴۴۴۶۱	نوا:	(فاعلاتن مفاعلتن) * ۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	1010/1101-1010/1101 (گل پری ها پری پری) * ۲

نوجوان مرا فلک خون دل ریخت در ایاغ نونهال مرا سپهر کند از بُن به طَرْف باغ
(ادیب الممالک)

ای فقید کمال و فضل ای شهید ستان غم از غمت دیده پر ز اشک بی رخت سینه پر ز داغ
(ادیب الممالک فراهانی ، شناخت شعر: ۹۹)

نه هر آن کس که باده خورد من بدو باده می خورم من اگر باده می خورم بابت ساده می خورم

عیب بر ما چه می نهی قسمت از جای دیگر است شیخ اگر روزه می رود من اگر باده می خورم
(داوری شیرازی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۷۹)

باد، فتح غروب را در فضا جار می کشد روز، اندام خسته را سوی دیوار می کشد
آه خورشید را ببین با شکیبی مسیح وار تا به سر تاج برنهد منت از خار می کشد
(سیمین بهبهانی) (دی ۵۶)

کولی آواز غربتت جز غم روزگار نیست باز اما بخوان بخوان که جز این غمگسار نیست
(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰ - ۱۳۶۲)
در بهاری که هر دیار دارد از لاله رنگ و بو چشمه در چشمه درد باش شعله در شعله آرزو
(مرتضی نوربخش) (فرهنگ اوزان... : ۷۰۱)

چون قدت نارون بود اگرش رخ بود قمر چون عذارت قمر بود اگرش لب بود شکر
(وحید تبریزی: قوائم العروض: برگ ۸)

بگذری گر به خاک من بنگری بر مفاک من بینی آن خاک غرق خون از دل چاک چاک من
(بی نام) (فرهنگ عروضی : ۹۴)
ای ز روی نکوی تو گشته ماه فلک خجل وی ز زلف شکسته ات دل شکسته ز عاشقان
(بی نام) (فرهنگ اوزان... : ۷۰۱)

- این وزن تا زمان ادیب الممالک نمونه ای نداشته است . (درباره ی طبقه بندی...: ۱۵۰)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۴۴۹۷۵	نوا:	(مفعولن فاعلاتن) * ۲
گروه:	مکرر(دوریه)	رشته:	10/10/11/11-10/10/11/11 = (گل ها گل ها پری پری) * ۲

ای جان داری دو رخ چو مه پیچان داری زلف سیه خالی داری طرفه به رو پیچی داری عجب به مو
(تحفه الهند : ۱۸۶) { در اصل دو بیت - با حذف یک کلمه }

کد وزن:	۴۶۲۶۰	نوا:	(فاعلات مستفعلن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1011/0100-1011/0100 (دل گل پری گل پری) * ۲

صنما به سودای خود دل من چرا خون کنی به وفا سرشتی چو من ستم ای صنم چون کنی
(ادیب طوسی) (فرهنگ اوزان... : ۷۰۲)

- نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۴۶۵۱۷	نوا:	(فاعلات مستفعلن) * ۲ - (فاعلن مفاعیلتن) * ۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	1011/0101-1011/0101 = (گل به گل به گل ها پری) * ۲ 101/10/101-101/10/101 = (گل پری پری گل پری) * ۲

در کبود بی انتها شب چو نقره کاری کند زیر کهکشان آب ها زیرکانه جاری کند
شب نشسته با کینه ها در کمینگه سینه ها وان شکسته آینه ها کار تیغ کاری کند
(سیمین بهبهانی) (بهمن ۵۵)

دست باز دار ز دلم ورنه جان ز تن بگسلم ای که از هوایت نشد غیر درد و غم حاصلم
(وزن شعر فارسی : ۲۴۸)

• نوع : خنثای بالغ

نوا : فعولن فعولن فعولن فعل فعولن فعل	کد وزن : ۴۶۵۱۸
رشته : 10/110/10/110/110/110 پری گل پری گل پری گل پری پری گل پری	گروه : ناقص

فکنندن کسی را که در بندگی ست
مرا مایه ی ننگ و شرمندگی ست
شما بنده اید

(نیما یوشیج) (از مثنوی مستزاد شیر) (بدعت ها و ... : ۲۰۰)

(مصرع و مصراعک دوم اگر با هم خوانده شوند این وزن را تشکیل می دهند .)

نوا : (فعولن فعولن فعل) * ۲	کد وزن : ۴۶۷۷۴
رشته : 10/110/110-10/110/110 (پری گل پری گل پری) * ۲	گروه : مکرر(شکسته)

ز شب خستگان یاد کن شبی آرمیدی اگر سلامی هم از ما رسان به صبحی رسیدی اگر
به حجت در این داوری ز دوزخ نشان می دهم به دعوی ، ز خوش باوری بهشت آفریدی اگر
(سیمین بهبهانی) (مرداد ۵۵)

سفر مرد را آگهی دهد از بدی و بهی بیخشد ورا فرهی چه خسرو بود چه رهی
(بی نام) (وزن شعر فارسی : ۲۴۸)

• نوع : خنثای بالغ

نوا : مستفعلن فاعلاتن مفاعیلُ مستفعلن	کد وزن : ۴۶۸۱۱
رشته : 1/011/011/011/011/011 1011/0110-1101/1011 گل ها پری گل پری ها ، پری گل به گل ها پری	گروه : شکسته- شبه متناوب

تقدیر تقویم خود را تماما به خون می کشید وقتی که رستم تهیگاه سهراب را می دید
بی شک نمی کاست چیزی از ابعاد آن فاجعه حتی اگر نوشدارو به هنگام خود می رسید
(حسین منزوی) (فرهنگ اوزان ... : ۷۰۷)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : (مفعولن مفاعیلتن) * ۲	کد وزن : ۴۷۰۳۱
رشته : 101/101/11-101/101/11 (گل ها گل پری گل پری) * ۲	گروه : مکرر(ناقص)

می سوزم ز داغ جگر می نالم ز درد دلم می غلطم ز شب تا سحر خون گریم ز اندوه و غم
(شجره العروس : ۴۸)

ای بی درد بی رحم من چندین جور بر من مکن چون اغیار بدخواه مرا هر دم قصد کشتن مکن
(عروض بابر : ۱۶۳)

در هر حال ای جان من دل بردار از ما و من سر برتاب از اهرمن تا دلدار آید تو را
(گوهر دانش : ۱۵۵)

نوا : (مفاعلن مستفعلن) * ۲	کد وزن : ۴۷۸۰۲
رشته : 10/11/10/10-10/11/10/10 (پری پری گل ها پری) * ۲	گروه : مکرر(ناقص)

کنون که خوش گردد هوا تو خیز و زی بستان بیا بگیر جامی از بتی که یابی از لعلش شفا
(بی نام) (وزن شعر فارسی: ۲۴۵)

کد وزن:	۴۷۸۵۰	نوا:	مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مستفعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	10/11/10/10-11/10/10/10 پری پری پری گل ها ،، پری پری گل ها پری

چه گرم دوست می دارم نوازش نگاهش را گریز شرمگینش را گذار گاه گاهش را
تلاش دست بی تابش قرار امن می جوید چو طفل خانه گم کرده که ترس بسته راهش را
(سیمین بهبهانی) (کتاب مرمر شعرهای ۳۶ - ۴۱) (شعر بدون تاریخ)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۴۸۰۵۹	نوا:	مستفعلن * ۴
گروه:	مکرر()	رشته:	1011/1011/1011/1011 = (گل ها پری) * ۴

خوش ، آن نبیذ غارچی با دوستان یک دله گیتی به آرام اندرون مجلس به بانگ و ولوله
(ابوسلیک گرگانی) (فرهنگ اوزان...: ۷۰۴)

مجلس پراشیده همه میوه خراشیده همه زر پپاشیده همه نقل گران کرده یله
(شاکر بخاری) (منشا وزن...: ۵۶)

ای ساربان منزل مکن جز در دیار یار من تا یک زمان زاری کنم بر ربع و بر اطلال من
(امیر معزی) (المعجم)

جرمی ندارم بیش از این کز جان وفادارم تو را و رقص آزارم کنی هرگز نیازم تو را
(انوری)

در کام صبح از ناف شب ، مشک است عمدا ریخته زرین هزاران نرگسه بر سقف مینا ریخته
(خاقانی)

ای حلقه ی درگاه تو هفت آسمان سبحانه وی از تو هم پر هم تهی هر دو جهان سبحانه
(عطار: دیوان ۸۲۳)

آن خواجه را از نیمشب بیماری یی پیدا شده ست تا روز بر دیوار ما بی خویشتن سر می زده ست
(مولانا)

خیزید ای می خوارگان تا خیمه بر گردون زنیم ناقوس دیر عشق را بر چرخ بوقلمون زنیم
(خواجوی کرمانی)

ز اندازه بیرون تشنه ام ساقی بیار آن آب را اول مرا سیراب کن وان گه بده اصحاب را
(سعدی)

عمری ست تا من در طلب هر روز گامی می زنم دست شفاعت هر زمان در نیکنایمی می زنم
(حافظ)

مطرب به گوشم زد نوا ، از گریه محزون کردمش ساقی به دستم داد می ، پیمان به پر خون کردمش
(نظیری نیشابوری ، ریاض الشعرا ، بخش عروض)

روئینه شاهین ها نگر با آتشین چنگال ها گسترده اندر باختر پره های کین و بالها
(ادیب پیشاوری)

(شعر تصویری از هواپیما و جنگ جهانی اول است)

با من بگو تا کیستی؟ مهری بگو، ماهی بگو، خوابی؟ خیالی؟ چیستی؟ اشکی بگو، آهی بگو
(مهرداد اوستا، راما، ۱۴۹)

ای عاشقان ای عاشقان پیمانها پر خون کنید وز خون دل چون لاله ها رخساره ها گلگون کنید
(ابتهاج)

آگه شوم از بوی خوش بی آنکه گوید کس مرا گر بگذرد دلخواه من پیش درم شبگیران
(معیار الاشعار) (تک ۱)

ای دولت تو سود ما وی خشم تو ما را زیان سودت همیشه با بها لکن زیانت را گران
(معیار الاشعار، فشارکی: ۶۵)

• «حافظ در این وزن تنها دو غزل، سعدی ۱۲، عطار یک غزل و یک قصیده دارد.»
(فرهنگ کاربردی ...: ۳۶)

• رتبه ۱۳ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع: ۲۰۵)
• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۵۱۶۵۷	نوا:	(مفتعلن فعلاتن) * ۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	11/001/001-11/001/001- (گل دل گل دل گل ها) * ۲

آه چگونه بگویم آه چگونه بگویم با تو که باده ی من شو من که شکسته سبویم
آه چگونه بگویم «چهره در آینه ام بین» من که غبار صبوری پرده کشیده به رویم
(سیمین بهبهانی) (اردیبهشت ۶۱)

• نوع: هم آوای بالغ

کد وزن:	۵۱۹۱۴	نوا:	(مفاعلن فعلاتن) * ۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	1100/10/10-1100/10/10= (پری پری دل گل ها) * ۲

زهی جانب تو والا مکان نعمت والا ز روی همت عالی فلک نشیب و تو بالا
(اخسیکتی) (تک ۲) (فرهنگ اوزان...: ۷۰۴)
چو جان و دل ز می عشق دوش جوش برآورد دلم ز دست برافتاد و جان خروش برآورد
(عطار)

اگر مرا تو ندانی بپرس از شب تاری شب: است محرم عاشق گواه ناله و زاری
(مولانا)

گرم قبول کنی بنده ی کمین تو گردم ورم به تیر زنی ناظر کمان تو باشم
(خواجوی کرمانی)

در آن نفس که بمیرم در آرزوی تو باشم بدان امید دهم جان که خاک کوی تو باشم
(سعدی)

خیال نقش تو در کارگاه دیده کشیدم به صورت تو نگاری نه دیدم و نه شنیدم
(حافظ)

گناه عشق بتان گر چه ساخت نامه سیاهم بس است خط عذار تو عذر خواه گناهم
(جامی)

دو هفته رفت که ننواختی به نیم نگاهم هنوز وقت نیامد که بگذری ز گناهم؟
(وحشی بافقی)

گرم به لطف بخوانی ورم به قهر برانی تو قهرمانی و قادر بکن هر آنچه توانی
(قانّی)

حضور ژرفی ی مرم عبور نقره ی جاری غرور سکه فشانی سرور سکه شماری
(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰-۱۳۶۲)
تو حجم بسته ی رازی اگر درست بگویم تو ارتفاع نمازی اگر درست بگویم
(قیصر امین پور) (وزن شعر معاصر : ۷۰)

سوار من به سفر شد نگار من به سفر شد دلم که فتنه ی او بود باز زیر و زبر شد
(المعجم ، شمیسا : ۱۷۸)

جرقه های عجیبی ست در مجاورت دست

بیا و ظلمت ادراک را چراغان کن (سهراب سپهری ، منظومه ی مسافر) ۱۳۴۵ (تک ۱)

- «حافظ بر این وزن ۴ و سعدی ۱۳ غزل دارد .» (فرهنگ کاربردی ... : ۲۰۰)
- رتبه ۲۱ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۵۲۱۷۱	نوا:	(مستعلن فعلاتن) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1100/1011-1100/1011=(گل ها پری دل گل ها) *۲

بر تختگاه تجرد سلطان نامورم من با سیرت ملکوتی در صورت بشرم من
این عالم بشری را من زاده ی گل و خاکم لیکن ز جان و دل پاک از عالم دگرم من
(بهار) (۱۲۸۴)

سر در نشیب حضيض شاهین اوج خیالم سربی دویده به قلبم سرخی چکیده ز بالم
آنک سیاهی ی خطی بر بی نهایت آبی از امتداد سقوطم تا انتظار زوالم
(سیمین بهبهانی) (شهریور ۵۵)
در من نشسته به نرمی تخدیر سبز بهاری تکرار آبی ی باران تسلیم زرد قناری
(سیمین بهبهانی) (شهریور ۵۶)

رفتی و بار دگر شد شعرت ترانه ی دریا عزم صلابت توفان خشم نشانه ی دریا
(علیرضا قزوه) (وزن شعر معاصر : ۱۷۲)

- از ابداعات وزنی بهار است . « تاریخ سرودن قصیده ی بهار در سال ۱۲۸۴ است ، بهار هنوز بیست ساله نشده است . » (وزن های تازه بهار : ۵۶۵)
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۵۲۴۲۸	نوا:	فعالتن *۴
گروه:	مکرر(دو ریسه)	رشته:	1100-1100-1100-1100=(دل گل ها) *۴

ملکا ذکر تو گویم که تو پاکی و خدایی نروم جز به همان ره که توام راهنمایی
(سنایی)

دل من رای تو دارد سر سودای تو دارد
رخ فرسوده ی زردم غم صفرای تو دارد
(مولانا)

هم اگر عمر بود دامن کامی به کف آید
که گل از خار همی آید و صبح از شب تاری
(سعدی)

ای کبوتر که در آن دور پری از سر بامی
برسان از من پر بسته به پرواز سلامی
(اخوان ثالث)

بی تو مهتاب شبی باز از آن کوچه گذشتم

(فریدون مشیری) (تک ۲)

همه سر چشم شدم خیره به دنبال تو گشتم

به دو رخ ماه تمامی به دو زلفک چو عبیری
به دو لب شکر و قندی به دو چشمک بادامی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۱۸) (تک ۱)

• «در این وزن سعدی ۱۲ غزل دارد .» (فرهنگ کاربردی ... : ۸۱)

• رتبه ۲۵ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۵۲۴۲۹	نوا:	فاعلاتن فعلاتن * ۳
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1100/1100/1100/1101 گل پری ها دل گل ها دل گل ها دل گل ها

بند بر پای نهادمش و سیه کردم روی
وز درازا بکفانید همه پشت و میانش
(منجیک ترمذی)

هر که او عاشق آن روی بود صبر نداند
عاشق خویشتن است آن که از او صبر تواند
(اوحدی مراغه ای)

رند و دُردی کش و مستم چه توان کرد چو هستم
بر من ای اهل نظر عیب مگیرید که مستم
(خواجهی کرمانی)

من ندانستم از اول که تو بی مهر و وفایی
عهد نابستن از آن به که ببندی و نپایی
(سعدی)

باده گر جوش زند گل ز چه روید به لب جو
مست اگر شور کند مرغ خروشد ز چه هر سو
(اهلی شیرازی)

بی تو مهتاب شبی باز از آن کوچه گذشتم

(فریدون مشیری) (تک ۱)

همه سر چشم شدم خیره به دنبال تو گشتم

کد وزن:	۵۳۹۷۰	نوا:	(مفاعلُ فاعلاتن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1101/0010-1101/0010=(پری دل گل پری گل) * ۲

ترا دل من نگارا به هیچ نمی گراید
ازان جهت است یارا که درد دلم فزاید
(المعجم ، شمیسا : ۱۸۱)

بدان ملک الملوکی که هر دو جهان به امرش
شدند ز هیچ چیزی به گفتن کاف و نونی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۹۱)

کد وزن : ۵۴۴۷۶	نوا : فعلاتن فعلاتن فعلمن مفاعلاتن
گروه : شبه متناوب	رشته : 1101/0100/1100/1100 دل گل ها دل گل ها دل گل پری پری گل

نظری به سوی من کن صنما که دلفکارم به جمالت که در این شهر به جز تو کس ندیدم
(عروض بابر: ۱۲۷) (تک ۲)

کد وزن : ۵۴۴۸۴	نوا : (فعلمن مفاعلاتن) * ۲
گروه : مکرر(ناقص)	رشته : 11010100-11010100 = (دل گل پری پری گل) * ۲

سر زلف تو نه مشک است و به مشک ناب ماند رخ روشن تو ای دوست به آفتاب ماند
(فرخی سیستانی وفات ۴۲۹)

که نه من ز دست خوبان نبرم به عاقبت جان تو مرا بکش که خونم ز تو خوبتر نریزد
(سعدی)

صنما جفا رها کن کرم این روا ندارد بنگر به سوی دردی که زکس دوا ندارد
(مولوی)

ز دو دیده خون فشانم ز غمت شب جدایی چه کنم که هست این ها گل باغ آشنایی
(عراقی)

علی ای همای رحمت تو چه آیتی خدا را که به ماسوا فکندی همه سایه ی هما را
(شهریار)

چو فرشتگان و مرغان ، من اگر پرنده بودم به فراز آسمان ها ، پر و بال می گشودم
(اخوان ثالث)

نفسم گرفت از این شب در این حصار بشکن در این حصار جادویی روزگار بشکن
(شفیعی کدکنی)

بروید تا بمانم بروید تا بمانم که من از وطن جدایی به خدا نمی توانم
(سیمین بهبهانی)

دل من ببرد ترکی که دلی چو سنگ دارد ز غمش چو نای نالم چو به چنگ ، چنگ دارد
(المعجم) (معیار الاشعار) ص ۶۴

به چمن بر آی ، روزی سپه بهار بشکن سر غمزه را بجنبان صف روزگار بشکن
(معیار الاشعار ، فشارکی : ۷۳)

منم و خیال بازی ، شب و روز با جوانان ز خط خوش تو با خود رقم خیال خوانان
(عروض سیفی : ۴۷)

گل من ، پرنده ای باش و به باغ باد بگذر

مه من ، شکوفه ای باش و به دشت آب بنشین (م آزاد ، گل باغ آشنایی)

- رتبه ۲۲ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)
- «جزو اوزان ضربی و تند که معانی شور انگیز و پر جذبه و حال را القا می کند .»
(وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۳)
- «تعداد هجاهای کوتاه و بلند این وزن یکی هستند .» (عروض فارسی : ۶۰)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۵۴۶۱۳	نوا:	فاعلن مفاعلن مفاعلن مفاعلاتن - فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلاتن
گروه:	مکرر( )	رشته:	1101/0101/0101/0101 = (گل به) * ۷ گل ها

فصل های بی شمار رفت و بوته بارور نشد بوته بود و بوته ماند و بوته رفت و بیشتر نشد

(محمود لشکری) (وزن شعر معاصر : ۳۱۰)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۵۴۷۴۱	نوا:	(فاعلاتتن فعولن) * ۲ - (فاعلات فاعلاتن) * ۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	11/01/01/01-11/01/01/01 = (گل به گل به گل به گل ها) * ۲

ای شکسته بال بلبل کن چو من فغان و غلغل توالم کشیده هستی من ستم کشیده هستم
(فرخی سیستانی ، حرفهای تازه در ... : ۶۹)

نیست کس به عهد ما یار یارِ خویش را دوست خصم جان بود دوستدار خویش را

(مشتاق اصفهانی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۸۳)

فصل گل چو غنچه لب را از غم زمانه بستم از سرشک لاله رنگم در چمن به خون نشستم

(فرخی یزدی ، عروض فارسی : ۱۷۳)

دل ز من ببرد ترکی کو دلی چو سنگ دارد از غمش چو نای نالم چون به چنگ چنگ دارد

(وزن شعر فارسی : ۲۴۵)

شب که پرده می کشد تیره بر کرانه ها تیره روزتر کسیم ما در این میانه ها

(اخوان ثالث)

تا حصار امن باغی کولی از سفر رسیده کوله بار برگرفته خسته وار آرمیده

(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰ - ۱۳۶۲)

میوه های خارپشتی روی شاخه ی چناران عقده های سرگشوده از نوازش بهاران

(سیمین بهبهانی) ۶۳/۴

این منم در آینه یا تویی برابرم ؟ ای ضمیر مشترک ای خود فراترم

(قیصر امین پور)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۵۴۹۹۸	نوا:	(فعولن مفاعلاتن) * ۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	110/10/110-110/10/110 = (پری گل پری گل) * ۲

دل از من چرا ربایی غم من چرا فزایی به مهر از چه عهد بندی چو بندی چرا نپایی

(بی نام) (وزن شعر فارسی : ۲۴۸)

کد وزن:	۵۵۷۶۹	نوا:	(مفتعلن فاعلاتن) * ۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	110/110/01-110/110/01 = (گل به گل پری گل) * ۲

عمر که بی او گذشت، ذوق ندیدیم ازو دل ، بر شادی نخورد، تا ببریدیم ازو

(اوحدی مراغه ای)

داغ جگر گوشه با تو آه چه گویم چه ها کرد اشک تو را رنگ خون داد نای تو را ناله زا کرد

(سیمین بهبهانی) ۶۰/۸

کولی ی آواره تنهاست با مه و زنگار بی تو   خسته ز ابهام و اندوه مانده به ناچار بی تو
مردمکش شیشه ی سرد در نگهش پرشش و درد   تا چه کند کار با دل با که شود ، یار بی تو
(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰ - ۱۳۶۲)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۵۶۰۲۶	نوا:	(مفاعِلن فاعِلاتن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	110/110/10-110/110/10= (پری پری گل پری گل) *۲

نمی توانم بینم جنازه ای بر زمین است   که بر خطوط مهیبش گلوله ها نقطه چین است
حباب مرداب چشمش ز حفره بیرون جهیده   تهی ز اندوه و شادی گسسته از مهر و کین است
(سیمین بهبهانی) (اسفند ۵۷)

سیاه پر خشم کوفی خطوط قهر شما ، آه   کبود آرام کاشی نمود تسلیم ما ، آه
(سیمین بهبهانی) ۶۰/۲

به چشمت ای روشنایی که بی تو بس بی فرارم   به جانم ای زندگانی که بی تو جان می سپارم
(شرف الدین شروه اصفهانی ، در حاشیه نسخه آمده است حمید کازرونی) (المعجم ، شمیسا : ۱۷۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۵۶۱۷۳	نوا:	فاعِلن فاعِلن فاعِلن فاعِلن فاعِلن فَع
گروه:	شکسته	رشته:	1/101/101/101/101/101 گل پری گل پری گل پری گل پری گل پری گل

خنده های مرا مثل رویا به همراه بردند   لحظه هایی که تنهایی ام را به همراه بردند
(عبدالجبار کاکایی) (فرهنگ اوزان... : ۷۰۲)

ای قدیمی ترین عکس نرگس در آینه حزن

جذبه تو مرا همچنان برد

تا هوای تکامل ؟   (سهراب سپهری ، متن قدیم شب) (تک ۱)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۵۶۲۸۳	نوا:	(مستفعلن فاعِلاتن) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	11/011/011-11/011/011 (گل ها به گل ها به گل ها) *۲ - (گل ها پری گل پری ها) *۲

می گفت شاه شهیدان با زینب ای خواهر من   چون شمر با تیغ برآن برد سر از پیکر من
بر عهد یزدان وفا کن دل را رضا بر قضا کن   آهسته چون نی ، نوا کن بر نی چو بینی سر من
(اختر طوسی)

دل بردی از من به یغما ای ترک غارتگر من   دیدی چه آوردی ای دوست از دست دل بر سر من
(صفای اصفهانی)

(شفیع) «یکی از خوش آهنگ ترین غزل های عصر مقارن مشروطیت» (با چراغ و آینه : ۹۶)

تا دامن از من کشیدی ای سرو سیمین تن من   هر شب ز خونابه ی دل پرگل بود دامن من
(رهی معیری)

هر شب خیال تو آید ای ماه در منزل من   آتش زند یاد رویت چون برق بر حاصل من
(الهی قمشه ای) (فرهنگ اوزان...: ۷۰۲)

تردید ، تردید ، در گرگ و میش سحرگاه   چون پرتوی زرد و بیمار لغزیده بر خاک درگاه
(سیمین بهبهانی) (شهریور ۵۸)

شلوار تا خورده دارد مردی که یک پا ندارد   خشم است و آتش نگاهش یعنی تماشا ندارد
(سیمین بهبهانی) (۶۶/۲)

تیر دعا از کفِ ما آهنگ بالا ندارد   حرفی که داریم بر لب رنگ تمنا ندارد
(محمد قهرمان)

- «از استاد محمد تقی ادیب نیشابوری شنیدم که می فرمودند صفا خود می گفته وزن غزل را از اختر طوسی گرفته ام . » (با چراغ و آینه: ۳۵۲)
- «امروز یکی از اوزان معروف و دلپذیر شعر فارسی است . » (با چراغ و آینه: ۳۵۲)
- نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۵۶۵۲۴	نوا:	فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1101/1100/1100/1100 دل گل ها دل گل ها دل گل ها گل پری ها

غم موجود و پریشانی معدوم ندارم   نفسی می زخم آسوده و عمری می گذارم
(سعدی) (مبنای عروض : ۶۴)

- «کاربرد این گشتار { تبدیل فعلاتن به فعلاتن } در ارکان دیگر { به جز رکن اول } نیز سابقه دارد اما این امر موجب خلل در وزن می باشد و از این رو امروزه آن را { موزون } نمی یابیم . » (مبنای عروض : ۶۴)

کد وزن:	۵۶۷۹۷	نوا:	فعلاتن * ۴
گروه:	مکرر()	رشته:	1101-1101-1101-1101 = (گل پری ها) * ۲

هر که حق دسترنج فکر من کمتر شناسد   زین دو مانع هم یکی دان یا نخواند یا نداند
(اثیر اخسیتیکی) (فرهنگ اوزان...: ۷۰۱)

هر که صید او شود با دیگری کارش نباشد   وآنکه داغ او گرفت از بندگی عارش نباشد
(اوحدی مراغه ای) (عروض فارسی : ۵۰)

عشق جانان عالمی آمد که مویی در ننگد   تا طلاق خود نگویی ، مرد آن عالم نباشی
(عطار ، دیوان : ۶۴۲)

هر که را با دلستانی عیش می افتد زمانی   گو غنیمت دان که دیگر دیر دیر افتد شکاری
(سعدی)

تا به کی گریم به زاری همچو ابر نوبهاران   از سر اندوه و حسرت در فراق گلعداران
(سلمان ساوجی)

آفتابا! از در میخانه مگذر! کاین حریفان   یا بنوشندت که جامی، یا بیوسندت که یاری
(عباسقلی مظهر خوبی متخلص به مظهر)

همت پیر مغان نازم که در میخانه ی او   گبر و ترسا، پیر و برنا ، هر که بینی بار دارد
(قائم مقام فراهانی)

از دو چشمم آب یکسو گشته جاری خون ز یک سو دست و پایم بسته دین از یک طرف قانون ز یک سو
(ادیب الممالک)

هم عراقی هم حجازی هم حقیقی هم مجازی هم صفایم هم کدورت هم لبایم هم لبیبم
(ادیب نیشابوری) (با چراغ و آینه: ۳۵۳)

مالدار از رنج مزدوران خبر دارد؟ ندارد آه مسکین بر دل منعم اثر دارد؟ ندارد
(لاهوتی)

می گریزم زین دغلكاران دنیا می گریزم تا نیابندم دگر گم کرده جاپا می گریزم
(معینی کرمانشاهی) (عروض فارسی : ۵۰)

باز در پوشید گیتی تازه و رنگین قبایی عالمی را کرد مشکین بوی زلف آشنایی
(المعجم ، شمیسا : ۷۴)

چند گریم چند باشم جفت انده نیست گویی ماه رویا مر مرا زین غم رهایی
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۶۷) (تک ۲)

یادم از روزی سیه می آید و جای نموری

در میان جنگل بسیار دوری

آخر فصل زمستان بود و یکسر هر کجا در زیر باران بود (نیما یوشیج ، یاد ، ۱۳۲۰) (تک ۲)
اندک اندک، رفته رفته، ابرها گشتند چیره.

آسمان گردید تیره، (گلچین گیلانی - باران) (تک ۱)

• رتبه اول در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۵۷۰۵۴	نوا: (مفاعیلن فاعلاتن) * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 11/01/11/10-11/01/11/10 = (پری گل ها گل به گل ها) * ۲

به سنبل چون مر سمن را بپوشیدی تو نکویی بیفزودی ای مشعود ز که آمختی نگویی؟
(المعجم ، شمیسا : ۱۷۵)

ز مخموری رنج دارم بیا ساقی ساغرم ده وگر نقلی خواهم از تو ز کنج لب شگرم ده
(شجره العروض : ۴۵)

نه می پایی عهد خود را نه می مانی یک دو روزی در افتادم از پی تو به افغان و آه و سوزی
در دل را بی تو بستم بیا با من تا که هستم رسان روزی را به شامی رسان شامی را به روزی ...
(حسین آهی ، درّه نجفی : ۲۵۰)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۵۸۸۵۳	نوا: (فاعلن فعلاتن) * ۲ - (فاعلات مفاعیلن) * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 11100101-11100101 = (گل پری دل گل رخ ها) * ۲

سرو سبز شکیب آموز غمگسار تو خواهد شد برگ سبزی اگر دارد هم نثار تو خواهد شد
سینه ریز گل مریم چون ز شاخه فرو ریزد خوشه ی گل مروراید گوشوار تو خواهد شد
(سیمین بهبهانی) (دی ۵۴)

این صدای چه مرغی بود در سکوت شبانگاهی برکه ی شب بی جنبش نقره ی گذر ماهی
(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰-۱۳۶۲)

- از اکتشافات سیمین بهبهانی است . (درباره ی طبقه بندی .. : ۱۵۱)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۵۹۱۱۰	نوا:	(فعولن فعلا تاتن) * ۲ - (مفاعیلُ مفاعیلن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	11100110-11100110 = (پری گل به پری گل ها) * ۲

شکیب از که طلب داری مگر شیشه ی آب است این به رقص آمده ذراتم شراب است و شراب است این
سراسر همه آوازم سراپا همه دستانم نه رگ هست ، و نه پی با من که رگ های رباب است این
(سیمین بهبهانی) (اسفند ۵۶)

- « شعر دیگری دارم به نام «شکیب از که طلب داری» شعری ست که حالت مستی را تجسم می دهد :
- شکیب از که طلب داری ، با این که مرکب از وتد و سبب و فاصله است ، با این همه خیلی بیش از حد
رقصان به نظر می رسد این جا هم بشکن زدن وزن توی ذوقم می زند . « (ابداع اوزان تازه : ۱۲۷)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۶۰۱۳۸	نوا:	(مفاعیلن مفاعیلن) * ۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	11/10/10/10-11/10/10/10 = (پری پری گل ها) * ۲

غبار خشک خون بر نخل نثار خون تر بر خاک جز این چه طرفه دیگر؟ نخل جز این چه تازه دیگر خاک
حماسه ی شهادت را به حرف حرف جان بنوشت بلندقامت سرباز قصیده‌ای چنین بر خاک
(سیمین بهبهانی) (آذر ۵۹)
کدام فتنه جادو کرد؟ دلت ز من جدا مانده ست به راه من ، کدامین دست سیاه دانه افشاند ست
(سیمین بهبهانی) (دی ۶۱)

چرا همی نگارینم همیشه نزد من ناید تا مرا نباید زار نالیدن به درد دل
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۷) (تک ۱)
نگار من اگر با من بسازدی نکو بودی
(المعجم ، شمیسا : ۱۱۴)

- «بسیاری از نمونه ها که نویسنده کتاب المعجم برای پاره ای از اوزان ارائه کرده است ، بسیار خنک و
تصنعی هستند و آنچه معلوم است این است که برای ساختن نمونه ای مطابق با افعیل تعبیه شده اند ، مثلا
این مصرع « نگار من اگر با من بسازدی نکو بودی» به خاطر دارم دوستم علی محمد حق شناس به شوخی
می گفت کسی که به این بدی شعر می گوید حقش آن است که نگارش با او نسازد . «
(سیمین بهبهانی ، ابداع اوزان تازه : ۱۲۶)
- دقت شود حتما شواهدی بیابید که ثابت کند هجای سوم کوتاه است وگرنه وزن (1110) * 4 می شود .
مثلا در (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۵) بیتی از آقای خاتمی نوری (وفات ۱۳۵۱) به عنوان شاهدهی
برای این وزن آمده است که ممکن است بر وزن (مفاعیلن * ۴) تقطیع شود :
سری چو قرص مه بینم به دیر خود عیان امشب نسیم خلد بنمودی به دیر من وزان امشب
(خاتمی نوری) (به نقل از مرثی اهل بیت ص ۵۱۲)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۶۰۳۹۵	نوا:	(مستفعلن مفاعیلن) *۲
گروه:	مکرر(دو ریسه)	رشته:	11/10/10/11-11/10/10/11=(گل ها پری پری گل ها) *۲

کولی میان انگشتر زهری نهفته ای دیری تا واره‌ی به تأثیرش روزی که نیست تدبیری
(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰-۱۳۶۲)

سارا چه شادمان بودی با بقچه‌های رنگینت شال و حریر و ابریشم کالای چین و ماچینت
(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰-۱۳۶۲) (۲۹ شهریور ۶۱ پس از قتل عام صبرا و شتیلا)
گیرم به طعنه ام خوانند ساز شکسته ام دانند هر چند خامشم اما آتشفشان خاموشم
(حسین منزوی) (وزن شعر معاصر : ۱۶۹)

- هر دو شعر سیمین بهبهانی در یک کتابند اما تاریخ سرودن آنها نامعلوم است .
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۶۰۹۰۹	نوا:	(فاعلاتن مفاعیلن) *۲
گروه:	مکرر(دو ریسه)	رشته:	1/110/110/1-1/110/110/1=(گل پری ها پری گل ها) *۲

ایلخان ! تحفه آوردند زیر زربفت دیداری. خادمان خوانچه بر دستند چندشان خسته می داری؟
(سیمین بهبهانی) (۶۳/۱۱)

گفت «پروردگار است این» مهر تا از افق سر زد چون فرو شد به تاریکی حکمتش رای دیگر زد
(سیمین بهبهانی) (۶۴/۷)
آه من بی تو می میرم کاش می داشتی باور روز و شب دیده بر راهم سوی کاشانه ام بگذر
(سیمین بهبهانی) (۷۳/۵)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۶۱۱۱۵	نوا:	مستفعلن مستفعلن مفاعیلن مفاعیلن
گروه:	دو ریسه	رشته:	1110/1110/1011/1011 گل ها پری گل ها پری گل ها پری گل ها

یادش به خیر آن روزها فراموشم نمی کردی در ماتم دیدار خود سیه پوشم نمی کردی
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۱۶۷)

- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۶۱۱۶۲	نوا:	مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1110/1110-1110/1010=پری پری (پری گل ها) *۳

چرا همی نگارینم همیشه نزد من ناید تا مرا نباید زار نالیدن به درد دل
(المعجم ، شمیسا : ۱۴۷) (تک ۱)
بهار شاد شورافکن، ز قله ها به زیر آمد هنوز عشق جان دارد، نگو نگو که دیر آمد
(سیمین بهبهانی) (۶۱/۲) (تک اول)

- قاعدتا این وزن را به شکل (مفاعیلن مفاعیلن) *۲ باید بشنویم مخصوصا وقتی این زنجیره تکرار شود ، اما روی کاغذ امکان وجود چنین وزنی وجود دارد مثلا بگوییم «چرا همی نگارینم خدا را نزد من ناید» یا بگوییم «بهار شاد شورافکن ز {جنگل ها} به زیر آمد» هنوز عشق جان دارد نگو {این را} که دیر آمد «
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۶۱۱۶۶	نوا:	مفاعیلن * ۴
گروه:	مکرر()	رشته:	۱۱۱۰-۱۱۱۰-۱۱۱۰-۱۱۱۰ = (پری گل ها) * ۴

به تیر: از چشم نابینا سپیدی نقطه بردارد   که نه دیده بیازارد نه نابینا خبر دارد
(شهید بلخی) (فرهنگ اوزان...: ۷۰۶)

دلا یاری دگر جستی بدین کار از تو خشنودم   تو از زاری بیاسودی من از خواری بیاسودم
(فرخی سیستانی)

تو را من دوست می دارم ندانم چیست درمانم   نه روی هجر می بینم نه راه وصل می دانم
(انوری)

مکن در جسم و جان منزل که این دون است و آن والا   قدم زین هر دو بیرون نه نه اینجا باش و نه آن جا
(سنایی)

تو را در دوستی رایبی نمی بینم نمی بینم   مرا اندر دلت جایی نمی بینم نمی بینم
(خاقانی)

شبان آهسته می نالم مگر دردم نهان ماند   به گوش هر که از زاری رسید آواز پنهانم
(سعدی)

به مژگان سیه کردی هزاران رخنه در دینم   بیا کز چشم بیمار هزاران درد برچینم
(حافظ)

گل اندامی که می دادم به خون دیده آبش را   چه سان بینم که گیرد دیگری آخر گلابش را
(صائب تبریزی)

من از دل بستگی های تو با آینه دانستم   که بر دیدار طاقت سوز خود عاشق تر از مایی
(رهی معیری)

بهار آمد بیا تا داد عمر رفته بستانیم   به پای سرو آزادی سر و دستی بیفشانیم
(ابتهاج)

سخن دیگر نگفتی ای سخن پرداز خاموشم   فراموشتم نمی کردم چرا کردی فراموشم
(سیمین بهبهانی)

منم من میهمان هر شبت لولی وش مغموم

منم من ، سنگ تیپا خورده ی رنجور

منم دشنام پست آفرینش نغمه ی ناجور

(اخوان ثالث - شعر زمستان - ۳۴/۱۱) (پاره ی یک و سه)

مر ما را نگارا دادخواهی درد و بیماری   هم اکنون کردمان باید ز کار عشق بیزاری

(المعجم ، شمیسا : ۱۴۷) (تک ۲)

تو را دنیا همی گوید که دل در من نبندی به   تو خود می پند نیوشش از این گویای ناگویا

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۵۷)

• رتبه ۵ در جدول پرکاربردترین وزن های شعر فارسی (بررسی جامع : ۲۰۵)

- «این وزن یکی از اوزان مشهور است . سعدی در سالم و مسبغ آن ۲۸ غزل، حافظ ۲۴ غزل و عطار ۱۴ غزل و یک قصیده دارد .» (فرهنگ کاربردی ... : ۳۴۷)
- جزو «اوزان شیرین و دلنشین و آرام که مناسب مضامین آرام بخش یا عاشقانه است .» (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۷۴)
- «برخی از فقرات اشعار پهلوی کاملاً وزن عروضی دارند ... که بعد ها به تدریج فهلویات با مختصر تغییری تبدیل به شعر عروضی شد . در شعر اندر آمدن شاه بهرام ورجاوند چنین مصرعی است :
نه پد هونر نه پد مردیه به پد افسوس و ری باریه
یعنی نه به هنر و مردی بل با سخره و ریشخند [پادشاهی از خسروان بستاندند] که وزن آن چهار مفاعیلن است .» (سیر رباعی : ۳۲۱)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۶۲۴۵۱	نوا:	(مستفعلتن مفعولن) * ۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	11/1100/11-11/11/00/11 (گل ها دل گل ها گل ها) * ۲

ای قبله ی جان ابرویت درگاه الهی کویت وی چشم جهانی سویت مه طره نواز مویت
(انسی اصفهانی) (دیوان اشعار انسی : ۴۷) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۱۲)
در لجه ی سرگردانی چون گوی شناور بودم با آن همه نافرمانی محکوم مقدر بودم
نی غرقه شدم ، نی رستم نی راه کران دانستم نی هیچ فراتر جستم نی هیچ فروتر بودم
(سیمین بهبهانی) (تیر ۱۳۵۶)
بر سفره ی چرمین امشب یک نامه و یک دفتر کو یک سطر به تنهایی ، نه یک واژه ی تنهاتر کو ؟
(سیمین بهبهانی) (۲۵ مهر ۵۷)
در من به جهان می خندد زخمی که دهان وا کرده ست انگار که آدم ها را وارونه تماشا کرده ست
(عبدالجبار کاکایی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۱۲)

- از اکتشافات سیمین بهبهانی است . (درباره ی طبقه بندی...: ۱۵۱)
- «از مقدمه ی دیوان انسی که در سال ۱۳۵۱ نوشته شده به این نتیجه می رسیم که اشعار دیوان قبل از سال ۱۳۵۱ سروده شده است .» (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۲۱۴)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۶۲۴۶۰	نوا:	فعلاتن مفعولن مفعولن فعلاتن فع لن
گروه:	شکسته	رشته:	11/1100/111/111/1100 دل گل ها گل رخ ها گل رخ ها دل گل ها گل ها

سخن از پیوند سست دو نام
و هم آغوشی در اوراق کهنه ی یک دفتر نیست (فروغ فرخزاد، فتح باغ ، ۱۳۳۹) (تک ۲)

کد وزن:	۶۴۲۵۰	نوا:	(مفاعلن مفعولاتن) * ۲
گروه:	مکرر(دو ریشه)	رشته:	1111/1010-1111/1010 پری پری گل ها گل ها پری پری گل ها گل ها

اگر شبم بی پایان است کویر وحشت سوزان است زدن به دریا آسان است کجاست آبی آتش زاد
(مهدی ملکی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۱ : ۱۸۶)

• فرزند ۲۳۴۹۵۴

نوا: مستفعلتن مفاعلن مفعولن ، مفعولاتن	کد وزن: ۶۵۳۶۳
رشته: 1111-1111/0101/0011 گل ها دل گل به گل به گل ها گل ها گل ها گل ها	گروه: ناقص

عید از سر این خران فرو خواهد کرد افسوس افسوس

(خیام) (بدعت ها و ... : ۱۹۰)

گیرم که به مال و زر کسی قارون شد مرگ است ز پی

یا آن که به علم و دانش: افلاطون شد کو حاصل وی ؟

(مشتاق اصفهانی)

• این شعر ها در قالب رباعی مستزاد است

نوا: مفعولاتن * ۴ - فع لن * ۸	کد وزن: ۶۵۵۳۵
رشته: 1111/1111/1111/1111 = (گل ها) * ۴	گروه: مکرر()

امشب یارم آمد از در ، رویش دیدم ، حیران گشتم قربان کردم دل بر دلبر ، چون جان آمد بی جان گشتم

(سید مظفر علی اسیر ، شجره العروض : ۳۳)

ای جانان رویی داری چون مه ، گیسو داری چون شامی دندانان چون دانه ی لوء لوء ، موی پیچانی چون دامی

تا کی ما را داری زینسان خوار و زار و مهجور ای جان ما را شادان کی می خواهی ، تو باش ای مه ، شاد و خندان

(تحفه الهند : ۱۸۳)

هفده هجایی

کمترین کد	۶۵۵۳۵	1/0000/0000/0000/0000
بیشترین کد	۱۳۱،۰۷۱	1/1111/1111/1111/1111
تعداد کد	۶۵۵۳۵	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۰	۱	۴	۱۴	۱۹

شرح : ۵ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

کد وزن:	۷۶۵۸۷	نوا: مستفعلن مفاعلٌ مستفعلن مفاعلٌ فع
گروه:	شکسته	فع لن مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعل
		رشته: 1/0010/1011/0010/1011

در بامداد عمر نبودش اگر وفای به عهد در این پسین چگونه تواند کند وفا به کسی

(بی نام) (فرهنگ اوزان...: ۷۰۷)

کد وزن:	۸۱۵۳۳	نوا: فاعلاتن مفعولن فعلاتن مفعولن فعلن
گروه:	شکسته	رشته: 100/111/1100/111/1101

همه می دانند

همه می دانند

ما به خواب سرد و ساکت سیمرغان ره یافته ایم (فروغ فرخزاد، فتح باغ، ۱۳۳۹) (تک ۳)

کد وزن:	۸۱۷۱۵	نوا: مستفعلن مفتعلن مفعولن ، مستفعلن - مستفعلٌ مستفعلٌ مفعولن فَعٌ مستفعلٌ فَع
گروه:	مکرر()	رشته: 10011/111/1001/10011

گفتم که چه کردی که چنین می سوزی ای یار عزیز

گفتا که شبی درین چمن خندیدم پس وای به من

(منسوب به ابوسعید ابولخیر)

• این یک مستزاد رباعی است .

کد وزن:	۸۱۷۴۷	نوا: مستفعلن مفاعلن مفعولن ، مستفعلن - مستفعلٌ فاعلاتٌ مفعولن فَعٌ ، مستفعلٌ فَع
گروه:	مکرر()	رشته: 10011-111/1010/10011

روزی ز پی گلاب می گردیدم در طرف چمن

پژمرده عذار گل در آتش دیدم افسرده چو من

(منسوب به ابوسعید ابولخیر)

عید آمد و کارها نکو خواهد کرد چون روی عروس
ساقی می لعل در سبو خواهد کرد چون چشم خروس
(خیام) (بدعت ها و ...: ۱۹۵)
پروانه و شمع و گل ، شبی ، آشفند در طرف چمن
وز جور و جفای دهر با هم گفتند بسیار سخن
(بهار)

• این یک مستزاد رباعی است .

کد وزن:	۸۷۲۱۰	نوا:	مفاعِلن مفاعِلن و مفاعِلن مفاعِلن - مفاعِلن مفاعِلن فعلاَتتن مفاعِلن
گروه:	شبه مکرر	رشته:	1010/1010-0-1010/1010

نگار آفتاب روی و شراب آفتاب بخت دلت مگسل از نگار و دهن مگسل از شراب
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۳) (تک ۱)

کد وزن:	۸۷۳۸۱	نوا:	فاعلاَت فاعلاَت فاعلاَت فاعلاَت فَع
گروه:	شکسته	رشته:	1/0101/0101/0101/0101

گر اسارت نشد دراز ، از کرامت نبود و این مصیبتِ پسین نشانِ استقامت نبود
(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۴۲)

کد وزن:	۸۸۴۹۵	نوا:	مفعولن فاعلاَتتن مفتعلن فاعلاَتتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	10101/1001-10101/111

از عدم آمد که پر کند هستی جاری به ساغری { شد جریان مصوری لحظه ی پویا سکون گرفت }
(سیمین بهبهانی) (مصرع دوم با جابجایی بندهای مصرع دوم در شعر اصلی بر این وزن است)

هم آوا : فرزند ۱۷۶۹۸۵

کد وزن:	۸۹۸۹۹	نوا:	مستفعلن فعل فعلاَتتاتن ، مستفعلن فعل - مفعول فاعلاَت مفاعیلن ، مفعول فاعِلن
گروه:	شکسته	رشته:	101011-11100-10/1011

این شاخه های خشک زمستانی این دستهای سرد
ای دوست جز تجسم عریانی سویت چه هدیه کرد
این یشم های خامش بارانی چونان دو لگه ابر
بارید در هوای تو پنهانی در دانه های درد
(سیمین بهبهانی) ۶۵/۷

• این یک مستزاد است .

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۸۹۹۴۵	نوا:	مفتعلن فاعلاَتتن مفعولن فاعلاَتتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1/0101/111-1/0101/1001

از عدم آمد که پر کند هستی جاری به ساغری لحظه ی پویا سکون گرفت شد جریان مصوری
(سیمین بهبهانی) (تک ۲)

• هم آوا: فرزند ۱۷۶۹۸۵

مفتعلن فاعلاتن مفتعلن مستفعلن	نوا:	۹۵۰۴۹	کد وزن:
1011/1001-10100/1001	رشته:	شبه متناوب	گروه:

از می لعل لبث چه خوش ، چشم خوشت سر مست شد   وز لب و نرگس دل کشت ، رفته دلم از دست خود
(تحفه الهند : ۲۲۹)

مفاعلهن مفاعلهن مفاعلهن مفاعلاتن	نوا:	۱۰۹۲۲۶	کد وزن:
1/10/10/10/10/10/10/10	رشته:	شکسته	گروه:

شقایق است و لاله رسته باز هم به جوکناران   که می زدید از دلم غبار غم به نقش و الوان
(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۳۷)

فع لن فاعلاتن فاعلاتن فعولن	نوا:	۱۱۱۴۱۱	کد وزن:
110/1100/1100/1100/11	رشته:	ناقص	گروه:

آن کو به ره دین پیمبر سر و جان داد ، حسین است
هم اکبر و هم اصغر خود را به عیان داد ، حسین است
(یغمای جندقی ، نوحه) (فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض : ۱۵۹)

• نوع : هم آوای بالغ

فع لن فعولن * ۵	نوا:	۱۱۲۳۴۷	کد وزن:
11/011/011/011/011/011	رشته:	شکسته	گروه:

با سایه ی خود در اطراف شهر مه آلود گشتم
اینجا و آنجا گذشتم
(اخوان ثالث ، ناگه غروب کدامین ستاره ؟) (تک ۱)

مستفعلن * ۳ - مستفعلن * ۴ فع	نوا:	۱۱۳۵۹۵	کد وزن:
1/1011/1011/1011/1011	رشته:	شکسته	گروه:

ای هم نفس با من بمان امشب هوای گریه دارم   این لحظه های غربت و غم را برای گریه دارم
(مهدی سهیلی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۷۶)
برخیز و کم کن همچو آرش مرزهای رنجمان را   تا هست جاری خون آرش در رگ تیر و کمان ها
(جواد زهتاب)
می آیم و با سرعت {سرعتم} هر دشت را جا می گذارم   هر چه گلایه از تو دارم پیش صحرا می گذارم
(محمود لشکری) (وزن شعر معاصر : ۱۶۴)

با چشمهای کوچک خویش

کز آن تراود نور بی نیرنگ عصمت

کم کم ببین این پر شگفتی عالم ناآشنا را   (اخوان ثالث ، برای دخترکم لاله و آقای مینا)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

فاعلهن فاعلهن فاعلهن فاعلهن فع لن	نوا:	۱۲۱۷۰۹	کد وزن:
11/101/101/101/101/101	رشته:	شکسته	گروه:

با تکان لطیف غریزه

ارث تاریک اشکال از بالهای تو می ریزد (سهراب سپهری اینجا پرنده بود) (تک ۲)

کد وزن:	۱۲۲۳۳۱	نوا:	مستفعلن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
گروه:	ناقص	رشته:	1/1101/1101/1101/1011

فهمیده بودم دروغت را به روی خود نیاوردم   شعری سرودم برای آنکه می آیی به دیدارم
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۱۹۷)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۲۲۳۳۳	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	1/1101/1101/1101/1101

گر خدا بودم ملائک را شبی فریاد می کردم   سکه ی خورشید را در کوره ی ظلمت رها سازند
(فروغ)

زندگی در چشم من شب های بی مهتاب را ماند   شعر من نیلوفر پژمرده در مرداب را ماند
(فریدون مشیری : پرواز با خورشید : ۸۸)

نا امید از درگهت چون آه بی تأثیر می آیم   رفته بودم شادمان، آزرده و دلگیر می آیم
(محمد قهرمان)

من پر از دیوم کدامین شیشه را بر سنگ می کوبی ؟   ای زنی که چون پری گلی قشنگ قصه ها خوبی
(حسین منزوی)

گر به کار خود فروباشید

یا به کار مردم دیگر

دیده بانی می کنم ناخوب و خوب کارهاتان را   (نیما یوشیج) (تک ۳)

گر بدین سان زیست باید پست

من چه بی شرمم ، اگر فانوس عمرم را نیاویزیم

بر بلند کاج خشک کوچه ی بن بست   (شاملو) (تک ۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۲۶۷۰۲	نوا:	فاعلاتن مفعولن فاعلاتن فعلاتن فع لن
گروه:	شکسته	رشته:	11/1100/1100/111/1100

به چمن زار بیا

به چمن زار بزرگ

و صدایم کن از پشت نفس های گل ابریشم (فروغ فرخزاد فتح باغ ۱۳۳۹) (تک ۳)

کد وزن:	۱۳۱۰۷۱	نوا:	مفعولاتن مفعولاتن مفعولاتن مفعولاتن
گروه:	مکرر()	رشته:	1/1111/1111/1111/1111
گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها گل ها			

گر خود می دانی کاین مردک ، دلچک واری بیش از ، آن یک نیست

پس بر گو این مبهم گویی هایت را در ، این جا مقصد چیست ؟

(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۴۹)

هجده هجایی

کمترین کد	۱۳۱،۰۷۱	10/0000/0000/0000/0000
بیشترین کد	۲۶۲۱۴۳	11/1111/1111/1111/1111
تعداد کد	۱۳۱،۰۷۱	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۶	۱۳	۲۷	۱۷	۶۳

شرح : ۴۶ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

کد وزن:	۱۵۲۲۱۲	نوا: فعلاتتن * ۳ فعل
گروه:	شکسته	رشته: 100/10100/10100/10100

صنما قد تو صنوبر و رخ تو چو ماه منیر   دهن و لبان تو شکرین ، سر کاکل تو عبیر
همه عاشقان ز فراق تو شده ناتوان و زار   بنما گهی رخ ماه سان ، برُبا ز ما شب تار
(تحفه الهند : ۱۹۷)

کد وزن:	۱۵۲۳۶۱	نوا: (مفتعلن و مفتعلن) * ۲ - (مفتعلن مفاعلتن) * ۲
گروه:	مکرر(شبه مکرر)	رشته: 1/0010/1001-1/0010/1001

شعله نگفته با تو اگر سرکشی نهرانِ مرا   فاش نگر به مجمرِ تن رقص جنون جان مرا
این همه خارخارِ دلم هست ز تاب یک نگهت   آه که این نوازشِ پر برده ز دل توان مرا
(سیمین بهبهانی) (خرداد ۵۶)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۵۲۸۷۴	نوا: (مفاعلتن مفاعلتن) * ۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته: 1/0010/1010-1/0010/1010

تنی سیاه را زده اند محافظان به بوم و بری   ستم فتاده است و کسان شنیده اند از آن خبری
(سیمین بهبهانی) ۷۱/۲
قلم به کف عطارد من که ظلم را رقم نزدی   چه شد که نابجا همه را به جا گرفته دم نزدی
ستم به دور چرخ کهن بسی رسیده بر تو و من   مدیر بی خرد که تویی مدار او به هم نزدی
(سیمین بهبهانی) ۷۴/۸

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۳۳۸۷	نوا: (مستفعلن مفاعلتن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته: 1/0010/1011-1/0010/1011

ای پرده برگرفته ز رخ می بینمت به پرده دری   دیوی سیه که جسته برون از جامه ی سپیدپری
از آن دو کاسه آتش و خون ریزد گدازه های جنون   من لرزه لرزه می گذرم تا خیره خیره می نگری
(سیمین بهبهانی) (مهر ۵۴)

بالا گرفته کار جنون کولی دوباره زار بزین بغض فشرده می کشدت فریاد کن هوار بزین
(سیمین بهبهانی) (کتاب دشت ارژن ۱۳۶۰-۱۳۶۲)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۵۴۴۱۳	نوا:	(فاعلاتن مفاعلتن) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1/0010/1101-1/0010/1101

با گلوگاه سرخ بخوان ای کبوتر که شعر منی وقت پرواز می رسدت ای که پر بسته ی رسنی
باز با آن دو لعلی ی گرد طاق فیروزه می نگری باز با آن دو برفی ی جلد چتر در باد می فکنی
(سیمین بهبهانی) ۷۶/۸

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۵۵۰۹۰	نوا:	مفاعلتن مفاعیلن مفاعیلن مفاعلتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	10010/1110/1110/10010

اگر گذرت فتد ناگه به کوی ما عجب نبود وگر نظرت فتد ناگه به سوی ما عجب نبود
(عروض بابر: ۱۳۶)

کد وزن:	۱۵۷۴۹۱	نوا:	(مستفعلن مفتعلن) *۲ - (مفعول مفاعیل فعل) *۲ (مستفعل مستفعل فع) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1/0011/0011-1/0011/0011

بر صفحه ی ژرفای کبود خط گذری باید و نیست پرواز مگو آه مگو ما را که پری باید و نیست
(سیمین بهبهانی) (فروردین ۶۰)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۶۰۵۶۳	نوا:	مستفعل مستفعل مستفعلن مستفعلن فع لن فعلاتن فعلاتن فع لن فعطن
گروه:	ناقص	رشته:	1/0011-1/0011/0011/0011

شد صبح، نه پروانه به جا بود و نه شمع ناگاه صبا
برگل بوزید و هر دو با هم رفتند من ماندم و من
(بهار) (تک ۱)

• مستزاد رباعی است .

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۶۰۵۶۹	نوا:	(مفتعلاتن مفتعلن) *۲ - (مفتعلن مستفعلن) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1001/11001-1001/11001

ای شب زلفت غالیه سا ، وی مه رویت غالیه پوش نرگس مستت باده پرست لعل خموشت باده فروش
نافه ی مشک از گل بگشای بدر منیر از شب بنمای مشک سیه بر ماه مسای سنبل تر بر لاله میپوش
(خواجوی کرمانی) (دیوان: ۲۸۰)

• دکتر شمیسا این وزن را از ابداعات خواجوی کرمانی می داند . (اوزان...خواجوی کرمانی: ۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۶۰۵۹۵	نوا: مستفعلتن مفاعلتن مفتعلن ، مستفعلتن - مستفعل فاعلات مستفعل فَع ، مستفعل فَع
گروه: ناقص	رشته: 1/0011-1/0011/0101/0011

این مغیچگان به ما ملامت چه کنند بی جرم و خطا
ما را به در از کوی سلامت چه کنند از راه جفا
امروز اگر کشند ما را به ستم وز پیش برند
فردا که بود روز قیامت چه کنند ماییم و شما
(اهلی شیرازی) (سیر رباعی : ۲۱۲)
گر نرد فسون به من نبازی چه شود ای شعبده باز
با بلبل خویش: اگر بسازی چه شود ای گلبن ناز
(مشتاق اصفهانی)

• این یک مستزاد رباعی است .

کد وزن: ۱۶۱۲۵۹	نوا: مستفعلن فعولن مستفعلن فعولن ، مفتعلن
گروه: مکرر(ناقص)	رشته: 1001-110/1011-110/1011

ای کامکار سلطان ، انصاف تو به جهان ،، گشته عیان
مسعود شهریاری ، خورشید نامداری ،، اندر جهان
ای اوج چرخ جایت ، گیتی ز روی و رایت ، چون بوستان
چون تیغ آسمان گون ، گردد به خوردن خون ، هم داستان
(مسعود سعد سلمان ، قصیده مستزاد مدحیه) (فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض : ۱۶۳)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۱۶۳۶۴۷	نوا: (مفعولاتن مُستَفْعِلَّتِن) * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 1/0011-1111-1/0011-1111

الله الله از دور زمان الله از جور خسان ای پادشه پیدا و نهان هو حق مددی مولا نظری
(موافق اصفهانی) (۱۲۸۸-۱۳۵۲ ق)
(آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۰۲) (تک ۱)

کد وزن: ۱۷۳۹۰۷	نوا: (مستفعلتن مفاعلتن) * ۲ - (مستفعل فاعلاتتن) * ۲ (مفعول مفاعلتن فعل) * ۲
گروه: مکرر(ناقص)	رشته: 1/0101/0011-1/0101/0011

با قهر چه می کشی مرا من کشته ی مهربانیم یک خنده و یک نگاه بس تا کشته ی خود بدانیم
ای آمده از سراب ها با خواب و خیال آب ها دارد ز تو بازتاب ها آینه ی زندگانیم
(سیمین بهبهانی) ۸۱/۳

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۱۷۴۷۶۲	نوا: مفاعلتن * ۴ فَعَل
گروه: شکسته	رشته: 10/1010/1010/1010/1010

شقایق است و لاله رسته باز هم به سبزه زارها و یا نموده نقش بر چمن نگارگر نگارها ؟

(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۳۷)

کد وزن:	۱۷۴۹۳۳	نوا:	(فاعلاتن مفاعلن) *۲ - (فاعلات فاعلات) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1/0101/0101-1/0101/0101

تن کشیده زیر بال شب بی کرانه ی ملال ما بادبان کهنه زورقی است این کبود خال ، خال ما
«تا چه می شود ، بگو بگو کار ما و این مهیب ژرف» در تکان شانه طفره هاست با سماجت سوال ما
(سیمین بهبهانی، دشت ارژن : ۷۰۹) (آذر ۶۰)

خوشه بود ، خوشه ی طلا دشت بود ، دشت بیکران از حریر نازک نسیم موج سایه روشنی بر آن
(سیمین بهبهانی) (۶۱/۱۱)

نقش های کهنه ام چقدر تلخ و خسته و خزانید نقش غربت جوانه ها رنگ حسرت جوانید
(حسین منزوی)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۷۶۹۸۵	نوا:	(مفتعلن فاعلاتتن) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1/0101/1001-1/0101/1001

ما فقرا فیض اقدسیم جلوه ی ذات مقدسیم دارای آفاق و انفسیم سلطان گردون اطلسیم
(ادیب نیشابوری) (تک اول)

از عدم آمد که پر کند هستی جاری به ساغری لحظه ی پویا سکون گرفت شد جریان مصوری
رشته ی پیگیر قطره ها نیمه رها ایستاده بود زان همه ساکن نمی چکید رشحه ی خردی به ساغری
(سیمین بهبهانی) (۶۴/۸)

(تک ۱، ۴، ۳ بر این وزن است) (در تک ۲ اگر «جریان» را «جریان» بخوانیم بر این وزن می شود .)
گوشه ی چشمم ستاره ای ست دیده ای آن را ؟ ندیده ام حبه ی انگور از آسمان دست فرابرده ، چیده ام
(سیمین بهبهانی) (۸۰/۶)

• هم آوا : وزن مادر است .

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۷۷۴۹۸	نوا:	(مفاعلاتن مفاعلن) *۲ - (مفاعلن فاعلاتتن) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1/0101/1010-1/0101/1010

دوباره می سازمت وطن اگرچه با خشت جان خویش ستون به سقف تو میزنم اگرچه با استخوان خویش
(سیمین بهبهانی) (اسفند ۶۰)

میان جالیز می دوم کنار بزغاله یی سیاه به متن تصویر کودکی نشسته ابهام سال و ماه
(سیمین بهبهانی) (۷۱/۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۷۸۰۱۱	نوا:	(مستفعلاتن مفاعلن) *۲ - (مفعول مفعول فاعلن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	101/011/011-101/011/011

حالی است حاله ننگفتنی امروز سیمین دیگرم گویی که خورشید پیش از این هرگز نتابیده بر سرم
انگار با آسمان خویش یک عمر بیگانه بوده ام امروز ، اما در این کبود هم بال و پر با کبوترم
(سیمین بهبهانی) ۷۱/۱
با قهر چه می کشی مرا من تشنه ی مهربانیم یک خنده و یک نگاه بس تا کشته ی خود بدانیم
(سیمین بهبهانی) ۸۱/۳

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۸۳۱۴۱	نوا:	(فاعلن فاعلن) *۲ - (فاعلاتن مفاعیلتن) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1/0110/0101-1/0110/0101

می نویسم و خط می زنم - کآن چه گم شده پیدا کنم وآن تخیل آشفته را واژه بخشم و گویا کنم
عاج نازک انگشت من پشت جمجمه می خاردم تا کلاف گره خورده را رشته رشته ز هم وا کنم
(سیمین بهبهانی) ۷۰/۵

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۸۷۲۴۵	نوا:	فاعلن *۶
گروه:	مکرر()	رشته:	101/101/101/101/101/101

یک نفر باید این حجم کم را بفهمد

دست او را برای تپش های اطراف معنی کند (سهراب سپهری ، بی روزها عروسک) (تک ۲)

کد وزن:	۱۸۷۸۳۵	نوا:	مستفعلن مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن
گروه:	ناقص	رشته:	101/1011-101/1011-1011

اهلا و سهلا ای نسیم بهار ای قاصد زلف یار
از زلف یار آبی چه داری بیار ای کاروان تتر
(بهار)

وآن کنج ویرانست مأوای دل رنج است کالای او
دلبر ندارد هیچ ، پروای دل غافل ز غوغای او
(بهار)

• قالب این وزن مستزاد است .

• استاد نجفی این وزن را از ابتکارات بهار می داند . (وزن های تازه بهار : ۵۶۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۹۰۲۶۸	نوا:	فاعلاتن فع فاعلاتن فاعلاتن فعل
گروه:	ناقص	رشته:	10/11100/11100/111100

قامت تو شمشاد و دهانت غنچه وش روی تو چون گل ، ساعد و ساق صاف و خوش
(تحفه الهند : ۱۷۷)

ای شده از جان روی تو را مه مشتری بر رخ تو دیوانه گشته حور و پری
جام وصالی بخش به مخموران خود پَرهان هان ، جو ، جور مکن زین بیش به میخواران خود
(تحفه الهند : ۱۸۱) (تک یک و سه کد ۵۹۴۵ ، تک دو کد ۵۸۱۷ و تک چهار کد ۱۹۰۲۶۸ است .)

کد وزن:	۱۹۰۸۳۶	نوا:	(فعلاتتن مستفعلن) * ۲
گروه:	مکرر( )	رشته:	1011/10100-1011/10100

من بی نوا را ناصحا به خدا که ترک پند کن به گمانت ار دیوانه ام به یقین مرا در بند کن
(فرصت شیرازی) (فرهنگ عروضی : ۱۱۴)

صنما خیالت را چه شد که به ما ندارد ، الفتی خجلم ز داغت کز وفا به سرم گذارد منتی
(زبده العروض: ۲۳) (نجفی: گروه : ۲۰)

من بی نوا را ناصحا به خدا که ترک پند کن به گمانت ار دیوانه ام به یقین مرا در بند کن
(نجفقلی میرزا ، دره نجفی : ۴۳)

چه شود بتا گر سوی ما ، فکنی نظر در رهگذر نبود عجب گر اوفتد به گدای گوشه را نظر
(عروض بابر: ۱۴۰)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۹۲۲۳۸	نوا:	مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن فعل
گروه:	شکسته	رشته:	10/1110/1110/1110/1110

{ به جز آغوش پر مهرت ندارم من پناهی گل تنم بشو پر از جسارت ها سویم پرواز کن
من آن سازم که کس نشنیده آواز پر از راز دلم بیا با دست هایت با نفس هایت مرا آغاز کن }
(مولف)

کد وزن:	۱۹۴۰۲۷	نوا:	(مستفعلن فعولن) * ۲ مستفعلن
گروه:	شکسته	رشته:	1011-110/1011-110/1011

ای کامگار سلطان انصاف تو به گیهان گشته عیان
مسعود شهریاری خورشید نامداری اندر جهان
(مسعود سعد)

• قالب این وزن مستزاد است

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۲۰۶۲۲۶	نوا:	(مفاعلتن فعلاتن) * ۲ - (فعول فعول فعولن) * ۲
گروه:	مکرر(مکرر)	رشته:	1/1001/0010-1/1001/0010

برای خدا کمکم کن که من ره چاره ندانم نه با تو امان حضورم نه بی تو حضور امانم
یگانه چگونه توان شد بدان که یگانه نباشد چنین تو اگر بتوانی به جان تو من نتوانم
(سیمین بهبهانی) ۶۸/۹

ترانه ی زنگ دبستان ز کوچه به گوش من آمد «عروسک زیور و کشور» به صد گله در سخن آمد
(سیمین بهبهانی) (اول مهر ۶۸)

• نوع : هم آوای بالغ

• زیر ریسه یک مکرر ریسه کوتاه است.

کد وزن:	۲۰۷۲۵۲	نوا:	(فعلاتتن فعلاتن) * ۲ - (فعلاتتن متفاعیل) * ۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1100/10100-1100/10100

چه سکوت سرد سیاهی چه سکوت سرد سیاهی   نه فراغ ریزش اشکی نه فروغ شعله ی آهی
 نه به چهره ی تو خراشی ز درون خسته ، نشانی   نه به سینه ی تو ، خروشی ز دل شکسته گواهی
 (سیمین بهبهانی) (۱۷ شهریور ۵۷ شامگاه « جمعه سیاه »)
 دو ردیف برگ اقاقی چه تقابلی چه نظامی   چه گروه بستن نرمی چه به صف نشستن رامی
 ز گروه یار نگیرم به صفی قرار نگیرم   همه کج سرشتی محضم نه تقابلی نه نظامی
 (سیمین بهبهانی) ۶۸/۳

چه شود بتا که زمانی ز رقیب خویش نهانی   گذری دمی به سوی من دل من ز غم برهانی
 (عروض بابر: ۱۴۰)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۰۷۷۶۵	نوا:	(فاعلاتن فعلاتن) * ۲ - (فاعلات مفتعلاتن) * ۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	110/01/01/01-110/01/01/01

می روم دگر ز دیارت خیز و توشه ی سفرم کن   دل که شد لبالب دردت خون به ساغر جگرم کن
 (اخوان ثالث)

دانه دانه سرخی و سبزی پر ستاره کرده فضا را   شعله شعله گرد سرم بین رقص تند دایره ها را
 (سیمین بهبهانی) ۵۶/۶

عید پول زرد و عروسک عید کفش برقی و دامن   عید ترک مشق و دبستان عید شادِ کودکی من
 (سیمین بهبهانی) ۶۹/۱۲

صفحه ی عتیقه ی لاکی کو وسیله ای که بخواند   با نگاره ی سنگ و بوقش حیف اگر خموش بماند
 (سیمین بهبهانی) ۷۳/۶

• این وزن را ابتدا اخوان به کار برده است . (درباره ی طبقه بندی ..: ۱۵۱)
 • نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۰۸۲۷۸	نوا:	(مفاعیلتن فعلاتن) * ۲ - (مفاعیل مفتعلاتن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1/1001/0110-1/1001/0110

تو آن ماه زهره جبینی و آن سرو لاله عذاری   که بر لاله غالیه سایه و از طره غالیه باری
 عقیق است یا لب شیرین عذار است یا گل و نسیرین   جمال است یا مه و پروین گللاله است یا شب تاری
 (خواجوی کرمانی)

سلامی ز عقده ی عشقی پر از بید مشک بهاری   فرستم به سوی دیارت به سودای عقده گساری
 پس آنگاه قصه ی دل را نویسم به نیل مذهب   بر اوراق چرمی ی آهو معطر به مشک تتاری
 (سیمین بهبهانی) ۶۹/۱۲

• شمیسا این وزن را از ابداعات خواجوی کرمانی می داند . (اوزان...خواجوی کرمانی: ۴)
 • نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۰۹۷۱۵	نوا:	فع لن فعلاتن * ۴ - مستفعل * ۴ فع لن
گروه:	شکسته	رشته:	11/0011/0011/0011/0011

در کوی تو گر سر برود ، محو شود باک ندارم   من عاشقم از دادن جان در رخت امساک ندارم
 (هاشم طباطبایی) (وزن و قافیه ی شعر فارسی : ۳۶)

ای عشق کجایی ز تو عطر و گل و رنگ بگیرم یکباره شده سهم خود از وسعت ارژنگ بگیرم
(محمود لشکری) (وزن شعر معاصر : ۲۴۸)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۰۹۸۱۷	نوا:	(مفتعلن مفتعلاتن) *۲- (مفتعلن مفتعلن فع) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1/1001/1001-1/1001/1001

خانه ی دل را دودری کن جانب جان راهبری کن طالب دریای حیاتی سنگدلا ، رو گهری کن
(مولانا)
یار من است او به چه نغزی خواجه اگر چه همه مغزی چون گذری بر سر کویش پای نکو نه که نلغزی
(مولانا)
وقت درو کردن گل شد کار به فردا مگذارید داس بجوید و بیاید لاله به صحرا مگذارید
(سیمین بهبهانی) (۶۲/۱)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۲۱۵۹۷۳	نوا:	(فاعلن فعلن فعولن) *۲ - (فاعلات مفاعلاتن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	11010/0101-11010/0101

با دو دیده ی نیمه چرخان ساعت پسری جوان است این همیشه جوان شگفتا شاخص گذر زمان است
روز بگذرد و شب آید شب دوباره سحر بزاید وین «همیشه همان» حضوری در تجسد «همچنان» است
(سیمین بهبهانی) (۷۳/۲)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۲۱۸۴۵۳	نوا:	فاعلات فاعلات فاعلات فاعلات فع لن
گروه:	مکرر کوتاه	رشته:	11/0101/0101/0101/0101

روزگار بر گرفت از رخت بسی نقاب بد رنگ تا که بازآوری هزار گونه دیگرش فرا چنگ
(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۴۳)

کد وزن:	۲۱۸۵۳۸	نوا:	(مفاعلن مفاعلاتن) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1/1010/1010-1/1010/1010

رها مکن که پر زدن را کبوترم نمی شناسد شکسته بال و پر ، حریمی جز این حرم نمی شناسد
قضا ، به کفّه ی صبوری رضای من چگونه سنجد ؟ که جز دل تو پارسنگی برابرم نمی شناسد
(سیمین بهبهانی) (اردیبهشت ۶۲)
به جامه ، غنچه غنچه منشان نگاره ی گلابتون را نگار کن به عطف دامن نشان قطره قطره خون را
(سیمین بهبهانی) (اردیبهشت ۶۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۱۹۰۵۱	نوا:	(مستفعلن مفاعلاتن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	1/1010/1011-1/1010/1011

باور نمی کنید اما در مشت ها ستاره دارم طرحی ز نور می تراود انگشت ها چو می فشارم
(سیمین بهبهانی) (۶۴/۸)

انگار گربه ی ملوسی خوابیده روی دامن من خودکام و راضی و تن آسان گرمی دوانده در تن من
(سیمین بهبهانی) ۷۳/۹

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۱۹۵۶۴	نوا:	(فعالتن مفاعلاتن) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	11010/1100-11010/1100

مه مطرب بزن ربایی بت ساقی بده شرابی که ندارم بهیچ بابی سر سرو و هوای بستان
(خواجوی کرمانی)

- شمیسا این وزن را از ابداعات خواجوی کرمانی می داند (اوزان...خواجوی کرمانی:۴)
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۱۹۵۶۵	نوا:	فاعلاتن مفاعلاتن فعالتن مفاعلاتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1/1010/1100-11010/1101

وی برخ رشگ ماه و پروین به شکر خنده جان شیرین روی خوب تو یا مهست این چین زلف تو یا شبست آن
(خواجوی کرمانی) (تک اول)

• هم آوا : فرزند ۲۱۹۵۶۴

کد وزن:	۲۲۰۰۷۶	نوا:	فاعلاتن مفاعلاتن فاعلاتن مفاعلاتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1/1010/1101-1/1010/1100

شکرت شور دلنوازان مارت آشوب مهره بازان سنبلت دام سرفرازان دهننت کام تنگ دستان
(خواجوی کرمانی)

• هم آوا : فرزند ۲۱۹۵۶۴

کد وزن:	۲۲۰۰۷۷	نوا:	(فاعلاتن مفاعلاتن) *۲ - (فاعلاتن و فاعلاتن) *۲
گروه:	مکرر(شبه مکرر)	رشته:	1101/0/1101-1101/0/1101

ای رخت شمع بت پرستان شمع بیرون از شبستان بر لب جوی طرف بستان داد مستان ز باده بستان
وی به رخ رشگ ماه و پروین به شکر خنده جان شیرین روی خوب تو یا مه است این چین زلف تو یا شب است آن
(خواجوی کرمانی) (تک ۱،۲،۴)

• هم آوا : فرزند ۲۱۹۵۶۴

کد وزن:	۲۲۴۶۹۴	نوا:	فعولن *۶
گروه:	مکرر()	رشته:	110/110/110/110/110/110

به اندازه ی عشق جا داشت اتاق تو در خانه ی تو پذیرای تنهاییم بود تن مهربانانه ی تو
(منزوی) (فرهنگ اوزان...: ۷۰۹)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۲۲۶۷۴۶	نوا: (مفاعیلن مستفعلاتن) *۲ - (ف فاعلاتن فاعلاتن) *۲
گروه: مکرر(ناقص)	رشته: 1101/1101/0-1101/1101/0 (به گل پری ها گل پری ها) *۲

چراغ را خاموش کردم، کتاب را ناخوانده بستم   پتو چه سنگین و زبر است چقدر امشب خسته هستم
صدای صدها پاره آهن عبور تند دائمی شان   نمی گذارد تا بخوابم ملول در بستر نشینم
(سیمین بهبهانی) ۷۸/۱

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۲۷۰۵۴	نوا: مفاعیلن مفاعیلن فعولن مفاعیلن فعولن
گروه: ناقص	رشته: 110/1110-110/1110/1110

زهی گیتی به دیدارت گلستان   گلستانم گلستان
گلستانی پر از هفتاد بستان   گلستانم گلستان
(یغمای جندقی)

• قالب این وزن مستزاد است .

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۲۷۲۵۹	نوا: (مستفعلن مستفعلاتن) *۲
گروه: مکرر(شکسته)	رشته: 1/1011/1011-1/1011/1011

ای رویت از فردوس بایی وز سنبلت بر گل نقابی   هر لحظه ای زان پیچ تابی در حلق جان من طنابی
(خواجوی کرمانی)

من دیده ام رنگین کمان را خندیده در ذرات باران   من خوانده ام رازی نهران را در دفتر سبز بهاران
(سیمین بهبهانی) (کتاب رستاخیز ۱۳۴۱-۱۳۵۲)

تندیس آهویت مبارک ای شهر رنگ و روشنایی   از من سلامی شاد بر تو خوش تر ز بوی آشنایی
(سیمین بهبهانی) (آبان ۷۰)

می آیم و دلتنگ دلتنگ ای سنگ نازک تن برایت   می آیم و سوغاتی من از بوسه پیراهن برایت
(حسین منزوی) (وزن شعر معاصر : ۱۶۸)

از گفتگوی باد با خاک آشفته خواب شاخساران   نجوای گنگ برگ ها را خاموش کرد: آواز باران
(محمد قهرمان)

• دکتر شمیسا این وزن را از ابداعات خواجوی کرمانی می داند . (اوزان...خواجوی کرمانی: ۴)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۳۴۹۵۴	نوا: (مفاعیلن فعلاتن) *۲
گروه: مکرر()	رشته: 1/1100/1010-1/1100/1010

کجاست آن که به آگاهی برون ز من نگرَد من را   نگاره سازد و تندیزی فرا وجود و فراتن را
(سیمین بهبهانی) ۶۲/۵

ببین به هیئت نیلوفر فرا نشستن بودا را   نگشته دامن پاکش تر گذشته آب ز سر ما را
(سیمین بهبهانی) ۶۲/۵

زنی که صاعقه وار آنک ردای شعله به سر دارد فرو نیامده خود پیداست که قصد خرمن من دارد
(حسین منزوی) (ابولحسن نجفی ، مقاله ی دایره ای با ۱۸۰ وزن ، از دیروز: ۱۲۰)
من آن درخت زمستانی بر آستان بهارم که جز به طعنه نخندد شکوفه بر تن عریانم
(نادر نادرپور) (مجموعه اشعار : ۸۴۴)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۳۵۴۶۷	نوا:	(مستفعلن فعلاتان) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1/1100/1011-1/1100/1011

خطی ز سرعت و از آتشدر آگینه سرا بشکن بانگِ بنفشِ یکی تندر در خوابِ آبی ی ما بشکن
(سیمین بهبهانی) (خرداد ۶۰)
من با صدای تو می خوانم در اوج آبی ی باورها دارد ترانه ی پروازم تحریر بال کبوترها
(سیمین بهبهانی) (بهمن ۶۶)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۳۵۹۸۰	نوا:	(فعالتن فعلاتان) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1/1100/1100-1/1100/1100

زن بدان دیده ی اشک افشان درمن آویخته می گوید که از آن راه زدن بس کن که از این عهد شکن بگذر
(سیمین بهبهانی) (۶۸/۱۱) (تک ۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۳۵۹۸۱	نوا:	فاعلاتن فعلاتان فعلاتان
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1/1100/1100-1/1100/1101

بانگی از گور چنین توفد که هوادار تو من بودم چه کست گفت جوانی کن وز هوادار کهن بگذر
(سیمین بهبهانی) (۶۸/۱۱) (تک ۱)

هم آوا : ۲۳۵۹۸۰

کد وزن:	۲۳۶۴۹۲	نوا:	فعالتن فعلاتان فاعلاتن فعلاتان
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1/1100/1101-1/1100/1100

شب به کابوس گرفتارم دخترک تب زده می آید که سرِ سرورِ من داری از سرِ سرورِ من بگذر
تو برافروخته می آیی بازوان شعله و لب آتش می کنم ناله که قدیسم می کشی نعره که زن ، بگذر
(سیمین بهبهانی) (۶۸/۱۱) (تک ۲ ، ۳)

• هم آوا : ۲۳۵۹۸۰

کد وزن:	۲۳۶۴۹۳	نوا:	(فاعلاتن فعلاتان) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1/1100/1101-1/1100/1101

هر چه کردم نتوانستم آه ، ای دوست ز من بگذر جان ز ابرام به لب دارم بگذر از صحبت تن بگذر...
دفترم شکوه کنان گوید جز منت هیچ نمی باید ترک اوهام پریشان کن ورنه از شعر و سخن بگذر
(سیمین بهبهانی ، یک دریچه آزادی : ۸۱۷) (۶۸/۱۱)

• هم آوا : ۲۳۵۹۸۰

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۳۹۰۵۸	نوا:	(مفاعلتن مفاعیلن) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1110/10010-1110/10010

چرا نشوم من بی دل ، علم به جهان رسوایی گهی سوی ما نمی آیی ، دمی بر ما نمی پایی
(عروض بابر: ۱۳۶)

کد وزن:	۲۳۹۵۷۱	نوا:	(مستفعلُ فاعلاتن فع) *۲ - (مفعول مفاعلن فع لن) *۲ (فع لن فعلن مفاعیلن) *۲
گروه:	مکرر()	رشته:	1/1101/0011-1/1101/0011

یک خمیره برای من کافی است تا دختر دیوجان باشم اما به تو راست می گویم من نیستم این که آن باشم
من جام بلور می خواهم من جامه ی تور می خواهم من شادی و شور می خواهم تا مست و ترانه خوان باشم
(سیمین بهبهانی) ۷۳/۱۲

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۴۰۰۸۴	نوا:	(فعلاتن مفاعیلن) *۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	11/10/10/10/0-11/10/10/10/0

به رجز ندا ز خان آمد که چه کردم و چه ها کردم ز دو زلف زهره با تیری گره آنچه بود وا کردم
(سیمین بهبهانی) ۶۳/۹
نفسی برون نمی آید چه فضای وحشت آلودی همه جا تنوره کش دیوی پی هر تنوره پی دودی
(سیمین بهبهانی) ۷۶/۲
چو خجسته باد نوروزی گذر آورد به گلشن ها کشد از بنفشه گیسوها برد از شکوفه دامن ها
(فریدون توللی) (کتاب بازگشت : ۶۶)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۴۳۶۷۵	نوا:	(مستفعلن فاعلاتن) *۲ - (مفعول مفعول مفعولن) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	111/011/011-111/011/011

آن شب که خاطره ات را باد ، از ذهن آینه می روید دیدم که عکس تو را جنگل ، بر لوح خاطره می کوبید
(فاطمه راکعی)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۴۴۶۶۷	نوا:	مستفعلن *۴ فع لن
گروه:	شکسته	رشته:	11/1011/1011/1011/1011

محبوب من ، بعد از تو گیجیم بی قرارم خالیم منگم بر دار بستی از چه خواهد شد چه خواهم کرد ، آونگم
(حسین منزوی)

طومار درد کهنه ای از روز اول روبرویم بود شعری نگفتم هر چه گفتم بغض پنهان گلویم بود
(غلام حسین عمرانی) (وزن شعر معاصر : ۱۶۲)

اما نمی دانی چه شبهایی سحر کردم

بی آنکه یکدم مهربان باشند با هم پلکهای من (اخوان ثالث ، آنگاه پس از تندر) (تک ۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۴۴۷۰۱	نوا:	(فاعلاتن فاعلاتان) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1/1101/1101-1/1101/1101

اسب می نالید می لرزید سرفه ها اسفنج و خون می شد هر نفس بر لب چو می آمد از جگر لختی برون می شد
(سیمین بهبهانی ، دشت ارژن : ۷۳۹) (۶۱/۱۰)
ای دلت آینه ی روشن دشمن جان سیاهی باش خانمان سوز شب تاریک چون فروغ صبحگاهی باش
(محمد قهرمان)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۴۴۷۱۸	نوا:	مفاعیلن مفاعیلن فع لن مفاعیلن مفاعیلن
گروه:	شکسته(ناقص)	رشته:	1110/1110-11/1110/1110

ببین در شعر من دست اندازی نباشد تا تو را دستت بیندازم ، هجا ها را انگشت به انگشت تر بینم
(آسیه خویی) (وزن شعر معاصر : ۲۳۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۴۵۴۹۹	نوا:	(مستفعلن فع لن) *۳
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	11/1011-11/1011-11/1011

دیروز طوفانی این روزها سربی فردایمان آتش شاید که این جنگل روزی برویاند تا آسمان آتش
(عبدالحسین رحمتی) (وزن شعر معاصر : ۱۵۵)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۴۸۵۲۲	نوا:	مفاعلن فاعلاتن مفاعلن فاعلاتن فع لن
گروه:	ناقص	رشته:	11/1100/1010/1100/1010

و قطره ها جریان را به آبشار جسارت بردند هبوط پشت هبوطی پس از صعود اشارت کردند
(آسیه خویی) (وزن شعر معاصر : ۲۶۸)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۴۹۰۳۶	نوا:	فاعلاتن *۴ فع لن
گروه:	ناقص	رشته:	11/1100/1100/1100/1100

آن کلاغی که پرید
از فراز سر ما

و فرو رفت در اندیشه ی آشفته ی ابری ولگرد (فروغ فرخزاد) (تک ۳)

کد وزن:	۲۴۹۰۳۷	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن *۳ فع لن
گروه:	ناقص	رشته:	11/1100/1100/1100/1101

آسمان ! روی زمین سایه نینداخته ای ، یعنی که بره هایت به چراگاه در انداخته ای ، یعنی که
(آسیه خویی) (وزن شعر معاصر : ۱۰۶)

من که متروک تر از خلوت خوف آور یک دهلیزم آرزوم است که از پله ی تنهایی خود بگریزم
(کوروس احمدی) (وزن شعر معاصر : ۱۰۶)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : (مفاعیلن مفاعیلاتن) * ۲	کد وزن: ۲۵۳۴۲۲
رشته : 11110/1110-11110/1110	گروه : مکرر(شکسته)

به لطف قامت انسانی نه شکل مادر و زن دیدم ز جسم خسته و بیمارش هر آنچه مانده و من دیدم
(غلامرضا مرادی) (وزن شعر معاصر : ۲۲۸)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : (فع لن فعلاتن مفعولن) * ۲	کد وزن: ۲۵۵۹۸۷
رشته : 111/1100/11-111/1100/11	گروه : مکرر(ناقص)

ای سرو سخنگو با من گو گر زمزمه ای پنهان داری چشم دل توفان خواهم را با گریه و شوقی ، تر گردان
(یوسفعلی میرشکاک) (وزن شعر معاصر : ۲۴۴)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

نوا : (مفعولن) * ۶	کد وزن: ۲۶۲۱۴۳
رشته : 11/1111/1111/1111/1111	گروه : مکرر(ناقص)

گر خود همچون بازی گرها بازی کردن داند بازی گردان بازی بگرفتن از بازی گرها بر وی خواهد شد بس آسان
(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۴۹)

نوزده هجایی

۱۰۰/۰۰۰۰/۰۰۰۰/۰۰۰۰/۰۰۰۰	۲۶۲۱۴۳	کمترین کد
۱۱۱/۱۱۱۱/۱۱۱۱/۱۱۱۱/۱۱۱۱	۵۲۴۲۸۷	بیشترین کد
	۲۶۲۱۴۳۲	تعداد کد

تعداد کل وزن ها	سایر	هم خانواده ی بالغ	هم آوای بالغ	خنثای بالغ
۱۳	۸	۳	۰	۲

شرح : ۵ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

کد وزن: ۳۱۴۵۷۳	نوا: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن
گروه: ناقص	رشته: ۱۰۰/۱۱۰۰/۱۱۰۰/۱۱۰۰/۱۱۰۱

باز آن شیون زار

باز آن بانگ ستوه

بانگ آن زخمی گم گشته به پا خاست ز گودال سیاه (فریدون توللی) (عروض فارسی : ۲۴۰)

کد وزن: ۳۲۱۳۴۳	نوا: مفعولاتن مُسْتَفْعِلْتَن مُسْتَفْعِلْتَن مُسْتَفْعِلْتَن
گروه: مکرر()	رشته: ۱/۰۰۱۱-۱۱۱۱-۱/۰۰۱۱-۱۱۱۱

آله آله ز افسرده دلی از شرک خفی وز کفر جلی ای نور نبی ای سر ولی هو حق مددی مولا نظری

(موافق اصفهانی) (۱۲۸۸-۱۳۵۲ ق) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۰۲) (تک ۱)

کد وزن: ۳۴۹۵۲۵	نوا: فع مفاعلن مفاعلن مفاعلن مفاعلن فعل - فاعلاتن * ۴ فاعلن
گروه: شکسته	رشته: ۱۰۱/۰۱۰۱/۰۱۰۱/۰۱۰۱/۰۱۰۱

نقش های کهنه ام چه قدر تلخ و خسته و خزانی اند نقش غربت جوانه ها رنگ حسرت جوانی اند

(منزوی) (فرهنگ اوزان... : ۷۱۲)

بالشم ستاره ، ماه تخته است و باد هم ملافه ام من به عشق چشم های تو هنوز زنده ام ، ترانه ام

(هادی خوانساری) (وزن شعر معاصر : ۳۰۹)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۳۵۵۱۶۲	نوا: مفاعلاتن مفاعلاتن مفاعلاتن مفاعلن
گروه: شکسته(شکسته)	رشته: ۱۰۱۰-۱۱۰۱۰-۱۱۰۱۰-۱۱۰۱۰

الا که داری به فیض باری توان و قدرت به جسم و جان

(بی نام: فرهنگ کاربردی ... : ۴۳)

کد وزن: ۳۷۴۶۳۸	نوا: مفاعیلن فعولن مفاعیلن فعولن فعولن فَعَل
گروه: شکسته(ناقص)	رشته: ۱۰/۱۱۰-۱۱۰/۱۱۱۰-۱۱۰/۱۱۱۰

از آن روزی که رفتی فراموش نمودم بلافاصله و با اندوه و گریه هم آغوش نمودم بلافاصله

(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۲۹)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۸۴۴۷۷	نوا: فاعلاتن * ۴ فاعلن
گروه: شکسته	رشته: 101/1101/1101/1101/1101

رفتگی امشب آسمان چشم من از گریه دریا می شود در نگاهم بی تو دریای خزر از دور پیدا می شود
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۱۰۴)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۴۲۵۷۸۵	نوا: مفتعلاتن مفتعلاتن مفعولاتن مفتعلاتن
گروه: شبه متناوب	رشته: 1/1001-1111-1/1001-1/1001

سلسله جنبان ، سلسله جنبان ، گشت برادر این دل مجنون
چون بنشورد چون بنشورد آن مجنون کش شد سر ماهش
(مولانا) (تک ۲)

کد وزن: ۴۳۶۹۰۶	نوا: مفاعلن * ۴ فعولن
گروه: شکسته	رشته: 110/1010/1010/1010/10101

بنفشه ها و لاله چیده اند جمله کودکان به زنبیل که تا کنند عرضه بر مسافران روزهای تعطیل
(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۳۷)

کد وزن: ۴۴۹۳۸۹	نوا: فاعلن * ۵ فَع
گروه: شکسته	رشته: 1/101/101/101/101/101/101

بعد وقتی که بالای سنگی نشستم

هجرت سنگ را از جوار کف پای خود می شنیدم (سهراب سپهری، متن قدیم شب) (تک ۲)

کد وزن: ۴۵۰۲۶۷	نوا: مستفعلن فاعلاتن فعولن مستفعلن فاعلاتن فع لن فعولن فعولن فعولن ، فع لن فعولن فعولن مفعول مفعول مفعول فع لن مفعول مفعول فع لن
گروه: ناقص	رشته: 11/011/011-11/011/011/011

یک روز اگر ریختم همچو باران ، هر سوی باغ بهاران
امروز باید بسوزم چنان برق ، در اشتیاق بهاران
(سیروس شمیسا) (وزن شعر معاصر : ۱۵۹)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۴۵۴۳۸۲	نوا: مفاعیلن * ۴ فعولن
گروه: شکسته(ناقص)	رشته: 110/1110/1110/1110/1110

تو را من چشم در راهم شباهنگام

که می گیرند در شاخ تلاجن سایه ها رنگ سیاهی

(نیما یوشیج ، تو را من چشم در راهم ، ۱۳۳۶) (تک ۲)

کد وزن: ۴۹۰۴۶۲	نوا: مفاعیلاتن * ۳ مفاعیلن
گروه: شکسته(ناقص)	رشته: 1110-1/1110-1/1110-1/1110

چرا امشب مسجد کوفه ساکت و آرام است و خاموش است
 چرا امشب زینب کبرا در غم و آلام است و خاموش است
 (محمد علی مردانی) (فرهنگ اوزان...: ۷۱۳)

• با تقطیع (مفاعیلتن *۳ + مفاعیلن) به این شکل خوانده می شود :
 (چرا امشب مسجد کوفه ساکت و آرام است خاموش است
 چرا امشب زینب کبرا در غم و آلام است خاموش است
 و با تقطیع (مفاعیلن + فاعلاتتن *۳) به شکل پایین خوانده می شود که به نظر من ، این تقطیع موسیقی
 زیباتری تولید می کند .

چرا امشب مسجد کوفه ساکت و آرام است و خاموش است
 چرا امشب زینب کبرا در غم و آلام است و خاموش است (

• نوع : هم خانواده ی بالغ

مفعولاتتن مفعولاتتن مفعولاتتن مفعولاتتن	نوا :	۵۲۴۲۸۷	کد وزن :
111/1111/1111/1111/1111	رشته :	مکرر()	گروه :

گر می پرسیدم هر روزت زآن ننگین نیرنگی کاو را در کاراست
 بی شک بس راحت تر بودم اکنون که م دیگر فرصت رفته ست از دست
 (ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۴۹)

بیست هجایی

کمترین کد	۵۲۴۲۸۸	1000/0000/0000/0000/0000
بیشترین کد	۱۰۰۴۸۰۵۷۵	1111/1111/1111/1111/1111
تعداد کد	۵۲۴۲۸۸	

خنثای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	تعداد کل وزن ها
۵	۸	۹	۱۰	۳۲

شرح : ۲۲ وزن بالغ در این هجا وجود دارد .

- «شعر بیست هجایی بلند ترین مصراع شعر سنتی فارسی است .» (فرهنگ کاربردی ... : ۴۱)

کد وزن:	۵۴۱۲۰۰	نوا: فعلتتن *۴
گروه:	مکرر()	رشته: 1/0000-1/0000-1/0000-1/0000

شکرک از آن دو لبک تو بچنم اگر تو یله کنی به سرک تو بزنت به پدر اگر تو گله کنی
(عنصری) (المعجم ، شمیسا : ۱۱۳)

کد وزن:	۶۰۸۸۵۰	نوا: مفاعلتن *۴
گروه:	مکرر(شبه مکرر)	رشته: 1/0010-1/0010-1/0010-1/0010

هم صدوا هم عتبوا عتابا ما له سبب تن و دل ما مسخر او که می نپرد بجز بر او
فما طلبوا سوی سقمی فطاب علی ما طلبوا عجب خبری که می دهم دم و غم او کر و فر او
(مولانا ، غزل شماره ی ۲۲۶۷)
سحر اثری ز طلعت او شبم نفسی ز عنبر او مرا غم او چو زنده کند چگونه شوم ز منظر او
(مولانا)
بیا بشنو کلام خدا ، ز کلام علی ، به نام علی زبان علی زبان خدا ، کلام خدا کلام علی
(جلال الدین همایی ، شناخت شعر : ۶۴)

چه شد صنما که سوی کسی به چشم رضا نمی نگری ز رسم جفا نمی گذری طریق وفا نمی سپری
(عروض سیفی : ۶۹)

تو مهر و مهی تو حور و پری و یا ملکی و یا بشری که خیره شود ز نور رخت به گاه نظر بتا بصرم
(وحید تبریزی ، قوائم العروض : برگ ۱۰)

- این وزن مادر ۷ وزن است .
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۶۰۹۸۷۵	نوا: (مستفعلتن مفاعلتن) *۲
گروه:	مکرر(شبه تناوب)	رشته: 10010/10011-1001/0/1001/1

من جرم زمین شکافته ام زان سوی سپهر سر زده ام مرغی شده ام عظیم و عجب بر اوج کبود پر زده ام

با پیکر بی نهایت خود با فرّ و شکوه و هیبت خود تا دور شود ستاره ز رّه فریادِ «حذر حذر» زده ام
(سیمین بهبهانی) ۶۲/۱۱

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۶۱۰۹۰۰	نوا:	(فعلاتتن مفاعلتن) * ۲ - (فعلن فعل فعل فعلن) * ۲
گروه:	مکرر(دو ریشه)	رشته:	100/10-10/100-100/10-10/100

نه که تشنه شراب توئیم نه که خسته خراب توئیم چه شود بما نظری کنی سوی خاک ما گذری کنی
(فیض کاشانی) (تک ۱)

• هم آوا : ۶۷۶۵۰۰

کد وزن:	۶۴۲۶۷۵	نوا:	مُسْتَفْعِلَّتُن * ۴
گروه:	مکرر()	رشته:	1/0011-1/0011-1/0011-1/0011

تا چند کشم آزار جهان ای جان جهان بر من نظری
در من بنگر، گر می نگری بر من بگذر گر می گذری
سوزم همه شب در آتش تب خونابه به دل تب خاله به لب
زان داروی جان بی رنج طلب بر من بچشان آخر قدری
(امیری فیروزکوهی) (فرهنگ اوزان... : ۷۱۴)
ای عشق بیا کارام دلی ، ای عقل برو اینجا خجلی ای شور جنون شیرین عسلی چون بلبل باغ این نغمه سرا
(الهی قمشه ای)

ای مونس جان ای قبله ی عشق ای آیت لطف ای دلبر من
آرام دلم گنج گهرم نور بصرم تاج سرمن
(رعدی آذرخشی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۲۰۲) (غزل کامل)

• این وزن مادر ۷ فرزند است .

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۶۷۴۴۵۲	نوا:	فعلاتتن فعلاتتن مفاعلتن فعلاتتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1/0100-1/0010-1/0100-1/0100

به خرامشی چه شود اگر سوی عاشقان گذری کنی به نوازشی چه زیان دهد به منتظران نظری کنی
(فیض کاشانی) (تک ۲)

• هم آوا : ۶۷۶۵۰۰

کد وزن:	۶۷۶۵۰۰	نوا:	فعلاتتن * ۴ - متفاعلن * ۴
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	1/0100-1/0100-1/0100-1/0100

به صنوبر قد دلکشش اگر ای صبا گذری کنی ز هوای جان حزین من دل خسته را خبری کنی
(سلمان ساوجی) (عروض فارسی : ۱۲۵)
دل و جان فدای نگاه او، چو برای کشتن چون منی نگرد به سوی من و سخن به کرشمه با دگری کند
(امیر خسرو دهلوی) (فرهنگ اوزان... : ۷۱۴)
ز کمند زلف تو هر شکن گرهی فکند به کار من به گره گشایی زلف خود که زکار من گرهی گشا
(جامی) (فرهنگ عروضی : ۱۱۳)

به خرامشی چه شود اگر سُوی عاشقان گذری کنی   به نوازشی چه زیان دهد به منتظران نظری کنی
(فیض کاشانی) (تک ۱)

به حریم خلوت خود شی چه شود نهفته بخوانیم   به کنار من بنشین و به کنار خود بنشانیم
(هاتف اصفهانی)

چه شود به چهره ی زرد من نظری برای خدا کنی   که اگر کنی همه درد من به یکی نظاره دوا کنی
(هاتف اصفهانی)

چه شود اگر بری ز دل همه دردهای نهانیم   به کرشمه های نهانی و به تفقّادات زبانیم
(رشحه دختر هاتف اصفهانی) (ضرباهنگ کلام: ۱۱۱)

به کجا روم که ز کوی خود قدمی به حيله فراکشم   که مگر دمی به هوای دل نفسی ز سینه جدا کشم
(امیری فیروزکوهی)

به تو ای شکوفه ی آتشین ! لب یار عشوه فروش من   می تلخ من به عتاب شو نشوی به بوسه چو نوش من
(اسماعیل خوبی) (وزن شعر معاصر : ۱۳۷)

صنما رخ تو چو ماه روشن ، موی تو چو شب سیه   چو ربوده ای دل عاشقان ، نکنی چرا سوی ما نگه
همه عاشقان ز فراق تو شده خون فشان ز دو دیده ها   تو ترحمی نکنی گهی صنما به جور کشیده ها
(تحفه الهند : ۱۹۶)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۶۹۹۰۵۰	نوا:	مفاعِلن * ۵
گروه:	مکرر()	رشته:	1010/1010/1010/1010/1010

بنفشه ها و پامچال را به دست کودکان سپرده اند و جمله را برای عرضه پیش راهیان جمعه برده اند
(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۳۸)

کد وزن:	۷۰۷۲۵۰	نوا:	(مفاعِلتن فاعلاتتن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	10101/10010-10101/10010

برآمده از آبنوس و شب توهم بودا نشان من   گشوده دو بازو به دعوتم ربوده مرا از جهان من
طنین نی انبان از آن دیار برآمده با لحن « یار یار »   که جنبش پر قوس و رقص مار دویده به آرام جان من
(سیمین بهبهانی) ۶۲/۵

مجسمه ای در سواره رو نشسته و بازویش پرچمی   بریده و از آستین برون حکایت تلخ مجسمی
(سیمین بهبهانی) ۷۸/۸

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۷۱۰۳۲۵	نوا:	فاعِلاتُنن * ۴
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	10101-10101-10101-10101

بر در تو من رو به خاک عجز ناله می کنم کای اله من   جرم کرده ام ظلم کرده ام پرده ای بپوش بر گناه من
(فیض کاشانی) (غزل شماره ۷۷۱)

یارکی مراست رند و بذله گو شوخ و دلربا خوب و خوش سرشت

طره‌اش عبیر پیکرش حریر عارضش بهار طلعتش بهشت

(قآنی)

هر که را که بخت دیده می دهد در رخ تو بیننده می کند   وان که می کند سیر صورتت وصف آفریننده می کند
(فروغی بسطامی)

باز می رود بر زبان من قصه ی جانسوز عاشقان   گریه های مستانه می کند دل ز داغ جانسوز عاشقان
(عباس باقری) (وزن شعر معاصر : ۳۰۸)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۷۳۱۹۴۷	نوا:	فع لن مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن فعل - مستفعلن مفاعیلُ مستفعلن مفاعیلُ مستفعلن
گروه:	شکسته	رشته:	1011/0010/1011/0010/1011

تا کی بوم به انده تیمارِ عشقِ آن بتِ نامهربان
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۷)

کد وزن:	۷۴۸۳۹۵	نوا:	فع لن مفاعلن فاعلاتن مفاعلن فاعلاتن فعل - مستفعلن مفاعیلُ مستفعلن مفاعیلُ مستفعلن
گروه:	شکسته	رشته:	1011/0110/1011/0110/1011

سرو سهی به بالا و رخ سیب و سیم دندان { و } لب ناردان
(معیارالاشعار ، فشارکی : ۸۷)

کد وزن:	۷۴۸۹۸۲	نوا:	فعولن * ۶ فعل
گروه:	شکسته	رشته:	10/110/110/110/110/110

دل آبییم را شکستی تو در آخرین روز سرد خزان   به دنبال تو من به گریه دویدم مرو در کنارم بمان
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۴۴)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۷۶۸۹۵۵	نوا:	مستفعلن*۵
گروه:	مکرر()	رشته:	1011/1011/1011/1011/1011

جاری شدی بی زمزمه چون خواهشی بی وسوسه در متن من
پیدا شدی بی دغدغه چون تابشی بی شعشه در بطن من
(آسیه خویی)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۸۲۶۵۹۶	نوا:	فعلن فعلن فع لن فعلن فع لن فعلن فعْل.. فعلن فعلاتن مفتعلن فع لن فعلن فعلاتن
گروه:	بی ریسه	رشته:	1100100-11100-1-1100100

بر روی تو کوکب ، کاکل تو شب ، خط سیاه تو شامی   دل ما شده صید تو ، خال تو دانه و موی دراز تو دامی
(تحفه الهند : ۱۹۵) (تک ۱)

کد وزن:	۸۳۱۲۷۵	نوا:	(فع لن مفاعلن فعلاتن) * ۲ - (مستفعلن مفاعیلُ فع لن) * ۲ (مفعول فاعلات فعولن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	11/0010/1011-11/0010/1011

می رقصد از نشاطِ بهاری سبزینه در بلورِ نگاهم می جوشد از طراوت جاری خون در رگان سرخ و سیاهم
(سیمین بهبهانی) ۶۶/۱۲
بشمار برگ های گلی را وقتی که هیچ کار نداری با یاد یار زمزمه ای کن در غربتی که یار نداری
(سیمین بهبهانی) ۷۷/۱۱
یادی ست در همیشه ی ذهنم آن گیسوان خیس معطر بر سینه ی زلال تو افشان همچون خزه بر آب شناور
(حسین منزوی)

- این وزن مادر وزن ۲۵۱۸۸۳ است .
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۸۴۵۶۲۵	نوا:	مفتعلاتن *۴
گروه:	مکرر()	رشته:	1/1001-1/1001-1/1001-1/1001

آینهام من آینهام من تا که بدیدم روی چو ماهش چشم جهانم چشم جهانم تا که بدیدم چشم سپاهش
چرخ و زمین شد چرخ و زمین شد جنت ماوا راحت جان ها تا که برآمد تا که برآمد بر گه جودی خیل و سپاهش
(مولانا)

زلف و قدت راست ای بت سرکش چشم و رخت راست ای بت رعنا
سنبل و شمشاد هندو چاکر نرگس و لاله بنده و لالا
(محتشم کاشانی)

تا که چو طاووس از درم آمد ، یکسره گل کرد ، باغ امیدم
زلف سپاهش ، شام وصالم ، روی چو ماهش ، بخت سپیدم
(مهدی سهیلی) (فرهنگ اوزان...: ۶۲۳)

نوش لبانت مایه ی جانم خال سیاهت نافه و عنبر چین جبینت موجه ی کوثر طره و خطت سنبل و کافر
بی رخ خوبت زار و نزارم بهر خدا بنما رخ مهوش خوار و خرابم ، با تب و تابم جام شرابم ده بت میکش
(تحفه الهند : ۱۷۳)

- هم آوا : روی کاغذ مادر ۷ وزن می شود
- نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۸۴۸۶۹۱	نوا:	فع لن فعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لن فعلاتن - مستفعلُ مستفعلُ مستفعلُ فع لن مستفعل فع لن
گروه:	ناقص	رشته:	11/0011-11/0011/0011/0011

ای ریخته سودای تو خون دل ما را بی هیچ گناهی
بنواز دمی خسته شمشیر جفا را گاهی به نگاهی
(کمال خجندی)

هر لحظه به شکلی بت عیار برآمد دل برد و نهان شد
هر دم، به لباسی دگر آن یار برآمد گه پیر و جوان شد
(منسوب به مولانا)

این مجلس چارم به خدا ننگِ بشر بود دیدی چه خبر بود؟!

هر کار که کردند، ضرر رویِ ضرر بود دیدی چه خبر بود؟!
(میرزاده عشقی)

این دود سیه فام که از بام وطن خاست ازماست که برماست
وین شعله سوزان که برآمد ز چپ و راست ازماست که برماست
(بهار)

تا چند زنی نعره که قانون خدا کو؟ گوش شنوا کو؟
کو آنکه دهد گوش به عرض فقرا کو؟ گوش شنوا کو؟
(سید اشرف الدین گیلانی)

• قالب ادبی این وزن مستزاد است .

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۸۷۳۸۱۳	نوا:	فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلاتن
گروه:	مکرر کوتاه	رشته:	1101/0101/0101/0101/0101

لش خوری اگر طبیعت است بهر کرکسان و نیز گفتار
نیست آنچه می خورند بعضی اهل روزگار کم ز مردار
(ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۴۳)

کد وزن:	۸۷۹۴۵۰	نوا:	مفاعلاتن * ۴
گروه:	مکرر (شکسته)	رشته:	11010-11010-11010-11010

زهی دو چشمت به خون مردم گشاده تیر و کشیده خنجر
رخ چو ماهت صباح دولت خط سیاهت شب معتبر
(عصمت بخارایی) (فرهنگ اوزان... : ۷۱۵)
ز سر عشق تو بود الکن زبان ارباب شوق لیکن
ز بی زبانی غم نهانی چنان که دانی شد آشکارا
(جامی)

چنین شنیدم که هر که شب ها نظر ز فیض سحر نبندد
ملک ز کارش گره گشاید فلک به کینش کمر نبندد
(خالص استرآبادی ق ۱۱) (با چراغ و آینه: ۹۷)
نه نیکخواهی که گاهگاهی بدو شمارم غمی که دارم
نه هم زبانی که یک زمانی ز من بپرسد غم که داری
(محتشم کاشانی ، قوائم العروض: برگ ۱۰)
زهی جمالی که چون جمالت نبشته نقشی زمانه زیبا
به خنده شیرین ، به بذله شکر ، به غمزه لیلی ، به عشوه سلمی
(عاشق اصفهانی ، عروض فارسی: ۱۷۸)

نخوانده طفل جنون مزاجم خطی ز پست و بلند هستی
شوم فلاطون ملک دانش اگر شناسم سر از کف پا
(بیدل دهلوی)

زهی تجلی نموده حسنت به چشم وامق ز روی عذرا
 به یک کرشمه ربوده چشمت توان یوسف دل زلیخا
 (یغمای جندقی ، عروض فارسی: ۱۷۹)

صبا پیامی ز مهربانی رسان تو از من بدان که دانی
 که تا دهم جان به مژدگانی ، گرم از آن مه خبر رسانی
 (فرصت شیرازی ، عروض فارسی: ۱۷۹)

حکایت عشق عندلیبان به گل ز باد صبا شنیدم
 کی از گل و خار این بیابان حدیث مهر و وفا شنیدم
 (الهی قمشه ای)

کهن دیارا دیار یارا دل از تو کندم ولی ندانم
 که گر گریزم کجا گریزم و گر بمانم کجا بمانم
 (نادرپور)

اگر فغانت ز دردمندی رسد به گردون اثر ندارد
 به چاره جویی در دگر زن که ناله دیگر ثمر ندارد
 (محمد قهرمان)

- «خالص در ضمن قصیده خود ، که ابیاتی از آن به نام صفای اصفهانی معروف شده است ، تصریح می کند که این وزن در ق ۶ رواج داشته است :
- درین قصیده دعوات گویم چنان که گوید ادیب صابر «کسی که بندد کمر به کینت میان مردان کمر نبندد» «این وزن از عصر صفوی رواج داشته است چنان که در دیوان بیدل غزلی بدین وزن می توان یافت :
- زهی چمن سازِ صبح فطرت ، تبیسم لعلِ مهرجویت ز بوی گل تا نوای بلبل فدای تمهید گفتگویت « (با چراغ و آینه: ۹۷)
- «بنا بر موازین عروض نمی توان نامی بر این وزن نهاد زیرا در عروض سنتی شمار ارکان هر بیت قاعدتا بیش از هشت نیست . « (فرهنگ کاربردی ... : ۴۱)
- نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۸۹۶۸۷۵	نوا:	(مستفعِلن فعولن فعولن) * ۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	110/110/1011-110/110/1011

منظومه ی بلند حیاتی ای عشق ای قصیده ی زیبا شیواترین سروده ی دهری گویاترین حکایت دریا
 (فاطمه راکعی) (وزن شعر معاصر : ۱۵۷)

حرفی نمانده تا که بگویم شعری نمانده تا که بخوانم خواندم تمام قصه ی دل را گفتم حدیث سوز نمانم
 (هوروش نوایی) (وزن شعر معاصر : ۱۵۷)

- نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۸۹۸۹۲۵	نوا:	(فاعلن فاعلن فاعلاتن) * ۲ – (فاعلاتن فعولن فعولن) * ۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	1101/101/101-1101/101/101

عروض دودویی ۴۰۳

این همه جام خامم منوشان خون من در تن من مخوشان روی زیبایی از من نپوشان تا بینم سوی ما سوی را
(ادیب نیشابوری) (فرهنگ اوزان...: ۷۱۴)
در شب و اشک و شیون رهانید باغ های مه آلود متروک جنگل آهوان رمیده مانده در سلطه ی وحشی ی خوک
(محمد شریف سعیدی) (فرهنگ اوزان...: ۷۱۳)
شد بهار و دل من اسیر شهر طوفانی انتظار است حرف قلب من این بوده و هست آن زمان که بیایی بهار است
(مریم حیدرزاده) (مجموعه ی پروانه ات خواهیم ماند)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۹۰۸۷۶۵	نوا:	فاعلاتن * ۵
گروه:	مکرر()	رشته:	1101/1101/1101/1101/1101

ناگهان مثل هجوم واقعه از راه می آید که برخیز
ناگهان از یک طلوع سبز یا در یک غروب زرد پاییز
(محمود لشکری)
عاقبت آری به دریا های بی پایاب می آیی تن عریان
تا مگر همچون صدف قادر شوی خود را بیوشانی به دریا
(آسیه خوبی) (وزن شعر معاصر : ۱۰۳) تک ۲

داستان از درد می رانند مردم،

در خیال استجابت های روزانی

مرغ آمین را بدان نامی که او را هست می خوانند مردم (نیما ، مرغ آمین) (تک ۳)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۹۳۸۹۰۰	نوا:	(فعالتنن) * ۴
گروه:	مکرر()	رشته:	11100/10100-11100/10100

و نگاه کن به شتر آری که چگونه ساخته شد باری نه ز آب و گل که سرشتندش ز سراب و حوصله پنداری
و سراب را همه دانی که چگونه دیده فریب آمد و سراب هیچ نمی داند که چگونه حوصله می آری
(سیمین بهبهانی) ۶۴/۲

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۹۳۹۹۲۵	نوا:	(فاعلاتتن فعالاتنن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	11100/10101-11100/10101

در سیاهی شب نومیدان یک چراغ ساده نمی بینم ماه ایستاده به بامی نه ، شمع اوفتاده نمی بینم
درد ، پافشرده تر از کوهی رنجمایه بیشه ی انبوهی شب ، چنان سیه که نَفَسُ نوری در چراغ باده نمی بینم
(سیمین بهبهانی) ۶۲/۱۱

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۴۷۱۰۰	نوا: فعلاتاُتن *۴
گروه: مکرر(ناقص)	رشته: 4*(11100)

به دلم از جنبش فروردین هوس آن طرفه نگار آمد بزن ای مطرب بزن ای مطرب که زمستان رفت و بهار آمد
(حمیدی شیرازی)

همه یارانم به پریشانی که سیه شام و سحری دارم دل من این نکته تو می دانی که به تاریکی قمری دارم
(حمیدی شیرازی)

چو ز سرمستی نگه آویزد به دلم از سایه ی مژگان ها
چمنی گردم که سحرگاهان شکفتد از ریزش باران ها
(فریدون توللی) (آشنایی با اوزان عروضی ج ۲ : ۱۹۱)
همه شب دارم دلکی پر خون شبکی مست از می نابم کن
به یکی عشوه به یکی افسون مه من مستم کن و خوابم کن
(مهرداد اوستا) (فرهنگ اوزان... : ۷۱۴)

چو به دام عشق تو افتادم ز قیود و زنجیره آزادم نکنم خود را به جهان پابند که به آزادی ز جهان زادم
(عبدالحسین آیتی) (فرهنگ عروضی : ۹۷)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۶۲۴۷۵	نوا: (مستفعلن مفاعلهن فع لن) *۲
گروه: مکرر(ناقص)	رشته: 11/1010/1011-11/1010/1011

در کوله بار غربتم یک دل از روزهای واپسین مانده است
عباس های تشنه لب رفتند لب تشنه مشکی بر زمین مانده است
(علیرضا قزوه)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۶۴۵۲۵	نوا: (فاعلاتن مفاعلهن فع لن) *۲
گروه: مکرر()	رشته: 11/1010/1101-11/1010/1101

گاهگاهی که بانوی شعرم می شود کودک پری آباد با عروسک ، و کیف خرگوشی می رود مهد کودک شمشاد
(زهرا باقری) (فرهنگ اوزان... : ۷۱۴) («بانوی» را به شکل مصوت بلند سریع بخوانید)
رنگ سال گذشته را دارد همه ی لحظه های امسالم سیصد و شصت و پنج حسرت را همچنان می کشم به دنبالم
(محمد علی بهمنی) (وزن شعر معاصر : ۱۰۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۹۷۸۶۷۰	نوا: مفاعیلن *۵
گروه: مکرر()	رشته: 1110/1110/1110/1110/1110

بهار گلشن امید سبزی نوخطی سرو سمنبر عنبرین مویی
که گم کرده ست جنت خویش را از نسبت گلزار کوی او
(واله داغستانی ، موسیقی شعر : ۵۵۳) (تک دو)

منم شاعر ، منم شاعر ، دلم روییده امشب در برت جنگل
 که می خواهد بماند عاشقانه با دل خوش باورت جنگل
 (محمود لشکری) (وزن شعر معاصر : ۴۴)

سلامت را نمی خواهند پاسخ گفت ، سرها در گریبان است
 کسی سر برنیارد کرد پاسخ گفتن و دیدار یاران را (اخوان ثالث ، زمستان ، ۳۴/۱۱)
 دو تا کفتر
 نشسته اند روی شاخه ی سدر کهنسالی
 که روییده غریب از همگنان در دامن کوه قوی پیکر (اخوان ثالث ، قصه ی شهر سنگستان) (تک ۳)
 شب تاریک پشت بامهای سرخ تنها بود نیلوفر
 شب تاریک پشت کوه نیل اندام دشت ماهتابی بود (م آزاد ، اندوه تنهایی)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۹۷۸۸۷۵	نوا:	(مستفعلن مستفعلن فعْ لن) *۲
گروه:	مکرر(شکسته)	رشته:	11/1011/1011-11/1011/1011

باور نمی کردم که آن زیبا یک روز چون من پیر خواهد شد
 نقش جوانی رنگ خواهد باخت نقشی دگر تصویر خواهد شد
 (محمد قهرمان)

دیگر برای دم زدن از عشق باید زبانی دیگر اندیشید
 باید کلام دیگری پرداخت باید بیانی دیگر اندیشید
 (حسین منزوی)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۹۹۹۳۷۲	نوا:	فعلاتن فعلاتن مفعولن مفعولن فعلاتن فع لن
گروه:	بی ریشه	رشته:	11/1100/111/111/1100/1100

همه ی هستی من
 آیه ی تاریکی ست
 که ترا در خود تکرار کنان
 به سحرگاه شکفتن ها و رستن های ابدی خواهد برد (فروغ فرخزاد ، تولدی دیگر) (تک ۴)

کد وزن:	۱۰۴۸۵۷۵	نوا:	مفعولاتتن *۴
گروه:	مکرر()	رشته:	1111/1111/1111/1111/1111

نجانان افرا آوردند از جنگل تا تختی سازندش بس راحت
 کاو شاید هم بتواند رویش تنها خوابد هر روزی چندین ساعت
 (ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض : ۱۴۹)

نکته: با توجه به کاهش شدید تعداد شعرهای بیش از بیست هجایی برای آنها پرونده‌ی مستقلی تهیه نشده است و همه‌ی آنها را با هم جمع بندی می‌کنیم. برای دیدن نتایج آنها به جمع بندی مراجعه کنید.

بیست و یک هجایی

کد وزن:	۱۲۸۵۳۴۸	نوا:	فعلن فعلن فع لن فعلن فع لن فعلن فع لن فعلن
گروه:	ناقص	رشته:	100/11/100/11/100/11/100/100

منم آن که جدا شده بی سر و پا، شده کوی به کوی، ز جور شما
 نه قرار و توانم مانده به جانم، رو بنما ز برای خدا
 بر روی تو چون گل، موی تو سنبل، خط تو آفت، خال بلا
 ز غم تو حزینم، بی دل و دینم، لاله رخا، منمای جفا
 (تحفه الهند: ۱۹۳)

(تک اول کد ۹۵۸۶۹۸۰، تک دو کد ۲۳۹۹۴۶۰، تک سه و چهار ۱۲۸۵۳۴۸)

کد وزن:	۱۳۹۸۱۰۱	نوا:	فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلاتُ
گروه:	شکسته	رشته:	1/0101/0101/0101/0101/0101

نیش عقرب است برملا، بترس و دورمان که نیش اگر زند
 خاص طبع اوست این که غافلانِ بی خیال را بتر زند
 (ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض: ۱۴۳)

کد وزن:	۱۴۹۷۹۶۵	نوا:	فاعلن *۷
گروه:	مکرر()	رشته:	101/101/101/101/101/101/101

بعد بیماری آب در حوض های قدیمی

فکر های مرا تا ملالت کشانید

بعد ها در تب حصبه دستم به ابعاد پنهان گل ها رسید (سهراب سپهری، چشمان یک عبور) (تک ۳)

کد وزن:	۱۶۶۱۲۷۳	نوا:	مفتعلن فاعلاتُ مفتعلن فاعلاتُ مفتعلن فَع فع فاعلاتن مفاعلن فاعلاتن مفاعلن فاعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	1/1001/0101/1001/0101/1001

روی سرازیری فراغت یک عید

داد زدم

به چه هوایی

در ریه هایم وضوح بال تمام پرنده های جهان بود (سهراب سپهری، ای شور ای قدیم) (تک ۴)

کد وزن:	۱۷۴۷۶۲۶	نوا:	مفاعلن *۴ مفاعلاتن
گروه:	شکسته	رشته:	1/1010/1010/1010/1010/1010

ز دشتِ گیل چیده اند پامچال های تازه را به زنبیل
 که کودکان کنند عرضه بر مسافرانِ روزهای تعطیل
 (ایرج کابلی) (وزن شناسی و عروض: ۱۴۸)

کد وزن:	۱۷۶۶۸۹۱	نوا:	(مستفعلن فعولن) * ۳
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	3*(110/1011)

من آمدم که باشم پیدا شدم که تنها دنبال من نگردید
با گونیا و پرگار در یک حساب بی جا دنبال من نگردید
(نغمه رضایی) (وزن شعر معاصر : ۱۵۶)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۷۹۷۵۵۸	نوا:	فعولن * ۷
گروه:	مکرر()	رشته:	110/110/110/110/110/110/110

دل من گرفته بیا با دلم همسفر شو در این آشیانه
بخوان با نگاه قشنگت دل مهربان مرا عاشقانه
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۲۸۵)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۹۵۷۳۴۱	نوا:	فاعلاتن * ۵ فَع
گروه:	شکسته	رشته:	1/1101/1101/1101/1101/1101

یادم از روزی سیه می آید و جای نموری
در میان جنگل بسیار دوری
آخر فصل زمستان بود و یکسر هر کجا در زیر باران بود (نیما یوشیج، یاد ، ۱۳۲۰)
ناگهان توفان خشمی باشکوه و سرخگون برخاست.
من سپردم زورق خود را به آن توفان و گفتم هرچه بادا باد (اخوان ثالث ، میراث) (تک ۲)

بیست و دو هجایی

کد وزن:	۲۳۹۹۴۶۰	نوا:	فعولن فعولن فعولن فعولن فعولن فعولن
گروه:	بی ریشه	رشته:	100/100/100/11/100/11/100/100

منم آن که جدا شده بی سر و پا ، شده کوی به کوی ، ز جور شما
نه قرار و توانم مانده به جانم ، رو بنما ز برای خدا
بر روی تو چون گل ، موی تو سنبلی ، خط تو آفت ، خال بلا
ز غم تو حزینم ، بی دل و دینم ، لاله رخا ، منمای جفا
(تحفه الهند : ۱۹۳) (تک) اول کد ۹۵۸۶۹۸۰ ، تک دو کد ۲۳۹۹۴۶۰ ، تک سه و چهار ۱۲۸۵۳۴۸

کد وزن:	۲۴۵۰۶۰۴	نوا:	(فعلاتن مفاعلن فعولن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	100/1010/1100-100/1010/1100

به غریبی قسم نمیدانم چه بگویم جز اینکه خوشحالم
دوستانی عمیق آمدند چهره هایی که غرقشان شده ام
(محمد علی بهمنی) (تک ۱)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۲۴۵۰۶۰۵	نوا:	فاعلاتن مفاعلهن فعلن فعلاتن مفاعلهن فعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	100/1010/1100-100/1010/1101

قهوه ات را بنوش و باور کن من به فنجان تو نمی گنجم
دیده ام در جهان نما چشمی که به تکرار می کشد فالَم
(محمد علی بهمنی) (تک ۲)

کد وزن:	۲۴۵۲۶۵۲	نوا:	فاعلاتن مفاعلهن فعلن ، فاعلاتن مفاعلهن فعلن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	100/1010/1101-100/1010/1100

گل و لبخند و عشق می شکفت در نهانخانه ی بهاربتان
کوچ پروانه با پرستوها لحظه هایی ز بی قراری تان
(حمید هنرجو) (تک ۱)

کد وزن:	۲۴۵۲۶۵۲	نوا:	(فاعلاتن مفاعلهن فعلن) * ۲
گروه:	مکرر()	رشته:	100/1010/1101-100/1010/1101

گل و لبخند و عشق می شکفت در نهانخانه ی بهاربتان
کوچ پروانه با پرستوها لحظه هایی ز بی قراری تان
(حمید هنرجو) (تک ۲)

کد وزن:	۲۵۱۰۰۲۸	نوا:	فاعلاتن فعلاتن فعلن - فاعلاتن فعلن
گروه:	ناقص	رشته:	100/1100-100/1100/1100/1100

می رسد خشک لب از شطّ فرات اکبر من
نوجوان اکبر من
سیلانی بکن ای چشمه ی چشم تر من
نوجوان اکبر من
(یغمای جندقی) (قسمتی از یک نوحه) (فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض : ۱۶۳)
غم دل باکه بگویم که دلم خون نکند
غمم افزون نکند
سر فرو برد به چاه و غم دل گفت، امام
داد از دست عوام
(بهار)
از خواص است هر آن بد که رود بر اشخاص
داد از دست خواص
کیست آن کس که ز بیداد خواص است خلاص
داد از دست خواص
(بهار)

• نوع : هم آوای بالغ

• قالب ادبی این وزن یک مستزاد است .

کد وزن: ۲۵۴۲۷۹۶	نوا: فعلاتن فعلاتن فعلاتن فععلن - فاعلاتن فععلن
گروه: ناقص	رشته: 100/1101-100/1100/1100/1100

دل من خون شد در آرزوی فهم درست
ای جگر نوبت توست
جان به لب آمد و نشنید کسم جان کلام
داد از دست عوام
(بهار) (تک ۱)

• قالب ادبی این وزن یک مستزاد است .

کد وزن: ۲۵۴۲۷۹۷	نوا: فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فععلن - فاعلاتن فععلن
گروه: شکسته	رشته: 100/1101-100/1100/1100/1101

از عوام است هر آن بد که رود بر اسلام
داد از دست عوام
کار اسلام ز غوغای عوام است تمام
داد از دست عوام
(بهار)

• قالب ادبی این وزن یک مستزاد است .

کد وزن: ۲۷۹۶۸۸۵	نوا: (فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلن) *۲ - (فاعلن مفاعلن مفاعلن فعل) *۲
گروه: مکرر (شکسته)	رشته: 101/0101/0101-101/0101/0101

گیج روی صندلی لمیده ام مثل این که قرنهای پریده ام
در فضای پر مهی رسیده ام نیست غیر از ابر و دود منظم
(سیروس شمیسا) (وزن شعر معاصر : ۹۸)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن: ۲۸۰۷۱۲۵	نوا: فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلن فاعلاتُ فاعلن - (فاعلاتتن فعل)(مفاعلن)(مفاعلن)(فاعلاتتن فعل)
گروه: دوریسه	رشته: 1010101-1010/1010-1010101

روزهای آتشین و انتظار و انفجار
یادمان نرفته است
سینه های داغدار، نخلهای سربدار
یادمان نرفته است
(عباسی) (فرهنگ اوزان : ۷۱۷)

• نوع : خنثای بالغ

- با این تقطیع این وزن یک مستزاد است ، اما اگر آن را پیوسته بخوانیم و سکوت کشیده بعد از «انفجار» و «سربدار» نداشته باشیم کد ۵۵۹۲۴۰۵ تولید می شود .

کد وزن: ۲۸۲۹۰۹۹	نوا: مفعولُ فاعلاتُ مفاعیلُ فاعلاتُ مفاعیلُ فاعلن مستفعلن مفاعلُ مستفعلن مفاعلُ مستفعلن فعل
گروه: شکسته	رشته: 10/1011-0010/1011-0010/1011

ای صوفیان سرخوش میخانه ی الست
ای لولیان مست به ایام کرده پشت ، به خیام کرده رو
و اکنون که شب ز نیمه گذشته ست
او ، در خیال ، خود را ببند
پنهان گریخته ست و رسیده به خانقاه ، ولی بسته است در
(اخوان ثالث) (سرود پناهنده) (تک ۲)
(اخوان ثالث ، سرود پناهنده) (تک ۳)

کد وزن: ۲۹۷۱۰۵۰	نوا: (مفاعلن مفاعلن فاعلن) *۲
گروه: مکرر(ناقص)	رشته: 2*(10/1/10/10/10/10)

قسم به روی ماهت ای نازنین قسم به چشم مستت ای بی قرین
قسم به سرو قدت ای مه جبین که دل به عشقت از ازل مبتلاست
(الهی قمشه ای)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۰۷۱۴۵۳	نوا: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن
گروه: ناقص	رشته: 101/1101-101/1101/1101/1101

با شه ایران ز آزادی سخن گفتن خطاست کار ایران با خداست
مذهب شاهنشاه ایران ز مذهبها جداست کار ایران با خداست
(بهار)

• در قالب مستزاد

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۲۹۵۵۲۴	نوا: فعلن *۷ فَع
گروه: شکسته	رشته: (100)*7*(1)

بر روی تو کوب ، کاکل تو شب ، خط سیاه تو شامی
دل ما شده صید تو ، خال تو دانه و موی دراز تو دامی
(تحفه الهند : ۱۹۵) (تک ۲)

کد وزن: ۳۵۹۵۱۱۷	نوا: فاعلن *۷ فع
گروه: شکسته	رشته: (101)*7*(1)

موی تو عنبرین روی تو یاسمین خوی تو آتشین ای پریرو
قامت تو سهی روی تو نوگلی دام تو سنبل ای سمن بو
خط تو عنبری خال تو نافه ای روی صحرای چین ای جفاجو
قد تو آفتی کاکل تو بلا ساعد تو صفا ای بلا خو
(تحفه الهند : ۱۸۸)

• اگر به شکل زیر خوانده شود وزن افسانه ی نیما به دست می آید که «خود تجربه جالبی است .»

موی تو عنبرین ای پریرو

قامت تو سهی ای سمن بو
خط تو عنبری ای جفاجو
قد تو آفتی ای بلا جو
(موسیقی شعر: ۵۴۵)

کد وزن: ۳۷۵۹۹۱۵	نوا: (مستفعلن مفاعلتن فع لن) * ۲ (مفعولُ فاعلاتُ مفاعیلن) * ۲ - (مستفعلن مفاعلُ مفعولن) * ۲
گروه: مکرر()	رشته: 2*(11/10010/1011)

در چشم های شعله ورت آن روز چیزی فرونشسته و سرکش بود
چیزی هم از قبيله ی خاکستر چیزی هم از سلاله ی آتش بود
(حسین منزوی)
خورشید سر برهنه برون آمد چون گوی آتشین و سراسر سوخت
آینه های عرش ترک برداشت قلب هزار پاره ی حیدر سوخت
(یدالله گودرزی ، فرهنگ اوزان : ۷۱۷)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۹۱۴۶۸۳	نوا: مستفعلن * ۵ فع لن
گروه: شکسته	رشته: 11/1011/1011/1011/1011

آنگاه زالی جغد و جادو می رسد از راه
قهقهه می خندد

وان بسته درها را نشانم می دهد با مهر و موم پنجه ی خونین
(اخوان ثالث ، آنگاه پس از تندر) (تک ۳)

کد وزن: ۳۹۸۴۵۸۸	نوا: فعلاتن * ۵ فع لن
گروه: ناقصدوریه	رشته: 11/1100/1100/1100/1100/1100

و نسیمی خنک از حاشیه ی سبز پتو خواب مرا می روید.
بوی هجرت می آید
(سهراب سپهری ، ندای آغاز) (تک ۱)

بیست و سه هجایی

کد وزن: ۵۰۳۳۱۶۵	نوا: فاعلاتن فعلاتن * ۴ فعلن
گروه: ناقص	رشته: 100/1100/1100/1100/1100/1101

صبح می خواهد از من،

کز مبارک دم او، آورم این قوم به جان باخته را بلکه خبر (نیما ، مهتاب) (تک ۲)

کد وزن: ۵۵۹۲۴۰۵	نوا: فاعلات * ۵ فاعلن
گروه: شکسته	رشته: (1)+11*(01)

روزهای آتشین و انتظار و انفجار یادمان نرفته است
سینه های داغدار، نخلهای سربدار یادمان نرفته است
(عباسی) (فرهنگ اوزان : ۷۱۷)

- نوع : خنثای بالغ
- با تقطیعی دیگر کد ۲۸۰۷۱۲۵ (فاعلاتُ فاعلاتُ فاعلن فاعلاتُ فاعلن) به دست می آید .

کد وزن:	۶۱۵۱۶۴۵	نوا:	(فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) * ۲
گروه:	مکرر (شکسته)	رشته:	101/1101/1101-101/1101/1101

خانه ی ابری من در سرزمین آبی ی چشمان شور انگیز توست
کس نمی داند دل شوریده ی من آسمان در آسمان لبریز توست
(رضا عبداللهی) (وزن شعر معاصر : ۹۷)
از شمال مشرقی ، نه از جنوب مغربی می سوخت برف
شعله تا سرگرم کار خویش شد نیزار از آشوب چید
(آسیه خوبی) (وزن شعر معاصر : ۹۷)

نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۶۵۹۳۶۸۲	نوا:	مفاعلتن فعلن فاعلاتن مفتعلن فعلن فاعلاتن
گروه:	شبه متناوب	رشته:	1100100-1001-1100100-10010

چو جان به رخ خوش و خوب تو دادم روی میپوش تو ای بت مهوش
فراق تو جانم سوخته و من با دل خون شده جور و جفا کش
چو گیسو و کاکل تو دل و دینم داده به باد ، یکی بنوازم
خمار تو دارم ، زار و نزارم ، بی رخ تو در سوز و گدازم
(تحفه الهند : ۲۰۱)

بیست و چهار هجایی

کد وزن:	۹۵۸۶۹۸۰	نوا:	فعلن * ۸
گروه:	مکرر()	رشته:	8*(100)

می و نغمه مسلم حوصله ای که قدح کش گردش سر نشود
بحل است سبکسری آنقدرت که دماغ جنون زده تر نشود
(بیدل دهلوی) (فرهنگ اوزان : ۷۱۷)
می جام قناعت اگر بچشی المی زجنون هوس نکشی
چه کم است عروج دماغ غنا که خمار توقع کس نکشی
(بیدل دهلوی) (غزل کامل)
نی ام آنکه به جرأت وصف لبت رسدم خم و پیم عنان ادب
ز تأمل موج گهر زده ام در حسن ادا به زبان ادب
(بیدل دهلوی)

چه بود سر و کار غلط سبقان در علم و عمل به فسانه زدن
 ز غرور دلایل بی خبری همه تیر خطا به نشانه زدن
 (بیدل شیرازی ، علم عروض و قافیه : ۹۹)

منم آن که جدا شده بی سر و پا ، شده کوی به کوی ، ز جور شما
 نه قرار و توانم مانده به جانم ، رو بنما ز برای خدا
 بر روی تو چون گل ، موی تو سنبل ، خط تو آفت ، خال بلا
 ز غم تو حزینم ، بی دل و دینم ، لاله رخا ، منمای جفا
 (تحفه الهند : ۱۹۳) (تک اول کد ۹۵۸۶۹۸۰ ، تک دو کد *۲۳۹۹۴۶۰ ، تک سه و چهار ۱۲۸۵۳۴۸)

• نوع : هم آوای بالغ

کد وزن:	۱۱۱۸۴۸۱۰	نوا:	مفاعلن * ۶
گروه:	مکرر()	رشته:	۱۲*(10)

و چون خاموش می افتاد بر هم پلک های داغ و سنگینم
 گیاهی سبز می رویید در مرداب رویاهای شیرینم
 (فروغ فرخ زاد ، شعر نیمایی رهگذر)

کد وزن:	۱۲۲۹۹۱۹۴	نوا:	(مفاعلن مستفعلن مستفعلن) * ۲
گروه:	مکرر(ناقص)	رشته:	2*(1011/1011/1010)

بیا بیا دلدار من دلدار من درآ درآ در کار من در کار من
 تویی تویی گلزار من گلزار من بگو بگو اسرار من اسرار من
 بیا بیا درویش من درویش من مرو مرو از پیش من از پیش من
 تویی تویی هم کیش من هم کیش من تویی تویی هم خویش من هم خویش من
 (مولانا)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۲۳۰۳۲۹۱	نوا:	مستفعلن * ۶
گروه:	مکرر()	رشته:	6*(1011)

ای فخر من سلطان من سلطان من فرمان ده و خاقان من خاقان من
 چون سوی من میلی کنی میلی کنی روشن شود چشمان من چشمان من
 (مولانا)

تا دل به عشقت شد گرفتار ای صنم دارم همه شب ناله ی زار ای صنم
 چون در قفس ، مرغان گلزار ای صنم نالم که رحم آری و آزادم کنی
 (الهی قمشه ای)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۴۳۸۰۴۷۰	نوا:	فعولن * ۸
گروه:	مکرر()	رشته:	8*(110)

برای تب ریخته در شب زندگی آسمان! هان تو هم گریه کردی
چگونه به چشمان من جا گرفتی و مثل بهاران تو هم گریه کردی
(آسیه خویی) (وزن شعر معاصر : ۴۵)

• نوع : خنثای بالغ

کد وزن:	۱۴۵۴۰۲۵۳	نوا:	فاعلاتن * ۶
گروه:	مکرر()	رشته:	6*(1101)

ای دریغا در جوانی کرد پیر این چرخ پیرم زار و نالان و ضریرم
شد عصا جای قلم در کف ز دست جور تیرم جز عصا کو دستگیرم؟
(قصیده مستزاد از فرصت الدوله شیرازی) (فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض :: ۱۶۳)
آن سه تکه ابر را پیچیده بر خود روی دوش چار زندان بان می آید
در غروبی سخت محزون سخت ابری آخرین سردار از میدان می آید
(علیرضا قزوه) (دستی بر آتش: ۱۸۶) (گونه های نوآوری : ۴۶۸)

تابناک من بشد دوش از بر من ، آه ! دیگر در جهان ،
می برم آن رشته ها که بود ، بافیده ز پهنای امید مانده روشن (نیما ، تابناک من) (تک ۲)

• نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن:	۱۵۶۵۸۷۳۴	نوا:	مفاعیلن * ۶
گروه:	مکرر()	رشته:	6*(1110)

بهار گلشن امید سبزی نوخطی سرو سمندر عنبرین مویی
که گم کرده ست جنت خویش را از نسبت گلزار کوی او
(واله داغستانی ، موسیقی شعر : ۵۵۳) (تک یک)

حریفا! میزبان! میهمان سال و ماهت پشت در چون موج می لرزد...
حریفا! گوش سرما برده است این ، یادگار سیلی سرد زمستان است
(اخوان ثالث ، شعر زمستان ، ۳۴/۱۱)

بیست و پنج هجایی

کد وزن:	۲۴۵۶۷۲۶۱	نوا:	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن ، فاعلن ، فاعلاتن فاعلن
گروه:	بی ریشه	رشته:	101/1101-101-101/1101/1101/1101

زاده ی زهرا به کام زاده ی مروان نگر / آه و آه / گردش دوران نگر
آن به عزت این به خواری این بین و آن نگر / آه و آه / گردش دوران نگر
(یغمای جندقی ، نوحه) (فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض : ۱۵۹)

- یک ساختار بی نظیر وزنی با موسیقی عالی و یک نمونه ی سه وزنی که قالب کاملاً جدیدی است .
- نوع : هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۲۸۰۳۱۹۳۱	نوا: مستفعِلن *۵ مفاعلاتن
گروه: ناقص	رشته: (1/10/10)+5*(1101)

چرخیدن بر دور خود ایراد را باطل کند چون دور او نهایتِ کار
می چرخد و می گردی و این چرخ ها بر دور خود یا دور او یکی ست همین
(آسپه خویی) (وزن شعر معاصر : ۱۵۳)

• نوع: هم خانواده ی بالغ

کد وزن: ۳۱۳۱۷۴۶۹	نوا: فاعلاتن *۶ فَع
گروه: شکسته	رشته: (1)+6*(1101)

در تلاش شب که ابر تیره می بارد
روی دریای هراس انگیز
وز فراز بُرج باراندازِ خلوت مرغِ باران می کشد فریادِ خشم آمیز
(احمد شاملو ، مرغ باران) (تک ۳)

بیست و شش هجایی

کد وزن: ۶۲۶۳۴۹۳۹	نوا: مستفعِلن *۶ فَع لِن
گروه: شکسته	رشته: (11)+6*(1011)

اینجا همان جا است
آنجا که بر دیوار آن آویخته تصویر
آینه اش را روی پوشیده غبار روزگار پیر
در بسترش بوی تن لولی و شان مست مانده در شبان تیره بی تدبیر
(محمد زهری ، با سایه ای دیگر) (عروض فارسی : ۲۴۷)

کد وزن: ۶۳۷۵۳۴۲۰	نوا: فعلاتن *۶ فَع لِن
گروه: شکسته (دورپسه)	رشته: (11)+6*(1100)

روشنای چه امیدیم در اینجا ره داد!
بر سر ساحل، وامانده نمی سوزد ، دل مرده چراغی هم اکنون از دور.
(نیما ، مانلی) (تک ۲)

بیست و هفت هجایی

کد وزن: ۸۰۵۳۰۶۳۶	نوا: فعلاتن *۶ فعلن
گروه: شکسته (دورپسه)	رشته: (100)+6*(1100)

گنبد خامش و مخروط کدامین مدفون
به سر نوک یکی تپه سیاهی زده ز انبوه درختان بگرفته ست قرار
(نیما ، پی دار و چوپان) (تک ۲)

بیست و هشت هجایی

کد وزن:	۲۳۲۶۴۴۰۶۱	نوا:	فاعلاتن * ۷
گروه:	مکرر()	رشته:	7*(1101)

من از آهنگش که گویی داشت با لطف صبا پیوند و در من هر شعف را تازه می کرد
آنچنان پنداشتم
کز بهشتی در حریم آسمان در می گشایند (نیما یوشیج ، منظومه به شهریار) (تک ۱)

کد وزن:	۲۵۰۵۳۹۷۵۸	نوا:	مفاعیلن * ۷
گروه:	مکرر()	رشته:	7*(1110)

در این جا چار زندان است
به هر زندان دوچندان نقب، در هر نقب چندین حجره، در هر حجره چندین مرد در زنجیر...
از این زنجیریان، یک تن، زنش را در تب تاریک بهتانی به ضرب دشنه‌یی کشته است.
از این مردان، یکی، در ظهر تابستان سوزان، نان فرزندان خود را، بر سر برزن، به خون نان فروش سخت دندان گرد
آغشته‌ست (شاملو ، چار زندان) (تک ۲ ، ۳)

بیست و نه هجایی

کد وزن:	۵۰۱۰۷۹۵۱۷	نوا:	فاعلاتن * ۷ فع
گروه:	شکسته	رشته:	(1) + 7*(1101)

آه ! آیا زادگان و پرورش یابیدگان در زندگی های شبانی آنچنان ناچیز
...روزی این سان نزلشان خواهند دادن؟
(نیما یوشیج ، منظومه به شهریار) (تک ۱)

سی و یک هجایی

کد وزن:	۲۱۴۷۴۸۳۶۴۷	نوا:	فع * ۳۱
گروه:	مکرر()	رشته:	31*(1)

« ساقی رندان را جامی ده ، ناکامان را کامی ده ، میخواران را پیغامی ده ، گه گاهی رحمی باری
عینی داری چون بادامی ، گیسویی داری چون شامی ، موی پیچانی چون دامی ، دندانی دانه ی اناری »
« تا کی خون ما می ریزی ، بهر کین ما می خیزی ، بیدادی ها می انگیزی رحمی تا کی آزاری
جانان ، پیچان مویی داری ، مانند مه رویی داری ، خالی چون هندویی داری ، گیسویی چون زتاری »
(تحفه الهند : ۱۶۹)

سی و دو هجایی

کد وزن:	۲۸۶۳۳۱۱۵۳۰	نوا:	مفاعلهن * ۸
گروه:	مکرر()	رشته:	16*(10)

بیا بتا به جان ما ، شبی به میهمان ما ، یکی غم نهان ما ، به گوش جان شنو دمی
 ببین به حال زار ما ، به جان بی قرار ما ، به سینه ی فگار ما ، ز روی ما بچین نمی
 (تحفه الهند : ۱۶۹)

کد وزن:	۳۴۳۵۹۷۳۸۳۶	نوا:	فاعلاتن * ۸
گروه:	مکرر(دو ریسه)	رشته:	8*(1100)

رنگ رخسار و در گوش و خط و خد و قد و عارض و خال لب ت ای سرو پری روی سمن بر
 شفق و کوکب و شام و سحر و طوبی و گلزار بهشت است و بلال و طرف چشمه ی کوثر
 (عصمت الله بخارایی ، شجره العروض : ۱۳۹)
 دی گذشتم به سر کوی نگاری چو بهاری به رخی ماه درخشان ، به قدی سرو خرامان
 طره اش مشک تناری و خطش عود قماری و لبش حقه ی مرجان و گهر رشته ی دندان
 (دره نجفی : ۵۳)

- «برخی از فضلا اشعاری از این دست را از انواع بحر طویل فارسی دانسته اند . « فرهنگ کاربردی ... : ۱۰۵

کد وزن:	۳۷۲۲۳۰۴۹۸۹	نوا:	فاعلاتن * ۸
گروه:	مکرر()	رشته:	8*(1101)

آسمان یکریزی می بارد،...
 همچنین بر روی بالاخانه ی همسایه ی من مرد ماهیگیر مسکینی که او را می شناسی
 (نیما یوشیج ، روی بندرگاه) (عروض فارسی : ۲۳۸) (تک ۲)

سی و سه هجایی

کد وزن:	۸۰۱۷۲۷۲۲۸۵	نوا:	فاعلاتن * ۸ فع
گروه:	شکسته	رشته:	(1)+8*(1101)

صحن دلباز سرایش بود پراز سرو کوهی و ز عشقه های بالا رفته بر دیوار و بام او
 (نیما یوشیج ، خانه سر یویلی) (عروض فارسی : ۲۳۸)

سی و نش هجایی

کد وزن:	۵۴۹۷۵۵۸۱۳۸۸	نوا:	فعلاتن * ۹
گروه:	مکرر (دو ریمه)	رشته:	9 * (1100)

می کشد ترکِ کماندارِ مسلمان گشِ جادویِ تو چون کافر مست از مژه بر هر جگری تیر بلا را
تا کند زار و به هم برزده و مست و سنان خورده و مجروح و دل آزرده و افکار و جگر سوخته ما را
(عصمت الله بخارایی ، دیوان خطی بریتیش میوزیوم) (فرهنگ کاربردی ... : ۱۰۵)

- «برخی از فضلا اشعاری از این دست را از انواع بحر طویل فارسی دانسته اند .
(فرهنگ کاربردی ... : ۱۰۵)

چهل و چهار هجایی

کد وزن:	۱۶۴۱۹۳۷۳۶۴۱۴۵۴	نوا:	مفاعیلن * ۱۱
گروه:	مکرر ( )	رشته:	11 * (1110)

در این جا چار زندان است
به هر زندان دوچندان نقب، در هر نقب چندین حجره، در هر حجره چندین مرد در زنجیر ...
از این زنجیریان، یک تن، زنش را در تبِ تاریکِ بهتانی به ضربِ دشنه‌یی کشته است.
از این مردان، یکی، در ظهرِ تابستانِ سوزان، نانِ فرزندانِ خود را، بر سرِ برزن، به خونِ نانِ فروشِ سختِ دندان‌گرد
آغشته‌ست
(شاملو ، چار زندان) (تک ۴)

شصت و چهار هجایی

کد وزن:	۱۳۵۲۷۶۱۲۳۲۰۷۲۰۳۳۷۸۵۱	نوا:	مستفعلن * ۱۶
گروه:	مکرر ( )	رشته:	16 * (1011)

«در رساله ی شجره العروض متعلق به سید مظفر علی اسیر ، در مبحث اوزان رجز ، وزنی آمده است با شعری از
عبدالواسع جبلی که هر نیم بند آن با شانزده رکن سالم تقطیع می شود» (فرهنگ کاربردی ... : ۳۵)
«یا صاحب الشیء الحذر زان سرو قدّ سیمبر کز عشق او گشتم سمر با کام خشک و چشم تر
لب تشنه و خسته جگر برکنده جان افکنده سر کرده ز غم زیر و زبر دنیا و دین و جان و تن»
«آید به چشمم هر نفس عالم ز عشقش چون قفس بی او مرا فریاد رس شب ها خیال اوست بس
تا چند باشم چون جرس بی او خروشان از هوس هرگز مباد احوال کس در عشق چون احوال من»
(عبدالواسع جبلی ، شجره العروض ، ۳۷)

جمع بندی

هجاء	خنتای بالغ	هم آوای بالغ	هم خانواده ی بالغ	سایر	جمع
۱	۰	۰	۰	۱	۱
۲	۰	۰	۰	۲	۲
۳	۰	۱	۰	۳	۴
۴	۰	۰	۱	۷	۸
۵	۲	۳	۴	۵	۱۴
۶	۵	۱	۴	۱۴	۲۴
۷	۴	۱۰	۱۵	۱۳	۴۲
۸	۸	۷	۲۰	۳۸	۷۳
۹	۱۲	۱۲	۲۴	۲۰	۶۸
۱۰	۱۸	۱۷	۲۶	۲۵	۸۶
۱۱	۱۰	۲۷	۳۲	۵۰	۱۱۹
۱۲	۱۳	۲۱	۲۹	۵۸	۱۲۱
۱۳	۶	۱۱	۲۳	۵۳	۹۳
۱۴	۱۱	۲۳	۲۵	۴۲	۱۰۱
۱۵	۴	۸	۱۴	۴۱	۶۷
۱۶	۸	۹	۲۲	۲۶	۶۵
۱۷	۰	۱	۴	۱۴	۱۹
۱۸	۶	۱۳	۲۷	۱۷	۶۳
۱۹	۲	۰	۲	۸	۱۳
۲۰	۵	۸	۹	۱۰	۳۲
۲۱	۲	۰	۰	۶	۸
۲۲	۲	۱	۴	۱۱	۱۸
۲۳	۱	۰	۱	۲	۴
۲۴	۲	۱	۲	۲	۷
۲۵	۰	۰	۲	۱	۳
۲۶	۰	۰	۰	۲	۲
۲۷	۰	۰	۰	۱	۱
۲۸	۰	۰	۰	۲	۲
۲۹	۰	۰	۰	۱	۱
۳۱	۰	۰	۰	۱	۱
۳۲	۰	۰	۰	۳	۳
۳۳	۰	۰	۰	۱	۱
۳۶	۰	۰	۰	۱	۱
۴۴	۰	۰	۰	۱	۱
۶۴	۰	۰	۰	۱	۱
جمع کل	۱۲۱	۱۷۴	۲۹۱	۴۸۳	۱۰۶۹

- در جدول بالا لیست کلیه وزنهای معرفی شده توسط این کتاب آمده است.
- در کل ۱۰۶۶ وزن در این کتاب فهرست شده است.
- ۴۸۳ وزن نابالغ هستند یعنی شاهدهایشان یا تنها در کتاب عروضی ها آمد است یا تنها قطعه ای از یک شعر نو یا تصنیف هستند یا مصرعی هم آوا هستند.
- تعداد کل وزن های بالغ ۵۸۶ وزن است .
- کل موارد این فهرست هنوز قابل استناد نیست و کل موارد باید مورد بازبینی و بررسی دقیق قرار بگیرد تا قابل استناد شود.
- کلیه اشعار ادیب طوسی وزن بالغ فرض شده است و از کتاب « فرهنگ اوزان شعر فارسی » نوشته ی دکتر وحیدیان کامکار نقل شده است و به صورت مستقل با دیوان شاعر چک نشده است .
- برای اطمینان از لیست وزن های بالغ در نگارش های بعدی این متن حتما برای هر وزن بالغ قدیمی ترین نمونه ی آن به شکل کامل آورده شود . (یک شعر کامل که حداقل ۷ بیت باشد)

وزن های جدید

با این کتاب و طبقه بندی وزن های آن ، شاعران و ادیبان می توانند درک جامعی از کلیه وزن های شعر فارسی داشته باشند و دیگر در میان انبوه کتاب های نا ساخت یافته ی عروض برای یافتن شاعری برای وزنی سردرگم نخواهند شد. عروض تنها یکی از پایه های شعر است و وظیفه شاعر تنها سرایش شعر ناب است چه عروضی و چه غیر عروضی . وظیفه شاعر کشف وزن های تازه نیست ، به گفته دکتر شفیعی «وای به حال شاعری که گول عروضیان را بخورد .» (موسیقی شعر : ۳۹۶)

یک شعر خوب شعری است که در میان مردم و شعر دوستان خواننده می شود نه شعری که عروضیان در کتاب های عروض از آن مثال می آورند و در میان آنها مشهور است . دقت کنید که عروض برای شاعران ابزار و برای عروضیان (که دانشمندان این کار هستند) هدف است اما اگر شاعری عروض را برای خود هدف کند ، مطمئنا تباه خواهد شد و به یاد داشته باشید که هیچ وزنی هیچ اعتباری ندارد مگر آن که شعری بزرگ در آن سروده شده باشد. با این حال باید دانست که وزن های تازه می تواند امکانات جدیدی را به شعر فارسی ارائه کند ، امکاناتی مانند قدرت کاربرد کلمات تازه و ترکیب کلمات در چینشی تازه و موسیقی های تازه .

شعر زیبای ابتهاج را به یاد بیاورید که بسیاری از زیبایی های آن مدیون وزن منحصر به فرد آن است :

تا تو با منی زمانه با من است شور و شوق عاشقانه با من است

لحظه ای فرض کنید حافظ و سعدی و مولانا نیز این وزن را می شناختند . آیا امکان نداشت شاهکارهای دیگری به زبان فارسی اضافه کنند ؟

بیشترین خلاقیت در مورد وزن های جدید این است که شاعران و ادیبان وزنی بیابند که ریشه ی آن تا حالا شاعری در فارسی نداشته باشد یا کم کاربرد باشد ، سپس وزنی خلاقانه تر است که بر اثر تولید نیمایی یک ریشه ی جدید به دست آمده باشد و کمترین خلاقیت آن است که شعری گفته شود که تکراری زیاد از یک ریشه ی معروف (یا شکسته ی آن) باشد که تا حالا شاعری به آن شعر نسروده باشد مثلا بیست بار فاعلاتن .

در پایان این فصل به گفتارهایی از بانو سیمین بهبهانی که موقعیت بی نظیری در تاریخ شعر فارسی از نظر تولید وزن های جدید دارند نظر می کنیم تا دیدگاههای او را راجع به وزن های جدید در شعر فارسی آشنا شویم .

- «پاره ی آغازین خیلی از شعرهایم را می توانم به مثابه نمونه یادآور شوم که معلوم است با وزن و به همان شکلی که هست متولد شده است و بقیه ی شعر به پیروی از آن به طور طبیعی بر زبانم جاری شده است مثل «شلوار تاخورده دارد»، «می نویسم و خط می زنم»، «گفتی که انگور است» ... می توانم صد نمونه از این گونه بیاورم و سادگی این پاره های کلام که در اول شعرها به چشم می خورد نشان دهنده ی این است که خود به خود و بی آنکه به وزن یا هر عامل دیگری اندیشیده باشم به روی کاغذ آمده است. این پاره های کلام در برخورد اول بی وزن به نظر می رسند، از آن رو که وزن مالوف و مستعمل ندارند و مثل شعرهای گذشتگان هزار سال در حافظه ی ملی ما تکرار نشده اند، اما از آن جا که من معتقدم وزن با توجه به معنی لغوی آن وقتی ایجاد می شود که عمل توازن به وجود آمده باشد، باور دارم که در برابر هر پاره ی کلام که در برخورد اول بی وزن به نظر می رسد، اگر پاره ای به همان وزن قرار دهیم تکرار این توازن معیار مشخصی از وزن تازه به دست می دهد.» (سیمین بهبهانی، ابداع اوزان تازه : ۱۲۴)
- «نیما ارکان وزن قدیم را حفظ کرده است اما تساوی طولی مصرعها را از شعر خود رانده است اما من تساوی طولی مصرعها را به هم ندم. برایم مهمتر بود که ارکان وزنهای آشنای قدیم را از شعر خود برانم. به این ترتیب در پیش رو گستره ی وسیعی از وزن دارم که به اندازه پاره های کلامی متنوع و بیشمار می تواند باشد. هر گونه نظام تازه ی واژگان و هر گونه محتوا و مضمون تازه را در خود راه دهد.» (سیمین بهبهانی، ابداع اوزان تازه : ۱۲۵)
- «یک روز پدرم ... مرا با کتاب المعجم که خودش آن را به من هدیه کرده بود، سرگرم دید گفت خواندن این کتاب گهگاه مفید و لازم است؛ اما این گونه که تو شب و روزت را با آن تباه می کنی، ذوق را می کشد همان طور که خواندنش را توصیه کردم حالا هم فراموش کردنش را توصیه می کنم.» (سیمین بهبهانی، ابداع اوزان تازه : ۱۲۶)
- «از سال پنجاه تا کنون که در حوزه اوزان تازه به تدریج و تناوب کار کرده ام، هرگز به اوزان خلیل بن احمد و شمس قیس نیندیشیده ام. اگر چه آقای محمد فشارکی استاد دانشگاه اصفهان اکثر وزنهای مرا با تلاشی چشمگیر، مشتقات مستخرج از دوایر شمس قیس و خلیل بن احمد دانسته اند (البته پس از تعیین زحافات قبض و کف و قصر و حذف و خرب و سلخ و دیگر مصیبت ها) .. من پس از خواندن مقاله ایشان دانستم که روی این اوزان می توان قاعده و قانونی گذاشت که من از آن بیخبر بوده ام همانطور که اگر بگوییم «زیر آسمان خدا» می توانیم در برابر آن بگذاریم «فاعلات مفتعلن» و بگوییم این وزن مستخرج از فالن بحر است و فلان زحافات آن را به این صورت درآورده است.» (سیمین بهبهانی، ابداع اوزان تازه : ۱۲۶)
- «در فارسی هیچ پاره کلامی نیست که نتوانیم آن را با افاعیل عروضی تقطیع کنیم اما هر پاره کلامی را هم نمی توان موزون کرد اگر چه با این افاعیل تقطیع شده باشد مثلاً یک جمله دراز روزنامه ای را می توان روی کاغذ نوشت و با افاعیل تقطیع کرد اما اگر معادل آن جمله ی دیگری قرار دهیم که دقیقاً همان افاعیل را داشته باشد گوش نمی تواند وزن آن را حفظ کند و خاطر نمی تواند آن را در خود نگه دارد و به همین سبب است که اوزان تازه ی من کوتاه هستند و هر مصرع را دوپاره می کنم تا گوش آن را فراموش نکند. کسانی بوده اند که مصرع های بلند یک پاره از اوزان تازه آورده اند اما موفق نبوده اند.» (سیمین بهبهانی، ابداع اوزان تازه : ۱۲۷)

فصل دوازدهم: فهرست زنجیره ها

زنجیره‌های جعد تو بر پرنیان چشم چون می‌روی کجا نشود ملک دل خراب
(خواجهی کرمانی)

مقدمه

بعد از یافتن وزن های به کار برده شده در شعر فارسی ، اکنون باید بتوانیم آنها را به هم ارتباط بدهیم و خصوصیات مشترکی بین عناصر آن به وجود بیاوریم . یکی از ساده ترین روش ها دسته بندی ها وزن ها بر اساس مفهوم «زنجیره» است که در این فصل به آن می پردازیم . دقت کنید می توان روش های دیگری هم برای دسته بندی یافت و زنجیره تنها مفهومی نیست که با آن می توان وزن ها را دسته بندی کرد .
تعریف : به مجموعه ی کلیه عناصری که طبق فرمول $(T') + n*(T)$ به دست می آیند به طوری که n تعداد تکرار ریشه ی T و $(n > 1)$ است و T' می تواند تهی باشد یا شکسته ی راست رشته ی T باشد و هم آوهای این عناصر زنجیره ی T می گوئیم .

نکات مهم :

- برای دسته بندی از هجاهای کوچک و با کمترین کد شروع می کنیم و به سمت بزرگترین کد می رویم و وقتی کدها به پایان رسید زنجیره ی هجاهای بعدی را شروع می کنیم .
- در اطلاعات هر زنجیره از کوچکترین عضو که همان ریشه است ، شروع می کنیم و زنجیره را تا بیست هجایی ادامه می دهیم . دلیل این که بیست هجایی را حد نهایی گرفته ایم این است که تعداد اوزان استفاده شده بعد از بیست هجایی به شدت افت می کند و بیست هجایی با توجه به فهرست وزن های موجود ، حد نهایی هجاهای اکثر شعرهای فارسی است .
- هر عضو زنجیره شامل اطلاعاتی مانند تعداد هجا ، کد وزن ، فرمول وزن و نوای افاعیلی وزن است . در صورتی که یک عضو نمونه ای نداشته باشد یا آن را در جدول نمی آوریم یا اگر آوردیم کنار آن در ستون هجاهای یک ستاره می گذاریم تا معلوم شود از این وزن نمونه ای نداریم .
- فرمول هر وزن در زنجیره به شکل m/n است که منظور از n ، تعداد تکرار ریشه و منظور از m ، تعداد هجاهای قطعه ی شکسته است . مثلاً در زنجیره ی (مفتعلن) (1001) فرمول (مفتعلن فع لن) یا (11/1001) برابر است با (۲ / ۱) که نشان می دهد ریشه یکبار تکرار شده است و طول هجاهای بخش شکسته ۲ هجا است . در همین زنجیره فرمول (مفتعلن مفتعلن) یا (1001/1001) برابر است با (۰ / ۲) که نشان می دهد ریشه دو بار به شکل کامل (سالم عروضیان) تکرار شده است و رشته ی شکسته ای ندارد .
- هر زنجیره دارای یک شرح است که خصوصیات مشترک این وزنها را شرح می دهد .
- دقت کنید در هر زنجیره گاهی وزنهای شکسته از بنیان موسیقی متفاوتی با بقیه گروه دارند « در کار وزن گاه کوچکترین تغییر از کوتاهی و بلندی... چنان تغییری در ماهیت موسیقی و حال و هوای وزن می دهد که حیرت برانگیز است . مثلاً همین وزن (مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن) را ... با حذف دو هجای آخر از وزن

غمگانه و سنگین و موقر به وزن حماسی { مفعول فاعلات مفاعیل فع } تبدیل شده است . « (بدعت ها و ... : ۴۱۹)

- یک وزن می تواند جزو چند زنجیره باشد . در این صورت زنجیره ای با کوچکترین هجا و کوچکترین کد زنجیره ی اصلی آن وزن است زیرا آن زنجیره او را زودتر به دنیا آورده است و با تکرارهای بیشتری موجب ایجاد او شده است و به دلیل این تکرار دارای موسیقی بیشتری است .
- هر عضو یک زنجیره خود می تواند ریشه ی یک زنجیره جدید باشد و تنها رشته های مکرر نمی توانند یک زنجیره به وجود آورند زیرا تمام اعضای آنها در زنجیره ی مادر آنها موجود است.
- دقت کنید برای کد زنجیره ها حتما باید تعداد هجاها هم ذکر شود ، مثلا وقتی می گوییم کد ۲ این کد می تواند معادل (10) و (010) و (0010) و ... شود زیرا صفرهای سمت راست رقم (1) برای تولید کد بی ارزش هستند (مثلا ۲۳ با ۰۲۳ و ۰۰۲۳ در حقیقت یک عدد هستند) . به این دلیل به (10) باید بگوییم کد ۲ دوهجایی و به (010) باید بگوییم کد ۲ سه هجایی که با این خوانش (0) ها که در اینجا مهم هستند را تشخیص دهیم .
- با توجه به آنکه در گویش فارسی زبانان، بیش از دو هجای کوتاه متوالی نداریم از انتخاب کلیه ی رشته هایی که دارای بیش از دو هجای کوتاه متوالی هستند صرف نظر می کنیم مثل رشته ی (10000) .
- هر گاه رشته ای خود تکرار ریشه ای باشد، از ذکر آن خودداری می کنیم مثلا (1010) را ریشه نمی دانیم زیرا تکرار ریشه ی (10) است.

زنجیره های یک هجایی

- زنجیره ی (فَ) (به) (0) (کد صفر یک هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	وزن
۱	۱	۰/۱	1	فَع
۲	۲	۰/۲	10	فعل
۳	۴	۰/۳	100	فعلن
۴	۸	۰/۴	1000	فعلتن
۱۶	۳۲۷۶۸	۰/۱۶	1000/0000/0000/0000	فَ * ۱۶

- شرح : در عروض فارسی سه هجای کوتاه متوالی نداریم ، زیرا یک فارسی زبان ناخودآگاه این رشته ها را طوری تلفظ می کند که بیش از دو هجای کوتاه متوالی به وجود نیاید . با این حال مصرع هایی به زبان فارسی موجود است که از نظر نوشتاری دارای هجاهای کوتاه متوالی هستند . مثلا شاهد ۱۶ هجایی زیر را خواجه نصیر در معیار الاشعار ثبت کرده است :

پسر تو ز چه نشده ز پی هنر [تو] که هنر تو بده ز برکتِ پدر تو

(معیارالاشعار ، فشارکی : ۱۷)

• زنجیره ی (فع) (گل) (1) (کد یک یک هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۱	۱	۰/۱	1	فَع
۲	۳	۰/۲	11	فَع لَن
۳	۷	۰/۳	111	مفعولن
۴	۱۵	۰/۴	1111	مفعولاتن
۵	۳۱	۰/۵	1/1111	مفعولاتن فَع
۶	۶۳	۰/۶	11/1111	مفعولاتن فَع لَن
۷	۱۲۷	۰/۷	111/1111	مفعولاتن مفعولن
۸	۲۵۵	۰/۸	1111/1111	مفعولاتن*۲
۹	۵۱۱	۰/۹	1/1111/1111	مفعولاتن*۲ فَع
۱۰	۱۰۲۳	۰/۱۰	11/1111/1111	مفعولاتن*۲ فَع لَن
۱۱	۲۰۴۷	۰/۱۱	111/1111/1111	مفعولاتن*۲ مفعولن
۱۲	۴۰۹۵	۰/۱۲	1111/1111/1111	مفعولاتن*۳
*۱۳	۸۱۹۱	۰/۱۳	1/1111/1111/1111	مفعولاتن*۳ فَع
۱۴	۱۶۳۸۳	۰/۱۴	11/1111/1111/1111	مفعولاتن*۳ فَع لَن
*۱۵	۳۲۷۶۷	۰/۱۵	111/1111/1111/1111	مفعولاتن*۳ مفعولن
۱۶	۶۵۵۳۵	۰/۱۶	1111/1111/1111/1111	مفعولاتن*۴
*۱۷	۱۳۱۰۷۱	۰/۱۷	1/1111/1111/1111/1111	مفعولاتن*۴ فَع
*۱۸	۲۶۲۱۴۳	۰/۱۸	11/1111/1111/1111/1111	مفعولاتن*۴ فَع لَن
*۱۹	۵۲۴۲۸۷	۰/۱۹	111/1111/1111/1111/1111	مفعولاتن*۴ مفعولن
*۲۰	۱۰۴۸۵۷۵	۰/۲۰	1111/1111/1111/1111/1111	مفعولاتن*۵

• شرح : به این زنجیره در عروض وزن های ایقاعی می گویند . در این وزن ها سکوت کشیده ، نقش مهمی

در ایجاد وزن دارد . « در اوزان شعر فارسی از دیرباز نوعی وزن هست که از تکرار هجای بلند درست می شود . در این نوع اوزان وجود مکث در میان هجاها نقش ممیز دارد یعنی باعث تغییر وزن می شود مثلا دو بیت زیر هر دو از شش هجای بلند { 111111 } درست شده اما اولی پس از هر دو هجا مکث است :

اشکی سوزان دارم چشمی گریان دارم (سیمین بهبهانی)

که وزن آن می شود (فع لن ، فع لن ، فع لن) در وزن شعر دوم مکث پس از سه هجا قرار دارد :

من دردم ، بی ساحل تو رنجت ، بی حاصل (اخوان ثالث)

البته اوزان ایقاعی از مقوله اوزان موسیقی هستند اما شاعران فارسی زبان از آغاز شعر فارسی اشعاری در این گونه وزن سروده اند و به تعداد آنها در طول زمان افزوده شده است . قدیمی ترین وزن دوری { ایقاعی ؟ } وزن این بیت از رودکی است :

سروست آن یا بالا ، ماهست آن یا روی زلف است آن یا چوگان ، خال است آن یا گوی

بر وزن مفعولن مفعولن مفعولن فع لن . « (فرهنگ اوزان : ۲۸)

زنجیره های دو هجایی

شرح: دارای $2^2=4$ عضو است که از کدهای صفر دو هجایی (00) و سه دو هجایی (11) صرف نظر می کنیم.

• زنجیره ی (فع ل) (گل به) (01) (کد ۱ دو هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
فع لن	11	۰/۱	۳	۲
فاعلن	101	۱/۱	۵	۳
فاعلاتن	1101	۰/۲	۱۳	۴
فاعلاتُ فَع	1/0101	۱/۲	۲۱	۵
فاعلاتُ فع لن	11/0101	۰/۳	۵۳	۶
فاعلاتُ فاعلن	1010101	۱/۳	۸۵	۷
فاعلاتُ فاعلاتن	1101/0101	۰/۴	۲۱۳	۸
فاعلاتُ*۲ فَع	1/0101/0101	۱/۴	۳۴۱	۹
فاعلاتُ*۲ فع لن	11/0101/0101	۰/۵	۸۵۳	*۱۰
فاعلاتُ*۲ فاعلن	101/0101/0101	۱/۵	۱۳۶۵	۱۱
فاعلاتُ*۲ فاعلاتن	1101/0101/0101	۰/۶	۳۴۱۳	۱۲
فاعلاتُ*۳ فَع	1/0101/0101/0101	۱/۶	۵۴۶۱	۱۳
فاعلاتُ*۳ فع لن	11/0101/0101/0101	۰/۷	۱۳۶۵۳	*۱۴
فاعلاتُ*۳ فاعلن	101/0101/0101/0101	۱/۷	۲۱۸۴۵	۱۵
فاعلاتُ*۳ فاعلاتن	1101/0101/0101/0101	۰/۸	۵۴۶۱۳	۱۶
فاعلاتُ*۴ فَع	1/0101/0101/0101/0101	۱/۸	۸۷۳۸۱	۱۷
فاعلاتُ*۴ فع لن	11/0101/0101/0101/0101	۰/۹	۲۱۸۴۵۳	*۱۸
فاعلاتُ*۴ فاعلن	101/0101/0101/0101/0101	۱/۹	۳۴۹۵۲۵	۱۹
فاعلاتُ*۴ فاعلاتن	1101/0101/0101/0101/0101	۰/۱۰	۸۷۳۸۱۳	*۲۰

• شرح: از زنجیره های پر عضو اما کم استفاده است اما به خصوص در دوران معاصر بعد از شعر ابتهاج استفاده از آن زیاد شد.

تا تو با منی زمانه با من است شور و شوق عاشقانه با من است

• زنجیره ی (فعل) (پری) (10) (کد ۲ - دو هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
فَعَل	10	۰/۱	۲	۲
فَعولن	110	۱/۱	۶	۳
مفاعِلن	1010	۰/۲	۱۰	۴
مفاعِلن فَع	1/1010	۱/۲	۲۶	۵
مفاعِلن فَعَل	10/1010	۰/۳	۴۲	۶
مفاعِلن فَعولن	110/1010	۱/۳	۱۰۶	۷
مفاعِلن*۲	1010/1010	۰/۴	۱۷۰	۸
مفاعِلن*۲ فَع	1/1010/1010	۱/۴	۴۲۶	۹
مفاعِلن*۲ فَعَل	10/1010/1010	۰/۵	۶۸۲	۱۰
مفاعِلن*۲ فَعولن	110/1010/1010	۱/۵	۱۷۰۶	۱۱
مفاعِلن*۳	1010/1010/1010	۰/۶	۲۷۳۰	۱۲
مفاعِلن*۳ فَع	1/1010/1010/1010	۱/۶	۶۸۲۶	۱۳
مفاعِلن*۳ فَعَل	10/1010/1010/1010	۰/۷	۱۰۹۲۲	۱۴
مفاعِلن*۳ فَعولن	110/1010/1010/1010	۱/۷	۲۷۳۰۶	۱۵
مفاعِلن*۴	1010/1010/1010/1010	۰/۸	۴۳۶۹۰	۱۶
مفاعِلن*۴ فَع	1/1010/1010/1010/1010	۱/۸	۱۰۹۲۲۶	*۱۷
مفاعِلن*۴ فَعَل	10/1010/1010/1010/1010	۰/۹	۱۷۴۷۶۲	*۱۸
مفاعِلن*۴ فَعولن	110/1010/1010/1010/1010	۱/۹	۴۳۶۹۰۶	*۱۹
مفاعِلن*۵	1010/1010/1010/1010/1010	۰/۱۰	۶۹۹۰۵۰	*۲۰

- شرح : از زنجیره های پر عضو است . « در عروض عرب وزن مفاعِلن مفاعِلن مفاعِلن وجود ندارد ... وزن حاصل از تکرار مفاعِلن در عروض هندی و یونانی نیز هست . « (منشا وزن : ۷۱)

زنجیره های سه هجایی

شرح : در کل زنجیره های سه هجایی دارای $2^3 = 8$ عضو می باشند.

• زنجیره ی (فاعِل) (گل دل) (001) (کد ۱ سه هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
فاعِلن	101	۰/۱	۵	۳
فاعِل فَع	1/001	۱/۱	۹	۴
فاعِل فَع لن	11/001	۲/۱	۲۵	۵
فاعِل فاعِلن	101/001	۰/۲	۴۱	۶

فاعل*۲ فَع	1/001/001	۱/۲	۷۳	۷
فاعل*۲ فع لن	11/001/001	۲/۲	۲۰۱	۸
فاعل*۲ فاعلن	101/001/001	۰/۳	۳۲۹	۹
فاعل*۳ فَع	1/001/001/001	۱/۳	۵۸۵	۱۰
فاعل*۳ فع لن	11/001/001/001	۲/۳	۱۶۰۹	۱۱
فاعل*۳ فاعلن	101/001/001/001	۰/۴	۲۶۳۳	*۱۲
فاعل*۴ فَع	1/001/001/001/001	۱/۴	۴۶۸۱	۱۳

• شرح: از سیزده هجایی به بعد این زنجیره نمونه ندارد و زنجیره ای کم استفاده است.

• زنجیره (فعول) (پری به) (010) (کد ۲- سه هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجای
فعولن	110	۰/۱	۶	۳
فعولُ فَع	1/010	۱/۱	۱۰	۴
فعولُ فَعَل	10/010	۲/۱	۱۸	۵
فعولُ فعولن	110/010	۰/۲	۵۰	۶
فعال*۲ فَع	1/010/010	۱/۲	۸۲	*۷
فعال*۲ فَعَل	10/010/010	۲/۲	۱۴۶	*۸
فعال*۲ فعولن	110/010/010	۰/۳	۴۰۲	۹
فعال*۳ فَع	1/010/010/010	۱/۳	۶۵۸	*۱۰
فعال*۳ فَعَل	10/010/010/010	۲/۳	۱۱۷۰	۱۱

• شرح: کلیه ی وزنهای این رشته که به فرمولهای {فعال* n فع} و {فعال* n فَعَل} و {فعال* n فعولن} است فاقد شاهد است. از زنجیره های کم عضو و دارای مثالهای نادر است. از ۱۲ هجایی به بعد نمونه نداریم. کد ۵۰ و ۴۰۲ را سیمین بهبهانی کشف کرده است، کد ۱۱۷۰ هم فقط در تحفه الهند موجود است.

• زنجیره (مفعول) (گل ها به) (011) (کد ۳- سه هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجای
مفعولن	111	۰/۱	۷	۳
مفعولُ فَع	1/011	۱/۱	۱۱	۴
مفعولُ فع لن	11/011	۲/۱	۲۷	۵
مفعولُ مفعولن	111/011	۰/۲	۵۹	۶
مفعول*۲ فَع	1/011/011	۱/۲	۹۱	۷
مفعول*۲ فع لن	11/011/011	۲/۲	۲۱۹	۸
مفعول*۲ مفعولن	111/011/011	۰/۳	۴۷۵	۹

مفعولٌ*٣ فَع	1/011/011/011	١/٣	٧٣١	١٠
مفعولٌ*٣ فَع لِن	11/011/011/011	٢/٣	١٧٥٥	١١
مفعولٌ*٣ مفعولِن	111/011/011/011	٠/٤	٣٨٠٣	*١٢
مفعولٌ*٤ فَع	1/011/011/011/011	١/٤	٥٨٥١	١٣
مفعولٌ*٤ فَع لِن	11/011/011/011/011	٢/٤	١٤٠٤٣	١٤
مفعولٌ*٤ مفعولِن	111/011/011/011/011	٠/٥	٣٠٤٢٧	*١٥
مفعولٌ*٥ فَع	1/011/011/011/011/011	١/٥	٤٦٨١١	١٦
مفعولٌ*٥ فَع لِن	11/011/011/011/011/011	٢/٥	١١٢٣٤٧	١٧
مفعولٌ*٥ مفعولِن	111/011/011/011/011/011	٠/٦	٢٤٣٤١٩	*١٨
مفعولٌ*٦ فَع	1/011/011/011/011/011/011	١/٦	٣٧٤٤٩١	*١٩
مفعولٌ*٦ فَع لِن	11/011/011/011/011/011/011	٢/٦	٨٩٨٧٧٩	*٢٠

• زنجیره (فعلن) (دلِ گل) (100) (والد (0)) (کد ٤ سه هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
٣	٤	٠/١	100	فَعْلِن
٤	١٢	١/١	1/100	فَعْلِن فَع
٥	٢٠	٢/١	10/100	فَعْلِن فَعْل
٦	٣٦	٠/٢	100/100	فَعْلِن*٢
٧	١٠٠	١/٢	1/100/100	فَعْلِن*٢ فَع
٨	١٦٤	٢/٢	10/100/100	فَعْلِن*٢ فَعْل
٩	٢٩٢	٠/٣	100/100/100	فَعْلِن*٣
١٠	٨٠٤	١/٣	1/100/100/100	فَعْلِن*٣ فَع
*١١	١٣١٦	٢/٣	10/100/100/100	فَعْلِن*٣ فَعْل
١٢	٢٣٤٠	٠/٤	100/100/100/100	فَعْلِن*٤
١٣	٦٤٣٦	١/٤	1/100/100/100/100	فَعْلِن*٤ فَع
*١٤	١٠٥٣٢	٢/٤	10/100/100/100/100	فَعْلِن*٤ فَعْل
*١٥	١٨٧٢٤	٠/٥	100/100/100/100/100	فَعْلِن*٥
*١٦	٥١٤٩٢	١/٥	1/100/100/100/100/100	فَعْلِن*٥ فَع
*١٧	٨٤٢٦٠	٢/٥	10/100/100/100/100/100	فَعْلِن*٥ فَعْل
*١٨	١٤٩٧٩٦	٠/٦	100/100/100/100/100/100	فَعْلِن*٦
*١٩	٤١١٩٤٠	١/٦	1/100/100/100/100/100/100	فَعْلِن*٦ فَع
*٢٠	٦٧٤٠٨٤	٢/٦	10/100/100/100/100/100/100	فَعْلِن*٦ فَعْل

• زنجیره ی (فاعلن) (گل پری) (101) (کد ۵ سه هجایی) (بدون والد)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
فاعلن	101	۰/۱	۵	۳
فاعلن فَع	1/101	۱/۱	۱۳	۴
فاعلن فع لن	11/101	۲/۱	۲۹	۵
فاعلن*۲	101/101	۰/۲	۴۵	۶
فاعلن*۲ فَع	1/101/101	۱/۲	۱۰۹	۷
فاعلن*۲ فع لن	11/101/101	۲/۲	۲۳۷	۸
فاعلن*۳	101/101/101	۰/۳	۳۶۵	۹
فاعلن*۳ فَع	1/101/101/101	۱/۳	۸۷۷	۱۰
فاعلن*۳ فع لن	11/101/101/101	۲/۳	۱۹۰۱	۱۱
فاعلن*۴	101/101/101/101	۰/۴	۲۹۲۵	۱۲
فاعلن*۴ فَع	1/101/101/101/101	۱/۴	۷۰۲۱	۱۳
فاعلن*۴ فع لن	11/101/101/101/101	۲/۴	۱۵۲۱۳	۱۴
فاعلن*۵	101/101/101/101/101	۰/۵	۲۳۴۰۵	۱۵
فاعلن*۵ فَع	1/101/101/101/101/101	۱/۵	۵۶۱۷۳	۱۶
فاعلن*۵ فع لن	11/101/101/101/101/101	۲/۵	۱۲۱۷۰۹	۱۷
فاعلن*۶	101/101/101/101/101/101	۰/۶	۱۸۷۲۴۵	۱۸
فاعلن*۶ فَع	1/101/101/101/101/101/101	۱/۶	۴۴۹۳۸۹	۱۹
فاعلن*۶ فع لن	11/101/101/101/101/101/101	۲/۶	۹۷۳۶۷۷	*۲۰

• شرح : پر عضو است

• زنجیره ی (فعولن) (پری گل) (110) (کد ۶ سه هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
فعولن	110	۰/۱	۶	۳
فعولن فَع	1/110	۱/۱	۱۴	۴
فعولن فَعَل	10/110	۲/۱	۲۲	۵
فعولن*۲	110/110	۰/۲	۵۴	۶
فعولن*۲ فَع	1/110/110	۱/۲	۱۱۸	۷
فعولن*۲ فَعَل	10/110/110	۲/۲	۱۸۲	۸
فعولن*۳	110/110/110	۰/۳	۴۳۸	۹

فعولن*۳ فَع	1/110/110/110	۱/۳	۹۵۰	۱۰
فعولن*۳ فَعَل	10/110/110/110	۲/۳	۱۴۶۲	۱۱
فعولن*۴	110/110/110/110	۰/۴	۳۵۱۰	۱۲
فعولن*۴ فَع	1/110/110/110/110	۱/۴	۷۶۰۶	*۱۳
فعولن*۴ فَعَل	10/110/110/110/110	۲/۴	۱۱۷۰۲	۱۴
فعولن*۵	110/110/110/110/110	۰/۵	۲۸۰۸۶	۱۵
فعولن*۵ فَع	1/110/110/110/110/110	۱/۵	۶۰۸۵۴	*۱۶
فعولن*۵ فَعَل	10/110/110/110/110/110	۲/۵	۹۳۶۲۲	*۱۷
فعولن*۶	110/110/110/110/110/110	۰/۶	۲۲۴۶۹۴	۱۸
فعولن*۶ فَع	1/110/110/110/110/110/110	۱/۶	۴۸۶۸۳۸	*۱۹
فعولن*۶ فَعَل	10/110/110/110/110/110/110	۲/۶	۷۴۸۹۸۲	۲۰

• شرح: از زنجیره های مهم و پر عضو است.

زنجیره های چهار هجایی

شرح: در کل زنجیره های چهار هجایی دارای $2^4 = 16$ عضو می باشند.

• زنجیره ی (مفاعل) (پری دل) (0010) (کد ۲ چهار هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
مفاعِلن	1010	۰/۱	۱۰	۴
مفاعلُ فَع	1/0010	۱/۱	۱۸	۵
مفاعلُ فَعَل	10/0010	۲/۱	۳۴	*۶

• شرح: می بینیم که با تکرار این رشته سه هجای متوالی به وجود می آید و به این دلیل این عنصر دیگر در زبان فارسی تولید نمی شود. (از عنصر ۵ به بعد نمونه نداریم.)

• زنجیره ی (مُستفعل) (گل ها دل) (0011) (کد ۳ چهار هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
مستفعلن	1011	۰/۱	۱۱	۴
مستفعلُ فَع	1/0011	۱/۱	۱۹	۵
مستفعلُ فَع لن	11/0011	۲/۱	۵۱	۶
مستفعلُ مفعولن	111/0011	۳/۱	۱۱۵	۷
مستفعلُ مستفعلن	1011/0011	۰/۲	۱۷۹	۸
مستفعلُ*۲ فَع	1/0011/0011	۱/۲	۳۰۷	۹
مستفعلُ*۲ فَع لن	11/0011/0011	۲/۲	۸۱۹	۱۰

مستفعل*۲ مفعولن	111/0011/0011	۳/۲	۱۸۴۳	۱۱
مستفعل*۲ مستفعلن	1011/0011/0011	۰/۳	۲۸۶۷	۱۲
مستفعل*۳ فَع	1/0011/0011/0011	۱/۳	۴۹۱۵	۱۳
مستفعل*۳ فَع لَن	11/0011/0011/0011	۲/۳	۱۳۱۰۷	۱۴
مستفعل*۳ مفعولن	111/0011/0011/0011	۳/۳	۲۹۴۹۱	۱۵
مستفعل*۳ مستفعلن	1011/0011/0011/0011	۰/۴	۴۵۸۷۵	*۱۶
مستفعل*۴ فَع	1/0011/0011/0011/0011	۱/۴	۷۸۶۴۳	*۱۷
مستفعل*۴ فَع لَن	11/0011/0011/0011/0011	۲/۴	۲۰۹۷۱۵	۱۸
مستفعل*۴ مفعولن	111/0011/0011/0011/0011	۳/۴	۴۷۱۸۵۹	*۱۹
مستفعل*۴ مستفعلن	1011/0011/0011/0011/0011	۰/۵	۷۳۴۰۰۳	*۲۰

- شرح: از زنجیره های مهم است.
- «قدیمی ترین جایی که درباره ی وزن شعر فارسی بحث شده، طبق نوشته ی «اوتاکار کلیما» در شرح و تفسیر کتاب «هفائستیون» عروض دان یونانی (متولد سال دوم میلادی) است: «به بحرهای اشعار فارسی منحصر در یک جا اشاره شده است ... ینیکوس آمایوره (ionicus amaiore) یعنی آن بحر یونانی که ضرب های (ارکان) آن از دو هجای بلند و دو هجای کوتاه (UU_ _) تشکیل شده، پرسیکوس (= فارسی) نیز نامیده می شود، زیرا داستان های ایرانی در این بحر سروده شده است، ولی ما نمی دانیم که بیت فارسی در این بحر چه صورتی داشته است. «طبق بررسی های نگارنده رکن «مستفعل» در عروض فارسی از ارکان مهم است، چندان که در عروض فارسی یازده وزن از تکرار آن به وجود می آید که چهار تای آنها دوری است و از هفت وزن دیگر پنج وزن از اوزان قدیمی است.»
- (منشا وزن ...، مقاله ی قدیمی ترین سند: ص ۱)

• زنجیره ی (فعلات) (دل گل به) (0100) (کد ۴ چهار هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجای
فعلاتن	1100	۰/۱	۱۲	۴
فعلاتُ فَع	1/0100	۱/۱	۲۰	۵
فعلاتُ فَعْل	10/0100	۲/۱	۳۶	۶
فعلاتُ فَعْلَن	100/0100	۳/۱	۶۸	*۷

- شرح: از شش هجایی به بعد موردی نداریم زیرا سه هجای متولی کوتاه دارند.
- بسیار شبیه زنجیره ی فعلاتن است.

• زنجیره ی (مفاعیل) (به گل ها به) (0110) (کد ۶ چهار هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجای
مفاعیلن	1110	۰/۱	۱۴	۴
مفاعیلُ فَع	1/0110	۱/۱	۲۲	۵

مفاعیلُ فَعَل	10/0110	۲/۱	۳۸	۶
مفاعیلُ فَعولن	110/0110	۳/۱	۱۰۲	۷
مفاعیلُ مفاعیلن	1110/0110	۰/۲	۲۳۰	۸
مفاعیلُ*۲ فَع	1/0110/0110	۱/۲	۳۵۸	*۹
مفاعیلُ*۲ فَعَل	10/0110/0110	۲/۲	۶۱۴	*۱۰
مفاعیلُ*۲ فَعولن	110/0110/0110	۳/۲	۱۶۳۸	۱۱
مفاعیلُ*۲ مفاعیلن	1110/0110/0110	۰/۳	۳۶۸۶	*۱۲
مفاعیلُ*۳ فَع	1/0110/0110/0110	۱/۳	۵۷۳۴	*۱۳
مفاعیلُ*۳ فَعَل	10/0110/0110/0110	۲/۳	۹۸۳۰	۱۴
مفاعیلُ*۳ فَعولن	110/0110/0110/0110	۳/۳	۲۶۲۱۴	۱۵
مفاعیلُ*۳ مفاعیلن	1110/0110/0110/0110	۰/۴	۵۸۹۸۲	*۱۶
مفاعیلُ*۴ فَع	1/0110/0110/0110/0110	۱/۴	۹۱۷۵۰	*۱۷
مفاعیلُ*۴ فَعَل	10/0110/0110/0110/0110	۲/۴	۱۵۷۲۸۶	*۱۸
مفاعیلُ*۴ فَعولن	110/0110/0110/0110/0110	۳/۴	۴۱۹۴۳۰	*۱۹
مفاعیلُ*۴ مفاعیلن	1110/0110/0110/0110/0110	۰/۵	۹۴۳۷۱۸	*۲۰

• شرح: وزن (مفاعیلُ* n - فعولن) شبه مکرر و بسیار ضربی است.

• زنجیره ی (مفعولاتُ) (گل رخ ها به) (0111) (کد ۷ چهار هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
مفعولاتن	1111	۰/۱	۱۵	۴
مفعولاتُ فَع	1/0111	۱/۱	۲۳	۵
مفعولاتُ فَع لن	11/0111	۲/۱	۵۵	۶
مفعولاتُ مفعولن	111/0111	۳/۱	۱۱۹	۷
مفعولاتُ*۳ مفعولن	111/0111/0111/0111	۳/۳	۳۰۵۸۳	۱۵

• شرح: تنها نمونه های بالا از این زنجیره موجود است.

• زنجیره ی (فعلتن) (دل پری) (1000) (کد ۸ چهار هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
فعلتن	1000	۰/۱	۸	۴
فعلتن*۳	1000/1000/1000	۰/۳	۲۱۸۴	۱۲

• شرح: تنها نمونه های بالا از این زنجیره موجود است.

• زنجیره ی (مفتعلن) (گل به پری) (1001) (کد ۹ چهار هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
مفتعلن	1001	۰/۱	۹	۴
مفتعلن فَع	1/1001	۱/۱	۲۵	۵
مفتعلن فع لن	11/1001	۲/۱	۵۷	۶
مفتعلن فاعلن	101/1001	۳/۱	۸۹	۷
مفتعلن*۲	1001/1001	۰/۲	۱۵۳	۸
مفتعلن*۲ فَع	1/1001/1001	۱/۲	۴۰۹	۹
مفتعلن*۲ فع لن	11/1001/1001	۲/۲	۹۲۱	۱۰
مفتعلن*۲ فاعلن	101/1001/1001	۳/۲	۱۴۳۳	۱۱
مفتعلن*۳	1001/1001/1001	۰/۳	۲۴۵۷	۱۲
مفتعلن*۳ فَع	1/1001/1001/1001	۱/۳	۶۵۵۳	۱۳
مفتعلن*۳ فع لن	11/1001/1001/1001	۲/۳	۱۴۷۴۵	*۱۴
مفتعلن*۳ فاعلن	101/1001/1001/1001	۳/۳	۲۲۹۳۷	۱۵
مفتعلن*۴	1001/1001/1001/1001	۰/۴	۳۹۳۲۱	۱۶
مفتعلن*۴ فَع	1/1001/1001/1001/1001	۱/۴	۱۰۴۸۵۷	*۱۷
مفتعلن*۴ فع لن	11/1001/1001/1001/1001	۲/۴	۲۳۵۹۲۹	*۱۸
مفتعلن*۴ فاعلن	101/1001/1001/1001/1001	۳/۴	۳۶۷۰۰۱	*۱۹
مفتعلن*۵	1001/1001/1001/1001/1001	۰/۵	۶۲۹۱۴۵	*۲۰

• شرح : از زنجیره های مهم است که با احتساب هم آواهای هر عضو ، تعداد آنها بسیار زیاد است.

• زنجیره ی (مستفعلن) (گل ها پری) (1011) (کد ۱۱ چهار هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
مستفعلن	1011	۰/۱	۱۱	۴
مستفعلن فَع	1/1011	۱/۱	۲۷	۵
مستفعلن فع لن	11/1011	۲/۱	۵۹	۶
مستفعلن مفعولن	111/1011	۳/۱	۱۲۳	۷
مستفعلن*۲	1011/1011	۰/۲	۱۸۷	۸
مستفعلن*۲ فَع	1/1011/1011	۱/۲	۴۴۳	۹
مستفعلن*۲ فع لن	11/1011/1011	۲/۲	۹۵۵	۱۰
مستفعلن*۲ مفعولن	111/1011/1011	۳/۲	۱۹۷۹	۱۱
مستفعلن*۳	1011/1011/1011	۰/۳	۳۰۰۳	۱۲
مستفعلن*۳ فَع	1/1011/1011/1011	۱/۳	۷۰۹۹	۱۳

مستفعلن*۳ فع لن	11/1011/1011/1011	۲/۳	۱۵۲۹۱	۱۴
مستفعلن*۳ مفعولن	111/1011/1011/1011	۳/۳	۳۱۶۷۵	۱۵
مستفعلن*۴	1011/1011/1011/1011	۰/۴	۴۸۰۵۹	۱۶
مستفعلن*۴ فع	1/1011/1011/1011/1011	۱/۴	۱۱۳۵۹۵	۱۷
مستفعلن*۴ فع لن	11/1011/1011/1011/1011	۲/۴	۲۴۴۶۶۷	۱۸
مستفعلن*۴ مفعولن	111/1011/1011/1011/1011	۳/۴	۵۰۶۸۱۱	*۱۹
مستفعلن*۵	1011/1011/1011/1011/1011	۰/۵	۷۶۸۹۵۵	۲۰

• زنجیره ی (فعالتن) (دل گل ها) (1100) (کد ۱۲ چهار هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
فعالتن	1100	۰/۱	۱۲	۴
فعالتن فع	1/1100	۱/۱	۲۸	۵
فعالتن فَعَل	10/1100	۲/۱	۴۴	۶
فعالتن فَعَلن	100/1100	۳/۱	۷۶	۷
فعالتن*۲	1100/1100	۰/۲	۲۰۴	۸
فعالتن*۲ فع	1/1100/1100	۱/۲	۴۶۰	۹
فعالتن*۲ فَعَل	10/1100/1100	۲/۲	۷۱۶	۱۰
فعالتن*۲ فَعَلن	100/1100/1100	۳/۲	۱۲۲۸	۱۱
فعالتن*۳	1100/1100/1100	۰/۳	۳۲۷۶	۱۲
فعالتن*۳ فع	1/1100/1100/1100	۱/۳	۷۳۷۲	۱۳
فعالتن*۳ فَعَل	10/1100/1100/1100	۲/۳	۱۱۴۶۸	۱۴
فعالتن*۳ فَعَلن	100/1100/1100/1100	۳/۳	۱۹۶۶۰	۱۵
فعالتن*۴	1100/1100/1100/1100	۰/۴	۵۲۴۲۸	۱۶
فعالتن*۴ فع	1/1100/1100/1100/1100	۱/۴	۱۱۷۹۶۴	*۱۷
فعالتن*۴ فَعَل	10/1100/1100/1100/1100	۲/۴	۱۸۳۵۰۰	*۱۸
فعالتن*۴ فَعَلن	100/1100/1100/1100/1100	۳/۴	۳۱۴۵۷۲	*۱۹
فعالتن*۵	1100/1100/1100/1100/1100	۰/۵	۸۳۸۸۶۰	*۲۰

- شرح : کد ۳۱۴۵۷۲ از خودش نمونه ای نداریم اما فرزندش ۳۱۴۵۷۳ (فاعلاتن فعالتن فعالتن فعالتن فَعَلن) وجود دارد .
- از زنجیره های بسیار مهم که هر عضو فرزندان زیادی دارد .

• زنجیره ی (فاعلاتن) (گل پری ها) (1101) (کد ۱۳ چهار هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۴	۱۳	۰/۱	1101	فاعلاتن
۵	۲۹	۱/۱	1/1101	فاعلاتن فَع
۶	۶۱	۲/۱	11/1101	فاعلاتن فع لن
۷	۹۳	۳/۱	101/1101	فاعلاتن فاعلن
۸	۲۲۱	۰/۲	1101/1101	فاعلاتن*۲
۹	۴۷۷	۱/۲	1/1101/1101	فاعلاتن*۲ فَع
۱۰	۹۸۹	۲/۲	11/1101/1101	فاعلاتن*۲ فع لن
۱۱	۱۵۰۱	۳/۲	101/1101/1101	فاعلاتن*۲ فاعلن
۱۲	۳۵۴۹	۰/۳	1101/1101/1101	فاعلاتن*۳
۱۳	۷۶۴۵	۱/۳	1/1101/1101/1101	فاعلاتن*۳ فَع
۱۴	۱۵۸۳۷	۲/۳	11/1101/1101/1101	فاعلاتن*۳ فع لن
۱۵	۲۴۰۲۹	۳/۳	101/1101/1101/1101	فاعلاتن*۳ فاعلن
۱۶	۵۶۷۹۷	۰/۴	1101/1101/1101/1101	فاعلاتن*۴
۱۷	۱۲۲۳۳۳	۱/۴	1/1101/1101/1101/1101	فاعلاتن*۴ فَع
*۱۸	۲۵۳۴۰۵	۲/۴	11/1101/1101/1101/1101	فاعلاتن*۴ فع لن
۱۹	۳۸۴۴۷۷	۳/۴	101/1101/1101/1101/1101	فاعلاتن*۴ فاعلن
۲۰	۹۰۸۷۶۵	۰/۵	1101/1101/1101/1101/1101	فاعلاتن*۵

• شرح : از زنجیره های بسیار مهم است .

• زنجیره ی (مفاعیلن) (پری گل ها) (1110) (کد ۱۴ چهار هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۴	۱۴	۰/۱	1110	مفاعیلن
۵	۳۰	۱/۱	1/1110	مفاعیلن فَع
۶	۴۶	۲/۱	10/1110	مفاعیلن فَعَل
۷	۱۱۰	۳/۱	110/1110	مفاعیلن فعولن
۸	۲۳۸	۰/۲	1110/1110	مفاعیلن*۲
۹	۴۹۴	۱/۲	1/1110/1110	مفاعیلن*۲ فَع
۱۰	۷۵۰	۲/۲	10/1110/1110	مفاعیلن*۲ فَعَل
۱۱	۱۷۷۴	۳/۲	110/1110/1110	مفاعیلن*۲ فعولن
۱۲	۳۸۲۲	۰/۳	1110/1110/1110	مفاعیلن*۳
۱۳	۷۹۱۸	۱/۳	1/1110/1110/1110	مفاعیلن*۳ فَع

مفاعیلن*۳ فَعَل	10/1110/1110/1110	۲/۳	۱۲۰۱۴	۱۴
مفاعیلن*۳ فعولن	110/1110/1110/1110	۳/۳	۲۸۳۹۸	۱۵
مفاعیلن*۴	1110/1110/1110/1110	۰/۴	۶۱۱۶۶	۱۶
مفاعیلن*۴ فَع	1/1110/1110/1110/1110	۱/۴	۱۲۶۷۰۲	۱۷
مفاعیلن*۴ فَعَل	10/1110/1110/1110/1110	۲/۴	۱۹۲۲۳۸	۱۸
مفاعیلن*۴ فعولن	110/1110/1110/1110/1110	۳/۴	۴۵۴۳۸۲	۱۹
مفاعیلن*۵	1110/1110/1110/1110/1110	۰/۵	۹۷۸۶۷۰	۲۰

• شرح: از زنجیره های بسیار مهم است.

زنجیره های پنج هجایی

شرح: در کل زنجیره های پنج هجایی دارای $2^5 = 32$ عضو می باشند

• زنجیره ی (مَفَاعِلَتُ) (پری به دل) (00010) (کد ۲ پنج هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۵	۱۸	۰/۱	1/0010	مفاعلتن

• شرح: این زنجیره تنها یک عضو دارد.

• زنجیره ی (مُسْتَفْعِلَتُ) (گل ها به دل) (00011) (کد ۳ پنج هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۵	۱۹	۰/۱	10011	مستفعلُ فَع

• شرح: این زنجیره تنها یک عضو دارد.

• زنجیره ی (فَعْلَاتَتُ) (دل گل دل) (00100) (کد ۴ پنج هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۵	۲۰	۰/۱	1/0100	فَعْلَن فَعَل
۶	۳۶	۱/۱	10/0100	فَعْلَن*۲

• شرح: کد ۲۰ و کد ۳۶ تکراری است و در زنجیره های دیگر نیز تولید شده است.

• زنجیره ی (فَاعِلَاتَتُ) (گل پری دل) (00101) (کد ۵ پنج هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۵	۲۱	۰/۱	10101	فاعِلن فَعَل
۶	۳۷	۱/۱	1/00101	فاعِلن فَعْلَن

فاعلن فَعَلَن فَع	11/00101	۲/۱	۱۰۱	۷
فاعلن فَعَلَن فَعَل	101/00101	۳/۱	۱۶۵	۸

• زنجیره ی (مَفَاعِلَتُ) (00110) (کد ۶ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
فَعولن فَعَل	10110	۰/۱	۲۲	۵
فَعولن فَعَلَن	1/00110	۱/۱	۳۸	۶

• زنجیره ی (مُسْتَفَاعِلَاتُ) (گُل رِخ هَا دِل) (00111) (کد ۷ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
مفعولن فَعَل	10111	۰/۱	۲۳	۵
مفعولن فَعَلَن	1/00111	۱/۱	۳۹	۶
مفعولن فَعَلَاتِن	11/00111	۲/۱	۱۰۳	۷
مفعولن فَعَلَاتَاتِن	111/00111	۳/۱	۲۳۱	۸
مفعولن فَعَلَاتَاتِن فَع	1111/00111	۴/۱	۴۸۷	*۹
مفعولن فَعَلَاتَاتِن فَعَل	10111/00111	۰/۲	۷۴۳	*۱۰
مفعولن فَعَلَاتَاتِن فَعَلِن	1/00111/00111	۱/۲	۱۲۵۵	*۱۱
مفعولن فَعَلَاتَاتِن فَعَلَاتِن	11/00111/00111	۲/۲	۳۳۰۳	*۱۲
مفعولن فَعَلَاتَاتِن * ۲	111/00111/00111	۳/۲	۷۳۹۹	*۱۳
مفعولن فَعَلَاتَاتِن * ۲ فَع	1111/00111/00111	۴/۲	۱۵۵۹۱	*۱۴
مفعولن فَعَلَاتَاتِن * ۲ فَعَل	10111/00111/00111	۰/۳	۲۳۷۸۳	*۱۵
مفعولن فَعَلَاتَاتِن * ۲ فَعَلِن	1/00111/00111/00111	۱/۳	۴۰۱۶۷	*۱۶
مفعولن فَعَلَاتَاتِن * ۲ فَعَلَاتِن	11/00111/00111/00111	۲/۳	۱۰۵۷۰۳	*۱۷
مفعولن فَعَلَاتَاتِن * ۲	111/00111/00111/00111	۳/۳	۲۳۶۷۷۵	*۱۸
مفعولن فَعَلَاتَاتِن * ۳ فَع	1111/00111/00111/00111	۴/۳	۴۹۸۹۱۹	*۱۹
مفعولن فَعَلَاتَاتِن * ۳ فَعَل	10111/00111/00111/00111	۰/۴	۷۶۱۰۶۳	*۲۰

• شرح: به نظر من این زنجیره ، کاملاً وزن دارد .

• زنجیره ی (فَعِلَتَّتِن) (دِل دِل گِل) (10000) (کد ۸ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
فَعِلَتَّتِن * ۴	4*(10000)	۰/۴	۵۴۱۲۰۰	۲۰

• زنجیره ی (مُفَعَّلَاتُ) (گل دل گل به) (01001) (کد ۹ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مفتعلن فَع	11001	۰/۱	۲۵	۵
مفتعلن فَعَل	1/01001	۱/۱	۴۱	۶
مفتعلن فعولن	11/01001	۲/۱	۱۰۵	۷
مفتعلن مفاعِلن	101/01001	۳/۱	۱۶۹	۸

• زنجیره ی (مَفَاعِلَاتُ) (پری پری به) (01010) (کد ۱۰ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مفاعِلن فَع	11010	۰/۱	۲۶	۵
مفاعِلن فَعَل	1/01010	۱/۱	۴۲	۶
مفاعِلن فَعَلَن	10/01010	۲/۱	۷۴	۷
مفاعِلن فعلاتن	110/01010	۳/۱	۲۰۲	۸
مفاعِلن فعلاتُ فَع	1010/01010	۴/۱	۳۳۰	۹
مفاعِلن فعلاتُ فَع لِن	11010/01010	۰/۲	۸۴۲	۱۰
مفاعِلن فعلاتُ فاعِلن	1/01010/01010	۱/۲	۱۳۵۴	۱۱

• زنجیره ی (مُسْتَفْعِلَاتُ) (گل ها پری به) (01011) (کد ۱۱ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مستفعلن فَع	11011	۰/۱	۲۷	۵
مستفعلن فَعَل	1/01011	۱/۱	۴۳	۶
مستفعلن فعولن	11/01011	۲/۱	۱۰۷	۷
مستفعلن مفاعیلن	111/01011	۳/۱	۲۳۵	۸
مستفعلن مفاعیلُ فَع	1011/01011	۴/۱	۳۶۳	۹
مستفعلن مفاعیلُ فَع لِن	11011/01011	۰/۲	۸۷۵	۱۰

• زنجیره ی (فَعَلَاتُ) (دل گل ها به) (01100) (کد ۱۲ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
فعلاتن فَع	11100	۰/۱	۲۸	۵
فعلاتن فَعَل	1/01100	۱/۱	۴۴	۶
فعلاتن فَعَلَن	10/01100	۲/۱	۷۶	۷

• زنجیره ی (فاعلاتات) (گل به گل ها به) (01101) (کد ۱۳ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
فاعلاتن فَع	11101	۰/۱	۲۹	۵
فاعلاتن فَعَل	1/01101	۱/۱	۴۵	۶
فاعلاتن فَعولن	11/01101	۲/۱	۱۰۹	۷
فاعلاتن مفاعلتن	101/01101	۳/۱	۱۷۳	۸
فاعلاتن مفاعلتن فَع	1101/01101	۴/۱	۴۲۹	۹
فاعلاتن مفاعلتن فع لن	11101/01101	۰/۲	۹۴۱	۱۰
فاعلاتن مفاعلتن فاعلتن	1/01101/01101	۱/۲	۱۴۵۳	۱۱
فاعلاتن مفاعلتن فاعلاتن	11/01101/01101	۲/۲	۳۵۰۱	۱۲

• زنجیره ی (مفعولاتات) (پری گل رخ ها) (11110) (کد ۱۴ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
مفاعیلن فَع	11110	۰/۱	۳۰	۵
مفاعیلن فَعَل	1/01110	۱/۱	۴۶	۶

• زنجیره ی (مفعولاتات) (01111) (کد ۱۵ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
مفعولاتن فَع	11111	۰/۱	۳۱	۵
مفعولاتن فَعَل	1/01111	۱/۱	۴۷	۶
مفعولاتات * ۲ مفعولاتن	1111/01111/01111	۴/۲	۱۵۸۵۵	۱۴

• زنجیره ی (مفاعلتن) (10010) (کد ۱۸ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
مفاعلتن	10010	۰/۱	۱۸	۵
مفاعلتن فع	1/10010	۱/۱	۵۰	۶
مفاعلتن فعل	10/10010	۲/۱	۸۲	*۷
مفاعلتن فعلتن	110/10010	۳/۱	۲۱۰	۸
مفاعلتن مفاعلتن	1010/10010	۴/۱	۳۳۸	*۹
مفاعلتن * ۲	10010/10010	۰/۲	۵۹۴	۱۰
مفاعلتن * ۲ فع	1/10010/10010	۱/۲	۱۶۱۸	*۱۱
مفاعلتن * ۲ فعل	10/10010/10010	۲/۲	۲۶۴۲	*۱۲
مفاعلتن * ۲ فعلتن	110/10010/10010	۳/۲	۶۷۳۸	۱۳

مفاعلتن * ۲ مفاعلن	1010/10010/10010	۴/۲	۱۰۸۳۴	۱۴
مفاعلتن * ۳	10010/10010/10010	۰/۳	۱۹۰۲۶	۱۵
مفاعلتن * ۳ فع	1/10010/10010/10010	۱/۳	۵۱۷۹۴	*۱۶
مفاعلتن * ۳ فعل	10/10010/10010/10010	۲/۳	۸۴۵۶۲	*۱۷
مفاعلتن * ۳ فعلن	110/10010/10010/10010	۳/۳	۲۱۵۶۳۴	*۱۸
مفاعلتن * ۳ مفاعلن	1010/10010/10010/10010	۴/۳	۳۴۶۷۰۶	*۱۹
مفاعلتن * ۴	10010/10010/10010/10010	۰/۴	۶۰۸۸۵۰	۲۰

• زنجیره ی (مُسْتَفْعِلَتْنِ) (10011) (گل ها دلِ گل) (کد ۱۹ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
مُسْتَفْعِلَتْنِ	10011	۰/۱	۱۹	۵
مُسْتَفْعِلَتْنِ فع	1/10011	۱/۱	۵۱	۶
مُسْتَفْعِلَتْنِ فع لن	11/10011	۲/۱	۱۱۵	۷
مُسْتَفْعِلَتْنِ مفعولن	111/10011	۳/۱	۲۴۳	۸
مُسْتَفْعِلَتْنِ مستفعلن	1011/10011	۴/۱	۳۷۱	۹
مُسْتَفْعِلَتْنِ * ۲	10011/10011	۰/۲	۶۲۷	۱۰
مُسْتَفْعِلَتْنِ * ۴	10011/10011/10011/10011	۰/۴	۶۴۲۶۷۵	۲۰

• زنجیره ی (فَعِلَاتَتْنِ) (گل ها دلِ گل) (کد ۲۰ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجا
فَعِلَاتَتْنِ	10100	۰/۱	۲۰	۵
فَعِلَاتَتْنِ فع	1/10100	۱/۱	۵۲	۶
فَعِلَاتَتْنِ فعل	10/10100	۲/۱	۸۴	*۷
فَعِلَاتَتْنِ فعلن	100/10100	۳/۱	۱۴۸	۸
فَعِلَاتَتْنِ فعلاتن	1100/10100	۴/۱	۴۰۴	۹
فَعِلَاتَتْنِ * ۲	10100/10100	۰/۲	۶۶۰	۱۰
فَعِلَاتَتْنِ * ۲ فع	1/10100/10100	۱/۲	۱۶۸۴	۱۱
فَعِلَاتَتْنِ * ۲ فعل	10/10100/10100	۲/۲	۲۷۰۸	*۱۲
فَعِلَاتَتْنِ * ۲ فعلن	100/10100/10100	۳/۲	۴۷۵۶	*۱۳
فَعِلَاتَتْنِ * ۲ فعلاتن	1100/10100/10100	۴/۲	۱۲۹۴۸	۱۴
فَعِلَاتَتْنِ * ۳	10100/10100/10100	۰/۳	۲۱۱۴۰	۱۵
فَعِلَاتَتْنِ * ۳ فع	1/10100/10100/10100	۱/۳	۵۳۹۰۸	*۱۶
فَعِلَاتَتْنِ * ۳ فعل	10/10100/10100/10100	۲/۳	۸۶۶۷۶	*۱۷
فَعِلَاتَتْنِ * ۳ فعلن	100/10100/10100/10100	۳/۳	۱۵۲۲۱۲	۱۸

فَعْلَاتُنَّ * ۳ فاعلان	1100/10100/10100/10100	۴/۳	۴۱۴۳۵۶	*۱۹
فَعْلَاتُنَّ * ۴	10100/10100/10100/10100	۰/۴	۶۷۶۵۰۰	۲۰

• زنجیره ی (فَعْلَاتُنَّ) (گل پری پری) (10101) (کد ۲۱ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجای
فَعْلَاتُنَّ	10101	۰/۱	۲۱	۵
فاعِلن فَعولن	1/10101	۱/۱	۵۳	۶
فاعِلن مفاعِلین	11/10101	۲/۱	۱۱۷	۷
فَعْلَاتُنن فَعولن	101/10101	۳/۱	۱۸۱	۸
فاعِلن فَعولن فَعولن	1101/10101	۴/۱	۴۳۷	۹
فَعْلَاتُنن * ۲	10101/10101	۰/۲	۶۹۳	۱۰
فَعْلَاتُنن * ۲ فع	1/10101/10101	۱/۲	۱۷۱۷	۱۱
فَعْلَاتُنن * ۲ فع لن	11/10101/10101	۲/۲	۳۷۶۵	*۱۲
فَعْلَاتُنن * ۲ فاعِلن	101/10101/10101	۳/۲	۵۸۱۳	*۱۳
فَعْلَاتُنن * ۲ فاعِلاتن	1101/10101/10101	۴/۲	۱۴۰۰۵	۱۴
فَعْلَاتُنن * ۳	10101/10101/10101	۰/۳	۲۲۱۹۷	۱۵
فَعْلَاتُنن * ۴	10101/10101/10101/10101	۰/۴	۷۱۰۳۲۵	۲۰

• زنجیره ی (مَفَاعِلَتُنن) (پری گل پری) (10110) (کد ۲۲ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجای
مَفَاعِلَتُنن	10110	۰/۱	۲۲	۵
فَعولن * ۲	1/10110	۱/۱	۵۴	۶
فَعولن مفاعِلن	10/10110	۲/۱	۸۶	۷
فَعولن فَعول فَعولن	110/10110	۳/۱	۲۱۴	۸
مَفَاعِلَتُنن مفاعِلین	1110/10110	۴/۱	۴۷۰	۹
مَفَاعِلَتُنن * ۲	10110/10110	۰/۲	۷۲۶	۱۰
فَعولن فَعول فَعول فَعولن	1/10110/10110	۱/۲	۱۷۵۰	*۱۱
فَعولن فَعول فَعولن مفاعِلن	10/10110/10110	۲/۲	۲۷۷۴	*۱۲
فَعولن فَعول مفعول فاعِلن فَع	110/10110/10110	۳/۲	۶۸۷۰	۱۳

• زنجیره ی (مُسْتَفْعَلَاتُن) (گل رخ ها پری) (10111) (کد ۲۳ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مُسْتَفْعَلَاتُن	10111	۰/۱	۲۳	۵
مفعولاتُ فَع لِن	1/10111	۱/۱	۵۵	۶
مفعولن و مفعولن	11/10111	۲/۱	۱۱۹	۷

• زنجیره ی (مُفْتَعِلَاتُن) (گل دل گل ها) (11001) (کد ۲۵ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مُفْتَعِلَاتُن	11001	۰/۱	۲۵	۵
مفتعلن فَع لِن	1/11001	۱/۱	۵۷	۶
مفتعلن مفعولن	11/11001	۲/۱	۱۲۱	۷
مفتعلن مستفعلن	101/11001	۳/۱	۱۸۵	*۸
مفتعلن فَع مفتعلن	1001/11001	۴/۱	۳۱۳	۹
مُفْتَعِلَاتُن * ۲	11001/11001	۰/۲	۸۲۵	۱۰
مُفْتَعِلَاتُن * ۲ فاعلن	101/11001/11001	۳/۲	۵۹۴۵	۱۳
مُفْتَعِلَاتُن * ۴	11001/11001/11001/11001	۰/۴	۸۴۵۶۲۵	۲۰

• زنجیره ی (مَفَاعِلَاتُن) (پری پری گل) (11010) (کد ۲۶ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مَفَاعِلَاتُن	11010	۰/۱	۲۶	۵
مفاعلن فَع لِن	1/11010	۱/۱	۵۸	۶
مفاعلن فاعلن	10/11010	۲/۱	۹۰	۷
مفاعلن فاعلاتن	110/11010	۳/۱	۲۱۸	۸
مَفَاعِلَاتُن	1010/11010	۴/۱	۳۴۶	۹
مَفَاعِلَاتُن * ۲	11010/11010	۰/۲	۸۵۸	۱۰
مَفَاعِلَاتُن * ۲ فَع	1/11010/11010	۱/۲	۱۸۸۲	۱۱
مَفَاعِلَاتُن * ۲ فعل	10/11010/11010	۲/۲	۲۹۰۶	۱۲
مَفَاعِلَاتُن * ۲ فاعولن	110/11010/11010	۳/۲	۷۰۰۲	*۱۳
مَفَاعِلَاتُن * ۲ مفاعلن	1010/11010/11010	۴/۲	۱۱۰۹۸	*۱۴
مَفَاعِلَاتُن * ۳	11010/11010/11010	۰/۳	۲۷۴۸۲	۱۵
مَفَاعِلَاتُن * ۳ فَع	1/11010/11010/11010	۱/۳	۶۰۲۵۰	*۱۶
مَفَاعِلَاتُن * ۳ فعل	10/11010/11010/11010	۲/۳	۹۳۰۱۸	*۱۷
مَفَاعِلَاتُن * ۳ فاعولن	110/11010/11010/11010	۳/۳	۲۲۴۰۹۰	*۱۸
مَفَاعِلَاتُن * ۳ مفاعلن	1010/11010/11010/11010	۴/۳	۳۵۵۱۶۲	۱۹
مَفَاعِلَاتُن * ۴	11010/11010/11010/11010	۰/۴	۸۷۹۴۵۰	۲۰

• زنجیره ی (مُسْتَفْعِلَاتُن) (گل ها به گل ها) (10011) (کد ۲۷ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مُسْتَفْعِلَاتُن	11011	۰/۱	۲۷	۵
مستفعلن فع لن	1/11011	۱/۱	۵۹	۶
مستفعلن مفعولن	11/11011	۲/۱	۱۲۳	۷
مُسْتَفْعِلَاتُن * ۲	11011/11011	۰/۲	۸۹۱	۱۰

• زنجیره ی (فعلاتان) (11100) (کد ۲۸ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
فعلاتان	11100	۰/۱	۲۸	۵
فعلاتن فع لن	1/11100	۱/۱	۶۰	۶
فعلاتن فاعلن	10/11100	۲/۱	۹۲	۷
فعلاتن مفتعلن	100/11100	۳/۱	۱۵۶	۸
فعلاتن مفتعلاتن	1100/11100	۴/۱	۴۱۲	۹
فعلاتان * ۲	11100/11100	۰/۲	۹۲۴	۱۰
فعلاتان * ۵	11100/11100/11100/11100	۰/۴	۹۴۷۱۰۰	۲۰

• زنجیره ی (فاعلاتان) (گل پری گل ها) (11101) (کد ۲۹ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
فاعلاتان	11101	۰/۱	۲۹	۵
فاعلاتن فع لن	1/11101	۱/۱	۶۱	۶
فاعلاتن مفعولن	11/11101	۲/۱	۱۲۵	۷
فاعلاتن مستفعلن	101/11101	۳/۱	۱۸۹	۸
فاعلاتان فاعلاتن	1101/11101	۴/۱	۴۴۵	۹
فاعلاتان * ۲	11101/11101	۰/۲	۹۵۷	۱۰
فاعلاتان * ۲ فع	1/11101/11101	۱/۲	۱۹۸۱	۱۱

• زنجیره ی (مفاعلاتن) (پری گل رخ ها) (11110) (کد ۳۰ پنج هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مفاعلاتن	11110	۰/۱	۳۰	۵
مفاعیلن فاعلاتن	110/11110	۳/۱	۲۲۲	۸
مفاعلاتن * ۳ مفاعیلن	1110/11110/11110/11110	۴/۳	۴۹۰۴۶۲	۱۹

زنجیره های شش هجایی

شرح: در کل زنجیره های شش هجایی دارای $2^6 = 64$ عضو می باشند.

• زنجیره ی (مفتعلن فَعَل) (گل دلِ گلِ پری) (101001) (کد ۹ شش هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مفتعلن فَعَل	1/01001	۰/۱	۴۱	۶
مفتعلن فَعَلن	10/01001	۱/۱	۷۳	۷
مفتعلن فعلاتن	110/01001	۲/۱	۲۰۱	۸
مفتعلن فعلاتُ فَع	1010/01001	۳/۱	۳۲۹	۹
مفتعلن فعلاتُ فَعَل	10010/01001	۴/۱	۵۸۵	۱۰
مفتعلن فعلاتُ فَعولن	1/10010/01001	۵/۱	۱۶۰۹	۱۱
مفتعلن فعلاتُ مفاعِلن	10/10010/01001	۰/۲	۲۶۳۳	*۱۲
مفتعلن فعلاتُ مفاعلُ فَع	100/10010/01001	۱/۲	۴۶۸۱	۱۳

• زنجیره ی (مستفعلن فَعَل) (گل ها پری پری) (10/1011) (کد ۱۱ شش هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مستفعلن فَعَل	10/1011	۰/۱	۴۳	۶
مستفعلن فَعَلن	100/1011	۱/۱	۷۵	۷
مستفعلن فعلاتن	1100/1011	۲/۱	۲۰۳	۸
مستفعلن فعلاتن فَع	1/1100/1011	۳/۱	۴۵۹	۹
مستفعلن فعلاتن فَعَل	10/1100/1011	۴/۱	۷۱۵	*۱۰
مستفعلن فعلاتن فَعولن	110/1100/1011	۵/۱	۱۷۳۹	۱۱
مستفعلن فعلاتن مفاعِلن	1010/1100/1011	۰/۲	۲۷۶۳	۱۲

زنجیره های هفت هجایی

شرح: در کل زنجیره های هفت هجایی دارای $2^7 = 128$ عضو می باشند.

• زنجیره ی (مستفعلن فَعولن) (گل ها پری پری ها) (110/1011) (کد ۱۰۷ شش هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مستفعلن فَعولن	1101011	۰/۱	۱۰۷	۷
مستفعلن مفاعیلن	1/1101011	۱/۱	۲۳۵	۸
مستفعلن مفاعیلن فَع	11/1101011	۲/۱	۴۹۱	۹
مستفعلن مفاعیلن فَع لن	111/1101011	۳/۱	۱۰۰۳	۱۰

مستفعلن مفاعیلن فاعلن	1011/1101011	۴/۱	۱۵۱۵	۱۱
مستفعلن مفاعیلن فاعلاتن	11011/1101011	۵/۱	۳۵۶۳	۱۲
مستفعلن مفاعیلن فاعلاتن فَع	101011/1101011	۶/۱	۵۶۱۱	۱۳
مستفعلن فعولن* ۲	1101011/1101011	۰/۲	۱۳۸۰۳	۱۴
(مستفعلن فعولن) * ۲مستفعلن	1011/1101011/1101011	۴/۲	۱۹۴۰۲۷	۱۸

• زنجیره ی (مستفعلُ مفعولن) (گل ها دلِ گل رخ ها) (1110011) (کد ۱۱۵ شش هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجای
مستفعلُ مفعولن	1110011	۰/۱	۱۱۵	۷
مستفعلُ مفعولاتن	1/1110011	۱/۱	۲۴۳	۸
مستفعلُ مفعولاتن فاعلن	1011/1110011	۴/۱	۱۵۲۳	۱۱
مستفعلُ مفعولاتن مفتعلن	10011/1110011	۵/۱	۲۵۴۷	۱۲
مستفعلُ مفعولاتن مفتعلن فَع	110011/1110011	۶/۱	۶۶۴۳	۱۳
مستفعلُ مفعولاتن مفتعلن فع لن	1110011/1110011	۰/۲	۱۴۸۳۵	۱۴
مستفعلُ مفعولاتن مفتعلن مفعولن	1/1110011/1110011	۱/۲	۳۱۲۱۹	۱۵

زنجیره های هشت هجایی

شرح : در کل زنجیره های هشت هجایی دارای $2^8 = 256$ عضو می باشند.

• زنجیره ی (مستفعلن مفاعلُ) (گل ها پری پری دلِ) (0010/1011) (کد ۴۳ هشت هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجای
مستفعلن مفاعلن	1010/1011	۰/۱	۱۷۱	۸
مستفعلن مفاعلُ فَع	1/0010/1011	۱/۱	۲۹۹	۹
مستفعلن مفاعلُ فع لن	11/0010/1011	۲/۱	۸۱۱	۱۰
مستفعلن مفاعلُ مفعولن	111/0010/1011	۳/۱	۱۸۳۵	۱۱
مستفعلن مفاعلُ مستفعلن	1011/0010/1011	۴/۱	۲۸۵۹	۱۲
مستفعلن مفاعلُ مستفعلن فَع	1/1011/0010/1011	۵/۱	۶۹۵۵	۱۳
مستفعلن مفاعلُ مستفعلن فَعَل	10/1011/0010/1011	۶/۱	۱۱۰۵۱	۱۴
مستفعلن مفاعلُ مستفعلن فعولن	110/1011/0010/1011	۷/۱	۲۷۴۳۵	۱۵
مستفعلن مفاعلُ مستفعلن مفاعلن	1010/1011/0010/1011	۰/۲	۴۳۸۱۹	۱۶*
(مستفعلن مفاعلُ) * ۲ فَع	1/0010/1011/0010/1011	۱/۲	۷۶۵۸۷	۱۷
(مستفعلن مفاعلُ) * ۲ فع لن	11/0010/1011/0010/1011	۲/۲	۲۰۷۶۵۹	*۱۸
(مستفعلن مفاعلُ) * ۲ مفعولن	111/0010/1011/0010/1011	۳/۲	۴۶۹۸۰۳	*۱۹
(مستفعلن مفاعلُ) * ۲ مستفعلن	1011/0010/1011/0010/1011	۴/۲	۷۳۱۹۴۷	۲۰

• زنجیره ی (مفتعلن فاعلات) (گل دلِ گل ها پری به) (0101/1001) (کد ۸۹ هشت هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۸	۲۱۷	۰/۱	1101/1001	مفتعلن فاعلاتن
۹	۳۴۵	۱/۱	1/0101/1001	مفتعلن فاعلاتُ فَع
۱۰	۸۵۷	۲/۱	11/0101/1001	مفتعلن فاعلاتُ فَع لِن
۱۱	۱۳۶۹	۳/۱	101/0101/1001	مفتعلن فاعلاتُ فاعلن
۱۲	۲۳۹۳	۴/۱	1001/0101/1001	مفتعلن فاعلاتُ مفتعلن
۱۳	۶۴۸۹	۵/۱	1/1001/0101/1001	مفتعلن فاعلاتُ مفتعلن فَع
*۱۴	۱۴۶۸۱	۶/۱	11/1001/0101/1001	مفتعلن فاعلاتُ مفتعلن فَع لِن
۱۵	۲۲۸۷۳	۷/۱	101/1001/0101/1001	مفتعلن فاعلاتُ مفتعلن فاعلن

• زنجیره ی (مستفعلن مفاعیل) (گل ها پری پری گل به) (0110/1011) (کد ۱۰۷ هشت هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۸	۲۳۵	۰/۱	1110/1011	مستفعلن مفاعیلن
۹	۳۶۳	۱/۱	1/0110/1011	مستفعلن مفاعیلُ فَع
۱۰	۸۷۵	۲/۱	11/0110/1011	مستفعلن مفاعیلُ فَع لِن
۱۱	۱۸۹۹	۳/۱	111/0110/1011	مستفعلن مفاعیلُ مفعولن
۱۲	۲۹۲۳	۴/۱	1011/0110/1011	مستفعلن مفاعیلُ مستفعلن
*۱۳	۷۰۱۹	۵/۱	1/1011/0110/1011	مستفعلن مفاعیلُ مستفعلن فَع
*۱۴	۱۱۱۱۵	۶/۱	10/1011/0110/1011	مستفعلن مفاعیلُ مستفعلن فَع لِن
*۱۵	۲۷۴۹۹	۷/۱	110/1011/0110/1011	مستفعلن مفاعیلُ مستفعلن فَعولن
*۱۶	۶۰۲۶۷	۰/۲	1110/1011/0110/1011	مستفعلن مفاعیلُ مستفعلن مفاعیلن
*۱۷	۹۳۰۳۵	۱/۲	1/0110/1011/0110/1011	مستفعلن مفاعیلُ مستفعلن مفاعیلُ فَع
*۱۸	۲۲۴۱۰۷	۲/۲	11/0110/1011/0110/1011	(مستفعلن مفاعیلُ) *۲ فَع لِن
*۱۹	۴۸۶۲۵۱	۳/۲	111/0110/1011/0110/1011	(مستفعلن مفاعیلُ) *۲ مفعولن
۲۰	۷۴۸۳۹۵	۴/۲	1011/0110/1011/0110/1011	(مستفعلن مفاعیلُ) *۲ مستفعلن

• زنجیره ی (فاعلاتُ مفتعلن) (گل پری پری به پری گل) (1001/0101) (کد ۱۴۹ هشت هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۸	۱۴۹	۰/۱	1001/0101	فاعلاتُ مفتعلن
۹	۴۰۵	۱/۱	1/1001/0101	فاعلاتُ مفتعلن فَع
۱۰	۹۱۷	۲/۱	11/1001/0101	فاعلاتُ مفتعلن فَع لِن

فاعلاتُ مفتعلن فاعلن	101/1001/0101	۳/۱	۱۴۲۹	۱۱
فاعلاتُ مفتعلن فاعلاتن	1101/1001/0101	۴/۱	۳۴۷۷	۱۲
فاعلاتُ مفتعلن فاعلاتُ فَع	1/0101/1001/0101	۵/۱	۵۵۲۵	۱۳
فاعلاتُ مفتعلن فاعلاتُ فع لن	11/0101/1001/0101	۶/۱	۱۳۷۱۷	۱۴
فاعلاتُ مفتعلن فاعلاتُ فاعلن	101/0101/1001/0101	۷/۱	۲۱۹۰۹	۱۵
فاعلاتُ مفتعلن فاعلاتُ مفتعلن	1001/0101/1001/0101	۰/۲	۳۸۲۹۳	۱۶

• زنجیره ی (فعالتن مفاعلن) (دلِ گل ها پری پری) (1010/1100) (کد ۱۷۲ هشت هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۸	۱۷۲	۰/۱	1010/1100	فعالتن مفاعلن
۹	۴۲۸	۱/۱	1/1010/1100	فعالتن مفاعلن فَع
۱۰	۶۸۴	۲/۱	10/1010/1100	فعالتن مفاعلن فَعَل
۱۱	۱۱۹۶	۳/۱	100/1010/1100	فعالتن مفاعلن فَعَلن
۱۲	۳۲۴۴	۴/۱	1100/1010/1100	فعالتن مفاعلن فاعلاتن
۱۳	۷۳۴۰	۵/۱	1/1100/1010/1100	فعالتن مفاعلن فاعلاتن فَع
*۱۴	۱۱۴۳۶	۶/۱	10/1100/1010/1100	فعالتن مفاعلن فاعلاتن فَعَل
*۱۵	۲۷۸۲۰	۷/۱	110/1100/1010/1100	فعالتن مفاعلن فاعلاتن فعولن
۱۶	۴۴۲۰۴	۰/۲	1010/1100/1010/1100	فعالتن مفاعلن فاعلاتن مفاعلن

• زنجیره ی (فاعلاتُ مستفعلن) (گل پری پری گل پری) (1011/0101) (کد ۱۸۱ هشت هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۸	۱۸۱	۰/۱	1011/0101	فاعلاتُ مستفعلن
۹	۴۳۷	۱/۱	1/1011/0101	فاعلاتُ مستفعلن فَع
۱۰	۹۴۹	۲/۱	11/1011/0101	فاعلاتُ مستفعلن فع لن
۱۱	۱۴۶۱	۳/۱	101/1011/0101	فاعلاتُ مستفعلن فاعلن
۱۲	۳۵۰۹	۴/۱	1101/1011/0101	فاعلاتُ مستفعلن فاعلاتن
۱۳	۵۵۵۷	۵/۱	1/0101/1011/0101	فاعلاتُ مستفعلن فاعلاتُ فَع
*۱۴	۱۳۷۴۹	۶/۱	11/0101/1011/0101	فاعلاتُ مستفعلن فاعلاتُ فع لن
*۱۵	۳۰۱۳۳	۷/۱	111/0101/1011/0101	فاعلاتُ مستفعلن فاعلاتُ مفعولن
۱۶	۴۶۵۱۷	۰/۲	1011/0101/1011/0101	فاعلاتُ مستفعلن فاعلاتُ مستفعلن

• زنجیره ی (مفاعِلن فعلاتن) (پری پری دلِ گل ها) (1100/1010) (کد ۲۰۲ هشت هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۸	۲۰۲	۰/۱	1100/1010	مفاعِلن فعلاتن
۹	۴۵۸	۱/۱	1/1100/1010	مفاعِلن فعلاتن فَع
۱۰	۷۱۴	۲/۱	10/1100/1010	مفاعِلن فعلاتن فَعَل
۱۱	۱۷۳۸	۳/۱	110/1100/1010	مفاعِلن فعلاتن فعولن
۱۲	۲۷۶۲	۴/۱	1010/1100/1010	مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن
۱۳	۶۸۵۸	۵/۱	1/1010/1100/1010	مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فَع
۱۴	۱۰۹۵۴	۶/۱	10/1010/1100/1010	مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فَعَل
۱۵	۱۹۱۴۶	۷/۱	100/1010/1100/1010	مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فَعَلن
۱۶	۵۱۹۱۴	۰/۲	1100/1010/1100/1010	مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فعلاتن

• زنجیره ی (مستفعلن فعلاتن) (گل ها پری دلِ گل ها) (1100/1011) (کد ۲۰۳ هشت هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۸	۲۰۳	۰/۱	1100/1011	مستفعلن فعلاتن
۹	۴۵۹	۱/۱	1/1100/1011	مستفعلن فعلاتن فَع
*	۹۷۱	۲/۱	11/1100/1011	مستفعلن فعلاتن فع لن
*۱۱	۱۹۹۵	۳/۱	111/1100/1011	مستفعلن فعلاتن مفعولن
*۱۲	۳۰۱۹	۴/۱	1011/1100/1011	مستفعلن فعلاتن مستفعلن
*۱۳	۷۱۱۵	۵/۱	1/1011/1100/1011	مستفعلن فعلاتن مستفعلن فَع
*۱۴	۱۱۲۱۱	۶/۱	10/1011/1100/1011	مستفعلن فعلاتن مستفعلن فَعَل
۱۵	۱۹۴۰۳	۷/۱	100/1011/1100/1011	مستفعلن فعلاتن مستفعلن فَعَلن
۱۶	۵۲۱۷۱	۰/۲	1100/1011/1100/1011	مستفعلن فعلاتن مستفعلن فعلاتن

• زنجیره ی (مستفعلُ فاعلاتُ) (دلِ گل پری پری گل) (1101/0100) (کد ۲۱۱ هشت هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۸	۲۱۱	۰/۱	1101/0011	مستفعلُ فاعلاتن
۹	۳۳۹	۱/۱	1/0101/0011	مستفعلُ فاعلاتُ فَع
۱۰	۸۵۱	۲/۱	11/0101/0011	مستفعلُ فاعلاتُ فع لن
۱۱	۱۸۷۵	۳/۱	111/0101/0011	مستفعلُ فاعلاتُ مفعولن
*۱۲	۲۸۹۹	۴/۱	1011/0101/0011	مستفعلُ فاعلاتُ مستفعلن
۱۳	۴۹۴۷	۵/۱	1/0011/0101/0011	مستفعلُ فاعلاتُ مستفعلُ فَع
۱۴	۱۳۱۳۹	۶/۱	11/0011/0101/0011	مستفعلُ فاعلاتُ مستفعلُ فع لن
*۱۵	۲۱۳۳۱	۷/۱	101/0011/0101/0011	مستفعلُ فاعلاتُ مستفعلُ فاعلن

مستفعلُ فاعلاتنُ مستفعلُ فاعلاتن	1101/0011/0101/0011	۰/۲	۵۴۰۹۹	*۱۶
(مستفعلُ فاعلاتنُ) * ۲ فَع	1/0101/0011/0101/0011	۱/۲	۸۶۸۶۷	*۱۷
(مستفعلُ فاعلاتنُ) * ۲ فَع فَع لِن	11/0101/0011/0101/0011	۲/۲	۲۱۷۹۳۹	*۱۸
(مستفعلُ فاعلاتنُ) * ۲ فَع مفعولن	111/0101/0011/0101/0011	۳/۲	۴۸۰۰۸۳	*۱۹
(مستفعلُ فاعلاتنُ) * ۲ فَع مستفعلن	1011/0101/0011/0101/0011	۴/۲	۷۴۲۲۲۷	*۲۰

• زنجیره ی (فعلاتُ فاعلاتن) (دلِ گلِ پری پری گل) (1101/0100) (کد ۲۱۲ هشت هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۸	۲۱۲	۰/۱	1101/0100	فعلاتُ فاعلاتن
۹	۴۶۸	۱/۱	1/1101/0100	فعلاتُ فاعلاتنُ فَع
۱۰	۷۲۴	۲/۱	10/1101/0100	فعلاتُ فاعلاتنُ فَعَل
۱۱	۱۲۳۶	۳/۱	100/1101/0100	فعلاتُ فاعلاتنُ فَعَلن
۱۲	۳۲۸۴	۴/۱	1100/1101/0100	فعلاتُ فاعلاتنُ فاعلاتن
۱۳	۵۳۳۲	۵/۱	1/0100/1101/0100	فعلاتُ فاعلاتنُ فَعَلتُ فَع
۱۴	۱۳۵۲۴	۶/۱	11/0100/1101/0100	فعلاتُ فاعلاتنُ فَعَلتُ فَع لِن
۱۵	۲۱۷۱۶	۷/۱	101/0100/1101/0100	فعلاتُ فاعلاتنُ فاعلاتنُ فاعلن
۱۶	۵۴۴۸۴	۰/۲	1101/0100/1101/0100	فعلاتُ فاعلاتنُ فَعَلتُ فاعلاتن

• زنجیره ی (مفاعیلُ فاعلاتن) (پری گلِ پری پری گل) (1101/0110) (کد ۲۱۴ هشت هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۸	۲۱۴	۰/۱	1101/0110	مفاعیلُ فاعلاتن
۹	۴۷۰	۱/۱	1/1101/0110	مفاعیلُ فاعلاتنُ فَع
۱۰	۷۲۶	۲/۱	10/1101/0110	مفاعیلُ فاعلاتنُ فَعَل
۱۴	۱۴۰۳۸	۶/۱	11/0110/1101/0110	مفاعیلُ فاعلاتنُ مفاعیلُ فَع لِن
۱۵	۲۲۲۳۰	۷/۱	101/0110/1101/0110	مفاعیلُ فاعلاتنُ مفاعیلُ فاعلن
۱۶	۵۴۹۹۸	۰/۲	1101/0110/1101/0110	مفاعیلُ فاعلاتنُ مفاعیلُ فاعلاتن

• زنجیره ی (مفاعلنُ فاعلاتن) (پری گلِ پری پری گل) (1101/1010) (کد ۲۱۸ هشت هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۸	۲۱۸	۰/۱	1101/1010	مفاعلنُ فاعلاتن
۱۰	۷۳۰	۲/۱	10/1101/1010	مفاعلنُ فاعلاتنُ فَعَل
۱۲	۲۷۷۸	۴/۱	1010/1101/1010	مفاعلنُ فاعلاتنُ مفاعلن
۱۶	۵۶۰۲۶	۰/۲	1101/1010/1101/1010	مفاعلنُ فاعلاتنُ مفاعلنُ فاعلاتن

- زنجیره ی (مستفعلن فاعلاتن) (دلِ گل پری پری گل) (1101/0100)
(کد ۲۱۹ هشت هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مستفعلن فاعلاتن	1101/1011	۰/۱	۲۱۹	۸
مستفعلن فاعلاتن فَع	1/1101/1011	۱/۱	۴۷۵	۹
مستفعلن فاعلاتن فع لن	11/1101/1011	۲/۱	۹۸۷	*۱۰
مستفعلن فاعلاتن مفعولن	111/1101/1011	۳/۱	۲۰۱۱	*۱۱
مستفعلن فاعلاتن مستفعلن	1011/1101/1011	۴/۱	۳۰۳۵	۱۲
مستفعلن فاعلاتن مستفعلن فَع	1/1011/1101/1011	۵/۱	۷۱۳۱	*۱۳
مستفعلن فاعلاتن مستفعلن فع لن	11/1011/1101/1011	۶/۱	۱۵۳۲۳	۱۴
مستفعلن فاعلاتن مستفعلن فاعلن	101/1011/1101/1011	۷/۱	۲۳۵۱۵	*۱۵
مستفعلن فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن	1101/1011/1101/1011	۰/۲	۵۶۲۸۳	۱۶

زنجیره های نه هجایی

شرح : در کل زنجیره های نه هجایی دارای $2^9 = 512$ عضو می باشند .

- زنجیره ی (مفاعلاتن مفاعلن) (پری پری گل پری پری) (1/0101/1010)
(کد ۳۴۶ نه هجایی)

نوا	رشته	فرمول	کد	هجاء
مفاعلاتن مفاعلن	1/0101/1010	۰/۱	۳۴۶	۹
مفاعلاتن مفاعلاتن	11/0101/1010	۱/۱	۸۵۸	۱۰
مفاعلاتن مفاعلن فعل	101/0101/1010	۲/۱	۱۳۷۰	*۱۱
مفاعلاتن مفاعلن فعولن	1101/0101/1010	۳/۱	۳۴۱۸	*۱۲
مفاعلاتن مفاعلن مفاعلن	1/0101/0101/1010	۴/۱	۵۴۶۶	*۱۳
مفاعلاتن مفاعلن مفاعلاتن	11/0101/0101/1010	۵/۱	۱۳۶۵۸	۱۴
مفاعلاتن مفاعلن مفاعلن فع لن	111/0101/0101/1010	۶/۱	۳۰۰۴۲	*۱۵
مفاعلاتن مفاعلن مفاعلاتن فعل	1011/0101/0101/1010	۷/۱	۴۶۴۲۶	*۱۶
مفاعلاتن مفاعلن مفاعلاتن فعولن	1/1011/0101/0101/1010	۸/۱	۱۱۱۹۶۲	*۱۷
(مفاعلاتن مفاعلن) * ۲	10/1011/0101/0101/1010	۰/۲	۱۷۷۴۹۸	۱۸

• زنجیره ی (مفاعیلن فعلاتان) (پری پری دل گل رخ ها) (1/1100/1010)
(کد ۴۵۸ نه هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۹	۴۵۸	۰/۱	1/1100/1010	مفاعیلن فعلاتان
۱۰	۹۷۰	۱/۱	11/1100/1010	مفاعیلن فعلاتن فع لن
*۱۱	۱۴۸۲	۲/۱	101/1100/1010	مفاعیلن فعلاتن فاعلن
*۱۲	۳۵۳۰	۳/۱	1101/1100/1010	مفاعیلن فعلاتن فاعلاتن
*۱۳	۵۵۷۸	۴/۱	1/0101/1100/1010	مفاعیلن فعلاتن فاعلاتن
*۱۴	۱۳۷۷۰	۵/۱	11/0101/1100/1010	مفاعیلن فعلاتان مفاعیلن
*۱۵	۲۱۹۶۲	۶/۱	101/0101/1100/1010	مفاعیلن فعلاتان مفاعلاتن
*۱۶	۳۸۳۴۶	۷/۱	1001/0101/1100/1010	مفاعیلن فعلاتان مفاعیلن فعلن
*۱۷	۱۰۳۸۸۲	۸/۱	1/1001/0101/1100/1010	مفاعیلن فعلاتن فاعلاتن مفتعلن فَع
۱۸	۲۳۴۹۵۴	۰/۲	11/1001/0101/1100/1010	(مفاعیلن فعلاتان) * ۲

• زنجیره ی (فعلاتن فعلاتان) (دل گل ها دل گل رخ ها) (1/1100/1100) (کد ۴۶۰ نه هجایی)

هجا	کد	فرمول	رشته	نوا
۹	۴۶۰	۰/۱	1/1100/1100	فعلاتن فعلاتان
۱۰	۹۷۲	۱/۱	11/1100/1100	فعلاتن * ۲ فع لن
۱۱	۱۴۸۴	۲/۱	101/1100/1100	فعلاتن * ۲ فاعلن
*۱۲	۲۵۰۸	۳/۱	1001/1100/1100	فعلاتن * ۲ مفتعلن
*۱۳	۶۶۰۴	۴/۱	1/1001/1100/1100	فعلاتن * ۲ مفتعلاتن
*۱۴	۱۴۷۹۶	۵/۱	11/1001/1100/1100	فعلاتن * ۲ مفتعلن فع لن
*۱۵	۲۲۹۸۸	۶/۱	101/1001/1100/1100	فعلاتن * ۲ مفتعلن فاعلن
*۱۶	۳۹۳۷۲	۷/۱	1001/1001/1100/1100	فعلاتن * ۲ مفتعلن * ۲
*۱۷	۱۰۴۹۰۸	۸/۱	1/1001/1001/1100/1100	فعلاتن * ۲ مفتعلن مفتعلاتن
۱۸	۲۳۵۹۸۰	۰/۲	11/1001/1001/1100/1100	(فعلاتن فعلاتان) * ۲
*۱۹	۴۹۸۱۲۴	۱/۲	111/1001/1001/1100/1100	فعلاتن * ۲ مفتعلن مفتعلن مفعولن
*۲۰	۷۶۰۲۶۸	۲/۲	1011/1001/1001/1100/1100	فعلاتن * ۲ مفتعلن مفتعلن مستفعلن

فصل سیزدهم : طبقه بندی شعر نیمایی

« من سعی می کنم به شعر فارسی وزن و قافیه بدهم . شعر بی وزن و قافیه ، شعر قدیمی هاست . ظاهرا برخلاف این به نظر می آید اما به نظر من شعر در یک مصراع یا یک بیت ناقص است – از حیث وزن – زیرا یک مصراع یا یک بیت نمی تواند وزن طبیعی کلام را تولید کند . وزن که طنین و آهنگ یک مطلب معین است – در بین مطالب یک موضوع – فقط به توسط «آرمونی» به دست می آید ؛ این است که باید مصراع ها و ابیات دسته جمعی و به طور مشترک وزن را تولید کنند . من واضع این آرمونی هستم . »
(نیما یوشیج ، حرف های همسایه : ۱۵۲)

مقدمه

وزن شعر نیمایی به دو شکل است : در شکل اول ، هر تک به شکل $(X)+n*(T)$ است به قسمی که $n \geq 0$ و T ریسه ی آن و X رشته ی شکسته یا شبه شکسته ی ریسه باشد. به این شکل نیمایی عادی می گوئیم.
در شکل دوم در هر پاره به شکل $(X)+n*(T)+(A)$ است به قسمی که $n \geq 0$ و T ریسه ی آن و X رشته ی شکسته یا شبه شکسته ی ریسه باشد و A رشته ای ثابت است یا شکسته های رشته ی ثابت است (اگر تک تنها از شکسته ی رشته ی A تشکیل شده باشد باید حتما ریسه و شکسته اش موجود نباشند) مثل شعر (غزل ۳ ، ای تکیه گاه و پناه ... از اخوان ثالث) . به این شکل نیمایی ثابت رشته می گوئیم.
برای طبقه بندی قالب شعر نیمایی عادی هر شعر را بر اساس تعداد هجاها و کد ریسه اش طبقه بندی می کنیم .
برای طبقه بندی قالب شعر نیمایی ثابت رشته ، هر شعر را بر اساس تعداد هجاهای (رشته ثابت + ریسه) و کد (رشته ثابت + ریسه) طبقه بندی می کنیم و کلمه ی ثابت رشته را هم حتما ذکر می کنیم تا با رشته های عادی اشتباه نشود .
دقت کنید وزن های شعر نیمایی عادی دقیقا معادل زنجیره ی همان ریسه و تمام شکسته های یک ریسه و فرزندان همه ی رشته های تولید شده می باشد .
مثلا برای ریسه ی فعلاتن رشته های زیر تولید می شود (دقت کنید رشته های نیمایی از نظر تئوری می تواند تا بی نهایت گسترش یابد .)

نوا	رشته	کد	هجا
فَع	1	۱	1
فَعَل	10	۲	2
فَعَلَن	100	۴	3
فعلاتن	1100	۱۲	4

۵	۲۸	1/1100	فعلاتن فَع
۶	۴۴	10/1100	فعلاتن فَعَل
۷	۷۶	100/1100	فعلاتن فَعَلَن
۸	۲۰۴	1100/1100	فعلاتن فعلاتن
...	...	...	...

در این متن از تشکیل سایر جدول رشته های نیمایی خودداری شده است.
نکته: می توان بحر طویل را هم بر اساس ریشه تقسیم بندی کرد که در این کتاب از این کار صرف نظر شده است.

ریشه های سه هجایی

کد: ۳ سه هجایی	ریشه: 011	نوا: گل ها به / مفعول
----------------	-----------	-----------------------

با آنکه شب ، شهر را دیرگاهی ست

با ابرها و نفس دودهائش

تاریک و سرد و مه آلود کرده ست ... (اخوان ثالث ، ناگه غروب کدامین ستاره ؟) ۴۳/۱۱

کد: ۵ سه هجایی	ریشه: 101	نوا: گل پری / فاعلن
----------------	-----------	---------------------

ای حیات شدید

ریشه های تو از مهلت نور

آب می نوشد ... (سهراب سپهری ، اینجا پرنده بود)

کد: ۶ سه هجایی	ریشه: 110	نوا: پری گل / فاعلن
----------------	-----------	---------------------

ز بسیاری آتش مهر و ناز و نوازش

از این شدت گرمی و روشنایی و تابش

گلستان فکرم

خراب و پریشان شد افسوس ... (بانو شمس کسمایی ، چاپ شده در ۱۲۹۹/۶ در مجله آزادیستان ، شعری

مدرن قبل از چاپ اشعار نیمایی نیما)

صدا کن مرا

صدای تو خوب است... (به باغ همسفران ، سهراب سپهری)

ریشه های چهار هجایی

کد: ۳ چهار هجایی	ریشه: 0011	نوا: گل ها دل / مستفعل
------------------	------------	------------------------

هنگام غروب تیره کز گردش آب،

می غلتد موج روی موج نگران...

شیطان هم از انتظار طولانی موج،

بیرون شده از آب،

حیران به رهی خیال او یافته اوج،
خود را به نهان،
سوی پریان،

نزدیک رسانیده، سخن می گوید.... (نیما یوشیج، پریان)

• یکی از وزن های این ریسه وزن معروف رباعی است

نوا: پری گل به / مفاعیل	ریسه: 0110	کد: ۶ چهار هجایی
-------------------------	------------	------------------

همان رنگ و همان روی

همان برگ و همان بار

همان خنده ی خاموش در آن خفته بسی راز (اخوان ثالث، گل)

نوا: گل ها پری / مستفعلن	ریسه: 1011	کد: ۱۱ چهار هجایی
--------------------------	------------	-------------------

اما نمی دانی چه شب هایی سحر کردم

بی آنکه یک دم مهربان باشند با هم پلکهای من ... (آنگاه پس از تندر، اخوان ثالث، ۱۳۳۹/۱۱)

امشب همه غم های عالم را خبر کن

بنشین و با من گریه سر کن، گریه سر کن ... (ابتهاج، مرثیه ی جنگل، فروردین ۵۰)

نوا: به پری ها / فعلاتن	ریسه: 1100	کد: ۱۲ چهار هجایی
-------------------------	------------	-------------------

یادم از روزی سیه می آید و جای نموری

در میان جنگل بسیار دوری

آخر فصل زمستان بود و یکسر هر کجا در زیر باران بود... (نیما، یاد، ۱۳۲۰)

قاصدک هان چه خبر آوردی؟

از کجا وز که خبر آوردی ...

انتظار خبری نیست مرا

نه ز یار و نه ز دیار و دیاری باری ... (قاصدک، اخوان ثالث، ۱۳۳۸/۶)

اهل کاشانم

روزگارم بد نیست ... (صدای پای آب، سهراب سپهری، چاپ اول ۱۳۴۴)

شرح:

• این وزن دارای فرزندان بسیار زیادی است.

• سهراب سپهری منظومه ی «صدای پای آب» را در این وزن نیمایی سروده است.

نوا: گل پری ها / فاعلاتن	ریسه: 1101	کد: ۱۳ چهار هجایی
--------------------------	------------	-------------------

باز باران

با ترانه ... (گلچین گیلانی، باران)

• «آنهایی که از سر ناآگاهی کار گلچین را بحر طویل سرایی خواندند، ظاهرا توجهی به حدود مفهومی و

علمی بحر طویل نداشته اند.» (موسیقی شعر: ۵۵۶)

نوا: پری گل ها / مفاعیلن	ریسه: 1110	کد: ۱۴ چهار هجایی
--------------------------	------------	-------------------

سلامت را نمی خواهند پاسخ گفت سرها در گریبان است

کسی سر بر نیارد کرد پاسخ گفتن و دیدار یاران را... (شعر زمستان، اخوان ثالث، ۱۳۳۴/۱۱)

کد: ۲۷ هفت هجایی ثابت رشته	ریسه : 110/11	نوا: گل ها پری گل / فع لن فعولن
-------------------------------	---------------	---------------------------------

ای تکیه گاه و پناه

زیباترین لحظه‌های

پر عصمت و پر شکوه

تنهایی و خلوت من

ای شط شیرین پر شوکت من ...

(اخوان ثالث ، غزل ۳ ، کتاب آخر شاهنامه)

• رشته ی ثابت (11) و ریسه (110) است

ریسه های هشت هجایی

کد: ۴۳ هشت هجایی	ریسه : 0010/1011	نوا: گل ها پری پری دل / مستفعلن مفاعل
---------------------	------------------	--

قُقنوس، مرغ خوشخوان، آوازه ی جهان،

(نیما ، ققنوس ، ۱۳۱۶)

آواره مانده از وزش بادهای سرد،...

دیراست گالیا

(ابتهاج ، کاروان ، ۱۳۳۱/۱۲)

در گوش من فسانه ی دلداگی مخوان ...

پاییز جان چه شوم چه وحشتناک

(خزانی ، اخوان ثالث ، ۱۳۳۵/۸)

آنک بر آن چنار جوان آنک ...

کد: ۸۹ هشت هجایی	ریسه : 0101/1001	نوا: گل به پری گل پری به / مفتعلن فاعلات
---------------------	------------------	---

عصر

چند عدد سار

دور شدند از مدار حافظه ی کاج.

نیکی جسمانی درخت بجا ماند.

(سهراب سپهری ، همیشه)

عفت اشراق روی شانه ی من ریخت...

کد: ۱۴۹ هشت هجایی	ریسه : 1001/0101	نوا: گل پری به گل به پری / فاعلات مفتعلن
----------------------	------------------	---

نعش این شهید عزیز

(اخوان ثالث ، شهید)

روی دست ما مانده ست ...

کد: ۲۱۲ هشت هجایی	ریسه : 1101/0100	نوا: به پری پری پری گل / فعلات فاعلاتن
----------------------	------------------	---

گل من ، پرنده ای باش و به باغ باد بگذر

(م آزاد ، گل باغ آشنایی)

مه من ، شکوفه ای باش و به دشت آب بنشین...

پس گفتار

- هدف اصلی این کتاب فراهم کردن بستری برای طبقه بندی و یکپارچه سازی عروض است. این کار نیاز به همکاری ادیبان دارد و به عبارتی دیگر این کتاب، یک منبع-باز (OpenSource) است، که قرار است با همکاری جامعه ی ادبی تبدیل به «فرهنگ جامع عروض دودویی» شود. فرهنگی که در آن کلیه وزن های عروضی (فارسی و غیرفارسی) آورده شده باشد و شواهدی از آن از اولین کاربرد تا امروزه داده شود.
- کلیه ی ادعاهای این کتاب قابل نقد است و تعصبی بر هیچ یک از آنها وجود ندارد و مطمئنم این کتاب دارای ایرادات فراوان از جنبه های گوناگون است زیرا این کتاب تنها یک اندیشیدن با صدای بلند بود و کل ایده و نوشتن این کتاب یک کار یک نفره و بدون مشورت با هیچ کس بود.
- هدف این کتاب نظم بخشیدن به یک فضای بی نظم بود و این که کلا ارزش این کار چیست را زمان پاسخ می دهد.
- هر چند باید سعی می شد هر جا که از منبعی استفاده شده نام منبع و آدرس دقیق آن، ذکر شود اما به دلیل حجم کار قصورهایی صورت گرفته است اما نام منابع در انتها آورده شده است.
- امیدوارم اگر این کتاب حتی اگر قادر به حل مسئله طبقه بندی وزن نشده باشد، مقدمه ای برای حل این مسئله شده باشد.

ضمیمه ها

ضمیمه ی یک : جدول کامل ارکان پری گل

کد	یک هجایی		دو هجایی		سه هجایی		چهار هجایی	
	تقطیع	رکن	تقطیع	رکن	تقطیع	رکن	تقطیع	رکن
0	0	به	00	دِل	000	به دِل	0000	دِل دِل
1	1	گل	01	گل به	001	گل دِل	0001	گل به دِل
2			10	پری	010	پری به	0010	پری دِل به گل دِل
3			11	گل ها	011	گل ها به	0011	گل ها دِل
4					100	به پری دِل گل	0100	به پری به دِل گل به
5					101	گل پری	0101	گل به گل به
6					110	پری ها پری گل به گل ها	0110	پری ها به پری گل به
7					111	گل رخ ها	0111	گل رخ ها به
8							1000	دِل پری
9							1001	گل دِل گل گل به پری
10							1010	پری پری
11							1011	گل ها پری
12							1100	دِل گل ها به پری ها
13							1101	گل پری ها گل پری گل
14							1110	پری گل ها به گل رخ ها
15							1111	گل ها گل ها

ضمیمه ی دو : جدول کامل ارکان افاعیلی

لیست تمام ارکان از یک تا چهار هجایی در جدول زیر آورده شده است. دلیل این که تمام هجاها را آوردیم ، این است که در بعضی از برش زنی ها ممکن است این رشته ها تولید شوند و به عبارت دیگر در هر حالتی بتوانیم هر رشته ای را نام گذاری کنیم . مثلا در زبان فارسی هیچ گاه رشته ی (0000) تولید نمی شود اما ما این رشته را در این جا آورده ایم و نام گذاری کرده ایم . دقت کنید کد هر رکن دقیقا عدد معادل دهنده ی آن است و به صورت قراردادی انتخاب نشده است . نمونه های پیش نهادی دکتر فولادی از کتاب « مبانی عروض » اخذ شده است.

یک هجایی

کد	تقطیع	افاعیل سنتی	افاعیل فولادی
۰	0	ندارد	(فَ) (مَ)
۱	1	فَع	(فا) (مُس)

دو هجایی

کد	تقطیع	افاعیل سنتی	افاعیل فولادی
۰	00	ندارد	(فَعِ)
۱	01	فَع لُ	(فاع)
۲	10	فَعْلُ	(مَفا)
۳	11	فَع لُنْ	(مُسْتَفْ)

سه هجایی

کد	تقطیع	افاعیل سنتی	افاعیل فولادی
۰	000	ندارد	(فَعِلْ)
۱	001	ندارد	(فاعِلْ)
۲	010	فَعولُ	(مَفاعِ)
۳	011	مَفَعولُ	(مُسْتَفِعِ)
۴	100	فَعِلُنْ	(فَعِلُنْ)
۵	101	فاعِلُنْ	(فاعِلُنْ)
۶	110	فَعولُنْ	(مَفاعِ)
۷	111	مَفَعولُنْ	(مُسْتَفِعِلْ)

چهار هجایی

کد	تقطیع	افاعیل سنتی	افاعیل فولادی
۰	0000	ندارد	(فَعَلْتُ)
۱	0001	ندارد	(فَاعَلْتُ)
۲	0010	مَفَاعِلُ	مَفَاعِلُ
۳	0011	مُسْتَفْعِلُ	مُسْتَفْعِلُ
۴	0100	فَعَلَاتُ	فَعَلَاتُ
۵	0101	فَاعَلَاتُ	فَاعَلَاتُ
۶	0110	مَفَاعِلُ	مَفَاعِلُ
۷	0111	مَفْعُولَاتُ	مُسْتَفْعَالُ
۸	1000	فَعَلْتُنْ	فَعَلْتُنْ
۹	1001	مَفْتَعَلُنْ	فَاعَلْتُنْ
۱۰	1010	مَفَاعِلُنْ	مَفَاعِلُنْ
۱۱	1011	مُسْتَفْعِلُنْ	مُسْتَفْعِلُنْ
۱۲	1100	فَعَلَاتُنْ	فَعَلَاتُنْ
۱۳	1101	فَاعَلَاتُنْ	فَاعَلَاتُنْ
۱۴	1110	مَفَاعِلُنْ	مَفَاعِلُنْ
۱۵	1111	مَفْعُولَاتُنْ	مُسْتَفْعَالُنْ

پنج هجایی

کد	تقطیع	افاعیل سنتی	افاعیل فولادی	پیشنهاد ما
۰	00000	ندارد	(فَعَلَّتْ)	(فَعَلَّتْ)
۱	00001	ندارد	(فَاعَلَّتْ)	(فَاعَلَّتْ)
۲	00010	ندارد	(مَفَاعَلَّتْ)	(مَفَاعَلَّتْ)
۳	00011	ندارد	(مُسْتَفْعَلَّتْ)	(مُسْتَفْعَلَّتْ)
۴	00100	ندارد	(فَعَلَاتُ)	(فَعَلَاتُ)
۵	00101	ندارد	(فَاعَلَاتُ)	(فَاعَلَاتُ)
۶	00110	ندارد	(مَفَاعِلَاتُ)	(مَفَاعِلَاتُ)
۷	00111	ندارد	(مُسْتَفْعَالَاتُ)	(مُسْتَفْعَالَاتُ)
۸	01000	ندارد	(فَعَلَاتُ)	(فَعَلَاتُ)
۹	01001	ندارد	(فَاعَلَاتُ)	{مَفْتَعَلَاتُ}
۱۰	01010	ندارد	(مَفَاعِلَاتُ)	(مَفَاعِلَاتُ)
۱۱	01011	ندارد	(مُسْتَفْعَلَاتُ)	(مُسْتَفْعَلَاتُ)
۱۲	01100	ندارد	(فَعَلَاتُ)	(فَعَلَاتُ)
۱۳	01101	ندارد	(فَاعَلَاتُ)	(فَاعَلَاتُ)

(مفاعیلات)	(مفاعیلات)	ندارد	01110	۱۴
{مفعولاتات}	(مستفعالات)	ندارد	01111	۱۵
(فعلتتن)	(فعلتتن)	ندارد	10000	۱۶
(فاعلتتن)	(فاعلتتن)	ندارد	10001	۱۷
مفاعلتن	مفاعلتن	مفاعلتن	10010	۱۸
(مستفعلتن)	(مستفعلتن)	ندارد	10011	۱۹
(فعلاتتن)	(فعلاتتن)	متفاعلتن	10100	۲۰
(فاعلاتتن)	(فاعلاتتن)	ندارد	10101	۲۱
(مفاعلتتن)	(مفاعلتتن)	ندارد	10110	۲۲
(مفعولاتتن)	(مستفعلاتتن)	ندارد	10111	۲۳
(فعلاتتن)	(فعلاتتن)	ندارد	11000	۲۴
مفتعلاتتن	(فاعلاتتن)	مفتعلاتتن	11001	۲۵
مفاعلاتتن	مفاعلاتتن	مفاعلاتتن	11010	۲۶
مستفعلاتتن	مستفعلاتتن	مستفعلاتتن	11011	۲۷
(فعلاتاتتن)	(فعلاتاتتن)	فعلیاتتن	11100	۲۸
(فاعلاتاتتن)	(فاعلاتاتتن)	فاعلیاتتن	11101	۲۹
(مفاعیلاتتن)	(مفاعیلاتتن)	ندارد	11110	۳۰
{مفعولاتاتتن}	(مستفعلاتاتتن)	ندارد	11111	۳۱

ضمیمه ی سه : تبدیل عدد دهدهی و دودویی به هم

الف : تبدیل عدد دهدهی به دودویی :

روش یک : می توان با جستجو در گوگل پلی یا اپ استور و جستجوی “binary convertor” یک اپ با این کارکر را یافته و آن را دانلود و نصب کرده و با آن به راحتی هر عدد دهدهی و دودویی را به هم تبدیل کرد .

روش دو : از برنامه های کامپیوتری یا وب سایت های آنلاین استفاده کرد

روش سه : روش محاسبه دستی

جدولی مطابق شکل زیر داریم که هر ستون حاصل ضرب ستون سمت راست ضربدر دو می باشد و می توان آن را همچنان ادامه داد .

...	128	64	32	16	8	4	2	1
...								

ارقام دودویی را از راست به چپ در این جدول می نویسیم مثلا برای یافتن معادل دهدهی عدد (101001) آن را از راست به چپ می نویسیم .

...	128	64	32	16	8	4	2	1
...			1	0	1	0	0	1

تمام اعدادی را که زیرشان «۱» است با هم جمع می کنیم تا معادل دهدهی رشته به دست آید .

$$32+8+1=41$$

ب : تبدیل عدد دودویی به عدد دهدهی

روش یک : می توان با جستجو در گوگل پلی یا اپ استور و جستجوی “binary convertor” یک اپ با این کارکر را یافته و آن را دانلود و نصب کرده و با آن به راحتی هر عدد دهدهی و دودویی را به هم تبدیل کرد .

روش دو : از برنامه های کامپیوتری یا وب سایتهای آنلاین استفاده کرد .

روش سه : این یک روش دستی است که در آن عدد را گرفته و آن را بر دو تقسیم می کنیم خارج قسمت را دوباره بر دو تقسیم می کنیم آن قدر این کار را می کنیم تا خارج قسمت صفر شود باقیمانده ها را از آخر به اول بنویسید .

تا مبنای دو به دست آید مثلا مطابق شکل زیر ۲۰ در مبنای ده معادل (10100) در مبنای دو می شود .

باقیمانده	خارج قسمت عدد تقسیم بر دو	عدد
0	10	20
0	5	10
1	2	5
0	1	2
1	0	1

ضمیمه چهار : فهرست ۲۵ وزن پر کاربرد شعر فارسی طبق بررسی های دکتر پرهیزی

ردیف	کد وزن	نام
1	56797	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
2	19146	مفاعِلن فَعَلاتن مفاعِلن فَعَلن
3	11051	مفعولُ فاعلاتُ مفاعیلُ فاعلن
4	19660	فَعَلاتن فَعَلاتن فَعَلاتن فَعَلن
5	61166	مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
6	1196	فَعَلاتن مفاعِلن فَعَلن
7	13107	مفعولُ مفاعیلُ مفاعیلُ فَعولن
8	1774	مفاعیلن مفاعیلن فَعولن
9	1501	فاعلاتن فاعلاتن فاعلن
10	851	مفعولُ مفاعِلن فَعولن
11	13803	مفعولُ فاعلاتن مفعولُ فاعلاتن
12	14835	مفعولُ مفاعیلن مفعولُ مفاعیلن
13	48059	مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن
14	11481	مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن
15	1462	فَعولن فَعولن فَعولن فَعَل
16	3510	فَعولن فَعولن فَعولن فَعولن
17	43433	مفتعلن مفاعِلن مفتعلن مفاعِلن
18	1228	فَعَلاتن فَعَلاتن فَعَلن
19	6489	مفتعلن فاعلاتُ مفتعلن فَع
20	1433	مفتعلن مفتعلن فاعلن
21	51914	مفاعِلن فَعَلاتن مفاعِلن فَعَلاتن
22	54484	فَعَلاتُ فاعلاتن فَعَلاتُ فاعلاتن
23	1875	مفعولُ مفاعِلن مفاعیلن
24	24029	فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن
25	52428	فَعَلاتن فَعَلاتن فَعَلاتن فَعَلاتن

«این بیست و پنج وزن بر روی هم ۹۸/۲۱۴ درصد کل اشعار بررسی شده (۵۲ دیوان و اشعار پراکنده شش

شاعر بی دیوان) را به خود اختصاص داده اند .

(دکتر عبدالخالق پرهیزی ، بررسی جامع وزن شعر فارسی : (۸۱)

ضمیمه ی پنج : زحافات ، مرده ای که هنوز راه می رود

«نه ، او نمرده است

نه او نمرده است که من زنده ام هنوز» (شهریار ، شعر ای وای مادرم)

مقدمه

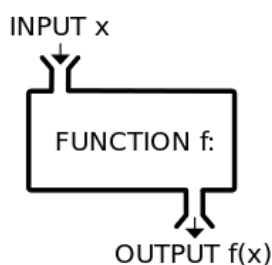
اکنون می دانیم هر رشته ی وزنی یک عدد دودویی است . عروضیان در عروض سنتی با توجه به عدم درک ریاضی بودن یک رشته وزنی برای تبدیل یک رشته ی وزنی به یک رشته ی وزنی دیگر ، فرمولهای عجیب و غریبی را به کار می بردند و این فرمولها را زحاف می نامیدند . آنها با این فرمولها می توانستند بگویند رشته ی الف از رشته ی ب به دست آمده است . آنها با این کار می خواستند نظمی به رشته های بی نظم بدهند .

مثلا « فعولن فعولن فعولن فعولن » را «بحر متقارب مثنی سالم» می خواندند (با فرض متقارب = فعولن) یعنی در هر مصرع ۴ بار رکن فعولن به شکل سالم (کامل) تکرار می شود. (در عربی بیت واحد است بنابراین مثنی یعنی ۸ می گویند اما در فارسی ۴ می گوئیم چون مصرع واحد وزن است .)

حال وزن « فعولن فعولن فعولن فَعَلْ » را «بحر متقارب مثنی محذوف » می گویند. زیرا زحافی را به نام «محذوف» (که آخرین هجای یک رشته را حذف می کند) می تواند فعولن را به فَعَلْ تبدیل کند .

اکنون تعریف تابع در ریاضی را می بینیم و باز به بحث باز می گردیم.

تعریف تابع : هر گاه سیستمی داشته باشیم که به ازای هر ورودی به ما یک و فقط یک خروجی بدهد در ریاضیات آن را تابع می نامیم. مثلا سیستمی را در نظر بگیرید که هر عددی را به آن بدهیم آن را در ۲ ضرب کند و به ما بدهد. این سیستم یک تابع است زیرا به ازای هر عدد که به آن بدهیم ۲ برابر آن را که یک عدد منحصر به فرد است به ما می دهد .

هر تابع دارای یک ورودی ، یک ضابطه و یک خروجی است . ضابطه در اصل فرمولی است که ورودی را به خروجی تبدیل می کند.

زحاف همان تابع است

دقت کنید که زحاف یک تابع است که یک رشته ی عددی را به یک رشته عددی دیگر تبدیل می کند . عروضیان با مفهوم تابع آشنا نبودند و علاوه بر آن ، ماهیت ریاضی رشته های وزنی را نمی دانستند ، بنابر این با اختراع مفهوم زحاف سعی در تبدیل رشته ها به هم داشتند تا بتوانند توضیح دهند که رشته ی الف با یک زحاف از رشته ی ب تولید شده است .

مثلا به عدد ۹۹۹۵ نگاه کنید . ما نام این رشته را «رشته ی ۹ تایی ۴ تکراره ی الف » بنامیم . یعنی بگوییم این عدد در اصل عبارت ۹۹۹۹ یعنی « ۴ بار تکرار نه » بوده است و سپس در آن زحاف الف رخ داده است . زحاف الف طوری تعریف شده است که اگر عدد ۹ را به عنوان ورودی بگیرد ، عدد ۵ را به عنوان خروجی بیرون می دهد . (مثلا زحاف الف را این گونه تعریف کنیم (ورودی را منهای ۴ کن)) . این گونه ما می توانیم رشته ی ۹۹۹۵ را حالت خاصی از ۹۹۹۹ دانستیم .

دقت کنید می توان تابع های زیادی تعریف کرد و با این توابع ، هر رشته را تبدیل به رشته ی دیگر کرد مثلا می توان عدد ۱۲۳ را هم از خانواده ی ۹۹۹ دانست که اولین رقم با اعمال زحاف a از ۹ تبدیل به ۱ شده است و دومین رقم با اعمال زحاف b از ۹ تبدیل به ۲ شده و سومین رقم با اعمال زحاف c تبدیل به ۳ شده است.

امیدوارم این گونه به بیهودگی زحافات پی برده باشید و ببینید که عروضیان به علت ندانستن مبنای ریاضی رشته ها مسئله ساده ای را چقدر پیچیده کردند. در ضمن عروضیان رشته هایی که از تکرار یک ریشه به دست می آمد را کامل فرض می کردند و سعی در نام گذاری باقی رشته ها با رشته های کامل می کردند . آنها مثلا عدد ۷۷۲۳۷ را عدد ناقصی می دانستند و می گفتند عدد کامل باید به شکل ۷۷۷۷۷ باشد و سعی می کردند عدد ۷۷۲۳۷ را با عدد ۷۷۷۷۷ تعریف کنند. (کامل و ناقص مفاهیمی مرتبط با ذهن انسان هستند و ما اعداد کامل و ناقص نداریم و در ضمن اعداد از هم تولید نمی شوند ، اعداد به خودی خود وجود دارند .)

زحافات یک سیستم بسیار پیچیده است و به راحتی می توان آن را کنار گذاشت و دانستن آن را تنها برای باستان شناسان ادبیات که می خواهند کتاب های عروض قدیم را بخوانند الزامی دانست . (برای مطالعه بیشتر بیهودگی زحافات به کتاب «آهنگ شناسی شعر فارسی» مراجعه کنید .)

برای آنکه ثابت شود زحافات تابع هستند ، چند تابع پایه را معرفی می کنیم و سپس زحافات را با این توابع نمایش می دهیم .

تعریف زحافات بر اساس توابع

ابتدا ما چند تابع پایه را که برای کار با رشته ها لازم است معرفی می کنیم و سپس با این توابع کل زحافات را باز تولید می کنیم . (کلیه رشته ها از راست به چپ فرض می شوند و تمام رشته ها را با علامت «”» از اعداد متمایز می کنیم .)

۱- تابع حذف Delete(string,location)

عنصر واقع در مکان location را حذف می کند مثلا Delete("1001",1)="100"

۲- تغییر یک عنصر در رشته Set (string,location,value)

عنصر واقع در مکان location را با مقدار value جایگزین می کند. value یا "0" است یا "1"

مثلا Set ("1000",2,"1")="1010"

۳- وارد کردن یک عنصر در رشته Insert (string,location,value)

مقدار value را در مکان location وارد می کند value یا "0" است یا "1" و باقی عناصر رشته را به سمت راست حرکت می دهد .

مثال : Insert("111",2,"0")="1101"

مثلا Set ("1000",2,"1")="1010"

۴- طول رشته Len(string)

این تابع طول رشته را بر می گرداند .

دقت کنید توابع متوالی را به صورت تودرتو می نویسند و ابتدا داخلی ترین تابع را اجرا می کنیم و همین گونه به بیرون می آییم مثلا برای اجرای تابع $Delete(Set("1000",2,"1"),2)$ ابتدا تابع درونی را اجرا می کنیم یعنی $Delete("1010",2)="100"$ و نتیجه را در جایش می گذاریم یعنی $Delete("1000",2,"100")="1101"$ دقت کنید این ترتیب مهم است و اگر غیر از این عمل شود خروجی اشتباه تولید می شود .

با توجه به تعریف ما که زحاف را یک تابع می دانیم به تعریف چند زحاف بر مبنای ریاضی می پردازیم. (دقت شود باید همه زحافات بررسی شود و ببینیم آیا همه تابع اند و گرنه ضابطه آنها را طوری تعریف کنیم که تابع شوند گاهی ممکن است یک زحاف به چند تابع تعریف شود)

زحاف محذوف

حذف آخرین عضو یک رشته یا تابع $Delete(string, Len(string))$

ورودی	خروجی
110	10
1101	101

زحاف مقبوض

یعنی تبدیل هجای سوم به هجای کوتاه یا تابع $Set(string,3,"0")$

ورودی	خروجی
1110	1010

زحاف اُخر ب

حذف هجای اول و تبدیل هجای آخر به کوتاه

$Set(Delete(string,1), Len(string), "0")$

ورودی	خروجی
1110	011

مطوی

تبدیل هجای بلند دوم به هجای کوتاه یا $Set(string,2,"1")$

ورودی	خروجی
1011	1001

ضمیمه ی شش : توسعه

نکات زیر برای توسعه این فرهنگ در آینده می تواند راهگشا باشد:

- نوشتن شرح هر وزن توسط ادیبان
- نوشتن «شاه بیت» برای هر وزن که علاوه بر زیبایی شعر از نظر عروضی قابلیت خواندن به دو وزن را نداشته باشد و هجای کوتاه هم در انتهای کلمه نداشته باشد ؛ یعنی مستقل از روش خواندن ، شعر دارای یک وزن باشد و هر دو مصرع دارای یک وزن تقطیعی باشند.
- دکلمه ی اشعار هر وزن زیرا شعر هنر موسیقی است (گاهی یک وزن را به چند روش می توان خواند) هم به فارسی هم توسط سایر زبان ها برای درک موسیقی شعر .
- کلیه اشعار ذکر شده دارای مرجع از دیوان اصلی شاعران شود.
- لیست همه ی هم آواها در (ابر) مادر آورده می شود.
- لیست شبه مکرر های هر ریشه در شرح وزن مکرر آورده شود .
- لیست کلیه ی هم آواها در ابرمادر به این گونه می توان لیست کلیه ی هم آواهای هر وزن را داشت.
- متاسفانه ما به جای زبان فارسی ، مشغول مطالعه زبان ایرانیان فارسی زبان هستیم و جای خالی شعرهای فارسی عثمانی ، هند ، افغانستان و تاجیکستان و کلیه آثار فارسی زبانان در سراسر جهان امروز در لیست شاهدهای شعری ما خالی است . امیدواریم این مسئله در آینده رفع شود .
- قدیمی ترین شاهد بالغ برای هر وزن بالغ (قطعه یا غزل به صورت کامل) آورده شود .
- یک نرم افزار یا وب سایت یا اپ که با دادن کد هر وزن نام تمام هم آواهایش (مادران ، خواهران ، فرزندان و خواهر زادگانش) داده شود.
- آوردن نام زنجیره (های) مادر هر وزن در شرح آن وزن
- نوشتن شرح هر زنجیره توسط ادیبان
- فراهم کردن یک ویکی یا وب سایت برای فهرست عروض تا با مشارکت همه ادیبان زبان فارسی (و سایر زبانهای هجایی) ، یک فرهنگ عروضی کامل داشته باشیم .

باقی این غزل را ای مطرب ظریف   زین سان همی شمار که زین سانم آرزوست

منابع

- آقا سردار ، نجفقلی میرزا : دره نجفی ، با تصحیح و تعلیقات و حواشی حسین آهی ، چ ۱ ، کتاب فروشی فروغی ، تهران ۱۳۶۲
- اسیر ، سید مظفر علی : شجره العروض مع روضه القوافی (چاپ سنگی) ، نول کشور ، ۱۹۱۵
- اخوان ثالث ، مهدی : بدعتها و بدایع نیما یوشیج ، انتشارات بزرگمهر ، چ ۲ ، ۱۳۶۹
- الهی ، صدرالدین : ابداع اوزان تازه در شعر فارسی مصاحبه کتبی با سیمین بهبهانی ، مجله ایران شناسی ، سال نهم
- پرهیزی ، عبدالخالق ، بررسی جامع وزن شعر فارسی ، انتشارات فردوس ، چ ۱ ، ۱۳۹۶
- پرهیزی ، عبدالخالق : عروض نوین فارسی ، انتشارات ققنوس ، چ ۱ ، ۱۳۸۱
- پناهی ، غلامرضا : آشنایی با اوزان عروضی جلد دو ، انتشارات پیام ، چ ۱ ، ۱۳۹۶
- پناهی ، غلامرضا : آشنایی با اوزان عروضی جلد یک ، انتشارات پیام ، چ ۱ ، ۱۳۹۵
- حسن لی ، کاووس : گونه های نوآوری در شعر معاصر ایران ، نشر ثالث ، چ ۳ ، ۱۳۹۳
- خورشیدی نیا ، ابولفضل : ضرباهنگ کلام ، ، ناشر کتاب خورشید ، ۱۳۸۷
- دادگر ، شراره : وزن شعر معاصر ، نشر نغمه زندگی ، چ ۱ ، ۱۳۸۲
- ساتن ، الون : عروض فارسی ، مجله آینده ، شماره ۶ ، سال ۱۳۵۹ ، ص ۲۷۸
- شریف ، عبدالقهار بن اسحاق : عروض همایون ، با تصحیح محمد حسن ادیب هروی خراسانی ، شرکت نسبی حاج محمد حسین اقبال و شرکا ، تهران ، ۱۳۳۷
- شفیعی کدکنی ، محمد رضا : «با چراغ و آینه» ، انتشارات سخن ، چ ۳ ، ۱۳۹۰
- شفیعی کدکنی ، محمد رضا : موسیقی شعر ، انتشارات آگه ، چ ۱۱ ، ۱۳۸۹
- شمس الدین محمد بن قیس رازی ، المعجم فی معاییر اشعار العجم ، به تصحیح علامه قزوینی و تصحیح مجدد دکتر رضوی و تصحیح مجدد دکتر شمیسا ، نشر علم ، ۱۳۸۸
- شمیسا ، سیروس ، سیر رباعی ، ویرایش سوم ، نشر علم ، چ ۳ ، ۱۳۸۷
- شمیسا ، سیروس ، سیر غزل در شعر فارسی ، نشر علم (مخفف سیر غزل ...)
- شمیسا ، سیروس ، عروض و قافیه ، انتشارات پیام نور ، چاپ اول ، شهریور ۶۸ (مخفف عروض و قافیه)
- شمیسا ، سیروس ، فرهنگ عروضی ، نشر علم ، چ ۵ ، ۱۳۹۰ (مخفف فرهنگ عروضی)
- شمیسا ، سیروس ، مقاله ی اوزان تازه و نادر در دیوان خواجه ، فصلنامه ادب و زبان
- ، مقاله ۱ ، دوره ۱ ، شماره ۲ ، تابستان ۱۳۷۶ ، صفحه ۱-۱۱ (مخفف= اوزان...خواجه)
- صدری ، جمال : آهنگ شناسی شعر فارسی ، انتشارات فرهنگ مردم ، چ ۱ ، ۱۳۸۷
- صدفی علیرضا : طرح عروض فارسی ، انتشارات فروهر ، چ ۱ ، ۱۳۶۵
- طبیب زاده ، امید : وزن شعر فارسی از دیروز تا امروز ، به کوشش ، نشر آثار ، چ ۱ ، ۱۳۹۰
- (مجموعه سخن رانیهای نخستین هم اندیشی وزن شعر فارسی در اردیبهشت ۸۹) (مخفف از دیروز)
- طبیب زاده ، امید : تحلیل وزن شعر عامیانه ی فارسی ، ناشر نیلوفر ، چ ۱ ، ۱۳۸۲
- طوسی ، خواجه نصیر الدین : معیار الاشعار ، به اهتمام محمد فشارکی و جمشید مظاهری ، چاپ اول ، انتشارات سهروردی ، اصفهان ۱۳۶۳
- عبداللهی ، رضا : زحاف رایج در شعر فارسی ، چ ۱ ، انتشارات امیرکبیر ، تهران ۱۳۶۳
- علوی فرد ، یحیی : وزن ارزشی در شعر کودک ، ناشر عمو علوی ، چ ۱ ، ۱۳۹۴
- فرزاد ، مسعود : مجموعه ی اوزان شعر فارسی ، مجله خرد و کوشش ، دفتر چهارم ، سال ۱۳۴۹
- فولادی ، علیرضا : مبانی عروض فارسی ، نشر فراگفت ، چ ۱ ، ۱۳۸۲

- فولادی ، علیرضا : مقاله ی عروض ساختگرا و تقطیع شعر ، کتاب ماه ادبیات و فلسفه ، آذر و دی ۱۳۸۴ ، شماره ۹۸ و ۹۹ ، ص ۳۱-۳۴ (مخفف عروض ساختگرا...)
- کابلی ، ایرج : وزن شناسی و عروض ، نشر آگه ، چ ۱ ، ۱۳۷۶
- گزیده اشعار سیمین بهبهانی ، نشر مروارید ، چ ۲ ، ۱۳۶۹
- مازندرانی ، محمد بن علی محمد (متخلص به بیدل کرمانشاهی) : قوائم العروض نسخه خطی موجود در کتابخانه ی آیت الله مرعشی نجفی قم به شماره ۵۰۱۳
- ماهیار ، عباس : عروض فارسی : چاپ اول ، نشر قطره ، تهران ۱۳۷۳
- ماهیار ، عباس ، عروض فارسی ، نشر قطره ، چ ۲ ، ۱۳۸۲
- مجموعه اشعار سیمین بهبهانی ، نشر نگاه ، چ ۱ ، ۱۳۸۲
- محجوب ، محمد جعفر : سبک خراسانی در شعر فارسی ، انتشارات دانشسرای عالی ، شماره ی ۴۴ ، ۱۳۵۰
- مدرسی ، حسین : فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض ، ناشر سمت ، چاپ اول ۱۳۸۰
- مدرسی ، حسین : فرهنگ کاربردی اوزان شعر فارسی ، بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی و سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی ، چ ۱ ، ۱۳۸۴
- میرزا خان ابن فخر الدین محمد ، تحفه الہند ، تصحیح و تحشیه دکتر نورالحسن انصاری ، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران ، جلد اول ، ۱۳۵۴
- نائل خانلری ، پرویز: وزن شعر فارسی ، انتشارات توس ، چ ۲ ، ۱۳۶۷
- نجفی ، ابولحسن - سمیعی گیلانی، احد : پاره های موزون گلستان سعدی ، نامه ی فرهنگستان ۲/۱
- نجفی ، ابولحسن : کتاب جشن نامه استاد دکتر محمد خوانساری (مقاله ی وزنه‌های تازه در شعر بهار نوشته ی ابولحسن نجفی) ، نشر آثار ، تهران ۱۳۸۴
- نجفی ، ابولحسن : وزن شعر فارسی (درس نامه) ، انتشارات نیلوفر ، چاپ اول ، ۱۳۹۰
- نجفی ، ابولحسن ، « معیار الاشعار ، این اثر ناشناخته »
- نجفی ، ابولحسن ، درباره طبقه بندی وزن های شعر فارسی ، چ ۱ ، ۱۳۹۴ ، انتشارات نیلوفر (مخفف = درباره ی طبقه ...)
- نجفی ، ابولحسن ، درباره قاعده قلب ، نامه ی فرهنگستان ، شماره ۵ / ۲ (مخفف = باره قاعده قلب)
- نجفی ، ابولحسن ، وزن دوری مشکلی که عروض سنتی آن را نادیده گرفت ، نامه فرهنگستان ، دوره ۱۳ ، ش ۴ ، ص ۱۸-۶ (مخفف = وزن دوری...)
- نصیری فر ، حبیب الله : ترانه ها و آهنگ های جاودانه ، نشر ثالث ، چ ۵ ، ۱۳۸۸
- نیما یوشیج : درباره ی هنر شعر و شاعری ، انتشارات نگاه ، چ ۱ ، ۱۳۸۵
- همایی ، جلال الدین : فنون بلاغت و صناعات ادبی ، چ ۱۲ ، ۱۳۷۵ ، نشر هما
- واله ی داغستانی ، علیقلی : ریاض الشعرا (نسخه ی خطی موجود در کتابخانه ملی ملک به شماره ۴۳۰۱ تهران)
- وحیدیان کامکار ، تقی : بررسی منشا وزن شعر فارسی ، ناشر آستان قدس ، چ ۱ ، ۱۳۷۰
- وحیدیان کامکار ، تقی : فرهنگ اوزان شعر فارسی ، ناشر دانشگاه فردوسی ، چ ۱ ، ۱۳۸۹
- وحیدیان کامکار ، تقی : وزن و قافیه ی شعر فارسی ، مرکز نشر دانشگاهی ، چ ۵ ، ۱۳۸۰

- en.wikipedia.org/wiki/Binary_number
- en.wikipedia.org/wiki/Pingala

جدول کدهای وزن

در انتهای کتاب ، جدول کدهای وزن را می آوریم تا بتوان با آن کد دهندهی وزن مورد نظر خود را یافته و بر اساس آن به اطلاعات وزن مورد نظر دسترسی بیابید . روش کار با این فهرست بسیار ساده است . ابتدا شعر یا وزن مورد نظر خود را تقطیع کنید . مثلاً شعر «مرا نه سر نه سامان آفریدند » به شکل (11011101110) تقطیع می شود می بینیم که یک وزن ۱۱ هجایی است . در وزنهای یازده هجایی به دنبال این وزن می گردیم . البته دقیقاً مانند اعداد دهندهی از چپ به راست به دنبال این عدد می گردیم . (برای یافتن ۹۵۱ ابتدا عدد ۹ را جستجو می کنیم بعد ۵ بعد ۱)

بعد از یافتن این وزن کد دهندهی آن را به خاطر می سپاریم و در فهرست وزنها این کد دهندهی را می یابیم . دقت کنید در ریاضیات دودویی در هر رشته عددها را چهار تا چهار تا از هم جدا می کنند و ما هم از همین روال استفاده کردیم . در ضمن این جدول تنها اوزان تا بیست هجایی ها را پوشش می دهد .

وزن	كد	هجا	وزن	كد	هجا	وزن	كد	هجا
110/1110	110	7	11/0010	50	6	1	1	1
110/1111	111	7	11/0011	51	6	10	2	2
111/0010	114	7	11/0100	52	6	11	3	2
111/0011	115	7	11/0101	53	6	100	4	3
111/0100	116	7	11/0110	54	6	101	5	3
111/0101	117	7	11/0111	55	6	110	6	3
111/0110	118	7	11/1001	57	6	111	7	3
111/0111	119	7	11/1010	58	6	1000	8	4
111/1001	121	7	11/1011	59	6	1001	9	4
111/1010	122	7	11/1100	60	6	1010	10	4
111/1011	123	7	11/1101	61	6	1011	11	4
111/1100	124	7	11/1110	62	6	1100	12	4
111/1101	125	7	11/1111	63	6	1101	13	4
111/1110	126	7	100/1001	73	7	1110	14	4
111/1111	127	7	100/1010	74	7	1111	15	4
1001/0011	147	8	100/1011	75	7	1/0000	16	5
1001/0100	148	8	100/1100	76	7	1/0010	18	5
1001/0101	149	8	100/1101	77	7	1/0011	19	5
1001/0110	150	8	100/1110	78	7	1/0100	20	5
1001/0111	151	8	100/1111	79	7	1/0101	21	5
1001/1001	153	8	101/0010	82	7	1/0110	22	5
1001/1010	154	8	101/0011	83	7	1/0111	23	5
1001/1011	155	8	101/0101	85	7	1/1001	25	5
1001/1100	156	8	101/0110	86	7	1/1010	26	5
1001/1101	157	8	101/0111	87	7	1/1011	27	5
1001/1110	158	8	101/1001	89	7	1/1100	28	5
1001/1111	159	8	101/1010	90	7	1/1101	29	5
1010/0100	164	8	101/1011	91	7	1/1110	30	5
1010/0101	165	8	101/1100	92	7	1/1111	31	5
1010/0110	166	8	101/1101	93	7	10/0100	36	6
1010/0111	167	8	101/1110	94	7	10/0101	37	6
1010/1001	169	8	101/1111	95	7	10/0110	38	6
1010/1010	170	8	110/0100	100	7	10/0111	39	6
1010/1011	171	8	110/0101	101	7	10/1001	41	6
1010/1100	172	8	110/0110	102	7	10/1010	42	6
1010/1101	173	8	110/0111	103	7	10/1011	43	6
1010/1110	174	8	110/1001	105	7	10/1100	44	6
1010/1111	175	8	110/1010	106	7	10/1101	45	6
1011/0011	179	8	110/1011	107	7	10/1110	46	6
1011/0100	180	8	110/1101	109	7	10/1111	47	6

وزن	کد	هجا	وزن	کد	هجا	وزن	کد	هجا
1/1001/0101	405	9	1111/0110	246	8	1011/0101	181	8
1/1001/0110	406	9	1111/0111	247	8	1011/0110	182	8
1/1001/1001	409	9	1111/1001	249	8	1011/0111	183	8
1/1001/1010	410	9	1111/1010	250	8	1011/1001	185	8
1/1001/1100	412	9	1111/1011	251	8	1011/1010	186	8
1/1001/1111	415	9	1111/1101	253	8	1011/1011	187	8
1/1010/1001	425	9	1111/1110	254	8	1011/1101	189	8
1/1010/1010	426	9	1111/1111	255	8	1011/1110	190	8
1/1010/1011	427	9	1/0010/0100	292	9	1011/1111	191	8
1/1010/1100	428	9	1/0010/1001	297	9	1100/1001	201	8
1/1010/1101	429	9	1/0010/1010	298	9	1100/1010	202	8
1/1010/1111	431	9	1/0010/1011	299	9	1100/1011	203	8
1/1011/0100	436	9	1/0010/1100	300	9	1100/1100	204	8
1/1011/0101	437	9	1/0010/1101	301	9	1100/1101	205	8
1/1011/0110	438	9	1/0011/0011	307	9	1100/1110	206	8
1/1011/1010	442	9	1/0011/1001	313	9	1100/1111	207	8
1/1011/1011	443	9	1/0011/1111	319	9	1101/0010	210	8
1/1011/1101	445	9	1/0100/1001	329	9	1101/0011	211	8
1/1100/1001	457	9	1/0100/1010	330	9	1101/0100	212	8
1/1100/1010	458	9	1/0100/1011	331	9	1101/0101	213	8
1/1100/1011	459	9	1/0100/1101	333	9	1101/0110	214	8
1/1100/1100	460	9	1/0101/0011	339	9	1101/1001	217	8
1/1100/1101	461	9	1/0101/0100	340	9	1101/1010	218	8
1/1100/1111	463	9	1/0101/0101	341	9	1101/1011	219	8
1/1101/0010	466	9	1/0101/0110	342	9	1101/1101	221	8
1/1101/0100	468	9	1/0101/1001	345	9	1101/1110	222	8
1/1101/0110	470	9	1/0101/1010	346	9	1101/1111	223	8
1/1101/1001	473	9	1/0101/1011	347	9	1110/0101	229	8
1/1101/1011	475	9	1/0101/1111	351	9	1110/0110	230	8
1/1101/1101	477	9	1/0110/0101	357	9	1110/0111	231	8
1/1110/1011	491	9	1/0110/1011	363	9	1110/1001	233	8
1/1110/1110	494	9	1/0110/1101	365	9	1110/1010	234	8
1/1111/0011	499	9	1/0111/0011	371	9	1110/1011	235	8
1/1111/1100	508	9	1/0111/0100	372	9	1110/1100	236	8
1/1111/1101	509	9	1/0111/0110	374	9	1110/1101	237	8
1/1111/1111	511	9	1/0111/1010	378	9	1110/1110	238	8
10/0100/1001	585	10	1/0111/1111	383	9	1110/1111	239	8
10/0100/1011	587	10	1/1001/0010	402	9	1111/0001	241	8
10/0101/0010	594	10	1/1001/0011	403	9	1111/0011	243	8
10/0101/0011	595	10	1/1001/0100	404	9	1111/0101	245	8

وزن	كد	هجا	وزن	كد	هجا	وزن	كد	هجا
11/1111/0011	1011	10	11/0011/1010	826	10	10/0101/0100	596	10
11/1111/1111	1023	10	11/0100/1010	842	10	10/0101/0101	597	10
100/1001/0010	1170	11	11/0100/1011	843	10	10/0111/0011	627	10
100/1001/0011	1171	11	11/0101/0011	851	10	10/0111/1100	636	10
100/1001/0100	1172	11	11/0101/0101	853	10	10/0111/1101	637	10
100/1001/0110	1174	11	11/0101/1001	857	10	10/1001/0100	660	10
100/1001/1001	1177	11	11/0101/1010	858	10	10/1001/0101	661	10
100/1001/1010	1178	11	11/0101/1011	859	10	10/1001/0110	662	10
100/1010/1001	1193	11	11/0101/1111	863	10	10/1001/1010	666	10
100/1010/1011	1195	11	11/0110/0101	869	10	10/1010/1001	681	10
100/1010/1100	1196	11	11/0110/1011	875	10	10/1010/1010	682	10
100/1010/1101	1197	11	11/0110/1101	877	10	10/1010/1011	683	10
100/1010/1111	1199	11	11/0111/0110	886	10	10/1010/1100	684	10
100/1011/0100	1204	11	11/0111/1011	891	10	10/1011/0010	690	10
100/1011/0110	1206	11	11/1001/0011	915	10	10/1011/0011	691	10
100/1011/1011	1211	11	11/1001/0100	916	10	10/1011/0100	692	10
100/1100/1001	1225	11	11/1001/0101	917	10	10/1011/0101	693	10
100/1100/1100	1228	11	11/1001/0110	918	10	10/1011/0110	694	10
100/1100/1101	1229	11	11/1001/1001	921	10	10/1011/1110	702	10
100/1101/0100	1236	11	11/1001/1010	922	10	10/1100/1001	713	10
100/1101/1001	1241	11	11/1001/1100	924	10	10/1100/1010	714	10
100/1110/0100	1252	11	11/1001/1111	927	10	10/1100/1100	716	10
100/1110/0101	1253	11	11/1010/1001	937	10	10/1100/1101	717	10
100/1111/1111	1279	11	11/1010/1011	939	10	10/1100/1111	719	10
101/0010/0101	1317	11	11/1010/1100	940	10	10/1101/0100	724	10
101/0100/1010	1354	11	11/1010/1101	941	10	10/1101/0110	726	10
101/0100/1011	1355	11	11/1010/1111	943	10	10/1101/0111	727	10
101/0100/1101	1357	11	11/1011/0100	948	10	10/1101/1001	729	10
101/0101/0100	1364	11	11/1011/0101	949	10	10/1101/1010	730	10
101/0101/0101	1365	11	11/1011/0110	950	10	10/1101/1011	731	10
101/0101/0110	1366	11	11/1011/1011	955	10	10/1101/1101	733	10
101/0101/1001	1369	11	11/1011/1101	957	10	10/1110/1011	747	10
101/0101/1100	1372	11	11/1100/1001	969	10	10/1110/1110	750	10
101/0110/0110	1382	11	11/1100/1010	970	10	10/1111/1001	761	10
101/0110/1010	1386	11	11/1100/1100	972	10	10/1111/1010	762	10
101/0111/0110	1398	11	11/1100/1101	973	10	11/0010/0100	804	10
101/0111/1010	1402	11	11/1101/0100	980	10	11/0010/1011	811	10
101/1000/1000	1416	11	11/1101/0101	981	10	11/0010/1101	813	10
101/1001/0101	1429	11	11/1101/0110	982	10	11/0011/0011	819	10
101/1001/0110	1430	11	11/1110/1011	1003	10	11/0011/1001	825	10

وزن	کد	هجا	وزن	کد	هجا
110/1011/1011	1723	11	101/1001/1001	1433	11
110/1100/1001	1737	11	101/1001/1010	1434	11
110/1100/1010	1738	11	101/1010/1001	1449	11
110/1100/1011	1739	11	101/1010/1010	1450	11
110/1101/1001	1753	11	101/1010/1011	1451	11
110/1101/1011	1755	11	101/1010/1101	1453	11
110/1101/1101	1757	11	101/1011/0100	1460	11
110/1110/1011	1771	11	101/1011/0101	1461	11
110/1110/1101	1773	11	101/1011/0110	1462	11
110/1110/1110	1774	11	101/1011/1011	1467	11
110/1110/1111	1775	11	101/1011/1101	1469	11
111/0010/0100	1828	11	101/1100/1100	1484	11
111/0010/0101	1829	11	101/1101/0011	1491	11
111/0010/1011	1835	11	101/1101/1011	1499	11
111/0011/0011	1843	11	101/1101/1101	1501	11
111/0011/0101	1845	11	101/1110/1011	1515	11
111/0011/1111	1855	11	101/1111/0011	1523	11
111/0100/1011	1867	11	110/0100/1001	1609	11
111/0101/0011	1875	11	110/0100/1011	1611	11
111/0101/0110	1878	11	110/0100/1101	1613	11
111/0101/1001	1881	11	110/0101/0101	1621	11
111/0101/1011	1883	11	110/0101/0110	1622	11
111/0101/1110	1886	11	110/0110/0101	1637	11
111/0110/0101	1893	11	110/0110/0110	1638	11
111/0110/1011	1899	11	110/0110/1010	1642	11
111/0110/1101	1901	11	110/1001/0100	1684	11
111/0111/1101	1917	11	110/1001/0101	1685	11
111/1001/1001	1945	11	110/1001/0110	1686	11
111/1001/1111	1951	11	110/1001/1001	1689	11
111/1010/1001	1961	11	110/1001/1010	1690	11
111/1010/1011	1963	11	110/1010/0101	1701	11
111/1010/1100	1964	11	110/1010/0110	1702	11
111/1010/1101	1965	11	110/1010/1001	1705	11
111/1010/1111	1967	11	110/1010/1010	1706	11
111/1011/1011	1979	11	110/1010/1011	1707	11
111/1011/1101	1981	11	110/1010/1101	1709	11
111/1100/1100	1996	11	110/1011/0011	1715	11
111/1101/1101	2013	11	110/1011/0100	1716	11
111/1111/0011	2035	11	110/1011/0101	1717	11
111/1111/1101	2045	11	110/1011/0110	1718	11

وزن	كد	هجا	وزن	كد	هجا
1011/0110/1011	2923	12	111/1111/1111	2047	11
1011/0110/1101	2925	12	1000/1000/1000	2184	12
1011/1010/1011	2987	12	1001/0010/0100	2340	12
1011/1011/0110	2998	12	1001/0011/1010	2362	12
1011/1011/1010	3002	12	1001/0101/0101	2389	12
1011/1011/1011	3003	12	1001/0101/1001	2393	12
1011/1011/1101	3005	12	1001/0101/1010	2394	12
1011/1101/1011	3035	12	1001/0111/0110	2422	12
1011/1101/1101	3037	12	1001/1001/1001	2457	12
1011/1110/1111	3055	12	1001/1001/1010	2458	12
1100/1001/1001	3225	12	1001/1001/1111	2463	12
1100/1001/1010	3226	12	1001/1010/1001	2473	12
1100/1010/1010	3242	12	1001/1010/1010	2474	12
1100/1010/1011	3243	12	1001/1010/1111	2479	12
1100/1010/1100	3244	12	1001/1111/0011	2547	12
1100/1010/1101	3245	12	1010/0101/1010	2650	12
1100/1010/1111	3247	12	1010/0110/0110	2662	12
1100/1011/0010	3250	12	1010/0110/1010	2666	12
1100/1011/0100	3252	12	1010/1001/1001	2713	12
1100/1011/1011	3259	12	1010/1001/1010	2714	12
1100/1100/1001	3273	12	1010/1001/1011	2715	12
1100/1100/1100	3276	12	1010/1010/1001	2729	12
1100/1100/1101	3277	12	1010/1010/1010	2730	12
1100/1100/1111	3279	12	1010/1010/1011	2731	12
1100/1101/0100	3284	12	1010/1010/1100	2732	12
1100/1101/1001	3289	12	1010/1011/1011	2747	12
1100/1111/0011	3315	12	1010/1100/1010	2762	12
1100/1111/1111	3327	12	1010/1100/1011	2763	12
1101/0010/1010	3370	12	1010/1100/1100	2764	12
1101/0010/1110	3374	12	1010/1101/1010	2778	12
1101/0011/0100	3380	12	1010/1101/1101	2781	12
1101/0100/1100	3404	12	1010/1110/1011	2795	12
1101/0100/1101	3405	12	1011/0010/1011	2859	12
1101/0101/0101	3413	12	1011/0011/0011	2867	12
1101/0101/1001	3417	12	1011/0100/1011	2891	12
1101/0101/1011	3419	12	1011/0100/1100	2892	12
1101/0110/0110	3430	12	1011/0101/1010	2906	12
1101/0111/0101	3445	12	1011/0101/1011	2907	12
1101/0111/0110	3446	12	1011/0101/1101	2909	12
1101/0111/1010	3450	12	1011/0110/0110	2918	12

وزن	کد	هجا	وزن	کد	هجا
1111/1111/1111	4095	12	1101/1001/0101	3477	12
1/0010/0100/1001	4681	13	1101/1001/1001	3481	12
1/0010/1011/0010	4786	13	1101/1010/1010	3498	12
1/0010/1011/0011	4787	13	1101/1010/1101	3501	12
1/0011/0011/0011	4915	13	1101/1011/0101	3509	12
1/0011/0011/1101	4925	13	1101/1011/0110	3510	12
1/0011/0101/0011	4947	13	1101/1011/1011	3515	12
1/0011/0111/1101	4989	13	1101/1011/1101	3517	12
1/0011/1111/1100	5116	13	1101/1101/0010	3538	12
1/0011/1111/1101	5117	13	1101/1101/1001	3545	12
1/0100/1010/0101	5285	13	1101/1101/1010	3546	12
1/0100/1010/1011	5291	13	1101/1101/1011	3547	12
1/0100/1011/0100	5300	13	1101/1101/1101	3549	12
1/0100/1011/1011	5307	13	1101/1110/1011	3563	12
1/0101/0011/0011	5427	13	1101/1110/1110	3566	12
1/0101/0101/0011	5459	13	1110/0101/1001	3673	12
1/0101/0101/0101	5461	13	1110/0110/1111	3695	12
1/0101/0110/0110	5478	13	1110/0111/1001	3705	12
1/0101/1001/0101	5525	13	1110/0111/1100	3708	12
1/0101/1001/1001	5529	13	1110/0111/1101	3709	12
1/0101/1010/1010	5546	13	1110/1001/0110	3734	12
1/0101/1010/1100	5548	13	1110/1001/1001	3737	12
1/0101/1011/0101	5557	13	1110/1011/0011	3763	12
1/0101/1110/1011	5611	13	1110/1011/1010	3770	12
1/0110/0110/1111	5743	13	1110/1101/1101	3805	12
1/0110/1001/0110	5782	13	1110/1101/1110	3806	12
1/0110/1010/1111	5807	13	1110/1110/1101	3821	12
1/0110/1011/0110	5814	13	1110/1110/1110	3822	12
1/0110/1011/1011	5819	13	1110/1111/1011	3835	12
1/0111/0011/1001	5945	13	1111/0011/0011	3891	12
1/0111/0100/1011	5963	13	1111/0101/0011	3923	12
1/0111/0111/0100	6004	13	1111/0101/0101	3925	12
1/0111/1011/0110	6070	13	1111/0101/1001	3929	12
1/0111/1101/1001	6105	13	1111/0101/1110	3934	12
1/0111/1101/1010	6106	13	1111/0111/1101	3965	12
1/0111/1101/1111	6111	13	1111/1001/1001	3993	12
1/0111/1110/0111	6119	13	1111/1100/1100	4044	12
1/1001/0010/0100	6436	13	1111/1100/1101	4045	12
1/1001/0101/0101	6485	13	1111/1101/1111	4063	12
1/1001/0101/1001	6489	13	1111/1111/0011	4083	12
1/1001/0101/1010	6490	13	1111/1111/1101	4093	12

وزن	كد	هجا	وزن	كد	هجا
1/1101/0110/0101	7525	13	1/1001/1001/0101	6549	13
1/1101/0111/1010	7546	13	1/1001/1001/1001	6553	13
1/1101/1101/1101	7645	13	1/1001/1001/1010	6554	13
1/1110/0111/1100	7804	13	1/1001/1001/1111	6559	13
1/1110/0111/1101	7805	13	1/1001/1010/1001	6569	13
1/1111/0011/0011	7987	13	1/1001/1010/1010	6570	13
1/1111/0101/1001	8025	13	1/1001/1100/1001	6601	13
1/1111/0110/0110	8038	13	1/1001/1111/0011	6643	13
1/1111/1100/1100	8140	13	1/1010/0100/1010	6730	13
1/1111/1110/0110	8166	13	1/1010/0101/0010	6738	13
1/1111/1111/0011	8179	13	1/1010/1001/1001	6809	13
1/1111/1111/1111	8191	13	1/1010/1001/1010	6810	13
10/0100/0100/1000	9288	14	1/1010/1010/1001	6825	13
10/0100/0101/1000	9304	14	1/1010/1010/1010	6826	13
10/0100/1100/1001	9417	14	1/1010/1010/1011	6827	13
10/0101/0010/1011	9515	14	1/1010/1010/1100	6828	13
10/0101/0100/1010	9546	14	1/1010/1011/1011	6843	13
10/0101/0110/0101	9573	14	1/1010/1100/1010	6858	13
10/0101/0111/1010	9594	14	1/1010/1100/1100	6860	13
10/0101/1100/1011	9675	14	1/1010/1101/0110	6870	13
10/0110/0100/1100	9804	14	1/1010/1101/1101	6877	13
10/0110/0100/1101	9805	14	1/1011/0010/1011	6955	13
10/0110/0110/0110	9830	14	1/1011/0011/0011	6963	13
10/0110/0111/1100	9852	14	1/1011/0101/0011	6995	13
10/0110/0111/1101	9853	14	1/1011/0110/1101	7021	13
10/0110/1100/1100	9932	14	1/1011/0111/0110	7030	13
10/0110/1100/1101	9933	14	1/1011/1010/1011	7083	13
10/0111/1100/1100	10188	14	1/1011/1011/0110	7094	13
10/0111/1100/1101	10189	14	1/1011/1011/1001	7097	13
10/0111/1100/1111	10191	14	1/1011/1011/1011	7099	13
10/0111/1101/0111	10199	14	1/1100/1010/1010	7338	13
10/1001/0101/0010	10578	14	1/1100/1010/1100	7340	13
10/1001/0111/0100	10612	14	1/1100/1100/1100	7372	13
10/1001/1101/0011	10707	14	1/1100/1100/1101	7373	13
10/1010/0101/0010	10834	14	1/1100/1101/0100	7380	13
10/1010/1010/1001	10921	14	1/1100/1101/1001	7385	13
10/1010/1010/1010	10922	14	1/1100/1111/1111	7423	13
10/1010/1100/1010	10954	14	1/1101/0100/1100	7500	13
10/1010/1101/0101	10965	14	1/1101/0100/1101	7501	13
10/1011/0010/1011	11051	14	1/1101/0101/1001	7513	13
			1/1101/0101/1010	7514	13

وزن	کد	هجا	وزن	کد	هجا
11/0110/1001/1001	13977	14	10/1011/0101/0110	11094	14
11/0110/1011/0101	14005	14	10/1011/0111/0110	11126	14
11/0110/1100/1010	14026	14	10/1011/1101/0111	11223	14
11/0110/1101/0110	14038	14	10/1100/1100/1100	11468	14
11/0110/1101/1011	14043	14	10/1100/1100/1101	11469	14
11/0110/1110/1101	14061	14	10/1100/1101/1001	11481	14
11/0111/0110/1101	14189	14	10/1101/0101/1001	11609	14
11/0111/0110/1110	14190	14	10/1101/0101/1010	11610	14
11/1001/0101/1001	14681	14	10/1101/1001/1001	11673	14
11/1001/0111/0010	14706	14	10/1101/1011/0110	11702	14
11/1001/1111/0011	14835	14	10/1101/1101/1011	11739	14
11/1001/1111/0111	14839	14	10/1101/1101/1101	11741	14
11/1010/0111/0100	14964	14	10/1101/1110/1011	11755	14
11/1010/1001/1010	15002	14	10/1110/0100/1001	11849	14
11/1010/1010/1001	15017	14	10/1110/1101/1101	11997	14
11/1010/1100/1010	15050	14	10/1110/1110/1101	12013	14
11/1010/1111/0101	15093	14	10/1110/1110/1110	12014	14
11/1011/0110/1101	15213	14	10/1111/0101/1110	12126	14
11/1011/0111/0110	15222	14	10/1111/1101/1111	12255	14
11/1011/1011/0110	15286	14	11/0010/0110/0100	12900	14
11/1011/1011/1011	15291	14	11/0010/1001/0100	12948	14
11/1011/1101/1011	15323	14	11/0010/1011/0010	12978	14
11/1011/1111/0011	15347	14	11/0010/1110/0101	13029	14
11/1011/1111/0111	15351	14	11/0011/0011/0011	13107	14
11/1100/1100/1100	15564	14	11/0011/0011/1110	13118	14
11/1100/1100/1101	15565	14	11/0011/0101/0011	13139	14
11/1100/1111/1001	15609	14	11/0011/0110/0110	13158	14
11/1101/0111/1010	15738	14	11/0011/1001/0011	13203	14
11/1101/1110/1111	15855	14	11/0011/1110/0110	13286	14
11/1101/1111/1011	15867	14	11/0100/1011/1011	13499	14
11/1110/0110/0110	15974	14	11/0100/1101/0100	13524	14
11/1111/1001/1001	16281	14	11/0100/1110/1001	13545	14
11/1111/1111/1111	16383	14	11/0101/0101/0101	13653	14
100/1010/0101/0010	19026	15	11/0101/0101/1010	13658	14
100/1010/1010/1010	19114	15	11/0101/0110/1010	13674	14
100/1010/1100/1010	19146	15	11/0101/0110/1101	13677	14
100/1011/0111/0110	19318	15	11/0101/1010/1100	13740	14
100/1011/1100/1011	19403	15	11/0101/1110/1011	13803	14
100/1100/1100/1100	19660	15	11/0110/0101/0110	13910	14
100/1100/1100/1101	19661	15	11/0110/1001/0110	13974	14

وزن	كد	هجا	وزن	كد	هجا
111/0011/0100/1001	29513	15	100/1100/1100/1111	19663	15
111/0011/0101/0011	29523	15	100/1100/1101/0111	19671	15
111/0011/1001/1001	29593	15	100/1100/1111/1001	19705	15
111/0101/0101/0011	30035	15	100/1101/0100/1111	19791	15
111/0101/1001/0101	30101	15	100/1111/1001/1001	20377	15
111/0110/1001/0110	30358	15	101/0010/1001/0100	21140	15
111/0111/0111/0101	30581	15	101/0011/0101/1110	21342	15
111/0111/0111/0111	30583	15	101/0100/1101/0100	21716	15
111/0111/1010/1101	30637	15	101/0100/1101/0111	21719	15
111/0111/1111/0111	30711	15	101/0101/0101/0101	21845	15
111/1001/1001/1001	31129	15	101/0110/0101/0110	22102	15
111/1001/1010/1001	31145	15	101/0110/1011/0101	22197	15
111/1010/1001/1010	31386	15	101/0110/1101/0110	22230	15
111/1010/1100/1010	31434	15	101/0111/1010/1001	22441	15
111/1010/1111/1010	31482	15	101/1001/0101/1001	22873	15
111/1011/1011/1011	31675	15	101/1001/1001/1001	22937	15
111/1100/1010/1100	31916	15	101/1010/0101/1010	23130	15
111/1100/1100/1100	31948	15	101/1010/1001/1010	23194	15
111/1110/0111/1100	32380	15	101/1011/0101/1011	23387	15
111/1111/1111/1111	32767	15	101/1011/0110/1101	23405	15
1000/0000/0000/0000	32768	16	101/1011/1010/1011	23467	15
1001/0011/0100/1001	37705	16	101/1100/1100/1001	23753	15
1001/0011/1001/0011	37779	16	101/1101/1101/1101	24029	15
1001/0101/1001/0101	38293	16	101/1110/1100/1011	24267	15
1001/0110/1001/0110	38550	16	101/1111/1011/1111	24511	15
1001/1001/1001/1001	39321	16	110/0101/0110/0101	25957	15
1001/1001/1001/1010	39322	16	110/0101/0111/1010	25978	15
1001/1010/1001/1001	39577	16	110/0110/0110/0110	26214	15
1001/1010/1001/1010	39578	16	110/0110/0111/1100	26236	15
1001/1010/1010/1010	39594	16	110/0110/1011/1001	26297	15
1001/1011/1001/1011	39835	16	110/0111/1100/1100	26572	15
1010/0100/1010/0100	42148	16	110/1010/0110/1010	27242	15
1010/0101/1010/0101	42405	16	110/1010/0110/1011	27243	15
1010/0110/1010/0110	42662	16	110/1010/1010/1010	27306	15
1010/1001/1001/1001	43417	16	110/1011/0010/1011	27435	15
1010/1001/1001/1010	43418	16	110/1011/0101/1010	27482	15
1010/1001/1010/1001	43433	16	110/1100/1110/1111	27887	15
1010/1010/1001/1001	43673	16	110/1101/1011/0110	28086	15
1010/1010/1010/1010	43690	16	110/1110/1110/1110	28398	15
1010/1011/1010/1011	43947	16	111/0011/0011/0011	29491	15

وزن	کد	هجا	وزن	کد	هجا
1111/0011/1111/0011	62451	16	1010/1100/1010/1100	44204	16
1111/0011/1111/1100	62460	16	1010/1100/1010/1101	44205	16
1111/1010/1111/1010	64250	16	1010/1101/1010/1100	44460	16
1111/1111/0101/0011	65363	16	1010/1101/1010/1101	44461	16
1111/1111/1111/1111	65535	16	1010/1111/1010/1111	44975	16
1/0010/1011/0010/1011	76587	17	1011/0100/1011/0100	46260	16
1/0011/1110/0111/1101	81533	17	1011/0101/1011/0101	46517	16
1/0011/1111/0011/0011	81715	17	1011/0101/1011/0110	46518	16
1/0011/1111/0101/0011	81747	17	1011/0110/1011/0110	46774	16
1/0101/0100/1010/1010	87210	17	1011/0110/1101/1011	46811	16
1/0101/0101/0101/0101	87381	17	1011/0111/1011/0111	47031	16
1/0101/1001/1010/1111	88495	17	1011/1010/1011/1010	47802	16
1/0101/1111/0010/1011	89899	17	1011/1010/1110/1010	47850	16
1/0101/1111/0101/1001	89945	17	1011/1011/1011/1011	48059	16
1/0111/0011/0100/1001	95049	17	1100/1001/1100/1001	51657	16
1/1010/1010/1010/1010	109226	17	1100/1010/1100/1010	51914	16
1/1011/0011/0011/0011	111411	17	1100/1011/1100/1010	52171	16
1/1011/0110/1101/1011	112347	17	1100/1100/1100/1100	52428	16
1/1011/1011/1011/1011	113595	17	1100/1100/1100/1101	52429	16
1/1101/1011/0110/1101	121709	17	1101/0010/1101/0010	53970	16
1/1101/1101/1101/1011	122331	17	1101/0100/1100/1100	54476	16
1/1101/1101/1101/1100	122333	17	1101/0100/1101/0100	54484	16
1/1110/1110/1110/1110	126702	17	1101/0101/0101/0101	54613	16
1/1111/1111/1111/1111	131071	17	1101/0101/1101/0101	54741	16
10/0101/0010/1001/0100	152212	18	1101/0110/1101/0110	54998	16
10/0101/0011/0010/1001	152361	18	1101/1001/1101/1001	55769	16
10/0101/0101/0010/1010	152874	18	1101/1010/1101/1010	56026	16
10/0101/0111/0010/1011	153387	18	1101/1011/0110/1101	56173	16
10/0101/1011/0010/1101	154413	18	1101/1011/1101/1011	56283	16
10/0101/1101/1101/0010	155090	18	1101/1100/1100/1100	56524	16
10/0110/0111/0011/0011	157491	18	1101/1101/1101/1101	56797	16
10/0111/0011/0011/0011	160563	18	1101/1110/1101/1110	57054	16
10/0111/0011/0011/1001	160569	18	1110/0101/1110/0101	58853	16
10/0111/0011/0101/0011	160595	18	1110/0110/1110/0110	59110	16
10/0111/0101/1110/1011	161259	18	1110/1010/1110/1010	60138	16
10/0111/1111/0011/1111	163647	18	1110/1011/1110/1011	60395	16
10/1010/0111/0101/0011	173907	18	1110/1101/1110/1101	60909	16
10/1010/1010/1010/1010	174762	18	1110/1110/1011/1011	61115	16
10/1010/1011/0101/0101	174933	18	1110/1110/1110/1010	61162	16
10/1011/0011/0101/1001	176985	18	1110/1110/1110/1110	61166	16

وزن	كد	هجا	وزن	كد	هجا
11/1011/1110/1111/1011	245499	18	10/1011/0101/0101/1010	177498	18
11/1100/1010/1100/1010	248522	18	10/1011/0111/0101/1011	178011	18
11/1100/1100/1100/1100	249036	18	10/1100/1011/0110/0101	183141	18
11/1100/1100/1100/1101	249037	18	10/1101/1011/0110/1101	187245	18
11/1101/1101/1110/1110	253422	18	10/1101/1101/1011/1011	187835	18
11/1110/0111/1111/0011	255987	18	10/1110/0111/0011/1100	190268	18
11/1111/1111/1111/1111	262143	18	10/1110/1001/0111/0100	190836	18
100/1100/1100/1100/1101	314573	19	10/1110/1110/1110/1110	192238	18
100/1110/0111/0011/1111	321343	19	10/1111/0101/1110/1011	194027	18
101/0101/0101/0101/0101	349525	19	11/0010/0101/1001/0010	206226	18
101/0110/1011/0101/1010	355162	19	11/0010/1001/1001/0100	207252	18
101/1011/0111/0110/1110	374638	19	11/0010/1011/1001/0101	207765	18
101/1101/1101/1101/1101	384477	19	11/0010/1101/1001/0110	208278	18
110/0111/1111/0011/1001	425785	19	11/0011/0011/0011/0011	209715	18
110/1010/1010/1010/1010	436906	19	11/0011/0011/1001/1001	209817	18
110/1101/1011/0110/1101	449389	19	11/0100/1011/1010/0101	215973	18
110/1101/1110/1101/1011	450267	19	11/0101/0101/0101/0101	218453	18
110/1110/1110/1110/1110	454382	19	11/0101/0101/1010/1010	218538	18
111/0111/1011/1101/1110	490462	19	11/0101/0111/1010/1011	219051	18
111/1111/1111/1111/1111	524287	19	11/0101/1001/1010/1100	219564	18
1000/0100/0010/0001/0000	541200	20	11/0101/1001/1010/1101	219565	18
1001/0100/1010/0101/0010	608850	20	11/0101/1011/1010/1100	220076	18
1001/0100/1110/0101/0011	609875	20	11/0101/1011/1010/1101	220077	18
1001/0101/0010/0101/0100	610900	20	11/0110/1101/1011/0110	224694	18
1001/1100/1110/0111/0011	642675	20	11/0111/0101/1011/1010	226746	18
1010/0100/1010/1001/0100	674452	20	11/0111/0110/1110/1110	227054	18
1010/0101/0010/1001/0100	676500	20	11/0111/0111/1011/1011	227259	18
1010/1010/1010/1010/1010	699050	20	11/1001/0101/1100/1010	234954	18
1010/1100/1010/1011/0010	707250	20	11/1001/0111/1100/1011	235467	18
1010/1101/0110/1011/0101	710325	20	11/1001/1001/1100/1100	235980	18
1011/0010/1011/0010/1011	731947	20	11/1001/1001/1100/1101	235981	18
1011/0110/1011/0110/1011	748395	20	11/1001/1011/1100/1100	236492	18
1011/0110/1101/1011/0110	748982	20	11/1001/1011/1100/1101	236493	18
1011/1011/1011/1011/1011	768955	20	11/1010/0101/1101/0010	239058	18
1100/1001/1100/1110/0100	826596	20	11/1010/0111/1101/0011	239571	18
1100/1010/1111/0010/1011	831275	20	11/1010/1001/1101/0100	240084	18
1100/1110/0111/0011/1001	845625	20	11/1011/0111/1101/1011	243675	18
1100/1111/0011/0011/0011	848691	20	11/1011/1011/1011/1011	244667	18
1101/0101/0101/0101/0101	873813	20	11/1011/1011/1101/1101	244701	18
1101/0110/1011/0101/1010	879450	20	11/1011/1011/1110/1110	244718	18

وزن	کد	هجا
1101/1010/1111/0110/1011	896875	20
1101/1011/0111/0110/1101	898925	20
1101/1101/1101/1101/1101	908765	20
1110/0101/0011/1001/0100	938900	20
1110/0101/0111/1001/0101	939925	20
1110/0111/0011/1001/1100	947100	20
1110/1010/1111/1010/1011	962475	20
1110/1011/0111/1010/1101	964525	20
1110/1110/1110/1110/1110	978670	20
1110/1110/1111/1011/1011	978875	20
1111/0011/1111/1100/1100	999372	20
1111/1111/1111/1111/1111	1048575	20

استاد نجفی معتقد بودند که : «مهم ترین و مشکل ترین مسئله عروض فارسی از قدیم تا امروز طبقه بندی وزن ها بوده است» . (به نقل از کتاب در باره طبقه بندی وزن های شعر فارسی)
 این کتاب مدعی است که تنها راه ممکن طبقه بندی وزن های کمی (هجایی) را یافته است . در این روش کلیه وزن ها (چه کشف شده چه کشف نشده ، چه دارای موسیقی مطبوع چه موسیقی نامطبوع و حتی وزن های بدون موسیقی) به صورت علمی طبقه بندی می شوند و در جای منحصر به فرد خود قرار می گیرند.
 این روش غیر قراردادی و منطبق بر ماهیت ریاضی رشته های وزنی است و مستقل از یک فرهنگ و زبان خاص می باشد .
 با این روش به راحتی جستجوی یک کلمه در یک لغتنامه ، می توانید یک وزن را در جای خود بیابید و اطلاعات و شواهد آن وزن را بیابید.

مقتعلن مقتعلن
 مقتعلن کشتت مرا
 مفتعلن کشتت مرا
 مفتت مرا کشتت علن
 کشتت مرا مفتت علن
 کشتت علن مفتت مرا
 کشتت مرا مقتعلن
 کشتت مرا کشتت مرا